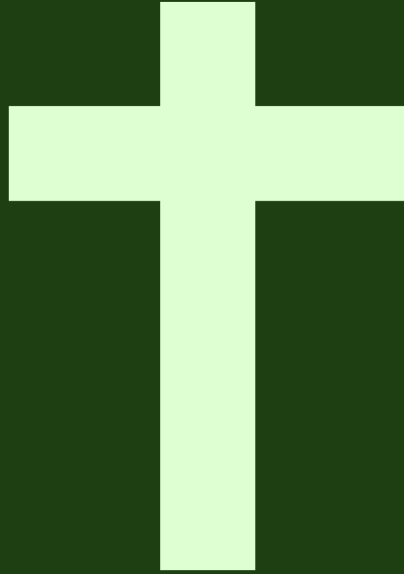

Magtubu tôô toŋ
biŋare to kôrbi

Kimré: Magtubu tôô toŋ biŋare to kôrbi New Testament

Magtubu tôô top bîpare to kôrbi
Kimré: Magtubu tôô top bîpare to kôrbi New Testament

copyright © 2007 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kimré

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
9dff176-4e78-52cc-9acd-204efe85cf84

Contents

Matiyé	1
Mark	50
Luk	81
Ja	130
Jé lê bay jé	167
Rômê	213
1 Kworêntijê	237
2 Kworêntijê	257
Galat	272
Epêsijê	281
Pilipijê	290
Kwolosijê	296
1 Tésalonisijê	302
2 Tésalonisijê	307
1 Timoté	310
2 Timoté	317
Tit	322
Pilémô	325
Hébre	327
Jak	346
1 Piyêr	352
2 Piyêr	359
1 Ja	364
2 Ja	371
3 Ja	372
Jud	374
Pelal wo jô Ja	377

Kwôlo Dôri wo Emen wo Matiyé kôl kwôli bô magtubu tori a Kwôlo kôl kwôli magtubu to Matiyé li hen

Bô magtubu Kwôlo Dôri wo Matiyé a na, mawi kwôlo Mark na li bô magtubu tori a hen na, yi ya. Mawi kwôlê bi a na:

1. Ba kôl na kwôli ulê béré wo Ja ôbi lê batêm. (3: 1-12.)
2. Ba na kwôli batêm to Ja lij Jésu na lamê wo ôbi bare lam Jésu. (3: 13 - 4: 11.)
3. Ba na kwôli derê kwôlê wo Jésu dô men, gelé wo ôbi gelij bijné are men, berarê wo ôbi berare bay ômpare a men sa iyé Galilé. (4: 12 - 18: 35.)
4. Ba na kergare to ôbi ô Jérusalêm a hen. (Sapitre 19-20.)
5. Ba kirijna ôbi sa bijn Jérusalêm na, ôbi wôl gañ né hen. Wulê wo jurgem bi wo hen deré kibri ba, na kwôli beréri men, kwôli deréri men, kwôli jê sé wori kampê men, kwôli sé wo ôbi si sa bijné hen a men. (Sapitre 21-28.)

Nijba, sapitre 1 na 2 ná, kwôlo tumô wo Matiyé kôl bô magtubu tori a ba, na kwôli tô môn wo Jésu men, kwôli yêri men, kwôli kampare tori a men. Men, ôbi kôl kwôli gawra won Jésu bi wo ôbi dâ kelê kwôli bô magtubu tôri a hen. Jésu bi wo hen na, na Kelma ôbi gôlij na na wo Emen na genge diré béna hen men, ôbi na Emanuwêl (bôri na: Emen ba na na) men, na na Jésu a Emen né lij anga ôbi na kôl kwôliji bô magtubu tori to tumô hen men.

Kwôlo Dôri wo Matiyé ná, na magtubu to yi gay wôsa hende day kwa ari gelé ka Jésu na gelij bijné hen kwône kini bay.

Sapitre 5-7 ná, na kwôli derê kwôlê wori sa keram a wo kôl kwôli bô pôn wo bijné ka a sé bô *emê iyére to derômaran a hen.

Sapitre 10 ná, kôl na kwôli tô to bay ay bijn ka a erê wô ulê béré kwôli sa wo emê iyére to derômaran a hen.

Sapitre 13 na, kôl na kwôli emê iyére to derômaran a to bay kôl kwôle bô gwosore a têê jurgem hen. Gwosoy kwôlê bi wo hen na, gel na, emê iyére hende to hen to yi nañ kini uwôbêre tô hen, nijba, joor wo hende ay hen na, a yé tu wolé tôre to cêgê.

Sapitre 18 na, kôl na kwôli merê pôn tô yêniñare a bô emê iyére to kôrbi hende to hen.

Sapitre 24-25 na, kôl na wo nana lê iyeñ a nana môriñ gemiñ emê iyére hende to hen.

Bô Kwôlo Dôri wo Matiyé a ná, bay gel Jésu na mega ôbi sa kirij wo era wô dé tô emê iyére kôrbi hende to hen men, wô gelij bijné ka a sé bô emê iyére hende to hen. Ôbi gelji angañ lê bi bay ré yij bay derê kwôli emê iyére hende to hen tumô bijné.

Tô môn wo Jésu Krist (Lk 3: 23-28)

¹ Tô môn wo Jésu wo na *kunga kelma Dabid wo na kunga *Abraham a men hen a na: ² Abraham yê Isak, Isak yê Jakwôb, Jakwôb yê Juda nañ yêneri. ³ Juda yê Parês nañ Jara wo yori na Tamar hen, Parês yê Esrôm, Esrôm yê Aram, ⁴ Aram yê Aminadab, Aminadab yê Nasôn, Nasôn yê Salmôn, ⁵ Salmôn yê Bohoj wo yori na Rahab hen, Bohoj yê Obêd wo yori na Rut hen, Obêd yê Jésé, ⁶ Jésé yê kelma Dabid. Dabid yê Salomôn wo yori na tam Uri hen, ⁷ Salomôn yê Roboham, Roboham yê Abiya, Abiya yê Asap, ⁸ Asap yê Josapat, Josapat yê Joram, Joram yê Ojiyas, ⁹ Ojiyas yê Johatam, Johatam yê Akaj, Akaj yê Ejékiyas, ¹⁰ Ejékiyas yê Manasé, Manasé yê Amôn, Amôn

yê Josiyas, ¹¹ Josiyas yê Jékwoniyas naŋ yêneri. Na elê bi wo hen aŋa bay ré pôriŋ balêrji ôriŋ Babilôn a lemnare hen. ¹² Kam *Israyêl ka bay yêji Babilôn a tô lemnare a a na: Jékwoniyas yê Salatiyêl, Salatiyêl yê Jorobabêl, ¹³ Jorobabêl yê Abiyud, Abiyud yê Eliyakim, Eliyakim yê Ajôr, ¹⁴ Ajôr yê Sadôk, Sadôk yê Akim, Akim yê Eliyud, ¹⁵ Eliyud yê Eléyajar, Eléyajar yê Matan, Matan yê Jakwôb, ¹⁶ Jakwôb yê Josêp woŋ ôbi kurô Mari to yê Jêsu wo bay uwôgeri *Krist, kwo Emen dôri hen hen.

¹⁷ Ayiŋ tôri sa Abraham a kwôy saŋ sa kelma Dabid a na, na tô môŋ môj kibi pôrbu, men, hena sa kelma Dabid kwôy sa to bay pôrji lemnare hen na, na tô môŋ môj kibi pôrbu men, hena wulê wo bay pôrji lemnare Babilôn a hen kwôy saŋ sa Krist a na, na tô môŋ môj kibi pôrbu a men.

Kwôli yê Jêsu (Lk 2: 1-7)

¹⁸ Na derêŋge kwôli yê wo bay yê Jêsu Krist. Mari toŋ yori na, na hendi gusô Josêp, niŋba, bay yiŋ né tô, menba, hende yi kwoo naŋ néé wo Tunu toŋ hendi bô bôrê.

¹⁹ Josêp woŋ ôbi gusôre bi wo hen na, na gawra woŋ derôre, ôbi genge ðiré kaŋêre jegê mera ðiba ðiré kelê kwôli ta bi tayre ré duru ré.

²⁰ Kirija ôbi erem bôri a hen iyôŋ ba ya tô, menba, *mana wo derômaran a sa kôli bô wônê a iyôŋ ba: «Josêp kuŋga kelma Dabid, meremné ré, niŋba, ju bô Mari mega tamnem iyôŋ, ²¹ wôsa kwoo wo hende yi hen na, na naŋ néé wo Tunu toŋ hendi bô bôrê, aŋ hende a yê kema iba aŋ já uwôgeri Jêsu, wôsa na ôbi a gôliŋ naŋ balêri sa têriŋ lêreji a hen.» ²² Are bay ka hen yi hen iyôŋ bi kwôlo Emen na biŋ ôbi kibri na kôl hen na, ariri ré liŋ. Ôbi na kôl iyôŋ ba: ²³ «Môni temale a yé kwoo aŋ a yê kema iba aŋ bay a uwôgeri

Emanuwêl.» Hini bi wo hen iyayriri na, «Emen naŋ na.»

²⁴ Kirija Josêp eŋgiŋ tô kum a menba, ôbi li mega bi wo mana wo Kelma kôli hen iyôŋ. Ôbi gô naŋ Mari. ²⁵ Niŋba, bay yiŋ né kwôy wo hende yêŋ kema iba aŋ ôbi uwôgeri Jêsu.

2

Bay henê are era wô gelé Jêsu

¹ Bay yê Jêsu Bêtelêhêm môni iyére to bô emê wo Judé a, wulê bi wo hen a na, na *Hêrôd a na na ôbi emê sa iyére. Kirija bay ka hen na, bay henê are henaji si tô emen iyôŋ saji Jérusalêm a. ² Menba, bay eŋgere iyôŋ ba: «Kelma wo Jubnê wo bay yêri na ba, na si yôŋ ba? Wôsa nini gelo têbêŋne tori hena si tô emen iyôŋ aŋa niné era bi niné tibéri hen.»

³ Kirija kelma Hêrôd toy hen iyôŋ menba, ôbi sun men, biŋé ka Jérusalêm a kêm kôba sun a men.

⁴ Menba, ôbi dayrê damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ *bay derê tô tôô to Emen aŋ eŋgeriji iyôŋ ba: «Kirija ka bay a yêŋ *Krist kwo Emen dôri hen ba na yôŋ ba?» ⁵ Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Bay a yêri Bêtelêhêm a emê wo Judé a wôsa *ôbi kibi Emen na kôl kwôli tumô kôl iyôŋ ba: ⁶ «Mini Bêtelêhêm, to Judé perê iyére to damné kêm bô emê wo Juda a hen na, muna to ðê ré, wôsa Kelma wo a derê tumô *Israyêl biŋé kaŋê môŋ ôbi gemé gamgê iyôŋ hen na, a hena na bôrê a.» »

⁷ Menba, Hêrôd uwôga bay henê are bay ka hen naŋ palé aŋ sa eŋgeriji bay ré kôli wulê têbêŋne ré siŋ ya hen. ⁸ Menba, ôbi jêji Bêtelêhêm a aŋ kôlji iyôŋ ba:

«Erêŋge ken ô eŋgeré kirija ka kema bi wo hen yiŋ ya hen, aŋ kirija ken upari niŋ na, ken hera sa kôlen bi nôbi kôba na erê tibéri men.»

⁹ Kirija bay toy kwôlo ôbi kôlji hen iyôŋ niŋ menba, bay ôrji haji

nijn. Têbêṅne to bay ré gelore si tô emen hen na, dô tumôrji, menba, kirija hende bij sa kirij ka kema bi wo hen yij ya hen menba, hende dëbu tôṅ hare nij. ¹⁰ Kirija bay gel têtêṅne hende to hen iyôn menba, yirji dôrji damaṅ. ¹¹ Bay siji bô ira aṅ gelji kema bi wo hen naṅ yori Mari menba, bay cubu gubarji tôṅ tumôri a aṅ tibri men, bay tô magela woji nô aṅ biri aṅga gararji damaṅ damaṅ bay a na: lôr men, weṅ wo dîjé dô wo bay uwôgeri perañkens hen men, kwon hana wo bay uwôgeri *miir hen a men. ¹² Menba, Emen kôlij bay henê are bay ka hen bô wônê a iyôn ba bay ré hôrji uné Hérôd ré menba, bay ré ay geré wo dāṅgi a ré hô ij.

Bay ay kema bi wo hen gerij Ejipt a

¹³ Kirija bay henê are bay ka hen ôrji ta nij menba, *mana wo derômaraṅ a wo Kelma si sa Josêp a naṅ wônê kôli iyôn ba: «Hena ta ay kema bi wo hen naṅ yori ju gerij ôrij Ejipt a aṅ ju môrij naṅ dî ya kwôy wo na kôlem dema jeré herañ naṅ dî tô, ré ba Hérôd woge geré dîré deréri.»

¹⁴ Menba, Josêp hena naṅ yoyre hende to hen ay kema naṅ yori gerij ôrij Ejipt a. ¹⁵ Ôbi mô ya hende to hen kwôy wo Hérôd maṅ. Are bay ka hen yi hen iyôn mega kwôlo Kelma na bij ôbi kibri na kôl tumô kôl iyôn ba: «En uwôge Keman ré so aṅ Ejipt a nij.»

Kwôli deré wo Hérôd bi bay duu kamrê

¹⁶ Kirija Hérôd hân wo bay henê are ré lamni na lamê menba, bôri tari damaṅ aṅ ôbi ay tôô bi bay ré duu kamrê kaṅ impé ayij tôri sa ka bay yê haw a kwôy dî sa ka elêrji wôô wôô a ka sa iyé Bêteléhêm a men, ka sa kam iyére to méére ta hen a men. Ôbi li hen iyôn wô kwôlo bay henê are na kôli gengij sa wulê

wo têtêṅne ré sij. Ayij tôri wulê bi wo hen kwôy saṅ sa wulê wo bay derij kamrê hen na, li elê wôô ré tô. ¹⁷ Na ôbi á, are bay ka hen ré bij naṅ kwôlo ôbi kibi Emen Jérêmi na kôl hen: ¹⁸ «Sômê ôm gôr kirij Rama a, Rasêl sôm wô kamne, aṅ bay waare kôba hende toy ré wô kamne ka bay duu kêm hen.»

Josêp henaṅ naṅ Jêsu Ejipt a herañ Israyêl a

¹⁹ Kirija Hérôd ma nij menba, *mana wo derômaraṅ a wo Kelma si sa Josêp a Ejipt a naṅ wônê aṅ ²⁰ kôli iyôn ba: «Hena ta ju ay kema naṅ yori ju herañ naṅ ci sa iyé Israyêl a wôsa ka na woge ciré deréri hen na, maji nij.»

²¹ Menba, Josêp hena ay kema naṅ yori herañ sa iyé Israyêl a. ²² Nijba, kirija ôbi toy wo ré na Arkélawus a ré na kelma wo Judé hôlmê ibari Hérôd a na, ôbi kemna herê ô merê bô emê wo Judé a. Menba, Emen yêge mari bô wônê a menba, ôbi ô bô emê wo Galilé a. ²³ Aṅ ô merê sa iyé Najarêt a. Yi hen iyôn bi ré bij naṅ kwôlo *ôbi kibi Emen na kôl iyôn ba: «Bay a uwôgeri kema Najarêt hen.»

3

Béré wo Ja ôbi lê batêm uwôl derô gwôlê

(Mk 1: 1-8, Lk 3: 1-18, Ja 1: 19-28)

¹ Wulê bi wo hen na, Ja ôbi lê batêm so derô gwôlê wo Judé aṅ uwôl béré kôl iyôn ba: ² «Belêṅge cêgerṅge bij têrij tonṅe wôsa *emê iyére to derômaraṅ a ba dā nij.» ³ Na Ja bi a *ôbi kibi Emen *Ësay na ré kôl kwôli kôl iyôn ba: «Na tôô gawra wo ôm derô gwôlê kôl iyôn ba:

«Nanêṅge geré wo Kelma men, janêṅge kam geré kari bi ô derôre a men.» »

⁴ Ja tôbe bargay ka bay li naṅ gusiri jambal men, ôbi ha tô bôri

nañ ariñ a men. Ari emêri na céré men, timne men. ⁵ Bijné kêm ôrji sa pôn pôn ligiri a: ka Jérusalêm men, ka Judé men, ka kam iyére to mér sa cér wo Jurdê ta hen a men. ⁶ Bijné bay ka hen tô tô têriñ toji ta añ ôbi liji batêm bô cér wo Jurdê bi wo hen a.

⁷ Kirijna Ja gel Parisijnêñê nañ *Sadusijnêñê kwône era ligiri a bi dîri liji batêm, menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Kenbay ka ken yi môñ jênêre iyôn hen, na i a gelênge bi kené gerij uwonje wo Emen wo a era hen ba? ⁸ Iyôn ba, bi jé lêrenge gel wo kené bul cêgernge bijn têriñ tonje nij. ⁹ Diba ken mô wô kelê <*Abraham na ibarni, Abraham na ibarni> mera ré, wôsa en kelênge jerew wo yi hen na, Emen a nêmé belé lij kamrê bijn Abraham. ¹⁰ Haw hen na, tigre yi tô gurô pôn pôn nij añ gurô wo yôn yôn wo yêri dô ré ba a dij jôriñ añ uwôlij tare a. ¹¹ Nôbi ba, en lênge batêm na nañ kam gengij sa belé wo kené bul cêgernge bijn têriñ tonje hen, nijba, kwo a era cêgena hen na, ôbi a lênge tori nañ Tunu toñ hendi bô bôre men, nañ tare a men, wôsa néeri gôlij kupê men, en nêmen terê garbê kañ têri ré a men. ¹² Men, ôbi ôriñ nañ gwore tori toñ péé kaw wô labij kirij kañ péé kaw ya añ ôbi a péé kaw kari bay ka hen añ a perê gusijniji bê a bô béer a a men. Menba, kurmérji ba ôbi a uwoyé añ bô tare to enje bariñ né yôd hen.»

Ja lij Jêsu batêm

(Mk 1: 9-11, Lk 3: 21-22)

¹³ Na ôbi á, Jêsu ré hena Galilé ô ligi Ja kibi cér wo Jurdê a bi ré liri batêm men hen. ¹⁴ Ja li ða kañê añ kôlij Jêsu iyôn ba: «Nôbi a ré erê bi jeré lén batêm, menba, li iyen a jôbi jeré hô era bi ené lêm batêm ði ba?»

¹⁵ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Kwo haw hen ba en gey bi ré yi hen iyôn hari, na hen iyôn a nana lij aña Emen gey hen.»

Menba, Ja gey nañ ði añ liri batêm. ¹⁶ Kirijna Ja lij Jêsu batêm añ ôbi so bô kam a nij na, kirij bay ka hen derômarañ bôlij añ ôbi gel Tunu toñ hendi bô bôre herbo mega derare iyôn sari a. ¹⁷ Menba, tô kwôni ema derômarañ a kôl iyôn ba: «Kwo ðebu na na, na Keman, en piri damañ. Men, en li yi derê wô sari damañ a men.»

4

Sélé wo Sidan sél Jêsu

(Mk 1: 12-13, Lk 4: 1-13)

¹ Kirijna ôbi so bô kam a nij menba, Tunu toñ hendi bô bôre ôriñ nañ ði derô gwôlê bi Sidan ré ô séléri. ² Lê wo Jêsu li wulê tôre pôrbu yoyre nañ tu tare baa emê ani hen na, kurôn liri. ³ Menba, Sidan era ligiri a añ kôli iyôn ba: «Hena jeré na Kema Emen ba ju bi jerew wo yi na bi bilij kwô bem ju ôm.»

⁴ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: <Na kwô mera a gawra ré emê gôlij né nijba, kwôlo si kibi Emen a gawra ré môriñ geñ ði.> »

⁵ Menba, Sidan hô ôriñ nañ ði Jérusalêm iyére to yi nañ jengêre a hen añ ôriñ nañ ði ô ðiri ta yen sa *iyéy Emen a, ⁶ añ kôli iyôn ba: «Hena jeré na Kema Emen tiri ba ju derañ kurij tôn na gelé wôsa na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: <Ôbi a ayê tô bijn *manê ka derômarañ a gengij sam> men, <Bay a ayem kôbriji a bi tèm ré di keram wôni ré.> »

⁷ Jêsu hô uwôli sara kôl iyôn ba: «Magtubu hende to hen kôba hô kôl iyôn ba: <Kelma Emen wom na, já séléri ré.> »

⁸ Menba, Sidan hô ôriñ nañ ði sa keram wo yênge a añ gili emê iyére to sa terare a na nañ aña dôri dôri ka yi ya. ⁹ Añ ôbi kôlij Jêsu iyôn ba: «Hena jeré jubu gubam tumôn a añ teben ba na bem are bay ka kêm ka ju gel hen.»

10 Menba, Jésu ône Sidan aṅ kôli iyôn ba: «Sidan, erêṅ wôsa lip bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: <Kelma woṅ Emen wom pôn nêṅ hari a jeré jebé gubam tumôri a men, na ôbi a jeré tibéri a men.> »

11 Kirij bay ka hen menba, Sidan erêṅ điri hari nij, menba, manê ka derômaran a era ligi Jésu a aṅ biri anṅan emê.

*Jésu ay tô jé wori Galilé a
(Mk 1: 14-15, Lk 4: 14-15)*

12 Bay bu Ja uwôl danṅay a. Kirijna Jésu toy wo bay ré bu Ja hen iyôn menba, ôbi hena ô Galilé. 13 Ôbi đi sa iyére tori to Najarêt hen aṅ ô merê Kapêrnayôm kibi cér wo bô emê wo Jabulôn naṅ kwo Nêptali a.

14 Ôbi li hen iyôn bi ré bij naṅ kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kwôli tumô kôl iyôn ba:

15 «Terare to Jabulôn naṅ to Nêptali, To yi si kwa cér wo dami, si cêgi Jurdê hen, Na hende to bijé ka na Jubnê ré hen mô ya hen.

16 Bijé ka na mô bô kirij ka hendi a hen na, haw hen bay gel kirij ka peranṅi ka dami men, ka yi môṅ ciré ma iyôn gengij sa tiniji hen kôba bay gel kirij ka peranṅi a men.»

17 Menba, Jésu ay tô derêji kwôlê kôl iyôn ba: «Beléṅge cêgerṅge bij têrij tonṅe wôsa *emê iyére to derômaran a era đa hen ya nij.»

*Jésu uwôge bay uré pôrbu
(Mk 1: 16-20, Lk 5: 1-11)*

18 Jésu ô têm têm kibi cér wo Galilé a, menba, ôbi gel gawré wôo tô yêniṅpare a ka na bay uré, bay a na si Simô wo bay uwôgeri Piyêr hen, naṅ yêni André, bay urji kuyê naṅ bera. 19 Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Eranṅe tôn a aṅ na béṅge ken yi bay uré bijé ben.» 20 Menba, kirij bay ka hen na, bay đéṅ bera toji aṅ, aṅ ôrji tôri a.

21 Ôbi ô sem, menba, ôbi hô gel gawré wôo tô yêniṅpare a, na si *Jak naṅ yêni Ja kaṅ kami gawra wo bay uwôgeri Jébédé hen, bay môrji bô bato a naṅ ibarji naṅji bera toji menba, Jésu uwôgeji menba, 22 kirij bay ka hen na, bay đi ibarji naṅ bato aṅ ôrji tôri a.

23 Jésu gôr bô emê wo Galilé hen kêm aṅ gilij bijé are bô *iyéy danare a men, dô Kwôlo Dôri wo gengij sa emê iyére to derômaran a men, berare bijé kêm ka ôṅpare to gay gay liji hen men, berare bay merayê ka gay gay a men. 24 Kwôli Jésu ôm gôr bô emê wo Siri a kêm aṅ li wo bay eraṅ naṅ bay ôṅpare to gay gay men, ka tunu to habij yi bôrji a men, bay gesemem men, bay merayê a men bi ôbi ré berareji. 25 Menba, kwônê bijé ka hena Galilé men, ka hena emê iyére to tôre môj hen men, ka hena Jérusalêm a men, ka hena Judé naṅ kam iyére kêm ka yi si cêgi cér wo Jurdê a hen a men ôrji tôri a.

5

Jésu dôrij bijé kwôlê sa keram a

1 Kirijna Jésu gel kwônê bijé bay ka hen era ligiri a menba, ôbi đay ô merê sa keram a menba, bay tôri era ligiri a 2 menba, ôbi ay tô derêji kwôlê kôl iyôn ba:

*Yi derê wo dami
(Lk 6: 20-23)*

3 «Bijé ka erem wo ciré nêm lê ani sa kibriji ré hen na, yirji a sa dôrji wôsa *emê iyére to derômaran a na toji.

4 Bijé ka mô naṅ bô emê haw hen na, yirji a sa dôrji wôsa Emen a sa jalê bôrji.

5 Bijé ka kalêrji jal hen na, yirji a sa dôrji wôsa bay a merê derê sa terare a na sem.

6 Bijé ka doy lê anṅan derôre liji damaṅ hen na, yirji a sa dôrji wôsa Emen a sa biji anṅa bay ôrij doyriji bay ka hen.

- ⁷ Bijné ka bô tu na to megêrji hen na, yirji a sa dôrji wôsa Emen a sa berê tu na toji men.
- ⁸ Bijné kañ bay bô bôre hen na, yirji a sa dôrji wôsa bay a sa gelé tu Emen.
- ⁹ Bijné kañ bay janê megêrji bi ré bijn pôn hen na, yirji a sa dôrji wôsa bay a uwôgêji kam Emen.
- ¹⁰ Bijné ka bay gelji gusijn wô kibi anğan derôre ka bay li hen na, yirji a sa dôrji wôsa emê iyére to derômaran a na toji.
- ¹¹ Hena bay ré tirénge men, gelénge gusijn men, pôy kwôlo gay gay dénge sarngé a wô wo kené na bay tôn na, ¹² sênge peré men, ken li yi derê a men wôsa ka upé sa kôbrenge damañ derômaran wôsa na hen iyôn a bay na ré gelijn tu bay kibi Emen ka tumô gusijn men hen.»

Bay ayê bô na dôre nañ kirijn ka perangi ka bijné ka sa terare a na

¹³ «Kenbay kena dôre to bijné ka sa terare a na, a hena dôre hende to hen ré geran ré ba bay a lere iyeñ a ré herê gerangê hôriñ ba? Ani ka kwôni a lij nañ tu ba nañ nij. Bêre añ bi bijné ré diirê nañ têrji a ba mera. ¹⁴ Kenbay kena kirijn ka perangi ka bijné ka sa terare a na, wôsa hena kwôni ré di iyére tori sa keram a ba ôbi a uwôbêre nê mê sôn ba? ¹⁵ Men kwôni a dé tare bô lampa añ erê uwôbê bô gwore a sôn ba? Hena tare ré diñ bô lampa a ba na wô teré ta gurô pal a añ bi ré berare kirijn bi bijné ka mô bô ira hen kêr ré gelijn kirijn. ¹⁶ Iyôn ba, kenbay kôba ken bi kirijn ka perangi kanje perange bi bijné gelijn kirijn dema bay ré gelijn jé lêrenge wo dôri menba, bay a ayijn kibi Ibarenge Emen wo mô derômaran a hen men.»

Kwôlo gengijn sa tô nañ bay kibi Emen

¹⁷ «Ma ka ermé yan ba ené era na wô mênê tô nañ kwôlo bay kibi

Emen na kôl hen nijba, en era na wô lê bi aririrji ré lij di.» ¹⁸ Menba, Jêsu hô kôl iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelénge hen hena derômaran nañ sa terare ré yi ba ya tô na, ani ka tô ka dé iyôn ley, kam anga cibijn dé dé sara hen ley, ka a dôriñ añ ba nañ kwôy wo sa terare a mênij. ¹⁹ Na ôbi á, kwôni wo ré dage tô to dé dé hende to hen añ gelijn bijné ré dage hen iyôn a men na, ôbi a yé kema wo dé bô iyére to derômaran a. Nijba, hena kwôni ré bi kwôlê sa tô hende to hen añ gelijn bijné ré li hen iyôn a men na, ôbi a yé kwo dami bô emê iyére to derômaran a a. ²⁰ En kelénge wan ta, hena kené li anğan derôre dé ka bay derê tô tô to Emen nañ ka Parisijnê ré ba ka nê mê sé bô emê iyére to derômaran a ré kwôy.»

Kwôlo gengijn sa bô taré

²¹ «Na ken toy kwôlo bay na kôlin môpêrñge iyôn ba: «Já deré gawra ré wôsa kwôni wo duu megari ba, bay a jerê kwôlê sari a.» ²² Nijba, nôbi en kelénge, kwôni wo bôri tari sa yêni a ba, bay a jerê kwôlê sari a men, kwo tôbijn yêni galê ba, bay a ôriñ nañ di tumô bay jerê kwôlê ka damné a men, kwo tiiré yêni ré yêmijn ba, a erê bô tare to enge bariñ né hen a men. ²³ Hena jerê ô jerê erê bijn Emen anğan baliyare kini bê kwôbe a aña jeré erem si sa kwôlo yênem ôriñ nañ ju na, ²⁴ ju di angam kañ baliyare bay ka hen tôn jan añ ju ô upé yênem ken ô bijn tôn pa dema, jeré hera sa ay angam bay ka hen bijn Emen tô. ²⁵ Hena ôbi barem ré kangem aña kené ô fem kini jerê kwôlê na, ken nañ kwôlê wonge nañ di ca tumô geré ré ba ôbi a uwôlem kôbi ôbi jerê kwôlê a añ ôbi jerê kwôlê bi wo hen a ôriñ nañ ju bijn asgarñê añ iyeñ né ba bay uwôlem dangay a. ²⁶ En kôlem, já têbê kerê iyôn iyôn dema jeré sé dangay a tô.»

Kwôlo gengij sa wônijare top têtij

²⁷ «Na ken toy bay na kelênge tumô kôl iyôn ba: <Já wogé tam megam né.> ²⁸ Nijba, nôbi en kelênge waŋ a ta: kwôni wo bô tami megari naŋ tu bôriyare na, bôri a ba ôbi yij naŋ tu nij. ²⁹ Hena ré na tum top gusurô a lê aŋa jeré li têtij na, ju dôre uléŋ kelaŋ naŋ ju, ju meray a jeré uwôn gelê ba dô dê erê bô *géhên a naŋ tum wô kêm. ³⁰ A hena ré na kôm woŋ gusurô a lê aŋa jeré li têtij na, ju wali uléŋ kelaŋ naŋ ju, ju meray a jeré gôl ba dô dê erê bô géhên a naŋ kôm wô kêm.»

Kwôlo gengij sa karijare kurô
(Mt 19: 9, Mk 10: 11-12, Lk 16: 18)

³¹ «Bay na kôl tumô kôl iyôn ba: <Kwôni wo dage tamni ba bi ré bure magtubu top bê tôre kôbre a.> ³² Nijba, nôbi en kelênge hena kwôni ré dage tamni to yij na kwôni ré tô aŋa hende ré ô engé iba wo dŋaŋi na, na ôbi lere aŋa hende ré wônij wônijare top têtij hen men, kwôni wo enge iyore to bay dagere hen kôba li na têtij naŋ tu a men.»

Kwôlo gengij sa derê yi

³³ «Na ken toy kwôlo bay na kôlij mônêrna ka tumô iyôn ba: <Anŋa ju dusu yem sara ba ju dî baa ré. Nijba, ka ju ay tôm sara naŋ hini Kelma ba, ju li môj môj.> ³⁴ Nijba, nôbi en kelênge bi kwôni dusu yiri ré. Bi ôbi dusu yiri naŋ derômaran ré wôsa na kini merê Emen men, ³⁵ bi kwôni dusu yiri naŋ sa terare ré wôsa na kini sêlê tê Emen men, naŋ Jérusalêm ré wôsa hende na iyére to Kelma wo dami men, ³⁶ bi kwôni dusu yiri naŋ sam né wôsa ju nêlê bi ré béé ré men, bi ré hendu ré a men. ³⁷ Nijba, hena kwôlê woŋge ré na tiri ba ken kôl ré na tiri men, hena ré na tiri ré ba ken kôl ré na

tiri ré aŋ kwo ka kelê cêgê hen na, hena na ligi Sidan.»

Kwôlo gengij sa bay dê bare a
(Lk 6: 26-38)

³⁸ «Na ken toy bay na kôl tumô iyôn ba: <Tu ba, na tu hôrij men, kaŋnem ba, na kaŋnem hôrij men.> ³⁹ Nijba, nôbi en kelênge iyôn ba: Dênge bayi habré wo kwôni lênge hen né, hena kwôni ré di tô mam woŋ gusurô ba ju bul kwoŋ ma biri di a. ⁴⁰ A hena kwôni ré kaŋgem tumô bay jerê kwôlê a wô engij bargay kam kaŋ kabrêm na, ju jôri derê kaŋ kelaŋ a ré. ⁴¹ Men, hena ôbi néé wôni ré berem ereŋ jeré ayri ani ôrij naŋ dî kelaŋ nêlê têtê dubu ba ju ôrij naŋ dî têtê dubu sara. ⁴² Kwo uwôlem are ba ju biri men, hena ôbi ré gey jeré gwôyri ani kôba ju jôri ré a men. ⁴³ Na ken toy bay na kôl iyôn ba: <Yênem ba, jeré piri nijba, ôbi barem ba jeré dôri ham.> ⁴⁴ Nijba, nôbi en kelênge bay barenge kôba ken pirji men, ken uwôl Emen wô sa ka gelij turnge gusij hen a men. ⁴⁵ Hen iyôn dema kené yij kami Ibarenge Emen wo mô derômaran a wo bi tare tori berare sa bay bô habré a men, sa bay lê derê a hen a men hen. Men, ôbi bi emen uwônge sa bay lê anŋan derôre a men, sa bay lê anŋan derôre ré hen a men. ⁴⁶ Hena kené pur na bijné ka perenge hen mera ba wô mi a kené mô gem sa kôbi wo Emen ba? ⁴⁷ Wôsa *bay engé wôgê kôba li na hen iyôn hende to hen men, hena ré na yênerge dema kené liji dosé mera ba na anŋa dê kirij a kené li hen ba? Bijné ka hôn Emen né kôba li na hen iyôn men ré ba? ⁴⁸ Derenge cerêd mega Ibarenge wo derômaran a dôrij cerêd hen iyôn men.»

6

Kwôlo gengij sa anŋan bijn bay nimré

1 «Berênge dô wô wo ma kena gelé derê wonge tu ßiné, hena kené li hen iyôn ba ka upé sa kôbrenge ligi Ibarenge wo mô derômaran a hen né. 2 Kirîna jera beré baliyare nan bay nimré na, bi yilé ôm sara môn kwo bay gelé yirji tu ßiné a lêrê bô *iyéy dapare a men, tô geré a men hen iyôn né. Bay li hen iyôn bi ßiné ré heramiji. En kelênge na tu kwôlê bay uwôn sa kôbriji nij. 3 Nijba, jôbi na, kirîna ju gey beré baliyare nan bay nimré na, ju li bi megam hôn né. 4 An anğan baliyare bay ka hen bi yi kini uwôbêrji a an ibam Emen wo gel anğa ju li jegê hen a sa têbem sa kôm tô.»

*Kwôlo gengij sa uwôlê Emen
(Lk 11: 2-4)*

5 «Kirîna ken uwôl Emen na, ken li mega kwo bay gelé yirji tu ßiné li hen iyôn né, wôsa bay gey uwôlê Emen ðibij ta bô iyéy dapare a men, jêrê geré a men, bi ßiné ré gelji. Ôbi a ené kelênge bay uwôn anğan sa kôbriji nij. 6 Nijba, jôbi ba, kirîna ju uwôl Emen ba, ju si bô iyére tom a an ju lugu kermij sam a an ju uwôl ibam wo mô kirij ka yi nan kini uwôbêrji hen, an ôbi wo gel anğa ju li jigê hen a bem arirji. 7 Kirîna ken uwôl Emen ba ken densêrê kwôlo kwôni môn kwo bay henê Emen né lêrê hen iyôn né, wôsa bay erem iyôn ba nan ba kelê wo ciré kôl daman hen iyôn a Emen né toyé lew. 8 Nijba, kenbay ba, ken li môn kwo bay li hen iyôn né. Wôsa Ibarenge Emen na, hôn anğa ken gey hen tumô nij dema kené engeriri hen tô. 9 Kirîna ken gey uwôlê Emen ba ken kôl iyôn ba:

<Ibarni wo derômaran a
bi ßiné kêm hôn wo jeré yi nan
jenğêrem men,

10 bi emê iyére tom era men,
bi nibay ka sa terare a na nini li
bô geyé wom mega wo ka
derômaran a lij hen iyôn
men,

11 béni anğan emê ka nini ôrij
doyriji kemnêj hen men.

12 Di bôm jal sa habré woni a
mega wo nibay kôba nini ðij bôrni
jal sa ka lêni habré a hen iyôn
men,

13 Geméni an ju bi bi niné herij bô
anğa séléni hen ré,
nijba, ju derêni kibi habré a.

[Wôsa na jôbi a na ôbi emê iyére
men,

ju na ôbi ibé iyêrê a men,
wôsa ayê kibi na yi wô sam kwôy
nan kwini a men.

*Amên, bi yi gelij hen iyôn.]>

14 En kelênge, hena kené ði bônge
jal sa habré wo megêrge lênge a
hen na, Ibarenge wo mô derômaran
a kôba a dé bôri jalê sarng a
men. 15 Men, hena kené ði bônge
jal sa habré wo megêrge a ré ba,
Ibarenge wo mô derômaran a a dé
bôri jalê sarng a ré hen iyôn men.»

Kwôlo gengij sa jeré yi sa emê

16 «Hena kené jô yerng sa emê a
ba, ken li na mega wo bay henêre
Emen né lij hen iyôn né, bay sêmnê
hen iyôn bi ßiné ré gel wo ciré jô
yirji sa emê a, iyôn ba, na tu kwôlê
a ené kelênge hen, yi mega wo bay
ré uwôn sa kôbriji nij. 17 Nijba, jôbi
ba kirîna ju jô yem sa emê na, ju pul
tum men, ju surge sam a men 18 ðiba
bi ßiné hôn wo jeré jô yem sa emê a
hen ya ré. An Ibam wo hôn anğa yi
kini uwôbêrji a hen bi ôbi pôn nêj
ré hôn anğa ju li jigê hen an bi bem
arirji.»

*Anğan upé ka derômaran a
(Lk 12: 33-34)*

19 «Dayrênge anğan upé ka sa
terare a na ré wôsa na kirij ka
téere nan gur bu are ya men, gemsê
kôba pôy kibi iyére gômsij a men.

20 Nijba, ken dayrê anğan upé ka
derômaran a ka téere nan gur a
mênê ré hen men, na kirij ka gemsê
a nêrnê piyê kibi iyére ré men, a
gemsê are ya ré hen a men. 21 Wôsa
kirij ka cirarem yij ya na, na kirij

bay ka hen a ermé wom kôba ré yé ya men.»

*Tum na are perañgê ka yem
(Lk 11: 34-36)*

²² «Tum a na lampa to yem, hena tum né dô ba, yem kê m kôba perañge men. ²³ A hena tum né meray ba, yem kê m kôba kirij hen du sari a men, a hena kirij ka perañgi ka yi yem a ré hen du a sôn ba, kirij a hendé na culum sa yem a.»

*Yéngge bay jé ka Emen díba ken yi limé ka gursu ré
(Lk 16: 13)*

²⁴ «Gawra pôn nêñ a lê jé bij bay iyéyri wôô ré: dô ré ba ôbi a tôrnê kwo pôn añ perij kwo pôni, réba a dé yiri yi kwo pôni a añ kanê kwo pôni. Ka nê mê lê jé bij Emen men, yé limé ka gursu a men né.»

*Bij Emen bôm
(Lk 12: 22-31)*

²⁵ «Gelêngge, na ôbi a, ené kelêngge kené sun wô aña kené emê gôlij ré men wô aña kené tôbê yerngge a ré men. Wôsa merê tu geñ na gôlij angañ emê men, yi gôlij bargay a men ré ba? ²⁶ Ermêngge sa ciré ka uwôngge ta a hen ken gel, bay ci kaw kani ré men, bay wal kaw kani bi a bô béér a ré a men, nijba, na Ibarengge wo mô derômarañ a hen a biji angañ emêrji. A hena ré na hen iyôn ba, kenbay ba ken dô dê ciré bay ka hen né ba? ²⁷ Perêrngge a hen i a nê mê ulê wulê pôn a sa megari a wô wo díré sun gañ ba? ²⁸ A hen iyôn ba, ken eremné ré sa bargay ka kené tôbê a ré. Kebêngge sa gesela wo miirê bô yagê a hen ken gel bay li jé ré men, bay li bargay kani ré a men. ²⁹ Nijba, en kelêngge, kelma Salomôn nañ hini emê wori hen kôba na tôbe bargay dê kwo pôni wôni perêrji a hen né tô. ³⁰ Hena kalmê ka nono ka kemnêñ yi hen añ kiya bay a uwoyé añ hen kôba Emen tôbiji bargay yirji a men na, kenbay dema ôbi ré lê are béngge ré ba? Ayi! gawré ka ayê bôô woji

nañ hen. ³¹ Hen na, ken kôl iyôn ba: na mi a niné emê ba ré men, na mi a niné yê ba ré men, na mi a niné tôbê ba ré a men. ³² Are bay ka kê m hen na, bay henê Emen né a wogéji yôd yôd merênê liji tô ré hen díba kenbay ba, Ibarengge wo mô derômarañ a hôn aña ken ôrij doyriji hen. ³³ Iyôn ba, ken woge *emê iyére to derômarañ a nañ lê angañ derôre kari pa tumô menba, are bay ka kê m hen ôbi a béngge a sara. ³⁴ Sunêngge sa wulê wo kiyay a ré, wôsa kiya môrij nañ kwôli bôri a. Ken gel, wulê wo yôn yôn kôba nañ gusij tori tori.»

7

*Jerêngge kwôlé sa megêrngge a ré
(Lk 6: 37-38,41-42)*

¹ «Jerêngge kwôlé sa megêrngge a ré, menba, Emen kôba a jerê kwôlé sarngge a ré men. ² Wôsa Emen a jerê kwôlé sarngge a mega wo ken jôrij sa megêrngge a hen iyôn men. Gway wo ken ay gengij are bi hen a, Emen né gengij béngge hôrij. ³ Wô mi a jeré ô wô berê kalmê ka dê ka yi tu yê nem a hen ba? A yibré wo dami ka yi tum a hen ba ju gel ré ba? ⁴ Hen ba já lê iyeñ a jeré kôlij yê nem: <Ben na dôrem sa kalmê ka yi tum a hen> menba, jôbi ba na yibré gurô yôd a yé tum a hen men ba? ⁵ Jôbi woñ ôbi kelê kwôlé kem wôô wôô hen, dô yibré gurô wo tum a hen añ dema jeré gelij kirij sélé a jeré dôrij kalmê ka yi tô tu yê nem a hen tô. ⁶ Aña yi nañ jengêrji na, ken bij garê ré wô wo bay maa bulo añ gidêrêngge men, mérij woñge kôba ken bi tumô gwôsijô a ré men, wô wo bay maa díirê nañ têrji.»

*Engerêngge men, wogéngge men,
dêngge kibi geré a men
(Lk 11: 9-13)*

⁷ «Engerêngge menba, bay a béngge, wogéngge menba, ka upé, dêngge kibi iyére menba, bay a belê béngge. ⁸ Wôsa kwôni wo engere ba bay a biri, men, kwo woge ba

a upé men, kwo di kibi kermijn ba bay a belê biri men. ⁹ Perêrnge a hen kwôni wo kemari engeriri kwô menba, a ayê keram biri hen ya ba? ¹⁰ Réba engereri kuyê menba, a ayê kalaw biri hen ya ba? ¹¹ Kenbay kap bay bô habrê ka ken hôn bij kamnenge anga dôri dôri hen ba, Ibarenge wo mô derômaran a hen dema ré bij ka uwôli are hen ka dôri dê an ré ba? ¹² Are kêm ka ken gey bi megêrnge ré li bêngge hen na, kenbay kôba ken li hen iyôn biji hen iyôn men, wôsa tôô to *Moyis nap kwôlo bay kibi Emen na kôl na hen iyôn.»

*Kibi geré wo iyêrmijn
(Lk 13: 24)*

¹³ «Sénge si kibi geré wo yêêri hen dî, wôsa kibi geré wo woli na, wol bej bej dô hari nijba, na geré wo ô na kini mênê. An bijné kwône ô si ya. ¹⁴ Nijba, kibi geré wo iyêrmijn na, séri dôy men, kirijn kôba yêr a men hari, nijba, kwôni ô si ya ba, a gelê. An bijné ka si si ya ba, na còb iyôn mera.»

*Berênge bay kibi Emen kap bay benare hen dô
(Lk 6: 43-44)*

¹⁵ «Berênge bay kibi Emen kap bay benare hen dô wôsa bay tôba na arij gamgê a ré eraj yerenge a nijba, bôrji na bô hej. ¹⁶ An na sa kibi jé lêreji a kené hônijnji. Kwôni a kaarê yê tijnador sa cébrijn a sa pôn ba? Laba kwôni a kaarê yê tôgôre sa gaara a sa pôn ken gel ba? ¹⁷ Gurô wo lêri ba yêri lêre men, kwo dâni ba yêri dâj men. ¹⁸ Gurô wo dôri a yê kwo habijn né men, kwo habijn a yê kwo dôri ré a men. ¹⁹ Gurô wo yôn yôn wo yêri habijn ba, bay a dêri jerê ulê bô tare a. ²⁰ Na hen iyôn a kené hônijn bay kibi Emen kap bay benare bay ka hen sa kibi jé lêreji a hen.»

*Kwôlê wo kôlij ba bi ariri lij a men
(Lk 13: 25-27)*

²¹ «Bijné ka uwôgeren <Kelma, Kelma> hen a sé bô *emê iyére to derômaran a kêm né nijba, na ka li bô geyé wo Iban wo derômaran a hen a sé bô a dî. ²² Ôbi a Wulê wop jerê kwôlê a na, bijné kwône a kelê iyôn ba: <Kelma, na nini dôrij bijné kwôlo Emen nap henem ré ba? Na nini dage tunu to habijn sa bijné ka pôni a nap henem ré ba? Men, na nini li gijnê wo gay gay hen nap henem a men ré ba?> ²³ Menba, na sa kôlji iyôn ba: <Erênge yej, en henênge ré men, tun kôba na kurijn sarngé a dê iyôn ré kwôy a men, wôsa na kena bay lê têrij.> »

*Iyére to dîj sa keram a men, to dîj sa hal a men
(Lk 6: 47-49)*

²⁴ «Na ôbi á, kwôni wo ré toy kwôlê wo en kôl hen an lij ariri a men na, yi mega ôbi ré erem kwôlê wô dé tô iyére tori sa keram a iyôn. ²⁵ Emen uwônge an kam bôy tô iyére hende to hen a men, kal ge nap néri sa iyére hende to hen a men, nijba, hende kurijn né wôsa tôre dîj na sa keram a. ²⁶ Nijba, kwo toy kwôlê wo en dô hen an lij ariri ré na, yi mega kubera wo dî tô iyére tori sa hal a iyôn. ²⁷ Emen uwônge an kam bôy tôre a men, kal ge nap néri a men menba, hende tijn kerôm kerôm wôsa tôre na dîj na sa hal a.»

Jésu dô kwôlê gasijnare

²⁸ Kirijna Jésus gel kwôlê bi wo hen iyôn kô nij na, kwônê bijné ka mô ya hen tiniji ge kay sa derê kwôlê wori bi wo hen ²⁹ wôsa ôbi dô na mega *bay derê tô tôô to Emen dôôrij hen iyôn né.

8

*Jésu dô terbare yi gawra
(Mk 1: 40-45, Lk 5: 12-16)*

¹ Jésus herbo sa keram a menba, kwônê bijné ô tôri a. ² Menba, ôbi terbare wo pôni ô ligiri a an jubu gubari tumôri a an kôli iyôn

ba: «Kelma, hena jeré gey ba já beraren.»

³ Jésu jé kôbri hebijni aṅ kôl iyôṅ ba: «Ew, en gey bi terbare tom hende to hen ré dôriṅ sam a.»

Menba, kirij ba ka hen na, terbare beḡiṅ yi gawra bi wo hen a aṅ.

⁴ Menba, Jésu kôli iyôṅ ba: «Kôlij kwôni kwôli berarê wom bi wo hen né pa pa niṅba, ju ô geliṅ ôbi bê kwôbe yem aṅ ju li sarga naṅ tôte to *Moyis na ay hen aṅ bi bay ré gel wo jeré na kwo séli tumô Emen a.»

Jésu berare mana wo dami wo asgarjê ka Rôm

(Lk 7: 1-10)

⁵ Kirija ka Jésu bij Kapêrnayôm, menba, dami wo asgarjê ka Rôm era ligiri a ⁶ aṅ uwôli kôl iyôṅ ba:

«Kelma, mana wupê ômpare merayri aṅ yiri liri damaṅ yi sa kalaṅ a ira yaṅ ya.» ⁷ Menba, Jésu kôli iyôṅ ba: «Na erê berarêri hen ya.»

⁸ Menba, ôbi sa asgarjê bi wo hen kôli iyôṅ ba: «En nêṃ wo jeré ô sé bô iyére tiṅê a ré, ay tôm mera, menba, mana wupê bi wo hen a berarê senḡe. ⁹ Nôbi kôba bay san ya men, ena ôbi sa asgarjê ka ba hen men, aṅ hena ené kôlij kwo pôni iyôṅ ba:

«Ô» ba, ôbi ô men, hena ené kôli «Era» ba, ôbi era men, en kôlij lema wupê li aṅga na ba, ôbi li men, li ka hen ba, ôbi li a men.»

¹⁰ Kirija Jésu toy kwôlo dami wo asgarjê bi wo hen kôli hen iyôṅ menba, dê sari aṅ ôbi kôlij biṅé ka mééri ta hen iyôṅ ba: «Na tu kwôlé a ené ena kelêṅge hen, kirij ka en môriṅ môriṅ na, en uwôṅ kwôni wo ayê bôṃ wori yi môṅ kwo gawra wo na ba naṅ. ¹¹ Na tu kwôlé a ené ena kelêṅge hen, biṅé a hena si tô emen men, si kini kurijay tare a men a dajji naṅ si *Abraham, Isak naṅ Jakwôb kibi gwoy emê a bô *emê iyére to derômaraj a a. ¹² Menba, ka emê iyére to derômaraj a na toji ca hen na, bay a biji cêḡi haba a aṅ kirij ka hendi a, kirij bay ka hen

na, bay a sômnê men, a emê kaṅniji mêêré mêêré a men.»

¹³ Menba, Jésu kôlij ôbi sa asgarjê bi wo hen iyôṅ ba: «Ô iṅ wôsa aṅga ju bi bôm sara hen na, bay lij bem niṅ.» Kirij bay ka Jésu kôlij gawra bi wo hen kwôlé hen iyôṅ menba, ôbi merayê bi wo hen berare yaṅ men.

Jésu berare bay ômpare ka gay gay

(Mk 1: 29-34, Lk 4: 38-41)

¹⁴ Menba, Jésu ô iyé Piyêr a menba, uwôṅ mari Piyêr kal dere aṅ yere lere yi sa kalaṅ a. ¹⁵ Ôbi hebe kôbre menba, hende berare aṅ hena li aṅgaṅ emê biji. ¹⁶ Kirija tare kurij niṅ menba, bay eraṅ naṅ biṅé ka tunu to habij geliṅ tirji gusiṅ,

menba, Jésu dage tunu hende to hen sarji a aṅ naṅ kwôlo si kibri a men, berare bay ômpare kêm a men. ¹⁷ Ôbi li hen iyôṅ bi ré bij naṅ kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kôl iyôṅ ba:

«Ôbi tô merayê wona men, ômpare to lêna hen kôba ôbi tô yerna a aṅ a men hen.»

Biṅé ka gey yé bay tô Jésu

(Lk 9: 57-62)

¹⁸ Jésu bô wo kwônê biṅé mééri ta, menba, ôbi ay tôri bij bay tôri bi ciré day tera cér wo dami hen.

¹⁹ Menba, ôbi lê magtubu wo pôni uso ligiri a aṅ enḡereri iyôṅ ba: «*Rabi, kirij ka yôṅ yôṅ ka já erê ya hen na, na erê tôm a.» ²⁰ Menba, Jésu kôli iyôṅ ba:

«Henjê naṅ iyomniji men, ciré naṅ gwonérji a men, niṅba, nôbi *Kema Gawra ba kirij ka a dôbij san ya ba naṅ.»

²¹ Menba, gawra wo pôni perê bay tôri a kôli iyôṅ ba: «Kelma, dī jan, dén na erê emé iban dem.»

²² Menba, Jésu uwôli sara iyôṅ ba: «Era tôn a na, aṅ ju dī biṅé ka yi môṅ temare iyôṅ hen bi em megare temare.»

Jésu jôriṅ kal wo dami geré

(Mk 4: 35-41, Lk 8: 22-25)

²³ Jésu day bô bato a naɲ bay tôri.
²⁴ Menba, kebrena wo nana kôl na na, kal wo dami ge sa cér aɲ li wo mêw di kam bêêrê bô bato menba, Jésu yiɲ kum ta men. ²⁵ Bay tôri eɲni aɲ kôli iyôn ba: «Kelma, gôliɲ naɲ ni men réba naa mênij.» ²⁶ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Wô mi a kené hare hen iyôn ba? Wô mi a kené bi bôrɲge sa Emen a ré ba?» Menba, ôbi hena ône kal naɲ kam menba, kirij iyer iyêêr. ²⁷ Gawrê ka mô bô bato hen na, tiniji ge kay aɲ bay kôl perêrji a iyôn ba: «Gawra wo na ba, na kwo iyengi a kal naɲ cér kôba ré biri kwôlê hen ba?»

Jésu berare bijné ka wôô ka tunu to habij yi bôrji a hen
(Mk 5: 1-20, Lk 8: 26-39)

²⁸ Kirija Jésu era sa bijn cêgi cér wo Galilé bô emê wo Gadarenijê a menba, bijné wôô ka tunu to habij kuriɲ sarji a soji si sa kampê aɲ eraji ligiri a. Bay li aɲga li harê aɲ kwôni nê m ayê geré wo bay môrij ya hen né. ²⁹ Menba, kirij bay ka hen na, bay karê kula kôl iyôn ba: «Ju gey na mi yirni a jôbi wop Kema Emen, ju era na wô geléni gusij pa dema wulê woni ré nê m tô ba?»

³⁰ Kirij bay ka hen na, gwôsijnô ka pôni d'ubu kwa cér a sêd wolé ô m are. ³¹ Menba, tunu to habij hende to hen kôlij Jésu iyôn ba: «Nini uwôlem dagêni bi a bô gwôsijnô ka d'ebe hen a d'i.» ³² Jésu kôlji ré ô menba, tunu hende to hen si bô bijné bay ka wôô hen a aɲ ôrji siji bô gwôsijnô aɲ li wo bay yêseraji ta sa keram a herijji bô kam a ma kêm.

³³ Menba, bay gemé gwôsijnô bay ka hen gerji ô kôlij bijné derô ira kwôli are bay ka ré li are hen men, aɲga ré sa sa bijné ka wôô ka tunu to habij yi bôrji a hen men. ³⁴ Menba, bay sooro ciré sa upéri aɲ kirija bay uwopni nij menba, bay kôli ré si erêɲ bô emê woji a.

9

Jésu berare ôbi merayê
(Mk 2: 1-12, Lk 5: 17-26)

¹ Jésu day bato ô tera sa iyére tori a. ² Menba, bay eraɲ naɲ ôbi merayê wo yi sa jaare a, kirija ôbi gel ayê bôô woji bi wo hen iyôn menba, ôbi kôlij ôbi merayê bi wo hen iyôn ba: «Baa kam, melapnen, têrij tom dôrij sam a.»

³ Menba, bay derê tô tôô to Emen kôl bôrji a kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen tiiré na Emen hen.»

⁴ Jésu hôn ermé woji aɲ kôlji iyôn ba: «Wô mi a kené erem kwôlê wo habij hen iyôn ba?» ⁵ Kelê iyôn ba: «Têrij tom dôrij sam a» a derê kelê lew, laba kelê: «Hena ta ju ô» a derê kelê lew d'i ba? ⁶ Haw hen ka henê mega wo nôbi *Kema Gawra enê ôrij naɲ néé sa terare a na wô dôrij têrij sa bijné.»

Menba, ôbi kôlij ôbi merayê na iyôn ba: «En kôlem, hena ta ay jaare tom ôrij ij.»

⁷ Menba, ôbi hena ta aɲ ay jaare tori ôrij ij. ⁸ Kirija kwônê bijné gel hen iyôn menba, harê liji aɲ bay ay kibi Emen wop ôbi bijné néé hen.

Jésu uwôge Matiyé
(Mk 2: 13-17, Lk 5: 27-32)

⁹ Jésu ô aɲ kirij bay ka hen menba, ôbi gel gawra wo pôni wo bay uwôgeri Matiyé mô kini engé wôgê. Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Era tòn a.» Menba, kirij bay ka hen ôbi hena ô tôri a.

¹⁰ Jésu ô m are iyé Matiyé a menba, kwônê bijné kaɲ *bay engé wôgê naɲ bay lêre aɲga habij men era sa ô m are naɲ Jésu naɲ bay tôri. ¹¹ Parisijnê gel hen iyôn menba, bay kôlij bay tôri iyôn ba: «Wô mi a *Rabi wopge ré ô m are naɲ bay engé wôgê men, bay lê habrê a men hen iyôn ba?» ¹² Kirija Jésu toy hen iyôn menba, ôbi kôlji waɲ a ta kôl iyôn ba: «Na bijné ka berari a geyé dôktôr ré, nijba, na bay ômpare a geyri d'i. ¹³ Erêɲge ken hô ô tô kwôlo

bay na lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «En gey na wo kené bô tu na to megêrnge dîba na bê kwôbe wo naɲ lari hen né.» Wôsa nôbi kôba en era sa terare a na wô uwôgê bîné ka dôrnê ré, niɲba, en era na wô uwôgê bay lê têriɲ dî.»

Jésu kôl kwôlo gengij sa jeré yi sa emé a

(Mk 2: 18-22, Lk 5: 33-39)

¹⁴ Bay tô Ja ôbi lê batêm era ligi Jésus a aɲ engereri iyôn ba: «Wô mi a nibay naɲ Parisiɲênê niné jôriɲ bôrni kurôn kwôy kwôy menba, bay tôm jôbi ba li hen iyôn né wô mi ba?» ¹⁵ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Bîné ka era kini kurô hen ka bé bi bay ré jôriɲ bôrji kurôn kirija ôbi iyéy kurô ba ya naɲ ci tô hen ba? Eɲ eɲ, wulê wo bay a derê ôbi kurô perêrji a aɲ hen na, na wulê bi wo hen a bay ré jôriɲ bôrji kurôn tô. ¹⁶ Kwôni a ulê tu bargay ka ôli naɲ ka kôrbi ré wôsa ka kôrbi bay ka hen a yêgerê ka ôli hen tumô tumô. ¹⁷ Kwôni a bê care to kôrbi bô gwolé woɲ ariɲ wo ôli a ré, wôsa ôbi a kariɲ aɲ care hende to hen a uwôsij, wôsa care to né haw ba bîɲ na bô gwolé ariɲ wo kôrbi a men, hen dema care men, gwolé men, ré merê sem.»

Môni dami wo Jubnê, naɲ iyore to hebe bargay ka Jésus hen

(Mk 5: 21-43, Lk 8: 40-56)

¹⁸ Kirija Jésus kôlji kwôlê bi wo hen ba ya tô menba, dami wo Jubnê wo pônî era sa jubu gubari tumôri a aɲ kôli iyôn ba: «Môɲnen ma haw hen, era ju ô ulê kôm a sara bi bér ben men.» ¹⁹ Menba, Jésus naɲ bay tôri henaji ôrji tôri a. ²⁰ Iyore to pônî to kwôbe ô yere a li elê môj kibi wô hen era si cêgeri aɲ hebe kibi bargay kari. ²¹ Hende erem bôre a iyôn ba: «Hena ené hebe bargay kari mera kôba na berarê senge.» ²² Jésus bare gele aɲ kôle iyôn ba: «Baa karê yêren, ayê bô woré gôlij naɲ mu.» Kirij bay ka hen na, hende berare. ²³ Kirija Jésus

bij iyé dami wo Jubnê bi wo hen a menba, ôbi gel bay iberé are men, bay karê kula a men. ²⁴ Menba, ôbi kôlij bîné iyôn ba: «Sénge nô, wôsa mône hende to hen yi na kum dîba ma ré.» Menba, bay ayrêri. ²⁵ Kirija bay si nô kê m niɲ menba, ôbi si bô ira aɲ bu kôbi mône hende to hen ta menba, hende hena ta. ²⁶ Aɲ kwôli béré wo ôbi bér mône hende to hen ô m gôre tô emé iyére hende to hen kê m.

Jésu bi bay tu tij gel kirij

²⁷ Kirija Jésus da erê ta niɲ menba, bay tu tij ka pônî wô tô gura ôriɲ tôri a kôl iyôn ba: «*Kunɲa kelma Dabid, bô tu na toni men.» ²⁸ Kirija Jésus sa bîɲ iyére menba, bay tu tij bay ka hen era ligiri a menba, ôbi engeriji iyôn ba: «Ken hôn wo ené nê mê lê are bay ka hen ba?» Menba, bay hô kôli iyôn ba: «Ju nê m lê Kelma.» ²⁹ Menba, Jésus hebe tirji aɲ kôlji iyôn ba: «Bi are bay ka hen lijn bénge wô bôrnge bi wo ken bi san a hen.» ³⁰ Kirij bay ka hen na, bay gel kirij sél daɲ daɲ. Menba, Jésus banji kôl iyôn ba: «Bi kwôni pôn iyôn kôba toy kwôli ré pa pa.» ³¹ Niɲ na, kirija bay ô niɲ menba, bay kôl kwôli Jésus gôriɲ tô iyére kê m mera.

Jésu bi gawra wo tunu to habij jôri iyêlê hen iyêl kwôlê

³² Kirija Jésus naɲ bay tôri ca erê ta niɲ menba, bay eraɲ naɲ gawra wo tunu to habij jôri iyêl kwôlê hen sa biri. ³³ Jésus dage tunu to habij hende to hen aɲ menba, gawra bi wo hen iyêl men. Menba, kwônê bîné ka dèbu ya hen na, dè sarji aɲ bay kôl iyôn ba: «Nini gel ani kani ka hen iyôngi sa pôn sa iyé *Israyêl a ré kwôy.» ³⁴ Menba, Parisiɲênê kôl iyôn ba: «Na naɲ néé wo kelma woɲ ôbi sa tunu to habij hende to hen a ôbi ré dagij tunu to habij hende to hen hen.»

Jésu bô tu na to bîné

³⁵ Jésus ô naɲ sa iyére iyére to damné a men, to dè dè a a men gelij

ɓijné are bô *iyéy danare a men, uwôliɓ béré Kwôlo Dôri wo gengiɓ sa *emê iyére to derômaran a men, berariɓ bay ômpare to gay gay men, bay lôrê ka gay gay a men. ³⁶ Kirija Jésu gel kwônê ɓijné ka era ligiri a hen iyôn menba, tirji liri ja wôsa bay yi môn gamgê ka ôbi abêrji naɓ iyôn. ³⁷ Menba, ôbi kôliɓ bay tôri gwosoy kwôlê kôl iyôn ba: «Kaw kaɓ walê mê gaɓ niɓba, bay walêrji dê. ³⁸ Uwôliɓge ôbi iyéy kaw na bi jéɓ naɓ ɓijné bô kaw kari a.»

10

Bay tô Jésu ka môj kibi wôô hen
(Mk 3: 13-19, Lk 6: 12-16)

¹ Jésu uwôge bay tôri ka môj kibi wôô hen, aɓ biji néé bi bay ré dagiɓ tunu to habiɓ men, ré berariɓ bay ômpare to gay gay hen naɓ bay merayê ka gay gay a men. ² Hini bay tôri bay ka môj kibi wôô hen a na: Simô wo bay uwôgeri Piyêr hen naɓ yêni André men, si *Jak naɓ yêni Ja kaɓ kam Jébédé hen men. ³ Pilip men Bartélémi men, Tomas men Matiyé woɓ *ôbi engé wôgê hen men, Jak woɓ kema Alpe hen men, Tadé men, ⁴ Simô woɓ kema iyére hen men, Judas Iskariyôt woɓ ôbi desé Jésu hen a men.

Jésu jé bay tôri ka môj kibi wôô hen
(Mk 6: 5-13, Lk 9: 1-6)

⁵ Jésu jé bay tôri bay ka môj kibi wôô hen aɓ halji kôl iyôn ba: «Erênge sa iyé ɓijné ka na Jubnê ré hen ré men, ken ô sa iyé Samari a ré a men, ⁶ niɓba, ken ô kebê gamgê ka ge kay ka na kam *Israyêl hen pa dem. ⁷ Erê wo ka erê hen na, ken kôliɓ ɓijné wo *emê iyére to derômaran a ré ba ɗa niɓ. ⁸ Men, ken berare bay ômpare to gay gay hen men, ken bér ka ma men, ken dô *terbare yi ɓijné a men, ken dage tunu to habiɓ bô ɓijné a a men. Mega wo ken uwôn seɓge hen na, kenbay kôba ken bi seɓge hen iyôn men. ⁹ Erê wo ka erê hen na, ayênge

lôr ley gursu tôni ley bô magela woɓge a ré men, ¹⁰ ken ay magela woɓ kergare kôbrenge a ré men, bargay kaɓ kabrênge wôô wôô ré men, ken tôbe garbê ré men, ken pô kwoore wôni ré a men wôsa kwôni wo li jé ba a upé ari emêri. ¹¹ Hena kené ɓiɓ sa iyére to damné ley sa kam iyére a ley na, ken engere kwôni wo a nê mê berênge yiri a ya ba ken mô ya hende to hen kwôy wo ken ôriɓ ta. ¹² Men, kirija kena sé bô iyé kwôni bi wo hen a na, ken liri dosé pa dem. ¹³ A hena ɓijné ka bô iyére hende to hen ré nê mê berênge yirji a ba, bi bô jalê woɓge ba naɓ ci, a hena bay ré nê mê berênge yirji a ré ba, bi bô jalê woɓge a hera upênge. ¹⁴ A hena bay ré berênge yirji a ré men, bay toy kwôlê woɓge ré a men aɓa kené kena sé sa iyére hende to hen aɓ na, ken gage beni têrge aɓ dema kené ô ta tô. ¹⁵ Na tu kwôlê a ené kelênge hen: Wulê wo bay a sa jerê kwôlê sa ɓijné a hen na, sa iyé *Sodôm naɓ *Gwomôr kôba are a sa liji lôg sôn.»

Kwôli gusiɓ to bay a geliɓ bay ayê bôô
(Mk 13: 9-13, Lk 21: 12-17)

¹⁶ «Toyênge, en jênge môj gamgê iyôn perê heɓnê a, iyôn ba ken melên môj kalaw iyôn men, ken ô lôm lôm mega derare iyôn a men. ¹⁷ Henênge bôrge a wo ɓijné ré ôriɓ naɓ ken tumô bay jerê kwôlê men, bay a yêmnênge bô *iyéy danare toji a a men.»

¹⁸ «Men, bay a ôriɓ naɓ ken tumô bay emê iyére a men, tumô kilmé a a men hen iyôn wô keben nôbi aɓ bi Jubnê naɓ ɓijné ka na Jubnê ré hen ré toyiɓ béré Kwôlê Dôri kebrenge a a men. ¹⁹ Kirija bay ôriɓ naɓ ken kini jerê kwôlê a na, ken sun wô gwosoy kwôlo ma kené sa kelê ré men, wô kwôlo ma kené sa kelê ré a men wôsa kwôlo ka kelê hen na, na Tunu a bênge kirija bay ka ken ɗibiɓ hen a men seɓge. ²⁰ Wôsa kwôlê bi wo hen na, na kenbay a kelêri ré niɓba, na Tini Ibareɓge a

bénge a kené kelê hen. ²¹ Gawra a desé sa yêni a bi bay ré diri men, iba kema a lip kemari hen iyôn hende to hen men, kamrê kôba a perê sa balêrji bi bay ré dirji a men, ²² ßipé kêm a kañenge yôd wô kibi henen nijba, kwôni wo ßu bôri iyêre kwôy derij kibi ba, ôbi a gelê. ²³ A hena bay ré gelenge gusij sa iyêre tôni a ley ba ken ge sa to ðangi a. Na tu kwôlê a ené kelenge hen ka gerê tô iyé Israyêl kêm né tô a men, menba, nôbi *Kema Gawra na bulo hera men. ²⁴ Ôbi dôyrê are na, gôlij sa dami wori ré men, paja gôlij sa kelmari ré a men. ²⁵ Ôbi dôyrê are yi môñ dami wori iyôn men, paja yi môñ kelmari iyôn a men. Hena bay na ré uwôge ôbi iyérenge *Béyêljébul ba kenbay dema bay ré kelê kené na ka Béyêljébul ré ba?»

Kemnanje gawra ré nijba, ken kemnan Emen ði
(Lk 12: 2-9)

²⁶ «Kemnanje gawrê ré, wôsa ani ka uwôbe ka ba gelij ba nan men, ka bô kwôni a ka a ba hônij ba nan a men. ²⁷ Iyôn ba, kwôlo en kelenge bô dilemne ba, ken kôl tu tare a wan a ta men, kwo bay kelenge nan gwôsijare hen na, ken ðay ta sa ira dema kené uwôlij béreri. ²⁸ Harienge ka a deré kurôngi yerenge mera ðiba a nême deré tununje ré hen né nijba, ken harij kwo a bê kurôngi yerenge nan tununje bô tare toñ *géhen a hen ði. ²⁹ Bay ðan diya wôd dema ré na tu selé pôn tô hen ba, ken gel ré ba? Nijba, diya bi wo hen kwo pôn nêñ wo a ma an bi Ibarenge Emen ré hôn né ba nan. ³⁰ Kenbay ba, gusuri sarenge kôba Emen ðenge. ³¹ Iyôn ba, ken hare ré wôsa ken dami tu Emen gôlij diya bi wo kwône hen. ³² Hena kwôni ré kôl wan ta tu ßipé ðiré na kupê na, nôbi kôba na sa kelê wan ta tu Iban wo derômaran a ôbi ré na kupê men. ³³ A hena kwôni ré uwôser tu ßipé ðiré honen ré na, nôbi kôba na

sa uwôserê tu Iban wo derômaran a ené hôn ré men.»

En hôn en eran nan bô jalê ré nijba, na nan yebere ði

(Lk 12: 51-53, Lk 14: 26-27)

³⁴ «Ma ka kelê yan ba ené era sa terare a na na nan bô jalê, en eran na nan yebere to dami ði. ³⁵ En era bi karijare ré yi perê gawra nan ibari men, perê iyore a nan yore men, perê môni iyore a nan maare a men. ³⁶ Men, bay bayi gawra ba na ßipé ka bô iyêre tori a ði men. ³⁷ Hena kwôni ré gey ibari nan yori gôlen nôbi ba ôbi na kupê ré tô men, hena kwôni ré gey kemari réba môjni gôlen nôbi ba ôbi na kupê ré tô a men. ³⁸ Hena kwôni ré ay gurô tagelê wori kôbij tôn né ba, na kupê ré tô a men. ³⁹ Ôbi a, kwôni wo ré gem yiri ba, kay na yiri men, kwo kay yiri wô san ba gem na yiri hen men.»

Kwo berenge yiri a ba, buren na nôbi yiri a hen men

(Mk 9: 41)

⁴⁰ «Kwôni wo berenge yiri ba, buren na nôbi yiri hen men, kwo buren nôbi yiri a ba, ßu na kwo joon hen yiri a hen a men. ⁴¹ Hena kwôni ré ßu *ôbi kibi Emen wôni yiri wô wo ôbi ré na ôbi kibi Emen na, ôbi a upé sa kôbi wo gengij sa ôbi kibi Emen men, kwo ßu gawra woñ ôbi lê anjan derôre yiri a wô wo ôbi ré na ôbi lê anjan derôre na, a upé sa kôbi wo gengij sa lê anjan derôre a men. ⁴² Na tu kwôlê a ené kelenge hen, hena kwôni ré ay kam ka jali bô môni gwore a bij kwo dê wo perê megêri a hen wô wo ôbi ré na ôbi tôn na, ôbi a ba upé sa kôbri ré.»

11

¹ Kirija Jêsu hal bay tôri ka môj kibi wôd hen kô nij menba, ôbi ô nan sa iyêre iyêre wô geléji kwôlê men, derêji Kwôlo Dôri a men.

Kwôlo gengij sa Ja men, kwôli kelêri a men

(Lk 7: 18-35)

² Kirija Ja yij dangay a menba, toy kwôli anga Jésus Krist ré li hen menba, ôbi jé bay tôri ré ô engeréri iyôn ba: ³ «Jôbi a na kwo a era hen bi laba kwo nini mô gemni hen ba ya tô dî ba?»

⁴ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Herênge ken ô kôljin Ja kwôli anga ken toy men, ka ken gel men hen. ⁵ Wôsa bay tu tij gel kirij men, bay moré ô ta dô men, bay *terbare berare men, menjê toy kwôlê men, bijné ka ma béér men, béré Kwôlo Dôri uwôljin bij bay nimré a men. ⁶ Yi derê yi wô sa kwôni wo dî ayê hô wori an né wô san.»

⁷ Kirija bay tô Ja ôrji ta nij menba, Jésus kôljin bijné kwôli iyôn ba: «Na ken ô gelé na mi derê gwôlê hen ba? Gusura wo kal yebageri hen ba? ⁸ A ken ô gelé na mi pôn dî ba? Ken ô gelé na gawra wo tôbe bargay ka dôri hen ba? Wôsa bijné ka tôbe bargay ka dôri dôri hen na, mô na bô iyé kilmé a dî. ⁹ A nijba, na mi a kené ô gelé dî ba? Ken ô gelé na *ôbi kibi Emen wôni ba? Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, na ôbi kibi Emen bi, an ôbi gôljin ôbi kibi Emen an sôn. ¹⁰ Wôsa bay na kôl kwôli Ja ôbi jé bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Toy, en jé mana wujê tumôm a bi ré janê geré wom.» ¹¹ Na tu kwôlê a ené kelênge hen. En kelênge perê gawrê ka yébé a yêji hen na, en gel kwôni wo a damjê môn Ja ôbi lê batêm iyôn ba nan, nijba, kwo bay bôri môn ani ré iyôn bô *emê iyére to derômaran a hen na, na kwo dami dêri. ¹² Ayij tôri sa Ja ôbi lê batêm a kwôy san kemnên na, emê iyére to derômaran a na bay lere bégerem menba, na bay lere bégerem bay ka hen a ayê ciré lij toji. ¹³ Wôsa kwôlo gengij sa emê iyére hende to hen na, tôto *Moyis nan bay kibi Emen na kôl kwôle kwôy san sa Ja ôbi lê batêm a. ¹⁴ Hena kené gey henê wo ré na tiri ba, ôbi a na *Eli wo bay na kôl ré

sa hen. ¹⁵ Kwôni wo mari ya an ré gey toyé kwôlê bi wo hen ba bi toy.

¹⁶ Kenbay gawrê ka kemnên hen na ayênge gengij nan kamrê ka mô tu wolé uwôgerij megêrji kan ta kôl iyôn ba: ¹⁷ «Nini ibênge tégê menba, ken wô sara ré men, nini kebe kurôn temare dôô kôba ken sôm ré a men.» ¹⁸ Wôsa kirija Ja ôbi lê batêm san na ôbi ôm mapa ré men, yi care ré a men, menba, bay kôl iyôn ba: «Tunu to habij yi bôri a.» ¹⁹ Nôbi *Kema Gawra en sa an ôm men, yi men, menba, ken kôl iyôn ba: «Gelênge ôbi lamé nan ôbi kwoyé wo na, ôbi na melan *bay enge wôgê nan bay têrij a men.» Nijba, jé lê won derôre na, gel tu melênê wo Emen.»

Kwôlo Jésus kôljin sa iyére to kan bê hôre sari a (Lk 10: 13-15)

²⁰ Na ôbi á, Jésus ré nay bijné ka sa iyére to ôbi na lij kwônê genê wori ya hen wôsa bay dî tô têrij toji ba ré. ²¹ «Ayi, bijné ka Kworajin, bô emê yi wô sarngé! Ayi, bijné ka Bêtsayda bô emê yi wô sarngé! Hena angan ginê ka lij sa iyére tonge a hen na, hena né lij na Tir a ley Sidôn a ley na, na ca yej a bay hena né haarê bargay ka yêgerij men, loberé bunu yirji a a men bi ciré gelé wo ciré bul cêgeriji bij têrij toji nij. ²² Na ôbi á, ené kelênge hen, Wulê wo bay a jôrij kwôlê sa bijné a hen na, si Tir nan Sidôn kwôlê a jôrij sarji a lôg gôljin kwonje. ²³ A mini Kapêrnayôm, mu kôl bay ré ayêrê kwôy ôrij ta derômaran a ba? Ma herbé kwôy dogé iyom temare a ka na kirij ka habij hen. Wôsa genê wo na lij perêrênge a hen hena hena ré lij na perê bijné ka Sodôm a na, bay hena né ba ya tô. ²⁴ Ôbi a, ené kelênge wan ta, Wulê wo bay a jerê kwôlê sa bijné a hen na, kwonje a dê kwo Sodôm an tô.»

Eranje legen a bi ken sa dô bul
(Lk 10: 21-22)

²⁵ Kirij bay ka hen na, Jésu ay tô iyêlê kôl iyôn ba: «En ay kem Iban Kelma wo derômaran a nan kwo sa terare a na, wôsa ju uwôbij bay tu melênê nan bay tu jôrijpare are bay ka hen an ju yêge sarji gelij bijé ka bay bôrji mega ani ré hen dî. ²⁶ Na iyôn a Iban na jeré genge nan bô derê wom.»

²⁷ «Iban bèn are kêm kôben a, kwôni wo hôn Kema ba nan, na Ibari pôn dô men, kwôni wo hôn Iban ba, nan nijba, na nôbi Kemari pôn nêj hanê men, ka en yêge sari nô biji hen a men mera. ²⁸ Eranje legen a kenbay kêm ka ken pô anja néy an merênênge hen na sa enge sarjge a an ken dô bul. ²⁹ Ulênge jug wupê tôrjge a men, ken toy halê wupê a men, wôsa ena gawra wo kalêren jal men, en dôbe san a men, an ka upé kini derê bul wonje. ³⁰ Wôsa jug wupê na kwo ayêri ôm né men, ari perê kanê kôba gwa a men.»

12

Jésu a na ôbi sa merê ta
(Mk 2: 23-28, Lk 6: 1-5)

¹ Sem cêgê menba, Jésu nan bay tôri ôrji si bô yagê kaw bay uwôgeji blé hen nan *sa merê ta, kurôn li bay tôri menba, bay pôy sa kaw bay ka hen wuray ôm. ² Kirija Parisijênê gel hen iyôn menba, bay kôlij Jésu iyôn ba: «Wô mi a bay tôm ré li anja tôô to *Moyis jô lê nan sa merê ta a hen ba?» ³ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Na ken dêjse kwôli anja kelma Dabid na li kirija kurôn na liji nan bijé kari hen né ba? ⁴ Ôbi na si bô *iyéy Emen a, an pô mapa wo bay tibij Emen wo na yi gengij sarji ré hen. Mapa bi wo hen tôô tona na dî bij na bay bê kwôbe mera hen ômji. ⁵ Laba na ken dêjse kwôlo tôô to Moyis na kôl iyôn ba: «Kwôni ré li jé nan sa sa merê ta ré hen né ba?»

Menba, bay bê kwôbe ka li jé woji bô iyéy Emen a nan sa sa merê ta hen ba kwôlê bu sarji ré men. ⁶ Nijba, en kelênge, anja gôlij iyéy Emen hen na, yi na ya. ⁷ Hena ré kené hôn bô kwôlo lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «En gey na wo kené bô tu na to megêrjge dîba na bê kwôbe wo nan lari hen né.» Hen ba ré kené perê bijé ka kwôlê wôni bu sarji ré hen né. ⁸ Wôsa nôbi *Kema Gawra a na Kelma sa sa merê ta.»

Gawra wo kôbri ma
(Mk 3: 1-6, Lk 6: 6-11)

⁹ Kirija Jésu dî kirij bay ka hen an ô an menba, ô bô *iyéy dapare toji to pôni a. ¹⁰ Kirij bay ka hen na, gawra wo pôni wo kôbri ma deba ya men. Menba, Parisijênê enjere Jésu iyôn ba: «Berarê kwôni sa merê ta a ba dô hari ba?» Bay enjereri hen iyôn bi ciré uwôli kwôlê sari a. ¹¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «I a perêrjge a hen a demanjne tori ré pôn an kurij bô iyom a sa merê ta an ôbi a erê sa ô ayêre ta ré ba? ¹² A hen ba, gawra gôlij demanjne ré ba? Iyôn ba lê derê sa merê ta a kôba tôô tona jôô lê ré men.» ¹³ Menba, Jésu kôlij gawra bi wo hen iyôn ba: «Jé kôm.» Menba, ôbi ay kôbri ta an kôbri bi wo hen hô berare môn megari hen iyôn hôrij. ¹⁴ Menba, Parisijênê siji nô an ô erméji kwôlê sa anja ciré lê ana ciré derij Jésu.

Jésu na mana wo Emen dôri

¹⁵ Jésu hôn wo bay ré gey deréri menba, ôbi dî kirij bay ka hen an ô ta, menba, bijé kwône ô tôri a an ôbi berare bay ômpare kêm. ¹⁶ Menba, ôbi banji dô bi bay ré li bi bay ré hôn wo ré na nôbi ré pa pa. ¹⁷ An bi kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl hen na, ariri ré lij, ôbi na kôl iyôn ba:

¹⁸ «Emen kôl iyôn ba:

«Gelênge, na mana wupê wo en dôri bi a na men,

en piri men, wo yen dôren sari a men.

Na bé tunun a ba nañ dī
aṅ ôbi a kelê kwôli lê anḡanê kaṅ
derôre biṅ tô yê ñiné kêm
men.

¹⁹ Ôbi a nañ nañ kwôni ré men, a ulê
gura ré men,
kwôni a toyé tôri kaṅ ta tô geré ré
men.

²⁰ Ôbi a biyé gusera wo laṅ niṅ hen
né men,
a barê lampa to enḡe jêê hen né a
men,
kwôy wo anḡan derôre a enḡiṅ
kiriṅ.

²¹ Aṅ tô yê ñiné kêm a biṅ bôri sari
a. » »

*Biné kôl Jêsu ré na ôbi sa tunu to
habij*

(Mk 3: 22-30, Lk 11: 14-23)

²² Kiriṅ bay ka hen na, bay eraṅ
nañ gawra wo tunu to habij yi
bôri a aṅ liri ôbi gel kiriṅ né men,
iyêl kwôlê ré a men, menba, Jêsu
berari aṅ ôbi iyêl men, gel kiriṅ a
men. ²³ Biné kêm ka ðebu ya hen
na, harê liji menba, bay kôl iyôṅ
ba: «Ôbi na *kuṅga kelma Dabid
ré ba?» ²⁴ Kiriṅ Parisiñêñê toy
hen iyôṅ menba, bay kôl iyôṅ ba:
«Jêsu dage tunu to habij na nañ néé
wo *Béyêljêbul woṅ ôbi sa tunu to
habij hen.» ²⁵ Jêsu hôn ermé woji
kêm niṅ menba, ôbi kôlji iyôṅ ba:
«Hena ñiné ka bô emê iyére to pôn
a ré sêñji ba, bô emê bi wo hen, a
mênij men, hena ñiné ka sa iyére a
pôn ley tô baliyare a ley a ré sêñji ba
hende a yé sem né men. ²⁶ A hena
Sidan ré dage yiri gaṅ ba, emê iyére
tori a soderiṅ, a hena ré na hen iyôṅ
ba, emê iyére tori a yé kwôy hare
ba? ²⁷ A hena nôbi ené dage tunu
to habij nañ néé wo Béyêljêbul ba,
bay tôrṅge kenbay ba, dage tunu to
habij na nañ néé wo i men ba? Na
bi wo hen a anḡa bay tôrṅge bay
ka hen li men hen a gelé wo kwôlê
woṅge ré tiri ré hen. ²⁸ A hena ré na
nañ néé wo Tini Emen a ené dagij

tunu to habij hende to hen ba, *emê
iyére to Emen era kwôy unḡge niṅ.
²⁹ Men, kwôni a lê iyeṅ a ré sé bô iyé
ôbi néé a aṅ pôriṅ anḡari baa beréri
harê tumô ba? Ôbi a harêri tumô
pa dem aṅa ré ðiṅ yiri pôriṅ anḡari
tô. ³⁰ Iyôṅ ba, kwôni wo na nañ
en ré ba na ôbi baren men, kwôni
woṅ ôbi dayê sa are nañ en ré ba na
ôbi userérji men. ³¹ Na tôri bi wo
hen a, ené kelḡge, têriṅ kêm nañ
tiiré hare kêm na, Emen a ðé bôri
jalê bay lêre a, niṅba, kwôni wo tiiré
Tunu toṅ hendi bô bôre na, Emen a
ðé bôri jalê sari a ré kwôy. ³² Men,
kwôni wo kôl kwôlo habij gengij
san nôbi *Kema Gawra ba, Emen a
ðé bôri jalê sari a tô, niṅba, kwo
kôl kwôlo habij gengij sa Tunu toṅ
hendi bô bôre na, Emen a ðé bôri
jalê sari a haw hen ré men, tôre to
cêgê ré a men.»

*Kwôli gengij sa gurô nañ yêri
(Lk 6: 43-45)*

³³ «Kiriṅ ka pônî a ba ken kôl gurô
wo hen ré dô men, yêri ré dô a men.
Men kwo pônî ken kôl gurô wo pônî
ré habij men, yêri ré habij a men.
Wôsa na yê gurô a lê a jeré hônij
derêri nañ habri. ³⁴ Kenbay ka
ken yi môṅ jênêre iyôṅ men ken
habij tiri a men hen ka kelê Kwôlo
Dôri na si iyeṅ ba? Wôsa na anḡa
wôn bô gawra dema ré si kibri a
hen tô. ³⁵ Gawra wo dôri siṅ na
nañ anḡari ka dôri men, kwo habij
kôba siṅ na nañ anḡa ka habij men.
³⁶ Ôbi a, ené kelḡge Wulê woṅ jeré
kwôlê a na, kwôlê woṅ iyôṅ a tôṅ wo
ñiné na kilêre hen na, bay a derê tôri
ta lêm lêm. ³⁷ Aṅ na kwôlo si kem a
a bay ré dôriṅ kwôlê sam a men, na
kwo si kem a a bay ré ðurem a men.»

*Bay derê tô tô to Emen nañ
Parisiñêñê enḡerij Jêsu ré li ari gelé
biji ciré gelé*

(Mk 8: 11-12, Lk 11: 29-32)

³⁸ Bay derê tô tô to Emen ka pônî
nañ Parisiñêñê enḡerij Jêsu iyôṅ
ba: «Kelma, nini gey bi jeré li anḡan

gelé bi niña gelé dema niné hônem.»
³⁹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Biné kañ bay bô habrê ka haw hen men, bay belé cêgeriji biñ Emen hen kôba kôl ciré gey gelé men dê? Ka bañ na nañ anğan gelé ka *ôbi kibi Emen Jonas bi wo hen mera điba ka gelé ka đanđi kani ré kwôy. ⁴⁰ Mòñ kwo Jonas na li sa subu yoyre men, sa subu tu tare a men bô kuyê a hen na, nôbi Kema Gawra kôba na lê sa subu yoyre men, sa subu tu tare a men bô kampê a hen iyôn men. ⁴¹ Sa jerê kwôlê a na, biné ka Ninibé a ulêji kwôlê sa biné bay ka haw hen wôsa bay dô tô têrij lêriji ta sa kibi béré wo Jonas uwôl a. Añ kwo na ba hô dê Jonas añ tô. ⁴² Men, Wulê woj jerê kwôlê a na, tólômne to Séba a hena añ a ulê kwôlê sa gawrê ka haw hen wôsa hende hena na kelañ añ era na wô toyé gwoşoy kwôlê woj tu melênê wo Salomôn. Niñba, nà ná, kwôni wo gôljin Salomôn añ hen kôba nà ya.»

Tunu to habij hera bô gawra hêrij

(Lk 11: 24-26)

⁴³ Jésu hô kôl iyôn ba: «Kirija tunu to habij sên bô kwôni a na, hende kayrê derô gwôlê woge kirij kañ derê bul, hena hende ré uwon ré na, ⁴⁴ hende erem kôl iyôn ba: «Na herê kirij ka na en soñ ya hen gelé sôn.» Kirija tunu hende to hen hera aña ré uwôn kirij bay ka hen yi senge men, sél dô men, are kêni yi nañ kiniji a men na, ⁴⁵ hende hô ô pera tunu to habij to đanđi jurgem to habij dê añ sa jôgij nañ tu. Bay siji bô kirij bay ka hen añ môrji ya añ gawra bi wo hen na, yiri habij dê kwo tumô añ tô. Kwo biné ka haw hen kôba a yé na hen iyôn hende to hen men.»

Balê Jésu kañ tiri

(Mk 3: 31-35, Lk 8: 19-21)

⁴⁶ Kirija Jésu iyêl nañ kwônê biné ba ya tô menba, yori nañ yêneri saji đebu nô hen añ gey bi ciré iyêlê nañ đî. [⁴⁷ Menba, kwôni wo pônî kôli

iyôn ba: «Ju toy, yom nañ yêneri đîbiñi nô hen ya añ bay gey ciré iyêlê nañ ju.»] ⁴⁸ Menba, Jésu hô kôljin gawra bi wo hen sara iyôn ba: «Na i a na yon men, na si i a na yêneri men ba?» ⁴⁹ Menba, ôbi ay kôbri gel sa bay tôri a añ kôl iyôn ba: «Gel, na yon nañ yêneri a na. ⁵⁰ Wôsa i i wo li bô geyé wo Iban wo mô derômaran a hen na, ôbi a na, yêneri men, yêneri men, yon a men hen.»

13

Gwoşoy kwôlo gengij sa ôbi wuse kaw

(Mk 4: 1-9, Lk 8: 4-8)

¹ Wulê wo ôbi kôljin kwôlê bi wo hen na, ôbi ji si bô ira añ ô merê kibi cér a. ² Kirij bay ka hen na, kwônê biné era sa đanđi ligiri a, añ li wo ôbi đay mô bô bato a añ điji kibi cér a. ³ Menba, ôbi iyêlji kwôlê nañ gwoşore dé, dé gengij sa are kwône kôl iyôn ba: «Gawra wo pônî si ô đîré wuse kaw. ⁴ Kirija ôbi wuse kaw kari bay ka hen bô yagê a menba, ka pônî sa herij bênggê geré menba, ciré sa gôlôm ⁵ men, ka pônî herij kirij kañ jerew a menba, si dô hare niñba, terare to wurôbi to hanêre ré ôrij tôñ ba nañ. ⁶ Kirija tare jôrij menba, bay hay lew wôsa terare to bay ré biñ hanêre tôñ ba nañ. ⁷ Men, ka pônî herij perê gesem a menba, gesem bi wo hen yêrji duu. ⁸ Men, ka pônî herij terare to dôri a añ yê dô, sarji ka pônî yê arew men, ka pônî yê tôre jii men, ka pônî yê tôre subu men. ⁹ Kwôni wo mari ya ba bi toy.»

Wô mi a Jésu ré iyêl kwôlê nañ gwoşore ba?

(Mk 4: 13-20, Lk 8: 11-15)

¹⁰ Menba, bay tôri usoji ligiri a añ engeriri iyôn ba: «Wô mi a jeré iyêljin biné bay ka hen kwôlê nañ gwoşore ba?» ¹¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Kwonge kenbay ba Emen bênggê ken hôn anğ a yi nañ kini uwôbêrji ka bô *emê iyêre to derômaran a hen niñ, niñba, bay ba

ôrij nañ kuni pelalê bi wo hen né.
 12 Wôsa kwôni wo nañ upé bay a hô biri a sara añ ôbi a upé damañ a. Nijba, kwo ari upé kari lôg hen na, bay a derê bay ka lôg hen kôbri a añ sôñ. 13 Na ôbi á, ené iyêlji nañ gwsore hen, wôsa bay bô kirij nijba, gel ani ré men, bay li môñ ciré toy kwôlê nijba, bay toy ré men, hôn bôri ré a men. 14 Kwôlo ôbi Emen *Esay na kôl hen na, ariri lij gengij sarji, ôbi na kôl iyôn ba:
 <Ka toyé kwôlê nañ marñge nijba, ka henê bôri ré men, Ka berê kirij nañ turñge nijba, ka gelé ani ré a men.

15 Wôsa ñipé bay ka hen na, bôrji dengel men, bay tôbe gurô marji a men, bay luge tirji ta a men, wô wo ma ciré gelé nañ tirji men, ma ciré toyé nañ marji añ ma ciré bê bôrji sara añ ma ciré belé upen añ bi ené berarêji.>

16 Nijba, kwonje kenbay ba yerñge a derênge wôsa ken gel nañ turñge men, ken toy nañ marñge a men.

17 Na tu kwôlê a ené kelênge hen: bay kibi Emen nañ ñipé kañ bay lê anğan derôre kwône na gey bi ciré gelé anga ken gel hen men, nijba, bay gel ré men, bay gey ciré toyé kwôlo ken toy hen nijba, bay toy ré a men.>

Bô kwôlo gengij sa ôbi wusé kaw (Mk 4: 10-12, Lk 8: 9-10)

18 «Iyôn ba haw hen ken toy bô gwsore to ôbi wusé gusij kaw bay ka hen. 19 Kirija kwôni toy kwôlo gengij sa *emê iyére to derômarañ a aña ré hôn bôri ré na, ôbi bare era sa mène kwôlo gawra bi wo hen ré toy hen añ añ ôbi yi môñ gusij kaw ka herij bêngê geré hen iyôn.

20 Kwo yi môñ gusij kaw to herij kirij kañ jerew a hen na, na kwo toy kwôlê bi wo hen añ enge nañ yi derê. 21 Nijba, kwôni bi wo hen hanêri nañ wôsa ôbi ðebe sa têri a sem ré menba, kirija anğan bô emê

kurij sari a ley bay gili gusij ley wô kibi kwôlê bi wo hen na, ôbi berij kôbri añ hôrij cêgê. 22 Kwo yi môñ gusij kaw ka herij perê gesem a hen na, na kwo toy kwôlê bi wo hen hari nijba, ermé kwôlo sa terare a na men, kwôli anğan upé a men na, yêr kwôlê bi wo hen duu añ li ani ré. 23 Kwo yi môñ gusij kaw ka herij kirij ka dôri a hen na, na kwo toy kwôlê bi wo hen añ hôn bôri dô men, lij ariri a men añ ôbi yi môñ kaw ka yê arew men, tôre jii men, tôre subu men hen iyôn.>

Gwosoy kwôlo gengij sa siwil

24 Menba, Jêsu hô kôlji gwosoy kwôlo ðangi kôl iyôn ba: «*Emê iyére to derômarañ a na, yi mega gawra wo ré ô wusé kaw ka dôri bô yagê wori a iyôn. 25 Nijba, kirija yoyre wo ñipé yi kum kêñ nij menba, ôbi bayriri era sa wusu siwil a bô yagê bi wo hen a añ ðij yiri ô. 26 Menba, kirija kaw ðebu añ tô sarji menba, siwil kôba gel yere men. 27 Manê ka gawra bi wo hen era sa kôli iyôn ba: <Kelma, na ju wusu na kaw ka dôri bô yagê wom a ré ba? Menba, li iyeñ a siwil ré sa si perê ba?> 28 Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: <Na ôbi bare a lê are bay ka hen.> Menba, manê kari bay ka hen kôli iyôn ba: <A iyôn ba nijna erê terê añ.> 29 Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: <En en, terênge añ né wô wo ma ka terê kaw ka dôri nañ tu men, 30 ðêngeji bi bay ðebu ðem kwôy kini walêrji a. Añ na sa kôlij bay walé kaw bi ré jôr siwil tumô harê añ uwoy añ, añ kaw ka dôri hen ba ken wala sa bi bô béer a men.> »

Gwosoy kwôlo gengij sa mutard (Mk 4: 30-32, Lk 13: 18-19)

31 Menba, Jêsu hô kôlji gwosoy kwôlo ðangi kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômarañ a yi môñ gusij iluw wo gawra ay ô cé bô yagê wori a iyôn. 32 Gusij iluw bi wo hen na, ðê ðê gusij are kêñ nijba, kirija

ôbi si ta niŋ na, dami dê tô gurô wo ba hen kê m aŋ ciré ka derômaran era sa li gwoné woji ya.»

Gwosoy kwôlo gengin sa wubere (Lk 13: 20-21)

³³ Menba, Jêsu hô kôlji gwosoy kwôlo dangan kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômaran a yi môŋ wubere to dê to iyore ay polin nan kurman kuré kwôrô subu menba, liji sôr iyôn.»

Wô mi a Jêsu ré iyêl kwôlê nan gwosore ba?

(Mk 4: 33-34)

³⁴ Jêsu iyêlin ðinê kwôlê bi wo kê m hen nan gwosore an kwo ôbi ba kelê nan gwosore ré ba nan. ³⁵ An bi kwôlo *ôbi kibi Emen na kôl hen na, ariri ré lin. Ôbi na kôl iyôn ba:

«Na kelê kwôlê kê m nan gwosore yêgin sa anga yi nan kini uwôbêrji ca wo tô terare na ðin yen hen.»

Bô gwosore to gengin sa siwil

³⁶ Menba, Jêsu ði kwônê ðinê bay ka hen ré ô haji niŋ menba, ôbi herbo hera ira menba, bay tôri eraji ligiri a an kôli iyôn ba: «Derêni bô gwosore to gengin sa siwil to bô yagê hen bi niŋa toyé.» ³⁷ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ôbi cé kaw ka dôri bay ka hen na, na nôbi *Kema Gawra. ³⁸ Men, bô yagê ba na sa terare men, kay cé ka dôri ba na ðinê ka emê iyére to derômaran a men, siwil ba na ðinê ka Sidan men. ³⁹ Men, ôbi cé siwil hende to hen bô yagê a hen na, na ôbi bare wôŋ Sidan bi men, tay walê kaw ba, na sa to sa terare a kerê hen men, bay walê kaw bay ka hen ba, na *manê ka derômaran a men. ⁴⁰ Môŋ kwo bay nôrîŋ siwil an harê bê a bô tare a hen iyôn na, a yé na hen iyôn hende to hen sa to sa terare a kerê a men. ⁴¹ Nôbi Kema Gawra na jo manê kapê ré era sa pô ðinê kap bay bê megêrji bô têriŋ a nan bay lê têriŋ kê m an bô emê iyére tori

a. ⁴² An biji bô tare to dami a, kirina ðinê bay ka hen a sômnin men, ômnin kapniji mêêrê mêêrê a men ya. ⁴³ Niŋba, bay lê angan derôre ba bay a perangê môŋ tare iyôn bô emê iyére to Ibarji a. Kwôni wo mari ya ana ré gey toyé kwôlê bi wo hen ba bi toy.»

Gwosoy kwôlo gengin sa angan unê ka uwôbe bô yagê nan mérin

⁴⁴ Menba, Jêsu hô kôlji gwosoy kwôlo dangan sôn kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômaran a yi môŋ angan unê ka uwôbe bô yagê iyôn. Kwôni wo uwôn hen na, ô uwôbê tôŋ, yiri dôri daman a an ô sa ô perê ari unêri kê m kelêŋ an ði larirji sa ô kilin yagê bi wo hen.»

⁴⁵ Menba, Jêsu hô kôlji gwosoy kwôlo dangan kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômaran a yi môŋ ôbi lê jenga wo ôriŋ doy mérin iyôn. ⁴⁶ Kirina ôbi uwôn mérin wo lariri daman hen menba, ô sa ô perê ari unêri kê m kelêŋ an ði larirji sa ô kilin mérin bi wo hen.»

Gwosoy kwôlo gengin sa bera

⁴⁷ Jêsu hô kôlji gwosoy kwôlo dangan kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômaran a yi môŋ bera to bay uwôl bô cér a an pera kuyê ka tirji gay gay hen iyôn. ⁴⁸ Kirina bera hende to hen wôn niŋ menba, bay uré bay wurore soŋ nô kwongé cér a an cobe kuyê bay ka hen. Ka dami ba bay uwôl bô ðunne toji a men, ka dê ba bay bêŋ men. ⁴⁹ Sa to sa terare a kerê hen na, a yé na hen iyôn hende to hen men. Manê ka derômaran a a era sa derê tu ðinê ka dôri nan ka habin. ⁵⁰ An ka habin bay ka hen na, bay a biji bô tare to dami a, na kirin ka ðinê a sômê men emnê kapniji mêêrê mêêrê ya a men hen.»

Ari unê ka kôrbi nan ka ôli

⁵¹ Jêsu hô engerin bay tôri iyôn ba: «Ken hôn bô kwôlê bi wo hen kê m niŋ ba?» Menba, bay uwôli

sara iyôn ba ciré hôn bôri kêm nij. ⁵² Menba, ôbi hô kôlji iyôn ba: «Ôbi lê magtubu wo yôn yôn wo tiri jôrij sa anga ôbi gel a hen na, emê iyére to derômaran a yi môj ôbi iyéy iyére wo pô ari uné kari ka kôrbi nan ka ôli bô béér wori iyôn.»

Bijné ka Najarêt kan Jésus
(Mk 6: 1-6, Lk 4: 16-30)

⁵³ Kirija Jésus gelji kwôlê nan gwosore hende to hen kô nij menba, ôbi dî kirij bay ka hen an ô. ⁵⁴ An ô sa iyére tori a ô gelij bijné are bô *iyéy dapare a toji a an bijné kêm ka toy kwôlê bi wo ôbi dô hen na, tiniji ge kay an bay kôl iyôn ba: «Na i a biri tu melênê men, néé wojij lij anga dê sa kirij bay ka hen iyôn ba?» ⁵⁵ Menba, bay kôl iyôn ba: «Ôbi na kema Josêp wojij ôbi albê gurô hen men, Mari a na yori men, *Jak men Josêp men Simô men Jud a men a na yênêri. ⁵⁶ Yênêri kan yébé kôba môrji perêrna na ya a men. Menba, tu melênê nan néé bi wo kêm hen ba i a biri ba?» ⁵⁷ Kirij bay ka hen na, ermé wojij liji kwôy an bay kanji. Nijba, Jésus kôlji iyôn ba: «Ôbi kibi Emen na, kirij ka danji a ba bay a biri kwôlê haji nijba, sa iyére tori men, perê balêri a men na, bay biri kwôlê ré.» ⁵⁸ An kirij bay ka hen na, ôbi li gepê wôni gan ré wô bê wo bay bi bôrji sari a ré hen.

14

Bay duu Ja ôbi lê batêm
(Mk 6: 14-29, Lk 9: 7-9)

¹ Wulê bi wo hen na, *Hérôd ôbi emê iyére to Galilé toy kwôli Jésus wo om gôr kirij hen. ² Menba, ôbi kôlij manê kari iyôn ba: «Gawra bi wo hen na, na Ja ôbi lê batêm a so perê bijné ka ma a bulo hera hen, na ôbi a, ôbi ré ôrij nan néé wojij lij angan gepê hen.» ³ Wôsa Hérôd na bi bay na bu Ja haarê uwôl danjay a wô kibi *Hérodijad top tami yêni Pilip to ôbi enne hen. ⁴ Wôsa Ja na kôli iyôn ba: «Dé wo ré jeré ayé

Hérodijad lij tamnem ré.» ⁵ Gengij sa kwôlê bi wo hen na, ôbi na gey diré deréri, nijba, ôbi na kemnan na kwônê bijné wôsa bay na bô Ja môj *ôbi kibi Emen iyôn. ⁶ Kirija bay li geserê sa yê *Hérôd, menba, môni Hérodijad wô tumô bijné ka Hérôd uwôgeraji hen, an wôrê wore bi wo hen dôri. ⁷ Menba, ôbi ay tôô desij yiri kôl iyôn ba: «Na mi, mi a hende ré engeren kôba, na bure.» ⁸ Menba, yore gwôsere an môni temale hende to hen kôli iyôn ba: «Ben sa Ja ôbi lê batêm lew bô subra.» ⁹ Tu Hérôd mène, nijba, wô tôô to ôbi ré ay hen men, wô tu kwônê kergê kari hen a men na, ôbi ay tôô bi bay ré bure sa Ja bi. ¹⁰ Menba, ôbi kôlji bay ré ô jera sa Ja ôbi lê batêm danjay a. ¹¹ Bay aya sa Ja bô subra eraj sa bijn môni temale hende to hen, an hende ôrij bijn yore. ¹² Bay tô Ja era sa ay temayri ô emé, menba, bay ô kôlij Jésus kwôli.

Jésu bijn bijné ka dubu bay hen emé
(Mk 6: 30-44, Lk 9: 10-17, Ja 6: 1-14)

¹³ Kirija Jésus toy kwôli temay Ja hen iyôn menba, ôbi day bô bato a ô sêd wolé nan iyére derô gwôlê, kirija bijné toy wo ôbi ré day bô bato a ô ta menba, bay sooro nan sa iyére iyére ôrji kibi cér a têm têm tôri a nan têrji. ¹⁴ Kirija ôbi herbo tôj bô bato menba, ôbi gel kwônê bijné menba, tirji liri ja daman menba, ôbi berare bay ômpare. ¹⁵ Na perare nij, menba, bay tô Jésus era ligiri a an kôli iyôn ba: «Kirij ka na na, kelan men, kirij kôba kô a men hen na, kôlij bijné bi ré ô perê ira ô wogé ani kelé emé.» ¹⁶ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Nana ôrij doy bi bay ré ô ré, kenbay ken biji angan emé.» ¹⁷ Menba, bay hô uwôli sara iyôn ba: «Nini nan mapa bay nan kuyê wôô a men mera.» ¹⁸ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Eranje ben na.» ¹⁹ Men, ôbi bijn bijné mô tôj sa kalmê a hen an pô mapa wo bay nan kam kuyê ka wôô hen an bô

kirijn si derômaran aŋ lijn Emen dosé menba, biilê aŋ bij bay tôri bi ré cén bijé bay ka hen. ²⁰ Bijé bay ka hen, ôm uyirê aŋ tôri wo ba na, bay tô Jêsu pô gwanê môj kibi wôô. ²¹ Kwônê bijé bay ka ôm mapa bi wo hen na, imjê na dubu bay. Yébé naŋ kamrê ba kwôni dêŋsiji ré. ²² Kirijna bay bij bijé emê kô nij menba, ôbi bi bay tôri day bato ré ô tera aŋ dôbi dirê kôlij bijé ré irê ij nij dema dirê erê tôrji a tô.

Jêsu ô sa kam a
(Mk 6: 45-52, Ja 6: 15-21)

²³ Kirijna ôbi bi bijé ô nij menba, ôbi day sa keram a sêd wolé ô uwôlê Emen, kirijn bay ka hen na, kirijn yoy nij menba, ôbi na pini nêŋ hari. ²⁴ Bato wo bay tôri ré day hen na, na bôb a derô cér a nij, menba, mêw liji daman wôsa kal guro si sarji. ²⁵ Menba, kirijna kwôre ka tumô yel nij menba, Jêsu era sa kam a si ligirji. ²⁶ Kirijna bay tôri gili wo ôbi era sa kam a si ligirji hen iyôn menba, harê liji aŋ bay kôl iyôn ba: «Na kampê a era hen.» Menba, harê liji daman a menba, bay bi gura. ²⁷ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Harêŋge ré, na nôbi Jêsu, déŋge bôrŋge jal.» ²⁸ Menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, hena ré na jôbi tiri ba, ju ay tôm bi na erê sa kam a legem a.» ²⁹ Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Era.» Menba, Piyêr herbo bô bato a aŋ ô sa kam a si ligi Jêsu. ³⁰ Nijba, kirijna ôbi bô wo kal ge daman hen, menba, harê liri menba, ôbi ay tô erê tô kam a menba, ôbi dô tôri kôlij Jêsu iyôn ba: «Kelma, gôlij naŋ en men.» ³¹ Menba, Jêsu jé kôbri berijni ta aŋ kôli iyôn ba: «Ju meremné na wô ayê bôb wom wo dê bi ba?» ³² Menba, kirijna bay day bô bato a menba, kal iyer men. ³³ Bijé kêm ka bô bato a hen gel hen iyôn, menba, cubu gubarji tôŋ tumô Jêsu a aŋ kôl iyôn ba: «Ju na Kema Emen bi tiri a men.»

Jêsu berare bay ômpare kwône Génésarêt a
(Mk 6: 53-56)

³⁴ Kirijna bay day tera menba, bay saji bô emê wo Génésarêt a. ³⁵ Bijé ka sa iyére hende to hen gelji Jêsu hôn menba, bay jé kôlij bijé naŋ sa iyére iyére menba, bay eraŋ naŋ bay ômpare kêm sa biri. ³⁶ Men, bay uwôlêri bi ré dji cire hebé kibi bargay kari ka yi serem serem hen mera aŋ bijé kêm ka hebiri hen na, bay berare.

15

Jêsu gel habré hara wo Jubné nô
(Mk 7: 1-13)

¹ Parisipêne naŋ *bay derê tô tô to Emen henaji Jérusalêm a era uné Jêsu aŋ kôli iyôn ba: ² «Wô mi a bay tôm ré dage sa hara wo môpêrna ba? Wôsa bay pul kôbriji ré menba, bay ôm are mera.» ³ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «A kenbay, wô mi a kené dage tô to Emen aŋ wô lij hara wonge di ba? ⁴ Wôsa Emen kôl iyôn ba: «Bij ibam naŋ yom kwôlê men, kwôni wo kôlij ibari naŋ yori kwôlo habij ba bi bay diri.» ⁵ Menba, kenbay ken kôl iyôn ba: «Kwôni wo kôlij ibari naŋ yori iyôn ba: «Aŋga ré ené benge hen na, na bay a ené bij Emen hen.» ⁶ Hen iyôn na, kwôni bi wo hen li naŋ ibari naŋ yori ré nij.» Aŋ turŋge a ba, na aŋga dôri. Na hen iyôn a, kené mênij kwôlo Emen aŋ lij hara wonge hen né ba? ⁷ Kenbay kaŋ bay kelê kwôlê kebenge wô wô hen, *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kwôlêŋge tumô kôl iyôn ba: ⁸ «Gawré bay ka hen na, bay ay keben na naŋ kibriji na mera dîba bôrji ba kelaŋ naŋ en. ⁹ Bay teben hen na déj iyôn men, aŋga bay gelij bijé hen, kôba na tô to gawré a men.» »

Aŋga li bô gawra kagemij
(Mk 7: 14-23)

¹⁰ Jésu hô uwôga kwônê bijné ligiri a an kôlji iyôn ba: «Toyénge kwôlo na kelê hen dô an ken hôn bôri. ¹¹ Na anga gawra ôm hen a lê a ôbi ré *kagemijn hen né, nijba, na kwôlo soo kibri a lê a ôbi ré kagemijn hen dî.» ¹² Menba, bay tô Jésu uso dfa ligiri a an kôli iyôn ba: «Kwôlo ju kôl hen tarij Parisijnêne hen ba ju hôn ham ba?» ¹³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Gurô wo yôn yôn wo na Iban wo derômaran a a dôbê ré na, bay a derêri an nan hanêri. ¹⁴ Déngeji, na bay tu tij ka berijn megêrji bay tu tij tô jemna, hena ôbi tu tij ré berijn megari ôbi tu tij tô jemna ba, bay wôô kê m a herijnji bô iyom a.» ¹⁵ Menba, Piyêr kôlij Jésu iyôn ba: «Derêni bô gwosore hende to hen nija toyé.» ¹⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Kenbay kôba ken nê m henê bô gwosore hende to hen né men ba? ¹⁷ Ken hôn mega wo anga ré hena kibi gawra ô bôri a ba, ôbi têrij na kan an ré ba? ¹⁸ Nijba, kwôlo soo kibri a na, na kwôlo ôbi eremné ré kwôli gan gan, an na ôbi bi wo hen a lê a bôri ré kagemijn hen. ¹⁹ Anga hena bô gawra bay a na: ermé kwôlo habijn wo yi bô gawra a liri ana ôbi ré derijn temare men, yijn nan yébé bijné men, yijnare toj iyôn a tón hen men, gômsijn men, piyé kwôlê men, tiiré megari a a men hen. ²⁰ Na anga li a bô gawra ré kagemijn bay a hen dîba emê are nan kôbi won kworijn na a lê a bô gawra ré kagemijn hen né.»

Iyore to na Jub ré hen bi bôre sa Jésu a
(Mk 7: 24-30)

²¹ Jésu dî kirijn bay ka hen an ô bô emê wo Tir a men Sidôn a men. ²² Menba, iyore to tô môn wo Kanan to bô emê iyére hende to hen era ligiri a sa kôli kan ta kôl iyôn ba: «Kelma, *kunga kelma Dabid, bô tu na tijê men, wôsa tunu to habijn gelijn tu môn n gusijn an yere lere daman.» ²³ Nijba, Jésu uwôle kwôlê wôni sara ré. Menba,

bay tôri era ligiri an kôli iyôn ba: «Dagere, wôsa hende kaarê kula tôrna gan.» ²⁴ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Èmen joon, na wô bijné ka *Israyêl ka yi mega gamgê ka ge kay hen mera.» ²⁵ Nijba, hende era sa cubu gubare tumôri a an kôli iyôn ba: «Kelma, en uwôlem li nan en men.» ²⁶ Menba, Jésu hô kôle iyôn ba: «Dé wo kwôni ré ay kwô wo kamrê uwôlij garê ré.» ²⁷ Menba, hende kôli iyôn ba: «Na tiri hari Kelma, nijba, gan gan ba garê emné habelê kwô wo herijn tô kibi bay iyérji a hen né ba?» ²⁸ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Iyore, ayê bôô woré daman, ô, ariri lij béré môn bi wo me gey hen iyôn.» Kirijn bay ka hen menba, mônne berare men.

Jésu berare bay ômpare to gay
gay

²⁹ Jésu dî kirijn bay ka hen an ô dfa nan kibi cér wo Galilé. Kirijn bay ka hen na, ôbi dfa ô merê sa keram a. ³⁰ Menba, kwônê bijné era ligiri a nan bay lôrê men, bay tu tij men, bay merayê men, bijné ka iyêl kwôlê ré men, bay ômpare to gay gay sa dîri tumôri a men an ôbi berareji. ³¹ Bijné bay ka hen gel anga dôri ka dfa kirijn bay ka Jésu li hen: menjê iyêl men, bay merayê berare men, bay lôrê ô ta men, bay tu tij gel kirijn a men, menba, bay ay kibi Èmen wo Israyêl.

Jésu hô bijn kwônê bijné emê sôn
(Mk 8: 1-10)

³² Jésu uwôge bay tôri an kôlji iyôn ba: «Tu bijné ka na lèn na daman wôsa na sa subu nij wo bay li nan en na, an anga bay ré ôm ba nan. Na dîji bi bay ré ô nan kurôn bôrji ré, wôsa nérji ma nanê tô geré, an ka pônî ma bijn iyére ré.» ³³ Menba, bay tôri kôli iyôn ba: «Naa lê iyen derô gwôlê na a nana uné angan emê ana kwônê bijné bay ka hen ré emné uyirê ba?» ³⁴ Menba, Jésu engeriji iyôn ba: «Ken ôrij nan mapa iyen ba?» Bay uwôli sara iyôn ba: «Nini nan mapa jurgem nan

kam kuyê dê iyôn a men.» ³⁵ Menba, Jésu bi bay bijn ðiné bay ka hen mô tôn terare a. ³⁶ Jésu enge mapa wo jurgem nan kam kuyê bay ka hen an lijn Emen dosé an ðiilê tôn an bijn bay tôri ré cén ðiné bay ka hen. ³⁷ Bay kêm ôm uyirê an bay pô tôri wo ba hen wiinê gwanê jurgem. ³⁸ Bijné bay ka ôm mapa bi wo hen na, imjê na dubu pôrbu, yébé nan kamrê ba kwôni dênsiji ré. ³⁹ Menba, ôbi kôlji bay ré ô in haji nij, menba, ôbi ðay bô bato a ô bô emê wo Magadan a.

16

Parisijnêné nan Sadusijnêné gey anjan giné ciré gelé

(Mk 8: 11-13, Lk 12: 54-56)

¹ Parisijnêné nan *Sadusijnêné jô kwini Jésu engeriri kwôlê wô sélipni kôl iyôn ba: «Li anjan gelé kani ka hena derômaran a béni nina gelé.» ² Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Perare ba, ken kôl iyôn ba, kiya kirijn a berarê wô wo tare kurijn an li derômaran sê hen ³ men, tô kirijn ba, ken kôl emen né uwôngê kemnêj wô wo gelbarê têt tu kirijn dê. Ken hôn gengé kirijn hen iyôn menba, wô mi a kené hôn bô anja ken gel kemnêj hen né ba? ⁴ Bijné kan bay bô habré ka haw hen men, bay belé cêgeriji bijn Emen hen kôba, kôl ciré gey gelé anjan gelé men dê? Ka ban na nan anjan gelé ka Jonas bi wo hen mera ðiba ka gelé ka ðangi kani ré kwôy.»

Menba, ôbi ðiji an ô ta.

Berênge wubere to Parisijnêné nan to Sadusijnêné hen dô

(Mk 8: 14-21)

⁵ Kirija si Jésu nan bay tôri ðay ô tera nij, menba, bay tôri gerban pera mapa kôbriji a tô. ⁶ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Dênge tu melênê sa yerenge a wô wubere to Parisijnêné nan to Sadusijnêné.» ⁷ Menba, bay tôri engerijn yirji kwôlê kôl iyôn ba: «Na wô wo nana gerban pera mapa kôbrena bi ana ôbi ré kôljin hen iyôn ba?» ⁸ Jésu

toy kwôlê wo bay kôl hen menba, ôbi engeriji iyôn ba: «Wô mi a kené erem sa mapa wo ken ôrij né hen ba? Kenbay ka ayê bôo wonge dê hen, ⁹ kenbay kôba ken hôn né tô sôn ba? Ken erem sa mapa wo na bay mera an ðiné dubu bay na ôm hen a ré ba? Men, tôri na ba na ken pô gway iyen men ba? ¹⁰ Men, ken erem sa mapa wo na jurgem an ðiné dubu pôrbu na ôm hen a ré ba? Men, tôri na ba na ken pô gway yere iyen men ba? ¹¹ Kaman, ken li iyen a kené hôn wo kwôlo ené kelênge hen ré gengijn na sa mapa ré, kirija na en kelênge iyôn ba: «Berênge wubere to Parisijnêné nan to Sadusijnêné hen dô.» ¹² Hen dema bay ré hôn wo kwôlo Jésu ré kôlji hen na, ré gengijn na sa wubere ré nijba, ré gengijn na sa ari gelé ka Parisijnêné nan ka Sadusijnêné hen tô.

Piyêr kôl Jésu ré na Krist, kwo Emen dôri hen

(Mk 8: 27-30, Lk 9: 18-21)

¹³ Kirija Jésu sa bijn Sésaré Pilip a menba, ôbi engerijn bay tôri iyôn ba: «Nôbi *Kema Gawra ba, ðiné kôl ené na i ba?» ¹⁴ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Ka pôni kôl jeré na Ja ôbi lê batêm men, ka pôni kôl jeré na *ôbi kibi Emen *Eli men, ka pôni kôl jeré na ôbi kibi Emen Jérémi men, ka pôni kôl jeré na ôbi kibi Emen wo pôni perê megêri a men.» ¹⁵ Menba, ôbi hô kôlji iyôn ba: «A kenbay ba ken kôl ené na i men ba?» ¹⁶ Menba, Simô Piyêr kôli iyôn ba: «Ju na *Krist Kema Emen wo mô tu gej hen.» ¹⁷ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Simô kema Jonas, li yi derê wôsa na gawra a yêgê sa kwôlê bi wo hen bem hen né, nijba, na Iban wo derômaran a a yêgê sari bem hen. ¹⁸ Nôbi en kôlem, Piyêr, ju na keram an na sa keram bi wo hen a ené ðijn tô églis tijê ya. Na églis to temare a nêmé mênêre ré kwôy. ¹⁹ Na bem lakêlê ka *emê iyêre to derômaran a kôm a an anja ju ha sa

terare a na ba, a harij ta derômaraj a men, ka ju busur sa terare a na ba, a beserij ta derômaraj a men.»
²⁰ Menba, Jésu yêge maa bay tôri bi bay ré kôlij kwôni dîré na Krist, kwo Emen dôri hen ré pa pa.

Jésu kôl kwôli temare to dîré ma menba, dîré jê sé kamjê

(Mk 8: 31 - 9: 1, Lk 9: 22-27)

²¹ Ayij tôri kirij bay ka hen na, Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Na erê kwôy Jérusalêm a, aj surjê naj damné kaj bay bê kwôbe naj *bay derê tô tô to Emen a gelen gusij damañ, aj bay a deren, nijba, sa wôô, subu tori menba, na jê sé kamjê men.»
²² Piyêr biri ôrij wolé nayri aj kôli iyôn ba: «Kelma, bi anja iyôngi hen sa sam a ré men, bi Emen ayji aj sam a.»
²³ Nijba, Jésu bul upéri aj kôli iyôn ba: «Ô kelañ naj en, Sidan, wôsa ju gey dôben harê hôn a. Ermé wom némij naj kwo Emen ré. Ermé wom na kwo gawrê.»

²⁴ Menba, Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Hena kwôni ré gey era tôn a ba, bi uwôl yiri aj men, ay gurô tagelé wori woj temare sari a aj era tôn a.»
²⁵ Wôsa kwôni wo gey gemé yiri ba, yiri a mênij, nijba, kwôni wo uwôl yiri aj wô san na, ôbi a sa upéri hôrij men.
²⁶ Hena kwôni ré uwon anja sa terare a na kêm aja ré mène merê tu geñ wori ba, na mi a ôbi ré uwon bô a ba? Men, na mi a kwôni ré bé aja ré kerangij merê tu geñ wori bi wo hen ba?
²⁷ Wôsa nôbi Kema Gawra na hera sa terare a na naj dampare to Iban men, naj *manê ka derômaraj a a men, aj i i ba, na sa têbêri sa kôbri naj jê lêri, jê lêri.
²⁸ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, perê bijné ka na na, ka pônî a ma ré tô aj bay a gelen nôbi Kema Gawra na bulo hera naj dampare tijê wô emê iyére tijê.»

17

Tu Jésu bilij yi gay

(Mk 9: 2-13, Lk 9: 28-36)

¹ Wulê jii cêgê menba, Jésu tô si Piyêr naj *Jak naj yêni Ja aj ôrij naj ci sêd wolé naj bijné ta sa keram wo yêngi a.
² Kirij bay ka hen na, tu Jésu bilij yi gay tirji a, wôsa tiri jerajnê môn tare to tay iyôn men, bargay kari kôba bilij bôrê môn kirij ka perangij iyôn a men.
³ Kirij bay ka hen na, bay tôri ka subu naj dî hen gel si *Moyis naj *Eli era sa iyêl naj dî.
⁴ Menba, Piyêr kôlij Jésu iyôn ba: «Kelma, dô wo na merênge na mera. Hena jeré gey ba na lê iyéy gergé subu, pôn tom men, pôn to Moyis men, pôn to Eli a men.»
⁵ Piyêr iyêl ba ya tô menba, kirij ka geri ka perange kirij so sa têlji ta, menba, tôô gawra ôm bô a kôl iyôn ba: «Kwo dèbe hen na, na Keman, en piri damañ men, ôbi a na yi derê wujê a men, toyênge kwôlê kibri a.»
⁶ Kirijna bay tôri bay ka subu naj dî hen toy tô gawra bi wo hen menba, bay herij aj di kwiniji tôw wôsa harê liji damañ.
⁷ Jésu uso ligirji a sa hebeji aj kôlji iyôn ba: «Harênge ré, henañge ta.»
⁸ Kirijna bay pô sarji ta menba, bay gel na Jésu a dèbé pini mera.

⁹ Bay herbo tôw sa keram a menba, Jésu yêge marji kôlji iyôn ba: «Kôlînge kwôni kwôli pelal wo kené gelo hen né kwôy wo nôbi *Kema Gawra na jij sij kamjê.»
¹⁰ Menba, bay tôri engeriri iyôn ba: «Wô mi a *bay derê tô tô to Emen ré kôl Eli a ré hera tumô *Krist kwo Emen dôri hen ba?»
¹¹ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na tiri, Eli a hera sa panê are kêm hôrij naj kiniji kiniji.
¹² Nijba, en kelênge Eli na hera nij, nijba, bay na hônî ré men, bay na liri anja bôrji gey a men, na hen iyôn a, bay ré gilij tun nôbi Kema Gawra gusij men hen.»
¹³ Hen dema bay tôri ré hôn wo ôbi

ré kôlji na kwôli Ja ôbi lê batêm hen tô.

*Jésu dage tunu to habij sa kema
(Mk 9: 14-29, Lk 9: 37-43)*

¹⁴ Kirija Jésus nañ bay tôri saji ða nañ kwônê bijé nij menba, gawra wo pôni so sa jubu gubari tòn tumôri a. ¹⁵ Añ kôli iyôn ba: «Kelma, bô tu na to keman men, wôsa gesemem liri añ gelij tiri gusij damañ men, liri añ ôbi herij bô tare a men, bô kam a a men kwôy kwôy. ¹⁶ Na en ôrij nañ ði ô bij bay tòm nijba, bay nêm berarêri ré.» ¹⁷ Menba, Jésus kôl iyôn ba: «Kenbay ka ayê bôw wongé nañ añ ken mô wô lê habré hen na, na merê na wô lê nañ ken yôd ba? Men, na têt iyen a ené ulê bôn jalê sarngé a ba? Erange nañ kema bi ben na.» ¹⁸ Menba, Jésus ône tunu to habij hende to hen nañ néeri menba, hende séñ bô kema bi wo hen a, añ ôbi berare kirij bay ka hen. ¹⁹ Menba, bay tôri dôra ligiri a añ kôli iyôn ba: «Wô mi a na niné nêm dagê tunu to habij hende to hen né ba?» ²⁰ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Na wô ayê bôw wongé wo ðé mera, wôsa na tu kwôlé a ené kelêngé hen, hena ayê bôw wongé henañ né ðé mega gusij siwre iyôn hari kôba, kené kôlij keram wo hen: <Dôrij ju ô wolé kirij ka na> kôba ôbi henañ ré dôrij ðiba ani ka ré gelêngé ba ré nañê. [²¹ Nijba, tunu to habij to hen iyôngi hen na, na uwôlé Emen men, jerê yi sa emê a men mera a nême dagere.]»

*Jésu hô kôl kwôli temayri men,
kwôli jê sé kamjê wori a men
(Mk 9: 30-32, Lk 9: 43-45)*

²² Kirija bay tô Jésus ðañ Galilé menba, ôbi kôli bay tôri iyôn ba: «Bay a beren nôbi Kema Gawra bij bijé, ²³ añ bay a deren, añ sa wôô, añ sa subu tori menba, na jê sé kamjê.» Kirij bay ka hen na, tirji li na damañ wô kwôlo ôbi kôlji hen.

Têbê wôgê wo bô iyéy Emen a

²⁴ Kirija bay sa bij Kapêrnayôm a menba, *bay engé wôgê ka iyéy Emen a hen era sa ligi Piyêr a añ kôli iyôn ba: «*Rabi wongé ba, têbe wôgê wo *iyéy Emen a ré ba?» ²⁵ Menba, Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Ôbi têbe.» Kirija bay ô ira menba, Jésus ay kwôlé añ kôlij Piyêr iyôn ba: «Na kwôli mi a jeré erem ba? Kilmé ka sa terare a na ba, na si i a têtêji wôgê ba? Na kamniji laba, na kergê ði ba?» ²⁶ Menba, Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Na kergê.» Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Iyôn ba kam iyére ba têbe ré. ²⁷ Nijba, bi bô bijé ré mène ré na, ô ju ô ulê kuyi bô cér a añ kuyê ka tumô ka já beré hen na, ju bôl kayriji añ já upé selé to a nême têtê wôgê wom men, kupê men. Ay, ju ôrij têtij wôgê wona.»

18

*I a na kwo dami bô emê iyére to
derômarañ a ba?*

*(Mk 9: 33-37,42-48, Lk 9: 46-48,
17: 1-2)*

¹ Kirij bay ka hen na, bay tô Jésus uso ða jôb a ligiri a añ engereriyôn ba: «I a na kwo dami bô *emê iyére to derômarañ a ba?» ² Menba, Jésus uwôga kema wo ðé sa ðiri derôrji a, ³ añ kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlé a ené kelêngé hen: hena kené bul ermé wongé ré añ ken yi môj kema wo ðé bi wo na hen né a men na, ka ulê têrngé bô emê iyére to derômarañ a ré kwôy. ⁴ Na ôbi á, kwôni wo ermé wori ré yi môj kwo kema wo ðé bi wo na hen na, ôbi a yé kwo dami bô emê iyére to derômarañ a. ⁵ Men, i i wo ðu kema wo ðé mega kwo na hen, yiri a wô kibi henen na, na nôbi a ôbi ré beren a yiri a hen men.»

Têrij na, na anga habij damañ

⁶ «Kwôni wo li añ bijé ka iya ka bi bôrji san a añ yi môj kamrê iyôn ré herij na, hena bay ré hari keram wo dami a tôri a añ bay ré uwôli a bô cér a kôba na anga ðé gôlij gusij to Emen a gili hen hena ôbi ré

li kwo iya wôni ré kurij. ⁷ Bijné ka sa terare a na, mô bô bô emê a wô kibi anğan lamê ka gay gay hen. Anğan lamê ba, a napê ré haji, nijba, bô emê a kurij sa ôbi lamê gawrê bê a bô têrij a hen. ⁸ Hena kôm ley, tèm ley a ca lê aña jeré li têrij na, karji ju bêt kelan aju ju mô tu geɲ nap kunum nap merayê dô dê wo jeré ô bô tare to yi nap kunu hen nap kôbem wô men, tèm wô men hen. ⁹ A hena ré na tum a lê aña jeré li têrij na, dôre ju ulén kelan, ju mô tu geɲ nap kunum nap tum pôn dô dê wo jeré ô bô géhên a to na tare to enge barij ré hen nap tum wô hen.»

Gwosoy kwôlo gengij sa demaɲne to ge kay
(Lk 15: 1-7)

¹⁰ «Berenge dô wô wo kwôni maa kelê diré berê bijné ka yi môɲ kamrê iyôn hen môɲ ani ré, wôsa en kelenge, *manê ka derômaran a ka gemji hen na, yi kibi Iban wo derômaran a ta ta wô sarji. [¹¹ Wôsa nôbi *Kema Gawra en era sa terare a na, na wô gôlij nap bijné ka ge kay hen.] ¹² Na kwôli mi a kené ermé ba? Hena kwôni ré ôrij nap gamgê arew aju kwo pôn ge kay ba, ôbi a dé tô ka ba tôre dengêse kibi dengêse hen sa keram a bij kwôni gemé aju diɲ yiri ô wogij kwo pôn bi wo ge kay hen né ba? ¹³ Na tu kwôlê a ené kelenge hen, hena ôbi ré uwopni na, ôbi a lê yi derê daman wô sari dé tô ka ba tôre dengêse kibi dengêse hen. ¹⁴ Na ôbi á, Ibarenge wo mô derômaran a hen kôba, ré gey bi kema pôn nêɲ perê kamrê bay ka hen ré kay ré hen.»

Hena yênem ré li têrij ba

¹⁵ «Hena jeré gel yênem ré li têrij ba, ju ô kôli pini. Hena ôbi ré toy kwôlê kem a ba, ju hô bôri mega yênem. ¹⁶ A hena ôbi ré toy ré ba, ju hô wogé megam wôni pôn réba wô nap ju aju mega wo magtubu to Emen kôlij hen iyôn ná, bi kwôlê

kêm janij tumô bijné wô réba subu a. ¹⁷ A hena ôbi ré hô toy ré a sôn ba, ken ôrij nap di tumô églis a. A hena ôbi ré hô toy ré a sôn ba, ken bôri na mega ôbi henê Emen né men, môɲ *bay enge wôgê iyôn a men. ¹⁸ Na tu kwôlê a ené kelenge hen, anga ken ha sa terare a na ba, Emen a harê derômaran a men, ka ken buser sa terare a na ba, Emen a beséré derômaran a a men.»

Uwôlê Emen

¹⁹ «En kelenge hena bijné wô pererenge a hen sa terare a na, bi bôri pôn engerij ani kani na, Iban wo mô derômaran a hen a biji are bay ka hen. ²⁰ Wôsa kirija bijné wô ley subu ley dajji nap henen na, nôbi ena pererji a ya men.»

Kwôlo gengij sa kwôni wo kap dé bôri jalê sa megari a

²¹ Piyêr uso da ligi Jêsu a aju kôli iyôn ba: «Kelma, hena yênen ré lèn habij ba, na dé bôn jalê sari a têt iyen ba? Têt jurgem ba?» ²² Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Na têt jurgem mera ré, nijba, na têt tôre jurgem kini jurgem di. ²³ Na ôbi á, emê iyére to derômaran a na, yi môɲ kelma wo gey bi manê kari ré denseri anğari ka ré yi kôbriji a hen. ²⁴ Kirija ôbi ay tô densê ari uné kari bay ka hen menba, bay eran nap gawra wo ré têtê na milipôn arew bay. ²⁵ Ani ka gawra bi wo hen ré têtij ba nap menba, kelma bi wo hen ay tôô bi bay ré pôri kelén ôbi nap tamni nap kamni nap ari unéri kêm aju bay ré eran nap larirji sa têtij telare hende to hen kêm. ²⁶ Menba, gawra bi wo hen kurij tijare tumôri a aju kôli iyôn ba: «Kelma, bô tu na tijê men aju na têtêm kerê senge.» ²⁷ Menba, kelma bi wo hen bô tiri tô lê na a menba, dô telare hende to hen sari a aju aju diri ô sari senge. ²⁸ Kirija gawra bi wo hen so iyé kelma hen iyôn menba, ôbi jimij nap megari wo ré biri gursu sak môɲ menba, ôbi biri

yêeri tu temare a aṅ kôli iyôn ba: <Já tēben telare tijnê kemnêṅ kemnêṅ.> ²⁹ Menba, megari bi wo hen kurij̄n tōṅ tumôri a aṅ uwôlêri kôl iyôn ba: <Bô tu ja tijnê men aṅ na tēbem kerê senge.> ³⁰ Nij̄ba, ôbi gey toyé biri ré, aṅ ôrij̄n naṅ dī ô uwôli daṅgay a kwôy wo ôbi enḡij̄n telare tori hende to hen kô. ³¹ Menba, kirija megêri gel aṅga ôbi lij̄n megari bi wo hen iyôn na, yi tu ja aṅ bay ô dôrij̄n kelma woji aṅga megarji ré la hen. ³² Menba, kelma uwôgari aṅ kôli iyôn ba: <Ôbi bô habrê, wô sômê wo ju sôm san a aṅ en dô telare tijnê sam a hen na, ³³ jôbi kôba ré jerê berê tu ja to megam bi wo hen mōṅ kwo nôbi en bôrij̄n tu ja tom hen iyôn men ré ba?> ³⁴ Bô kelma tari aṅ ôbi bi bay biri uwôl daṅgay a kwôy wo ôbi tēbij̄n telare tori hende to hen kô. ³⁵ Iyôn ba, hena kené dī bôṅḡe jal sa megêṅḡe a naṅ bôô pôn ré ba, na hen iyôn hende to hen a Iban wo derômaran̄ a hen ré dé bôri jalê sarṅḡe a ré men.»

19

Kwôlo Jésu gelij̄n bij̄né gengij̄n sa karij̄nare kurô
(Mk 10: 1-12)

¹ Kirija Jésu dôrij̄n bij̄né kwôlê hen iyôn kô nij̄n, menba, ôbi hena emê wo Galilé a ô emê wo Judé a cêgi cér wo Jurdé a. ² Kwônê bij̄né ô tôri a menba, kirij̄n bay ka hen, ôbi berare bay ôṃṃnare. ³ Menba, Parisij̄nêṅ ka pōni jô kwini aṅ enḡeriri kwôlê wô sélj̄n bôri kôl iyôn ba: «Tôô tona kôl wo iba ré dagê tamni naṅ bô geyé wori hari ba?» ⁴ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na ken dēṅse kwôlo na lij̄n bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba, ayij̄n tôri kirija Emen dīṅ tô terare na, ôbi dī gawrê iba naṅ iyore ré ba? ⁵ Aṅ ôbi kôl iyôn ba: <Na wôsa bi wo hen aṅa iba ré dé ibari naṅ yori aṅ aṅ dé yiri naṅ tamni. Aṅ bay wôô hen na, a yiji na

gawra wo pōni.> ⁶ Mega hen iyôn na, bay na bij̄né wôô ré nij̄n, nij̄ba, bay yi mega gawra pôn. Na tôri bi wo hen aṅa kwôni ré bisiré aṅga Emen day lij̄n kurôṅgi yi wo pôn hen né hen.» ⁷ Menba, bay hô uwôli sara iyôn ba: «A hena ré na hen iyôn menba, wô mi a tôô to *Moyis na ré kôl kirija kwôni ré dage tamni ba, ré buru magtubu toṅ bê tôre kôbre a ba?» ⁸ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na wô bô dengelé woṅḡe aṅa Moyis na ré ayij̄n tôô bi kené dage yébérṅḡe hen dība tumô ba na hen iyôn né. ⁹ Nij̄ba, nôbi, en kelēṅḡe, hena iyore to ré yij̄n naṅ kwôni ré tô aṅa kurôre ré dagere aṅ enḡij̄n to daṅgi na, ôbi yij̄n na yij̄nare toṅ tērij̄n hen.» ¹⁰ Menba, bay tôri kôli iyôn ba: «A hena kwôli enḡé wo iba naṅ iyore ré ôṃ hen iyôn ba, bi enḡé yi naṅ mera ta?» ¹¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na bij̄né kêm a nēmê henê bô kwôlê bi wo hen iyôn né, nij̄ba, na ka Tunu yêge sari biji hen a henê. ¹² Wôsa aṅga a jôrij̄n gawra enḡé iyore na, tôri kwône, mamê ka pōni na mamê bô yorji men, ka pōni na gawrê a lê a bay ré yij̄n mamê men, ka pōni yi mamê naṅ bô geyé woji aṅ ayij̄n yirji uwôlij̄n béré wô *emê iyére to derômaran̄ a a men. Kwôni wo nēm bê bôri sa kwôlê bi wo hen ba, bi bi.»

Jésu tô kibri sa kamrê ka dē dē a
(Mk 10: 13-16, Lk 18: 15-17)

¹³ Bay eraṅ naṅ kamrê bi Jésu ré uwôl kôbri sarji a men, ré uwôl Emen wô sarji a men. Nij̄ba, bay tôri nay bij̄né bay ka hen. ¹⁴ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Dēṅḡe kamrê bi era yen a dība ken jôreṅḡeji ré, wôsa emê to derômaran̄ a yi gengij̄n sa bij̄né ka yi mega kamrê bay ka hen iyôn.» ¹⁵ Menba, ôbi uwôl kôbri sa kamrê bay ka hen menba, ôbi ô ta hari nij̄n.

Kema mana woṅ ôbi upé
(Mk 10: 13-16, Lk 18: 18-20)

16 Kema mana wo pônî uso ligi Jésu a aṅ engereri iyônḡ ba: «*Rabi, na mi ka dôri a ené lê aṅa ené môriṅ tu geṅ naṅ kunun ba?» 17 Menba, Jésu uwôli sara iyônḡ ba: «Wô mi a jeré engeren gengiṅ sa aṅga dôri ba? Emen pôn nêḡ hari a na gawra wo dôri. Hena jeré gey merê tu geṅ ba, ju bi kwôlê sa tôô to Emen a.» 18 Menba, ôbi kôliṅ Jésu iyônḡ ba: «Na tôô to yônḡ ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyônḡ ba: «Já deré gawra ré men, já yiṅ yiṅare toṅ têriṅ né men, já gemsê ré men, já piyê kwôlê ré men, 19 já biṅ ibam naṅ yom kwôlê men, já geyé megam mega wo ju geyiṅ yem hen iyônḡ a men.» 20 Menba, kema mana bi wo hen hô kôliṅ Jésu iyônḡ ba: «Tôô hende to hen en li kêṅ niṅ. A na mi a hô ban a sônḡ ba?» 21 Menba, Jésu hô kôli iyônḡ ba: «Hena jeré gey yé gawra wo dôri cerêd ba, ju ô perê ari upérem kêṅ, ju kelêṅ aṅ ju dî larirji cêṅ bay nimré, aṅ já upé ari upé derômaranḡ a aṅ jôbi ju era tòn a.» 22 Kirija ôbi toy hen iyônḡ menba, tiri mène aṅ ôbi kuriṅ ô ta wôsa ari upé kari mê gaṅ.

23 Menba, Jésu kôliṅ bay tôri iyônḡ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêṅge hen, bi ôbi upé ré si bô emê iyére to derômaranḡ a na, iyére gaṅ. 24 En kelêṅge, jambal a sé lew si tu iyom libra gôliṅ ôbi upé bi ré si bô *emê iyére to Emen a.» 25 Kirija bay tôri toy hen iyônḡ menba, dê sarji aṅ bay kôl iyônḡ ba: «Hen iyônḡ ba, i a upé gelê ba?» 26 Menba, Jésu bôrji aṅ kôliṅ iyônḡ ba: «Tu gawrê ba, na aṅga gawra a nêṅmê lê ré, niṅba, Emen nêṅmê lê are kêṅ.»

27 Menba, Piyêr kôli iyônḡ ba: «Ju gel, nini dêṅ ari upérni kêṅ aṅ nini era tòm, a hen ba, kwoni nibay ba a yé iyeṅ ba?» 28 Menba, Jésu uwôli sara iyônḡ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêṅge hen, kirija nôbi *Kema Gawra na sa erê merê sa gagay kenare woṅ hini emê wupê sa terare

to kôrbi a hen na, kenbay ka môḡ kibi wôô ka na ken ô tòn a hen kôba, ka sa merê sa gagay kenare woṅge a hen iyônḡ men, wô jerê kwôlê sa tô môḡ wo *Israyêl wo môḡ kibi wôô hen men. 29 Aṅ i i wo dōṅ iyére tori men, yêṅêri kaṅ yébé naṅ kaṅ imṅê men, dōṅ ibari naṅ yori men, kamni men, sa terare tori men aṅ a men wô san na, ôbi a hô upé are bay ka hen têê arew hôriṅ men, a merê tu geṅ naṅ kwini a men. 30 Biṅé kwône ka nâ ná ka tumô hen na, haw hen, na bay a yé bay cêḡê men, bay cêḡê ka haw hen, a herê yé bay tumô men.»

20

Bay jé ka bô yagê tipador a

1 «*Emê iyére to derômaranḡ a yi némij môḡ ôbi iyéy yagê tipador wo jô kirij ô wogé biṅé bi ré ô liri jé iyônḡ. 2 Bay biṅ naṅ bay jé kari bay ka hen mega wulê pôn ba, ré na naṅ selé pôn a men, menba, ôbi biji bay ô bô yagê haji niṅ. 3 Tare uwoy dê menba, ôbi si tu wolé menba, gel biṅé kaṅ bay wogé jé ka dangi ka uwonji jé ré aṅ môrji senge dêṅ iyônḡ hen. 4 Menba, ôbi kôliṅ iyônḡ ba: «Erêṅge tô megêṅge bay jé a yaṅ aṅ na sa têbêṅge naṅ tô geréri.» 5 Menba, bay ô tô megêrji bay jé a haji niṅ. Ôbi iyéy yagê bi wo hen hô so nô naṅ tu tare men, tare to bôy kôbre a men menba, ôbi uwôn biṅé menba, kôliṅ na mega wo ré kôliṅ ka tumô hen iyônḡ men. 6 Kirija ôbi hô so naṅ perare burgôm menba, ôbi uwôn biṅé ka pônî ka môrji senge dêṅ iyônḡ menba, ôbi engeriji iyônḡ ba: «Wô mi a kené ô lê jé kemnêḡ né ba?» 7 Menba, bay uwôli sara iyônḡ ba: «Nini uwôn jé ré aṅa niné dēbiṅ senge hen.» Menba, ôbi hô uwôli sara iyônḡ ba: «Erêṅge bô tipador tipê.» »

8 «Kirija tare ta kuriṅ niṅ menba, ôbi iyéy tipador hende to hen uwôga mana wori woṅ ôbi berê sa jé hen, bi ré uwôgaji aṅ ré tēbiji ayiṅ

tô sa ka ré sa cêgê kwôy saŋ sa ka ré sa tô kirij̄ a. ⁹ Bijné ka ré era bô yagê perare burgôm hen kôba bay têt̄biji selé pôn pôn. ¹⁰ Ka ré era tô kirij̄ hen na, erem mega wo ciré upé d̄ê ka ré sa tu tare hen, nij̄ba, bay têt̄biji na selé pôn pôn hende to hen men. ¹¹ Kirij̄na bay uwôn̄ selé pôn pôn hen iyôn̄ menba, bôr̄ji mène sa ôbi iyéȳ tij̄na d̄or a. ¹² Aŋ bay kôl iyôn̄ ba: <Kamaŋ ka era cêgê hen li jé na tare pôn nêŋ hare menba, ju têt̄biji némij̄ naŋ nij̄bay ka niné era tô kirij̄ aŋ tare uwoyeni men, nini merêne damaŋ a men hen ba?> ¹³ Menba, ôbi uwôlij̄ kwo pôn̄i sara iyôn̄ ba: <Melap̄nen, nôbi en lêm habij̄ né, wôsa nana bij̄ sara wo ené têt̄bêŋge tu tare pôn ba selé ré selé pôn pôn ré ba? ¹⁴ Eŋge selé tom to pôn hen aŋ ju ô erê wom ham nij̄. Kwo era cêgê hen kôba, na biri na selé pôn môn̄ kwo en bem hen iyôn̄ men. ¹⁵ Aŋga en gey lê naŋ ari upéren ba na lij̄ né ba? Wô mi a jeré li terbére sa aŋga dôri ka en li hen ba? ¹⁶ Na ôbi á, ka era cêgê ré yé bay tumô men, bay tumô a yé bay cêgê men hen.> »

Jésu hô kôl kwôli temayri men, kwôli jê sé kampê wori a men

(Mk 10: 32-34, Lk 18: 31-34)

¹⁷ Kirij̄na Jésus ô d̄iré erê Jérusalêm a naŋ bay tôri ka môj̄ kibi wôô hen menba, ôbi kôlji geré iyôn̄ ba: ¹⁸ «Ken toy, nana erêŋge na Jérusalêm a hen, aŋ bay a b̄eren nôbi *Kema Gawra bij̄ damné kaŋ bay bê kwôbe men, bay derê tô tôô to Emen a men, aŋ bay a d̄én kwôlê woŋ temare san a. ¹⁹ Men, bay a nôgen bij̄ b̄ijné ka na Jub̄né ré hen men, bay a ayren men, bay a sên naŋ tinêre men, bay a b̄eren sa gurô tagelê aŋ na ma aŋ sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampê.»

Aŋga yoo si Jak naŋ Ja uwôlij̄ Jésus

(Mk 10: 35-45, Lk 22: 25-27)

²⁰ Yoo kam Jébédé era ligi Jésus a naŋ kamne aŋ hende cubu gubare tumôri a aŋ engereri kwôlê.

²¹ Menba, ôbi kôle iyôn̄ ba: «Me gey na mi ba?» Menba, hende uwôli sara iyôn̄ ba: «Kammen ka wôô na na, en gey bi kwo pôn ré sa mô sa kôm woŋ gusurô a men, kwo pôn ré sa mô sa kôm woŋ maa a men bô emê iyére tom a.» ²² Menba, Jésus uwôlj̄i sara iyôn̄ ba: «Aŋga ken engerere hen ba, ken hôn̄ dô bi ba? Ka nême yé kam kaŋ bô emê ka na yé hen ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn̄ ba: «Nij̄na nême yé senge.» ²³ Menba, ôbi uwôlj̄i sara iyôn̄ ba: «Ka yé kam kaŋ bô emê ka na yé hen haŋge, nij̄ba, kwoŋ merê sa kôbi woŋ gusurô a men, kwoŋ ma a a men na, na nôbi a gengé ré, nij̄ba, na Iban a gengé kirij̄ wô b̄ijné kari ka ôbi na b̄u sa t̄erji nij̄ hen.»

²⁴ Kirij̄na bay tôri ka ba môj̄ hen toy kwôlê bi wo hen menba, bôr̄ji tarji sa megêr̄ji bay ka wôô hen.

²⁵ Menba, Jésus uwôgeji d̄a kwari a aŋ kôlji iyôn̄ ba: «Ken toy, kilmé ka sa terare a na ôm sa b̄ijné kaji men, b̄ijné ka damné kôba gôlij̄ sarji a men. ²⁶ Nij̄ba, kenbay ba bi yi hen iyôn̄ perêr̄ŋge a ré. Perêr̄ŋge a hen aŋa kwôni ré gey yé kwo dami ba, bi yi mana woŋge men, ²⁷ kwo gey yé kwo tumô ba, bi yi lema woŋge men.

²⁸ Na hen iyôn̄ a, nôbi Kema Gawra ené era sa terare a na, na wo b̄ijné ré yi manê kaŋé ré, nij̄ba, na wô yé mana woji men, ayê yen bij̄ temare têt̄bij̄ sa b̄ijné ka kwôni a men.»

Jésu bij̄ bay tu tij̄ wôô gel kirij̄

(Mk 10: 46-52, Lk 18: 35-43)

²⁹ Kirij̄na Jésus naŋ bay tôri d̄i Jér̄iko aŋ ô ta menba, kwôné b̄ijné kôbe tôri. ³⁰ Bay tu tij̄ wôô mô b̄êŋgê geré aŋ toy wo ré na Jésus a ré erê hen, menba, bay kôl kaŋ a iyôn̄ ba: «Bô tu ŋa toni men, Kelma, *kuŋga kelma Dabid.» ³¹ Kwôné b̄ijné nayji aŋ kôlji ré wôm tôŋ, menba, bay hô kôl naŋ néer̄ji a iyôn̄ ba: «Bô tu ŋa toni men, Kelma, kuŋga kelma Dabid.» ³² Menba, Jésus d̄ebu tôŋ, aŋ uwôgaji aŋ kôlji iyôn̄ ba: «Na mi a kené gey bi ené li

béngge ba?» ³³ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Kelma, niné gey gelé kirij.» ³⁴ Menba, Jésu bô tu ja toji aṅ hebe tirji aṅ kirij bay ka hen na, bay gel kirij sél aṅ ô tôri a.

21

Jésu si bô Jérusalêm a

(Mk 11: 1-11, Lk 19: 28-40, Ja 12: 12-19)

¹ Kirija Jésu naṅ bay tôri saji ḍa naṅ Jérusalêm menba, bay sa biṅji Bêtpajé si kwa Keram wo Olibiyé, ² menba, Jésu jé bay tôri wô aṅ kôli iyôn ba: «Eréngge iyére to tumôrnge a hen aṅ ka upé kura hariṅ tōṅ naṅ kemare kware a, bisirénggeji ken eraṅ ben. ³ Hena kwôni ré engeréngge ba, ken kôli iyôn ba: «Na Kelma a geyé.» Menba, bay a ḍéngge ka eraṅ senge.» ⁴ Are bay ka hen yi hen iyôn, bi kwôlo *ôbi kibi Emen na kôl hen na, ariri ré lij. Ôbi na kôl iyôn ba:

⁵ «Kôliṅge biṅé ka Siṅô iyôn ba: Gel, Kelma wonge era upéngge hen ya.

Na gawra wo kalêri jal aṅ ḍaya sa kura naṅ kemare tôre a.»

⁶ Menba, bay ô aṅ liji mega wo Jésu ré kôli hen iyôn. ⁷ Bay ô eraṅ naṅ kura hende to hen naṅ kemare menba, bay bi bargay kaji cêgere a aṅ Jésu ḍay merê sara. ⁸ Menba, biṅé kwône tô bargay kaji bi tô geré wo ôbi ḍa ôriṅ ya hen men, ka pôni piya kôbi gurô sa bi ya a men. ⁹ Kwônê biṅé bay ka hen ka pôni ka ge tumô men, ka ba cêgê men aṅ bay kaarê gura ôm iyôn ba: «Hosana, heramé yi wô sa *kuṅga kelma Dabid, terê kibi yi wô sa kwo era naṅ hini Kelma hen men, heramé yi wô sa kwo mô ta ḍeṅ derômarāṅ a hen a men.» ¹⁰ Kirija Jésu sa biṅ Jérusalêm menba, biṅé ka Jérusalêm a kêm sun aṅ bay engeré iyôn ba: «Gawra bi wo hen na i ba?» ¹¹ Menba, kwônê biṅé ka

ré bari hen uwôli sara iyôn ba: «Na Jésu won ôbi kibi Emen wo Najarêt bô emê wo Galilé a.»

Jésu ô bô iyéy Emen a

(Mk 11: 15-19, Lk 19: 45-48, Ja 2: 13-22)

¹² Jésu si derô haba wo *iyéy Emen a menba, ôbi dage biṅé kêm ka eraṅ naṅ anṅaṅ gara hen men, ka era wô kelé are a men hen. Men, ôbi nôgerê tabel to bay kerāngê gursu naṅ ari merê ka bay ḍére derare gara hen hee a men. ¹³ Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Bay li bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Iyére tiṅé a yé iyéy uwôlé Emen.» Menba, ken-bay ken ayre lij kini merê bandi.»

¹⁴ Kirij bay ka hen na, bay tu tiṅ naṅ bay moré eraṅ ligiri a bô iyéy Emen a aṅ ôbi berariji. ¹⁵ Niṅba, damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ *bay derê tô tô to Emen gelji anṅa ḍé sa kirij ka Jésu li kêm hen men, toy kamrê ka bi gura bô iyéy Emen a kôl iyôn ba: «Hini emê yi wô sa kuṅga kelma Dabid» hen a men, menba, bôri mène. ¹⁶ Menba, bay kôlij Jésu iyôn ba: «Ju toy kwôlo bay kôl hen ba?» Menba, ôbi uwôli sara iyôn ba: «Ew, en toy dô. Niṅba, na ken ḍeṅse kwôlo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na ju li aṅ kamrê ka ḍé ḍé naṅ kaṅ kibi kuba na heramem hen né ba?» » ¹⁷ Menba, ôbi ḍiji aṅ, aṅ si ô, aṅ ô wulê Bétani.

Tôgôre to yère naṅ aṅ Jésu tômne

(Mk 11: 12-14,20-24, Lk 13: 6-9)

¹⁸ Tô kirij wo bay hena Bétani ciré hera Jérusalêm a menba, kurôn li Jésu. ¹⁹ Ôbi gel tôgôre to ḍebe béngé geré menba, ôbi ô ḍa ḍiré karê yère emê niṅba, ôbi uwôn na mare mera. Menba, ôbi kôlij tôgôre hende to hen iyôn ba: «Ma yé cêgê ré niṅ yôd.» Menba, kirij bay ka hen na, tôgôre hende to hen hay. ²⁰ Kirija bay tôri gel hen iyôn

21:5 21: 5 Esay 62: 11, Jakari 9: 9 21:9 21: 9 Kurôn kibé 118: 25,26 21:13 21: 13 Esay 56: 7

21:16 21: 16 Kurôn kibé 8: 3

menba, tiniji ge kay aṅ bay kôl iyôn ba: «Na iyeṅ a tógôre hende ré hay lew hen iyôn ba?» ²¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «En kelêṅge na tu kwôlê: hena kené meremné sa ayê bôo woṅge a ré ba, na aṅga ken gel sa tógôre a hen, a kené lê mera ré nijba, hena kené kôlji keram wo hen <Dô yem ju ô kuriṅ bô cér a> kôba, ariri a lij. ²² Hena kené bi bôṅge sa Emen a ba, aṅga yôn yôn ka ken uwôli ba, ka upé.»

Tôo to Jésu lij are kêṁ hen ba, na i a biri ba?

(Mk 11: 27-33, Lk 20: 1-8)

²³ Jésu ô derô haba wo iyéy Emen a ô dôriṅ bîné kwôlê menba, damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ surjê eraji ligiri a aṅ kôli iyôn ba: «Na i a bem tôo hende to ju lij are kêṁ hen ba?» ²⁴ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Nôbi kôba na eṅgerêṅge kwôlê pôn men, hena kené uwôlen sara dema ené kelêṅge na ba i a ben tôo hende to en lij are bay ka kêṁ hen ba men. ²⁵ Batêm to Ja na lij bîné hen na, na hena na derômaran a laba, na ligi gawrê a dî ba?» Menba, bay nariṅ perêrji a kôl iyôn ba: «Hena nana kôl ré hena na derômaran a ba, ôbi a kelê wô mi a na nana bi bôrna sari a ré ba? ²⁶ A hena nana kôl ré hena na ligi gawrê ba, nana hôn dô wo bîné ré geyé ré, wôsa bay bô Ja mega ôbi kibi Emen iyôn.» ²⁷ Menba, bay kôlji Jésu iyôn ba: «Nini hôn né.» Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Iyôn ba, nôbi kôba, na kelêṅge na naṅ tôo to yôn a ené lij are bay kêṁ hen né men.»

Kwôlo gengiṅ sa kam gawra ka wôo hen

²⁸ Jésu hô kôlji iyôn ba ermêṅge sa kwôlo na kelê hen: «Gawra wo pônî naṅ kamni wôo, menba, ôbi kôlji kwo suri iyôn ba: <Keman, kemnêṅ jôbi ju ô bô tînaḍor a.> ²⁹ Menba, kemari bi wo hen kôli iyôn ba: <Na erê ré, baba.> Sem cêgê menba, ôbi hô erem sa kôli bi wo hen a,

menba, ô bô tînaḍor a. ³⁰ Ibarji kôlji ôbi cêgeri na mega bi wo ôbi ré kôlji kwo suri hen iyôn men. Nijba, kemari wo cêgê hen kôli iyôn ba: <Na erê, baba.> Menba, ôbi ô ré men. ³¹ Hen ba, kami gawra bay ka wôo hen na, na kwo yôn a lê tôo ibari ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Na kwo tumô hen.» Menba, Jésu hô uwôlji sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelêṅge hen, *bay eṅgé wôgê naṅ bay yîṅ yîṅare toṅ têriṅ a sé bô *emê iyêre to Emen a tumôṅge. ³² Wôsa Ja ôbi lê batêm era sa gelêṅge geré woṅ derôre, menba, ken bi bôṅge sari a ré nijba, na bay eṅgé wôgê naṅ bay yîṅ yîṅare toṅ têriṅ a bê bôrji sari a dî. Ken hôn are bay ka hen dô a men, nijba, ken bul cêgerêṅge bîṅ têriṅ ré wô bîṅ bôṅge sari a ré.»

Bay gemé tînaḍor ka habiṅné

(Mk 12: 1-12, Lk 20: 9-19)

³³ Na hô kelêṅge gwosoy kwôlo danṅi a sôn: «Gawra wo pônî na ôbi iyéy yagê tînaḍor, ôbi ay haba woṅ gerem sara men, pi iyom wô uwôriṅ yêre men, li iyêre toṅ gemé yagê bi wo hen sara. Ôbi bîṅ bay yagê tînaḍor yagê wori bi wo hen aṅ bay têbri naṅ geserê geserê aṅ dîṅ yiri ôriṅ kergare. ³⁴ Kiriṅa kibi kelanê terê tînaḍor hende to hen, ba da nij menba, ôbi jé manê kari ligi bîné bay ka hen a bi ré ô eṅgé kwa yê tînaḍor hende to hen eraṅ biri. ³⁵ Kiriṅa bay jé bay ka hen saji menba, bay gemé yagê tînaḍor hen, pôrji manê ka ôbi iyéy tînaḍor hende to hen, aṅ bay sé kwo tumô men, bay duu kwo jôgiṅ wôo men, bay gôbe kwo subi duu naṅ keram men. ³⁶ Menba, ôbi iyéy tînaḍor hende to hen hô jé manê kari ka danṅi kwône dê ka ré tumô hen aṅ menba, bîné bay ka hen pôrji sé men, duu ka pônî a men mega wo bay ré lij ka tumô hen iyôn sôn. ³⁷ Gerjêri menba, ôbi iyéy tînaḍor bi wo hen jé kemari woṅ bôri yirji

a aṅ kôl iyôn ba: «Ôbi ba, bay a kemnaṅ tini tô.»³⁸ Nijba, bijné bay ka hen gelji kemari menba, bay kôl iyôn ba: «Na ôbi emê cibré ibari ôbi a na, erange na deréngeri aṅ na baṅge naṅ aṅga cibré ibari a hen kêm.»³⁹ Menba, bay biri ôriṅ kelan naṅ yagê tinador aṅ diiri.⁴⁰ Hen ba, kirija ôbi iyéy tinador hende to hen hera ba, a lij bijné bay hen iyeṅ nij ba?»⁴¹ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Ôbi a deré bijné kaṅ bay bô habré bay ka hen aṅ ôbi a bijn ka dāṅgi yagê bi wo hen aṅ kini terêre a ba, bay a biri yêre men.»⁴² Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Na ken dēṅse kwôlo na lij bô magtubu to Emen a hen né ba? Bay na kôl iyôn ba: <Keram bi wo bay dé iyére na kaṅni hen na, ôbi a hô yé keram woṅ dé tô iyére. Na Kelma a lê are bay ka hen aṅ na aṅga dami gaṅ.>

⁴³ Na ôbi wo hen aṅa ené kelēṅge, emê iyére to Emen, a dôriṅ kôbrenge a aṅ aṅ bay a bijn tô yé wo dāṅgi wo a bê kwôlê sa aṅga gengiṅ sa emê iyére hende to hen. [⁴⁴ Kwôni wo yôn yôn wo kuriṅ sa keram bi wo hen na, gerjéni a tij men kwo keram bi wo hen kuriṅ sari a ba, a hederéri men.]»

⁴⁵ Kirija damné ka bay bê kwôbe naṅ Parisijênê toy gwosoy kwôlê bi wo hen iyôn menba, bay hōn wo Jésu ré kôl gengiṅ na sarji.⁴⁶ Menba, bay woge geré wo ciré beréri, nijba, bay hariṅ kwônê bijné wōsa bijné bay ka hen, bô Jésu mega ôbi kibi Emen iyôn.

22

Gwosoy kwôlê gengiṅ sa geré iyére

(Lk 14: 15-24)

¹ Jésu hô ay gwosoy kwôlo dāṅgi aṅ kôlji iyôn ba: ² «*Emê iyére to derômaran a yi môṅ kelma wo fu sa tê geré iyére to kemari iyôn. ³ Ôbi

jé bay jé kari ré ô uwôgera bijné ka ré era kini geré iyére hende to hen a menba, bijné bay ka ôbi jé uwôgêji hen kaṅ era. ⁴ Ôbi hô jé bay jé ka dāṅgi ré hô ô kôlij bijné ka ré era kini geré iyére a hen, iyôn ba, emê ré lij kô tôṅ nij, wōsa en duu na kelbê naṅ uré ka uwoseré aṅ emê lij kô tôṅ nij, erange bi na sa emēṅge. ⁵ Bijné ka bay jé uwôgêji hen na, bay kaṅ uwôgê bi wo hen kibi bay jé aṅ kwo pōni ô bô yagê wori a men, kwo pōni ô wô lê jeṅga tori men. ⁶ Ka pōni pōrji bay jé bay ka hen sêji aṅ derji. ⁷ Bô kelma bi wo hen tari aṅ ôbi jé asgarjê kari ô deré bay deré temare bay ka hen men, uwoyriṅ sa iyérji a men. ⁸ Menba, ôbi kôlij bay jé kari iyôn ba: «Emê lij kô nij, nijba, bijné ka ené uwôgeji hen kaṅ sa. ⁹ Erēṅge jêrê geré aṅ bijné ka, ka unéji ba, ken kôlji ré era kini geré iyére a na.» ¹⁰ Menba, bay jé ôrji tô geré aṅ kôlij bijné kêm ka bay uwōṅji hen ré eraji kini geré iyére a aṅ bô iyére wōn jê jê ta. Peré bijné bay ka bay uwôgaji hen na, bay bô habré ya men, bay bô deré kôba ya men.»

¹¹ «Kelma era ira dīré sa gelé bijné ka ré mô kibi emê kini geré iyére a hen, menba, ôbi gel gawra wo pōni wo dôba bargay kari kaṅ erê kini geré iyére a ré hen, ¹² menba, kelma kôli iyôn ba: «Melapnen, ju dôba bargay kam kaṅ erê kini geré iyére a ré menba, ju li iyeṅ a jeré sa na ba?» Menba, gawra bi wo hen uwōṅ kwôlê woṅ kelé ré. ¹³ Menba, kelma kôlij manê kari iyôn ba: «Berēṅgiri ken haarê têri naṅ kôbri aṅ ken ôriṅ ô ulê nô dilemne a. Na kirij ka bijné sōmnij men, ômij kaṅniji mēêrê mēêrê ya men hen.» ¹⁴ Na ôbi á, bay ré uwôgê bijné kwônê, nijba, bay a peré na cōb iyôn mera.»

Têbê wôgê wo Sésar

(Mk 12: 13-17, Lk 20: 20-26)

¹⁵ Menba, Parisijênê ô ermé na ba, ciré lê iyeṅ a, ciré beré Jésu sa

kwôli kelêri a ba? ¹⁶ Menba, bay jé bîné kaji naŋ ka *Hérôd ô ligi Jésu a aŋ kôli iyôn ba: «*Rabi, nini hôn wo kwôlo jeré kôl hen na, ré na tu kwôlê men, ju gelij bîné kwôlê woŋ tiri wo Emen gey hen a men, wôsa jôbi na, ju hariŋ kwôlo bay kôl gengij sam hen né men, ju dô tu kwôni ré a men. ¹⁷ Iyôn ba, ju kelêni kwôlo bôm a niŋa toyé: Têbij kelma wo dami Sésar wôgê ba tôô tona gey hare ba?» ¹⁸ Jésu hôn ermé woji wo habij bi wo hen tumô nij aŋ uwôli sara iyôn ba: «Kenbay ka kebrenge wôô wôô hen, wô mi a kené sélen hen iyôn ba? ¹⁹ Benge selé to bay têbij wôgê hen pôn na na gelé.» Menba, bay eraŋ naŋ selé pôn sa gili. ²⁰ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Sa gawra naŋ aŋga bay dî yi selé hende to hen to na ba, gengij na sa i ba?» ²¹ Menba, bay uwôli sara iyôn ba ré gengij na sa kelma wo dami Sésar. Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Iyôn ba, aŋga na ka Sésar ba, ken bij Sésar men, ka na ka Emen ba, ken bij Emen.»

²² Kwôlo Jésu kôlji hen na, dê sarji aŋ bay dîri aŋ ô ta.

Sadusiŋêné engerij Jésu kwôli jé sé kampê

(Mk 12: 18-27, Lk 20: 27-40)

²³ *Sadusiŋêné kôl bîné ka ma ré jé sé kampê ré. Wulê bi wo hen na, bay eraji ligi Jésu a aŋ engeriri kwôlê kôl iyôn ba: ²⁴ «Rabi, tôô to *Moyis na kôl iyôn ba: «Hena bîné ré wôô tô yêniŋare a aŋa kwo pônî ré ma dî tamni cêgeri a baa yê kema naŋ tu ba bi yêni wo ré baa cêgeri a hen ré eŋne aŋ ré yêŋ kamrê bij yêni wo ma hen.» ²⁵ Aŋ mega wo sa iyére toni a na, bîné ka pônî na jurgem tô yêniŋare a, menba, kwo iyêri enge iyore bay yê ré tô menba, ôbi ma dere cêgiri a, yêni woŋ ôbi cêgeri eŋne. ²⁶ Menba, ôbi kôba ma dere cêgeri a men, ôbi cêgeri wori kôba, na hen iyôn hende to

hen kwôy wo bîné bay ka jurgem tô yêniŋare a hen maji kêm. ²⁷ Sem cêgeriji a menba, iyore hende to hen kôba, ma men. ²⁸ Mega wo yi hen iyôn hen ba, wulê wo bîné ka ma a sa jé sé kampê hen na, kwo yôn a na kurôre pôn ba? Wôsa bay jurgem toji hende to hen, na na kwôrpnêre.» ²⁹ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Kwôli kelêrŋge saŋij naŋ ken nono. Wôsa ken hôn kwôlo yi bô magtubu to Emen a hen ré men, ken hôn ibé iyêrê wo Emen né a men. ³⁰ Wôsa wulê wo bîné ka ma a sa jé sé kampê hen na, impê a enge yébé ré men, yébé a enge impê ré a men, wôsa bay a yé môŋ manê ka Emen derômaran a iyôn mera. ³¹ Kwôlo gengij sa jé sé kampê wo bîné ka ma hen ba, ken dêŋse kwôlo Emen na kelêŋge hen né ba? Ôbi na kôl iyôn ba: ³² «Ena Emen wo si *Abraham, Isak naŋ Jakwôb tebe hen.» Bîné ka ma na, tebe Emen né, nijba, na ka mô tu geŋ a tibri dî.» ³³ Bîné ka dèbu ya aŋ toy kwôlo Jésu kôl hen na, dê sarji.

Tôô to Emen kêm hen na, to yôn a dê megêre ba?

(Mk 12: 28-34, Lk 10: 25-28)

³⁴ Kirijna Parisiŋêné toy wo Jésu ré bu kibi Sadusiŋêné hen iyôn menba, bay daŋ sarji aŋ ôrji upé Jésu. ³⁵ Aŋ kwo pônî perêrji a na ôbi derê tô tôô to Emen wo pônî engerij Jésu kwôlê wô sélij bôri kôl iyôn ba: ³⁶ «Rabi, tôô to dami dê megêre ba na to yôn ba?» ³⁷ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Já peré Kelma wom Emen naŋ bôô pôn men, naŋ tunum kêm men, naŋ ermé wom kêm a men. ³⁸ Na tôô to tumô to dê megêre a hen. ³⁹ To daŋgi to némij naŋ to tumô hen a na: Gey megam mega wo ju geyij yem hen iyôn men. ⁴⁰ Tôô hende to wôô hen na, ay tô tôô to ba hen naŋ kwôlo bay kibi Emen na kôl hen kêm bô nij.»

22:24 22: 24 Détéronôm 25: 5,6

22:32 22: 32 Sé nô 3: 6

22:37 22: 37 Détéronôm 6: 5

22:39 22: 39 Lébitik 19: 18

Krist, kwo Emen dôri hen na kuŋga kelma Dabid ba?

(Mk 12: 35-37, Lk 20: 41-44)

⁴¹ Cêgê menba, Jêsu engeriŋ Parisiŋêŋê ka daŋ kwari a hen kwôlê kôl iyôŋ ba: ⁴² «Na kwôli mi a kené erem sa *Krist, kwo Emen dôri hen a ba? Ôbi na kuŋga i ba?» Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Ôbi na *kuŋga kelma Dabid.»

⁴³ Menba, Jêsu kôlji iyôŋ ba: «Iyôŋ ba, wô mi a Tunu toŋ hendi bô bôre na ré biŋ kelma Dabid uwôgeri <Kelma>, aŋ kôl iyôŋ ba:

⁴⁴ <Kelma Emen na kôliŋ Kelma wuŋê iyôŋ ba: «Sa mô kôben woŋ gusurô.

Kwôy wo na biŋ bay barem a yé anŋaŋ sêlê têm.» >

⁴⁵ A hena kelma Dabid ré uwôgeri <Kelma> ba, a lê iyeŋ a ôbi ré yé kuŋgari sôŋ ba?»

⁴⁶ Menba, kwôni nêŋ ulêri kwôlê wôni sara ré. Ayiŋ tôri wulê bi wo hen na, kwôni woge wô engeriŋ Jêsu kwôlê ré niŋ.

23

Lêŋge môŋ kwo Parisiŋêŋê naŋ bay derê tô tôô to Emen liŋ hen iyôŋ né

(Mk 12: 38-39, Lk 11: 43-46, 14: 7, 20: 45-46)

¹ Jêsu kôliŋ kwônê biŋé naŋ bay tôri iyôŋ ba: ² «*Bay derê tô tôô to Emen naŋ Parisiŋêŋê na, na bay derê tô tôô to Emen to *Moyis. ³ Iyôŋ ba, ken biŋgeji kwôlê men, kwôlê kêm wo bay kelêŋge hen na, ken li ariri a men, niŋba, bi jé lêreŋge yi môŋ kwoji hen iyôŋ né, wôsa bay kôl kwôlê menba, bay ba, li ariri ré men. ⁴ Bay pô anŋa néy néy diŋ biŋé sarji a, menba, bay ba, hebe ani naŋ kema kôbriji iyôŋ né kwôy. ⁵ Men, are kêm ka bay li hen na, na wô geliŋ yirji tu biŋé a mera. Aŋ anŋa bay ha wô uwôliŋ Emen

hen na, bay li dami dê ka biŋé kêm. Men, bargay kaji ka bay tôbe hen kôba, bay di kibriji yêŋnê dê ka biŋé kêm a men*. ⁶ Kini emê are a men, bô *iyéy dapare a a men na, bay gey na merê tumô biŋé di. ⁷ Men, bay gey na wo biŋé ré liji dosé tu wolé a men, bay ré uwôgerêji <*Rabi> men hen. ⁸ Niŋba, kenbay ba, ken di kwôni uwôgêŋge <Rabi> ré, wôsa Rabi woŋge na pôn hari, aŋ kenbay kêm kena yêŋê. ⁹ Men, kwôni wo sa terare a na ba, ken uwôgeri <ibarni> ré, wôsa Ibareŋge na pôn nêŋ hari ôbi a merê derômaran a. ¹⁰ Men, ken bi kwôni uwôgêŋge <ôbi derê tumôŋni> ré, wôsa ôbi derê tumôŋge na pôn nêŋ hari, ôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen. ¹¹ Kwôni wo na kwo dami perêŋge a na, ôbi a na mana woŋge. ¹² Wôsa kwôni wo gey derê sari ta ba, bay a heran naŋ di tôŋ, niŋba, kwo dôbe sa ba, bay a biri a derê sari ta men.»

Jêsu naŋ bay derê tô tôô to Emen naŋ Parisiŋêŋê wô jé lêreji

(Mk 12: 40, Lk 11: 39-52, 20: 47)

¹³ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naŋ Parisiŋêŋê kaŋ bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusiŋ yi wô sarŋge, wôsa ken lugu kibi geré *emê iyére to derômaran a jôriŋ biŋé, menba, ken gey erê bô ré men, ken jôriŋ ka daŋgi sé bô a a men.»

[¹⁴ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naŋ Parisiŋêŋê kaŋ bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusiŋ yi wô sarŋge wôsa ken lam yébé kaŋ mamê enŋiŋ iyére toji men, ken uwôl Emen ta ta na déŋ iyôŋ wô tu biŋé mera a men. Na ôbi á, bay ré jerê kwôlê sarŋge a damaŋ hen.»]

¹⁵ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naŋ Parisiŋêŋê kaŋ bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusiŋ yi wô sarŋge wôsa ken gôr bô cér naŋ sa terare wô wogé biŋé bi ré bi

22:44 22: 44 Kurôŋ kibé 110: 1 **23:5** 23: 5 Sé nô 13: 9,16, Kwônê biŋé 15: 37-41 * **23:5** 23: 5 Kwo Jubnê ba, bay li kwôlo Emen bi wo hen bô kam magtubu to dê dê a aŋ lêgere naŋ ariŋ. Aŋ kirija bay ca uwôlê Emen na, bay ha kibi bisiniji a men, tô kôbriji a.

bôrji sa tôô tonje a, aɲ kirijna ken uwôn kwôni nij menba, ken liri ôbi yi na kwo a erê bô tare a gelênge aɲ sônj.»

¹⁶ «Kenbay bay derê tumô kirijna kap bay tu tij hen gusij yi wô sarɲge, wôsa ken kôl iyôn ba: <Hena kwôni ré dusu yiri naɲ *iyéy Emen ba, ré li ani ré, nijba, hena kwôni ré dusu yiri naɲ lôr wo bô iyéy Emen a hen dema ariri ré lij tô hen.> ¹⁷ Kwôbrê naɲ bay tu tij, lôr a dê iyéy Emen to li aɲ lôr bi wo hen yij naɲ jengêri hen dî ba?

¹⁸ Men, ken hô kôl iyôn ba: <Hena kwôni ré dusu yiri naɲ kini gusulé gesamne ba, ré li ani ré, nijba, hena kwôni ré dusu yiri naɲ aɲgaɲ bé ka yi sara hen dema ariri ré lij tô.>

¹⁹ Bay tu tij aɲgaɲ bé a dê kini gusulé gesamne ka li aɲ aɲgaɲ bé bay ka hen yij naɲ jengêri hen dî ba? ²⁰ Na ôbi á, kwôni wo ré dusu yiri naɲ kini gusulé gesamne ba, ré dusu yiri na naɲ aɲga yi sara hen a men. ²¹ Men kwôni wo ré dusu yiri naɲ iyéy Emen ba, ré dusu yiri na naɲ kwo mô bôre a hen a men. ²² A hena kwôni ré dusu yiri naɲ derômaraɲ a ba, ôbi dusu yiri na naɲ gagay kenare wo Emen men, na naɲ kwo mô sara hen a men.»

²³ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naɲ Parisijênê kap bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusij yi wô sarɲge, wôsa ken bi kibi aɲga môj kanje kap aɲgaɲ na kilij ka na si tamla men, uu men, têrêre aɲ ken kap lê aɲga dôri ka yi bô tôô a hen, bay a na: lê aɲgaɲ derôre men, lê ka dôri men, lê are naɲ bôô pôn a men hen. Na are bay ka hen a ré kené lê men, lij tô ka daɲgi ka ba hen a men. ²⁴ Kenbay bay tu tij ka ken dô tumô megêrɲge hen, ken irge kam wô pôriɲ kam aɲga dê dê ka yi bô a hen aɲ dema kené yê menba, ken soy jamal naɲ yere kêm ta men.»

²⁵ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naɲ Parisijênê kap bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusij yi wô sarɲge wôsa ken pul cêgi

karbé toɲ yê are men, cêgi dasa kanje mera menba, bôrji ba ken bi na aɲga ken gômse hen men, ka ken li tu bôriyare sara hen a men. ²⁶ *Parisijê woɲ ôbi tu tij, pul bô dasa naɲ asêt wom sél, menba, cêgeriji kôba, ré sélé men tô.»

²⁷ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naɲ Parisijênê kap bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusij yi wô sarɲge wôsa ken gelij môj sa kamjê ka bay lij bôre nô aɲ dô gelé haji nijba, bôrji ba, na ibé men, aɲga uyêy a yé ya hen. ²⁸ Kenbay kôba, tu bijné a ba ken li yerɲge môj bijné kap derôre iyôn, nijba, bôrɲge a ba, kena bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô men, bay bô habre a men.»

*Jésu kôl kwôli gusij to a era hen
(Lk 11: 47-51)*

²⁹ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naɲ Parisijênê kap bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusij yi wô sarɲge wôsa ken naɲ kamjê ka bay kibi Emen men, ken naɲ sa kamjê bijné kap bay lê aɲgaɲ derôre hen dô a men. ³⁰ Aɲ ken kôl iyôn ba: <Hena na niné ya wulê wo balêrni na derij bay kibi Emen hen na, na niné bijn naɲ ci sara ré.> ³¹ Hen iyôn ba, ken uwôl kwôlê sarɲge a kenbay gaɲ men, ken gel wo kené na kwôngê bijné kap bay deré bay kibi Emen bay ka hen men.

³² Dô, lêngge hen iyôn yôd yôd bi gôlij kwo môjêrɲge aɲ. ³³ Kenbay ka ken yi môj jênêre iyôn hen, ka lê iyeɲ a, kené ba erê bô tare toɲ *Gêhên a ba? ³⁴ Na tôri bi wo hen aɲa ené jêɲ naɲ bay kibi Emen men, naɲ bay tu melênê men, bay derê tô tôô to Emen bènge aɲ ka deré ka pôni men, ka béré ka pôni kabre gurô men, ka yêmnê ka pôni ré tinêre bô iyéy dapare tonje a men, ka derê sa tê ka pôni naɲ sa iyére iyére a men. ³⁵ Aɲ bi kwôlê ré bu sarɲge wô kwôbri bijné kap bay lê aɲgaɲ derôre wo bay na bi sa terare a na, ayij tôri sa kwo Abêl ôbi lê aɲgaɲ derôre hen kwôy saɲ

sa kwo Jakari wojn kema Baraki wo na ken diri perê iyéy Emen nañ kini bê kwôbe hen. ³⁶ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen are bay ka kêm ka na ken li hen na, kwôliji a beré sa bijné ka haw hen.»

Jésu sôm wô jé lê bijné ka Jérusalêm

(Lk 13: 34-35, 19: 41-44)

³⁷ «Bijné ka Jérusalêm, bijné ka Jérusalêm, kenbay ka ken duu bay kibi Emen men, ken gôbe ka bay jéji legernge a hen, duu nañ jerew a men hen, têê kwône en woge ené dayênge môñ tôôre dap sa kamne tô mesérere a iyôn, nijba, ken gey ré. ³⁸ Dô haw hen na, Emen a deré kôbri añ dénge sa iyére tonje kôbrengge a. ³⁹ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, ka gelen ré nij kwôy wo wulêri a nême añ ka kelê iyôn ba: «Terê kibi yi sa kwo era nañ hini Kelma hen.»

24

Jésu kôl kwôli mênê wo iyéy Emen
(Mk 13: 1-2, Lk 21: 5-6)

¹ Jésus so bô *iyéy Emen a dfa erê ta nij, menba, bay tôri uso ligiri a añ gili iyéy Emen to ré jibijn yi kêm hen. ² Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen: iyére hende to ken gel kêm yi hen na, keram wôni wo a ba ta sa megari a ba nañ, bay kêm a mênijn.»

Gusijn to bay a gelijn bay tô Jésus
(Mk 13: 3-13, Lk 21: 7-19)

³ Jésus mô sa Keram wo Olibiyé, menba, bay tôri era ligiri a añ biri ôrijn wolé añ enriri kwôlo bu bôrji kôli iyôn ba: «Kelêni, wulê wo yôn a, are bay ka kêm hen ré sa ba men, mi a gelé wo herarem ré ba dfa nij men, sa terare ré ta kerê nij ba a men.» ⁴ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Déngge tu melênê sa yerngge a, dîba ken dî kwôni lamêngge ré pa pa. ⁵ Wôsa bijné kwône a era nañ henen, a kelê iyôn

ba: «Na nôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen.» Añ bay a lamijn bijné kwônê. ⁶ Ka toyé néé kumbul nañ kwôli kumbul wo ôm dfa, nijba, ken dî tu melênê sa yerngge a, dîba ken dî bôrngge hare ré, wôsa are bay ka hen a sa môj môj dem, nijba, na gerjé wulê bi wo hen né tô. ⁷ Tô yê pôn a lê kumbul nañ tô yê wo danji men, sa iyére pôn a séj nañ to danji men, terare a yebagijn nañ sa iyére gay gay men, kurôn a lê kirijn a men. ⁸ Nijba, are bay ka kêm hen na, yi mega yê wo ay tô lê iyore iyôn.»

⁹ «Bay a ôrijn nañ ken tumô kilmé bi bay ré gelêngge gusijn men, bay a deré ka pôni men, bay a tôrnêngge nañ kirijn kirijn a men, wô kibi henen. ¹⁰ Na ôbi á, bijné kwône ré déj ayê bôw woji men, bay a pôrijn sarji men, bay a tôrnijn yirji a men. ¹¹ Bay kibi Emen kañ bay benare kwône a soo, añ bay a lamê bijné kwônê. ¹² Men, bijné a lê habré sa megari a megari a kwôy wo peré wo yi bô bijné ka kwôni a hen a jalê. ¹³ Nijba, kwôni wo bu bôri iyére kwôy derijn kibi ba, ôbi a gelê. ¹⁴ Bay a ulê béré Kwôlo Dôri wo gengijn sa *emê iyére to derômaran a hen nañ kirijn kirijn sa terare a na, bijn tô yê bijné kêm dema sa terare ré kerê tô.»

Jésu kôl kwôli bô emê wo dami wo a sa kurijn bijné a

(Mk 13: 14-23, Lk 21: 20-24)

¹⁵ «Ka gelé anga habijn ka mênê kirijn hen, mega wo *ôbi kibi Emen Daniyêl na kôl kwôliji ca tumô ré yé kirijn ka yi nañ jengêrji hen. (Kwôni wo dêngse kwôlê bi wo hen na, bi hôn bô kwôlê bi wo hen dô.) ¹⁶ Iyôn ba, bi bijné ka Judé ba, ge sa keram a men, ¹⁷ kwôni wo mô tô tunu a nô ba, bi era ira wô erê ayê ani bô iyére tori a ré nij men, ¹⁸ kwôni wo debe bô yagê wori ba, a upé kini hera ira wô ayê bargay kari ré a men. ¹⁹ Wulê bi wo hen na, bô emê wo dami a lê yébé kañ bay kwoo men,

23:35 23: 35 Dé tô are 4: 8, 2 Kronik 24: 20-22
15 Daniyêl 9: 27, 11: 31, 12: 11

23:39 23: 39 Kurôn kibé 118: 26 **24:15** 24:

ka kamniji yi kuba ba ya tô hen a men. ²⁰ Uwôlênge Emen bi wulê bi wo ka gerij hen na, bi yi naj terbére a ré men, naj sa *sa merê ta a ré a men. ²¹ Wôsa wulê bi wo hen na, bô emê wo bijné a upé hen na, na bô emê wo dami wo kwôni gel sa pôn né ayij tôri wo tô terare na dîj kwôy kemnêj men, kwôni a herê gelé bô emê bi wo hen iyôn ré nij a men. ²² Wôsa hena Emen hena ré kôl diré jô kibi wulê bi wo hen ta ré na, kwôni pôn nêj iyôn wo hena ré gelé ba ré najê, nijba, wô kibi bijné ka Emen ka ôbi tôrji hen na, ôbi ré jerê kibi wulê bi wo hen ta hen. ²³ Iyôn ba, hena kwôni ré kelênge *Krist, kwo Emen dôri hen ré na na ley, ré na yañ ley na, ken bi bônge sa kwôlé wori a ré. ²⁴ Wôsa Kristjê kaj bay benare hen naj bay kibi Emen kaj bay benare hen a soji aj a lê anjan gelé naj kaj ginê ka dê kirij wô lamij bijné men, bijné ka Emen kôba, bay a masê wo ciré lamêji a men. ²⁵ Iyôn ba, ken toy, en kelênge kwôliji ca tumô nij.»

²⁶ «Hena bay ré kelênge Krist, kwo Emen dôri hen na derô gwôlé na, ba ken ô ré men, ôbi ré na bô ira na kôba ken bi bônge sara ré a men. ²⁷ Wôsa mega wulanê emen hena si tô emen aj ô kwôy si kini kurijay tare a iyôn hen na, wulê wo nôbi *Kema Gawra na sañ hen kôba, a yé na hen iyôn men. ²⁸ Na kirij ka temay are yi ya hen a, dunu ré dap ya men.»

Hera wo Kema Gawra
(Mk 13: 24-27, Lk 21: 25-28)

²⁹ «Cêgi bô emê bi wo kêm hen na, tare to tay a berarê kirij ré nij men, geserê a ené ré nij men, têtêjne a herij ta men, anjan néé ka derômaran a a yebagij tij a men. ³⁰ Kirij bay ka hen na, anjan gelé kajê nôbi Kema Gawra a gelé yirji derômaran a aj tô yê bijné ka sa terare a na sômnê men, menba, bay a gelen nôbi Kema Gawra hera perê kirij ka geri a naj néé wo

dami men, dampare to dami a men. ³¹ Kirij bay ka hen na, ôbi a jé manê kari ka derômaran a naj burunju to iyel daman dayrê sa bijné kari ka ôbi tôrji ka sa terare a na kêm aj kirij ka a baa ba naj.»

Jésu ay tógôre gengij sa hera wori

(Mk 13: 28-31, Lk 21: 29-33)

³² «Ayênge tógôre ken gengij kirij, kirija tógôre jubu aj libé hen na, ken kôl kami emen ré ba da nij. ³³ Kenbay kôba, kirija ken gel wo are bay ka kêm hen sa nij na, ken hôn wo nôbi Kema Gawra ené da kibi geré nij. ³⁴ Na tu kwôlé a ené ena kelênge hen, gawrê ka haw hen na, ka pôn a ba geñ kirija are bay ka hen a sañ. ³⁵ Derômaran naj sa terare a najê nijba, kwôlé wupé na, a najê ré kwôy.»

Merênge geñ wôsa sa hera wo Jésus na, ken hôn wulêri ré men, tayriri ré a men

(Mk 13: 32-37, Lk 17: 26-30,34-36)

³⁶ «Kwôlo gengij sa wulêri naj tayriri na, kwôni pôn nêj iyôn hôn né men, *manê ka derômaran a hôn né men, Kema kôba hôn né a men, nijba, na Ibari pôn nêj hari a henê mera. ³⁷ Anja na li are bô wulê wo Nowé a hen na, a yé na hen iyôn hende to hen wulê wo nôbi Kema Gawra na heran hen. ³⁸ Wôsa pa dema kami bélem na ré ay kirij tô na, bijné na ôm men, na yi men, na engeji yébé men, enjij kamniji yébé men, hen iyôn kwôy wulê wo Nowé sij bô bato tori a. ³⁹ Bay erem sa ani a ré kwôy, kwôy wo kami bélem sa derji kêm aj, a yé na mega bi wo hen iyôn wulê wo nôbi Kema Gawra na heran. ⁴⁰ Bijné wô a débê bô yagê ba, bay a ayê kwo pôn aj, bay a déj kwo pôn men. ⁴¹ Yébé wô a débê uwoyé kuré menba, to pôn a ayij menba, to pôn a ba tôj. ⁴² Dénge tu melênê sa yerjge a, wôsa ken hôn wulê wo Kelma wonge a sañ hen né. ⁴³ Ken hôn,

hena ôbi iyéy iyére henañ ré hôn wulê wo gemsa ré sañ ba, ôbi henañ né merê sa têri a dîba gemsa henañ né gemsêri ré. ⁴⁴ Kenbay kôba, ken mô sa têrñge a, wôsa ken hôn, nôbi Kema Gawra na sa nañ wulê wo ken bi bônñge sara hen né.»

Mana woñ ôbi bê kwôlê nañ kwoñ ôbi narê kwôlê
(Lk 12: 41-48)

⁴⁵ «I a na mana woñ ôbi bê kwôlê men, ôbi tu melênê a men ba? Na kwo ôbi iyéryri a dîri ré bô sa ari unéri men, sa bay jé kari men, ré biji emê wo sa pôn pôn kêm nañ wulêri men, tayriri men ba? ⁴⁶ Yi derê yi wô sa mana bi wo hen wo ôbi iyéryri sa añ uwonni li jé wori bi wo hen iyôn. ⁴⁷ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, ôbi a dîri berê sa ari unéri kêm. ⁴⁸ Nijba, hena ôbi ré na mana wo habij añ erem iyôn ba: «Ôbi iyéryren ba añê tô.» ⁴⁹ Añ sê megêri bay jé bay ka hen men, om men, yi nañ bay kwoyé a men. ⁵⁰ Ôbi iyéryri a sa nañ wulê wo ôbi fu sa têri ré hen. ⁵¹ Añ ôbi a liri bisijne men, a gili gusij a men mega wo bay gilij bay kelê kwôlê kibrijji wô wô gusij hen iyôn. Kirij bay ka hen na, bijé a sômnê ya men, a emné kapnijji mêêrê mêêrê ya a men.»

25

Kwôlo gengij sa kam kalmê ka môj hen

(Mt 24: 42-44, Lk 12: 35-40)

¹ «Iyôn ba, emê iyére to derômarañ yi mega kam kalmê ka môj ka pô lampa toji jôrij kwini ôbi kurô iyôn. ² Perê kam kalmê bay ka môj hen na, ka bay na bay tu melênê men, ka bay na bay galê men. ³ Kañ bay galê hen na, erañji nañ weñ wo dñangi kôbrijji a ré. ⁴ Nijba, kañ bay tu melênê hen na, erañ nañ weñ lampa toji bô gwolé a kôbrijji a. ⁵ Mega wo tê ôbi kurô bi wo hen ba geré tô menba, bay yederij kum añ yiji kum kêm. ⁶ Sa kirij ka jali menba, tô kwôni om kañ a

ta kôl iyôn ba: «Gelênge ôbi kurô bi era hen ya, séñge ken jô kwini.»

⁷ Menba, kam kalmê bay ka môj hen engeji tô kum a, añ nañji lampa toji.

⁸ Kañ bay galê hen, kôlij kañ bay tu melênê hen iyôn ba: «Béñnge weñ lampa tonje dê men, wôsa lampa toni barij.»

⁹ Menba, kañ bay tu melênê hen uwôlji sara iyôn ba: «Nijba béñge ré wôsa nêm wo naa sodirijge ré. Erênge ken ô kelé iyé bay garare a yañ dî.»

¹⁰ Kirijna bay ô wô kelé weñ lampa toji hende to hen menba, ôbi kurô bi wo hen sa cêgeriji a, añ kam kalmê ka ré fu sa têrji hen, ôrji nañ dî ira kini gerê iyére a menba, bay luge kibi iyére ta.

¹¹ Kirijna kam kalmê kañ bay galê bay ka hen buloji hera menba, bay di kermij añ kôl iyôn ba: «Kelma, Kelma, bôl kermij béni men déy.»

¹² Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, en henênge ré.» »

¹³ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Dénge tu melênê sa yernge a, wôsa sa heraren na, ken hôn wulêri ré men, tayriri ré a men.»

Gwosoy kwôlo gengij sa manê ka subu hen

(Lk 19: 11-27)

¹⁴ «*Emê iyére to derômarañ a yi mega gawra wo ða erê kergare menba, uwôge manê kari añ céji ari uné kari bi bay ré gem. ¹⁵ Kwo tumô, ôbi biri lari woñ lôr milijôn bay men, ôbi cêgeri ba ôbi biri lari woñ lôr milijôn wô men, kwo subu ba ôbi biri lari woñ lôr milijôn pôn men. Ôbi céji hen iyôn nêm sa néé woji néé woji menba, dîj yiri ô hari nij. ¹⁶ Kwo tumô wo bay ré biri lari woñ lôr dubu bay hen na, ô lij jenga añ uwôn kamne dubu bay a sara. ¹⁷ Ôbi cêgeri wo bay ré biri lari woñ lôr milijôn wô hen kôba, ô lij jenga añ uwôn kamne dubu wô a sara men. ¹⁸ Nijba, kwo subu wo bay ré biri lari woñ lôr milijôn pôn hen na, ô kergé iyom añ emij kwori tôñ uwôbe.

19 Wulê kwône nij menba, ôbi iyérji na uwo tô kergare tori a menba, uwôgeji engeriji tô lari wo na ñiré céji gemé hen. 20 Kwo tumô wo ôbi na biri lari wop lôr milipôn bay hen, era ligiri a aṅ kôli iyôṅ ba: <Kelma, na ju ben lari wop lôr na bay aṅ ju gel, en hô uwôṅ milipôn bay a sara.> 21 Menba, kelma wori kôli iyôṅ ba: <Dô damaṅ, ju na mana wo dôri wop ôbi bô pôn. Aṅga dê ka na en bem hen aṅ ju cubu tum tô a hen na, na hô bêm megêrji mê a sara, era sa li yi derê naṅ en.>

22 Ôbi cêgeri wo ôbi ré biri lari wop lôr milipôn wôô hen na, era ligiri a aṅ kôli iyôṅ ba: <Kelma, na ju ben lari wop lôr na wôô aṅ ju gel en hô uwôṅ milipôn wôô a sara.> 23 Menba, kelma wori kôli iyôṅ ba: <Dô damaṅ, ju na mana wo dôri wo bôm pôn. Aṅga dê ka na en bem hen aṅ ju cubu tum tô a hen na, na hô bêm megêrji mê a sara, era sa li yi derê naṅ en.>

24 Kwo subi wo ôbi na biri lari wop lôr milipôn pôn hen era ligiri a aṅ kôli iyôṅ ba: <Kelma, en hôn wo jeré na kwôni wo ré li iyêre men, jeré na kwôni wo ré ci dema ré wal ré a men, kwo ré wusu dema ré pô ré a men. Na ôbi á, ené merên yen né hen. 25 En kemnam aṅ en kerge iyom emiṅ lari wom bi wo hen tôṅ aṅ gel, ôbi a na.>

26 Menba, kelma wori kôli iyôṅ ba: <Jôbi ju na mana wo habiṅ wop kuy. Ju hôn dô iyôṅ wo ené ci dema ené wal ré men, ené wusu dema ené pô ré a men. 27 Iyôṅ ba, ré jeré erê biṅ bay lê jeṅga aṅ kirija ré ené hera na ba, ré ené upé kamne a sara ré ba? 28 Iyôṅ ba, ken dô lari wo kôbri a hen aṅ ken biṅ kwo kwori môj hen a sara. 29 En kelêṅge kwôni wo naṅ upé bay a hô biri a sara. Aṅ ôbi a ôriṅ damaṅ a. Nijba, kwo ari upé kari lôg hen na, bay a derê bay ka lôg hen kôbri a aṅ sôṅ. 30 Mana wo habiṅ wop kuy hen na, ñerêṅgeri ken uwôli nô bô dilemne a, na kirip

ka biṅé a sômê men, ômniṅ kaṅniṅi mêêrê mêêrê ya a men hen.> »

Gerjé jeré kwôlé
(Ja 5: 22-29)

31 «Kirija nôbi *Kema Gawra na herañ naṅ dampare tiṅê hen na, *manê ka derômarañ a a banji aṅ na sa merê sa gagay kenare wupê. 32 Aṅ tô yê biṅé ka sa terare a na kêm a daṅ tumôn a aṅ na a derê tirji mega wo ôbi abê gamgê dôriṅ tu gamgê gay naṅ uré hen iyôṅ. 33 Na bê gamgê sa kôben gusurô men, upé sa kôben ma men. 34 Menba, na kôliṅ ka sa kôben gusurô hen iyôṅ ba: <Eranṅe kenbay ka Iban tô kibri a sarṅge a hen, ken sa mô bô emê iyêre tori to bay naṅ wô kwôleṅge ca tumô kirija ka tô terare na ñiṅ yeṅ hen. 35 Wôsa, kirija kurôṅ na lèn ba, na ken ben aṅgaṅ emê men, kam na dên ba, na ken ben en yi men, na ena kerga ba, na ken lèn kergare men. 36 Na en ô tôn seṅge ba, na ken ben bargay en teliṅ tôn men, na en ômiṅ ba, na ken kôrben men, na en yi dangay a ba, na ken ô gelen a men.> 37 Menba, bay lê aṅgaṅ derôre bay ka hen a uwôlen sara iyôṅ ba: <Kelma, kirija yôṅ a na niné gelem kurôṅ na ré lêm a, na niné bem aṅgaṅ emê men, kam na dêm a, na niné bem ju yi men ba? 38 Men, kirija yôṅ a, na jeré na kerga aṅa na niné lêm kergare men, na jeré ô tòm seṅge a, na niné bem bargay ju teliṅ tòm men ba? 39 Men, kirija yôṅ a, na jeré ômiṅ men, na ju yi dangay a a men a, na niné ô gelem ba?> 40 Menba, na uwôli a sara iyôṅ ba: <Na tu kwôlé a ené kelêṅge hen are bay ka kêm ka ken li naṅ yênen ka bay bôrji mega ani ré hen na, na nôbi bi a na kené lèn hen.> »

41 «Menba, na kôliṅ ka sa kôben ma hen iyôṅ ba: <Erêṅge wolé, kenbay ka ménê yi wô sarṅge, erêṅge bô tare to enṅe kwôy naṅ kunu to yi gengiṅ sa Sidan naṅ biṅé kari hen. 42 Wôsa, kirija kurôṅ na lèn ba, na ken ben aṅgaṅ emê ré men,

kam na dên ba, na ken ben en yi ré men. ⁴³ Na ena kerga ba, na ken lèn kergare ré men, na en ô tôn senje ba, na ken ben bargay bi ené têtij tôn ré men, na en ômij men, na en yi dangay a men menba, na ken ô gelen ré a men.» ⁴⁴ Menba, bay a uwôlen sara iyôn ba: «Kelma, kirijna yôn a, na niné gelem kurôn na ré lêm men, kam na ré dêm men, na jeré na kerga men, na jeré ô tôm senje men, na jeré ômij men, na jeré yi dangay a a men, a na niné li nañ ju ré ba?» ⁴⁵ Menba, na uwôlji sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, are bay ka kêm ka ken li nañ yênen ka bay bôrji mega ani ré hen na, na nôbi bi a na kené li nañ en né hen.» ⁴⁶ Menba, bay lê habré bay ka hen a erê kirij nañ gusij ka yi nañ kuniji hen, wô jé lêreji wo habij bi wo hen men, nañ bay lê anğan derôre ba, bay a erê kini gelê wo yi nañ kwini a hen men.»

26

Bay woge gwosoy deré Jésus

(Mk 14: 1-2, Lk 22: 1-2, Ja 11: 45-53)

¹ Kirijna Jésus dô kwôlê wori bi wo hen kô nij menba, ôbi kôlij bay tôri iyôn ba: ² «Ken hôn wo geserê *Pak ré ba na wulê wôô mera. Sa hende to hen na, bay a beren nôbi *Kema Gawra bé añ bay a erê béren sa gurô tagelê.»

³ Menba, damné nañ surjê ka *Israyêl danji iyé *dami wo damné nañ bay bê kwôbe Kayib a. ⁴ Bay woge gwosore toñ berij Jésus jegê añ ciré diri. ⁵ Nijba, bay kôl bi ciré biri bôb nañ sa geserê Pak ré, wô wo ñijé ma ré lij kwôlê nañ ci.

Iyore to pônî bi ider sa Jésus a

(Mk 14: 3-9, Lk 7: 36-50, Ja 12: 1-8)

⁶ Jésus mô Bétani a iyé Simô wo *terbare liri hen na, ⁷ iyore to pônî erañ nañ ider wo garari mê bô murda wo bay li nañ *albatre hen

kôbre a. Hende uson ligi Jésus a añ sa wuseri sari a kirijna bay mô tôn kibi emê a hen. ⁸ Kirijna bay tôri gel hen iyôn menba, bôrji tarji añ bay kôl iyôn ba: «Wô mi a hende ré mêne ider bi wo garari mê hen, hen iyôn ba?» ⁹ Ré nana kelên ba nana upé lari mê añ cêñ bay nimré ré ba?»

¹⁰ Jésus hôn ermé woji bi wo hen menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Wô mi a kené dôyrê iyore hende to hen iyôn ba? Anğa hende lèn hen na, na anğa dôri. ¹¹ Bay nimré ba, a merê nañ ken sa pôn pôn, nijba, nôbi ba, na merê nañ ken nañ wulê wulê ré. ¹² Ider wo hende bèn san a hen na, na wo bi bay ré sa emen.» ¹³ Menba, ôbi hô kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, nañ kirij kêm sa terare a na ka bay a ulê béré Kwôlo Dôri ya hen na, bay a derê kwôli anğa iyore hende to hen li hen ermij sara.»

Judas ay sa Jésus

(Mk 14: 10-11, Lk 22: 3-6)

¹⁴ Ôbi tô Jésus wo pônî perê ka môj kibi wôô hen hini na Judas Iskariyôt, ôbi ô upé damné nañ bay bê kwôbe ¹⁵ añ kôlji iyôn ba: «Hena ené ay sa Jésus bènge ba, na mi a kené ben ba?» Menba, bay biri selé tôre subu. ¹⁶ Ayij tôri wulê bi wo hen na, Judas woge geré wo ñiré ayij sa Jésus bij damné nañ bay bê kwôbe.

Jésu ôm geserê Pak nañ bay tôri

(Mk 14: 12-31, Lk 22: 7-14, 21-23, Ja 13: 21-30)

¹⁷ Wulê won ayê tô lê geserê mapa wo wubere nañ bô hen na, bay tô Jésus era sa engeriri iyôn ba: «Na yôn a jeré gey bi niné ô berem sa tê lê geserê Pak ya ba?» ¹⁸ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Erênge derô ira iyé kini a añ ken kôli iyôn ba: «*Rabi, kôl iyôn ba: «Wulê wupê ba ña nij, añ nôbi nañ bay tôn nija lê geserê Pak iyére tom a.» > » ¹⁹ Bay tô Jésus li na mega bi wo ôbi ré kelaji hen iyôn menba, bay bu sa tê Pak ya. ²⁰ Kirijna tare kurij nij menba, Jésus mô tôn kibi emê nañ bay tôri ka

môj kibi wôô hen. ²¹ Kirija bay ôm emê môriñ hen iyôn menba, Jésu kôl iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelêngge hen, kwôni wo pôni perêrñge a hen a sa ayê san.» ²² Bay kêm bôrji mène damañ menba, i i ba engeriri iyôn ba: «Kelma, na nôbi ba? Kelma, na nôbi ba?» ²³ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na kwo ré dôbe kôbri nañ en bô gwore a hen, ôbi a ayê san. ²⁴ Na tiri, nôbi Kema Gawra na erê, na mega wo na lij bô magtubu to Emen a gengiñ san hen iyôn. Nijba, bô emê a kurij sa kwôni wo ay san nôbi Kema Gawra hen. Bay henañ ré yêri ré kôba ré dô sôn.» ²⁵ Judas wo a sa ayê sa Jésu engeriri iyôn ba: «Rabi, na nôbi ré rê?» Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na tiri na jôbi.»

Emê wo Kelma
(Mk 14: 22-26, Lk 22: 15-20, 1 Kworêntijê 11: 23-26)

²⁶ Kirija bay mô ômji emê menba, Jésu ay mapa añ tô kibri sara menba, biilê añ bij bay tôri añ kôlji iyôn ba: «Engéngge ken ôm ôbi yi mega kurôngi yen iyôn.» ²⁷ Men, ôbi hô ay gwoy care toñ yê tijador añ lij Emen dosé, añ ôbi biji añ kôl iyôn ba: «Engéngge ken yi pôn pôn kêm.» ²⁸ Añ ôbi kôlji iyôn ba: «Kwo nà ná, yi môñ kwôbren woñ bijare wo bij tôñ wô kibi bijé kwône añ bi têriñ toji ré dôriñ sarji a. ²⁹ En kelêngge, na hô yê care toñ yê tijador hende to hen ré nij, kwôy wulê wo na sa yij to kôrbi nañ ken bô emê iyére to Iban a.» ³⁰ Kirija bay kebe kurôn menba, Jésu nañ bay tôri ôrji sa Keram wo Olibiyé.

Jésu kôl Piyêr ré sa uwôserê dirê hôni ré
(Mk 14: 27-31, Lk 22: 31-34, Ja 13: 36-38)

³¹ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Bô yoyre to kemnêñ hen na, kenbay kêm ka dén añ wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na derê ôbi abê gamgê menba, bay a useriñ kêm.» ³² Nijba, cêgê menba, kirija

na jê sé kampê na, na erê tumôrñge a Galilé a.» ³³ Menba, Piyêr kôlij Jésu iyôn ba: «Kirija megên kêm a dém añ ba, nôbi na dém añ né.» ³⁴ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, bô yoyre to kemnêñ hende to hen na, pa dema kura ré yelê tô ba, já uwôserê têê subu jeré hônen né.» ³⁵ Nijba, Piyêr hô kôli iyôn ba: «Hena ré na wo ené ma nañ ju kôba, na kelê ené hônem né ré.» Menba, bay tôri kêm kôl mega wo Piyêr kôlij hen iyôn men.

Bô yagê wo Gêtsémané

(Mk 14: 31-42, Lk 22: 39-46, Ja 18:

1)

³⁶ Menba, Jésu ôriñ nañ ci kirij ka bay uwôgeji *Gêtsémané hen, añ kôlji iyôn ba: «Merêngge tôñ na, añ nôbi na derê tôñ wolé erê uwôlê Emen.» ³⁷ Jésu ôriñ nañ si Piyêr nañ kam Jébédé ka wôô hen nañ dî. Menba, tiri li na men, ôbi añge damañ. ³⁸ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Tun li na môñ teré dun iyôn, merêngge na, añ ken yi kum né.» ³⁹ Jésu dô tôri dê wolé menba, jubu gubari dij kwini tôñ añ uwôl Emen iyôn ba: «Iban, hena ré yi iyen ba, ju dî gusiñ hende to hen lén né. Hen iyôn hari kôba, ju li bô geyé wom, dîba bô geyé wupê nôbi ré.» ⁴⁰ Ôbi bulo hera ligi bay tôri a, menba, uwonji tô kum a. Menba, Jésu kôlij Piyêr ba: «Ken mô tu geñ nañ en sem iyôn né ba? ⁴¹ Merêngge tu geñ añ ken uwôl Emen bi kené heriñ bô añañ lamê ré. Ken gey merê tu geñ hañge nijba, na néerñge a nê mê ré dî.» ⁴² Jésu hô dô tôri wolé dê añ jôgiñ têê wôô wori añ uwôl Emen kôl iyôn ba: «Iban, hena ré yi iyen ba, ju dî gusiñ hende to hen lén né. Hen iyôn hari kôba, ju li bô geyé wom dîba, bô geyé wupê nôbi ré.» ⁴³ Ôbi hô bulo hera menba, uwonji tô kum a wôsa bay nêmerê geñ né. ⁴⁴ Ôbi hô dô tô wolé añ uwôl

Emen wo jôgijî têtê subu aṅ na kwôlo ôbi ré kôl tumô hen a ôbi ré hô kôl sôn. ⁴⁵ Ôbi hera ligi bay tôri a aṅ kôlji iyôn ba: «Yéngge kum aṅ ken dô bul hanje nij. Kô nij. Tayriri sa wo bay a uwôlen nôbi Kema Gawra kôbi bay têrijî a nij. ⁴⁶ Henanje ta, na erênge gel, ôbi ayê san bijî bijé bi, sa nij.»

Bay bu Jésus

(Mk 14: 43-50, Lk 22: 47-53, Ja 18: 3-12)

⁴⁷ Kirijî Jésus iyêl ba ya tô hen iyôn menba, Judas ôbi tô Jésus wo pôn perê ka môj kibi wôô hen so naṅ kwônê bijé ka ôrijî naṅ yebere toṅ kaskar men, ka naṅ kwore a men. Na damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ bay sa Jubnê a joji. ⁴⁸ Judas woṅ ôbi ayê sa Jésus hen, ré kelajî kwônê bijé bay ka hen iyôn ba: «Kwônî wo na ibé tô mari liri dosé hen na, na ôbi a kené ñiri.» ⁴⁹ Kirijî bay sa nij menba, Judas era ligi Jésus aṅ kôl iyôn ba: «Dosé tom Rabi.» Menba, ôbi ibe tô maa Jésus. ⁵⁰ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Melajînen, anja ju era wô lê hen na, ju li mera.» Menba, kwônê bijé bay ka hen selam Jésus bu. ⁵¹ Menba, ôbi tô Jésus wo pônî perê ka ñebu naṅ ñî hen, dô yebere toṅ kaskar tori aṅ ñij maa mana wo *dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe jô. ⁵² Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Dôbe yebere tom toṅ kaskar hôrijî bô iyéyrere a wôsa bijé ka pô yibijé kaṅ kaskar ba, na temay yebere toṅ kaskar a bay ré ma men, ⁵³ ju hôn wo henaṅ ené engerijî Iban ba, ôbi henaṅ ré ben asgarjê nê mê sak tôre jurgem kibi wôô kirijî bay ka nana ñibijî hen né ba? ⁵⁴ Hena henaṅ ré na hen iyôn ba, kwôlo yi bô magtubu to Emen a to kôl iyôn ba: Ré na hen iyôn, a ré lijî hen ba, ariri henaṅ ré lijî na iyeṅ iyeṅ ba?» ⁵⁵ Jésus kôlijî kwônê bijé bay ka hen iyôn ba: «Ken eraṅ naṅ si yebere toṅ kaskar men, kwore men kôbernge a wô ñerenare mega

wo kené kena ñeré na gems a iyôn. En mô perênge a na sa pôn pôn gilijî bijé are derô haba wo *iyéy Emen a hen ba, na ken era sa ñeren ré wô mi ba? ⁵⁶ Nijba, yi hen iyôn bi kwôlo bay kibi Emen na li bô magtubu to Emen a hen na, bi ariri ré lijî.»

Menba, bay tôri kêm gerji ñiri aṅ.

Jésu ñebu kini jeré kwôlê wo Jubnê iyé dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe Kayib

(Mk 14: 53-65, Lk 22: 54-55, 63-71, Ja 18: 13-14, 19-24)

⁵⁷ Bay ñeré Jésus bay ka hen ôrijî naṅ ñî tumô Kayib a wo na dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe hen. Kirijî bay ka hen na, *bay derê tô tôô to Emen naṅ surjê ka Jubnê kôba, ñanji ya men. ⁵⁸ Piyêr ô tô Jésus a tôṅ tôṅ kwôy ôrijî karaṅ derô haba wo dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe a, aṅ ô merê naṅ bay gemé kibi iyé dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe bi wo hen aṅ ñiré gelé anja bay ré lê. ⁵⁹ Damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ *Sanêdrên kêm woge geré wo ciré ñiri kwôlo dami sari a aṅ ciré ñerijîni. ⁶⁰ Bijé kwône era sa pôy kwôlê ñiri sari a, nijba, bay uwôṅ kwo nê mê deréri ré. Ka pônî wôô era cêgê aṅ ⁶¹ kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen kôl iyôn ba: Diré té iyéy Emen hen aṅ ñiré hô ñé hôrijî sa subu ñéj.» ⁶² Menba, dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe hena ta, aṅ kôlijî Jésus iyôn ba: «Ju uwôl kwôlê sa kwo gawrê bay ka hen kôl gengijî sam hen né ba?» ⁶³ Nijba, Jésus uwôli kwôlê wôni sara ré. Menba, dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe bi wo hen kôlijî Jésus iyôn ba: «En uwôlem naṅ hini Emen woṅ ôbi merê tu geṅ hen, bi jeré kelêni na ba, ju na *Krist, kwo Emen dôri hen wo na Kemari bi ba?» ⁶⁴ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Ôbi a jeré kôl kêm a hen. En kelênge ka sa gelen nôbi *Kema Gawra na merê sa kôbi gusurô wo Emen woṅ ôbi néé a a

men, na bulo hera perê kirij ka geri ka derômaraj a men.» ⁶⁵ Menba, dami wo damné kaj bay bê kwôbe yêgerê bargay yiri a aj kôl iyôn ba: «Ôbi tiiré Emen om hen iyôn nij menba, ken kôl nana hô gem na i ré kelêna kwôli sôn ba? Mega ken toy tiiré wo ôbi tiiré Emen om hen nij na, ⁶⁶ Kwôli mi a kené erem nij ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Ôbi na kwoj deré.» ⁶⁷ Kirij bay ka hen na, bay tibriri kalê tiri a men, ka pôni esuge kôbriji cibijni men, ka pôni sê tô mari a men. ⁶⁸ Aj bay kôli iyôn ba: «Krist, kwo Emen dôri hen li yem môp *ôbi kibi Emen iyôn aj ju kelêni na i a dêm hen ba?»

Piyêr uwôser têê subu dîrê hôn Jésus ré

(Mk 14: 66-72, Lk 22: 55-62, Ja 18: 15-18,25-27)

⁶⁹ Kirij bay ka hen na, Piyêr mô nô derô haba menba, hende jé to dami wo damné kaj bay bê kwôbe to pôni uso dâ ligiri a aj kôli iyôn ba: «Jôbi kôba, na ju ô naj Jésus wo Galilé bi wo hen ré ba?» ⁷⁰ Nijba, ôbi uwôser tu bîné a kêk kôl iyôn ba: «Kwôlo mu kôl hen na, en hôn né.» ⁷¹ Ôbi hena ô si kibi geré iyôn menba, hende jé to dangi gili aj kôlij bîné ka dèbe ya hen iyôn ba: «Gawra wo na, kôba na ô naj Jésus wo Najarêt bi wo hen men.» ⁷² Menba, Piyêr hô uwôser desij yiri kôl iyôn ba: «En hôn gawra bi wo hen né.» ⁷³ Sem cêgê menba, bîné ka ré mô ya hen usoji ligi Piyêr a aj kôli iyôn ba: «Jôbi kôba, ju na kwo bîné bay ka hen men, wôsa kwôli kelêrem gel wo jeré na kwoji.» ⁷⁴ Menba, Piyêr dusu yiri kôl iyôn ba: «En hôn gawra bi wo hen né. A hena ené kôl benare ba, bi Emen deren.» Kirij bay ka hen menba, kura yel men. ⁷⁵ Menba, bô Piyêr jibri sa kwôlo Jésus na kôli kôl iyôn ba: «Já uwôserê jeré hônên né têê subu dema kura ré yilé tô hen.»

27:10 27: 10 Jakari 11: 12,13, Jérési 32: 6-15

Menba, ôbi si nô aj sôm bûgerôg bûgerôg.

27

Bay ôrij naj Jésus tumô ôbi emé iyére Pilat a

(Mk 15: 1, Lk 23: 1-2, Ja 18: 28-32)

¹ Tô kirij cud menba, damné kaj bay bê kwôbe kêk naj surjê dajji aj gengiji kwôli deré Jésus. ² Bay bi bay harêri aj ôrij naj dî ô bîj *Pilat ôbi emé sa iyére wôj Rômê.

Judas duu yiri

(Jé lê bay jé 1: 11-20)

³ Kirija Judas wo ay sa Jésus hen gel wo bay uwôl kwôlê sa Jésus a hen iyôn menba, bôri tari sa anja dîrê li hen menba, ôbi heraj naj selé to tôre subu hen bîj damné kaj bay bê kwôbe naj surjê hôrij, ⁴ aj kôlji iyôn ba: «Ayê wo en ay sa kwo li ani ré hen na, en li na têrij hen.» Menba, bay kôli iyôn ba: «Na kwôlê wom jôbi dîba kwo hen dôlêni nibay ré.» ⁵ Judas bèn selé hende to tôre subu hen bô *iyéy Emen a aj si ô ulê ganje dirij yiri. ⁶ Damné kaj bay bê kwôbe pô selé hende to hen, aj kôlji iyôn ba: «Selé to na na, dé wo nana bi bô magela wo yi naj jengêri hen né, wôsa na lari kwôbe.» ⁷ Kirija bay narij kwôlê sara menba, bay genge ciré kelij kirij ka gawra wôj ôbi jibé hen, aj bi ré yi sa kamjê kergê. ⁸ Ôbi a bay ré uwôge kirij bay ka hen, kirij kaj kwôbe kwôy kemjê kemjê hen. ⁹ Na ôbi á, kwôlo *ôbi kibi Emen Jérési na kôl hen, ariri ré lij. Ôbi na kôl iyôn ba: «Bay pô lari tôre subu aj lari bi wo hen, na kwo kam *Israyêl bîj sara wô kilijni. ¹⁰ Aj bay kelij kirij ka gawra wôj ôbi jibé hen, mega wo Kelma na ayij tô ben hen iyôn.»

Pilat engerij Jésus kwôlê

(Mk 15: 2-20, Lk 23: 1-4,13-25, Ja 18: 18 - 19: 6)

11 Kirija bay ôrij nari Jêsu tumô ôbi emê sa iyére Pilat a, menba, ôbi engeriri kôl iyôn ba: «Ju na kelma ôbi emê sa iyé Jubnê bi ba?» Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Jôbi a kelê hen.» 12 Kirija damné kari bay bê kwôbe nari surjê poy kwôlê diri Jêsu sari a hen iyôn na, ôbi uwôli kwôlê wôni sara ré. 13 Menba, Pilat kôli iyôn ba: «Ju toy kwôlo bay poy kêm bêm sam a hen né ba?» 14 Nijba, Jêsu uwôli kwôlê wôni pôn nêj iyôn sa kwo bay poy diri sari a hen né. Menba, tini kelma ge kay damari.

Bay uwôl kwôli temare sa Jêsu a

15 Elê elê nari sa geserê *Pak ba, ôbi emê iyére ôrij nari hara wari ulê dangay wo gawrê gey hen pôn ta ta. 16 Wulê bi wo hen na, Barabas na dangay wo hini om gari. 17 Menba, Pilat engerij bijné iyôn ba: «Na i a kené gey bi ené uwôli ta benge ba? Barabas laba Jêsu wo bay uwôgeri *Krist hen di ba?» 18 Wôsa ôbi hôn wo ré na terbére a ré liji ari bay ré berij Jêsu bi hen. 19 Kirija Pilat ba kini jerê kwôlê a tô menba, tamni jê kwôli iyôn ba: «Jôbi ju jô kwôlê sa gawra wari derôre bi wo hen na ré, wôsa yoyre hen na, wônê gelen gusij gari gengij sari.» 20 Damné kari bay bê kwôbe nari surjê gwôsiji bijné bi ré engere bi ôbi emê sa iyére ré uwôl Barabas ta, ari Jêsu a ré diri di. 21 Ôbi emê sa iyére kôli iyôn ba: «Dangaynê ka wô na na, na kwo yôn a kené gey bi ené uwôli ta benge ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Uwôl Barabas ta di.» 22 Ôbi emê sa iyére Pilat hô engereji iyôn ba: «Jêsu wo bay uwôgeri Krist hen ba, en liri iyen ba?» Menba, bay kêm uwôli sara iyôn ba: «Béeri sa gurô tagelê bini.» 23 Ôbi emê sa iyére hô engereji iyôn ba: «Na mi ka habij a ôbi ré li ba?» Menba, bay kêm kôl kari ta iyôn ba: «Béeri sa gurô tagelê, béeri sa gurô

tagelê.» 24 Pilat bô wo diri nê m lê ani ré nij men, heragê kôba om gari a men na, ôbi ay kam pilij kôbri tu bijné kêm ari kôl iyôn ba: «En nari tô bê kwôbri gawra wari derôre bi wo hen a, na kwôlê wonge kenbay hanje nij.» 25 Menba, bay kêm uwôli sara iyôn ba: «Bi kwôbriri bu sarni nari sa kwôngêrni.» 26 Menba, Pilat uwôl Barabas ta, menba, ôbi bi bay yêmnê Jêsu nari tinêre ari nôgiri bijn asgarjê bi ré ô béeri haji nij.

Asgarjê ayrê Jêsu

27 Asgarjê ka ôbi emê sa iyére ôrij nari Jêsu kini merê ôbi emê iyére a, ari asgarjê kêm ka bô ira hen na, méerji Jêsu ta kumôj. 28 Ari, bay tô bargay kari yiri a ari, ari dôbri bargay ka dami ka sêy ka bijné ka damné hen yiri a. 29 Men, bay gaa jabga wari kenare nari gesem dôbri sari a men, bay dôbri celari wari kenare kôbri wari gusurô ari cibiji gubarji tôj tumôri a ari bay ayrêri kôl iyôn ba: «Nini lêm dosé, kelma wo Jubnê.» 30 Men, bay tibiri kalê tiri a men, bay dô celari wari kenare bi wo kôbri a hen, sêj sari a men. 31 Kirija bay sili hen iyôn nij, menba, bay dô bargay ka bay ré dôbri yiri a hen ari ari hô tôbri kari hôrij ari ôrij nari di ciré erê béeri sa gurô tagelê haji nij.

Bay bér Jêsu sa gurô tagelê

(Mk 15: 21-32, Lk 23: 26-43, Ja 19: 17-27)

32 Kirija bay so nô nari derô iyére menba, bay uwôn Simô wo na gawra wo Sirên hen, bay biri eren biri ay gurô tagelê wo Jêsu. 33 Kirija bay ô bijn kirij ka bay uwôgeji Gwôlgwota hen, bôri na ibé sa gawra hen. 34 Kirij bay ka hen na, bay bijn Jêsu care to polij nari anga dari bi ré yi, kirija ôbi yi gel menba, ôbi kari*. 35 Ari bay béeri sa gurô tagelê. Kirija bay béeri sa gurô tagelê kô nij menba, bay pô

27:24 27: 24 Détéronôm 24: 6,7 * 27:34 27: 34 Ca ba na, na hana wo bay bijn kwôni bi kirija bay ré ca béreri ba bi yiri ré liri gari né.

bargay kari cénji naɓ geré wo jalaw terê. ³⁶ Menba, bay mô gemni haji niɓ. ³⁷ Bi biɓé ré hôn wô mi a bay ré diri ba na, bay li are di sa gurô ta sari a kôl iyônɓ ba: «Gawra bi wo hen, na Jésu kelma wo Jubnê.» ³⁸ Men, bay bére bay bô habré ka pônɓi wô naɓ Jésu, kwo pônɓi sa kôbri maa men, kwo pônɓi sa kôbri gusurô men. ³⁹ Biɓé ka ô tô geré hen na, bay tiiré Jésu men, bay li sarji ômɓi ya ya ⁴⁰ aɓ kôl iyônɓ ba: «Jôbi wo na ju kôl jeré téé iyéy Emen aɓ jeré hô dé hôriɓ sa subu dêj hen na, gôliɓ naɓ yem ta. Hena jeré na kema Emen ba, ju herbo tôɓ sa gurô tagelê niɓa gelé.» ⁴¹ Damné kaɓ bay bê kwôbe naɓ *bay derê tô tô to Emen naɓ surɓê kôba sili kôl iyônɓ ba: ⁴² «Ôbi gôliɓ naɓ biɓé menba, nê m gôliɓ naɓ yiri ré, hena ôbi ré na Kelma wo Israyêl ba, bi dera yiri tôɓ sa gurô tagelê pa dema niné bê bôrnɓi sari a. ⁴³ Ôbi bi bôri sa Emen, aɓ kôl diri na kema Emen. A hena Emen ré geyri ba, bi sa dôri uwôl ta hari niɓ.» ⁴⁴ Bay bô habré ka bay béérji sa gurô tagelê kwari hen kôba tiréri hen iyônɓ men.

Kwôli temare to Jésu

(Mk 15: 33-41, Lk 23: 44-49, Ja 19: 28-30)

⁴⁵ Ayɓi tôri tu tare kwôy tare to yébé ayɓi sa tôɓne ta hen na, kirɓi hendu sa terare a na kê m. ⁴⁶ Naɓ tare hende to yébé ayɓi sa tôɓne ta hen, menba, Jésu jô gura wo dami kôl iyônɓ ba: «Eli, Eli lema sabaktani.» Bôri na: «Emen wupê, Emen wupê wô mi a jeré dén aɓ hen iyônɓ ba?» ⁴⁷ Biɓé ka pônɓi ka dèbe ya hen na, kirɓi bay toy tôri hen iyônɓ, menba, bay kôl iyônɓ ba: «Ôbi uwôge *Eli.» ⁴⁸ Kwo pônɓi ô lew ô ayê kibi bargay dôbê bô kam tinador ka bay uwôgeji binêger hen, aɓ dôbe kibi gurô aɓ eraɓ sa dôbri kibri a, bi ré yi. ⁴⁹ Menba, ka pônɓi kôli iyônɓ

ba: «Di jan, naa gelé na ba, Eli a sa gôliɓ naɓ di ba?» ⁵⁰ Menba, Jésu hô dô gura wo dami menba, kibri wôm hari niɓ.

⁵¹ Kirɓi bay ka hen, menba, bargay ka bay ha jôriɓ bô *iyéy Emen hen na, yégiɓ derôre a wô ayɓi tôri ta kwôy uwôl tôɓ men, sa terare yebagiɓ men, keram wayriɓ a men. ⁵² Kamɓê wayriɓ aɓ biɓé kaɓ bay lê aɓaɓ derôre tu Emen a ka na ma hen na, ji si kamɓê. ⁵³ Kirɓi bay so bô kamɓê hen iyônɓ menba, cêgi jê sé wo Jésu a ná, bay ô derô iyére to yi naɓ jengêre to na Jérusalêm hen, aɓ biɓé kwône gilji hôn.

⁵⁴ Dami wo asgarɓê naɓ asgarɓê ka ré dèbe wô gemé Jésu hen, gel sa terare to yebagiɓ hen men, are kê m ka li are hen a men na, harê liji damaɓ aɓ bay kôl iyônɓ ba: «Gawra bi wo hen na, na Kema Emen bi tiri a men.» ⁵⁵ Kirɓi bay ka hen na, yébé ka pônɓi kwône ka na ô naɓ Jésu hen kôba, dèbe ya sêd wolé gel are bay ka hen men. Na bay a na lêrê jê biri hen kirɓi ôbi na ayɓi tô jê wori Galilé a kwôy saɓ nà hen. ⁵⁶ Peré yébé bay ka hen na, na si Mari to Magdala naɓ toɓ yoo si *Jak naɓ Josêp men, yoo kam Jébédé a men.

Bay em Jésu

(Mk 15: 42-47, Lk 23: 50-56, Ja 19: 38-42)

⁵⁷ Pa dema tare ré ta kuriɓ na, gawra woɓi ôbi upé wo bay uwôgeri Josêp, ôbi na gawra wo Arimaté. Ôbi na na ôbi tô Jésu men. ⁵⁸ Ôbi ô upé Pilat aɓ engeriri temay Jésu, menba, Pilat ay tôô bi bay ré diri ré ay. ⁵⁹ Josêp ay temay Jésu aɓ lêgere naɓ kibi bargay ka bôri ka kôrbi a. ⁶⁰ Aɓ ôriɓ emé bô kamɓê kari kaɓ yiri ka ôbi bi bay kerge haw bô keram a aɓ ôbi gereɓge kulmaɓ keram wo dami dé kibi a aɓ ô hari niɓ. ⁶¹ Mari to Magdala naɓ to pônɓi

hen môrji wor kwiniji si sa kampê iyôn.

Bay gem sa kapê

⁶² Cêgi beré sa têê sa merê ta a hen, menba, damné kap bay bê kwôbe nap Parisiñênê ôrji ô upé Pilat. ⁶³ Añ kôli iyôn ba: «Kelma, bôrni jibéni sa kwôlo ôbi benare bi wo hen na kôl kirina ôbi na ban ta tô hen, ôbi na kôl iyôn ba: «Sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampê.» ⁶⁴ Iyôn ba, ay tôô bi bay gem sa kampê kwôy wulê subu, wô wo bay tôri maa sa derêri ôriñ, añ a kelê ôbi a ré jê sé kampê hen, menba, kwôlê wop benare bi wo hen, a emê dê kwo tumô hen añ sôn.» ⁶⁵ Menba, Pilat kôlji iyôn ba: «Gelênge, en bêngge asgarñê hen, erênge ken ô gemé mega wo ken geyip hen iyôn.» ⁶⁶ Menba, bay ô seriné kibi kampê bay ka hen ta, añ dî asgarñê mô gem haji nij.

28

Jésu ji si kampê

(Mk 16: 1-11, Lk 24: 1-12, Ja 20: 1-18, Jé lê bay jé 2: 24-38)

¹ Cêgi *sa merê ta a nap sa demas nap tô kirin kirina kirin ba hendu d'urum d'urum tô menba, Mari to Magdala nap to pôni hen eraji sa kampê ciré sa gelé. ² Kirin bay ka hen menba, terare yebagin dep dep wôsa mana wo Kelma hena derômaran a herbo era sa gernge kulman keram wolé añ d'ay mô sara. ³ Yiri jerañné mega wulanê emen iyôn men, bargay kari kôba, bôrê môñ wôbgê iyôn a men. ⁴ Kemnare li asgarñê kap bay gemé sa kampê hen, añ bay wuderé jag jag añ bay yi mega temay bîné iyôn. ⁵ Mana wo Emen kôlin yébé bay ka hen iyôn ba: «Kemnançe ré, en hôn wo kené woge na Jésus wo bay na bééri sa gurô tagelê hen. ⁶ Ôbi nap na, ôbi ji si kampê mega wo ôbi na kôlin hen iyôn. Erañge ken sa gel kirina bay na uwôlinni ya hen. ⁷ Añ ken ô lew ô kôlin bay tôri wo ôbi ré

ji si kampê, añ ré ô tumônge a Galilé yan nij añ na yan a kené erê geléri. Ôbi a, ené kelênge hen.»

⁸ Yébé bay ka hen henaji sa kampê gerji nap kemnare men, nap yi derê men, ô kôlin bay tô Jésus kwôlê bi wo hen. ⁹ Menba, Jésus jô kwiniji añ kôlji iyôn ba: «En lêngge dosé.» Menba, bay uso d'a ligiri a bu têri añ heramiri. ¹⁰ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Harênge ré, erênge ken ô kôlin yênên ré ôrji Galilé wôsa na yan a bay ré sa gelen.»

Kwôlo asgarñê kap bay gemé kampê hen kôl

¹¹ Kirina yébé bay ka hen, baa tô geré tô menba, asgarñê ka ré gem sa kampê hen, ka pôni heraji perê ira sa ô kôlin damné kap bay bê kwôbe kwôli are bay ka ciré gelo hen. ¹² Damné kap bay bê kwôbe uwôge surñê añ danji añ gengeji bi ciré bîñ asgarñê bay ka hen lari mê. ¹³ Añ bay kôl iyôn ba: «Kelênge iyôn ba, bay tôri ré era yoyre sa gômse temayri ôriñ kirina nini ba tô kum a tô hen. ¹⁴ A hena ôbi emê sa iyére ré toy ba, nîna henê kwôlo nîna kôli añ nîna derênge kibi kwôlê a senge.» ¹⁵ Asgarñê bay ka hen, enge lari bi wo hen, añ kôlji na mega bi wo bay ré kelaji hen iyôn. Añ kwôlê bi wo hen ôm nap kirin kirin perê Jubñê kwôy kemnêñ kemnêñ.

Jésu si sa bay tôri a

(Mk 16: 14-18, Lk 24: 36-49, Ja 20: 19-27, 21: 1-23, Jé lê bay jé 1: 6-8)

¹⁶ Bay tô Jésus ka môj kibi pôn hen, ôrji Galilé sa keram wo Jésus gelji hen. ¹⁷ Kirina bay gel Jésus menba, bay heramiri, nijba, ka pôni meremné bôrji a. ¹⁸ Menba, Jésus uso d'a ligirji a añ kôlji iyôn ba: «Emen ben néé wop gôlin sa anga sa terare men, sa ka derômaran a a men. ¹⁹ Erênge yi tô yê bîné ka sa terare a na kêñ añ ken belêngeji bi bay yi bay tôñ añ ken liji batêm nap hini Iba bîné men, hini Kemari men, hini Tunu toñ hendi bô bôrê a men. ²⁰ Añ

ken gelji bê kwôlê sa are kê m ka na
en ayiɲ tî bɛŋge a hen. Aɲ ken hɔn
wo ené baa naɲ ken naɲ wulê wulê
kwôy wo tî terare a kerê.»

Kwôlo Dôri wo Emen wo Mark kôl kwôli bô magtubu tori a Kwôlo kôl kwôli magtubu to Mark li hen

Kwôlo Dôri wo Mark na, gengijn na sa bijné ka na Jubné ré hen. Magtubu to Mark hende to hen na, na magtubu to mena dēj senge men, kwôlo Jésu wôni wo yēngi iyôŋ kôba naŋ bôô a a men. Nijba, magtubu hende to hen kôl na kwôli bijné ka Jésu men, kwôli berarê wo ôbi berare bijné men, kwôli naripare kwôlê wo ôbi narip naŋ bijné a men. Kwôlo pôni wo yi bô magtubu to Mark a hen na, naŋ bô magtubu to Matiyé a men, naŋ bô to Ja a men, naŋ bô to Luk a a men. Magtubu to Mark hende to hen kôl kwôli bô emê, wôsa tumô ba, hende kôl na kwôli Jésu mega ré na Kema Emen (1: 1) men, deré kibi ba kôl na kwôli Kema Emen bi wo hen rée ma aŋ bay rée béeri sa gurô tagelê (15: 39).

Sapitre 1 - 8: 26 a na, Jésu gey wo kwôni ré hôn jog dīré na i ba ré tô. Ôbi berare bay ômpare men, dage tunu to habij sa bijné men, iyêl naŋ ibiyare a men, menba, bijné engere iyôŋ ba: «Gawra bi wo hen na I ba?» Nijba, Jésu kôlij bijné ka kôl ciré hōni hen iyôŋ ba: «Kôlijge kwôni ené i ba ré pa pa.»

Sapitre 8: 26 - sapitre 16 a na, gey gelij bijné ré hôn wô mi a Jésu ré na Kema Emen ba.

Bijné kap bay bê bôrji sa Emen a ka bô emê wo Rômê na, gey gawrê ka yi môŋ emen iyôŋ hen. Gawrê bay ka hen lērê aŋga dērê sa kirij men, aŋga bay li ba kurij dô biji men, bay gôlij sa aŋgan bô emê kêm a men.

Nijba, Jésu wo na Kema Emen hen na, bul yiri gawra aŋ bijn Emen

kwôlê kwôy wo uwônij bô emê men, uwônij temare a men. Bay tô Jésu kôba are bay ka ôbi li hen na, bay hôn bôrji perané né. Aŋ li wo bay jibiri dēj kirijna bay ôrij wô uwôlij kwôlê sari a aŋ derijni hen. Na dami wo asgarjê woŋ Rômê a gelé temare to Jésu ma hen, menba, ôbi kôl iyôŋ ba: «Gawra wo na na, na Kema Emen bi tiri.»

Kirijna Jésu dā kelê kwôlê wôni gengijn sari ba ôbi uwôge yiri Kema Emen. Uwôgê bi wo hen na, gel na wo gawra bi wo hen, Emen né biri dampare kêm men, née woŋ dé bô jalê sa gawrê men, kwôŋ uwôlij kwôlê sarji a a men. Men, gel wo Jésu ré na gawra tiri a men. Men, gijê wo yi gengijn sa Jésu naŋ jé lêri hen.

Kwôni wo dēŋse magtubu to Mark hende to hen na, a henê wo engerê kwôlê wo kôl iyôŋ ba: «I a na Jésu ba?» hen bô a. Aŋ kwôlo jeré hôn ulê sara lew ba naŋ. Já dēŋsé magtubu to Mark kaŋ kerê dema jeré henê geré wo Jésu ay men, i a ré na Jésu ba a men tô.

Derê kwôlê wo Ja ôbi lij bijné batêm

(Mt 3: 1-12, Lk 3: 1-18, Ja 1: 19-28)

¹ Kwôlê wo Dôri wo gengijn sa Jésu Krist Kema Emen ayij tôri mega hen iyôŋ. ² Mega *ôbi kibi Emen *Esay na li bô magtubu to Emen a tumô kôl iyôŋ ba:

«Toy, nôbi Emen en jé mana wujê tumôm a bi ré ô panê geré wom.

³ Na tôô ôbi ulê béré wo ôm derô gwôlê kôl iyôŋ ba:

«Nanêŋge geré wo Kelma men, nanêŋge kam geré kari bi ô derôre a men.» »

⁴ Na hen iyôŋ a Ja ré so aŋ ôbi lij bijné batêm derô gwôlê men, uwôlij béré kôl iyôŋ ba: «Belêŋge cêgerŋge bijn têrij aŋ ken li batêm

aŋ bi Emen né dŋi bôri jalê sa têriŋ tonŋe a.»

⁵ Bîné ka bô emê wo Judé kêm naŋ ka Jérusalêm ôrji sa pôn pôn ligiri a. Bîné bay ka hen tô tô têriŋ toji ta aŋ ôbi liji batêm bô cér wo Jurdê bi wo hen a.

⁶ Ja tôte bargay ka bay li naŋ gusiri jambal men, ôbi ha tô bôri naŋ ariŋ a men. Ari emêri na cérê men, timne a men. ⁷ Ôbi uwôl béré kôl iyônŋ ba: «Kwo a era cêgen a hen na, néé wori gôliŋ kupê men, en nêmen dengé terê ganŋi garbê kaŋ têri ré a men. ⁸ Nôbi, en lêngge batêm na naŋ kam niŋba, ôbi ba a lêngge batêm naŋ Tunu toŋ hendi bô bôrê.»

Batêm to Jésus

(Mt 3: 13-17, Lk 3: 21-22)

⁹ Na iyônŋ a, Jésus ré hena Najarêt bô emê wo Galilé aŋ bîŋ Ja liri batêm bô cér wo Jurdê. ¹⁰ Kirijna Jésus so bô kam a na, ôbi gel derômaranŋ bôliŋ aŋ Tunu toŋ hendi bô bôrê yi mega derare iyônŋ herbo sari a. ¹¹ Aŋ tô kwôni ôm derômaranŋ a kôl iyônŋ ba: «Ju na Keman, en purem damanŋ men, en li yi derê wô sam damanŋ a men.»

Sidan sél Jésus

(Mt 4: 1-11, Lk 4: 1-13)

¹² Kirijna bay ka hen na, Tunu toŋ hendi bô bôrê dô tumô Jésus ôriŋ naŋ dŋi derô gwôlê. ¹³ Ôbi li wulê tôre pôrbu derô gwôlê menba, Sidan era sa séli. Jésus mô perê tanare to noni niŋba, *manê ka derômaranŋ a sa li naŋ dŋi.

Jésu uwôge bay tôri ka tumô pôrbu

(Mt 4: 12-22, Lk 4: 14-15, 5: 1-11)

¹⁴ Kirijna bay bu Ja uwôl dangay a na, Jésus ô bô emê wo Galilé. Ôbi uwôl béré Kwôlo Dôri wo hena ligi Emen a. ¹⁵ Aŋ ôbi kôl iyônŋ ba: «Kirijna kô niŋ aŋ *emê iyére to Emen era dŋa niŋ. Dêŋge jé lêrenge wo habijna hen ba, aŋ ken bêŋge bônŋge sa Kwôlo Dôri a.»

¹⁶ Kirijna Jésus ô kibi cér wo Galilé na, ôbi gel Simô naŋ yêni André

ka na bay uré hen urji kuyê naŋ bera. ¹⁷ Menba, Jésus kôlji iyônŋ ba: «Eranŋge tòn a aŋ na bêŋge ka yé bay uré bîné ben.»

¹⁸ Kirijna bay ka hen na, bay dên bera toji aŋ, aŋ ôrji tôri a.

¹⁹ Kirijna Jésus ô kelaŋ dê menba, ôbi gel si *Jak naŋ yêni Ja kaŋ kami gawra wo bay uwôgeri Jébédé môrji bô bato naŋji bera toji. ²⁰ Kirijna bay ka hen na, ôbi uwôgeji menba, bay dên ibarji Jébédé hen naŋ bay jé kari bô bato a aŋ ôrji tô Jésus a.

Jésu dage tunu to habijna

(Lk 4: 31-37)

²¹ Bay ôrji a sa iyé Kapêrnayôm. Aŋ naŋ sa *sa merê ta a menba, Jésus ô bô *iyéy dapare a ô geliŋ bîné are. ²² Tiniji ge kay sa derê kwôlê wo Jésus dô hen wôsa ôbi iyêl mega kelma dŋiba yi mega *bay derê tô tô to Emen hen né.

²³ Kirijna bay ka hen na, bô iyéy dapare hende to hen na, gawra wo pônŋi wo tunu to habijna yi bôri a hen soo ira. ²⁴ Aŋ hende kôl iyônŋ ba: «Wuge! ju gey na mi yirni a ba? Jésus wo Najarêt. Ju era na wô mênêni. En hôn ju na i ba, ju na kwôni wo yi naŋ jengêri gay wo Emen a jori.»

²⁵ Jésus ône kôl iyônŋ ba: «Wôm tôŋ aŋ mu séŋ bô gawra bi wo hen.»

²⁶ Menba, tunu to habijna hende to hen séŋ bôri a aŋ liri ôbi ka kula men, gwôrêri men. ²⁷ Bîné kêm hare ganŋ, aŋ bay engerijna yirji na ba ré na mi a ré yé hen iyônŋ ba. Derê kwôlê wo kôrbi wo na ba, ré na kwo naŋ néé. Wôsa gawra bi wo hen ay tô bîŋ tunu to habijna menba, hende biri kwôlê.

²⁸ Aŋ hini emê wo Jésus ôm gôriŋ kirijna kêm bô emê wo Galilé.

Jésu berare bay ômŋare kwône

(Mt 8: 14-17, Lk 4: 38-41)

²⁹ Kirijna Jésus men, Simô men, André men, soji bô iyéy dapare a na, bay ôrji iyé si Simô naŋ André aŋ si Jak naŋ Ja kôba naŋ ci men. ³⁰ Wulê bi wo hen na, mari Simô kal dere aŋ

yi ira menba, bay kôlij Jésu kwôle. ³¹ Jésu ô kirij ka hende yij ya hen, aŋ bu kôbre buru hena ta, menba, hende berare aŋ hende li aŋgaŋ emé biji.

³² Kirija tare kurij nij menba, bijné ka sa iyére hende to hen eraŋji naŋ bay ômpare kêm men bijné ka tunu to habij yi bôrji a hen a men bijn Jésu. ³³ Aŋ bijné kêm ka sa iyére hende to hen daŋji tumô iyére to Jésu môrij ya hen. ³⁴ Jésu berare bijné kêm ka naŋ ômpare to gay gay to gelij tirji gusij hen men, ôbi dage tunu to habij bô bijné ka pôni a a men. Nijba, Jésu jôrij tunu to habij iyêlê wôsa hende hôni dô.

Jésu uwôl béré naŋ kirij kirij bô emé wo Galilé
(Lk 4: 42-44)

³⁵ Kirija kirij ba hende d'urum d'urum tô na, Jésu hena si nô ô wolé derô gwôlê ô uwôbê aŋ uwôl Emen. ³⁶ Simô naŋ bijné ka mô naŋ d'î hen siji ô wogeri, ³⁷ aŋ uwopni. Bay kôli iyôŋ ba: «Bijné kêm wogem.»

³⁸ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Na erêŋge naŋ sa iyére iyére bi na erê ulé béré yaŋ men. Na wô bi wo hen a ené soŋ nô wolé hen.»

³⁹ Aŋ Jésu ô gôr bô emé wo Galilé uwôlij béré bô iyéy dapare a men, daŋij tunu to habij a men.

Jésu berare ôbi terbare
(Mt 8: 1-4, Lk 5: 12-16)

⁴⁰ Gawra wo pôni wo *terbare liri era ligi Jésu a aŋ kurij tôŋ di tijare tumôri a aŋ uwôli ré bô tu ja tori aŋ kôli iyôŋ ba: «Hena jeré gey ba já beraren.»

⁴¹ Jésu jé kôbri hebijni aŋ kôl iyôŋ ba: «Ew, en gey bi terbare tom hende to hen ré dôrij sam a.»

⁴² Kirija Jésu kôli hen iyôŋ na, terbare dôrij sa gawra bi wo hen, lew, menba, ôbi berare. ⁴³ Jésu dageri aŋ nayri aŋ kôli kwôlê wo iyére kôli iyôŋ ba: ⁴⁴ «Kôlij kwôni kwôlê wôni ré, nijba, ju ô gelij ôbi bê kwôbe yem aŋ ju li sarga naŋ tôô

to *Moyis na ay hen aŋ bi bay ré gel wo jeré na kwo séli tumô Emen a.»

⁴⁵ Nijba, kirija ôbi terbare ô na, ôbi ay tô kôlij bijné kêm, aŋ li wo Jésu nê m erê sa iyére tôni a ba wo bijné ré hôn né ba naŋ. Jésu d'ubu sêd nono aŋ bijné sooro gay gay era ligiri a.

2

Jésu berare ôbi merayê
(Mt 9: 1-8, Lk 5: 17-26)

¹ Wulê sem cêgê menba, Jésu bulo hera Kapêrnayôm. Bijné toy mega wo ôbi ré ira hen ya. ² Menba, kwônê bijné daŋji aŋ li wo kirij dê iyôŋ kôba naŋ men, já upé kibi iyére to ôbi môrij ya hen né a men. Menba, Jésu ay tô derê tô kwôlo Emen biji. ³ Bay eraŋ naŋ gawra wo meray bijné Jésu, bijné pôrbu a ayari eraŋ. ⁴ Nijba, bay nê m saŋ naŋ d'î ligi Jésu a ré, sa kibi kwônê bijné. Menba, bay surge sa iyére d'êŋ a kirij ka Jésu d'ibij ya hen aŋ herbijji ôbi merayê naŋ jaare to ôbi yi sara hen. ⁵ Kirija Jésu gel ayê bôô woji hen iyôŋ menba, ôbi kôlij ôbi merayê bi wo hen iyôŋ ba: «Melapnen, têrij tom dôrij sam a.»

⁶ Kirij bay ka hen na, *bay derê tô tôô to Emen kôba môrij ya men. Bay erem kwôlê bôrji a ⁷ iyôŋ ba: «Wô mi a gawra wo hen ré iyêl hen iyôŋ ba? Ôbi tiiré na Emen. I a na ôbi dé bôri jalê sa têrij a ba? Emen pôn nêŋ a na ôbi dé bôri jalê sa têrij lê gawra.»

⁸ Kirija bay erem hen iyôŋ na, Jésu hôn kwôlo yi bôrji a nij aŋ kôlji iyôŋ ba: «Wô mi a kené erem kwôlê wo hen iyôŋ bôrŋge a ba? ⁹ Kôlij ôbi merayê <Têrij tom dôrij sam a> a derê kelê lew, laba kôli <Hena ta ay jaare tom aŋ ju ô> a derê kelê lew d'î ba? ¹⁰ Haw hen, ka henê wo nôbi *Kema Gawra ené ôrij naŋ néé sa terare a nà, wô dôrij têrij sa bijné.» Menba, ôbi kôlij ôbi merayê na iyôŋ ba: ¹¹ «En kôlem, hena ta ay jaare tom ôrij ij.»

12 Menba, kirij bay ka hen, ôbi hena ta aŋ ay jaare tori lew sij nô. Kirij bay ka hen tu ðijé kêm na sari a. Tiniji ge kay aŋ bay ay kibi Emen kôl iyôn ba: «Sa pôn nini gel aŋga gelij hen iyôn né kwôy.»

Jésu uwôge Lébi
(Mt 9: 9-13, Lk 5: 27-32)

13 Jésus si nô si kwa cér wo dami a. Bijné kêm era yiri a aŋ ôbi halji. 14 Kirija Jésus ô tô geré menba, ôbi gel Lébi, woŋ kema Alpé, mô kini engé wôgê sa gasugo a menba, Jésus kôli iyôn ba: «Era tòn a.» Menba, ôbi hena ô tôri a.

15 Jésus naŋ bay tôri ômji are iyé Lébi a menba, *bay engé wôgê kwône naŋ bay lê têrij môrji ya naŋ ci men. Sa hende to hen na, bay kwône kôbji tôri. 16 Bay derê tô tô to Emen kaŋ bay tô Parisijnêŋê gelji wo Jésus ôm are naŋ bay engé wôgê men, naŋ bay lê têrij a men, menba, bay kôlij bay tôri iyôn ba: «Wô mi a Jésus ré ôm are naŋ ðijé bay ka iyôngi hen ba?»

17 Kirija Jésus toy kwôlê wo bay kôl hen menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Na ðijé ka ômij a geyé dôktôr ðiba na ka berari a geyé dôktôr ré. En era sa terare a nà, na wô uwôgê ðijé ka dôrjê ré, nijba, en era na wô uwôgê bay lê têrij ði.»

Kwôlo gengij sa ðeré yi sa emê a
(Mt 9: 14-17, Lk 5: 33-39)

18 Kirij bay ka hen na, bay tô Ja ôbi lê batêm naŋ bay tô Parisijnêŋê jôrij bôrji kurôn wôsa ayê bôô woji. Bijné ka pônî era sa engerij Jésus iyôn ba: «Wô mi a bay tô Ja ôbi lê batêm naŋ bay tô Parisijnêŋê ré jôrij bôrji kurôn wô sa ayê bôô woji menba, bay tom jôbi ba, li hen iyôn né wô mi ba?»

19 Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Bijné ka era kini kurô hen ba ka ðé bi bay ré jôrij bôrji kurôn kirija ôbi iyéy kurô ba ya naŋ ci tô hen ba? Hena ôbi ré mô naŋ ci ba ya tô na, bay a nê mê kaŋê emê ré. 20 Wulê wo bay a

derê ôbi kurô perêrji a aŋ hen na, na wulê bi wo hen a bay ré jôrij bôrji kurôn.»

21 «Kwôni ayrê bargay ka kôrbi uwôlij tu ka ôli sa pôn ba? Hena kwôni ré ay bargay ka kôrbi uwôlij tu ka ôli na, bargay ka ôli hen na, a yêgij a tumô tumô. 22 Kwôni a bê care to kôrbi bô gwolé woŋ arij wo ôli a ba? Hena ré na iyôn na, care hende to hen a anê gwolé bi wo hen. Aŋ care men gwolé a men na, na aŋga a mênij kêm. Dô wo care to a wubé tô hen na, bi bijn bô gwolé wo kôrbi a.»

Kwôlo gengij sa sa merê ta
(Mt 12: 1-8, Lk 6: 1-5)

23 Sa to pônî a na sa *sa merê ta menba, Jésus naŋ bay tôri ôrji si bô yagê kaw ka bay uwôgeji blé hen, menba, bay tôri pôy sa kaw bay ka hen kôbriji a ôrij ta. 24 Menba, Parisijnêŋê kôlij Jésus iyôn ba: «Wô mi a, bay tòm ré li aŋga tô to *Moyis jô lê naŋ sa merê ta hen ba?»

25 Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Na ken ðênse kwôli aŋga kelma Dabid na li kirija bay ôrij naŋ aŋgaŋ emê ré aŋ kurôn na liji naŋ ðijé kari hen né ba? 26 Ôbi na si bô *iyéy Emen a wulê wo Abiyatar na na ôbi bê kwôbe wo dami hen, aŋ kelma Dabid naŋ ðijé kari ômji mapa bi wo bay tibij Emen hen. Mapa bi wo hen, na yi gengij sa bay bê kwôbe mera hen ba, na li iyeŋ ba?»

27 Menba, Jésus hô kôlji iyôn ba: «Na Emen a bijn gawra sa sa merê ta ðiba, Emen na ði gawra bi ré uwôl hini emê sa sa merê ta a ré. 28 Hen iyôn na, nôbi Kema Gawra ena Kelma sa sa merê ta men.»

3

Gawra wo kôbri ma
(Mt 12: 9-14, Lk 6: 6-11)

1 Jésus hô bô *iyéy ðanare. Gawra wo pônî wo kôbri ma mô ya. 2 Bijné ka mô ya hen bô Jésus ciré gelé sé ôbi ré berarê gawra bi wo hen naŋ sa

*sa merê ta wô uwôliḡ kwôlê sari a.
³ Menba, Jêsu kôliḡ gawra wo kôbri ma bi wo hen iyôḡ ba: «Hena ta ju era sa đebe derôre a na.»

⁴ Menba, Jêsu engeriḡ biḡé ka đebe naḡ đí hen iyôḡ ba: «Lê derê men, lê habrê men naḡ sa sa merê ta a ba, na kwo yôḡ a derê ba? Berarê kwôni laba deréri đí ba?»

Menba, bay mô wôm sidin. ⁵ Jêsu bôriḡ pôn pôn naḡ bô tarê men, naḡ tu na a men, wô kibi bô denḡelê woji. Menba, Jêsu kôliḡ ôbi kôbi ma bi wo hen iyôḡ ba: «Jê kôm.» Menba, ôbi ay kôbri ta menba, kôbri bi wo hay hen hô dô hôriḡ kini a. ⁶ Kamaḡ Parisiḡêḡ siji nô bô iyéy đapare a aḡ wogéji geré naḡ biḡé ka kelma *Hêrôd wô deré Jêsu.

Kwônê biḡé era ligi Jêsu a

⁷ Jêsu naḡ bay tôri dôriḡ yirji wolé kibi cér wo Galilé. Biḡé kwônê ka hena sa iyére to Galilé men, ka hena sa iyére to Judé biri ôriḡ. ⁸ Ka hena Jérusalêm men, ka hena sa iyé Idumé men, ka hena si cêgi cér wo bay uwôgeri Jurdê hen naḡ ka hena sa iyé Tir a naḡ sa iyé Sidôn. Biḡé kwônê era ligiri a wôsa bay toy kwôli are kêm ka ôbi li. ⁹ Jêsu kôliḡ bay tôri bay ré bu sa tê bato biri wô wo kwônê biḡé ma ré đirêri. ¹⁰ Jêsu li hen iyôḡ wôsa ôbi berare biḡé gaḡ niḡ, aḡ ka ôriḡ naḡ ômpare yirji a hen nôgeriḡ yirji si ligiri wô hebé yiri aḡ ciré uwôniḡ gelé. ¹¹ Kirina tunu to habiḡ gel Jêsu, menba, cibji gubarji tumôri a aḡ kôl kaḡ a ta kôl iyôḡ ba: «Ju na Kema Emen na tiri.» ¹² Menba, Jêsu baḡji dô bi bay ré li bi biḡé ré hôn wo điré na i ba ré pa.

Jêsu tô bay tôri ka môj kibi wôô hen

(Mt 10: 1-4, Lk 6: 12-16)

¹³ Jêsu hena ô si sa keram a. Ôbi uwôge biḡé ka ôbi tôriḡ aḡ bay eraji ligiri a. ¹⁴ Aḡ tô môj kibi wôô perêri a aḡ uwôgeji bay jé men, bay ré ba naḡ đí aḡ ôbi jéji ô ulê béré. ¹⁵ Men,

bi bay ré uwôḡ néé wô dagiḡ tunu to habiḡ.

¹⁶ Impê ka môj kibi wôô ka Jêsu tôriḡ hen na, heniji a na: Simô, Jêsu biri hini wo đangi ré na Piyêr. ¹⁷ Si *Jak naḡ yêni Ja kaḡ kam Jêbédé Jêsu biji hini ré na Bowanêrjês, iyayriri na «enê emen». ¹⁸ Jêsu uwôge André, Pilip, Bartélémi, Matiyé, Tomas, Jak woḡ kema Alpé, Tadé, Simô woḡ kema iyére hen ¹⁹ naḡ Judas Iskariyôt wo a sa derê tumô bay bayi Jêsu aḡ bi bay ré sa biri hen.

Balê Jêsu dôri ôriḡ wolé

²⁰ Menba, Jêsu bulo hera ô ira menba, kwônê biḡé hô đajiḡ sôḡ aḡ li wo Jêsu naḡ bay tôri uwôḡi kini emê ani ré kwôy. ²¹ Kirina bay gel yi hen iyôḡ na, balê Jêsu sa dôri ôriḡ wôsa bay kôl iyôḡ ba: «Ôbi gal.»

Jêsu uwôl kwôlê sa kwôlo bay uwôli sari a hen

²² Menba, bay derê tôô to Emen ka hena Jérusalêm kôliḡ iyôḡ ba: «*Béyêljêbul mô bôri a, na kelma wo tunu to habiḡ hende to hen a biri néeri aḡa ôbi ré dagiḡ tunu to habiḡ.»

²³ Jêsu uwôge biḡé ligiri a aḡ kôliḡ kwôlê naḡ gwosore kôl iyôḡ ba: «Sidan sa pôn dagerê yiri sôḡ ba? ²⁴ Hena biḡé ka bô emê iyére tôni a ré kariḡji aḡ sêḡji ba, emê iyére hende to hen a yé sem né. ²⁵ Hena biḡé ka pôn bô ira kariḡji aḡ sêḡji ba, bô iyére hende to hen a yé sem né. ²⁶ Hena Sidan né sêḡ naḡ yiri gaḡ na, néé wori a naḡê.»

²⁷ «I a nême wô piyé kibi geré wo ôbi néé aḡ siḡ ira ô pôriḡ aḡgari ba? Hena kwônê ré gey lê hen iyôḡ na, ôbi a harêri tumô pa dem aḡa ré đin yiri pôriḡ aḡgari tô.»

²⁸ «Na tu kwôlê a ené ena kelêḡ hen, têriḡ to biḡé kêm men kirina bay a kelê kwôlo habiḡ gengiḡ sa Emen a men na, têriḡ toji hende to hen a dôriḡ sarji a. ²⁹ Niḡba, i i wo kôl kwôlo habiḡ gengiḡ sa Tunu toḡ

hende bô bôre na, têriṅ tori hende to hen a dôriṅ né yôd. Wôsa na têriṅ to yi naṅ kunu a ôbi ré li hen.»³⁰ Jésu kôl hen iyôṅ, wôsa bay kôl tunu to habiṅ ré yi bôri a.

Yoo Jésu naṅ yêneri

(Mt 12: 46-50, Lk 8: 19-21)

³¹ Yoo Jésu naṅ yêneri saji aṅ ðibiṅi nô, bay jé uwôge Jésu.³² Kwônê ðiné mô méeri ta menba, bay kôli: «Ju toy, yom naṅ yênem ðibiṅi nô hen ya. Bay geyem.»

³³ Menba, Jésu kôlji iyôṅ ba: «Biné ka yôṅ a na yon men, yênen men ba?»

³⁴ Menba, Jésu bô kwônê ðiné ka mô tôṅ kwari a hen aṅ kôbji, menba, ôbi kôl iyôṅ ba: «Berêṅge nà, ken gel kwônê ðiné ka yi hen na, bay a yé mega yon men, yênen men iyôṅ.³⁵ Kwôni wo li aṅga Emen gey hen na, ôbi a na yênen men, yêren men, yon men.»

4

Gwosoy kwôlo gengiṅ sa ôbi cé

(Mt 13: 1-9, Lk 8: 4-8)

¹ Jésu hô ay tô geliṅ ðiné are kibi cér wo Galilé. Kwônê ðiné era sa ðaṅ ligiri a, aṅ li wo ôbi ðay mô bô bato wo yi bô cér a hen, aṅ tô kwônê ðiné ka ba hen ðibiṅi terare a ða kwa cér a. ² Jésu geliṅ kwônê ðiné are ðé ðé naṅ gwosoy kwôlê gay gay. Ôbi kôlji iyôṅ ba:

³ «Toyêṅge, sa to pôni gawra wo pôni si ô wô wusé kaw bô yagê wori a. ⁴ Kirija ôbi wuse kaw bay ka hen iyôṅ na, kwa ka pôni heriṅ bêṅgê geré aṅ ciré sa gôl ôm. ⁵ Kwa ka pôni heriṅ kirija kaṅ jerew a niṅba, terare to wurôbi to hanêre ré ôriṅ tôṅ ba naṅ. Menba, bay si lew haji, ⁶ niṅba, kirija tare jôriṅ, menba, jubu gaṅ aṅ kaw bay ka ré heriṅ kirija kaṅ jerew a hen na, ma wôsa hanêriji ô kelaṅ né. ⁷ Kwa ka pôni heriṅ perê gesem a. Kirija bay si, menba, gesem bi wo hen yêriji aṅ sarji si ré.

⁸ Kwa ka pôni heriṅ terare to dôri a

aṅ si dô men, ðebe dô men, yê dô a men. Sa ka pôni gusiṅniṅi ô tôre subu, ka pôni tôre jii men, ka pôni ô arew meṅ.»

⁹ Menba, Jésu kôl iyôṅ ba: «Kwôni wo mari ya wô toyiṅ kwôlê bi wo hen ba, bi toy.»

Wô mi a Jésu ré kôl kwôlê naṅ gwosore ba?

(Mt 13: 10-17, Lk 8: 9-10)

¹⁰ Kirija kwônê ðiné ôriji ta niṅ menba, bay tô Jésu ka môj kibi wô hen naṅ ka ðaṅgi ka méeri hen, eṅgeriri kwôlê gengiṅ sa gwosore to ôbi ré iyêlji hen. ¹¹ Menba, Jésu kôlji iyôṅ ba: «Kwoṅge kenbay ba, Emen bêṅge ken hôn aṅga gengiṅ sa emê iyêre tori ka yi kini uwôberji a hen. Niṅba, ðiné ka ba nô hen ba, toy na bô gwosore a. ¹² Are bay ka hen yi hen iyôṅ aṅ bi <kirija bay ré bô kirija ba, bay ré gel ani ré men, kirija bay ré toy kwôlê ba, bay ré hôn bôri ré men. Yi hen iyôṅ wô wo bay ma ré ayê bôriji aṅ bi têriṅ toji ré dôriṅ iyôṅ né.> »

Jésu dô bô gwosore to ôbi cé kaw hen

(Mt 13: 18-23, Lk 8: 11-15)

¹³ Jésu hô kôlji iyôṅ ba: «Ken hôn bô gwosoy kwôlê wo hen né ba? Ka lê iyeṅ a kené henê tô gwosore to ðaṅgi to ba hen ba? ¹⁴ Ôbi wusé kaw, wuse kwôlo Emen. ¹⁵ Biné ka yi mega bêṅgê geré ka kaw heriṅ ya hen na, na ðiné ka toy kwôlê bi wo hen menba, Sidan era lew sa mène kwôlê wo bay ré toy hen bôriji a aṅ. ¹⁶ Biné ka yi mega kirija kaṅ jerew ka kaw heriṅ ya hen na, na ðiné ka toy kwôlê bi wo hen, menba, eṅge naṅ yi derê. ¹⁷ Niṅba, ðiné bay ka hen na, hanêriji naṅ men, bay ðebe sa têriji a sem né a men. Aṅ kirija aṅgaṅ bô emê kuriṅ sarji a ley, bay gilji gusiṅ ley, wô kibi kwôlê bi wo hen na, bay heriṅ. ¹⁸ Biné ka yi mega kirija kaṅ gesem ka kaw heriṅ ya hen na, na ðiné ka toy kwôlê bi wo hen, ¹⁹ niṅba, ermé kwôlo sa

terare a nà men, kwôli anğan upé men, ermé sa doy anğa gay gay a men na, yêr kwôlê bi wo hen duu aṅ li ani ré. ²⁰ Bijné ka yi mega kirij̄n ka dôri ka kaw herij̄n ya hen na, na bijné ka toy kwôlê bi wo hen aṅ ay lij̄n jé sara, bay yi mega kaw ka uwon̄ kirij̄n ka dôri iyôn̄. Bay toy kwôlê bi wo hen men, bay enge aṅ lij̄n ariri a men. Aṅ ka pôn̄i gusijn̄iji ô tôre subu men, ka pôn̄i tôre jii men, ka pôn̄i ô arew men.»

*Gwosoy kwôlo gengij̄n sa lampa
(Lk 8: 16-18)*

²¹ Jésu hô engeriji iyôn̄ ba: «Kwôn̄i dī tare bô lampa aṅ emné gwore sara réba déré tô kalaṅ a sa pôn̄ ken gel ba? Hena ôbi ré dī tare a bô lampa ba, na wô teré ta gurô pal a ré ba? ²² Wôsa anğa yi kini uwôbêrji a ba, a sa yé tu wolé men, ka kwôn̄i hôn né tô ba, a sa yé tu tare a nô men. ²³ Hena kwôn̄i ré naṅ mari wô toyij̄n kwôlê wo en kôl hen na, bi toy.»

²⁴ Jésu hô kôlji iyôn̄ ba: «Dénge tu melênê sa yerŋe a wôsa kwôlê wo ken toy a. Gway wo ken ay gengij̄n are bi hen a Emen né hô gengij̄n béŋge hôrij̄n, dô réba a dé kwo na ken lij̄n megêrna hen sôn̄. ²⁵ Wôsa kwôn̄i wo naṅ upé ba, bay a hô biri a sara. Nij̄ba, kwo ari upé kari lôg hen na, bay a derê bay ka lôg hen kôbri a aṅ sôn̄.»

Gwosoy kwôlo gengij̄n sa kay cé ka si sa kibrij̄i

²⁶ Jésu hô kôlji iyôn̄ ba: «*Emé iyére to Emen na, yi mega gawra wo ô wusé kay cé bô yagê iyôn̄. ²⁷ Kirij̄na ôbi yi kum yoyre men, hena ta tô kirij̄n men na, ôbi hôn na ba kaw ka dīré wusu hen ré si iyeṅ ba men, ré dūbu iyeṅ ba a men ba, ôbi hôn né. ²⁸ Terare bi kay cé gwôbe aṅ dūbu cêgeri wori ba, kaw si sa, cêgeri wori sôn̄ sa kaw bay ka hen yi gusij̄n. ²⁹ Aṅ kirij̄na sa kaw né nij̄n na, bay jé bay walêrji sa wal wôsa na tay walêrji nij̄n.»

Gwosoy kwôlo gengij̄n sa gusij̄n ilew

(Mt 13: 31-32, Lk 13: 18-19)

³⁰ Jésu hô kôl iyôn̄ ba: «Emé iyére to Emen na, na gengére naṅ mi pôn̄ ba? Na mi a nana ayê gengij̄n ba?

³¹ Emé sa iyére to Emen na, yi mega gusij̄n iluw iyôn̄. Kirij̄na kwôn̄i ciji na, bay dé gôlij̄n gusij̄n anğa kêm ka terare a na. ³² Nij̄ba, kirij̄na kwôn̄i ciji na, bay si aṅ dūbu aṅ yi gurô wo dami gôlij̄n sa gurô ka bijné ban hen, aṅ kôbri gapné aṅ li wo ciré ka derômaraṅ a kêm sa li gwoné woji ya.»

³³ Na naṅ gwosoy kwôlo gay gay bi wo hen a Jésu uwôlij̄n béré. Ôbi kôl hen iyôn̄ aṅ bi ka dēbe toy hen, ré hôn dô. ³⁴ Jésu kôlji kwôlê wôn̄i ba ulê gwosore bô ré. Nij̄ba, kirij̄na ôbi na pini naṅ bay tôri na, ôbi dôrji tô gwosore hende to gay gay hen.

Jésu jôrij̄n kal geré

(Mt 8: 23-27, Lk 8: 22-25)

³⁵ Wulê bi wo hen na, Jésu kôlij̄n bay tôri iyôn̄ ba: «Na dayênge tera cér wo dami hen.»

³⁶ Bay déŋ kwônê bijné menba, bay tôri ôrij̄n naṅ dī bô bato a wo ôbi môrij̄n hen, bato ka dāŋgi kwônê kirij̄n bay ka hen. ³⁷ Kirij̄n bay ka hen na, kal wo dami ge aṅ di kam bi a bô bato aṅ li wo kam wôn̄ bôri. ³⁸ Menba, kirij̄n bay ka hen Jésu gesel sari yij̄n kum si tô bato yaṅ. Bay tôri en̄ni aṅ kôli iyôn̄ ba: «*Rabi, ju gel wo naa mênij̄n hen né ba?»

³⁹ Jésu en̄gij̄n tô kum a aṅ ône kal naṅ nééri men, kôlij̄n cér iyôn̄ ba: «Cér wôm tôn̄.» Menba, kal dī geré ba men, kirij̄n iyer iyêêr a men. ⁴⁰ Menba, Jésu kôlij̄n bay tôri iyôn̄ ba: «Wô mi a kené hare hen iyôn̄ ba? Wô mi a kené bi bôn̄ŋe sa Emen a ré ba?»

⁴¹ Kirij̄n bay ka hen na, harê wo dami lij̄i men, tiniji ge kay a men aṅ bay kôl perêrji a iyôn̄ ba: «Gawra wo nà, ná kwo iyeŋgi a kal naṅ cér kôba, ré biri kwôlê hen ba?»

5

Jésu berare gawra wo tunu to habiŋ yi bôri a

(Mt 8: 28-34, Lk 8: 26-39)

¹ Bay era sa biŋ cêgi cér wo bô emê wo Géraséninê. ² Menba, Jésus herbe tòn menba, gawra wo pônî so si sa kampê iyôn, aŋ era ligiri a. Na gawra wo tunu to habiŋ mô bôri a. ³ Gawra bi wo hen na, kini merêri na sa kampê aŋ kwônî nêmeréri harêri naŋ gaŋgi musure ré. ⁴ Wôsa bay ulêri gaŋgi musure têri a men kôbri a men. Nipba, ôbi ka gaŋgi musure hende to hen aŋ. Aŋ kwônî nêmeréri wo a beréri biŋ né. ⁵ Sa pôn pôn ôbi mô sa kampê men, sa kerampê men, karê kula men, walê yiri naŋ jerew a men.

⁶ Kirina ôbi gel Jésus kelaŋ menba, guro aŋ sa cubu gubari tumôri a. ⁷ Menba, ka kula naŋ nêri kôl iyôn ba: «Ju gey mi yen a ba, Jésus Kema Emen wo ta, en uwôlem naŋ hini Emen, gelen gusiŋ né.»

⁸ Ôbi kôl hen iyôn wôsa Jésus kôl iyôn ba: «Tunu to habiŋ si aŋ bô gawra bi wo hen.»

⁹ Menba, Jésus engeriri iyôn ba: «Henem na i ba?» Menba, ôbi kôl iyôn ba: «Henen na kwônê biŋé, wôsa nini kwône.»

¹⁰ Menba, ôbi kôliŋ Jésus iyôn ba: «En uwôlem dage tunu to habiŋ hende to hen aŋ bô emê woni a.»

¹¹ Kirin bay ka hen na, da kwa keram a na, kwônê gwôsîŋô ka ôm are ðebiji ya. ¹² Tunu to habiŋ hende to hen uwôliŋ Jésus kôl iyôn ba: «Nini uwôlem dagêni bê bô gwôsîŋô ka ðubu hen.»

¹³ Jésus gey naŋ ci sara. Aŋ tunu to habiŋ hende to hen siji ôrji bô gwôsîŋô bay ka hen, aŋ li wo gwôsîŋô bay ka sak wôô hen yêseraji ta sa keram a herinji bô kam a, aŋ yiji kam maji kêm.

¹⁴ Bay gemé gwôsîŋô bay ka hen ge ô kôliŋ biŋé derô ira men, kôliŋ biŋé nono men, kwôli are bay ka hen, aŋ biŋé kêm ôrji gelé. ¹⁵ Bay

era ligi Jésus a aŋ gel gawra wo na ôriŋ naŋ tunu to habiŋ bôri a hen. Ôbi mô tòn men, tôte bargay men, tiri iyer dô a men. Kirina bay gel hen iyôn, menba, harê liji. ¹⁶ Biŋé ka ré gel aŋga sa sa gawra bi wo tunu to habiŋ na bôri a hen men, aŋga sa sa gwôsîŋô hen a men hen na, bay ô dôriŋ biŋé. ¹⁷ Menba, biŋé kêm ay tô engeré Jésus ré si erêŋ bô emê woji a.

¹⁸ Kirina Jésus ðay bô bato a menba, gawra wo tunu to habiŋ na bôri a hen, engeriri ðiré erê naŋ ði.

¹⁹ Jésus jôri aŋ kôli iyôn ba: «Ô in tom ligi balêm a aŋ ju kôliŋ kwôli aŋga Kelma li naŋ ju hen men, na iyeŋ a ôbi ré bô tu na tom ba men.»

²⁰ Ôbi ô aŋ kôliŋ biŋé naŋ sa iyére iyére to tôre môj hen kwôli aŋga Jésus ré li naŋ ði hen aŋ biŋé kêm tiniji ge kay.

Môni Jayrus naŋ iyore toŋ hende ômpare

(Mt 9: 18-26, Lk 8: 40-56)

²¹ Jésus ðay naŋ bato ô si cêgi cér menba, kwônê biŋé hô ðanji ligiri a. Jésus mô na kibi cér a. ²² Kirin bay ka hen menba, gawra wo pônî kwo bay uwôgeri Jayrus. Ôbi na kelma woŋ sa *iyéy ðanare to pônî. Kirina ôbi gel Jésus menba, ôbi cubu gubari tumôri a, ²³ aŋ uwôli kôl iyôn ba: «Môjnen to ðê ta ma, era ju sa uwôl kôm sara bi hende gôl ben, aŋ bi hende wôl sum sa terare a na.»

²⁴ Jésus hena ô naŋ ði menba, kwônê biŋé ô tôri a aŋ nôgeriŋ yirji.

²⁵ Kirin bay ka hen na, iyore to pônî kwôbe ô yere a li elê môj kibi wôô. ²⁶ Hende li tu na gaŋ kirina biŋé gay gay woge geré ciré berarêre men, hende mêne kôbre gaŋ a men, nipba, hende berare ré. Yere hô lere ôriŋ tumô tumô.

²⁷ Iyore hende to hen toy kwôli Jésus naŋ aŋga ôbi li hen menba, hende era perê kwônê biŋé si cêgeri aŋ hende hebe bargay kari. ²⁸ Wôsa hende kôl bôre a iyôn ba: «Hena ené hebe bargay kari mera kôba, na

berarê senje.» ²⁹ Kirij bay ka hen na, kwôbe wo na ô yere a hen na, nañ añ yere gware añ hende berare. ³⁰ Jésu bô mega kwa nééri ré dôri menba, ôbi bul hô perê kwônê ðijé añ kôl iyôn ba: «Na i a hebé bargay kañê ba?»

³¹ Menba, bay tôri kôli iyôn ba: «Ju gel kwônê ðijé ka nôgerem hen né añ jeré kôl: «Na i heben ba?» »

³² Menba, Jésu bô kwari ðiré gelé i a ré heberi hen ba. ³³ Iyore hende to hen na, hare añ wuré wôsa hende hôn aña sa sara hen. Menba, hende era sa cubu gubare tumô Jésu a añ kôli aña ré li are hen. ³⁴ Menba, ôbi kôle iyôn ba: «Yêren, ayê bô woré gôlij nañ mu, ô nañ bô jalê añ bi ômpare toré hende to hen dôrij sarê yôd.»

³⁵ Kirija Jésu iyêl ba ya tô menba, ðijé ka bô iyé kelma woñ ôbi sa iyéy dapare hen saji sa kôlij kelma bi wo hen iyôn ba: «Môjnem na ma nij, menba, ju dôyrê *Rabi wô mi sôn ba?»

³⁶ Nijba, Jésu toy kwôlé bi wo bay kôl hen menba, ôbi kôlij kelma woñ sa iyéy dapare hen iyôn ba: «Hare ré, bi bôm san a.»

³⁷ Jésu jô wo kwônî ré biri nijba, ðijé ka ô nañ ði a na Piyêr men, *Jak nañ yêni Ja men. ³⁸ Bay saji iyé kelma woñ ôbi sa iyéy dapare a. Kirij bay ka hen Jésu gel wo ðijé herage men, ka pônî sôm men, karêji kula a men. ³⁹ Ôbi si bô ira añ kôlij iyôn ba: «Wô mi a kené herage gañ men, sômnê a men iyôn ba? Mône to nà ná, ma ré, hende yi na kum.»

⁴⁰ Menba, bay ayrêri. Kirij bay ka hen na, Jésu dageji kêm nô añ ay iba mône nañ yore men, ðijé ka ré biri hen men, ôrij nañ ci bô iyére to mône hende to hen yij ya hen. ⁴¹ Jésu bu kôbi mône añ kôl iyôn ba: «Talita kum.» (Iyayriri na: «Mône hena ta, en kôlé.»)

⁴² Kirij bay ka hen na, hende hena añ ô ta. Mône hende to hen na elêre na môj kibi wôô. Bijné ka ðubu ya

hen na, tiniji ge kay damañ. ⁴³ Jésu kôlij iyôn ba, kwôlé wo hen na, bay ré kôlij kwônî ré pa pa. Menba, ôbi kôlij bay ré bure añañ emê.

6

Bijné ka Najarêt kañ bê bôrji sa Jésu a

(Mt 13: 53-58, Lk 4: 16-30)

¹ Jésu erêñ kirij bay ka hen añ hô sa iyére tori a añ bay tôri ôrji nañ ði. ² Kirija sa *sa merê ta nêmenba, Jésu ay tô gelij ðijé are bô *iyéy dapare a. Kwônê ðijé ka mô ya hen na, toy kwôlo ôbi kôl hen menba, tiniji ge kay añ bay kôl iyôn ba: «Gelé aña na ba, hena na yôn sôn ba? Tu melênê wo na ba, i a biri ba? Iyêñ a ôbi ré li gijé wo yi iyôn ba? ³ Jésu na ôbi albê gurô ré ba? Mari a na yori ré ba? *Jak men, Josês men, Jud men, Simô a men a na yêneri ré ba? Yêneri kañ yébé môrji perêrna nà ya ré ba?» Kirij bay ka hen na, ermé woji liji kwôy añ bay kañni. ⁴ Menba, Jésu kôlij iyôn ba: «*Ôbi kibi Emen na, kirij ka ðaŋgi a ba bay a biri kwôlé haji, nijba, sa iyére tori men, perê balêri a men na, bay biri kwôlé ré.»

⁵ Kirij bay ka hen na, Jésu li añañ gijé kani pôn né kwôy, nijba, ôbi berare bay ômpare ka pônî uwôlij kôbri sarji a. ⁶ Bê wo bay bi bôrji sari a ré hen na, ðê sari.

Jésu jé bay tôri ka môj kibi wôô hen

(Mt 10: 5-15, Lk 9: 1-6)

Jésu ô nañ sa iyére ða ða hen wô gelij ðijé are. ⁷ Na hen iyôn a, ôbi ré uwôge bay tôri ka môj kibi wôô añ jéji wôô wôô añ biji néé bi bay ré dagij tunu to habij. ⁸ Jésu kôlij iyôn bay ré ay ani kani pôn kôbriji a ré. Bay ré ay saade wônî ré men, magela wônî ré men, selé tôni ré men, nijba bay ré ay na kwoore kôbriji a mera. ⁹ Bay ré dôbe garbê têrji a, nijba, bay ré tôbe bargay wôô wôô ré.

¹⁰ Jésu hô kôlji iyôn ba: «Kirijna ken si bô iyére tóni a na, ken mô ya kwôy jéj kirijna ken ôrij ta. ¹¹ Kirij ka yôn yôn ka ken ô ya apa bay ré berénge yirji a ré men, bay toy kwôlê kebrenge a ré a men na, ken gage beni ténge. Ôbi a na anğan gelé ka a ulé kwôlê sarji a.»

¹² Bay tô Jésu ôrji an uwôlji béré bij bijné an bi bay ré bul cêgeriji bij térij toji. ¹³ Bay dage tunu to habij kwône men, bay bu sa bay ômpare kwône nan wen an bay berare.

*Temay Ja ôbi lij bijné batêm
(Mt 14: 1-12, Lk 9: 7-9)*

¹⁴ Kelma *Hérôd toy kwôlê wo bijné kôl hen wôsa wulê bi wo hen na, hini Jésu ôm gôrij kirij. An bay kôl ôbi ré na Ja ôbi lê batêm a ré so hera perê bijné ka ma a na wô bi wo hen a ôbi ré ôrij nan néé wôj lij anğan genê kêm hen. ¹⁵ Men, ka pôni kôl iyôn ba: «Na *Eli», ka danji kôl iyôn ba: «Na ôbi kibi Emen mega ka ca tumô hen.»

¹⁶ Kirijna Hérôd toy kwôli anğa Jésu li hen menba, ôbi kôl iyôn ba: «Na Ja ôbi lê batêm wo na en bi bay naa, jô sari hen a hô hera sôn hen.»

¹⁷ Wôsa Hérôd nan yiri a na bé bay na bu Ja ôbi lê batêm an bay harêri nan ganji musure an bay uwôli dangay a. Ôbi li hen iyôn wô kibi *Hérodidiyad toj tami yêni Pilip to ôbi ayre lij tamni hen. ¹⁸ Ja ôbi lê batêm na kôlij Hérôd iyôn ba: «Dé wo jeré ayê tam yênem lij tamnem ré.» ¹⁹ Hérodidiyad bôre tare gan sa kwôlo Ja ôbi lê batêm kôl hen an hende gey teré deréri, nijba, hende nêmen né. ²⁰ Hérôd kemnan Ja ôbi lê batêm gan. Wôsa ôbi ré na kwôni wo ré li are nan gerérji men, ôbi ré na ôbi bô bôré a men. Menba, Hérôd jô sari. Kirijna Ja ôbi lê batêm kôlij Hérôd kwôlê hen iyôn na, Hérôd dôbe mari dô toyij men, kwôlê wori bi wo hen dôyrêri daman a men, nijba, ôbi toyri nan yi deré.

²¹ Sa to pôni a na Hérodidiyad uwôj geré. Sa hende to hen na, na sa lê yi deré gengij geserê sa yê Hérôd. Hérôd li anğan emê uwôgerij bijné ka li jé nan dî hen men, dami ka asgarjê men, bay uné ka damné damné ka bô emê wo Galilé a men. ²² Kirij bay ka hen na, môni Hérodidiyad soo bô ira nan wôré. Menba, wôré wore bi wo hen dôrij Hérôd gan men, dôrij kergê kari gan a men. Menba, kelma Hérôd kôlij môni temale hende to hen iyôn ba: «Engeren anğa mu gey mera an na béré.» ²³ Hérôd dusu yiri buru kôl iyôn ba: «Anğa yôn yôn ka mu gey na, na béré, hena ré na soré kwa emê iyére tijê bi meré emê kôba na béré.»

²⁴ Hende si kirij ka hende ré wôrij hen an, an ô engeré yore iyôn ba: «Na mi a ené engere ba?» Menba, yore uwôle sara iyôn ba: «Engere sa Ja ôbi lê batêm.»

²⁵ Hende hô bul hô lew bô iyére to kelma Hérôd môrij ya hen. Hende ô ligiri a an kôli iyôn ba: «En gey bi jeré ben sa Ja ôbi lê batêm lew bô subra.»

²⁶ Menba, tiri mène daman. Nijba, wô tô to ôbi ré ay hen men, wô tu kwônê kergê kari a men na, ôbi gey jôrij mône hende to hen anğa hende engere hen né.

²⁷ Kelma Hérôd bi asgar pôn era lew an kôli ré ô jera sa Ja ôbi lê batêm dangay a erap. Asgar bi wo hen ô jeré sa Ja ôbi lê batêm dangay a, ²⁸ an ula bô subra erap an bij môni temale hende to hen an hende ôrij bij yore. ²⁹ Kirijna bay tô Ja toy hen iyôn na, bay era sa ay temayri ô emé.

Jésu gôse impê dubu

(Mt 14: 13-21, Lk 9: 10-17, Ja 6: 1-14)

³⁰ Bay jé danji ligi Jésu a an bay kôli kwôli anğa ciré la hen men, kwôli gelé wo ciré gelon bijné are hen a men. ³¹ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Eranje nan en na erénge wolé sêd an derô gwôlê an ken dô bul dê.» Ôbi kôlji hen iyôn wôsa bijné kwône

era ligirji a men, hōrji aṅ bay uwōṅ kirijṅ kaṅ emê ani ré kwōy.

³² Jésu naṅ bay tōri ḏayji bō bato wō erê wolé derô gwôlê kelanṅ naṅ iyére. ³³ Bijné kwōne gelji wo bay ô hen menba, bijné kwōne hōnṅi aṅ bijné naṅ sa iyére iyére gerji naṅ tērji saji tumô kirijṅ ka Jésu naṅ bay tōri ca erê ya hen.

³⁴ Kirijṅa Jésu herbo tōṅ bō bato a menba, ôbi gel kwōnê bijné menba, tirji liri ṅa wōsa bay yi mōṅ gamgê ka ôbi abêrji naṅ iyōṅ. Menba, ôbi ay tō halêji gengijṅ sa are kwōne.

³⁵ Kirijṅa kirijṅ kō gaṅ niṅ, menba, bay tō Jésu era ligiri a aṅ kōli iyōṅ ba: «Kirijṅ ka nà ná, kelanṅ men, kirijṅ kōba kō a men, ³⁶ dō wo ju kōlip bijné bi bay ô sa kam iyére ka ḏa ḏa na ô wogé ani kelé emê.»

³⁷ Menba, Jésu uwōlji sara iyōṅ ba: «Kenbay ken biji angaṅ emê.» Menba, bay kōli iyōṅ ba: «Hen ba, niṅa erê kelé mapa na tu *déniyé arew wôḏ dema niné biji a bay ré emê ba?»

³⁸ Menba, Jésu engeriji iyōṅ ba: «Ken naṅ mapa iyeṅ ba? Erēṅge ken ô gelé.» Menba, bay ô gelé aṅ kōli iyōṅ ba: «Mapa na bay naṅ kuyê wôḏ.»

³⁹ Kirijṅ bay ka hen Jésu kōlip bay tōri iyōṅ ba: «Bijṅge bijné ré mô tōṅ naṅ gwogelérji gwogelérji sa kalmê ka geṅ a hen.» ⁴⁰ Menba, bijné mô naṅ gwogelérji, gwogelérji hen iyōṅ. Ka pōni na arew men ka pōni tōre bay men. ⁴¹ Jésu pō mapa wo bay hen naṅ kuyê ka wôḏ hen kōbri a aṅ ôbi bō kirijṅ si derômaranṅ aṅ lijṅ Emen dosé aṅ biilê mapa kōbri a aṅ bijn bay tōri ré cēṅ bijné. Ôbi hō ka kuyê ka wôḏ hen aṅ biji bi bay ré cēṅ bijné kēm a sara. ⁴² Bijné bay ka hen ôm uyirê. ⁴³ Aṅ tō mapa wo ba naṅ tō kuyê ka ba hen na, bay pō wiinê gwanê môj kibi wôḏ. ⁴⁴ Perê bijné ka ôm mapa bi wo hen na, impê na dubu bay.

*Jésu ô sa kam a
(Mt 14: 22-33, Ja 6: 15-21)*

⁴⁵ Kirijṅa bijné ôm mapa kō hen iyōṅ niṅ na, Jésu bi bay tōri ḏay bato a ré ôrji tera tumô si kwa wo Bêtsayda aṅ ḏôbi ḏiré ba cêgê wô kōlijṅ bijné ré irê ijṅ niṅ, dema ḏiré erê tōrji a tō. ⁴⁶ Kirijṅa Jésu kōlijṅ bijné ré irê ijṅ niṅ, menba, liji dosé aṅ ḏijṅ yiri ô sa keram a wô uwôlê Emen. ⁴⁷ Kirijṅa tare kurijṅ na, bato wo bay tō Jésu ḏubu derô cér a bōb menba, Jésu ḏubu terare a pini.

⁴⁸ Jésu bō wo bay tōri gelijṅ gusijṅ sa jibé bato bō cér a wōsa kal ge si tumōrji menba, kirijṅa kwôrê ka tumô yel niṅ hen menba, ôbi era sa kam a si ligirji menba, ô mega ḏiré ḏêji jerê iyōṅ. ⁴⁹ Kirijṅa bay tōri gili wo ôbi era sa kam a hen iyōṅ menba, bay erem yaṅ ba ré na, kampê menba, harê liji aṅ bay bi gura. ⁵⁰ Wōsa bay geli kēm aṅ harê liji gaṅ. Kirijṅ bay ka hen, menba, Jésu iyêlji kwôlê kōl iyōṅ ba:

«Harēṅge ré, na nōbi Jésu ḏēṅge bōrṅge jal.»

⁵¹ Menba, ôbi ḏay naṅ ci bō bato a menba, kal iyer men. Menba, tiniji ge kay damaṅ. ⁵² Wōsa bay na hōn bō geṅê wo gengijṅ sa mapa wo na tumô hen né wô kibi bō dengolê woji.

*Jésu berare bay ômṅare bō emê
wo Génésarêt a
(Mt 14: 34-36)*

⁵³ Kirijṅa bay di cér jō menba, bay saji bō emê wo Génésarêt menba, bay wuro bato sa ha kwōṅgé cér a.

⁵⁴ Kirijṅa bay herbe tōṅ bō bato a menba, bijné bō Jésu hōn. ⁵⁵ Menba, bay guroji naṅ sa iyére iyére peraji bay ômṅare naṅ jaare ôrijji kirijṅ ka yōṅ yōṅ ka bay toy wo Jésu ré ô ya hen. ⁵⁶ Kirijṅ ka yōṅ yōṅ ka Jésu ô ya na, ré na sa iyére to ḏê, ré na to dami a kōba bijné eraṅ naṅ bay ômṅare bō gégêre a aṅ bay uwōli bi ré ḏiji ciré hebé kibi bargay kari ka yi serem serem hen. Kirijṅ bay hen na, bijné kēm ka hebiri menba, berare.

7

Anğan tô môn ka balê ka cay
(Mt 15: 1-9)

¹ Si Parisinêné nañ *bay derê tô tô to Emen ka pônî henaji Jérusalêm sa dapji ligi Jésus a. ² Bay gel wo bay tô Jésus ka pônî ômji emê nañ kôbriji wo *kagemi wôsa bay pul ré.

³ Parisinêné nañ tô Jubnê ka ba hen kê m a men na, bay ô m emê ba pelé kôbriji derê ré ré, wôsa bay bi kwôlê sa hara wo balêrji a. ⁴ Hena bay ré hena bô gégêr a hera ba, bay pul kôbriji dema bay ré ô m are. Bay bi kwôlê sa hara wo ðangi a mega kwon pelé karbé toñ yê are men, pelé téwre men, nañ pelé karbé to bay iyege hen a men.

⁵ Menba, Parisinêné nañ bay derê tô tô to Emen engeriji Jésus iyôn ba: «Wô mi a bay tô m ré liji hara wo mônêrna né men, biji kwôlê sa hara wo balêrji a ré men ba? Bay ô m mapa nañ kôbriji wo kagemi.»

⁶ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «*Ôbi kibi Emen *Esay na kôl ca tumô gengiñ sarñge kenbay kañ bay kelê kwôlê kebrenge wô wô hen, kôl iyôn ba:

«Gawrê bay ka hen na, bay ay keben na nañ kibriji na mera ðiba bôrji ba kelañ nañ en men.

⁷ Bay teben hen na ðéñ iyôn men, anğa bay geliñ ðiné hen kôba na tô to gawrê a men.»

⁸ Ken ði tô to Emen añ ken gem na hara wo gawrê hen ði.»

⁹ Jésus hô kôl iyôn ba: «Ken li dô gañ sa jibé tô to Emen ðéñ wô gemiñ hara wonge. ¹⁰ Wôsa *Moyis na kôl iyôn ba: «Bij ibam nañ yom kwôlê men, kwônî wo kôliñ ibari nañ yori kwôlo habiñ ba bi bay diri.»

¹¹ Niñba, kenbay ken kôl iyôn ba: «Hena kwônî ré kôliñ ibari nañ yori iyôn ba: «Anğa ré ené bènge hen na, na bay a ené bij Emen hen», ¹² iyôn na, ôbi ôriñ doy bij ibari

nañ yori ani ré niñ.» ¹³ Na hen iyôn a, kené mène kwôlo Emen wo kôl hen nañ hara wo balêrñge wo na ði cêgeriji a bènge hen. Añ ken li anğa ðangi ka geliñ hen iyôn a sôn.»

Anğa li añ gawra kagemin
(Mt 15: 10-20)

¹⁴ Jésus hô uwôga kwônê ðiné sôn añ kôlji iyôn ba: «Toyênge dô añ ken hôn kwôlê wo na kelênge hen.

¹⁵ Anğa hena nô ô bô gawra na, na anğa li bi bôri *kagemin hen né, niñba, anğa soo bô gawra a lê a ôbi ré kagemin hen ði. [¹⁶ Hena kwônî wo ré nañ mari wô toyiñ kwôlê bi wo en kôl hen na, bi toy]»

¹⁷ Kirina Jésus ô bô ira menba, kirina kwônê ðiné nañji niñ menba, bay tôri engeri gengiñ sa bô kwôlê wo ôbi ré kôl hen. ¹⁸ Jésus kôlji iyôn ba: «Kenbay kôba ken hôn bô kwôlê bi wo hen né men ba? Ken hôn wo anğa hena nô ô si kibi gawra na, na anğa liri ôbi *kagem né. ¹⁹ Wôsa anğan emê na, ô na sa têmrê gawra ré niñba, ô na bôri a. Menba, hô so añ.» Jésus kôl hen iyôn wô wo anğan emê kê m ré dô emê.

²⁰ Jésus kôl iyôn ba: «Anğa soo bô gawra na, na anğa liri ôbi kagem.

²¹ Wôsa na anğa hena bô gawra a biri ermé kwôlê wo habiñ mega yiñare toñ iyôn tôñ hen men, gem-sare men, deré temare a men. ²² Na ôbi á, bay ré yi bay yiñ nañ yébé ðiné men, bay ré yiñ bay geyére gursu men, bay bô hendé men, bay lamêre ðiné men, bay lê anğa bôrji gey men, bay tu bôriyare men, bay kelê kwôlê wo habiñ gengiñ sa megêrji men, bay lêre geñ men, bay kelêre kwôlê iyôn a tôñ ba henê tô geréri a men hen. ²³ Anğan lê bay ka hen na, hena na bô gawra aña gawra ré li aña ôbi ré kagemin hen.»

Iyore toñ grêk bi bôre sa Jésus
(Mt 15: 21-28)

²⁴ Jésus ô añ kirin bay ka hen añ ô kirin ka sa iyé Tir yiñ ya hen. Jésus si bô iyére to ôbi gey merê ya hen.

Ôbi gey wo kwôni ré hôn né, nɪnba, ôbi a merê kirɪn kani a ba wo bɪné ré hôn né ré. ²⁵ Kirɪn bay ka hen na, iyore to pôni to tunu to habɪn yi bô mɔpne a toy kwôli Jêsu menba, era sa cubu gubare tumôri a. ²⁶ Iyore hende to hen na, na môni sa iyére hende to Jêsu môriɪn ya hen, hende iyêl kibi grêk. Hende uwôliɪn Jêsu ré dage tunu to habɪn hende to hen bô mɔpne a aɲ. ²⁷ Jêsu kôle iyôɲ ba: «Di kamrê bi ôm are dem wôsa dé wo kwôni ré ay kwô wo kamrê uwôliɪn garê ré.»

²⁸ Menba, iyore hende to hen uwôli sara iyôɲ ba: «Na tiri, Kelma, nɪnba, kam garê ôm habelê kwô wo herɪn tô kibi kamrê ré ba?»

²⁹ Menba, Jêsu kôle iyôɲ ba: «Sa kibi kwôlê woré wo me kôlen hen na, ô ɪn harê nɪn, wôsa tunu to habɪn hende to hen dôriɪn bô mɔpnê nɪn.»

³⁰ Kirɪna hende ô ɪn, menba, hende uwôɲ mɔpne yi sa kalaɲ a aɲ hende hôn wo tunu to habɪn na ré dôriɪn bô mɔpne a nɪn.

Jêsu berare gawra woɲ meɲ

³¹ Jêsu hena sa iyé Tir a aɲ so si Sidôn si kwa cér wo Galilé aɲ sê sa iyére to tôre môj hen kara.

³² Bay eraɲ naɲ gawra woɲ meɲ men, iyêlê kwôlê kôba gôli a men, aɲ bay uwôliɪn Jêsu ré uwôl kôbri a sari a aɲ bi ôbi ré berare. ³³ Jêsu biri ôriɪn wolé kelaɲ naɲ kwôlê bɪné. Jêsu tôbe kôbri bô mari a men, tebe kalê aɲ hebɪn kôli gawra bi wo hen.

³⁴ Menba, Jêsu ay tiri ta aɲ bô kirɪn si derômaran aɲ dô bul wo dami aɲ kôl iyôɲ ba: «Epata» iyayriri na: «Maa bôliɲge.»

³⁵ Kirɪn bay ka hen na, bô maa gawra na bôliɲ men kôli kôba beserɪn aɲ ôbi iyêl kwôlê dô yarara.

³⁶ Jêsu kôliɪn bay ré kôliɲ kwôni ré pa pa. Nɪnba, kirɪna ôbi kôliɪn bay ré kôliɲ kwôni ré na, kirɪn bay ka hen dema bay ré kôliɲ bɪné kwôli anɲa Jêsu li hen tumô tumô. ³⁷ Tini bɪné ge kay sa anɲa Jêsu li hen aɲ bay kôl iyôɲ ba: «Anɲa kê m ka ôbi li hen na,

ôbi li dô, ôbi li bi menɲê toy kwôlê men, bɪné ka iyêl kwôlê dô ré, kôba iyêl men.»

8

Jêsu abe bɪné dubu pôrbu (Mt 15: 32-39)

¹ Kirɪn bay ka hen na, kirɪna kwôlê bɪné hô daɲji a sôɲ menba, kirɪn bay ka hen na bay ôriɪn naɲ anɲaɲ emê kani ré kwôy menba, Jêsu uwôge bay tôri aɲ kôliɪn iyôɲ ba:

² «Tu bɪné ka na lèn ɲa damaɲ wôsa na sa subu nɪn wo bay li naɲ en na, aɲ anɲa bay ré ô m ba naɲ. ³ Hena ené kôliɪn bay ré ô ɪn naɲ kurôɲ bôriɪn na, ka pôni a herɪn tô geré wôsa ka pôni henaji kelaɲ.»

⁴ Bay tô Jêsu kôli iyôɲ ba: «Na lê na iyeɲ a nana bɪn bɪné emê uyê bôriɪn kirɪna na dɪbɪn derô gwôlê na ba?»

⁵ Jêsu engeriji iyôɲ ba: «Ken ôriɪn naɲ mapa iyeɲ ba?» Bay uwôli sara iyôɲ ba: «Nini ôriɪn naɲ mapa jurgem.»

⁶ Menba, ôbi kôliɲ kwôlê bɪné ré mô tôɲ terare a. Ôbi pô mapa wo jurgem hen aɲ kirɪna ôbi liɲ Emen dosé menba, ôbi biilê tôɲ aɲ bɪn bay tôri bi bay ré cé. Menba, bay céɲ kwôlê bɪné bay ka hen. ⁷ Bay tô Jêsu ôriɪn naɲ kam kuyê dê. Jêsu liɲ Emen dosé wô kuyê bay ka hen aɲ bɪn bay tôri bi bay ré cé a men. ⁸ Kwôlê bɪné bay ka hen na, ô m mapa uyirê dô aɲ bay pô tôri wo ba gwanê jurgem. ⁹ Kwôlê bɪné bay ka hen na nê m bɪné dubu pôrbu. Menba, Jêsu dɪji ôriɪn haji nɪn. ¹⁰ Kirɪn bay ka hen menba, Jêsu dɪy bô bato naɲ bay tôri aɲ ôriɪn emê wo Dalmanuta a.

Parisɪɲêɲê engerɪn Jêsu ré li anɲaɲ gɪnê bɪji

(Mt 16: 1-4)

¹¹ *Parisɪɲêɲê soji aɲ nariɲji kwôlê naɲ Jêsu wô séliɲ bôri na, bay kôli ré li anɲaɲ gelé ka ré gel wo néé wori ré hena na derômaran a. ¹² Jêsu dô bul wo dami aɲ kôl iyôɲ ba: «Wô mi a kenbay bɪné na

kemnêñ hen kené engere anğan giñê ba? Na tu kwôlê a ené ena kelêñge hen, anğan gelé kani pôn iyôn kôba a lij béñge ka gelé haw hen né.»

¹³ Menba, ôbi erêñ kibi Parisiñêñê an hô day bô bato ô si cêgi cér iyôn.

Wubure to Parisiñêñê nañ to Hérôd

(Mt 16: 5-12)

¹⁴ Bay tôri gerbañ pera mapa an mapa na pôn nêñ kôbriji a bô bato. ¹⁵ Jésu yêge marji kôl iyôn ba: «Berêñge dô wôsa wubere to Parisiñêñê nañ to *Hérôd.»

¹⁶ Bay tô Jésu nariñ kwôlê perêrji a kôl iyôn ba: «Na wô wo nana ôriñ nañ mapa ré hen ana ôbi ré kôl hen iyôn ba?»

¹⁷ Jésu toy kwôlê wo bay kôl an ôbi engeriji iyôn ba: «Wô mi a kené erem sa mapa wo ken ôriñ né hen ba? Kenbay kôba ken hôn né tô sôn ba? Bô dengelé wonge ba ya ba? ¹⁸ Ken nañ turnge niñba, ken gel kirij né, ken nañ marñge niñba, ken toy kwôlê wôni ré ba? Bôrñge ôlij sa sa to ¹⁹ kirijna na en fiilê mapa wo na bay an bijñé ka dubu hen né ba? Tôri wo ba ba, na pôriñ gway iyeñ ba?» Bay tôri kôli iyôn ba ré na gway môj kibi wô. ²⁰ «Men, kirijna na en fiilê mapa wo jurgem bijñé ka dubu pôrbu hen né ba? Hen ba, na ken pô tôri wo ba na gway iyeñ ba?» Bay kôli sara iyôn ba ré gway jurgem.

²¹ Menba, Jésu hô kôlji iyôn ba: «Ken hôn né tô ba?»

Jésu berare ôbi tu tij wo Bêtsayda

²² Jésu nañ bay tôri ôrji Bêtsayda. Bay erañ nañ gawra wo tiri tij bijñé Jésu. Bay uwôli bi ôbi ré uwôl kôbri a sari a. ²³ Jésu fu kôbi ôbi tu tij bi wo hen an ôriñ nañ dî kelañ nañ iyére. Menba, Jésu liri kalê tiri a an ôbi uwôl kôbri a sari a menba, ôbi engeri iyôn ba: «Ju gel ani ba?»

²⁴ Ôbi tu tij bi wo hen bôl tiri an kôl iyôn ba: «En gel bijñé niñba, bay yi mega gurônê ka ô ta iyôn.»

²⁵ Menba, Jésu hô dî kôbri a tiri a menba, kirijna ôbi tu tij bi wo hen bô kirijñé menba, tiri bôlijñé ôbi gel are kêm dô. ²⁶ Menba, Jésu kôli ré ô ijñ niñba, ré hô si bô iyére ré.

Piyêr kôl Jésu ré na Krist

(Mt 16: 13-20, Lk 9: 18-21)

²⁷ Jésu ô nañ bay tôri ôrji sa kam iyére to da nañ bô emê wo Sésaré Pilip a menba, tô geré na, ôbi engeriji iyôn ba: «Bijñé kôl ené na i ba?» ²⁸ Menba, bay kôli iyôn ba: «Ka pôni kôl jeré na Ja ôbi lê batêm, ka pôni kôl jeré na *Eli, ka ðangi kôl jeré na *ôbi kibi Emen wo pôni.» ²⁹ Niñba, Jésu engeriji iyôn ba: «A kenbay ken kôl ené na i ba?» Menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Ju na *Krist, kwo Emen dôri hen.»

³⁰ Menba, Jésu kôlji nañ tôri to map bi bay ré kôlijñé kwôni ðiré na Krist, kwo Emen dôri hen, ré pa pa.

Jésu kôl kwôli anğa ré sa sari a

(Mt 16: 21-28, Lk 9: 22-27)

³¹ Jésu ay tô gelji are kôl iyôn ba: «Dé wo nôbi *Kema Gawra ené gelijñé gusijñé damañ an, surjñé men, damné kañ bay bê kwôbe nañ *bay derê tô tô to Emen, bay a kapen men, bay a deren a men, an sa wô, subu tori menba, na jê sé kampê.»

³² Jésu kôl kwôlê bi wo hen dad a ta. Menba, Piyêr biri ôriñ wolé an nayri. ³³ Menba, Jésu hô bul bô bay tôri ka ba hen an kôlijñé Piyêr iyôn ba: «Ô kelañ nañ en, Sidan, wôsa ermé wom némijñé nañ kwo Emen ré. Ermé wom na kwo gawrê.»

³⁴ Menba, Jésu uwôge kwônê bijñé nañ bay tôri an kôlji iyôn ba: «Hena kwôni ré gey yé ôbi tôn ba, bi uwôl yiri an men, bi ay gurô tagelê wori won temare sari a an era tôn a. ³⁵ Kwôni wo gey gemé yiri ba a mênêri, niñba, kwôni wo uwôl yiri an wô san men, wô sa Kwôlo Dôri

a men na, a gôlɪn naɲ dɪ. ³⁶ Hena kwôni ré uwon aɲga sa terare a na kêm aɲa ré mène merê tu geɲ wori ba, derêri yôn ba? ³⁷ Na mi a kwôni ré bé aɲa ré keranɲin merê tu geɲ wori bi wo hen ba? ³⁸ Na wô bi wo hen a hena kwôni ré dii tayre san a men, sa kwôlê wupê men, perê bɪné sa terare a na ka yi mega bay wogé yébé megêrɪ hen men, bay têrɪn a men hen na, nôbi Kema Gawra na déé tayre sari a kirɪna na bulon hera naɲ *manê ka derômaran a ka yi naɲ jeɲgêrɪ hen naɲ hini emê wo lban.»

9

¹ Jêsu hô kôlɪ sôn iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, perê bɪné ka na na, ka pônɪ a gelé damɲay *emê iyére to Emen naɲ tirɪ dema ré maji tô.»

Yi Jêsu bilɪn yi gay sa keram a (Mt 17: 1-13, Lk 9: 28-36)

² Wulê jii cêgê menba, Jêsu tô si Piyêr naɲ *Jak naɲ Ja aɲ ôrɪn naɲ ci sêd wolé naɲ bɪné ta sa keram wo yêngi a. Kirɪn bay ka hen na, tu Jêsu bilɪn yi gay tirɪ a men, ³ bargay kari bilɪn bôri terɪ aɲ jeranê wo ôbi pelé bargay wôni wo a pelé selé hen iyôn na naɲ. ⁴ Si *Eli naɲ Moyis soji aɲ iyêlɪ naɲ Jêsu. ⁵ Menba, Piyêr kôlɪn Jêsu iyôn ba: «*Rabi, dô wo na merênge na, niɲa lê iyéy gergé subu pôn tom men, pôn to Eli men, pôn to *Moyis a men.»

⁶ Piyêr hôn kwôlê wo ɗa kelê ré wôsa harê liji. ⁷ Kirɪn bay ka hen na, kirɪn ka geri so sa têlɪ ta, menba, tôô gawra ôm bô a kôl iyôn ba: «Kwo ɗebe hen na, na Keman, en piri damaɲ, toyênge kwôlê kibri a.»

⁸ Menba, kirɪn bay ka hen na, bay tô Jêsu bô kwarɪ niɲba, gel kwôni ré, niɲba, Jêsu a ɗebé pini naɲ ci.

⁹ Kirɪna bay herbo tôɲ sa keram a menba, Jêsu kôlɪ bay ré kôlɪn kwôni kwôli aɲga bay gel hen né kwôy wo ɗôbi *Kema Gawra ɗiré jɪn sɪn kamê.

¹⁰ Si Piyêr naɲ Jak naɲ Ja gem kwôlê bi wo hen bôrɪ a menba, bay narɪn kwôlê perêrɪ a kôl iyôn ba: «Kwôlê wo Jêsu kôl wô jê sé perê bɪné ka ma a hen na, bôri na iyeɲ pôn ba?»

¹¹ Menba, bay engeriri iyôn ba: «Wô mi a *bay derê tô tôô to Emen ré kôl iyôn ba ré na Eli a ré hera tumô *Krist, kwo Emen ɗôri hen ba?»

¹² Menba, Jêsu uwôlɪ sara iyôn ba: «Na Eli a hera tumô wô janê are kêm naɲ kinɪji kinɪji ba? A hen iyôn ba, wô mi a ré lɪn bô magtubu to Emen a wo nôbi Kema Gawra ené gelɪn gusɪn men, bay ré tôrɪn a men ba? ¹³ Niɲba, en kelênge, Eli na sa aɲ bay na liri aɲga bôrɪ gey mega wo bay na li bô magtubu to Emen a gengɪn sari.»

Jêsu berare kema wo tunu to habɪn yi bôri a

(Mt 17: 14-21, Lk 9: 37-43a)

¹⁴ Kirɪna Jêsu naɲ Piyêr naɲ Jak naɲ Ja heraji ɗa ligi tô bay tôri ka ba hen menba, bay gel kwarɪ a kwôné bɪné naɲ bay derê tô tôô to Emen wo narɪnɪ kwôlê. ¹⁵ Kirɪna kwôné bɪné gelɪ Jêsu menba, tinɪji ge kay aɲ bay guro wô liri dosé. ¹⁶ Jêsu engerɪji iyôn ba: «Na kwôli mi a kené narɪn na ba?»

¹⁷ Menba, gawra wo pônɪ perê kwôné bɪné uwôli sara iyôn ba: «Rabi, en erap naɲ keman bem wôsa tunu to habɪn jôri iyêlê kwôlê.

¹⁸ Men, kirɪn ka yôn yôn ka ôbi ɗibɪn ya na, tunu to habɪn hende to hen ɗôri ku men, wôbre si kibri a men, ôbi gederé kapɪni men, yiri kêm senɲal a men. En uwôlɪn bay tôm ré dage tunu hende to hen, niɲba, bay nêmené.»

¹⁹ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Kenbay ka ayê bôô wonɲe naɲ hen na, na merê na wô lê naɲ ken yôd ba? Men, na têe iyeɲ a ené ulê bôn jalê sarɲge a ba? Erapɲe naɲ kema bi ben na.»

²⁰ Bay erap naɲ kema bi wo hen biri. Menba, kirɪna tunu to habɪn

hende to hen gel Jésu menba, ay kema ku aṅ ôbi gerɛge men, wôbre si kibri a a men. ²¹ Jésu enɛgere iba kema iyôṅ ba: «Sa iyeṅ a are bay ka hen né liri iyôṅ ba?» Menba, iba kema kôli ré na ca naṅ kamɛri yeṅ. ²² «Têê kwône tunu to habiṅ hende to hen dôri uwôl tare a, réba bô kam a biṅ teré diri. Niṅba, hena jeré nêmlê ani ba, ju li naṅ ni men, ju bô tu na toni men.»

²³ Jésu kôli iyôṅ ba: «Wô mi a jeré kôl: «Hena jeré nêmlê ba?» Ani a gôliṅ kwôni wo bi bôri sa Emen a ré.»

²⁴ Kirija bay ka hen menba, iba kema na kôl naṅ tôri to dami kôl iyôṅ ba: «En bi bôn sa Emen a, li naṅ en aṅ bi ayê bô wupê ré ô tumô men.»

²⁵ Jésu bô wo kwônê biṅé daṅ menba, ôbi ône tunu to habiṅ hende to hen aṅ kôle iyôṅ ba: «Tunu to jôriṅ biṅé iyêlê kwôlê men to biṅ biṅé yi meṅɛ a men hen, en ay tôô béré séṅ bô kema wo hen, aṅ mu hô hô ré niṅ.»

²⁶ Menba, tunu hende to hen séṅ aṅ li kema kaarê kula men, yêsirê naṅ néeri a men. Aṅ ôbi yi mega ré ma iyôṅ, aṅ biṅé ka pôni kôba kôl ôbi ré ma. ²⁷ Menba, Jésu fu kôbi kema aṅ jôgeri hena ta aṅ ôbi dũbu ta.

²⁸ Kirija Jésu ô iṅ niṅ menba, bay tôri enɛgeriri pini iyôṅ ba: «Wô mi a, na niné nêmlê dagê tunu to habiṅ hende to hen né ba?»

²⁹ Menba, ôbi uwôlji sara iyôṅ ba: «Tunu to habiṅ to hen iyôṅ na, séere nô na naṅ uwôlê Emen.»

Jésu hô kôl kwôli aṅga ré sa sari a
(Mt 17: 22-23, Lk 9: 43b-45)

³⁰ Jésu naṅ bay tôri ôri aṅ kirija bay ka hen aṅ siji si bô emê wo Galilé a aṅ bay dibiṅi tôṅ né wôsa Jésu gey bi kwôni ré hôn né. ³¹ Wôsa ôbi hal bay tôri kôl iyôṅ ba: «Bay a beren nôbi Kema Gawra biṅ biṅé aṅ bay a deren aṅ sa wôô, subu tori menba, na jê sé kamɛ.»

³² Niṅba, bay hôn bô kwôlo ôbi kôl hen né. Men né bay hare enɛgeréri men.

I a na kwo dami ba?
(Mt 18: 1-5, Lk 9: 46-48)

³³ Jésu naṅ bay tôri saji biṅ Kapêrnayôm, menba, kirija bay sa biṅ iyére niṅ menba, Jésu enɛgereji iyôṅ ba: «Kené naraṅ na kwôli mi kirija nana eraṅ tô geré hen ba?»

³⁴ Menba, bay tôri wômji sidin wôsa tô geré bay nariṅ kwôlê sa i a ré na kwo dami perêri a ba.

³⁵ Menba, Jésu mô tôṅ, aṅ uwôga bay tôri ka môj kibi wôô hen aṅ kôlji iyôṅ ba: «Hena kwôni ré gey yé kelma ba, bi yi ôbi cêgi megêri kêm men, bi yi ôbi lê jé biṅi a men.»

³⁶ Menba, Jésu ay kema wo dê sa diri derôri a aṅ ôbi ayri kabêri a aṅ kôlji iyôṅ ba: ³⁷ «I, i wo fu kema wo dê mega kwo na yiri a naṅ henen na, ôbi beren na nôbi yiri a hen. Men, kwôni wo beren a yiri a na, beren na nôbi mera yiri a hen ré niṅba, na Iban wo joon hen a, ôbi ré biri a yiri a hen men.»

Kwôni wo jebéna sêd aṅ ré ba, na kwona
(Lk 9: 49-50)

³⁸ Ja kôli iyôṅ ba: «Rabi, nini gel gawra wo pôni dage tunu to habiṅ naṅ henem menba, nini jôri sara wôsa ôbi era tôrna ré.»

³⁹ Menba, Jésu kôl iyôṅ ba: «Jôreṅgiri ré, wôsa kwôni li are naṅ henen na, a kelê kwôlen habiṅé ré niṅ. ⁴⁰ Na ôbi á, kwôni wo na ôbi barena ré ba, na kwona. ⁴¹ Hena kwôni wo ré béṅge kam kaṅ yê bô môni gwore a wô wo kené ay hini *Krist, kwo Emen dôri hen na, na tu kwôlê a ené ena kelêṅge hen, ôbi a ba upé sa kôbri ré.»

Têriṅ na aṅga dami
(Mt 18: 6-9, Lk 17: 1-2)

⁴² «Hena kwôni ré li aṅa kwo iya tô ayê bôô wori a hen ré kuriṅ na, hena bay ré hari keram wo dami a tôri a aṅ bay ré uwôli a bô cér a kôba na aṅga dê gôliṅ gusiṅ to Emen

a gili hen. ⁴³ Hena ré na kôm a lê aña jeré li têriñ na, dô wo ju jôri añ. Dô wo ju mô tu geñ nañ kunum nañ kôm pôn dô dê, erê bô géhên to na tare to enge bariñ né hen nañ kôm wôô. [⁴⁴ Na kirijñ ka wôñne kôba ma ré men, tare kôba bariñ né men.] ⁴⁵ Hena tèm né lêm wo ju li têriñ na, dô wo ju jôre añ. Dô wo ju meray añ môriñ tu geñ nañ kunum dô dê wo ju ôriñ nañ tèm wôô añ ju ôriñ bô géhên a. [⁴⁶ Na kirijñ ka wôñne kôba ma ré men, tare kôba bariñ né men.] ⁴⁷ A hena ré na tum a lê aña jeré li têriñ na, dôre añ, dô wo ju si bô *emê iyére to Emen a nañ tum pôn dô dê wo jeré ô bô géhên a nañ tum wôô. ⁴⁸ Na kirijñ ka wôñne kôba ma ré men tare kôba bariñ né men. ⁴⁹ Wôsa kwôni wo yôñ yôñ kôba tare a bijñ sari a mega wo bay bijñ dôre sa kilijñ a iyôñ.»

⁵⁰ «Dôre na aña dôri, nijba, hena hende ré gerañ né ba, bay a lere iyeñ a ré herê gerañgê hôriñ ba? Yéñge mega dôre iyôñ añ ken mô nañ bô jalé perêñge a.»

10

Kwôlo gengijñ sa kariñare to iyore nañ iba

(Mt 19: 1-12, Lk 16: 18)

¹ Jésu ay geré ô bô emê wo Judé a cêgi cér wo Jurdê a. Bijñé kwône hô dañji ligiri a. Ôbi gelji are gañ gañ, menba, tê pôn a sôñ ôbi gelji are.

² *Parisiñênê ka pôni ay tô iyêlê nañ Jésu wô sélijñ bôri, bay engeriri iyôñ ba: «Tôô tona kôl wo iba ré dagê tamni hari ba?»

³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôñ ba: «Na kwôli mi a *Moyis na ré kelêñge kené li ba?»

⁴ Bay kôli iyôñ ba: «Moyis na kelêni iyôñ ba: «Kwôni wo ré dage tamni ba, ré buru magtubu top bê tôre kôbre a.» »

⁵ Menba, Jésu kôlji iyôñ ba: «Na wô bô denyelé woñge aña Moyis na

ré ayijñ tôô hende to hen béñge hen. ⁶ Nijba, kirijña Emen na ay tô dê tô terare na, ôbi dî gawrê iba nañ iyore. ⁷ Na wô bi wo hen aña iba ré dê ibari nañ yori añ, añ dé yiri nañ tamni ⁸ añ bay wôô hen a yiji na gawra wo pôn. Mega hen iyôñ na, bay na bijñé wôô ré nij, nijba, bay yi mega gawra pôn. ⁹ Na tôri bi wo hen aña kwôni ré nê mê bisiré aña Emen day lijñ kurôñgi yi wo pôn hen né.»

¹⁰ Kirijña bay ré bañ ijñ tô na, bay tô Jésu hô engereri gengijñ sa kwôlê woñ dagê iyore wo ôbi ré kôl hen. ¹¹ Menba, Jésu kôlji iyôñ ba: «Kwôni wo dage tamni añ enijñ to dañgi na, ôbi li têriñ nañ tamni to tumô hen. ¹² A hena iyore ré dage kurôre añ enijñ iba wo dañgi na, hende li têriñ.»

Jésu tô kibri sa kamrê

(Mt 19: 13-15, Lk 18: 15-17)

¹³ Bijñé erañ nañ kamrê ka dê bijñ Jésu bi ôbi ré uwôl kôbri sarji a, nijba, bay tôri nayji. ¹⁴ Jésu gel wo bay tôri li hen iyôñ menba, bôri tari, añ ôbi kôlji iyôñ ba: «Dêñge kamrê bi era legen a dîba ken jôreñgeji ré. Wôsa *emê iyére to Emen yi gengijñ sa bijñé ka yi mega kamrê ka dê de bay ka hen iyôñ. ¹⁵ Na tu kwôlê a ené kelêñge hen, kwôni wo gey bi Emen né yi kelma wori mega kema wo dê lijñ hen iyôñ ré na, ôbi a ulê têri bô emê iyére tori a ré kwôy.»

¹⁶ Menba, Jésu bu kamrê a kabrêri a añ tô kibri a sarji a añ uwôl kôbri a sarji a a men.

Ôbi uñé wo pôni

(Mt 19: 16-30, Lk 18: 18-30)

¹⁷ Kirijña Jésu ô tô geré na, gawra wo pôni guro añ sa cubu gubari tumôri a añ engereri iyôñ ba: «*Rabi wo dôri, na mi a ené lê aña ené môriñ tu geñ nañ kunun ba?»

¹⁸ Menba, Jésu kôli iyôñ ba: «Wô mi a jeré uwôgen kwo dôri ba? Kwôni wo dôri nañ, Emen pôn nêñ

a na kwo dôri. ¹⁹ Ju hôn tôô to Emen na ay kôl iyôn ba: «Duu temare ré men, yij yinare toj têrip ré men, gômse ré men, kôl kwôlê woñ benare dî sa ðipé ré men, lij kwôni anja habij né men, bij ibam naj yom kwôlê a men.» »

²⁰ Ôbi hô kôlij Jêsu iyôn ba: «Rabi, tôô hende to hen en li kê m naj kampên yej.»

²¹ Jêsu piri aj bôri aj, kôli iyôn ba: «Anja pônî bam ya. Ô perê ari uné kam kê m ju kelêj aj larirji na, ju cêj bay nimré. Aj ari uné ka kwôni yi derômaraj a gemem ligi Emen a ya. Menba, jôbi ju era tôn a.»

²² Nijba, kirijna ôbi toy kwôlê bi wo hen iyôn na, tiri mêne aj ôbi kurij ô ta naj tu ja wôsa anjan uné kari mê gan.

²³ Jêsu bô kwari aj kôlij bay tôri iyôn ba: «Bi ðipé kaj bay uné ré si bô emê iyére to Emen a na, iyére gan.»

²⁴ Kwôli kelê Jêsu lij bay tôri harê. Ôbi hô kôlji iyôn ba: «Milpên, sé bô emê iyére to Emen a na, iyére gan.»

²⁵ Jambal a sé lew si tu iyom libra gôlij ôbi uné ré si bô emê iyére to Emen a.»

²⁶ Bay tô Jêsu hen dengôri tiji damañ a aj bay kôl perêrji a iyôn ba: «Nijba, i a uné gelê ba?»

²⁷ Jêsu bôrji aj kôl iyôn ba: «Uné gelê na, gawra nê m né, nijba, Emen nê m. Wôsa Emen nê m lê are kê m.»

²⁸ Piyêr kôli iyôn ba: «Gel, nini dêj are kê m aj nini era tôm a.»

²⁹ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Na tiri, en kelênge, hena kwôni ré dêj iyére tori, yê nêri, yori, ibari, kamni naj yagê wori wô san men, wô sa Kwôlo Dôri a men na, ³⁰ ôbi a uné haw hen kirij bay ka hen têê arew iyére men, yê nê men, yori men, kamrê naj yagê a men, aj are bay ka hen kê m a era naj bô emê, aj tôre to cêgi na, ôbi a merê tu geñ naj kwini. ³¹ Bîjé kwône ka nâ nâ ka tumô hen na, haw hen na bay a

yé bay cêgê men, bay cêgê ka haw hen a herê yé bay tumô men.»

Jêsu hô kôl kwôli anja ré sa sari a a sôn

(Mt 20: 17-19, Lk 18: 31-34)

³² Jêsu naj bay tôri ôrji gerê wô erê Jérusalê m, menba, Jêsu ô tumôrji a. Bay tôri dengôrji tiji men, tô ðipé ka ô tôrji a hen na, harê liji men. Têê pôn a sôn Jêsu uwôge bay tôri ka môj kibi wôô hen ligiri a aj ay tô kelêji kwôli anja ré sa sari a hen kôl iyôn ba: ³³ «Ken toy, nana erênge na Jérusalê m a hen, aj bay a beren nôbi *Kema Gawra bij damné kaj bay bê kwôbe men, bay derê tô tôô to Emen a men, aj bay a dên kwôlê woñ temare san a men, bay a nôgen bij ðipé ka na Jubnê ré hen a men. ³⁴ Aj bay a ayren men, bay a teben kalê san a men, bay a sên men, aj bay a deren aj sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampê.»

Si Jak naj Ja uwôlij Jêsu are

(Mt 20: 20-28)

³⁵ Kam Jêbêdé ka wôô Jak naj Ja eraji ligi Jêsu aj kôli iyôn ba: «Rabi, nini gey bi jeré li anja nini engerem hen béni.» ³⁶ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na mi a kené gey bi ené li bênge ba?»

³⁷ Bay uwôli sara iyôn ba: «Béni bi niné sa ô merê kwo pôn sa kôm woñ gusurô a men, kwo pôn sa kôm woñ maa a men bô emê iyére tom a.»

³⁸ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Anja ken engere hen ba, ken hôn dô bi ba? Ka nê mê yê kam kaj bô emê ka na yê hen ba? Men batê m to bay a lèn hen na, ka nê mê lê ba?»

³⁹ Bay hô kôlij Jêsu iyôn ba: «Nijna nê mê yê senje.» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Ka yê kam kaj bô emê ka na yê hen men, batê m to bay ka lèn hen kôba ka lê a men hanje, ⁴⁰ nijba, kwoñ merê sa kôbi woñ gusurô a men, kwoñ maa a men na, na nôbi a gengé ré, nijba, na

Iban a gengé kirij̄n wô b̄ijé kari ka ôbi na bu sa t̄erji nij̄ hen.»

⁴¹ Menba, bay t̄o J̄ésu ka ba m̄ôj̄ hen, kirij̄na toy hen iȳôn̄ na, b̄ôrji tarji sa si Jak nañ Ja. ⁴² J̄ésu uw̄ôgeji k̄êm añ k̄ôlji iȳôn̄ ba: «Ken toy, kilmé ka sa terare a na ôm sa b̄ijé kaji men, b̄ijé ka damné k̄ôba ḡôlij̄ sarji a men. ⁴³ Nij̄ba, kenbay ba bi yi hen iȳôn̄ perêr̄nge a ré. Perêr̄nge a hen aña kw̄ôni ré gey yé kwo dami ba, bi yi mana woñge men, ⁴⁴ kwo gey yé kwo tumô ba, bi yi lema woñge men. ⁴⁵ Na hen iȳôn̄ a, n̄ôbi Kema Gawra ené era sa terare a na na wo b̄ijé ré yi mané kañé ré, nij̄ba, na wô yé mana woji men, ayê yen b̄ij̄ temare t̄êbij̄ sa b̄ijé kw̄ône a men.»

J̄ésu berare Bartimé ôbi tu tij̄
(Mt 20: 29-34, Lk 18: 35-43)

⁴⁶ J̄ésu nañ bay t̄ôri men nañ kw̄ônê b̄ijé a men saji sa iyé Jér̄iko. Kirij̄na bay ca sé añ Jér̄iko na, ôbi tu tij̄ kwo p̄ôni hini ôm Bartimé kema Timé mô b̄êngê geré wô uw̄ôlê are.

⁴⁷ Ôbi toy wo ré na J̄ésu wo Najarê̄t menba, ôbi uw̄ôgiri kañ a ta: «J̄ésu, *kuñga kelma Dabid, bô tu ja tij̄ê.»

⁴⁸ Menba, b̄ijé kw̄ône nayri bi ôbi ré wôm t̄ôj̄, nij̄ba, ôbi hô ôm nañ néeri a: «Kuñga kelma Dabid, bô tu ja tij̄ê.»

⁴⁹ Menba, J̄ésu ðebu t̄ôj̄ añ k̄ôl iȳôn̄ ba: «Uw̄ôḡangiri na.» Bay uw̄ôga ôbi tu tij̄ bi wo hen añ k̄ôli iȳôn̄ ba: «Uw̄ôl b̄ôm p̄ô, añ ju hena ta era up̄éri w̄ôsa ôbi uw̄ôgem.»

⁵⁰ Ôbi tu tij̄ bi wo hen uw̄ôl bargay kari kañ kelanê añ, añ hena kerêd sa t̄êri a era ligi J̄ésu a. ⁵¹ J̄ésu ay kw̄ôlê añ engeriri iȳôn̄ ba: «Na mi a jeré gey bi ené li bem ba?» Ôbi tu tij̄ bi wo hen k̄ôli iȳôn̄ ba: «*Raboni, en gey gelé kirij̄n.»

⁵² Menba, J̄ésu k̄ôli iȳôn̄ ba: «Ô, ayê b̄ôwom ḡôlij̄ nañ ju.» Menba, kirij̄n bay ka hen na, ôbi gel kirij̄n hôrij̄n añ ôbi ay geré ô t̄ô J̄ésu a.

11

J̄ésu sa b̄ij̄ Jérusalêm
(Mt 21: 1-11, Lk 19: 28-40, Ja 12: 12-19)

¹ Kirij̄na bay eraji ða nañ Jérusalêm na, bay siji si kwa Bêtpajé men, Bétani men, kwa Keram wo Olibiyé a, menba, J̄ésu jé bay t̄ôri wôô, ² añ k̄ôlji iȳôn̄ ba: «Erênge iyére to tumôr̄nge hen, kirij̄na ka b̄ij̄ na, ka up̄é kema kura hariñ t̄ôj̄ wo kw̄ôni dayri ré t̄ô, bisirênger̄i ken erañ. ³ Añ hena kw̄ôni ré engerênge iȳôn̄ ba: «Wô mi a kené busereri ba?» ba, ken k̄ôli: «Na Kelma a geyé.» Añ kirij̄n bay ka hen ôbi a ðênge ka erañ.»

⁴ Bay ôrji menba, bay uw̄ôj̄n kema kura hariñ nô b̄êngê geré ða kibi ira. Añ bay ðôri. ⁵ B̄ijé ka p̄ôni ka ðibiji ya hen engereji: «Wô mi a kené buser kema kura wo hen ba?» ⁶ Menba, bay t̄ô J̄ésu uw̄ôlji sara mega ôbi ré k̄ôlji iȳôn̄, menba, bay ðiji ô.

⁷ Bay erañ nañ kema kura na b̄ij̄ J̄ésu añ bay bi bargay kaji c̄êgi kura añ J̄ésu ðay mô sara. ⁸ B̄ijé kw̄ônê bi bargay kaji t̄ô geré, ka p̄ôni p̄ôj̄ germé nono sa b̄iji t̄ô geré a men. ⁹ Ka p̄ôni ô tumôri a men, ka p̄ôni ba c̄êgeri a men añ bay ka gura ôm: «Hosana, terê kibi yi gengij̄n sa kw̄ôni wo era nañ hini Kelma. ¹⁰ Bi terê kibi yi gengij̄n sa emê iyére to era hen, na emê iyére to môyrena kelma Dabid.

Hosana yi ðerômarañ a ta.»

¹¹ J̄ésu sa Jérusalêm, añ ôbi ô b̄ô *iyéy Emen a. Kirij̄na ôbi k̄ôbe kirij̄n gel k̄êm na, ôbi ô Bétani nañ bay t̄ôri ka môj̄ kibi wôô hen w̄ôsa tare p̄ô ḡañ nij̄.

Tôgôre to yêêre nañ
(Mt 21: 18-19)

¹² Sa p̄ôn c̄êgê kirij̄na J̄ésu nañ bay t̄ôri henaji Bétani hen na, kurôj̄ li J̄ésu. ¹³ Ôbi b̄ô kirij̄n kelañ ðê menba, gel tôgôre to mare lebé ôbi

ô gelé yaŋ ba dīré upé yêre, niŋba, kirija ôbi era da menba, uwôn na mare mera wôsa na geserêre ré tô. ¹⁴ Menba, Jêsu kôlij tîgôre hende to hen iyôn ba: «Kwôni a emê yêrê cêgê ré niŋ.» Bay tôri toy kwôlê wo ôbi kôl hen.

Jêsu ô derô haba wo iyéy Emen a (Mt 21: 12-17, Lk 19: 45-48, Ja 2: 13-22)

¹⁵ Bay sa bij Jêrusalêm, menba, Jêsu ô derô haba wo iyéy Emen a menba, ôbi dage ðijé kêm ka eraŋ naŋ angaŋ gara men, ka era wô kelé are a men hen. Men, ôbi nôgerê tabel to bay kerangê gursu naŋ to bay dére derare gara hen hee a men. ¹⁶ Ôbi dī kwôni ay ani kani pôn iyôn sijn si bô iyéy Emen ré. ¹⁷ Menba, Jêsu halji kôl iyôn ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: <Iyére tijé a yé na iyére to tô môj wo ðijé a era wô uwôlê Emen ya ré ba?> Menba, kenbay ken ay lij kini merê bandi.»

¹⁸ Damné kaŋ bay bê kwôbe men, *bay derê tô tô to Emen men na, toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, wogéji geré wô deré Jêsu. Bay hareri wôsa gelé are kari dé sa kwônê ðijé men, dôrji a men.

¹⁹ Kirija tare kurij menba, Jêsu naŋ bay tôri siji sa iyére hende to hen ôrji aŋ.

Jêsu naŋ tîgôre to hay (Mt 21: 20-22)

²⁰ Tô kirij, kirija bay ré ôrji tô geré na, bay tô Jêsu gelji tîgôre hay kwôy dī hanêre a. ²¹ Piyêr erem sa kwôlê wo Jêsu na kôlij tîgôre tumô hen menba, ôbi kôlij Jêsu iyôn ba: «*Rabi, gel tîgôre to na ju tîmne hen hay.»

²² Jêsu ay kwôlê kôlji iyôn ba: «Bêŋge bôrŋge sa Emen a. ²³ Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, hena kwôni ré kôlij keram wo hen iyôn ba: <Dô yem wolé aŋ ju ô kurij a bô cér a> aŋa ôbi ré bi bôri sara na, are bay ka a lij ôbi a gelé naŋ tiri,

wôsa ôbi gaanê ré, niŋba, bi bôri sa kwôlê wo ôbi kôl hen. ²⁴ Na bi wo hen aŋa ené kelêŋge, aŋga yôn yôn ka ken uwôlij Emen na, dô wo ken bi bôrŋge sara mega wo kené uwon niŋ, menba, are bay ka hen a lij bêŋge. ²⁵ Men, sa pôn pôn kirija ken hena wô uwôlê Emen aŋa kené ôrij naŋ kwôlê wôni naŋ kwôni na, déŋge bôrŋge jal sara aŋ bi Ibareŋge Emen wo mô derômaraj a kôba bi dī bôri jal sa têrij lêreŋge a men. [²⁶ Niŋba, hena kené dī bôrŋge jal ré na, Ibareŋge Emen wo mô derômaraj a kôba a dé bôri jalê sa têrij lêreŋge a ré men.]»

Tô to Jêsu hena na yôn ba? (Mt 21: 23-27, Lk 20: 1-8)

²⁷ Jêsu naŋ bay tôri hô heraji Jêrusalêm menba, kirija Jêsu ô derô haba wo iyéy Emen a menba, damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ bay derê tô tô to Emen naŋ surpé eraji ligiri a. ²⁸ Aŋ bay engeriri iyôn ba: «Na naŋ tô to yôn a jeré lij are bay ka kêm hen ba? I a bem tô hende to hen a jeré lij are bay ka hen ba?»

²⁹ Menba, Jêsu hô uwôlji sara iyôn ba: «En gey engerêŋge kwôlê pôn aŋ ken uwôlen sara. Aŋ na kelêŋge naŋ tô to yôn a ené lij are bay ka kêm hen. ³⁰ Batêm to Ja na lij ðijé hen na, hena na derômaraj a laba na ligi gawrê ba? Uwôlence sara.»

³¹ Niŋba, bay kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Hena nana kôl ré na batêm to ré hena na derômaraj a na, ôbi a kelê wô mi a na nana bi bôrna sari a ré ba? ³² Hena nana kôl batêm to Ja lij ðijé hen ré hena na ligi gawrê na, ðijé a lén kwôlê.» (Bay hare wôsa kwônê ðijé bô Ja mega *ôbi kibi Emen na tiri.)

³³ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nini hôn né.» Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Hen iyôn na, nôbi kôba na kelêŋge na naŋ tô to yôn ené lij are bay ka hen né men.»

12

Gwosoy kwôlo gengij sa bay yagê tɔnadɔr

(Mt 21: 33-46, Lk 20: 9-19)

¹ Jésu kôlji gwosoy kwôlo ɗanɗi kôl iyôn ba: «Gawra wo pônɩ yage tɔnadɔr. Ôbi ay haba woɗ gerem a sara. Ôbi pi iyom wô uwôriɗ yêre ya. Aɗ ôbi li iyére to dami toɗ gemé yagê bi wo hen sara. Menba, ôbi biɗ bay yagê tɔnadɔr yagê wori bi wo hen aɗ bay têbri naɗ geserê geserê aɗ ɗiɗ yiri ôriɗ kergare. ² Kirɩna geserê né tɔnadɔr sa niɗ na, ôbi jé mana wori ô upé bay gemé tɔnadɔr hende to hen bi ôbi ré ô engé kwa yêre wori eraɗ biri. ³ Bay gemé tɔnadɔr hende to hen na, berji mana bi wo sê aɗ dageri hô kôbri senɗe. ⁴ Ôbi iyé tɔnadɔr na hô jé mana wori kwo ɗanɗi menba, bay gemé tɔnadɔr bay ka hen hô sêri biri iyare sari a men, tiréri a men. ⁵ Ôbi iyé tɔnadɔr na hô jé mana wo ɗanɗi sôn menba, bay gemé tɔnadɔr na diri. Menba, ôbi hô jé ka ɗanɗi kwône menba, bay liɗi na mega bi wo bay na liɗ ka tumô hen iyôn. Bay sê ka pônɩ men, bay duu ka pônɩ men. ⁶ Niɗba, kemari wo ôbi piri hen a ba. Ôbi jéri ligirji a mega gerɗé jé aɗ kôl iyôn ba: «Ôbi ba, bay a kemnaɗ tini tô.» ⁷ Niɗba, bay gemé tɔnadɔr na kôliɗ yirji iyôn ba: «Na ôbi emê cibré ibari bi a na, eraɗɗe, na derɗɗeri aɗ aɗa cibré ibari a kêm na na baɗɗe.» ⁸ Menba, bay biri diiri aɗ uwôl temayri kelaɗ wolé naɗ yagê tɔnadɔr.»

⁹ «Ôbi iyé y tɔnadɔr a lê iyen niɗ ba? Ôbi a sa deré bay gemé tɔnadɔr aɗ a biɗ ka ɗanɗi gemé. ¹⁰ Ken ɗenɗe kwôlê bi wo hen bô magtubu a ré ba? «Keram bi wo bay ɗé iyére na kapni hen na, ôbi a hô yé keram woɗ ɗé tô iyére. ¹¹ Na Kelma a lê hen iyôn aɗ na aɗa dami gaɗ.» »

¹² Bay sa Jubnê woge geré ciré beré Jésu niɗba, bay hariɗ kwônê biɗé, wôsa bay hôn dô wo gwosore to ôbi ré kôl hen na, ré gengij na sarji. Menba, bay ôrji wolé aɗ ligiri a.

Têbê wôgê wo Sésar

(Mt 22: 15-22, Lk 20: 20-26)

¹³ Bay jé *Parisinêɗê ka pônɩ naɗ biɗé ka *Hérôd ligi Jésu a wô beréri sa kwôli kelêri a. ¹⁴ Bay sa kôli iyôn ba: «*Rabi, nini hôn wo kwôli kelêrem kêm na, na kwôlê woɗ tiri men, kwôlê bi wo pôn hen a jeré kôliɗ biɗé kêm a men. Wôsa ju dô tu kwônɩ ré men, ju gelji naɗ geré wo Emen naɗ tu kwôlê a men. Hen iyôn na, têbê wôgê wo kelma wo dami *Sésar na, na aɗaɗa lê laba, na aɗaɗa lê ré ba? Niné têbri laba, niné têbri ré ɗi ba?»

¹⁵ Jésu hôn gwosore toji hende to hen dô aɗ kôlji iyôn ba: «Wô mi a kené sél bôn iyôn ba? Ayêɗɗe selé pôn ben na na gelé.»

¹⁶ Bay aya selé hende to hen biri. Menba, Jésu engereji iyôn ba: «Sa kwônɩ wo yi yé na naɗ aɗa bay ɗi yé na ba, gengij na sa i ba?» Menba, bay uwôli sara ré na to kelma wo dami Sésar.

¹⁷ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Aɗa na ka Sésar ba, ken biɗ Sésar, aɗa na ka Emen ba, ken biɗ Emen.»

Menba, tiniɗi ge kay sa kwôlê wo Jésu kôl hen.

Kwôlo gengij sa jê sé kampê wo biɗé ka ma

(Mt 22: 23-33, Lk 20: 27-40)

¹⁸ *Sadusinêɗê ka kôl iyôn ba biɗé ka ma ré jê sé kampê ré kwôy hen, eraɗi ligi Jésu aɗ engeriri kwôlê kôl iyôn ba: ¹⁹ «Rabi, tô to *Moyis na kelêna iyôn ba: «Hena kwônɩ ré ma aɗa ré ɗi tamni mamare aɗa hende ré yê ré tô na, yêni kwônɩ wo ma hen na ré enɗe turgôri aɗ ré yêɗ kamrê biɗ yêni wo ma hen.» ²⁰ Niɗ na biɗé ka pônɩ na jurgem tô yêniɗare a. Kwo iyêri enɗe iyore menba, ma

baa yê kema. ²¹ Ôbi cêgeri enge turgôri menba, ôbi ma baa yê kema. Are bay ka hen sa sa kwo subi a a men. ²² Are bay ka hen sa sa bijné bay ka jurgem hen kêmba wo bay ré yê kamrê. Menba, cêgeriji a kêmba, iyore hende to hen ma a men. ²³ Kirija bijné ka ma a jê sé kampê hen na, na i perê yêné ka jurgem hen a na kurô iyore na ba? Wôsa bay kêmba na na kwôrjêre.»

²⁴ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Kwôli kelêrjêge sanjij na ken nono, wôsa ken hôn kwôlo yi bô magtubu to Emen a hen ré men, ken hôn ibé iyêrê wo Emen né a men. ²⁵ Kirija bijné ka ma a jê sé kampê na, imjê a engé yébé ré nij men, yébé kôba a engeji imjê ré a men. Nijba, bay a yé mega *manê ka derômaran a iyôn. ²⁶ Kwôlê wo gengij sa bijné ka ma na sé bay ré jê sé laba, ré jê sé ré ba ba, na ken dêjse bô magtubu to *Moyis a kirija Emen sij sari a kwa kam gurônê hen né ba? Emen na kôli iyôn ba: «Nôbi ena Emen wo *Abraham, kwo Isak na kwo Jakwôb.» ²⁷ Emen na Emen wo bijné ka mô tu gej dîba ôbi na Emen wo ka ma hen né. Ermé kwôlê wonje gerij na ken kay dama.»

Tô to dami gôlij megêre
(Mt 22: 34-40, Lk 10: 25-28)

²⁸ Ôbi derê tô tô to Emen wo pôn toyji wo bay narij menba, ôbi hôn wo Jêsu ré uwôlji sara dô. Ôbi uso da a engere Jêsu iyôn ba: «Tô to yôn a na to dami dê megêre ba?»

²⁹ Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Gel, tô to tumô a na: «Toy *Israyêl, Kelma Emen wona na Kelma pôn nêj. ³⁰ Añ já peré Kelma wom Emen na bô pôn men, na tunum kêmba men, na ermé wom kêmba men, na néém kêmba a men.» ³¹ Gel kwo jôgij wô wori a na: «Gey megam mega ju geyij yem hen iyôn. Tô to dangi to dami dê ka wô hen ba na.» »

³² Ôbi derê tô tô to Emen kôlij Jêsu iyôn ba: «Rabi wo dôri, ju kôl na tiri kirija ju kôl Emen ré na pôn nêj hari a Emen wôni wo dangi ré na. ³³ Añ bi jeré piri na ermé wom men, na néém wom men, jeré gey megam mega yem iyôn a men, na aña dô dê sarganê ka gay gay kêmba hen.»

³⁴ Jêsu gel wo ôbi ré uwôli sara dô hen iyôn na tu melênê menba, ôbi kôli iyôn ba: «Ju kela na *emé iyére to Emen né.» Menba, kwôni wo dangi erem wôsa engeriri kwôlê ré nij.

Krist, na kwo kelma Dabid
(Mt 22: 41-46, Lk 20: 41-44)

³⁵ Jêsu ay tô gelij bijné are bô *iyéy Emen a kôl iyôn ba: «Wô mi a bay derê tô tô to Emen ré kôl *Krist, kwo Emen dôri hen, ré na *kunga kelma Dabid ba? ³⁶ Kelma Dabid na yiri kôba Tunu toñ hendi bô bôrê wôn bôri añ biri kôl iyôn ba: «Kelma Emen na kôlij Kelma wujê iyôn ba:

«Sa mô sa kôben won gusurô, kwôy wo na bij bay barem a yé aña sêlê têm.» »

³⁷ Kelma Dabid na yiri kôba uwôge gawra bi wo hen Kelma menba, iyeñ a ôbi ré yé kungari sôn ba?»

Jêsu gelij bijné are gengij sa bay derê tô tô to Emen
(Mt 23: 1-36, Lk 20: 45-47)

Añ kwônê bijné toy kwôlê wori bi wo hen nañ yi derê. ³⁸ Kirija Jêsu gelji menba ôbi kôl iyôn ba: «Berêjge dô wô bay derê tô tô to Emen ka gey palê na bargay ka yêjnê wo ré gel wo ciré na ka damné hen men, gey bi bay ré liji dosé yôd yôd tu wolé men, ³⁹ ka gey kirij ka tumô bô *iyéy dapare a men, kini emé are a hen a men. ⁴⁰ Men, bay na bay mênêre are bô iyé yébé ka mamê, añ wôsa lamij tu bijné na, bay uwôl Emen dé dé dé, na déñ iyôn. Bijné bay ka hen na,

kwôlê wo Emen a ulêji sarji a hen na, na kwôlê wo dami.»

Anğan baliyare ka iyore toj mamne

(Lk 21: 1-4)

⁴¹ Jêsu mô bul kwini si kirij ka bay dîj sunugu lari ya hen aji ôbi bô kwônê bîjé iyeŋ a bay ré bi lari ba. Bîjé ka ôrij mé na, bay bi mé. ⁴² Iyore to pônî toj hende tu ja kôba era men, aji bi kam sélé wôô to nêmu gursu pôn né hen. ⁴³ Menba, Jêsu uwôge bay tôri aji kôlji iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, mamne toj hendi nimré hende to hen na, bi dê bîjé kêm ka ré sa bi hen. ⁴⁴ Wôsa bîjé bay ka hen kêm hen bi na gursu to bay ôrij doyre ré nij hen, nijba, hende na, bi na lari kêm wo hende ôrij doyre wô kelij anğan emêre hen.»

13

Jêsu kôl kwôli mênê iyéy Emen

(Mt 24: 1-2, Lk 21: 5-6)

¹ Kirija Jêsu so bô *iyéy Emen a na, ôbi tôri wo pônî kôli iyôŋ ba: «Ca! *Rabi, gel keram na iyére ka hen.»

² Menba, Jêsu kôl iyôŋ ba: «Ju gel iyére hende to damné hen ba? Keram wôni wo a ba ta sa megari a ba na, bay kêm a mênij.»

Anğan tu ja

(Mt 24: 3-14, Lk 21: 7-19)

³ Jêsu mô sa Keram wo Olibiyé aji bilij kwini si sa iyé iyéy Emen. Menba, Piyêr, *Jak, Ja na André eŋgeriri kwôlê kirija bay ré môrij piniji na dî hen. ⁴ Bay kôli iyôŋ ba: «Kelêni, kirija yôŋ a are bay ka kêm hen ré sa ba? Men na mi a gelé mega are bay ka hen ré ca kerê nij ba?»

⁵ Menba, Jêsu kôlji iyôŋ ba: «Dêŋge tu melênê sa yerŋge a bi kwôni lamêŋge na kwôlê wôj benare ré. ⁶ Wôsa bîjé kwône a ayêji henen aji kelêji: «Na nôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen.» Aji bay a lamij bîjé kwônê. ⁷ Kirija ka toyé kwôli kumbul ôm dâ réba kelaŋ

na, na ken na, dêŋge bôrŋge hare ré wôsa are bay ka hen a sa môj môj dem, nijba, na gerjé wulê bi wo hen né tô. ⁸ Tô yê pôn a lê kumbul na yê wo dâŋgi men, emê iyére pôn a séj na to dâŋgi men, terare a yebagij na sa iyére gay gay men, kurôŋ a lê kirij a men, nijba, are bay ka kêm hen na, yi mega yê wo ay tô lê iyore iyôŋ.»

⁹ «Dêŋge tu melênê sa yerŋge a wôsa bay a ôrij na ken tumô bay jerê kwôlê men, bay a sêŋge na tinêre bô *iyéy dapare a men, bay a ôrij na ken tumô kilmé men, tumô bay emê iyére a men, wô san, aji bi kené uwôlij béré Kwôlo Dôri. ¹⁰ Na mi mi kôba béré Kwôlo Dôri wo Emen a uwôlij na kirij kirij bi tô yê bîjé kêm toy dema are bay ka hen ré sa tô. ¹¹ Kirija bay ôrij na ken tumô bay jerê kwôlê a na, ken sun tumô wô kwôlê wo kené erê kelê hen né, nijba, ken kôl kwo Emen a bêŋge kirij bay ka hen. Wôsa na kenbay a iyêlé ré, nijba, na Tunu toj hendi bô bôrê a bêŋge kwôlê kebêŋge a. ¹² Gawra a desé sa yêni aji bi bay ré diri men, iba kema a lij kemari hen iyôŋ hende to hen men, kamrê kôba a perê sa balêrji bi bay ré derji a men. ¹³ Bîjé kêm a tôrêŋge wô kibi henen, nijba, kwôni wo bu bôri iyêre kwôy derij kibi ba, ôbi a gelê.»

Anğan bô emê ka a lê bîjé ka Jérusalêm

(Mt 24: 15-28, Lk 21: 20-24)

¹⁴ «Kirija ken gel anga habij ka mênê kirij, dî yirji kirij ka bay ré merê ya ré hen, kwôni wo dêŋse na bi hôn dô. Kirij bay ka hen na, bi bîjé ka Judé ba, ge sa keram a men, ¹⁵ kwôni wo mô tô tunu a nô ba, bi era ira wô erê ayê ani bô iyére tori a ré nij men, ¹⁶ kwôni wo dèbe bô yagê ba, bi hera uwo wô ayê bargay kari ré a men. ¹⁷ Wulê bi wo hen na, bô emê wo dami a lê yébé ka bay kwo men, ka kamniji yi kuba ba ya tô hen a men. ¹⁸ Uwôlêŋge Emen bi are bay ka kêm hen bi sa

terbére a ré. ¹⁹ Wôsa wulê bi wo hen na, bô emê wo ðijé a lê hen na, na bô emê wo dami wo kwôni gel sa pôn né ayij tôri wo Emen na ðij tô terare kwôy kemnêj hen men, kwôni a herê gelé bô emê bi wo iyôngi hen ré nij a men. ²⁰ Añ hena Emen né jô kibi sa hende to hen ta ré na, kwôni pôn nêj iyôn kôba a upé gelé ré. Nijba, ôbi ðu kibi kirij dê wôsa ðijé kari ka ôbi tôrji hen. ²¹ Hena kwôni ré kelênge iyôn ba: «*Krist, kwo Emen dôri hen ré ná nà» ley, «ré ná yan» ley na, ken bi bônge sa kwôlé wori a ré. ²² Wôsa Kristjê kaj bay benare hen naj bay kibi Emen kaj bay benare kwône a lê anjan gelé naj kaj gijê wô lamij ðijé men, ðijé ka Emen kôba bay a masê wo ciré lamêji a men. ²³ Kenbay kôba ken berênge dô wôsa en kelênge kêm kô tumô nij.»

Sa hera wupé nôbi Kema Gawra
(Mt 24: 29-31, Lk 21: 25-28)

²⁴ «Menba, kirij bay ka hen na, cêgi bô emê bi wo a lê ðijé hen na, tare to tay a berarê ré nij men, geserê a ené ré nij men, ²⁵ têtênje a herij ta men, anjan néé ka derômaran a a yebagij mênij a men. ²⁶ Menba, bay a gelen nôbi *Kema Gawra hera perê kirij ka geri a naj néé wo dami men, naj dampare to dami a men. ²⁷ Kirij bay ka hen na, na jé manê kajê ka derômaran a dayré sa ðijé ka na en tôrji hen sa terare a na kêm a men.»

Kwôlo gengij sa tógôre to libé
(Mt 24: 32-35, Lk 21: 29-33)

²⁸ «Ayênge tógôre ken gengij kirij, kirija tógôre jubu añ libé hen na, ken kôl kami emen ré ba ða nij. ²⁹ Kenbay kôba kirija ken gel wo are bay ka hen sa nij na, ken hôn wo nôbi Kema Gawra ené ða kibi geré nij. ³⁰ Na tu kwôlé a ené ena kelênge hen, gawré ka haw hen na, ka pôni a ba geñ kirija are bay ka

hen a sañ. ³¹ Derômaran naj sa terare a najê nijba, kwôlé wupé na, a najê ré kwôy.»

Emen pôn nêj a hené sa to sa terare a kôrij

(Mt 24: 36-44)

³² «Kwôlo gengij sa wulêri naj tayriri na, kwôni pôn nêj iyôn hôn né men, *manê ka derômaran a hôn né men, Kema kôba hôn né a men, nijba, na Ibari pôn nêj hari a hené mera. ³³ Berênge dô, yênge kum né wôsa ken hôn kirija yôn a are bay ka hen ré sañ né. ³⁴ Yi mega gawra wo ða erê kergare iyôn. Ôbi ðéj iyére tori añ bij manê kari jé a kôbriji a. I ba naj lê jéri. Ôbi ay têtê bij ôbi gemé kibi iyére ré yi kum né. ³⁵ Merênge tu geñ wôsa ken hôn kirija yôn a kelma ôbi iyé iyére ré sañ né. Na perare, na sa kirij ka jali, na yelé kwôré, na têtê kirij ba, kwôni hôn né. ³⁶ Merênge tu geñ bi kirija ôbi sa dus ba, upênge têtê kum a ré. ³⁷ Kwôlé wo en kelênge hen na, en kôlij na ðijé kêm: merênge sa têtênge a.»

14

Damnê kaj bay bê kwôbe naj bay derê têtê to Emen gey deré Jésus

(Mt 26: 1-5, Lk 22: 1-2, Ja 11: 45-53)

¹ Ba sa wô wo bay a lê geserê wo bay uwôgeri *Pak hen men, wô lij geserê wo mapa wo wubere naj bô a hen a men menba, damnê kaj bay bê kwôbe naj *bay derê têtê to Emen woge geré gwosore wô berij Jésus añ ðiri. ² Nijba, bay kôl bi ciré ðiri bôb naj sa geserê ré, wô wo ðijé ma ré lij kwôlé naj ci.

Iyore to pôni bij Jésus wen sari a
(Mt 26: 6-13, Ja 12: 1-8)

³ Kirija Jésus mô Bétani a iyé Simô wo *terbare liri hen, menba, iyore to pôni eran naj ider wo ðijé dô wo bay li naj kalmê ka bay uwôgeji

nar wo garari mē hen, bô murda wo bay li nañ *albatre hen kôbre a. Hende uson ligi Jésu a añ hende ti kibi murda bi wo hen añ wuseri sari a kirina bay mô tōñ kibi emē a hen. ⁴ Bijné ka pōni bōrji tarji sara añ bay namné kwôlê kôl iyôñ ba: «Wô mi a hende ré mēne ider wo ðiné dô hen iyôñ ba? ⁵ Hena bay ré keléñ na keléñare kôba, bay ré upé *déniyé arew subu lay añ céñ bay nimré ré ba?» Menba, bay nay iyore hende to hen damañ. ⁶ Menba, Jésu kôlji iyôñ ba: «Déngere dé iyôñ. Wô mi a kené dôyrêre hen iyôñ ba? Anğa hende lén hen na, na anğa dôri. ⁷ Wôsa bay nimré a merê perêrñge a nañ wulê wulê añ ka lê derê nañ ci kirina ken gey, niñba, nôbi ba na merê nañ ken nañ wulê wulê ré. ⁸ Hende li anğa hende nê m lê. En ma ré tô, niñba, hende sa bēn ider san a gemiñ temayren.» ⁹ Menba, ôbi hô kôlji iyôñ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêñge hen, nañ kirijñ kêm sa terare a na ka bay a ulê béré Kwôlo Dôri ya hen na, bay a derê kwôli anğa iyore hende to hen li hen ermijñ sara.»

Judas gey ayê sa Jésu bijñ damné kañ bay bê kwôbe

(Mt 26: 14-16, Lk 22: 3-6)

¹⁰ Judas Iskariyôt ôbi tô Jésu wo pōni perê ka môj kibi wô hen ô upé damné kañ bay bê kwôbe wô geléji geré beré Jésu. ¹¹ Yi damné kañ bay bê kwôbe dôrji gañ kirina bay toy kwôlê wo ôbi kôlji hen añ bay genge ciré biri gursu. Menba, Judas woge geré wo ðiré ayijñ sa Jésu bijñ damné kañ bay bê kwôbe.

Jésu ôm Pak nañ bay tôri

(Mt 26: 17-25, Lk 22: 7-14, 21-23, Ja 13: 21-30)

¹² Wulê won ayê tô lê geserê mapa wo wubere nañ bô hen na, na sa to bay dirijñ gamgê wô lijñ geserê Pak, bay tô Jésu kôli iyôñ ba: «Na yôñ a jeré gey bi niré ô berem sa tê lê geserê Pak ya ba?»

¹³ Jésu jé bay tôri wô añ kôlji iyôñ ba: «Erêñge bô iyére to dami a hen. Ka upé gawra wo pōni ay kam nañ téwre sari a erañ si tumôrñge. Erêñge tôri a. ¹⁴ Añ bô iyére to ôbi a sé bô hen na, ken kôlijñ ôbi iyéy iyére iyôñ ba: «*Rabi kôl iyôñ ba, bô iyére to yôñ, a ðiré ômijñ emê won Pak nañ bay tôri ya ba?» ¹⁵ Menba, ôbi a gelêñge bô iyére to dami ta to bay nañ bôre kô niñ. Na ya hende to hen a kené beré sa tê Pak ya.»

¹⁶ Bay tô Jésu ka wô hen ôrji añ sa bijñ derô ira menba, uwonji are bay kêm hen mega wo Jésu ré kôlji hen iyôñ, menba, bay ðu sa tê Pak ya.

¹⁷ Kirina tare kurijñ menba, Jésu nañ bay tôri ka môj kibi wô hen saji. ¹⁸ Kirina bay mô kibi anğan emê menba, Jésu kôl iyôñ ba: «Na tiri, en kelêñge, kwôni pôn perêrñge a wo ôm nañ en hen a sa ayê san.»

¹⁹ Tu bay tô Jésu ay tô lê ña, añ i ba engerijñ Jésu iyôñ ba: «Na nôbi ré rê?»

²⁰ Menba, ôbi uwôlji sara iyôñ ba: «Kwôni pôn perêrñge kenbay bay ka môj kibi wô kwo dôbe kôbri nañ en bô gwore a hen. ²¹ Nôbi *Kema Gawra na erê na mega wo na lijñ bô magtubu to Emen a gengijñ san hen iyôñ. Niñba, bô emê a kurijñ sa kwôni wo ay san nôbi Kema Gawra hen. Bay henañ ré yêri ré kôba ré dô sôñ.»

Jésu ði tô emê wo Kelma

(Mt 26: 26-30, Lk 22: 15-20, 1 Kworêntijé 11: 23-25)

²² Kirina bay mô ômji emê menba, Jésu ay mapa añ tô kibri sara menba, biilê añ bijñ bay tôri añ kôlji iyôñ ba: «Engêñge, ôbi yi mega kurôñgi yen iyôñ.»

²³ Menba, ôbi hô ay gwoy care toñ yê tijador añ ôbi lijñ Emen dosé, menba, ôbi biji añ bay yi kêm. ²⁴ Menba, Jésu kôlji iyôñ ba: «Kwo nà ná, yi môñ kwôbren won bijñare nañ Emen wo bijñ tōñ wô kibi bijñé

kwône. ²⁵ Na tiri, en kelênge, na hô yê care top yê tînadôr ré nij, kwôy wulê wo na sa yîj to kôrbi nañ ken bô *emê iyêre to Emen a.»

²⁶ Kirîna bay kebe kurôn menba, Jêsu nañ bay tôri ôrji sa Keram wo Olibiyé.

Jêsu kôlij Piyêr kwo ré tôrjêri
(Mt 26: 31-35, Lk 22: 31-34, Ja 13: 36-38)

²⁷ Jêsu kôlji iyôn ba: «Ka juben dên kém wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na deré ôbi abê gamgê menba, bay a userij kém.» ²⁸ Nijba, cêgê menba, kirîna na jê sé kampê na, na erê tumôrnge a Galilé a.»

²⁹ Menba, Piyêr kôlij Jêsu iyôn ba: «Kirîna megên a dêm añ na, nôbi na dêm añ né.»

³⁰ Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, kemnên bô yoyre hende to hen kura a yelê têt wô ré añ já kelê jeré hōnen né têt subu.»

³¹ Nijba, Piyêr hô kôli iyêre kôl iyôn ba: «Hena ré na wo ené ma ré ju kôba, na kelê ené hōnem né ré.» Menba, bay kém kôl mega wo Piyêr kôlij hen iyôn.

Jêsu uwôl Emen Gêtsémané a
(Mt 26: 36-46, Lk 22: 39-46)

³² Menba, Jêsu nañ bay tôri ôrji kirîj ka bay uwôgeji *Gêtsémané, añ Jêsu kôlij bay tôri iyôn ba: «Merênge tōn na, añ nôbi na erê uwôlê Emen.»

³³ Jêsu ôrij nañ Piyêr, *Jak nañ Ja nañ dî. Ôbi sun men, ôbi ange damañ a men. ³⁴ Ôbi kôlji iyôn ba: «Tun li ña mōj teré dun iyôn, merênge na, añ ken yi kum né.»

³⁵ Menba, Jêsu usu dê tumô, añ cubu gubari dij kwini tōn añ uwôl Emen mega wo hena ré nê wo aña ré sa sari a hen na, ré sa ré.

³⁶ Ôbi kôl iyôn ba: «Aba, Iban, ju nê lê are kém. Li bi en yi gwoy kam top gusij hende to hen né. Iyôn

hari kôba, li aña bôm gey hen dîba ka bôn nôbi a geyé hen né.»

³⁷ Ôbi bulo hera ligi bay tôri a, menba, ôbi uwôjji tô kum a. Menba, Jêsu kôlij Piyêr ba: «Simô, ju yi kum! Ju nê merê tu gey sem né ba? ³⁸ Merênge tu gey añ ken uwôl Emen bi kené herij bô aña lamê ré. Ken gey merê tu gey hanje nijba, na néernge a nêmeré ré dî.»

³⁹ Jêsu hô dô tôri añ ligi bay tôri ka subu hen añ uwôl Emen mega wo tumô iyôn sōj. ⁴⁰ Jêsu hô bulo hera menba, uwôjji tô kum a wôsa bay nê merê gey né. Menba, bay hōn kwôlê wōj kelêri ré.

⁴¹ Jêsu hô bulo hera jōgij têt subu wori menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Yênge kum añ ken dô bul hanje nij. Kô nij. Gel, tayriri sa wo nôbi Kema Gawra na uwôlij kôbi bay têrij a. ⁴² Henange ta, na erênge, gel ôbi ayê san bij bijé bi, sa nij.»

Bay bu Jêsu

(Mt 26: 47-56, Lk 22: 47-53, Ja 18: 3-12)

⁴³ Jêsu iyêl ba ya tô menba, Judas ôbi tô Jêsu perê ka mōj kibi wô hen so nañ kwônê bijé ka nañ yebere top kaskar men, ka nañ kwore a men. Damné kañ bay bê kwôbe men, *bay derê tô tô to Emen nañ surjê a joji. ⁴⁴ Judas wōj ôbi ayê sa Jêsu hen na, na kôlij kwônê bijé bay ka hen iyôn ba: «Kwôni wo na ibé tô mari liri dosé hen na, na ôbi a kené biri, añ ken ôrij nañ dî men, ken bôri dô a men.» ⁴⁵ Kirîna bay sa menba, Judas era ligi Jêsu a añ uwôgeri «Rabi» añ ibe tô mari.

⁴⁶ Menba, kwônê bijé bay ka hen salam Jêsu bu. ⁴⁷ Kwôni wo pōni perê bijé ka dēbe ya hen na, dô yebere top kaskar tori añ dij maa mana wo *dami wo damné kañ bay bê kwôbe jô. ⁴⁸ Menba, Jêsu ay kwôlê kôlji iyôn ba: «Ken eraj nañ yebere top kaskar men, kwore men kôbernge a wô berenare mega wo kené kena beré na gems a iyôn. ⁴⁹ En

mô perêrnge a sa pôn pôn gelij bijné are bô *iyéy Emen a menba, ken era sa beren né wô mi ba? Nijnba, yi hen iyôn bi kwôlo na lij bô magtubu to Emen a hen na, ariri ré lij.»

⁵⁰ Menba, bay tô Jêsu kêm gerji diri aj.

⁵¹ Kema mana wo pôni bi Jêsu. Kema mana bi wo hen dôbe bargay ka lebari a yiri a. Asgarjê ka bu Jêsu hen na, sa herij sa mana bi wo hen aj biri. ⁵² Nijnba, ôbi ju bargay kari aj, aj ge yiri senge.

Jêsu d'ebu tumô bay jeré kwôlê a
(Mt 26: 57-68, Lk 22: 54-55,63-71,
Ja 18: 13-14,19-24)

⁵³ Bay ôrij naj Jêsu iyé dami wo damné kaj bay bê kwôbe menba, damné kaj bay bê kwôbe ka dangi men, surjê men, bay derê tô tô tô Emen a men, saji wô dapare.

⁵⁴ Piyêr ô tô Jêsu a dôrij tôri baj cêgê dê dê kwôy ôrij karanj derô haba wo dami wo damné kaj bay bê kwôbe a. Ôbi mô iyêbe tare naj bay gemé kibi iyé dami wo damné kaj bay bê kwôbe bi wo hen.

⁵⁵ Damné kaj bay bê kwôbe naj *Sanédren kêm woge geré wo ciré diri kwôlo dami sari a aj ciré derijni, nijba, bay uwon geréri ré.

⁵⁶ Wôsa ka pôni kôl kwôlê won benare gengij sari. Nijnba, kwôlê woji bi wo hen bij pôn né. ⁵⁷ Ka pôni hena aj kôl kwôlê won benare gengij sari kôl iyôn ba: ⁵⁸ «Nini toy wo ôbi kôl iyôn ba: <Na té iyéy Emen to gawrê a dé naj kôbriji hen aj sa subu na herê dé to dangi hôrij aj na to gawrê a dé naj kôbriji ré.> »

⁵⁹ Gengij sa kwôlê wo iyere bi wo hen kôba, kwôlê woji bij pôn né.

⁶⁰ Menba, dami wo damné kaj bay bê kwôbe hena ta perê kwônê bijné aj engere Jêsu iyôn ba: «Ju uwôl kwôlê sa kwo gawrê bay ka hen kôl gengij sam hen né ba?»

⁶¹ Jêsu wôm tøj. Ôbi uwôl kwôlê wôni sara ré. Menba, dami wo damné kaj bay bê kwôbe hô engeri kôl iyôn ba: «Ju na *Krist, kwo Emen

dôri hen, Kema Emen wo nêm ayê kibi hen ba?»

⁶² Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Ena ôbi bi a merê hen. Aj ka gelen nôbi Kema Gawra na merê sa kôbi gusurô wo Emen won ôbi néé hen men, ka gelen na hera perê kirij ka geri a derômaraj a.»

⁶³ Menba, dami wo damné kaj bay bê kwôbe yêgerê bargay ka yiri a hen aj aj kôl iyôn ba: «Nana hô gem na i dema ré kelêna kwôli sôn ba? ⁶⁴ Ken toy tiiré wo ôbi tiiré Emen ôm hen nij na, kwôli mi a kené erem nij ba?»

Menba, bay kêm uwôli kwôlê sari a kôl iyôn ba: «Ôbi na kwon deré.»

⁶⁵ Menba, bijné ka pôni ay tô tibéri kalê a sari a men, bay ha tiri ta aj bay esuge kôbriji cibijni aj bay kôli iyôn ba: «Li yem môj jeré na *ôbi kibi Emen iyôn aj ju kelêni i a dem hen ba?»

Menba, bay gemé kibi iyé dami wo damné kaj bay bê kwôbe hen kôba, sêri tô mari a a men.

Piyêr tôrij Jêsu
(Mt 26: 69-75, Lk 22: 56-62, Ja 18:
15-18,25-27)

⁶⁶ Kirija Piyêr ré môrij tôrji a tøj derô haba hen na, hende lê jé iyé dami wo damné kaj bay bê kwôbe to pôni a sa. ⁶⁷ Hende gel Piyêr wo iyêbe tare môrij hen menba, hende bôri dééj aj kôli iyôn ba: «Jôbi kôba na ju ô naj Jêsu wo Najarêt men ré ba?»

⁶⁸ Menba, Piyêr uwôser kôl iyôn ba: «En hôn né. En hôn bô kwôlê wo me kôl hen né.» Menba, ôbi si ô si kibi geré nô. ⁶⁹ Hende gili menba, hô kôlij bijné ka d'ebe ya hen iyôn ba: «Ôbi na kwo gawrê bay ka hen men.»

⁷⁰ Piyêr hô uwôser têt pôn a sôn. Sem cêgê menba, bijné ka d'ebe ya hen na, kôlij Piyêr iyôn ba: «Na tiri wo jôbi kôba ju na kwo bijné bay ka hen wôsa ju na kwo Galilé men.»

⁷¹ Menba, Piyêr dusu yiri kôl iyôn ba: «Hena ené kôl ya ré ba, bi Emen

deren. Gawra wo ken kôl kwôli hen na, en hôni ré.»

⁷² Kirij bay ka hen têtê wôo wori menba, kura yel. Menba, bô Piyêr jibri sa kwôlo Jêsu na kôli kôl iyôn ba: «Já uwôserê jeré hônen né têtê subu dema kura ré yilé têtê wôo.» Menba, ôbi si nô aṅ sôm.

15

Jêsu ðebu tumô Pilat a

(Mt 27: 1-2,11-14, Lk 23: 1-5, Ja 18: 28-38)

¹ Tô kirij cud menba, damné kaṅ bay bê kwôbe daṅji naṅ surjê men, *bay derê tô tô to Emen naṅ *Sanêdrên kêm ka ba hen a men. Kirija bay harê Jêsu menba, bay ôrij naṅ ði ô bij Pilat. ² Pilat engereri iyôn ba: «Ju na kelma ôbi emê sa iyé Jubnê bi ba?» Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Jôbi a kelê hen.»

³ Damné kaṅ bay bê kwôbe karê kwôlê wo kwôni ðij Jêsu a sari a. ⁴ Menba, Pilat hô engereri iyôn ba: «Ju uwôli kwôlê wôni sa kwôlê wo bay kôl kêm hen né ba? Toy kwôlê wo bay pôy ðém kem a hen.»

⁵ Menba, Jêsu uwôli kwôlê wôni sara ré aṅ li wo tini Pilat ge kay.

Bay uwôl kwôli temare sa Jêsu a

(Mt 27: 15-26, Lk 23: 13-25, Ja 18: 39 - 19: 16)

⁶ Elê elê naṅ sa geserê *Pak ba, Pilat uwôl kwôni pôn ta bô daṅgay a. Na kwôni wo bijé gey bi bay ré uwôli ta. ⁷ Gawra wo pôni bay uwôgeri Barabas yi daṅgay a naṅ bandijê wôsa bay na gey bi kelma ré ômji ré, menba, bay na duu gawra pôn. ⁸ Kwônê bijé eraji si iyé Pilat aṅ bay kôlij Pilat ré li aṅga kwo ré lêrê gaṅ gaṅ hen hiji. ⁹ Menba, Pilat uwôlji sara iyôn ba: «Ken gey bi ené ulêṅge kelma wo Jubnê ta ba?»

¹⁰ Wôsa ôbi hôn wo ré na terbére a ré liji aṅa damné kaṅ bay bê kwôbe ré berij Jêsu bi hen.

¹¹ Menba, damné kaṅ bay bê kwôbe gwôsiji bijé ré kôlij Pilat ré uwôl

Barabas ta ði. ¹² Pilat hô engereji iyôn ba: «Na mi a ené lê naṅ kwo bay uwôgeri kelma wo Jubnê hen ba?»

¹³ Menba, bay kêm kôli kibriji pôn iyôn ba: «Diri aṅ ju bééri sa gurô tagelê.»

¹⁴ Pilat engereji iyôn ba: «Na mi ka habij a ôbi ré li ba?» Menba, bay hô kôli kêm iyôn ba: «Bééri sa gurô tagelê.»

¹⁵ Pilat gey lê aṅga bôrji gey hen aṅ ôbi uwôl Barabas ta men, ôbi bi bay yêmnê Jêsu naṅ tinêre aṅ nôgiri bij asgarjê bi ré ô bééri haji nij.

Asgarjê ayrê Jêsu

(Mt 27: 27-31, Ja 19: 2-3)

¹⁶ Asgarjê ôrij naṅ Jêsu kini merê Pilat a menba, bay uwôge tô kwônê bijé kaji ka ba hen. ¹⁷ Bay dôbij Jêsu bargay ka hendi silim silim men, bay gaa jabga wôṅ kenare naṅ gesem dôbri sari a a men. ¹⁸ Menba, bay liri dosé kôl iyôn ba: «Dosé tom, kelma wo Jubnê.»

¹⁹ Menba, bay sêri sari a naṅ gusera men, bay tibiri kalê a sari a men, bay cubu gubarji tumôri a mega wo ciré biri kwôlê iyôn a men. ²⁰ Kirija bay sili hen iyôn nij na, bay dô bargay ka hendi silim silim ka bay ré dôbri yiri a hen men, bay hô tôbri bargay kari hôrij aṅ bay sij naṅ ði nô wô erê bééri sa gurô tagelê.

Bay bér Jêsu sa gurô tagelê

(Mt 27: 32-44, Lk 23: 26-43, Ja 19: 17-27)

²¹ Simô wo na gawra wo Sirên uwo tô nonore a ô erê wori. Ôbi na iba si Alêksander naṅ Rupus. Menba, asgarjê biri erêṅ biri ay gurô tagelê wo Jêsu. ²² Menba, asgarjê ôrij naṅ Jêsu kirij ka bay uwôgeji Gwôlgwota. Gwôlgwota na, iyayriri na ibé sa gawra. ²³ Bay gey ciré bij Jêsu care top kam tijador naṅ kalmê ka bay uwôgeji *miir hen bô bi ôbi ré yi, nijba, Jêsu kaṅ. ²⁴ Asgarjê bér Jêsu sa gurô tagelê aṅ pôrji bargay kari cêṅji naṅ

geré wo jalaw terê. ²⁵ Kirija bay bééri sa gurô tagelê hen iyôn na, tare na dengêse toj tô kirij. ²⁶ Sa gurô wo bay bééri ya hen na, bay li magtubu di ya uwôlij kwôlê sari a kôl iyôn ba: «Kelma wo Jubnê.» ²⁷ Bay fér bay gemsare ka pôni wô na Jêsu, kwo pôni sa kôbri maa men, kwo pôni sa kôbri gusurô men. [²⁸ Na hen iyôn a kwôlo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bay dayri pôn na bay gemsare» hen ré ô na geréri têrê têrê.]

²⁹ Bijné ka ô tô geré hen kôba, tiiré Jêsu a na lij sarji ômiñ ya ya a bay kôl iyôn ba: «Jôbi ju kôl jeré té *iyéy Emen a na jeré hô dé hôrij sa subu dêj hen na, ³⁰ gôlij na yem a na ju herbo tôj sa gurô tagelê nija gelé.»

³¹ Damné ka bay bê kwôbe na bay derê tô tô to Emen ayré Jêsu kôlijji perêrji a iyôn ba: «Ôbi gôlij na bijné menba, ôbi nê m gôlij na yiri ré. ³² Ôbi wo na *Krist, kwo Emen dôri hen, Kelma wo *Israyêl bi herbo sa gurô tagelê tôj bi nija gelé a na nija bê bôrni sari a.»

Bijné ka bay béérji kwari a hen kôba, tiréri a men.

Temay Jêsu

(Mt 27: 45-56, Lk 23: 44-49, Ja 19: 28-30)

³³ Kirija tare dubu dîñne na, kirij hendu sa terare a na kêm kwôy tare tô yébé ayij sa tôjne ta hen. ³⁴ Kirija tare to yébé ayij sa tôjne ta hen nê m menba, Jêsu jô gura wo dami kôl iyôn ba: «Elwa, Elwa lema sabaktani?» (Bôri na: «Emen wupê, Emen wupê wô mi a jeré dên a na hen iyôn ba?»)

³⁵ Bijné ka pôni ka dèbe ya hen na, kirija bay toy tôri hen iyôn, menba, bay kôl iyôn ba: «Toyênge, ôbi uwôge *Eli.»

³⁶ Menba, kwo pôni ge ô dôbê kibi bargay bô kam tinador ka bay uwôgeji binêger hen a na dôbe kibi gurô bijn Jêsu bi ôbi ré yi, a na kôl iyôn

ba: «Di jan, naa gelé sé Eli a so sa herberi sa gurô tagelê ba?»

³⁷ Menba, Jêsu jô gura na tôri to dami menba, kibri wôm men.

³⁸ Bargay ka bay ha jôrij bô iyéy Emen a hen na, yêgij derôre a wô ayij tôri ta kwôy uwôl tôj. ³⁹ Dami wo asgar wo dèbe si tumô gel temayri hen na, kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen na, na Kema Emen bi tiri a men.»

⁴⁰ Kirij bay ka hen na, yébé ka pôni dèbe ya sêd wolé gel. Perêrji a na Mari to Magdala men, Mari toj yo si *Jak wo dê na Josês men, Salomé men. ⁴¹ Yébé bay ka hen na ôrji tô Jêsu a men, na li a na emê biri a men, kirija ôbi na ba Galilé. Men, yébé ka dangi kwône ka na ôrji na Jêsu Jérusalêm a hen ya men.

Emé Jêsu

(Mt 27: 57-61, Lk 23: 50-56, Ja 19: 38-42)

⁴² Kirija tare kurij nija na, mega wo na sa béré sa tê sa *sa merê ta menba, ⁴³ Josêp wo Arimaté sa, ôbi na Sanêdrên wo dami wo bay biri kwôlê perê megêri a men, ôbi mô gem *emê iyére to Emen ta a era hen. Ôbi ay harê uwôl a na ô iyé *Pilata a ô engêreri temay Jêsu. ⁴⁴ Tini Pilata ge kay wo Jêsu ré ma nija. Menba, ôbi jê uwôga dami wo asgarjê a na engeri séé Jêsu ré ma na ca yê ba? ⁴⁵ Kirija dami wo asgarjê kôli mega wo Jêsu ré ma na tiri na, Pilata ay tô bi bay ré dî Josêp ré ayê temayri. ⁴⁶ Josêp kelo kibi bargay ka bôri a na, dô temay Jêsu tôj sa gurô tagelê a na lêgeriri na bargay ka bôri a na ô emêri bô iyom wo bay kerge bô keram a, menba, gerge kulman keram legij kibi kampê ta. ⁴⁷ Mari to Magdala na Mari toj yo Jak gelij kirij ka bay emij Jêsu ya hen.

16

Jésu ji si kampê

(Mt 28: 1-8, Lk 24: 1-12, Ja 20: 1-10)

¹ Kirina sa *sa merê ta di jô nij menba, Mari to Magdala men, Mari yo *Jak men, Salomé men, kelji ider wo ðiné dô bi ciré erê wusé sa temay Jésus a. ² Sa pôn cêgi sa sa merê ta a nañ sa demas menba, yébé bay ka hen ôrji tô kirin pulôl sa kampê kirina tare aya gubeñ hen. ³ Bay kôlin yirji iyôn ba: «I a gerngé kulmañ keram wo yi kibi kampê hen béna ba?»

⁴ Bay ay tirji menba, gelji kulmañ keram wo dami bi wo hen kwôni gerngeri wolé. ⁵ Bay si bô kampê añ gelji kema mana pôn mô si sa kôbi gusurô sa kampê. Kema mana bi wo hen dôbe bargay ka bôri añ yênge. Menba, yébé bay ka hen harê liji. ⁶ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Harênge né. Ken woge na Jésus wo Najarêt wo bay na bééri hen né ba? Ôbi ji si kampê. Ôbi nañ na. Gelênge kirin ka bay emiñni ya hen a nà. ⁷ Herênge ken ô kôlin bay tôri men, Piyêr a men, mega wo Jésus ré ô tumôrñge a Galilé. Na yañ a kené erê geléri mega wo ôbi na kelênge hen iyôn.»

⁸ Yébé bay ka hen soji bô kampê gerji men, bay wuré men, harê liji a men. Bay kôlin kwôni kwôlê wôni ré wôsa harê liji gap.

Jésu si sa Mari toñ Magdala

(Mt 28: 9-10, Ja 20: 11-18)

[⁹ Jésus ji si kampê tô kirin cud sa pôn cêgi sa sa merê ta menba, ôbi si sa Mari to Magdala to ôbi na dage tunu to habin jurgem a yere a. ¹⁰ Mari to Magdala ô kôlin megêre ka na nañ ði hen ka uwôbe añ sôm hen mega wo teré ɥa Jésus. ¹¹ Kirina bay toy wo Jésus ré ji si kampê men, hende gelori a men na, bay nare sara.

Jésu si sa bay tôri ka wôl hen
(Lk 24: 13-35)

¹² Cêgeri wori menba, Jésus gel yiri gay bin bay tôri ka wôl perêrji a ka ôrji nono hen. ¹³ Menba, bay heraji a Jérusalêm a sa kôlin tô megêrji ka ba hen, ciré ɥa Jésus menba, megêrji bay ka hen na nañ ci.

Jésu si sa bay tôri ka môj kibi pôn hen

(Mt 28: 16-20, Lk 24: 36-49, Ja 20: 19-23, Jé lê bay jé 1: 6-8)

¹⁴ Cêgê menba, Jésus si sa bay tôri ka môj kibi pôn hen kirina bay mô ôm emê menba, Jésus nayji wôsa bô dengelé woji men, wô wo bay bi bôrji sa kwôlê wo biné ka uwôni tô jê sé kampê hen na ré a men.

¹⁵ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Erênge nañ sa iyére iyére sa terare a nà añ ken uwôl béré Kwôlo Dôri bin gawré kêm. ¹⁶ Kwôni wo bi bôri sa Kwôlo Dôri bi wo hen a men, li batêm a men ná, a ɥné gelé. Nijnba, kwôni bi bôri sara ré na kwôlê a beré sari. ¹⁷ Gelênge angañ giné ka a ɥné biné ka bi bôrji sa Kwôlo Dôri a a nà: nañ henen ná, bay a dagê tunu to habin men, bay iyêlê kibi kwôlê wo ðaɥné a men. ¹⁸ Hena bay ré bu kalaw nañ kôbriji ley, yiji hana wo mañ a men kôba, ani kani a liji ré. Hena bay ré uwôl kôbriji sa bay ômpare a ná, bay a berarê.»

Jésu hô derômarañ a

(Lk 24: 50-53, Jé lê bay jé 1: 9-11)

¹⁹ Kelma Jésus kirina ôbi kôlin bay tôri hen iyôn menba, Emen ayri ôrin ta derômarañ a añ ôbi ô merê sa kôbri woñ gusurô. ²⁰ Menba, bay tôri ôrji ulé béré nañ kirin kêm. Kelma li nañ ci añ ôbi bi bay li angañ giné bin tô kwôlê wo bay kôl hen mega wo ré na tu kwôlê.]

DERÉ KIBI KWÔLÊ

[Menba, Mari to Magdala men, Mari toñ yo Jak men, nañ Salomé a men, ôrji lew ô kôlin Piyêr nañ megêri kwôlê wo kema mana wo ré kelaji hen. Cêgeri wori menba, Jésus nañ yiri jéji si tô emen men, si kini kuriñare tare a men, ulé béré kwôlo yi nañ jengêri hen men, kwo

a mênij né hen men, kwo kwôni
a uwôjij gelé wo naj kwini hen a
men hen.]

Kwôlo Dôri wo Emen wo Luk kôl kwôli bô magtubu tori a Kwôlo kôl kwôli magtubu to Luk li hen

Mega wo Matiyé lij Kwôlo Dôri wori hen iyôn na, Kwôlo Dôri wo Luk li bô magtubu tori a hen na, ôbi li mônj Mark na lij kwori hen iyôn. Kwôlo ôbi li bô magtubu tori hende to hen a na:

1. Ôbi kôl na kwôli Ja ôbi lê batêm mega wo ré na ôbi kelê kwôli sa wo Jésus (3: 1-20) men, batêm to Jésus li men, lamê wo ôbi bare lamni a men (3: 21 - 4: 13).
2. Ôbi kôl kwôli derê kwôlê wo Jésus dô Galilé men, berarê wo ôbi berare bijné a men (4: 14 - 9: 50).
3. Ôbi kôl na kwôli kergare to Jésus hena Galilé ô Jérusalêm a hen (9: 51 - 19: 28). Nijba, Luk hô kôl kwôlo dafgi gaj sa kwo Mark na kôl nij hen. Kwôlo ôbi kôl ôbi a na: Gawra wo Samari woj ôbi bô derê men, ôbi upé woj ôbi galê hen men, kema gawra wo ge kay aj bay hô uwonni hen men, erê wo Jésus ô iyé si Mart naj Mari a a men.
4. Ôbi kôl na kwôlê yê wo bay yê Jésus Jérusalêm a (19: 29 - 21: 38).
5. Na kwôli gerjé gusij to Jésus naj kwôli temayri (Sapitre 22-23).
6. Ôbi duu kibi magtubu tori hende to hen naj kwôli wulê woj Pak (Sapitre 24) kirija Jésus sij sa bay tôri ka wô ka ô wô erê Emayus hen pa dema ré sa kôl kwôli ayê wo Emen ay Jésus hôrij derômaraj a tô.

Sapitre 1: 1-4 na, Luk kôl kwôli kwôni wo ôbi li magtubu hende to hen biri hen men, kwôli soderé wo ôbi soderé magtubu tôri hende to

hen a men. Bô magtubu Kwôlo Dôri hende to ôbi li hen na, ôbi kôl kwôli tô mônj wo Jésus naj kwo Ja ôbi lê batêm (Sapitre 1-2). Na ya hen a ôbi ré kôl kwôli sé wo *mana wo derômaraj a si sa Mari a men, kwôli yê Ja ôbi lê batêm men, yê Jésus naj ayê wo bay abê gamgê ay kibri hen naj kurônj wo Mari kebe hen men, kwôli Jakari men, kwôli Siméjon a men. Men, Luk kôl wo Jésus ré na Emen men, ré na tô mônj wo *Israyél men, kwôli anja saari li bijn bijné ka sa terare a na a men. Luk kôl kwôli geyé wo Emen gey bijné ka bay hôrij mônj ani ré hen men, ka bay tôrjéji hen men, yébé men, bay nimré men, bijné ka na Jubné ré hen a men. Men kwôli jé wo dami wo Tini Emen li men, yi derê men, heramê men, uwôlê Emen a men wo Kwôlo Dôri bi wo hen bijn bijné hen.

Perê bay lê magtubu ka pôrbu ka gengij sa Kwôlo Dôri hen na, na Luk a dé yiri yi bijné ka na Jubné ré hen a damaj. Mega wo bay hôn hara wo Jubné ré hen iyôn na, ôbi mase wô derê tô anja bay hôn né hen sélé biji. Kwona nabay ka kemnéj na, na Kwôlo Dôri wo hônij dô. Men, hena nana dêjse dô ba, naa sé sa ôbi gôlij naj gawré kêm hen a men.

*Luk kôl kwôli anja ré liri ana diré
da lij magtubu hende to hen*

¹ Dami wupé Téwpil, mega wo bijné kwône na li magtubu kôlij kwôli anja li sa iyére toni a hen men, ² bay kôl kwôli are bay ka hen têj têj mega wo kamañ ka tumô ka na gel naj tirji aj bay yi bay ulê béré kwôlê bi wo hen iyônj men hen. ³ Na ôbi á, nôbi kôba, kirija en kôbe tô are bay ka bay na kôl kwôliji hen ayij tôri tô hanérji a yeñ hen na, dami wupé Téwpil, ⁴ en gey bi ené lê magtubu dôrem kwôliji bi jeré hôn mega wo kwôli are bay ka kêm ka na ju toy hen na, ré na kwôlê woj tiri, diba benayri ré naj.

Béré kwôli yê Ja ôbi lij bijné batêm

⁵ Kirija *Hérôd a nà ná kelma wo Judé hen na, ôbi bê kwôbe wo bay uwôgeri Jakari hen mô ya, ôbi na gwogelé jé wo ca ba nà ná Abiya a nà ná ôbi sari hen. Tamni Elijabêt na tô môp wo Arôn wo na *dami wo damné kap bay bê kwôbe hen. ⁶ Bay wôô bem na bijné kap derôre tumô Emen a men, bay li tôô to Kelma kêm men, bay bi kwôlé sara a men nap tô geréri. ⁷ Nijba, bay ôrij nap kamré ré wôsa Elijabêt yê wore nap. Añ haw hen bay kôba haal nij men.

⁸ Sa to pôni a ná, Jakari ô wô lê jé wo bay bê kwôbe tumô Emen a wôsa na wulê woji. ⁹ Mega wo bay lêré gan gan hen iyôn na, bay dô Jakari nap jalatirê bi ré ô uwoyé gindiriw bô ira kirij ka yi nap jengêrji ka gengij sa Kelma hen. ¹⁰ Kwônê bijné uwôl Emen nô tay uwoyé gindiriw bi wo hen a. ¹¹ Kirij bay ka hen na, mana wo Kelma si sa Jakari kini uwoyé gindiriw bi wo hen a añ dëbu si sa kôbi gusurô. ¹² Kirija Jakari gel mana wo Kelma hen iyôn menba, tini ge kay men, harê kôba liri damañ a men. ¹³ Nijba, *mana wo Kelma bi wo hen kôli iyôn ba: «Hare ré, Jakari, wôsa Emen toy uwôlé wom. Tamnem Elijabêt a yêm kema iba añ já uwôgeri Ja. ¹⁴ Já upé yi derê damañ men, bijné kwône a lê yi derê wô sa yêri a men. ¹⁵ Wôsa ôbi a yé gawra wo dami tumô Kelma men, ôbi a yê care to bay li nap yê tipador hen né men, ança maap ka dangi kani ré a men, añ Tunu toñ hendi bô bôré a wunê bôri ayij tôri kirija ôbi baj bô yori a tô. ¹⁶ Ôbi a herap nap kam *Israyêl kwône bijné Kelma Emen woji. ¹⁷ Men, ôbi a yé ôbi ulé béré wo Kelma nap Tini Emen to *Eli na ôrij hen men, nap néé wo ôbi na ôrij hen a men, wô lê bi balé kamré kap impê ré gey kamniji men, derê tumô bay narê kwôlé bi bay ré erem kwôlé wop derôre añ ré yij gawré

ka ôbi bu sa têrji wô sa wo Kelma hen men.»

¹⁸ Jakari kôlij *mana wo derômarañ a iyôn ba: «Na ba na henê na iyeñ pôn mega wo kwôlé bi wo hen ré na tiri ba? Wôsa ena kwo iyêri nij men, tamnen kôba haal nij a men.» ¹⁹ Mana wo derômarañ a uwôli sara iyôn ba: «Ena Gabriyêl wo dëbu tumô Emen. Ôbi a joon bi ené iyêlem men, ené kôlem kwôli Kwôlo Dôri bi wo hen. ²⁰ Mega wo ju bi bôm sa kwôlé wo en kôlem a hen né bi wo wulêri nêmba ariri a lij hen na, já iyêlé kwôlé ré kwôy jêp wulê are bay ka hen a lij.»

²¹ Kirija Jakari ba bô ira tô menba, bijné gemni nô añ bay sun wo ôbi ré yo gan kirij ka yi nap jengêrji a. ²² Kirija ôbi so nô na, ôbi nêmba iyêléji kwôlé wôni ré menba, bay hôn mega wo pelal ré jerari kirij ka yi nap jengêrji a hen, ôbi liji kôbri mera añ mô menen.

²³ Kirija wulê jé bê kwôbe wori kô nij na, ôbi hô ij hari nij. ²⁴ Cêgeri wori menba, Elijabêt yi kwoo, menba, hende uwôbe kwôy li geserê bay, añ kôl iyôn ba: ²⁵ «Gelênge, ança Kelma li ben wulê wo ôbi uwôlij tiri san a añ ança na yén tayre tu bijné hen na, ôbi dôren kibi a nij.»

Béré kwôli yê Jésus

²⁶ Geserê jii cêgi kwôli kwooy Ja ôbi lê batêm a menba, Emen jé mana wori wo bay uwôgeri Gabriyêl hen Najarêt a bô emê wo Galilé. ²⁷ Ligi môni temale to bay môpne bijné Josêp wo na kunga kelma Dabid hen. Môni temale hende to hen hene na Mari. ²⁸ Mana wo derômarañ a ô iyé Mari a añ kôle iyôn ba: «En lêré dosé, mini to Emen li dô nap mu hen, Kelma baa nap mu.»

²⁹ Kirija Mari toy hen iyôn menba, tuunu ge kay añ hende erem iyôn ba dosé to na ba bôre ré na iyeñ ba? ³⁰ Menba, *mana wo derômarañ a kôle iyôn ba: «Hare ré Mari, Emen genge lê derê nap mu. ³¹ Mu toy,

ma yé kwoo aṅ ma yê kema iba aṅ ma uwôgiri Jêsu. ³² Ôbi a yé kwôni wo dami men, bay a uwôgiri Kema Emen woṅ ôbi gôliṅ sa are kêm hen men, Kelma Emen a biri merê sa gagay kenare to môyri Dabid a men. ³³ Ôbi a merê sa tô môṅ wo Jakwôb a yôd aṅ emê iyére tori a kerê ré kwôy.» ³⁴ Mari kôliṅ mana wo derômaranṅ a iyôṅ ba: «En yiṅ naṅ iba wôni ré menba, na yé kwoo na iyeṅ ba?» ³⁵ Menba, mana wo derômaranṅ a uwôle sara iyôṅ ba: «Tunu toṅ hendi bô bôre a herbé sarê aṅ néé wo Emen woṅ ôbi gôliṅ sa are kêm hen a têlê sarê naṅ tunuru. Na ôbi á, kema wo ré yêṅ hen ré yiṅ naṅ jeṅgêri hen men, bay a uwôgiri Kema Emen a men. ³⁶ Elijabêt toṅ gôbrerê hen kôba yi kwori kema iba naṅ halêre hen li geserê jii niṅ, hende to bay na kôl yê wore ré naṅ bi. ³⁷ Wôsa ani gôliṅ Emen né.»

³⁸ Menba, Mari kôl iyôṅ ba: «Ena hende jé to Kelma. Bi are bay ka hen yi mega wo ju kôliṅ hen iyôṅ.»

Menba, mana wo derômaranṅ a dũre aṅ ô.

Mari ô gelé Elijabêt

³⁹ Sem cêgê menba, Mari hena kerêd ô lew môni iyére to bô emê wo Juda to keram yi ya gaṅ hen. ⁴⁰ Hende si bô iyé Jakari a aṅ liṅ Elijabêt dosé. ⁴¹ Kirina Elijabêt toy dosé to Mari lere hen menba, kema wo bôre a hen li yiri menba, Tunu toṅ hendi bô bôre wôn bôre ta. ⁴² Hende jô gura wo dami aṅ kôl iyôṅ ba: «Terê kibi wo Emen yi sarê gôliṅ kwo yébé kêm men, terê kibi wo Emen yi sa kema wo yi bôre a hen a men. ⁴³ Yo Kelma wupê, eni to na a meré era kwôy sa gelen hen ba? ⁴⁴ Wôsa kirina en toy dosé menba, kema wo yi bôn a hen li yiri liṅ yi derê. ⁴⁵ Yi derê yi wô sa to bi bôre sa kwôlo hende na toy a kibi mana wo Kelma aṅ hôn mega wo ariri a liṅ hen.»

Kurôṅ wo Mari kebe

⁴⁶ Menba, Mari kôl iyôṅ ba: «En kebe kurôṅ naṅ yi derê ayiṅ kibi dampare to Kelma.

⁴⁷ En sê perê sa kibi Emen woṅ ôbi gôliṅ naṅ en.

⁴⁸ Bi wo ena hendi jé tori to ena ani ré hen kôba ôbi dî tiri san a. Na tiri, tô yê biṅé kêm a kelê kwôy wo yi derê ré yi wô san.

⁴⁹ Wôsa kwo néeri gôliṅ sa are kêm hen li anṅa dami wô san.

Hini yi naṅ jeṅgêri.

⁵⁰ Bô derê wori yi wô sa ka hareri a hen naṅ tô môṅ môṅ.

⁵¹ Ôbi eraṅ naṅ néé wori aṅ useriṅ biṅé ka ôriṅ naṅ ermé woṅ uwôyrê yi hen.

⁵² Ôbi dage bay néé ka tôṅ na sa gagay kenare toji a aṅ henan naṅ

ka bay bôrji môṅ ani ré hen taa.

⁵³ Ôbi biṅ ka kurôṅ liji hen ari uné kwôy nêmi men,

bay uné ba ôbi tô ari uné kaji bay ka hen aṅ

aṅ dageji kôbriji senṅe men.

⁵⁴ Ôbi era sa li naṅ biṅé ka Israyêl ka na manê kari hen wôsa ôbi gôrbij sa bô derê wo ôbi na li naṅ *Abraham hen né men,

⁵⁵ kwôy kemnêṅ kôba, ôbi li naṅ kwôṅgêri

mega wo ôbi na ayiṅ tôri biṅ môṅêrna hen iyôṅ.»

⁵⁶ Mari mô iyé Elijabêt a kwôy geserê subu dema ré hô iṅ tô.

Yê Ja ôbi lê batêm naṅ walê keṅ wori

⁵⁷ Wulê wo Elijabêt a yêṅ nêmi menba, hende yê kema iba. ⁵⁸ Bay kware naṅ balêre toy wo Kelma ré li dô naṅ tu hen iyôṅ na, bay kôba li yi derê naṅ tu men. ⁵⁹ Wulê jurgem cêgi yê Ja ôbi lê batêm a menba, bay ôriṅ naṅ dî ciré erê walêri keṅ men, bay gey uwôgiri Jakari mega hini ibari iyôṅ men. ⁶⁰ Niṅba, yori kôl iyôṅ ba: «Eṅ eṅ, bay ré uwôgeri Ja dî.» ⁶¹ Menba, bay kôle iyôṅ ba

kwôni woj gôbrerê wo hini ôm iyôn ba nap. ⁶² Bay lij Jakari kôbriji na ba ôbi ré gey uwôgiri iyeŋ ba? ⁶³ Ôbi engere are dîré dîŋ are aŋ dî iyôn ba: «Hini na Ja.» Menba, bay kêm tiniji ge kay. ⁶⁴ Kirij bay ka hen menba, kibri nap kôli beserij aŋ ôbi iyêl kwôlê uwôlij hini emê sa Emen a. ⁶⁵ Kirij bay ka hen na, harê li bîjé kêm ka mô kwa kwa hen men, ka merê sa kam iyére to sa iyé Judé to keram yi ya gaŋ hen a men na, kôl kwôli are bay ka hen. ⁶⁶ Bîjé kêm ka toy kwôli are bay ka hen na, bu bôrji a aŋ bay pamnij iyôn ba: «Kema bi wo hen a yé iyeŋ?»

Na tiri kôbi Kelma na sari a.

Kurôn wo Jakari kebe gengij sa anga ré era hen

⁶⁷ Tunu na wôn bô Jakari iba kema bi wo hen aŋ na kôlij bîjé kwôlo Emen na kôl hen kôl iyôn ba:

⁶⁸ «Heramê yi gengij sa Kelma wo na Emen wo Israyêl, wôsa ôbi era sa li nap bîjé kari a men,

ôbi dôrji kôbi bay bareji a a men,

⁶⁹ ôbi soŋ nap ôbi néé woj ôbi gôlij nap na perê kwôŋgê mana wori kelma Dabid a.

⁷⁰ Na hen iyôn a ôbi na ré kôl ca tumô nap bay kibri ka na yi jengêrji hen.

⁷¹ Mega wo ôbi dîré derêna kôbi bay barena men,

kôbi bîjé kêm ka tôrpêna hen a men.

⁷² Ôbi gel bô derê wori wo sa môpêna men,

hô erem sa tô toŋ bîjare to yi nap jengêre to ôbi na ay hen men,

⁷³ sa tôri to ôbi na ay bîj *Abraham ibarna,

⁷⁴ dîré derêna kôbi bay barena aŋ nana tibri nap harê ré nij

⁷⁵ men, bi nana yij nap jengêrna men,

nana yij kap derôre a men kwôy wo nana baj sa terare a na tô hen.

⁷⁶ Aŋ jôbi kema na,

bay a uwôgem *ôbi kibi Emen woj ôbi gôlij sa are kêm hen wôsa já erê tumô Kelma a wô janê geré wori

⁷⁷ men, bi bîjé kari ré hôn dîré sa gôlij nap ci

aŋ dîré dîŋ bôri jal sa têrij toji a.

⁷⁸ Emen wona na ôbi berê tu ja wo dami men,

na ôbi bô derê wo dami a men.

Na hen iyôn aŋa, ôbi réé bé kirij ka perangi ka hena derômaraŋ a gelij

mega tare to aya hen iyôn perange kirij sarna.

⁷⁹ Aŋ kirij ka perangi bay ka hen na, perange si sa bîjé ka mô dilemne a hen men,

ka mô tini temare a hen a men hen wô derê tumôrji ôrij nap ci tô gerê bô jalê a.»

Manare to Ja ôbi lé batêm

⁸⁰ Kema bi wo hen kwori ba, ôbi a debé men, suriyare uwôgeri a men. Aŋ kirijna tiri melên nij menba, ôbi a erê merê derô gwôlê kwôy wulê wo ôbi a gelij yiri tumô *Israyêl a.

2

Yê Jêsu

(Mt 1: 18-25)

¹ Wulê bi wo hen na, kelma wo dami *Sésar Ogust ay tôô bay ré deŋse bîjé ka sa terare a nà kêm ka bô emê wori a hen. ² Tôô to tumô toŋ deŋsê bîjé hende to hen na, na bô elê wo Kirinus kelma wo Sésar Ogust na dîri ôm sa iyé Siri hen. ³ Bîjé kêm ô dé hiniji i ba tô môŋ wori a, wori a. ⁴ Na hen iyôn a Josêp kôba ré hena Najarêt bô emê wo Galilé aŋ hera Bêtelêhêm sa iyé kelma Dabid a bô emê wo Judé wôsa balêri nap tô môŋ wori na kwo kelma Dabid. ⁵ Ôbi ô wô dé hini nap tamni Mari. Hende yi kwoo a men. ⁶ Sa hende to bay môrij Bêtelêhêm a wô dîŋ hiniji hen na, sa yê wo Mari nê m a men. ⁷ Menba, hende yê kema woj kalmare bi wo hen aŋ lêgeriri nap bargay uwôli sa kirij ka

bay bijn lari emê ya hen wôsa kirij
ka bay ré yij nap bô iyéy kergê.

*Mana wo derômaran si sa bay
gemé gamgê a*

⁸ Bô nono sa iyére hende to hen a
na, bay abê gamgê môrji nono gem
gamgê kaji bô yoyre a. ⁹ Menba,
mana wo Kelma si sarji a an kirij
ka perangi ka Kelma perange kirij
sarji a menba, kirij bay ka hen na,
harê liji damañ. ¹⁰ Menba, *mana
wo Kelma bi wo hen kôlji iyôn ba:
«Harênge né wôsa en era na wô
kelênge Kwôlo Dôri wo a yé yi yé wo
dami wo bijné kêm hen. ¹¹ Kemnêñ
bay yênge sa iyé kelma Dabid a ôbi
gôlij nap ken ôbi a na *Krist wo
Emen na dôri men, na Kelma a men
hen. ¹² Anğa a gelênge ré na kema
bi wo hen a ré nà a nà: ka upé
kema wo bay yêri haw an lêgerij
nap bargay uwôlij kirij ka bay bijn
lari emê ya hen.» ¹³ Kirij bay ka hen
na, kwônê *manê ka derômaran a
soji debiji kwa kwo tumô hen an
kibji kurôn ayij kibi Emen kôl iyôn
ba:

¹⁴ «Hini emê yi derômaran a ta
mereg wô sa Emen men,
bô jalé yi sa terare a nà, wô sa kibi
bijné ka ôbi li dô nap ci hen
men.»

Bay gemé gamgê ôrji Bêteléhêm a

¹⁵ Kirijna manê ka derômaran a
bay ka hen diji an an belji hô ta nij
menba, bay gemé gamgê kôl iyôn
ba: «Na erênge kwôy Bêteléhêm a
ô gelênge are bay ka li are ka Kelma
keléna kwôliji hen.» ¹⁶ Bay iyélbeji ô
menba, uwônji Mari nap Josêp men
kema wo dê bi wo hen, yi a sa kirij
ka bay bijn lari emê ya hen. ¹⁷ Kirij
ka bay gili hen iyôn nij menba, bay
dô kwôlo ciré toya gengij sa kema
bi wo hen hen. ¹⁸ Menba, bijné kêm
ka toy kwôlo bay gemé gamgê dô
hen na, tiniji ge kay kêm. ¹⁹ Kwo
Mari ba hende gem kwôlê bi wo kêm
hen bôre a an woge wô henê bôri.
²⁰ Menba, bay abê gamgê belji hô ij

nap kebé kurôn ayê kibi nap heramê
Emen wô kwôli anğa ciré toy men,
ciré gel a men hen wô wo ré bijn nap
kwôlo *mana wo derômaran a na ré
kôlji hen.

Bay dî hini Jésus

²¹ Wulê jurgem cêgi yêri a menba,
kirijna sa walij kema bi wo hen
keñ nêmen menba, bay uwôgeri Jésus
mega wo mana wo derômaran a na
uwôgijni pa dema bay na ré yij
kwoyri tô hen iyôn.

Bay ôrij nap Jésus iyéy Emen a

²² Kirijna wulê wo si Josêp nap
Mari ré lônij yirji nêmen mega wo tô
to *Moyis na kôlij hen iyôn menba,
bay ôrij nap Jésus Jérusalêm a ciré
erê gelij Kelma*. ²³ Mega wo lij
bô magtubu tô to Kelma kôl iyôn
ba: «Kema iba wo yôn yôn wo na
yé kalmare na, a yé gay bijn Kelma»
²⁴ men, wô bijn kwôbe mega wo tô
to Kelma kôlij iyôn ba ré na «bijnalo
wôô réba kam derare ré na wôô
men hen.»

Kwôlo Siméjôn kôl gengij sa Jésus

²⁵ Kirij bay ka hen na, gawra wo
pôni mô Jérusalêm a ya hini na
Siméjôn. Na kwôni wop derôre
men, li tôô Emen dô a men. Ôbi mô
gem bi dîré gelé kwo ré gôlij nap
*Israyêl hen an Tunu toñ hendi bô
bôre ba nap dî. ²⁶ Tunu toñ hendi
bô bôre kôli ôbi ré ma ré kwôy wo
ôbi ré gelij Krist wo Kelma Emen
dôri an jori hen. ²⁷ Tunu toñ hendi
bô bôre jubu tô bôri menba, ôbi era
bô *iyéy Emen a menba, kirijna balê
Jésu erap nap dî ciré lij gengij sari
anğa tôô kôl ré lij hen menba, ²⁸ ôbi
ayri kabrêri a an ay kibi Emen kôl
iyôn ba:

²⁹ «Haw hen Kelma dî mana wom ô
nap bô jalé hari nij
wôsa ju li tôm to na ju ay hen nij,
³⁰ wôsa en gel gelé wom bi nap tun
nij.

³¹ Gelé bi wo na ju bu sa têeri tu bijné
a kêm hen.

* 2:22 2: 22 Na lôpê yi wô sêlij tumô Emen a.

³² Ôbi na kirij̄n ka perañgi ka a lê añ bijné ka sa terare a na kêm ka na Jubnê ré hen a hônem men, ôbi a yé hini emê wo Israyêl bijné kari a men.»

³³ Kirij̄n bay ka hen na, balê kema na tiniji ge kay sa kwôlo Siméjnôn kôl gengij̄n sari hen. ³⁴ Siméjnôn tô kibri sarji a añ kôlij̄n Mari yo kema na iyôñ ba: «Sa kibi kema bi wo Emen dôri hen na, bijné kwône Israyêl a a herij̄n men, ka a hena ta. Ôbi a yé anğañ gelé ka Emen ka bijné a kañê. ³⁵ Na ôbi a lê bi ermé wo uwôbe bô bijné hen réé hônij̄n. Kworé mini Mari ba, ma gelij̄n gusij̄n môñ yeberé a réé wayé kabrêré iyôñ.»

Kwôlo gengij̄n sa hendi kibi Emen to bay uwôgere Aan hen

³⁶ Kirij̄n bay ka hen na, hendi kibi Emen to pôni hene na Aan mô ya, hende na môni Panuwêl wo tô yé wo Asêr. Hende na iyore to haal gañ nij̄n. Hende na gô iyére elé jurgem nañ kurôre woñ ôbi biyêre. ³⁷ Menba, hende mô mamare añ elêre na, tôre marge kibi pôrbu. Hende ba erê bô iyéy Emen a sa pôn né kwôy yoyre nañ tu tare men, hende tebe Emen men, jôrij̄n bôre kurôñ men, uwôli a men. ³⁸ Hende sa ya têj̄ kirij̄na balê Jêsu erañ nañ dî wô gelij̄n Emen hen menba, hende lij̄n Emen dosé añ dô kwôli kema bi wo hen bijn bijné kêm ka mô gem wo Emen né dô Jérusalêm kôbi Rômêñê a hen.

Jêsu nañ balêri belji hô Najarêt a

³⁹ Kirij̄na Jêsu nañ balêri lij̄i tôo to Kelma hende to hen kô nij̄n menba, bay belji hô sa iyérji a Najarêt a bô emê wo Galilé. ⁴⁰ Jêsu ðebu men, ibéri gese men, tu melênê wôn bôri men, bô derê wo Emen baa nañ dî a men.

Jêsu ô bô iyéy Emen a kirij̄na elêri na môj kibi wôo

⁴¹ Nañ elé elé ba balê Jêsu ô Jérusalêm a kwôy kwôy wô lê geserê *Pak. ⁴² Jêsu elêri na môj kibi wôo

nij̄n menba, bay ôrij̄n nañ dî mega wo hara woji kôl hen iyôñ. ⁴³ Kirij̄na bay li geserê bi wo hen kô nij̄n menba, balê Jêsu bul hô Najarêt a menba, ôbi baa tôñ Jérusalêm a menba, bay hôn né. ⁴⁴ Bay kôl yañ ba ôbi ré ô añê perê bijné ka bay uwo bem hen ya ya, añ bay ô kwôy li wulê pôn geré. Menba, bay ay tô wogéri perê miljérji a men, perê balêrji a a men. ⁴⁵ Nij̄nba, bay uwôñni ré. Menba, bay wogeri kwôy hôrij̄n Jérusalêm a. ⁴⁶ Bay wogeri hen iyôñ kwôy sa subu dema bay ré ô upéri mô tôñ bô iyéy Emen a perê bay gelij̄nare bijné tôo to Emen a. Ôbi toy kwôlo bay kôl hen men, ôbi engeriji kwôlê sara men. ⁴⁷ Bijné kêm ka toy kwôlo ôbi kôl hen men, tu melênê wori men, kwôlo ôbi uwôlj̄i sara hen a men na, tiniji ge kay. ⁴⁸ Kirij̄na balêri gili kirij̄n bay ka hen a ná, tiniji ge kay añ yori kôli iyôñ ba: «Keman, wô mi a jeré lêni anğã hen iyôñ ba? Nibay nañ ibam nini sun kwôlem gañ añ nini wogem kebijn kirij̄n.» ⁴⁹ Menba, Jêsu uwôlj̄i sara iyôñ ba: «Wô mi a kené wogen ba? Ken hôn mega wo enéé cibé tun tô anğã Iban a iyôñ né ba?» ⁵⁰ Nij̄nba, bay hôn bô kwôlo ôbi kôlj̄i hen né kwôy.

⁵¹ Ôbi bul hô nañ ci Najarêt a. Men, ôbi biji kwôlê sa are kêm a a men. Yori gem are bay ka kêm hen bôre a dô. ⁵² Jêsu ðebu men, tu melênê wori kôba erê tumô tumô men, ôbi dé tu Emen men, tu gawré a men.

3

Ja ôbi lij̄n bijné batêm, ôbi deré kwôli Emen

¹ Bô elé môj kibi bay wo emê iyére to Tibêr *Sésar kelma wo dami wo Rômêñê hen na, Pos *Pilát wo Sésar na ðiri ôm iyére to Judé men, *Hêrôd na na kelma sa terare to Galilé men, yêni Pilip na na kelma sa terare to Ituré men, to Trakwonitid a men, Lisaniya na na kelma sa terare to Abilên a a men. ² Si Aan nañ Kayib ná damné ka damné kañ bay

bê kwôbe. Bô elê bi wo hen a ná, Emen bij Ja kema Jakari kwôli a kibri a derô gwôlê. ³ Menba, Ja hena ô gôr sa iyére kêm to yi têm têm kibi cér wo Jurdê hen. Añ kôl iyôn ba: «Belênge cêgernge bij têrij añ ken li batêm añ bi Emen né dîj bôri jalê sa têrij tonje a.» ⁴ Ôbi a, kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl bô magtubu tori a hen ré ô ya têt têt hen. Ôbi na kôl iyôn ba:

«Bay toy tôô kwôni wo uwôl gura derô gwôlê kôl iyôn ba:
 <Nanênge geré wo Kelma men,
 nanênge kam geré kari bi ô derôre
 a men.

⁵ Tu đogé kêm a ligij men,
 keram naj sa gôserew a hera némij
 naj sa terare men,
 geré wo kwônji a yé derôre men,
 geré wo yi jerew ba janij némij a
 men.

⁶ Añ bijné kêm a gelé gelê wo Emen
 bij bijné hen.> »

⁷ Ja kôlij kwônê bijné ka era
 bi ôbi ré liji batêm hen iyôn ba:
 «Kenbay ka ken yi môj jênêre iyôn
 hen, na i a gelênge bi kené gerij
 uwonje wo Emen wo a era hen
 ba? ⁸ Bi jé lêrenge gel wo kené bul
 cêgernge bij têrij tonje, añ ken dî
 kelê <*Abraham na ibarni, Abraham
 na ibarni> hen baa nij, wôsa en
 kelênge, jerew wo yi hen na, Emen
 a nême belé lij kamré bij Abraham.
⁹ Haw hen na, tigre yi tô gurô pôn
 pôn nij añ gurô wo yôn yôn wo yêri
 dô ré ba, a dîj jôrij añ uwôlij tare
 a.»

Jé lê wo gel hal wo kôrbi

¹⁰ Kwônê bijné engere Ja iyôn ba:
 «Na mi a niné lê ba?» ¹¹ Menba, ôbi
 uwôlji sara iyôn ba: «Hena kwôni
 ré naj bargay wôô ba, bi bij kwo
 ôrij né hen pôn men, kwo ôrij
 anjan emê ba, bi bij kwo najni
 hen men.» ¹² *Bay engé wôgê kôba
 era sa li batêm men, añ engerinji
 Ja iyôn ba: «Rabi, na mi a niné lê
 ba?» ¹³ Menba, ôbi kôlji iyôn ba:
 «Wôgê bi wo bay genge hen a kené

engé, dîba ken enge ani kani a sara
 ré.» ¹⁴ Asgarjê kôba era sa engeriri
 iyôn ba: «A nibay ba, niné li iyen
 ba?» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn
 ba: «Engênge gursu kôbi kwôni a
 naj kabré iyêré ré men, piyênge
 kwôlê dîj kwôni sari a wô uwônij
 gursu toni ré a men. Nijba, ken
 cebe turjge a sa sa kôbrenge wo
 bay têtênge hen mera.»

¹⁵ Bijné mô gem añ i ba erem bôri
 a kôl iyôn ba: «Ôbi a na *Krist, kwo
 Emen dôri hen ba?» ¹⁶ Menba, Ja
 uwôlji sara kêm kôl iyôn ba: «Nôbi
 ba, en lênge batêm na naj kam,
 nijba, ôbi wo era hen na, na kwo
 néeri dê kujê añ en nême beseré
 ganji garbê kaj têri ré. Ôbi a lênge
 batêm naj Tunu toj hendi bô bôre
 men, naj tare a men. ¹⁷ Ôbi bu
 gwore toj péé kaw kôbri a wô labij
 kirij kaj péé kaw kari ya, añ a
 pera kaw kari eraj bê a bô béer
 a. Kurmérji ba, ôbi a uwoyé añ
 bô tare to enge barij né yôd hen.»
¹⁸ Na hen iyôn men, naj gelé kwôlo
 dangi a men, a Ja ré uwôlij béré
 Kwôlo Dôri bij bijné. ¹⁹ Men, ôbi
 na nay kelma Hérôd wô *Hérodijad
 toj tami yêni to ôbi na enge hen
 men, wô anja habij kêm ka ôbi li
 hen a men. ²⁰ Wôsa nôme a sa têrij
 tori hende to kêm hen na, Hérôd bi
 bay bu Ja uwôli dangay a a sônj.

Batêm to bay lij Jésu

²¹ Kirija Ja na lij bijné kwônê
 batêm hen na, Jésu kôba li batêm
 men. Ôbi uwôl Emen menba, kirij
 bay ka hen, derômaraj bôlij, ²² añ
 Tunu toj hendi bô bôre herbo mega
 derare iyôn sari a añ tô kwôni hena
 derômaraj a kôl iyôn ba: «Ju na
 Keman, en purem damaj men, en li
 yi derê wô sam damaj a men.»

Tô môj wo Jésu

²³ Kirija Jésu ayij tô lê jé wori
 hen na, elêri na tôre subu ley. Bijné
 kêm erem wo ôbi ré na kema Josêp
 wo tô môj wori a nà hen: Josêp

woŋ kema Éli, ²⁴ kema Matat, kema Lébi, kema Mêlki, kema Iyanay, kema Josêp, ²⁵ kema Matatiyas, kema Amôs, kema Nayum, kema Êsli, kema Nagay, ²⁶ kema Maat, kema Matatiyas, kema Séméyin, kema Iyôsêk, kema Iyôda, ²⁷ kema Iyôwanan, kema Résa, kema Jorobabêl, kema Salatiyêl, kema Néri, ²⁸ kema Mêlki, kema Adi, kema Kwosam, kema Êlmadam, kema Er, ²⁹ kema Jésus, kema Eliyêsêr, kema Iyôrim, kema Matat, kema Lébi, ³⁰ kema Siméjôn, kema Juda, kema Josêp, kema Iyônâ, kema Eliyakim, ³¹ kema Méléya, kema Ména, kema Matata, kema Natan, kema Dabid, ³² kema Jesé, kema Obêd, kema Bohoj, kema Sala, kema Nasôn, ³³ kema Aminadab, kema Admin, kema Arni, kema Esrôm, kema Parês, kema Juda, ³⁴ kema Jakwôb, kema Isak, kema Abraham, kema Tara, kema Nakôr, ³⁵ kema Sérûk, kema Rago, kema Palêk, kema Ebêr, kema Sala, ³⁶ kema Kaynam, kema Arpasad, kema Sêm, kema Nowé, kema Lamêk, ³⁷ kema Matusala, kema Énôk, kema Iyarêt, Maléléyêl, kema Kaynam, ³⁸ kema Enôs, kema Sêt, kema Adam, kema Emen.

4

Jésu gôlij sa angap sélé

¹ Tunu wôn bô Jésus menba, ôbi hena kibi cér wo Jurdê a bulo hera. Hende ôrij nap dî derô gwôlê. ² Sidan séli wulê tôre pôrbu, wulê bi wo hen na, ôbi ôm ani ré kwôy aŋ kirija wulê bi wo tôre pôrbu hen kô nij, menba, kurôŋ liri. ³ Kirij bay ka hen na, Sidan kôlij Jésus iyôŋ ba: «Hena jeré na Kema Emen ba, ju kôlij jerew wo yi hen ré belij kwô.» ⁴ Menba, Jésus uwôli sara iyôŋ ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: <Na kwô mera a gawra ré emê gôlij né.> »

⁵ Menba, Sidan ôrij nap dî sa keram a ta aŋ turna to nana kôlij na menba, ôbi gili emê iyére to sa terare a nà kêm. ⁶ Aŋ kôli iyôŋ ba: «Na bem néé woŋ emê iyére hende to hen nap hini emê wo yi ya hen wôsa bay na ben na nôbi aŋ na bij kwôni wo bôn gey. ⁷ Iyôŋ ba, hena jeré jubu gubam tumôn a ba, na bem kêm.» ⁸ Menba, Jésus uwôli sara iyôŋ ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: <Kelma woŋ Emen wom pôn nêŋ hari a jeré jebé gubam tumôri a men, na ôbi a jeré tibéri a men.> »

⁹ Menba, Sidan hô ôrij dî Jérusalêm a aŋ ayri dîri ta yeŋ sa *iyéy Emen a aŋ kôli iyôŋ ba: «Hena jeré na Kema Emen ba ju derap kurij tôŋ na gelé, ¹⁰ wôsa na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: <Ôbi a ayê tôô bij *manê ka derômarap a gengij sam bi bay ré sa gemem> ¹¹ men, <Bay a ayem kôbriji a bi têm ré di keram wôni ré.> » ¹² Menba, Jésus uwôli sara iyôŋ ba: «Na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: <Kelma Emen wom na, já séleri ré.> » ¹³ Kirija gwosore to diré sélij Jésus nap nij menba, Sidan dô yiri yi Jésus a kwôy gemij wulê wo daŋgi.

Jésu ay tô jé wori sa terare to Galilé a

¹⁴ Jésus bulo hera Galilé nap néé wo Tunu aŋ hini emê wori ôm gôrij kirij kêm sa ira. ¹⁵ Ôbi gelij bijné are bô *iyéy dapare a nap sa iyére iyére aŋ bay kêm ay kibri.

Bijé ka Najarêt kap Jésus

¹⁶ Jésus hera Najarêt kirij ka ôbi na iyêrij ya hen, menba, mega wo ôbi lêrê gaŋ gaŋ hen iyôŋ na, ôbi ô bô iyéy dapare a nap sa *sa merê ta aŋ hena ta wô dêŋse magtubu tôô to Emen. ¹⁷ Bay biri magtubu to lêgerij to *Esay *ôbi kibi Emen, kirija ôbi bôl menba, uwôŋ kirij ka bay na li kôl iyôŋ ba: ¹⁸ «Tini Kelma yi san a wôsa ôbi a dôren

bi ené uwôlij béré Kwôlo Dôri bij bay nimré men, wô kôlij dangayné kwôli bêreji ta men, kôlij bay tu tij ré geléji kirij hôrij men, ka bay gelij tirji gusij hen kôba kwôli deréji bô gusij men, ¹⁹ ulê béré kwôli elê wôj bô derê wo Kelma bij gawré hen a men.» ²⁰ Jésu lêgere magtubu hende to hen ta aŋ bij ôbi jé wo pôni aŋ mô tôŋ bijné kêm ka bô iyéy dapare a hen na, tirji yi sari a. ²¹ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Kemnéŋ na, kwôlé bi wo en dênse aŋ ken toy hen na, ariri lij bénge nij.» ²² Bijné kêm ka mô ya hen na, kôl kwôli dô men, tiniŋi ge kay sa kwôli bô derê wo ôbi kôlji hen aŋ bay kôl iyôŋ ba: «Ôbi na kema Josép ré ba?» ²³ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «En hôn kena kôlen gwosoy kwôlo kôl iyôŋ ba: <Dôktôr berare yem pa dem.> Ka kelé iyôŋ ba: <Bay keléni kwôli aŋa ju li Kapêrnayôm a. A iyôŋ ba, ju li sa iyére tom a hen iyôŋ men.> » ²⁴ Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Na tu kwôlé a ené kelénge hen, kwôni wo na ôbi kibi Emen na, sa iyére tori a na, bay a geyé kwôlé wori ré. ²⁵ Na tu kwôlé a ené ena kelénge hen, yébé kaŋ mamé na kwône sa iyé *Israyêl bô wulê *Eli a. Bô elê bi wo hen a na, emen uwôŋge ré li elê subu naŋ geserê jii aŋ kurôŋ wo dami li bijné sa ira kêm. ²⁶ Hen iyôŋ hari kôba Emen jé Eli uné yébé bay ka hen né kwôy, nijba, ôbi jéri ligi mamne to pôni to mô Sérêpta, emê iyére to Sidôn a hen dî. ²⁷ Menba, bijné kaŋ bay *terbare na kwône sa Israyêl bô wulê wo ôbi kibi Emen Elijé a, nijba, kwôni pôn perêrji a hen kôba berare ré, nijba, na Nama wo Siri hen a Elijé ré berari dî.»

²⁸ Kirija bay toy kwôlé bi wo hen iyôŋ na, bay kêm bô iyéy dapare bôrji tarji. ²⁹ Menba, bay hena naŋ bô tarê bu Jésu sij naŋ dî nô wolé sa ira aŋ. Bay ôrij naŋ dî kwôy ta sa keram wo bay na dîŋ tô sa iyére toji

ya hen bi ciré nôgêri kuré aŋ tôŋ. ³⁰ Nijba, ôbi wuj perêrji aŋ ô erê wori.

Jésu dage tunu to habij bô gawra wo pôni a Kapêrnayôm a

³¹ Jésu ô Kapêrnayôm a to na iyére to dangi sa terare to Galilé. Ôbi gelij bijné are naŋ sa sa merê ta. ³² Bijné ka mô ya toy kwôlé kibri a hen na, tiniŋi ge kay sa derê kwôlé wori bi wo hen, wôsa ôbi iyêl mega kwôni wo ôrij naŋ tôô iyôŋ men, naŋ néé iyôŋ a men. ³³ Bô iyéy dapare hende to hen na, gawra wo pôni wo tunu to habij yi bôri a hen mô ya. Ôbi kôl naŋ tôri to dami kaŋ a ta kôl iyôŋ ba: ³⁴ «Wuge! ju gey na mi yirni a ba, Jésu wo Najarêt? Ju era na wô ménêni ba? En hôn ju na i ba, ju na kwôni wo yi naŋ jengêri gay wo Emen a jori.» ³⁵ Jésu ône kôl iyôŋ ba: «Wôm tôŋ aŋ mu séŋ bô gawra bi wo hen a.» Tunu to habij hende to hen dô gawra na ku tôŋ perêrji a aŋ séŋ bôri a nijba, liri ani ka habij né. ³⁶ Tini bijné kêm ge kay aŋ bay kôlij perêrji a kôl iyôŋ ba: «Kwôlo na ba, na kwo yôŋ sôŋ ba? Ôbi ône tunu to habij naŋ néé menba, hende séŋ a men.» ³⁷ Menba, hini emê wori ôm naŋ kirij kirij kêm gôrij sa iyére to méér Kapêrnayôm ta hen.

Jésu berare bay ômŋare

³⁸ Jésu hena bô iyéy dapare a era iyé Simô a. Yi mari Simô uwoy damaŋ aŋ hende yi tôŋ menba, bay uwôli ré bô tu ja tore men. ³⁹ Ôbi denge sara aŋ ône yi uwoyé bi wo hen, menba, hende berare aŋ hena kerêd li aŋaŋ emê biji.

⁴⁰ Kirija tare kurij nij menba, bijné kêm ka ôrij naŋ bay ômŋare to gay gay iyére toji a hen na, bay eraŋ naŋ ci biri. Ôbi uwôl kôbri sarji a aŋ berareji. ⁴¹ Tunu to habij séŋ bô bijné kwône aŋ kirija bay séŋ bô bijné hen iyôŋ menba, bay kôl kaŋ

a ta iyôn ba: «Ju na Kema Emen.» Nijba, Jésu ôneji bi bay ré wôm tòn, wôsa bay hôn wo ôbi ré na *Krist kwo Emen dôri hen.

⁴² Kirijna kirij wôl menba, Jésu si ô wolé derô gwôlê. Kwônê ðijé wogeri an kirijna bay uwônni nij menba, bay gey bi ôbi ré ðebu nan ci wô wo ôbi ma ré erê anê sôn. ⁴³ Nijba, ôbi kôlji iyôn ba: «Yi gengij san bi ené ô ulê béré Kwôlo Dôri wo *emê iyére to Emen sa iyére to ðangi a wôsa na wô bi wo hen a, Emen né joon hen.» ⁴⁴ An ôbi ô ulê béré bô iyéy dapare a sa terare to Judé.

5

Jésu tô bay tôri ka tumô cog cog
(Mt 4: 18-22, Mk 1: 16-20, Ja 21: 1-11)

¹ Wulê wo pôni kirijna Jésu ðibij kibi cér wo dami wo Génésarêt a menba, ðijé nôgerij yirji si ligiri wô toyij kwôlo Emen. ² Menba, ôbi gel bato wô yi kibi cér wo dami bi wo hen na. Bay uré ka li jé bô a hen herbe tòn wô janê bura toji. ³ Bato bi wo wô hen na, kwo pôni na kwo Simô. Jésu ðay mô bô an kôli ôbi ré ôrij nan ði dê iyôn si bô cér. Menba, ôbi mô tòn bô bato bi wo hen a an gelij kwônê ðijé Kwôlo Dôri.

⁴ Kirijna ôbi dôrij kwônê ðijé kwôlo Emen kô nij na, ôbi kôlij Simô iyôn ba: «Ôrij nan bato dê iyôn a bô ðogé cér a an ken bi bura tonje bô kam a urij.»

⁵ Simô uwôli sara iyôn ba: «*Rabi, nini ur kwôy kirij wôl sarni a an nini bu ani ré nijba, na jôbi a kelê hen na, na hô bê bura kam a gelé sôn.»

⁶ Kirijna bay bi bura kam a menba, bay pô kuyê wôn berêj an yêgeré bura toji hende to hen. ⁷ Bay lij megêrji ka bô bato wo pôni a hen kôbriji ré era sa li nan ci men. Bay pô kuyê wôn bato bi wo wô hen berêj berêj an li wo bato ða dermij.

⁸ Kirijna Simô Piyêr gel hen iyôn na,

ôbi kirij tòn cubu gubari tumô Jésu a an kôl iyôn ba: «Kelma, dô tòm an yen a wôsa ena ôbi têrij.»

⁹ Ôbi kôl hen iyôn wôsa bay nan megêri tiniji ge kay an harê lij sa uré wôj gepê ka bay ur a hen. ¹⁰ Si *Jak nan Ja kam Jébédé kan megêri bay uré hen kôba, tiniji ge kay an harê lij men. Menba, Jésu kôlij Simô iyôn ba: «Hare ré wôsa ayij tôri kemnêj na, na gawrê a jeré uré nij.»

¹¹ Bay heran nan bato sa haarê tòn kibi cér men, bay ði anjaji kêm an a men an ôrji tô Jésu.

Jésu berare ôbi terbare wo pôni
(Mt 8: 1-14, Mk 1: 40-45)

¹² Wulê wo pôni kirijna Jésu ô sa iyére to ðangi menba, gawra wo pôni wo *terbare elemné yiri kêm so. Kirijna ôbi gel Jésu menba, bôj meremne tumôri a an uwôli kôl iyôn ba: «Kelma, hena jeré gey ba, ja beraren.»

¹³ Jésu jé kôbri hebijni an kôl iyôn ba: «Ew, en gey bi terbare tom hende to hen ré dôrij sam a.» Kirij bay ka hen na, terbare nan yiri a.

¹⁴ Jésu kôli iyôn ba: «Kôlij kwôni ré pa pa. Nijba, ô ju ô gelé yem tumô ôbi bê kwôbe a an ju li sarga nan tô to *Moyis na ay hen an bi bay ré gel wo jeré na kwo séli tumô Emen a.»

¹⁵ Bay kôl kwôli Jésu nan kirij kirij men, ðijé kwône era wô toyé kwôlê wori men, ka era bi ôbi ré berareji men. ¹⁶ Nijba, ôbi ba, dô yiri wolé kwôy kwôy derô gwôlê an uwôl Emen.

Jésu berare gawra wo meray
(Mt 1: 1-8, Mk 2: 1-12)

¹⁷ Wulê wo pôni Jésu mô wô gelij ðijé are menba, *Parisijênê nan *bay derê tô tô to Emen kôba mô ya men. Bay hena sa iyé Galilé a kêm men, sa iyé Judé a kêm nan sa iyé Jérusalêm a kêm a men. An né wo Kelma baa nan ði an ôbi berare ðijé. ¹⁸ Bijé ka pôni aya gawra sa jaare a soj, na gawra wôj ôbi merayê, bay woge ciré sij nan ði

kirij ka Jésu môrij ya hen an uwôli tumôri a. ¹⁹ Nijba, bay uwoj geré ré sa kibi kwônê bijé. Bay d'ayij nan dî ta sa ira an kergeji sa iyére hende to hen an herbijni nan jaare tori hende hen d'ej tumô Jésu a kirij ka ôbi môrij ya hen. ²⁰ Kirija Jésu gel wo bay bi bôrji sari a hen iyôn menba, ôbi kôl iyôn ba: «Melapnen, têrij tom dôrij sam a.»

²¹ Bay derê tô tô to Emen nan Parisijêpê erem bôrji a kôl iyôn ba: «Na i bi a tiiré Emen hen iyôn ba? Hena ré na Emen mera ré ba, i wo d'angi a na ôbi derê têrij sa gawra ba?»

²² Jésu hôn ermé woji menba, uwôlji sara iyôn ba: «Wô mi a kené erem kwôlo hen iyôn bôrnge a ba?»

²³ Kelê iyôn ba: «Têrij tom dôrij sam a» a derê kelê lew, laba kelê «Hena ta ju ô» a derê kelê lew dî ba? ²⁴ Haw hen ka henê wo nôbi *Kema Gawra ené ôrij nan néé sa terare a na wô dôrij têrij sa bijé.» Menba, ôbi kôlij ôbi merayê na iyôn ba: «En kôlem, hena ta ay jaare tom ôrij ij.»

²⁵ Kirij bay ka hen na, ôbi hena tu bijé kêm an ay jaare tori ôrij ij an ayij kibi Emen. ²⁶ Bijé kêm tiniji ge kay. Menba, bay heram Emen nan harê an bay pamnij kôl iyôn ba: «Naa gel angan genê kemnêj.»

Jésu uwôge Lébi bi ré yi ôbi tôri
(Mt 9: 9-13, Mk 2: 13-17)

²⁷ Cêgeri wori menba, Jésu si ô menba, gel gawra wo pôni wo bay uwôgeri Lébi ôbi engé wôgê hen mô kini engé wôgê wori a. Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Era tòn a.»

²⁸ Menba, ôbi d'ej angari kêm an hena ô tôri a.

²⁹ Ôbi li emê wo mêy uwôgij Jésu iyére tori a men, *bay engé wôgê kêm men, bijé ka d'angi kôba sa ômji are nan ci a men. ³⁰ Menba, Parisijêpê nan bay derê tô tô to Emen kaji pamnij an kôlij bay tô Jésu iyôn ba: «Wô mi a kené ôm men, yi men nan bay engé wôgê men, bay têrij men ba?»

³¹ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Na bijé ka berari a geyé dôktôr ré, nijba, na bay ômpare dî. ³² En era na wô uwôgê bijé ka bô yirji môj bay lê angan derô hen né, nijba, en era na wô bay têrij an bi bay ré dî tô lê têrij ba.»

Engéré kwôlo gengij sa jerê bô kurôj

(Mt 9: 14-15, Mk 2: 18-20)

³³ Parisijêpê nan bay derê tô tô to Emen kôlij Jésu iyôn ba: «Bay tô Ja nan kaman kani jôrij bôrji kurôj men, uwôlji Emen a men ta ta nijba, bay tòm jôbi ba ômji men yiji men.»

³⁴ Jésu kôlji iyôn ba: «Bijé ka era kini kurô hen ba ka dé bi bay ré jôrij bôrji kurôj kirija ôbi iyéy kurô ba ya nan ci tô hen ba? ³⁵ Wulê wo bay a derê ôbi kurô perêrji a an hen na, na wulê bi wo hen a bay ré jôrij bôrji kurôj.»

Kwôlo gengij sa anga ôli nan ka kôrbi

(Mt 9: 16-17, Mk 2: 21-22)

³⁶ Jésu kôlji gwosoy kwôlo pôni kôl iyôn ba: «Sa pôn kwôni yêge kibi bargay ka kôrbi wô uwôlij tu ka ôli ba? Hena ré na iyôn na, bargay ka kôrbi hen yêgij men, kibriji wo kôrbi bi wo yêgij hen kôba a bij nan ka ôli hen né a men. ³⁷ Men, sa pôn kwôni bêêrê care to kôrbi bô gwolé wo arij wo ôli a ba? Hena ré na iyôn ba, care to kôrbi hende to hen a anê gwolé wo ôli bi wo hen an care a uwôsij men, gwolé bi kôba a mênij a men. ³⁸ Iyôn ba, bi care to kôrbi bij bô gwolé wo kôrbi a men. ³⁹ Kwôni wo yi care to ôli hende to hen na, gey to kôrbi hen né nij, wôsa ôbi erem mega wo care to ôli hen a ré na to dôri dî.»

6

Jésu na Kelma sa sa merê ta a
(Mt 12: 1-8, Mk 2: 23-28)

¹ Sa to pôni a na, na sa *sa merê ta menba, Jésu ay geré si bô kaw menba, bay tôri pôy sa kaw na an

wuray ôm. ² Menba, *Parisijnêpê ka pônî kôl iyôn ba: «Wô mi a kené li anğa tô to *Moyis jô lê nañ sa merê ta hen ba?»

³ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Ken dêñse kwôli anğa kelma Dabid na li kirîna kurôn na liji nañ ðijné kari hen né ba? ⁴ Ôbi na si bô *iyéy Emen a añ pô mapa wo bay tibij Emen hen, ôm men, bij ðijné kari ôm men. Mapa bi wo hen na, kwôni wo ðangi wo a emê ba nañ, na bay bê kwôbe a na bay emêri mera.»

⁵ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Nôbi *Kema Gawra a na Kelma sa sa merê ta.»

Jêsu berare gawra wo kôbri ma nañ sa sa merê ta

(Mt 12: 9-14, Mk 3: 1-6)

⁶ Sa sa merê ta wo ðangi Jêsu ô bô *iyéy ðanare a añ gelij ðijné are, kirij bay ka hen na, gawra wo kôbri woj gusurô ma mô ya men. ⁷ *Bay derê tô tô to Emen nañ Parisijnêpê bô ciré gelé na ba Jêsu ré berarêri nañ sa merê ta ba ciré ðerij tô kôbri añ uwôlij kwôlê sari a. ⁸ Nijba, Jêsu hôn ermé woji menba, ôbi kôlij ôbi kôbi ma bi wo hen iyôn ba: «Hena ta ju era sa ðebe derôre a na.» Menba, ôbi hena ðebe ta. ⁹ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na engerenge kwôlê pôn: Tô tona gey bi kwôni ré li derê laba li habré nañ sa merê ta a ba? Men, ré gôlij nañ gawra réba ré mêêni nañ sa sa merê ta a ði ba?»

¹⁰ Ôbi bôrji mérîj menba, kôlij ôbi kôbi hayê bi wo hen iyôn ba: «Jé kôm.» Ôbi li mega bi wo Jêsu kôli hen iyôn menba, kôbri hô dô hôrij. ¹¹ Menba, tu Parisijnêpê nañ bay derê tô tô to Emen sêêrê sari a añ bay namnij kwôli anğa ciré lij Jêsu.

Jêsu tô bay jé kari ka môj kibi wôô
(Mt 10: 1-4, Mk 3: 13-19)

¹² Sa hende to hen na, Jêsu ô wulê sa keram a wô uwôlê Emen kwôy kirij wôl sari a. ¹³ Kirîna kirij wôl

menba, ôbi uwôge bay tôri añ tô môj kibi wôô perêrji a añ uwôgeji bay jé. ¹⁴ Simô ba ôbi uwôgeri Piyêr, nañ yêni André, Jak, Ja, Pilip, Bartélémi, ¹⁵ Matiyé, Tomas, *Jak kema Alpé, Simô woj kema iyére hen men, ¹⁶ Jud kema Jak men nañ Judas Iskariyôt wo a sa ayê sa Jêsu hen a men.

Jêsu gelij kwônê ðijné are men, berare bay ômpare men

(Mt 4: 23-25, Mk 3: 7-11)

¹⁷ Jêsu herbo nañ bay tôri ka môj kibi wôô hen sa keram a tôñ añ ðelij nañ ci tôñ kirij ka beray a nañ kwônê bay tôri ka ba hen men, kwônê ðijné ka Judé men, ka Jérusalêm a men, ka hena kibi cér wo Tir nañ kwo Sidôn a a men. ¹⁸ Bay era wô toyé kwôlê wori men, bi ôbi ré berareji men, ðijné ka tunu to habij bôrji a kôba, ôbi berareji men. ¹⁹ Bijné kêm woge bi ciré heberi wôsa néé wo ôbi ôrij yiri a hen si añ berareji kêm.

Kwôlo gengij sa merê derê nañ merê bô bô emé

(Mt 5: 1-12)

²⁰ Jêsu ay tiri bôrij bay tôri añ kôl iyôn ba: «Kenbay kap bay nimré, yi derê yi wô sarñge, wôsa *emé iyére to Emen yi wô sarñge ²¹ kenbay ka kurôn lêñge haw hen, yi derê yi wô sarñge, wôsa kena uyirê, kenbay ka ken sôm haw hen, yi derê yi wô sarñge, wôsa ka merê bô yi derê a.»

²² «Yi derê yi wô sarñge, kirîna ðijné derenge men, kapenge men, tirenge men, uwôgerê heneñge wo habij a men, wô san nôbi Kema Gawra. ²³ Lêñge yi derê wulê bi wo hen men, ken nenrêrê nañ yi derê a men, wôsa sa kôbi wo dami yi derômarañ a ya, wôsa na hen iyôn a môpêrji na ré lij bay kibi Emen.

²⁴ Nijba, kenbay kap bay uné na, bô emé yi wô sarñge, wôsa haw hen ken uwôn bô jalê wonge nij. ²⁵ Kenbay ka ken uyê haw hen na, bô emé yi wô sarñge, wôsa kurôn

a lêngge tôre to cêgê, kenbay ka ken ayre haw hen, bô emê yi wô sarŋge, wôsa ka merê bô tu ja a men, ka sômnê men.»

²⁶ «Kenbay ka bijné kêm dô kwôlêŋge wo dôri hen na, tu ja yi wô sarŋge, wôsa na hen iyôn a mônêrji na ré li naŋ bijné ka na li yirji môŋ ciré bay kibi Emen men hen.»

Kwôlo gengiŋ sa peré bay bare
(Mt 5: 38-48, 7: 12)

²⁷ «Kenbay ka ken mô toy kwôlê keben a hen na, en kelêŋge perêŋge bay bareŋge men, lêngge derê naŋ ka derêŋge hen a men. ²⁸ Terêŋge kebrenge sa ka tômêŋge hen men, uwôlêŋge Emen wô sa ka lêngge habiŋ hen a men. ²⁹ Kwo di tô mam ba, ju hô bul kwo si hen biri a men, kwo ay bargay kam kaŋ kabrêm ba, ju jôri kaŋ kelanê né men, ³⁰ kwo uwôlem are ba, ju biri men, kwo pô aŋgam eren ba, ju hô engereri ré niŋ. ³¹ Aŋga ken gey bi megêrŋge ré li béŋge hen na, kenbay kôba, ken li hen iyôn naŋ ci men.»

³² «Hena kené pur na ka perêŋge ba, bijné a kelê kené li derê na iyeŋ ba? Wôsa bay lê têriŋ kôba, pur na ka pirji men. ³³ Hena kené li derê naŋ ka li dô naŋ ken ba, bijné a kelê kené li derê na iyeŋ ba? Wôsa bay lê têriŋ kôba, li na hen iyôn men. ³⁴ Hena kené gwôyiŋ na ka ken hôn wo bay ré herê têbêŋge hôriŋ ta ba, bijné a kelê kené li derê na iyeŋ ba? Wôsa bay lê têriŋ kôba, gwôyiŋ na bay lê têriŋ ka a herê têbêji hôriŋ hen iyôn men. ³⁵ Niŋba, kenbay ba, ken pur bay bareŋge men, lêngge derê naŋ ci men, gwôyiŋge aŋ bi bôrŋge wo kené upé hôriŋ né. Hen iyôn na, aŋgaŋ têbê sa kôbrenge a mê men, ka yiŋ kam Emen wo ta men. Wôsa ôbi li derê naŋ bay bô hendé men, naŋ bay bô habrê a men. ³⁶ Berêŋge tu ja to bijné mega Ibarenge Emen hôriŋ hen iyôn men.»

Jerêŋge kwôlê sa megêrŋge a ré
(Mt 7: 1-5, 15: 14, 10: 24-25)

³⁷ «Jerêŋge kwôlê sa megêrŋge a ré menba, Emen kôba, a jerê kwôlê sarŋge a ré men, ken dô kwôlê sa kwôni a ba, Emen a derê kwôlê sarŋge a men, ken dî bôrŋge jal sa megêrŋge a ba, Emen kôba, a dé bôri jalê sarŋge a men. ³⁸ Ken bijn bijné are ba, bay a hô béŋge men. Bay a tôŋgé men, tôbê dema a hô béŋge wôsa gway wo ken ay gengiŋ are bi hen a, Emen né gengiŋ béŋge hôriŋ.»

³⁹ Jêsu hô kôlji naŋ gwosore kôl iyôn ba: «Ôbi tu tiŋ a berê jemna bijn megari ôbi tu tiŋ ba? Hena ré na iyôn ba, bay wôô kêm a heriŋji bô iyom a ré ba? ⁴⁰ Ôbi tô kwôni na, a gôliŋ dami wori ré niŋba, hena ôbi ré dî tiri dô tô aŋga ôbi geli hen na, ôbi a yé môŋ ôbi sari iyôn men.»

⁴¹ «Wô mi a jeré ô wô berê kalmê ka dê ka yi tu yênem a hen ba? A yibré wo dami ka yi tum jôbi a hen ba, ju gel ré ba? ⁴² Wô mi a jeré kôliŋ yênem: <Yênen, dî jan na derê kalmê ka dê ka yi tum a hen aŋ>, aŋ jôbi ba, ju gel yibré wo dami wo yi tum a hen né ba? Jôbi woŋ ôbi kelê kwôlê kem wôô wôô hen, dô yibré wo dami wo yi tum hen aŋ dema jeré gelé kiriŋ sélé wô dôriŋ ka yi tu yênem a hen tô.»

Ôbi tô Jêsu woŋ tiri
(Mt 7: 16-20, 12: 33-37)

⁴³ «Gurô wo dôri na, yêri wo habiŋ ba naŋ men, kwo habiŋ wo yêri dô ba naŋ men. ⁴⁴ Gurô wo yôn yôn ba, naŋ yêri yêri dîba kwôni a karê tôgôre sa cébriŋ a ré men, kwôni a karê yê tiŋador sa gariyaŋ a ré men. ⁴⁵ Gawra woŋ ôbi lê derê na, lê derê wori bi wo hen hena na bôri a men, ôbi habrê kôba, habrê wori bi wo hen hena na bôri a men. Wôsa na aŋga wôn bô gawra dema ré si kibri a tô.»

⁴⁶ «Wô mi a kené uwôgen <Kelma, Kelma> menba, ken li aŋga en kelêŋge kené li hen né ba? ⁴⁷ Kwôni

wo era legen a aɲ toy kwôlê wupê men, liɲ ariri a men na, na gelêngge séé ôbi gelij na naɲ i ba? ⁴⁸ Ôbi yi mega gawra woɲ ôbi dé iyére iyôn: Ôbi pi iyom dɔge aɲ dɔ tôte sa keram a kam kaɲ biyé ka ge naɲ néérji hen kôba, lere ani ré wôsa tôte dɔɲ dô. ⁴⁹ Niɲba, kwo toy aɲ liɲ ariri ré na, gelij naɲ gawra wo dɔ iyére tori dô ré aɲ dɔ na sa hal a iyôn. Kam kaɲ biyé ge naɲ néérji menba, tere aɲ, aɲ ani kare kani pôn iyôn kôba, ba ta ré.»

7

Jésu berare mana wo dami wo asgarɲê woɲ Rômê

(Mt 8: 5-13, Ja 4: 46-54)

¹ Kirijna Jésu dôriɲ bɔɲé kwôlê kô niɲ menba, ôbi ô Kapêrnayôm a. ² Ya hende to hen na, dami wo asgar kaɲ Rômêɲê ka arew hen, mana wori ômiɲ tu temare a men, na lema wo ôbi geyri gaɲ a men. ³ Ôbi toy kwôli Jésu menba, jé surɲê kaɲ Jubɲê yiri a ré ô uwôli bi ré era sa berare mana wori bi wo hen biri men. ⁴ Kirijna bay sa ligi Jésu a menba, bay maseri aɲ kôli iyôn ba: «Ôbi dé wo jeré li aɲga ôbi gey hen biri. ⁵ Wôsa ôbi geyéna nabay kaɲ Jubɲê men, ôbi a dé *iyéy dapare hen a men.»

⁶ Jésu hena ô naɲ ci. Kirijna bay ba dɔa naɲ iyére menba, dami wo asgarɲê bi wo hen jé milɲéri ô kôliɲ Jésu iyôn ba: «Kelma, merên yem iyôn né, wôsa en nêɲ wo jeré uwôl têm kibi iyére tiɲê ré. ⁷ Na ôbi á, ené nêɲ erê naɲ yen ô unem né hen. Ay tom menba, mana wupê a beraré mera. ⁸ Nôbi bay san ya men, ena ôbi sa asgarɲê ka ba hen men. Aɲ hena ené kôliɲ kwo pônɲ iyôn ba: «Ô» ba, ôbi ô men, hena ené kôli «Era» ba, ôbi era men, en kôliɲ mana wupê «Li aɲga na» ba, ôbi li men, «Li ka hen» ba, ôbi li a men.»

⁹ Kirijna Jésu toy kwôlo ôbi kôli hen menba, yiri dôri sari a aɲ ôbi

bul uné kwônê bɔɲé ka ô tôri a hen aɲ kôli iyôn ba: «En kelêngge sa iyé *Israyêl kôba, en uwôn kwônɲ wo ayé bôô wori yi môɲ kwo gawra wo na ba, naɲ.»

¹⁰ Kirijna bay jé heraji uwo menba, bay uwôn mana wori na berare niɲ.

Jésu béér kema mana wo ma a Nêɲ a

¹¹ Menba, Jésu hena Kapêrnayôm ô sa iyére to bay uwôgere Nêɲ hen. Bay tôri naɲ kwônê bɔɲé ôriɲ naɲ dɔ. ¹² Kirijna bay ba dɔa naɲ iyére menba, bay uwôn bɔɲé ka ay temare ôriɲ ciré erê emé. Kema mana bi wo ma hen na, na pôn nêɲ hari kôbi yori a. Hende na mamne. Bɔɲé kwônê bure ôriɲ sa kamɲê. ¹³ Kirijna Kelma bôre menba, ture liri ɲa menba, ôbi kôli iyôn ba: «Sôm né.»

¹⁴ Ôbi uso dɔa aɲ hebe jaare to bay ayiɲ temare hen, bɔɲé bay ka ay temare hen dɛbe tôn menba, ôbi kôli iyôn ba: «Kema mana, en kôlem hena ta.»

¹⁵ Menba, ôbi temare bi wo hen hena mô ta aɲ iyêl kwôlê. Menba, Jésu bɔri bɔri yori. ¹⁶ Bɔɲé kêm tiniɲi ge kay men, harê liɲi a men aɲ bay ay kibi Emen kôli iyôn ba: «*Ôbi kibi Emen wo dami hena perêrna men, Emen uwôl tiri sa gawré kari a men.»

¹⁷ Kwôlo bay kôli gengiɲ sa Jésu hen na, ôɲ naɲ kirij kirij sa iyé Judé men, sa iyére to kwa kwa hen a men.

Bay jé ka Ja ôbi lê batêm

(Mt 11: 2-19)

¹⁸ Bay tô Ja ô dôriɲ ôbi iyére toji kwôli are bay ka kêm hen menba, ôbi uwôge bay tôri wôô. ¹⁹ Aɲ jéɲi ligi Kelma engeriri iyôn ba: «Jôbi a na kwo a era hen bi, laba kwo nini mô gemni hen ba ya tô dɔ ba?»

²⁰ Bay jé bay ka hen sa bɔɲi ligi Jésu aɲ kôli iyôn ba: «Ja ôbi lê batêm a joni yem a bi niné engerem iyôn ba, jeré na kwo ré era hen bi, laba kwo niné mô gemni hen ré ba ya tô dɔ ba?»

²¹ Kirij bay ka hen na, Jésu berare bay ômpare kwône men, ßiné ka ômpare to gay gay liji hen men, ka tunu to habij bôrji a hen men, bay tu tij kwône gel kirij dô a men. ²² Menba, ôbi uwôlij bay jé bay ka hen sara iyôn ba: «Herênge ken ô kôlij Ja kwôli anga ken toy men, ka ken gel men hen, bay tu tij gel kirij men, bay moré ô ta dô men, bay *terbare berare men, menpê toy kwôlê men, ßiné ka ma béér men, béré Kwôlo Dôri uwôlij bij bay nimré a men. ²³ Yi derê yi wô sa kwôni wo ði ayê bô wori an né wô san.»

²⁴ Kirijna bay jé ka Ja hôrji nij menba, Jésu kôlij ßiné kwôli iyôn ba: «Na ken ô gelé na mi derô gwôlê hen ba? Gusura wo kal yebageri hen laba, ²⁵ ken ô gelé na mi ba? Gawra wo tôbe bargay ka dôri laba? Bijé ka tôbe bargay ka dôri an mô bô derê na, bay mô na iyé kilmé a ði. ²⁶ Nijba, na mi a kené ô gelé na mi ði ba? Ken ô gelé na ôbi kibi Emen wôni ba? Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, na ôbi kibi Emen bi, an ôbi gôlij ôbi kibi Emen an sôn. ²⁷ Na wô sari ôbi a, na ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Toy, en jé mana wupê tumôm a bi ré janê geré wom.» ²⁸ En kelênge peré gawré ka yébé a yêji hen na, en gel kwôni wo a dampê mônj Ja iyôn ba nan, nijba, kwo bay bôri mônj ani ré iyôn bô *emê iyére to Emen a hen na, na kwo dami ðeri.»

²⁹ Kirijna ßiné kêm nan *bay engé wôgê toy kwôlo Jésu kôl hen menba, bay hôn wo Emen ré na kwôni won derôre an bay bij Ja liji batêm. ³⁰ Nijba, *Parisijnê nan *bay derê tô tô to Emen kanji anga Emen genge wô sarji hen an kanji bi Ja ré liji batêm.

³¹ Jésu hô kôlji iyôn ba: «Bijé bay ka haw hen, na ayêji gengij na nan i ba, en hôn né. Bay gelij nan i ba, en hôn né. ³² Bay yi mega kamrê ka li

wôrê tô geré an kôlij yirji iyôn ba: «Nini ibênge tégê menba, ken wô sara ré men, nini kebe kurôn temare menba, ken sôm sara ré a men.»

³³ Wôsa kirijna Ja ôbi lê batêm nan, ôbi ôm mapa ré men, yi care ré a men, menba, ken kôl iyôn ba: «Tunu to habij yi bôri a.» ³⁴ Nôbi *Kema Gawra en sa an ôm men, yi men, menba, ken kôl iyôn ba: «Gelênge ôbi lamê nan ôbi kwoyé wo na, ôbi na melan bay engé wôgê nan bay têrij a men.» ³⁵ Nijba, ßiné ka bi bôrji sa tu melênê wo Emen hen na, bay hôn wo tu melênê bi wo hen ré na kwon derôre.»

Jésu ô iyé Simô won Parisijnê hen

³⁶ *Parisijnê wo pôni uwôge Jésu ré ô emê are nan ði menba, Jésu gey an ô merê kibi emê a nan ði.

³⁷ Kirij bay ka hen na, iyore to pôni to sa iyére hende to hen to bay hône gan wô jé lêre wo habij hen so. Hende toy wo Jésu ré mô ôm are iyé Parisijnê hen ya. Hende aya ider bô murda wo bay li nan *albatre hen.

³⁸ Hende ðebu si cêgi Jésu si têri*. Hende sôm an nôm têri nan cémne an mô an nan gusiri sare men, ibe an wusu ider bi wo hen a. ³⁹ Kirijna Parisijnê bi wo uwôga Jésu hen gel hen iyôn menba, ôbi kôl bôri a iyôn ba: «Hena gawra wo hen henan ré na ôbi kibi Emen ba, ôbi réé henê wo ré na iyore to yôn a ré hebiri hen ba men, ôbi réé henê wo hende ré na hendi têrij men.» ⁴⁰ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Simô, na kôlem kwôlê pôn.» Menba, Simô kôli iyôn ba: «Kelma kôlen.»

⁴¹ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Gawra wo pôni ôrij nan telare tori sa ßiné wôô, kwo pôni nan dubu arew men, kwo pôni nan dubu môj men. ⁴² Ôbi gel wo bay ôrij nan ani kan têbêri ré menba, ôbi ðiji telare hende to hen mera. Peré ßiné bay ka wôô hen na, kwo yôn a geyé gawra bi wo hen ba?»

⁴³ Simô uwôli sara iyôn ba: «Na kwo telare tori mê gap hen a geyéri damaŋ.» Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Ju kôl na tiri.»

⁴⁴ Ôbi bul si ligi iyore hende to hen aŋ kôlij Simô iyôn ba: «Ju gel, iyore hende to hen ba? En era iyére tom a menba, ju bèn kam sa tèn a ré, niŋba, hende pulen tèn naŋ cémne men, mô naŋ gusiri sare a men. ⁴⁵ Ju ibe tô man ré hen na, gel wo jeré beren yem a ré, niŋba, kirija hende saŋ yeŋ a ré ibe tèn baŋ hen. ⁴⁶ Ju bèn weŋ san a ré, niŋba, hende bèn ider sa tèn a. ⁴⁷ En kôlem, têriŋ tore to kwôni hende to hen dôriŋ sara niŋ, na ôbi a, hende ré puren damaŋ hen. Kwôni wo bay dî bôrji jal sa têriŋ tori to dé hen na, ôbi pur dé iyôn men.»

⁴⁸ Jésu kôlij iyore hende to hen iyôn ba: «Têriŋ toré dôriŋ sarê.»

⁴⁹ Biŋé ka mô ôm are naŋ ci hen namniŋ kôl iyôn ba: «Gawra wo yôn a eré kwôy dé bôri jalê sa têriŋ to biŋé hen ba?» ⁵⁰ Jésu kôlij iyore hende to hen iyôn ba: «Ayê bô woré gôlij naŋ mu, ô naŋ bô jalê.»

8

Yébé kaŋ bay bê Jésu

¹ Sem cêgê menba, Jésu ô naŋ sa iyére to dami men, to dé men, wô ulê béré Kwôlo Dôri wo gengiŋ sa *emê iyére to Emen, aŋ bay tôri ka môj kibi wôô hen ô naŋ dî. ² Yébé ka ôbi dage tunu to habiŋ bôrji a hen men, ka ômpare to gay gay na liji aŋ ôbi na berareji hen kôba ôrji tôri a men. Perê yébé bay ka hen na, Mari to Magdala to ôbi na dage tunu to habiŋ jurgem bôre a hen kôba, ya men, ³ Jan tami Suja ôbi berê sa aŋga kelma *Hérôd men, Sujan naŋ yébé ka dŋŋi kwône li naŋ Jésu naŋ bay tôri sa aŋga naŋji a hen.

*Gwosoy kwôlo gengiŋ sa kay cé
(Mt 13: 1-23, Mk 4: 1-20)*

⁴ Biŋé kwônê hena naŋ sa iyére iyére era sa daŋji ligi Jésu a menba,

ôbi kôl kwôlê naŋ gwosore kôl iyôn ba:

⁵ «Sa to pôni gawra wo pôni ô wusé kay cé. Kirija ôbi wuse hen iyôn na, ka pôni heriŋ bêngê geré menba, tê biŋé dîirê men, ciré gôl ôm men. ⁶ Ka pôni heriŋ perê jerew a, bay si menba, ma lew wôsa bay uwôn kirij ka jôbi ré. ⁷ Ka pôni heriŋ perê gesem a, bay dëbu naŋ gesem na bem haji niŋba, gesem na yêrji duu. ⁸ Niŋba, ka pôni heriŋ terare to dôri aŋ sarji si dô. Sa ka pôni gusiŋniŋi ô arew.» Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Kwôni wo mari ya wô toyiŋ kwôlê bi wo hen ba, bi toy.»

⁹ Menba, bay tôri engeriri iyôn ba gwosore hende to hen bôre na iyeŋ ba? ¹⁰ Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Kwoŋge kenbay ba Emen bêngé ken hôn aŋga gengiŋ sa emê iyére tori ka yi kini uwôbêrji a hen, niŋba, ka dŋŋi ba, a kôlijni na naŋ gwosore. Na hen iyôn a, bay ré bô kirij niŋba, bay gel ani ré men, bay ré toy kwôlê niŋba, ré hôn bôri ré a men hen. ¹¹ Bô gwosoy kwôlê bi wo hen a na: kaw ba, na kwôlo Emen. ¹² Kaw bay ka hen na, ka heriŋ tô geré hen na, na biŋé ka toy kwôlê bi wo hen menba, Sidan era sa mène kwôlê bi wo hen aŋ bôrji a wôsa bay ma ré bê bôrji sara aŋ ma ré gôlij. ¹³ Ka heriŋ perê jerew a hen na, na biŋé ka toy kwôlê bi wo hen menba, bi bôrji sara naŋ yi derê niŋba, hanêrji naŋ, bay bi bôrji sara sem iyôn niŋba, kirija aŋgaŋ lamê uwonji menba, bay déŋ mera. ¹⁴ Ka heriŋ perê gesem a hen na, na biŋé ka toy kwôlê bi wo hen niŋba, ermé kwôlê men, kwôli ari upé men, yi derê wo tôŋ sa terare a na liji aŋ bay gese tô ayê bô wôji a ré. ¹⁵ Niŋba, ka heriŋ kirij ka dôri hen na, na biŋé ka toy kwôlê bi wo hen naŋ bô wo dôri aŋ berij bôrji iyére lij aŋga dôri.»

*Gwosoy kwôlê wo gengiŋ sa
lampa
(Mk 4: 21-25)*

16 Jésu hô engeriji iyôn ba: «Kwôni di tare bô lampa an emné bapa sara réba déré tô kalan a sa pôn ken gel ba? Hena ôbi ré di tare a bô lampa ba, na wô teré ta gurô pal a an bi bijné ka era ira ba, ré gel perangêre ré ba? 17 Wôsa ani ka yi nan kini uwôbêrji a ka a ba gelé yirji nô ba, nan men, kwôlo ken kôl tô gwôsijnare a hen na, a hônij men, a yé tu wolé déj a men. 18 Dénge tu melêné sa yerjge a sa kwôlê wo ken toy a hen. Kwôni wo hôn are ba, Emen a herê biri bi ré hôn ka d'angi a sara a nijba, kwo hôn né hen na, ka dé bay ka ôbi hôn an bô mega ré na anja d'iré hôn hen na, Emen a lê an ôbi a henê bay ka ôbi hôn hen ré nij.»

Yo Jésu nan yêneri

(Mt 12: 46-50, Mk 3: 31-35)

19 Yoo Jésu nan yêneri eraji ciré erê ligiri a nijba, bay nêmerê d'a yiri a ré wôsa kwône bijné. 20 Bay ô kôli iyôn ba: «Yom nan yêneri dibiji nô hen ya, bay gey gelem.»

21 Nijba, ôbi kôlij bijné iyôn ba: «Bijné ka toy kwôlo Emen an lij ariri na, bay a na yon men, yênen men.»

Jésu jôrij kal geré

(Mt 8: 18,23-27, Mk 4: 35-41)

22 Wulê wo pôni Jésu day bô bato a nan bay tôri menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Na dayênge tera cér wo dami hen.» Menba, bay day ô. 23 Kirijna bay tôri ô wô jibé bato hen iyôn menba, Jésu ba yi kum men. Kirij bay ka hen na, kal wo dami ay tô geré an di kam bê a bô bato a. An bay mô kibi temare a wôsa bato toji hende to hen ta dermij. 24 Bay era sa enji an kôli iyôn ba: «*Rabi, Rabi, naa mênij.» Ôbi enjij tô kum a, menba, ône kal nan mêw, menba, kirij iyer iyêr mera. 25 Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ayê bô wongé na yôn nij ba?» Kirij bay ka hen na, harê liji men, tini ge kay a men an bay kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Ôbi

na i ana kal nan mêw kôba, ré biri kwôlê hen ba?»

Jésu berare gawra wo tunu to habij bôri a

(Mt 8: 28-34, Mk 5: 1-20)

26 Bay era sa bijn kibi cér wo bô emê wo Gérasénijê si tera nan sa terare to Galilé. 27 Kirijna ôbi herbe tôj bô bato a menba, gawra wo pôni wo iyére hende to bay herbij ya era ligiri a, na gawra wo tunu to habij bôri a. An ca yen na, ôbi tôbe bargay ré men, yi bô ira ré a men. Kini yéri na sa kamjê di. 28 Kirijna ôbi gel Jésu menba, era sa kirij sa têri a kôl kan a ta kôl iyôn ba: «Ju gey mi yen a ba, Jésu Kema Emen wo ta, en uwôlem gelen gusij né.»

29 Ôbi kôl hen iyôn wôsa Jésu ône tunu hende to hen ré si an bô gawra bi wo hen a. Wôsa têê kwône wo tunu hende to hen gelij tiri gusij. Bay harêri nan ganji musure men, bay uwôli musure têri a men, wô geméri nijba, ôbi ka musure hende to hen an, an tunu to habij hende to hen tôri ôrij derô gwôlê. 30 Jésu enjeri iyôn ba: «Henem na i ba?» Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Henen na kwônê bijné.» Wôsa tunu to habij kwône mô bôri a. 31 Menba, tunu to habij hende to hen uwôlij Jésu ré dageji bê a bô iyom wo dogi a ré.

32 Kirij bay ka hen na, gwôsijnô kwône ômji are dibij sa keram a menba, tunu to habij hende to hen uwôlij Jésu ré diji ciré sééré bô gwôsijnô bay ka hen menba, ôbi gey nan ci sara. 33 Tunu hende to hen si bô gawra bi wo hen a an an ôrji bô gwôsijnô bay ka hen, an li wo bay yêseraji ta sa keram a herijji bô cér a an yiji kam maji kêm.

34 Kirijna bay gemé gwôsijnô gel hen iyôn na, bay ge ô kôlij bijné derô ira men, kôlij bijné nono men, kwôli are bay ka hen. 35 Bijné guro wô gelé are bay ka hen. Bay sa ligi Jésu a menba, bay gel gawra wo tunu to habij na bôri a hen mô tôj tê Jésu a. Ôbi tôbe bargay men, tiri iyer

dô a men, menba, harê liji. ³⁶ Bijné ka ré debu ya gel wo tunu hende to hen sép bôri a hen na, dôrji kwôli gawra bi wo hen bijné ka era cêgê hen. ³⁷ Kirijn bay ka hen na, bijné ka bô emê wo Gêrgésénijê uwôlij Jêsu ré ô aŋ sa iyére toji a wôsa harê liji daman menba, ôbi day bô bato a bul hô Galilé. ³⁸ Gawra wo Jêsu ré dage tunu to habijn bôri a hen si ô engeré Jêsu dîré erê naŋ dî, nijba, Jêsu dageri aŋ kôli iyôn ba: ³⁹ «Hô ij aŋ ju ô kôlij bijné kwôli aŋga Emen li naŋ ju.» Menba, ôbi ô aŋ kôlij bijné kêm kwôli aŋga Jêsu ré li naŋ dî.

Jêsu béér môni Jayrus men, berare iyore to kwôbe ô yere a

(Mt 9: 18-26, Mk 5: 21-43)

⁴⁰ Kirija Jêsu hera Galilé menba, bijné kêm jô kwini wôsa bay mô gemni. ⁴¹ Kirijn bay ka hen na, Jayrus kelma sa *iyéy dapare sa. Ôbi cubu gubari tumôri a aŋ uwôli ré era iyére tori a, ⁴² wôsa môjni to pôn nêŋ to elêre môj kibi wôô hen ômijn ta ma.

Kirija Jêsu ô naŋ dî menba, bijné kwône nôgerijn yirji ligiri. ⁴³ Kirijn bay ka hen na, iyore to pôni mô ya, kwôbe ô yere a li elê môj kibi wôô. Hende mène ari upére kêm iyé bay kerbê a, nijba, kwo pôn wo berare ba naŋ. ⁴⁴ Hende era si cêgê aŋ hebe kibi bargay kari, menba, kirijn bay ka hen na, kwôbe wo na ô yere a hen na, naŋ aŋ hende berare. ⁴⁵ Jêsu engere iyôn ba: «Na i a heben na ba?» Bay kêm uwôser menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, na bijné ka nôgerijn hen.»

⁴⁶ Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «Kwôni heben wôsa néé wo en ôrij hen kwari dôrij.»

⁴⁷ Iyore hende to hen bô wo Jêsu ré hôn hen iyôn na, harê lere aŋ wuré aŋ era sa cubu gubare tumô Jêsu a aŋ kôli tu bijné wô mi a teré heberi ba, men, kwôli berarê wo teré berare peran hen a men. ⁴⁸ Menba, Jêsu kôle iyôn ba: «Yêren,

ayê bôô woré gôlij naŋ mu, ô naŋ bô jalê.»

⁴⁹ Kirija Jêsu iyêl ba ya tô menba, gawra wo iyé kelma sa iyéy dapare hen era sa kôli iyôn ba: «Môjnem ma nij dîba ju dôyrê Rabi ré.»

⁵⁰ Kirija Jêsu toy hen iyôn menba, ôbi kôlij kelma ôbi sa iyéy dapare hende to hen iyôn ba: «Hare ré, bi bôm san a mera aŋ môjnen a béré.»

⁵¹ Kirija ôbi sa bijné iyé kelma ôbi sa iyéy dapare hende to hen na, ôbi jôrij bijné erê ira naŋ dî nijba dî si Piyêr Ja naŋ Jak men, yo mône naŋ ibare a men a erê naŋ dî. ⁵² Bijné kêm sôm men, bar men sare a. Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «Sômênge ré hende ma ré, nijba, yi na kum.»

⁵³ Bay ayrêri wôsa bay hôn wo hende ré ma. ⁵⁴ Nijba Jêsu bu kôbre aŋ uwôgere «Môjnen engijn ta.»

⁵⁵ Kirijn bay ka hen na, tune uwo yere a aŋ hende hena ta. Aŋ Jêsu kôlji bay ré buru aŋgan emê. ⁵⁶ Balê mône tiniji ge kay, menba, Jêsu kôlji bay ré kôlij kwôni ré pa pa.

9

Jêsu jé bay tôri ka môj kibi wôô hen ô ulê béré Kwôlo Dôri

(Mt 10: 1-9,11-14, Mk 6: 6-13)

¹ Jêsu day bay tôri ka môj kibi wôô hen aŋ biji néé naŋ dampare bi bay ré dagijn tunu to habijn kêm men, ôbi biji bi bay ré berare bay ômpare a men. ² Ôbi jéji ulê béré *emê iyére to Emen men, bi bay ré berare bijné a men. ³ Aŋ ôbi kôlji iyôn ba: «Ayênge ani kani kôbrenge a ré: kwoore ré men, magela ré men, kwô ré men, gursu ré a men. Perênge bargay wôô wôô ré men. ⁴ Iyére to yôn yôn to ken ô ya aŋa bay ré berênge yirji a na, ken mô kirijn bay ka hen kwôy ken ôrij ta. ⁵ Kirijn ka yôn yôn ka ken ô ya aŋa bijné ré berênge yirji a ré na, kirija ken ô ta ba, ken gage beni têrênge aŋ. Ôbi a na aŋgan gelê ka a ulê kwôlé sarji a.»

⁶ Menba, bay tô Jésus ô nañ sa iyére iyére uwôliñ béré Kwôlo Dôri men, berariñ bijné nañ kirijñ kirijñ a men.

Yi Hérôd dôri ré wô hini emê wo Jésus

(Mt 14: 1-2, Mk 6: 14-16)

⁷ *Hérôd ôbi emê iyére to Galilé toy kwôli are bay ka li are hen kêmen nijnba, ôbi hôn anğan lê ré. Wôsa ka pôni kôl ré na Ja ré a so perê bijné ka ma bulo hera hen.

⁸ Ka pôni kôl ré na *Eli a ré hera hen men, ka pôni kôl ré na *ôbi kibi Emen wo cay a ré jê sé hen men.

⁹ Hérôd kôl iyôn ba: «Ja na, nôbi a na bé bi bay na jô sari na, menba, kwôni wo en toy kwôli jé lêri na ba, na i ba?» Menba, ôbi woge diré geléri.

Jésu bijné dubu bay emê

(Mt 14: 13-21, Mk 6: 30-44, Ja 6: 1-14)

¹⁰ Kirijña bay jé ka Jésus bulo hera menba, bay dôriñ Jésus kwôli anğa ciré la hen. Ôbi ôriñ nañ ci wolé piniji si kwa iyére to bay uwôgere Bêtsayda. ¹¹ Kirijña kwônê bijné hôn wo bay ré ô si Bêtsayda menba, bay ô tôri a. Jésus berji a yiri a an dôriñ kwôli emê iyére to Emen men, ôbi berare ka ômijn a men.

¹² Kirijñ kô nijn menba, bay tô Jésus ka môj kibi wôô hen eraji ligiri a sa kôli iyôn ba: «Kôliñ bijné bi bay ré erê sa kam iyére to dê dê hen ô wogé kirijñ kañ yé men, wogeré anğan emê a men, wôsa kirijñ ka nà ná, na derô gwôlê.»

¹³ Nijnba Jésus kôlji iyôn ba: «Ken-bay ken biji anğan emê.» Menba, bay kôli iyôn ba: «Nini ôriñ nañ mapa bay men, kuyê wôô a men mera. Hena ré na hen iyôn ba, nijnba erê kelé a dema ré nê mê kwônê bijné bay ka hen dê?»

¹⁴ Bijné bay ka hen na, na impé dubu bay. Jésus kôliñ bay tôri iyôn ba: «Bijné bi bay mô tôñ nañ gwogelérji gwogelérji tôre bay bay.»

¹⁵ Bay li mega bi wo ôbi kôlji hen iyôn an biji mô tôñ kêmen. ¹⁶ Jésus pô

mapa wo bay nañ kuyê ka wôô hen an bô kirijñ si derômaran, lijñ Emen dosé wô sa mapa nañ kuyê bay ka hen an biilê mapa bi wo hen an bijn bay tôri ré cêñ bijné. ¹⁷ Bijné bay ka hen ôm uyirê an tôri wo baa na, bay tô Jésus pô gwanê môj kibi wôô.

Piyêr hôn wo Jésus ré na Krist, kwo Emen dôri hen

(Mt 16: 13-21, Mk 8: 27-31)

¹⁸ Wulê pôni Jésus ô uwôlê Emen wolé an bay tôri ô nañ di menba, ôbi engeriji iyôn ba: «Bijné kôl ené na i ba?»

¹⁹ Bay uwôli sara iyôn ba: «Ka pôni kôl jeré Ja ôbi lê batêm men, ka pôni jeré na *Eli men, ka pôni jeré ôbi kibi Emen wo cay a jê sé hen men.» ²⁰ Ôbi kôlji iyôn ba a kenbay ba, ken kôl ené na i ba? Menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Ju na *Krist, kwo Emen dôri hen.»

²¹ Ôbi ay tôô biji bay ré kôliñ kwôni ré pa pa, ²² an kôlji iyôn ba: «Dé wo nôbi *Kema Gawra ené gelijñ gusijñ damañ men, surjê men, damné kañ bay bê kwôbe nañ *bay derê tô tôô to Emen a kañen men, bay a deren a men, an sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampê.»

Kwôni a erê tô Jésus a na iyen ba?

(Mt 16: 24-28, Mk 8: 34 - 9: 1)

²³ Menba, Jésus uwôge bay tôri kêmen an kôlji iyôn ba: «Hena kwôni ré gey yé ôbi tôn ba, bi tôriñ yiri men, bi ay gurô tagelê wori won temare sari a nañ wulê wulê an era tôn a. ²⁴ Kwôni wo gey gemé yiri ba, a mênêri, nijnba, kwôni wo uwôl yiri an wô san na, a gôliñ nañ di. ²⁵ Hena kwôni ré uwon anğa sa terare a na kêmen, ana ré mênê merê tu geñ wori ba, derêri yôn ba? ²⁶ Wôsa hena kwôni ré dii tayre san a men, sa kwôlê wupê a men na, nôbi Kema Gawra na déé tayre sari kirijña na bulon hera nañ hini emê wupê men, kwo Iban men, nañ kwo *manê ka derômaran a ka yi nañ jengêri hen.

²⁷ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen perê bijné ka nà ná, ka pôni

a gelé emê iyére to Emen naɲ tirji dema ré maji tô.»

Dampare to Kema Emen
(Mt 17: 1-8, Mk 9: 2-8)

²⁸ Wulê marge cêgê menba, Jêsu uwôge Piyêr, *Jak naɲ Ja aɲ ôriɲ sa keram wô uwôlê Emen. ²⁹ Kirijna ôbi uwôl Emen hen iyôɲ menba, tiri bilij yi gay men, bargay kari kôba, belij bôrê terij men, jeraɲnê a men. ³⁰ Menba, gawrê wôô so sa ðebu iyêl naɲ ði. Na si *Moyis naɲ Eli, ³¹ a soji bô perangê wo derômaran a aɲ iyêlji naɲ ði kwôli jé wori wo ôbi ré deré kibri naɲ temare Jérusalêm a hen. ³² Piyêr naɲ megêri hen na, kum layrêji aɲ kirijna bay engerji tô kum a menba, bay gel perangê wo Jêsu naɲ impê ka wôô ka ðebu naɲ ði hen. ³³ Kirijna ðiné bay ka hen ô ta nij menba, Piyêr kôlij Jêsu iyôɲ ba: «*Rabi dô wo na merêɲge na, na lêngge iyéy gergé subu pôn tom men, pôn to Moyis men, pôn to Eli a men.» Wôsa ôbi hôn kwôlo ôbi kôl hen né.

³⁴ Kirijna Piyêr iyêl ba ya tô menba, kirij ka geri so sa têlji ta aɲ kirijna bay gel wo kirij ka geri bay ka hen têlji ta hen iyôɲ menba, harê liji. ³⁵ Menba, tô kwôni ôm bô kirij ka geri bay ka hen kôl iyôɲ ba: «Kwo nà ná, ná Keman. En dôôri, toyéɲge kwôlê kibri a.»

³⁶ Kirijna tô kwôni bi wo hen wôm nij menba, bay gel na Jêsu a ðebé pini. Menba, bay wôm cêgêgê aɲ bô wulê bi wo hen na, bay kôlij kwôni kwôli anɲa bay gelo hen né.

Jêsu berare kema wo tunu to habij bôri a

(Mt 17: 14-18, Mk 9: 14-27)

³⁷ Kirij wôl pôn cêgê menba, bay herboji tôɲ sa keram a menba, kwôné ðiné era ligi Jêsu a. ³⁸ Menba, gawra wo pôni perê kwôné ðiné bay ka hen kôl iyôɲ ba: «Rabi, en uwôlem gel keman wo nà ná ôbi a pôn nêɲ hen hari. ³⁹ Kirij ka pôni a na, tunu to habij hen naɲ naɲ ði aɲ liri ôbi tô gura men, senɲalêêri

men, wôbre era kibri a men, hende séɲ yiri a lew ré a men. Aɲ kirijna hende séɲ menba, ôbi merên tulôg tulôg. ⁴⁰ En uwôlij bay tôm ré dage tunu to habij hende to hen, nijba, bay nê m né.»

⁴¹ Jêsu kôlji iyôɲ ba: «Kenbay ka ayê bôô woɲge naɲ aɲ ken mô wô lê habrê hen na, na merê na wô lê naɲ ken yôd ba? Men, na têê iyeɲ a ené ulê bôn jalê sarɲge a ba? Eraɲ naɲ kemam bi ben na.»

⁴² Kirijna bay eraɲ naɲ kema bi wo hen biri menba, tunu to habij hende to hen ayri ku terare a aɲ senɲaliri. Nijba Jêsu ône tunu hende to hen aɲ berare kema bi wo hen aɲ ayri bij ibari. ⁴³ Menba, ðiné kêm tiniji ge kay sa dampare to Emen a.

Jêsu hô uwôl béré temayri
(Mt 17: 22-23, Mk 9: 30-32)

Mega wo ðiné kêm tiniji ge kay sa are kêm ka Jêsu li a hen menba, ôbi kôlij bay tôri iyôɲ ba: ⁴⁴ «Dôbêɲge marɲge dô ken toyij kwôlo na kelêɲge hen: <Bay a beren nôbi Kema Gawra bij ðiné.> »

⁴⁵ Nijba bay hôn bô kwôlo ôbi kôl hen né, wôsa ôbi bi kwôlê bi wo hen yi kini uwôbêri a hen iyôɲ bi bay ré hôn bôri ré. Men, né bay hare engeréri men.

I a na kwo dami ba?
(Mt 18: 1-5, Mk 9: 33-37)

⁴⁶ Bay tô Jêsu narij na ba, i a ré kwo dami perêrji a ba? ⁴⁷ Jêsu hôn ermé woji menba, ðu kema wo ðe sa ði kwari a ⁴⁸ aɲ kôlji iyôɲ ba: «Kwôni wo ðu kema wo ðe mega kwo na yiri a naɲ henen na, ôbi beren na nôbi yiri a hen men, kwo beren yiri a ba, ðu na kwo joon hen yiri a hen men. Nijba henêɲge mega wo kwôni wo na kwo ðe perêrɲge a kêm hen na, ôbi a na kwo dami.»

Kwôni wo na ôbi bareɲge ré ba na kwonɲe

(Mk 9: 38-41)

⁴⁹ Menba, Ja kôli iyôɲ ba: «Rabi, nini gel gawra wo pôni dage tunu

to habijɲ naɲ henem menba, nini jôri sara, wôsa ôbi na ôbi tòm mega nibay iyônɲ né.»

⁵⁰ Menba, Jêsu kôl iyônɲ ba: «Jôrenɲgiri ré, wôsa kwôni wo na ôbi bareɲge ré ba, na kwonɲge.»

Bijé ka Samari bu Jêsu yirji a ré

⁵¹ Kirijɲa wulê wo ôbi a déɲ sa terare ba ɗa menba, Jêsu ay geré ré na mi mi kôba ɗiré eré Jérusalêm a. ⁵² Ôbi jé bijé tumôri a. Bay ô menba, bijɲ mônɲi iyére to Samari a wô beré sa tê saari. ⁵³ Nijɲba bijé ka Samari biri yirji a ré, wôsa ôbi ô na wô eré Jérusalêm a. ⁵⁴ Kirijɲa si *Jak naɲ Ja bay tô Jêsu gel hen iyônɲ menba, bay kôl iyônɲ ba: «Kelma, ju gey bi niné kôlijɲ tare ré hena derômarɲ a sa uwoyréji aɲ ba?»

⁵⁵ Menba, Jêsu bul upéji aɲ nayji damɲ. [Aɲ kôl iyônɲ ba: «Ken hôn tunu to yi bônɲge a aɲ lénɲge ken kôl kwôlé bi wo hen né. Wôsa nôbi Kema Gawra en era sa terare a nà, ná wô mêné gawré ré nijɲba, ná wô gôlijɲ naɲ ci ɗi.»] ⁵⁶ Kirijɲ bay ka hen na, bay ô sa iyére to ɗaɲgi a.

Ayé yi bé wô yijɲ ôbi tô Jêsu (Mt 8: 19-22)

⁵⁷ Kirijɲa bay baɲ geré tô menba, gawra wo pônɲi era sa kôlijɲ Jêsu iyônɲ ba: «Kirijɲ ka yônɲ yônɲ ka já eré ya hen na, na eré tòm a.»

⁵⁸ Menba, Jêsu kôli iyônɲ ba: «Henɲê naɲ iyomɲiji men, ciré naɲ gwonérji a men, nijɲba, nôbi Kema Gawra ba kirijɲ ka na dôbijɲ san ya ba, naɲ.»

⁵⁹ Men, Jêsu hô kôlijɲ kwo ɗaɲgi «Era tòn a.» Menba, gawra bi wo hen kôli iyônɲ ba: «Kelma, ɗi jan, ɗén na eré emé iban dem.»

⁶⁰ Menba, Jêsu kôli iyônɲ ba: «Di bijé ka yi môɲ temare iyônɲ hen bi em megare temare aɲ jôbi ju ô ulé béré *emé iyére to Emen.»

⁶¹ Gawra wo ɗaɲgi kôlijɲ Jêsu iyônɲ ba: «Nôbi en gey eré tòm a Kelma nijɲba, ɗén na eré lijɲ kamaɲ ka iyére tijé dosé dem.»

⁶² Jêsu kôli iyônɲ ba: «Kwôni wo bu tô mire to kelbé yagijɲ aɲa ré bare cêgeri ba, na kwôni wo dô wô jé wo emé iyére to Emen né.»

10

Jêsu jé bay tôri tôre jurgem kibi wôô

(Mt 9: 37-38, 10: 7-16, Mk 6: 8-11, Lk 9: 3-5)

¹ Cêgeri wori menba, Kelma tô bay tôri ka ɗaɲgi tôre jurgem kibi wôô aɲ jéji wôô wôô tumôri a sa iyére to kêm men, kirijɲ kêm ka ôbi ɗa sé si ya hen. ² Aɲ ôbi kôlji iyônɲ ba: «Kaw kaɲ walê mê gaɲ nijɲba, bay walêrji dé. Uwôlijɲge ôbi iyéy kaw na bi jéɲ naɲ bijé bô kaw kari a. ³ Erênɲge, en jénɲge môɲ kam gamgê iyônɲ peré henɲê. ⁴ Ayênɲge magela gursu tónɲi ré men, saɲne toɲ bê bargay ré men, garbê ka ɗaɲgi a ré men, ɗebénɲge tónɲ geré wô lijɲ bijé dosé ré a men. ⁵ Bô iyére to yônɲ yônɲ to ken ô ya ba, ken kôlijɲ bijé ka mô bô iyére hende to hen iyônɲ ba: «Bô jalé baa naɲ ken.» ⁶ Hena kwôni woɲ ôbi geyé bôô jalé wônɲi ré bô iyére hende to hen a ya na, teré kibi wonɲge bi wo hen a baa naɲ ɗi, a hena ôbi bôô jalé wônɲi ré naɲ ba teré kibi wonɲge bi wo hen a hera sarɲge a. ⁷ Bô iyére to yônɲ yônɲ to ken ô ya ba, merênɲge ya hende to hen. Emênɲge men, ken yi men aɲgaɲ kergare ka bay lénɲge hen wôsa kwôni wo li jé ba, nê m upé sa kôbri. Diba ken ô naɲ kibi iyére iyére ré. ⁸ Sa iyére to yônɲ yônɲ to ken ô ya aɲa bay ré berénɲge yirji a na, emênɲge aɲga bay bénɲge hen. ⁹ Berarênɲge bay ômɲare kirijɲ bay ka ya hen men, ken kôlji iyônɲ ba: «*Emé iyére to Emen era kwôy upénɲge.» ¹⁰ Nijɲba sa iyére to yônɲ yônɲ to ken ô ya aɲa bay ré berénɲge yirji a ré na, séɲge tu wolé tô geré wo dami a aɲ ken iyônɲ ba: ¹¹ «Bunu to sa iyére tonɲge a to bu têrni hen kôba, nijɲa gagêre hôrijɲ bénɲge. Nijɲba, ken hôn wo emé iyére to Emen ré ɗa nijɲ.»

12 Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen Wulê woŋ jerê kwôlê a na, ðijé ka *Sodôm a bay a jerê kwôlê sarji a lôg gôlij ðijé ka sa iyére hende to hen sôŋ.»

Sa iyére to kaŋ bê bôrji sa Jêsu a (Mt 11: 20,24)

13 «Ayi! ðijé ka Kworajin, bô emê yi wô sarê. Ayi! ðijé ka Bêtsayda bô emê yi wô sarê. Hena aŋgaŋ giŋê ka lij sa iyére tonge a hen na, henaŋ né lij na Tir a ley Sidôn a ley na, na ca yeŋ a bay henaŋ né haarê bargay ka yêgeriŋ men, loberé bunu yirji a a men, bi ciré gelé wo ciré bul cêgerji biŋ têriŋ toji niŋ. 14 Na ôbi á, wulê wo bay a jôriŋ kwôlê sa ðijé a hen na, si Tir naŋ Sidôn kwôlê a jôriŋ sarji a lôg gôlij kwonŋe. 15 A mini Kapêrnayôm, mu kôl bay ré ayêrê kwôy ôriŋ ta derômaran a ba? Ma herbé kwôy dogé iyom temare a ka na kirij ka habij hen.»

16 Jêsu kôlij bay tôri iyôn ba: «Kwo toy kwôlê wonŋe ba, toy na kupê nôbi hen men, kwo kapênge ba, kapen na nôbi hen men, kaŋ na kwo joon hen a men.»

Bay tô Jêsu ka tôre jurgem kibi wôô hen buloji hera tô ulê béré woji a

17 Bay tô Jêsu ka tôre jurgem kibi wô hen heraji naŋ yi derê aŋ kôl iyôn ba: «Kelma, tunu to habij kôba, kirijna nini ay tôô buru naŋ henem na, hende bêni kwôlê.»

18 Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «En gel Sidan hena derômaran a kurij môŋ wulanê emen iyôn. 19 Na en béŋge néé bi kené dôdirij kalaw men, dôdirij tiigre men, dôdirij néé wo ôbi bare kêm men, ani ka a lêŋge ba, naŋ a men. 20 Lêŋge yi derê wô wo tunu to habij kôba, ré dôbe sare béŋge hen mera ré, niŋba, ken li yi derê wô wo heneŋge ðij derômaran a ya.»

Jêsu geliŋ ðijé ka bay bôrji mega ani ré hen Ibari (Mt 11: 25-27, Mt 13: 16-17)

21 Kirij bay ka hen na, Tunu toŋ hendi bô bôrê ay Jêsu naŋ yi derê aŋ ôbi kôl iyôn ba: «En ay kem Iban Kelma wo derômaran a naŋ kwo sa terare a nà, wôsa ju uwôbiŋ bay tu melênê naŋ bay tu jôriŋare are bay ka hen aŋ ju yêge sarji geliŋ ðijé ka bay bôrji mega ani ré hen ði. Na iyôn a, Iban na jeré genge naŋ bô derê wom.»

22 «Iban bèn are kêm kôben a, kwôni wo hôn Kema ba, naŋ, na Ibari pôn dô men, kwôni wo hôn Iban ba, naŋ niŋba, na nôbi Kemari pôn nêŋ hapê men, ka en yêge sari nô biji hen a men mera.»

23 Menba ôbi bul si ligi bay tôri kôlji piniji iyôn ba: «Yi derê yi wô sarŋge kenbay ka ken gel are bay ka hen naŋ tunŋe hen. 24 Wôsa en kelênge bay kibi Emen kwône naŋ kilmé kwône na gey bi ciré gelé aŋga ken gel hen men, niŋba, bay gel ré men, bay gey ciré toyé kwôlo ken toy hen niŋba, bay toy ré a men.»

Gwosoy kwôlo gengij sa gawra wo Samari woŋ ôbi bô baliyare (Mt 22: 34-40, Mk 12: 28-31)

25 Ôbi derê tô tôô to Emen wo pôni hena ta aŋ kôlij Jêsu wô sélij bôri kôl iyôn ba: «*Rabi, na mi a ené lê aŋa ené uwôniŋ gelé wo naŋ kwini ba?»

26 Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Lij bô magtubu tôô tona kôl iyeŋ ba? Ju dêŋse ba, kôl iyeŋ ba?»

27 Ôbi uwôli sara iyôn ba: «Já peré Kelma wom Emen naŋ bôô pôn men, naŋ tunum kêm men, naŋ néém kêm men, naŋ ermé wom kêm men, gey megam mega wo ju geyiŋ yem hen iyôn men.»

28 Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Ju kôl na tiri. Li are bay ka hen kêm menba, já uné gelé.»

29 Niŋba, ôbi gey gelé mega wo eŋgeré kwôlê wori bi wo hen ré na ya menba, ôbi hô kôlij Jêsu iyôn ba: «I a na megan ba?»

30 Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Sa to pôni gawra wo pôni hena

Jérusalêm wô erê Jériko, kirija ôbi si sa bay bô habré na, bay biri tôrij anğari kêm men, sêri tu temare ađ dıj yirji ô. ³¹ Ôbi bê kwôbe ay geré bi wo hen men, kirija ôbi gel gawra bi wo hen iyôn menba, sanje ta ô erê wori. ³² *Lébit wo pônî kôba sa bijn kirijn bay ka hen men, ôbi gel gawra bi wo hen a men, menba, sanje ta ô erê wori. ³³ Nijnba gawra wo Samari wo pônî wo ô kergare tori menba, sa bijn đa kwa gawra bi wo hen a, ôbi gili menba, tiri liri na. ³⁴ Ôbi uso đa ligiri a ađ liri wen tu iyare a men, biri care tođ kam tinador a a men, ađ ha ta nađ kibi bargay ađ ayri đé sa kura tori tođ yiri a ađ ôrij nađ đı iyéy kergare a ađ kôrbiri. ³⁵ Kirijn wôl menba, ôbi tô selé wôb bijn ôbi iyéy iyére hende to hen ađ kôli iyôn ba: <Gemni dô ben ađ hena jeré mêne gursu tônia a ba kirija en hera ba na sa têbem.> »

³⁶ Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Peré bijné bay ka subu hen na, i a na mega gawra bi wo bay bô habré ré sari hen ba?»

³⁷ Menba, ôbi deré tô tô to Emen bi wo hen kôli iyôn ba: «Na kwo li dô nađ đı hen a na megari.» Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Ô ađ jôbi kôba ju li hen iyôn men.»

Jêsu ô iyé si Mart nađ Mari a

³⁸ Kirija bay bu geré ô menba, Jêsu sanje sa iyére to đé to pônî a menba, iyore to pônî bay uwôgere Mart berji kergare iyére tore a. ³⁹ Hende ôrij nađ yêere to đé to bay uwôgere Mari mô kwa Jêsu a tôn terare a wô toyé kwôlê wori. ⁴⁰ Mart giiré si na si na wô lê anğar emê. Hende era ligi Jêsu a ađ kôli iyôn ba: «Kelma, yêren to đé đén en li jé punen hen ba ju gel ré ba? Kôle ré sa jôgen lê men.»

⁴¹ Menba, Kelma uwôle sara iyôn ba: «Mart, Mart, mu sun men, mu geré si na si na wô sa are kwône.

⁴² Nijnba, are pôn nêj a na ka dôri.

Na bay a Mari ré ay hen, kwôni a deré ađ kôbre a ré.»

11

Jêsu gelijn bay tôri uwôlê Emen (Mt 6: 9-13)

¹ Wulé wo pônî Jêsu uwôl Emen kirijn ka pônî a. Kirija ôbi uwôl Emen kô menba, ôbi tôri pôn kôli iyôn ba: «Kelma, geléni uwôlê Emen môj kwo Ja ôbi lij bijné batêm na gelijn bay tôri hen iyôn men.»

² Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Kirija ken uwôl Emen ba, ken kôl iyôn ba:

<Ibarni, bi bijné kêm hôn wo jeré yi nađ jengêrem men, bi bi emé iyére tom era men.

³ Béni anğar emé ka nini ôrij doyriji kemnêj hen.

⁴ Di bôm jal sa têrij lêreni a men wôsa nibay kôba nini đı bôrni jal sa ka lêni habré a men.

Geméni ađ ju bi bi niné herijn bô anğa séléni hen né a men.> »

⁵ Menba, ôbi hô kôlji iyôn ba: «Hena kwôni pôn perêrñge a hen ré nađ melajni ađ melajni bi wo hen ré ô unéri yoyre ađ kôli iyôn ba: <Melajnen gwôyen mapa subu

⁶ wôsa melajnen wo pônî sa ađ ani ka ené biri ré ôm nađ.> ⁷ Ađ hena melajni wo bô ira hen ré kôli iyôn ba: <Đén đê! Kermijn ligijn

nijn men, nibay nađ kamnen nini yi tôn nijn a men, điba na hena ta wô bem mapa ré.> ⁸ En kelênge hena ôbi ré hena biri mapa bi wo hen kôba, na wô wo ôbi ré na melajni ré nijnba, na wô wo ôbi dôyrêri ađ ôbi a hena biri mapa bi wo ôbi gey hen.

⁹ Nijnba, nôbi en kelênge: Enjerênge menba, bay a bêngge, wogênge menba, ka uné, đênge kibi iyére menba, bay a belé bêngge. ¹⁰ Wôsa kwôni wo engere ba, bay a biri, men, kwo woge ba, a uné men, kwo di kibi kermijn ba, bay a belé biri men.

¹¹ I a na iba kema perêrñge a hen ađ hena kirija kemari ré enjereri kuyê ba, ôbi a biri kalaw ré na kuyê ba? ¹² Réba

hena ôbi ré engereri cera ba, ôbi a biri tiigre ba? ¹³ Hena kenbay kañ bay bô habrê hen kôba, ken hôn bijn kamnenge anga dôri aña Ibarenge wo derômarañ a dema hena kené engereri Tunu toñ hendi bô bôré a ôbi ré bijn ka uwôli hen né ba?»

Jésu dage tunu to habijn to jôriñ gawra iyêlê

(Mt 9: 32-34, 12: 22-30, Mk 3: 22-27)

¹⁴ Sa to pônî Jésu dage tunu to habijn to jôriñ gawra wo pônî iyêlê hen. Kirijna tunu hende to hen séñ nij na, gawra bi wo tunu hende to hen ré jôôri iyêlê hen na, iyêl dô hari nij, menba, kwônê bijné ka dëbu ya hen na, tiniji ge kay kêm. ¹⁵ Nijba, ka pônî perêrji a hen kôl iyôn ba: «Na nañ néé wo *Béyêljébul kelma wo tunu to habijn aña ôbi ré dagijn tunu to habijn hen.»

¹⁶ Ka pônî ka gey sélé bô Jésu menba, kôli ré li anğan gelé ka hena derômarañ a ciré gelé. ¹⁷ Nijba, ôbi hôn ermé woji menba, kôlji iyôn ba: «Hena kumbul ré kurijn perê bijné ka sa terare to pôn nà ba, sa terare hende to hen a mênijn, iyére a tiirijn kerôm kerôm a men. ¹⁸ Ken kôl ré na nañ néé wo Béyêljébul aña ené dagijn tunu to habijn hen. Iyôn ba, hena Sidan ré li kumbul nañ Sidan ba emê iyére tori a erê derê sôn ba? ¹⁹ A hena ré na nañ néé wo Béyêljébul a ené dagijn tunu to habijn ba, bay tôrñge kenbay ba, dage na nañ néé wo i men ba? Iyôn ba, bay a yé bay jerê kwôlê sarñge a. ²⁰ A hena ré na nañ néé wo Emen a ené dagijn tunu to habijn hende to hen na, iyôn ba, emê iyére to Emen era upénge nij.»

²¹ «Kirijna gawra woñ ôbi néé gem kini merêri nañ anğan mañê kari na, ari upéri kêm yi nañ kiniji.

²² Nijba, hena kwo néri ré gôljin kwori sa biri tôriñ anğan mañê kari bay ka ôbi na bi bôri sara hen

menba, kwo gôljin sari bi wo hen pô anğari kêm cé añ.»

²³ «Kwônî wo nañ en ré ba, na ôbi baren men, kwo day bijné nañ en ré ba, usuréji na usuré dî men.»

Tunu to habijn hera

(Mt 12: 43-45)

²⁴ Jésu hô kôl iyôn ba: «Kirijna tunu to habijn séñ bô kwônî a na, hende kayrê derô gwôlê woge kirijn kañ derê bul, hena hende ré uwôn ré na, hende erem kôl iyôn ba: «Na herê kirijn ka na en soñ ya hen gelé sôn.» ²⁵ Kirijna tunu hende to hen hera aña ré uwôn kirijn na sél dô men, are kêm yi nañ kiniji a men na, ²⁶ hende hô ô pera tunu to habijn to đanği jurgem to habijn đê añ sa jôgijn nañ tu. Bay siji bô kirijn bay ka hen añ môrji ya añ gawra bi wo hen na, yiri habijn đê kwo tumô añ tô.»

Yi derê woñ tiri

²⁷ Kirijna ôbi iyêl hen iyôn menba, iyore to pônî perê kwônê bijné kôli iyôn ba: «Yi derê baa nañ iyore to yêm añ ju yi kubare hen.»

²⁸ Nijba, ôbi kôl iyôn ba: «Yi derê baa nañ kwônî wo toy kwôlo Emen añ li ariri hen dî.»

Anğan gelé kañê nôbi Kema Gawra

(Mt 12: 38-42)

²⁹ Kirijna kwônê bijné dayriñ ligi Jésu a hen iyôn menba, Jésu kôl iyôn ba: «Bijné ka haw hen na, na bijné ka habijn, bay gey na anğan gelé mera nijba, bay a bañ na nañ anğan gelé ka Jonas bi wo hen mera, điba bay a gelé ka đanği kani ré kwôy. ³⁰ Mega wo Jonas na yi anğan gelé bijn bijné ka Ninibé a hen iyôn na, nôbi *Kema Gawra na yé anğan gelé bijn bijné ka haw hen men. ³¹ Wulê woñ jerê kwôlê a na, tôlômne to Séba a hena añ a ulê kwôlê sa impê ka haw hen, wôsa hende hena na kelañ añ era na wô toyé gwosoy kwôlê woñ tu melênê wo Salomôn. Nijba nà ná, kwônî wo gôljin Salomôn añ

hen kôba nà ya. ³² Wulê woŋ jerê kwôlê a na, bîjé ka Ninibé a henaji tumô bîjé ka haw hen aŋ ulê kwôlê sarji a, wôsa derê kwôlo wo Jonas li aŋ bay bul hal woji. Nîjba nà ná, kwôni wo gôliŋ Jonas aŋ hen kôba nà ya.»

*Kiriŋ ka perañgi ka yi gawra
(Mt 5: 15, Mk 4: 21, Lk 8: 16)*

³³ «Kwôni dî tare bô lampa ba na wô uwôbê ré men, na wô emé gwore sara ré a men, nîjba, hena ôbi ré dî tare a bô lampa ba, na wô dé ta gurô pal a aŋ bi bîjé ka ré era ira hen ré gel perañgere. ³⁴ Tum na lampa to yem. Hena tum né dô ba, tô yem wo baa kêm hen mô na bô kiriŋ ka perañgi a men, nîjba, kiriŋa tum ômîj ley na, tô yem wo baa kêm hen kôba, mô na bô dilemne a men. ³⁵ Bô dô ré ba, kiriŋ ka perañgi ka yi yem a hen ma yé kiriŋ ka dilemne. ³⁶ Hena yem kêm ré na kiriŋ ka perañgi a, dîba kwari wo pôni baa bô dilemne a ré na, ôbi a merê bô kiriŋ ka perañgi a mega lampa perañgem naŋ beraré wore hen iyôŋ.»

*Jésu uwôl kwôlê sa Parisiŋêŋê
naŋ bay derê tô tô to Emen
(Mt 23: 4-36, Mk 12: 38-40)*

³⁷ Jésu iyêl ba ya tô menba, *Parisiŋê wo pôni uwôgeri ré ô emé are iyére tori a. Menba, ôbi ô emé are bay ka hen naŋ dî. ³⁸ Parisiŋê bi wo hen tini ge kay dînaŋ wôsa Jésu ôm are ba pelé kôbri mega wo tôô toji kôl hen iyôŋ. ³⁹ Jésu bô ti Parisiŋê bi wo hen iyôŋ menba, kôli iyôŋ ba: «Kenbay Parisiŋêŋê na, na cêgi karbé toŋ yê are men, cêgi dasa men, a kené pul nîjba, bôŋge wo bôô na, na ermé kwôlê woŋ gemsare men, habré men. ⁴⁰ Bay galê, ken hôn wo kwôni wo li cêgi are hen a lê bôŋji a men né ba? ⁴¹ Beréŋge baliyare naŋ bay nimré naŋ aŋa yi bô karbé toŋge a hen men, naŋ ka

yi bô dasa woŋge a hen a men aŋ ka yé ka séli yôd.»

⁴² «Gusiŋ yi wô sarŋge, kenbay Parisiŋêŋê, ken ay kibi aŋgaŋ na kilîj kaŋge ka môj kêm ka na tamla men, uu men, têrêre a men hen bîj Emen nîjba lê aŋgaŋ derôre naŋ peré Emen ka ken dî aŋ hen na, bay a na aŋgaŋ dami ka kené lê sa ka ken li hen a.»

⁴³ «Gusiŋ yi wô sarŋge kenbay Parisiŋêŋê, wôsa ken gey kini merê ka tumô bô *iyéy dapare a men, ken gey bi bîjé ré lêŋge dosé tu wolé naŋ bê kwôlê a men hen. ⁴⁴ Gusiŋ yi wô sarŋge, wôsa ken yi môŋ kampê ka kwôni li ani sara ré ka kwôni ô sara ba henê iyôŋ hen.»

⁴⁵ Menba, ôbi derê tô tô to Emen wo pôni kôliŋ Jésu iyôŋ ba: «Kelma, mega wo ju kôliŋ hen na, na nibay a jeré tiréni hen men.»

⁴⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Kenbay kaŋ bay derê tô tô to Emen kôba, gusiŋ yi wô sarŋge, wôsa ken pô aŋga néy néy dééré sa bîjé menba, kenbay ba, kema kôbrenge iyôŋ kôba, hebe ani ré.

⁴⁷ Gusiŋ yi wô sarŋge, kenbay ka ken naŋ kampê bay kibi Emen dô hen menba, nà ná balêŋge a na diréji. ⁴⁸ Ôbi a, kené gel mega wo kené dege sa jé lê balêŋge a, wôsa bay na duu bay kibi Emen men, kenbay ken naŋ sa kampêŋji dô men. ⁴⁹ Na ôbi á, Emen naŋ tu melêné wori hen na ré kôl iyôŋ ba: «Na jéŋ naŋ bay kibi Emen men, bay jé a men, nîjba, bay a deré ka pôni men, bay a geliŋ tu ka pôni gusiŋ men.»

⁵⁰ Ôbi a, gawré ka haw hen, kwôlê réé beré sarji wô kibi bay kibi Emen ka bay na derji ca kiriŋa tô terare na dîj yeŋ. ⁵¹ Ayîj tô sa kwôbri Abêl a kwôy saŋ sa kwo Jakari a wo bay diri derô to kini bê kwôbe a naŋ *iyéy Emen hen. Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, kwôlê a beré sa gawré ka hawi hen, wô sa temayriji.»

⁵² «Gusijñ yi wô sarñge, kenbay bay derê tô tô to Emen ka ken ay lakêêlê henê are kôbrenge a*. An kenbay ken kañ henê Emen men, ken jôrijñ ka ðañgi ka gey henêri hen ré hône ré a men.»

⁵³ Kirijña Jêsu ða sé erê ta menba, Parisijênê nañ bay derê tô tô to Emen engereri kwôlê si na si na nañ bô tarê ⁵⁴ sébijñ kibri ciré gelé an hena kwôlê wône ré si kibri habijñ ba, ciré uwôlijñ kwôlê sari a.

12

Jêsu yêge maa bay tôri gengijñ sa bijné kañ bay kelê kwôlê kibrijñ wô wô hen

(Mt 10: 26-33, Mt 10: 19-20)

¹ Kirijñ bay ka hen na, bijné dayrijñ nañ kwônêrji an li wo bay ðôrijñ sa têrji. Menba, Jêsu kôlijñ bay tôri iyôn ba: «Dênge tu melênê sa yerñge a ðiba ken yi bay kelê kwôlê kibrijñ wô wô môn kwo *Parisijênê iyôn né. Wôsa lamê tu kirijñ kaji bay ka hen na, yi môn wubere iyôn. ² Ani ka uwôbe ka baa gelijñ ba, nañ men, ka bô kwône a ka a baa hônijñ ba, nañ a men. ³ Wôsa kwôlo kêm wo ken kôl bô dilemne a hen na, a toyijñ tu tare ðên ðên men, kwo ken gwôsijñ marñge a bô ira hen kôba bay a ðayê ta sa ira dema ré kelê kañ a ta a men.»

⁴ «En kelênge miljên, hariñge ka a deré kurônji yerñge an cêgeri wori ba, a lê ani ré nij hen né. ⁵ Na gelênge kwône wo ken hareri. Hariñge kwo a deré kurônji yi an nêmlênge bô tare toñ *gêhên a hen a men. Na tiri, ôbi a kené hareri ði.»

⁶ «Bay ðañ diya bay dema ré na tu selé wô tô hen ba, ken gel ré ba? Nijba, Emen ba, hônji pôn pôn kêm. ⁷ Gusuri sarñge kôba Emen ðênse. Nijba, ken hare ré, wôsa ken dami tu Emen gôlijñ diya bi wo kwône hen né ba?»

⁸ «En kelênge kwône wo kôl tu bijné kêm ðiré na kujê na, nôbi *Kema Gawra na kelê tumô manê ka Emen a ôbi ré na kujê men. ⁹ Nijba, kwône wo uwôser ðiré hônên né tu bijné na, nôbi Kema Gawra na kelê ené hône ré tumô manê ka Emen a men.»

¹⁰ «Men, kwône wo kôl kwôlo habijñ gengijñ san nôbi Kema Gawra na, Emen a ðé bôri jalê sari a, nijba, kwo tiiré Tunu toñ hendi bô bôre na, Emen a ðé bôri jalê sari a ré kwôy yôd.»

¹¹ «Kirijña bay ôrijñ nañ ken bô *iyéy ðañare a ley, tumô bay sa kirijñ a ley, tumô kilmé ley na, ken sun wô kwôlo kené erê kelê wô jôrijñ sarñge ré. ¹² Wôsa Tunu toñ hendi bô bôre a gelênge kirijñ bay ka hen, kwôlo kené kôl.»

Gwosoy kwôlo gengijñ sa gawra woj ôbi upé woj ôbi galê

¹³ Menba, kwône pôn perê bijné kôlijñ Jêsu iyôn ba: «Kelma, kôlijñ yênen bi niné cêñ ari cibré kani.»

¹⁴ Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «I a ðên bi ené yi ôbi jerê sarñge a men, ôbi cé are kañge men ba?»

¹⁵ Menba, Jêsu hô kôli iyôn ba: «Dênge tu melênê sa yerñge a, ðiba ken yi limé ka anjan upé ré. Na wô wo kwône uwôn are gan anja ré môrijñ tu geñ né.»

¹⁶ Menba, Jêsu hô kôli gwosoy kwôlo ðañgi kôl iyôn ba: «Gawra wo pône na ôbi upé wo uwon are gan bô yagê wori a. ¹⁷ Menba, gawra bi wo hen kôl iyôn ba: «Na lê iyeñ a, kirijñ ka ené bijñ kaw kañé ré nañ nij na ba?» ¹⁸ Menba, ôbi hô kôl iyôn ba: «Anja na lê a na: Na téé béér wo cay hen an, an na hô ðé kwo ðamnê ðamnê an na dayê kaw nañ ari upé kañé kêm bô. ¹⁹ An na kelê iyôn ba: «Bô ari upé kaam kêm ka yi hen, na ka a lê elê kwônê, dô bul an ju ôm men, yi men, lijñ yi derê.»

> ²⁰ Nijba, Emen kôli iyôn ba: «Ôbi galê, bô yoyre hende to hen, na deré

* 11:52 11: 52 Bay derê tô tô to Emen ná, na bay henêre tô tô to Emen derê wo ré gelijñ bijné bay ré hôn nijba, bay li hen iyôn né.

bul wom aṅ aṅ aṅga ju dayrê kêm hen ba i a baṅ niṅ ba?» »

²¹ Menba, Jêsu kôl iyôṅ ba: «Na aṅga sa sa biṅé ka dayrê ari upé kaji d̄iba biṅ kwôni men ré hen aṅ kaṅji wogé ari upé ka ligi Emen a.»

Môriṅ Emen a t̄oṅ
(Mt 6: 25-33)

²² Jêsu kôliṅ bay t̄ori iyôṅ ba: «Gelêṅge, na ôbi a, ené kelêṅge kené sun wô aṅga kené emê gôliṅ ré men, wô aṅga kené t̄obê yerṅge a ré men hen. ²³ Wôsa merê tu geṅ na, gôliṅ aṅgaṅ emê men, yi gôliṅ bargay a men ré ba? ²⁴ Berêṅge haṅga ken gel, bay ci ani ré men, wal ani ré men, kini bê aṅgaji naṅ men, béér woji naṅ a men, niṅba, Emen abeji hen ba, kenbay ba, ken gôliṅ ciré ré ba? ²⁵ Perêrṅge a hen i a nêmé ulê wulê pôn a sa megari a wô wo d̄iré sun gaṅ ba? ²⁶ Hena nêrṅge ré naṅ wô liṅ aṅga d̄e, d̄e bay ka hen iyôṅ ba, wô mi a kené sun wô sa t̄o ka baa hen ba? ²⁷ Berêṅge béé gesela ken gel, bay li jé ré men, bay li bargay kani ré a men, niṅba en kelêṅge kelma Salomôn naṅ hini emê wori hen kôba, t̄obe bargay d̄e kwo p̄oni w̄oni perêr̄ji a hen né. ²⁸ Hena kalmê ka nono ka kemnêṅ yi hen aṅ kiya bay a uwoyé aṅ hen, Emen t̄obiji bargay aṅ kenbay dema ôbi ré lê are béṅge ré ba? Ayi! gawrê ka ayê bôo woji naṅ hen. ²⁹ Sunêṅge wô ari emêrṅge ré men, wô aṅgaṅ yêreṅge a ré a men. ³⁰ Are bay ka kêm hen na, bay henê Emen né a wogéji yôd yôd merênê liji t̄o ré hen, d̄iba kenbay ba, Ibareṅge h̄on aṅga ken ôriṅ doyr̄iji hen. ³¹ Wogêṅge emê iyére tori tumô d̄i aṅ are bay ka kêm hen ôbi a béṅge a sara a.»

Ari upé ka a naṅé ré
(Mt 6: 19-21)

³² «Kenbay ka ken yi m̄oṅ gamgê kaṅé iyôṅ ka lôg tumôn a hen, harêṅge ré wôsa Ibareṅge genge wo d̄iré béṅge emê iyére tori. ³³ Kelêṅge aṅ ari upé kaṅge kêm

aṅ ken fir̄iṅ baliyare naṅ larir̄ji. Nanêṅge magela gemé lari woṅge wo a mên̄iṅ né hen men, aṅgaṅ upé ka derômar̄aṅ a ka a naṅé ré hen men, wôsa kir̄iṅ bay ka hen na, ôbi gemsare a erê biṅ ya ré men, a berê kar ré a men. ³⁴ Wôsa kir̄iṅ ka cirarem ȳiṅ ya na, ermé wom kôba, na kir̄iṅ bay ka hen men.»

Gwosoy kwôlo gengiṅ sa merê sa t̄ê a

³⁵ «T̄obêṅge bargay kaṅ jé men, ken d̄i lampa tonṅe eṅge yôod a men. ³⁶ Yêṅge mega manê ka mô gem hera wo ôbi iyére toji kir̄iṅa ôbi a uwo t̄o kurô aṅa ré di kibi geré menba, bay b̄ol lew biri iyôṅ. ³⁷ Yi derê yi wô sa manê bay ka ôbi iyére toji sa aṅ uwon̄ji geṅ. Na tu kwôlê a ené ena kelêṅge hen ôbi a t̄obê bargay kaṅ jé aṅ biji bay merê t̄oṅ aṅ ôbi biji aṅgaṅ emê p̄on p̄on kêm. ³⁸ Hena ôbi ré sa na sa kir̄iṅ ka jali, kibi kir̄iṅ ka w̄oli a aṅa ré uwon̄ji tu geṅ sa t̄er̄ji a na, yi derê yi wô sar̄ji. ³⁹ Ken h̄on wo hena ôbi iyéy iyére henaṅ né h̄on wulê wo gemsare era wô gemsêri na, ôbi henaṅ ré d̄eri sé b̄o ira ré. ⁴⁰ Kenbay kôba, ken mô sa t̄er̄ṅge a wôsa ken h̄on, nôbi Kema Gawra na sa naṅ wulê wo ken bi b̄or̄ṅge sara hen né.»

Mana woṅ ôbi b̄o p̄on naṅ kwo b̄ori wôo wôo
(Mt 24: 45-51)

⁴¹ Menba, Piyêr kôl iyôṅ ba: «Kelma, ju kôl gwosoy kwôlê bi wo hen iyôṅ na wô sarni laba, na wô sa biṅé kêm d̄i ba?»

⁴² Menba, Kelma kôli iyôṅ ba: «I a na ôbi gemé are woṅ ôbi bê kwôlê men, ôbi tu melênê a men wo ôbi iyéyri a d̄iri ré b̄o sa ari upéri men, sa bay jé kari men, ré biji emê wo sa p̄on p̄on kêm naṅ wulêri men, tayriri men ba? ⁴³ Yi derê yi wô sa mana bi wo hen wo ôbi iyéyri sa aṅ uwon̄ni li jé wori bi wo hen iyôṅ. ⁴⁴ Na tu kwôlê a ené ena kelêṅge hen, ôbi a d̄iri berê sa ari upéri kêm. ⁴⁵ Niṅba, hena mana bi wo hen ré

kôl iyôn ba: <Gel, ôbi iyéyren baa anê tô> an sê manê nan kalmê nan bay jé men, om men, yi men an kwoyin a men na, ⁴⁶ ôbi iyéryi a sa nan wulê wo ôbi bu sa têri ré hen an ôbi a liri bisinne men, ôbi a gili gusin a men, mega bay gilij bay lê are nan bô pôn né gusin hen iyôn.»

⁴⁷ «Mana wo hôn bô geyé wo ôbi iyéryi ana ré bu sa têri ré men, li are bin nan bô geyé wo ôbi iyéryi bi wo hen né men na, a uné sê daman. ⁴⁸ Nijba, kwo hôn né ana ré li anga nê sê na, bay a sêri lôg. Kwôni wo bay biri are gan ba bay a hô engereri daman a men, kwo bay biri are gemé daman ba, bay a hô engeré daman a men.»

Wô mi a Jêsu ré era sa terare a na ba?

⁴⁹ Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «En era sa terare a na, na nan tare. An en dena daman bi hende ré enge nin. ⁵⁰ Na batêm to bay a lèn, batêm hende to hen na gusin to lèn. An en ange kwôy wo bay a lèn batêm hende to hen. ⁵¹ Ken erem nan ba, ré na bô jalê a ené eran sa terare a na? En en, na bô jalê a ené eran sa terare a na ré, nijba na karipare. ⁵² Wôsa ayin tôri haw hen, hena biné ré bay bô ira ba, bay a karip ka subu hen a bin tôrji men, ka wôô hen kôba a bin tôrji. ⁵³ Iba kema a karip nan kemari men, kema a karip nan ibari men, yo mone a karip nan mone men, moni iyore a karip nan yore men, karipare a yé peré iyore a nan maare a a men, peré maare a nan tu a men.»

⁵⁴ Jêsu hô kôlij kwônê biné iyôn ba: «Kirina ken gel emen yé si kini kuripare tare ba, ken kôl iyôn ba: <Emen a uwôngê> menba, yi hen tiri a men. ⁵⁵ Men, kirina ken gel kal guro si tô emen menba, ken kôl iyôn ba: <Kirin né uwoyé> menba, kirin bay ka hen uwoy tiri a men. ⁵⁶ Kenbay bay kelê kwôlê kibriji wôô wôô hen, ken hôn gengé anga sa terare a na nan ka derômaran a hen

iyôn menba, wô mi a kené hôn wulê wo ken mô ya hen né ba?»

⁵⁷ «Men, wô mi a kené hôn deré tu angan derôre ré ba? ⁵⁸ Hena jeré ôrin nan ôbi barem kibi bay jeré kwôlê a na, li bi kwôlê wonge bin pa dema kené bin ligi bay jeré kwôlê a tô. Réba ôbi a ôrin nan ju kibi ôbi jeré kwôlê wo dami a men, ôbi jeré kwôlê wo dami bi wo hen a ôrin nan ju bin asgarjê an bay a uwôlem dangay a. ⁵⁹ En kôlem, hena ré na selé a baa kôba, já têbê keré iyôn iyôn dema bay réé uwôlam ta tô.»

13

Dô wo ken di jé lêrenge wo habin hen baa ré ba, ka ma

¹ Wulê bi wo hen na, biné ka pône era sa kôlij Jêsu kwôli biné ka Galilé ka pône ka *Pilata na bi bay na dirji sa wulê wo bay lij sarga woji hen. ² Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Ken erem mega wo biné ka Galilé bay ka hen ré li têrin dê ka baa kêm hen, ana bay ré liji hen iyôn ba? ³ En en, na iyôn né, nijba, en kelenge hena kené bul hal wonge ré ba, ka mênê hen iyôn men. ⁴ Men, biné ka môj kibi marge ka iyére to dami to Silowé tin an dirji kêm hen ba, bay li têrin dê tô biné ka Jérusalêm a kêm ka baa hen ba? ⁵ En en, na iyôn né, en kelenge hena kené bul hal wonge ré ba kenbay kôba, ka mênê kêm gelin hen iyôn men.»

Gwosoy kwôlo gengin sa tôgôre to yêere nan

⁶ Menba, Jêsu kôlji gwosoy kwôlo pône kôl iyôn ba: «Gawra wo pône ôrin nan gurô tôgôre bô yagê tinador tori a, ôbi era diré sa karé yêere menba, ôbi uwôn né. ⁷ Menba, ôbi kôlij ôbi gemé yagê tinador na iyôn ba: <Elé subu nin wo en era wô karé yé tôgôre hende to hen nijba, en uwôn né. Dere jô an. Wô mi a hende ré mênê néé terare an ba?> ⁸ Nijba, ôbi gemé yagê tinador na kôli iyôn ba: <Kelma, dere hen iyôn elê wo na a, an na beré tôre men,

na bê kaɲ lari a a men. ⁹ Dô ré ba, elê wo era hen hende a yê tô. A hena hende ré yê ré niɲ ba, ju dere jô ham niɲ.> »

Jésu berare iyore toɲ hende mer-ayê naɲ sa merê ta

¹⁰ Wulê wo pôni a na, na sa merê ta a, menba, Jésus gelijɲ bɲiné are bô *iyéy daɲare to pôni a. ¹¹ Kirijɲ bay ka hen na, iyore to pôni to tunu to habijɲ lere meray li elê môj kibi marge denge tôɲ kwôy dɲiba nê m derê sare ta ré. ¹² Kirijɲa Jésus gele menba, uwôgere aɲ kôle iyôɲ ba: «Iyore merayê woré dôriɲ sarê.»

¹³ Ôbi uwôl kôbri sara menba, kirijɲ bay ka hen na, hende dô sare ta aɲ heram Emen. ¹⁴ Kelma ôbi sa iyéy daɲare hende to hen, bôri tari sa aɲga Jésus li a naɲ sa merê ta a hen, menba, ôbi kôlijɲ kwônê bɲiné iyôɲ ba: «Wulê woɲ lijɲ jé na, na jii, na bô wulê bi wo hen a kené era bi bay ré berarênge dɲiba na naɲ sa merê ta a ré.»

¹⁵ Menba, Kelma uwôli sara iyôɲ ba: «Kenbay kaɲ bay kelê kwôlê kebrenge wôwô hen, kwôni pôn perêɲge a hen, naɲ sa merê ta a dô kelba wori réba kura wori tô gwogel a ôriɲ biri kam né ba? ¹⁶ Iyore hende to hen kôba, na kuɲga *Abraham to Sidan gele gusijɲ kwôy elê môj kibi marge hen ba, ken gey bi ené dôre bô lemnare to Sidan a ré wôsa ré na merê ta a ba?»

¹⁷ Kwôlê bi wo Jésus kôl hen na, bay bayriri kêm tayre diji menba, tô kwônê bɲiné ka baa hen, li yi derê wô sa aɲga dô dê kirijɲ ka ôbi li kêm hen.

Gwosoy kwôlo gengijɲ sa gusijɲ siwre

(Mt 13: 31-33, Mk 4: 30-32)

¹⁸ Jésus kôl iyôɲ ba: «*Emê iyére to Emen ba, na gengére naɲ mi pôn ba? Na ba, na ayê na mi gelijɲ ba? ¹⁹ Emê sa iyére to Emen na yi mega gusijɲ iluw iyôɲ. Kirijɲa kwôni ci bô yagê wori a na, ôbi si men, dɲubu aɲ

yi gurô aɲ ciré ka derômaran a kêm sa li gwoné woji ya.»

Gwosoy kwôlo gengijɲ sa wubere

²⁰ Jésus kôl iyôɲ ba: «Emê iyére to Emen ba, na gengére naɲ mi pôn ba? ²¹ Emê iyére to Emen hende to hen yi môɲ wubere to dê to iyore ay polijɲ naɲ kurman kuré kwôrô subu menba, liji sôr iyôɲ.»

I a sé bô emê iyére to Emen ba?

²² Jésus ô naɲ sa iyére men, sa kam iyére men, gelijɲ bɲiné are aɲ fu geré na wô eré Jérusalêm a. ²³ Kwôni wo pôni kôli iyôɲ ba: «Kelma, hen ba, bɲiné côb iyôɲ a uné gelé dê?» Menba, ôbi kôlji iyôɲ ba: ²⁴ «Masênge ken si ira si kibi geré wo yêeri, wôsa en kelênge bɲiné kwône a wogé ciré sé ira niɲba, bay a nê mê ré.»

²⁵ «Kirijɲa ôbi iyéy iyére a hena legé kermijɲ na, hena kené baa nô ba, ken hôn wo ka dê kermijɲ dô dô aɲ ka uwôlêri kelê iyôɲ ba: «Kelma, Kelma bôl béni men.» Menba, ôbi ulênge sara iyôɲ ba: «En hôn kirijɲ ka ken hen aɲ ya hen né.» ²⁶ Menba, ka kelê iyôɲ ba: «Na nini ô m men, yii a men naɲ ju ré ba? Na ju gelijɲ bɲiné are perê iyére toni a ré ba?» ²⁷ Menba, ôbi a ulênge sara iyôɲ ba: «En kelênge ené hôn kirijɲ ka kené hen aɲ ya hen né. Erênge yeɲ kenbay bay lê habrê.» ²⁸ Ka sômê men, emné kaɲnenge mêêrê, mêêrê a men, kirijɲa ka gelé Abraham, Isak, naɲ Jakwôb naɲ bay kibi Emen kêm bô emê iyére to Emen a menba, kenbay bay a bênge aɲ nô. ²⁹ Aɲ gawrê a hena si tô emen men, kini kurijɲ tare a men, sa kôbi maa naɲ sa kôbi gusurô aɲ a daɲji kibi gwoy emê a bô emê iyére to Emen a. ³⁰ Men, ken hôn wo bɲiné ka pôni ka dɲebe tumô haw hen na, a yé ka cêgi men, ka dɲebe cêgê haw hen a yé ka tumô men.»

Jésu bar wô Jérusalêm
(Mt 23: 37-39)

³¹ Kirij bay ka hen na, *Parisijnêné ka pòni era ligi Jésu a kòli iyôn ba: «Erêñ kirij ka na, wòsa *Héròd gey díré derem.»

³² Menba, ôbi kòlji iyôn ba: «Ô ken ô kòlij mungôre bi wo hen iyôn ba: <Kemnêñ en dage tunu to habij bô bijné men, en berare bay ômpare men, kiya na lê hen iyôn a menba, ðañ to hen, na deré kibi jé wupê.>

³³ Nijba, kemnêñ en ðu na geré wupê men, kiya men, ðañ to hen a men, wòsa bi *ôbi kibi Emen na, dé wo bay ré diri wolé ré nijba, Jérusalêm a ði.»

³⁴ «Bijné ka Jérusalêm, bijné ka Jérusalêm, kenbay ka ken duu bay kibi Emen men, ken gòbe ka bay jéji legerñge a hen duu ñañ jerew a men, têê kwône en woge ené dayêñge môñ tôôre ðañ sa kamne tô mesérére a iyôn nijba, ken gey ré. ³⁵ Dô, haw hen na, Emen a deré kòbri añ ðéñge sa iyére tonje kòbrenge a. Na tu kwôlé a ené ena kelêñge hen, ka gelen ré nij kwôw wo wulêri a nême añ ka kelé: <Teré kibi yi sa kwo era ñañ hini Kelma.> »

14

Jésu berare ôbi ômpare ñañ sa merê ta a

¹ Wulê wo pòni a na *sa merê ta a menba, bay uwôge Jésu ré ô emê are iyé ôbi sa Parisijnêné wo pòni a. Ka mô kibi gwore a ñañ ði hen na, bôri jê jê. ² Kirij bay ka hen na, gawra wo pòni mô ya, na kwôni wo yiri uwôyrê. ³ Menba, Jésu engere *bay deré tô tô to Emen ñañ *Parisijnêné iyôn ba: «Tôô kòl kwôni ré berare kwôni sa merê ta a, laba iyeñ ba?»

⁴ Menba, bay uwôli kwôlé wòni sara ré. Menba, Jésu ay ôbi ômpare bi wo hen berareri añ kòli ré ô ij. ⁵ Menba, ôbi bul si ligi bijné añ engereji iyôn ba: «I a ñañ kemari réba kelba wori kurij a kelma aña ré erê ayêri lew ré, wòsa ré na sa merê ta ba?»

⁶ Menba, bay nême ulêri kwôlé wòni sara ré.

Gwosoy kwôlo gengij sa kini merê tumô kini gerê a

⁷ Jésu kòlij megêri kergê bay ka hen gwosoy kwôlo pòni, wòsa ôbi gel wo kwôni wo era ba, say na kirij ka tumô a dema ré môrij menba, ôbi kòlji iyôn ba: ⁸ «Kirijna kwôni uwôgem kini gerê na, say kini merê ka tumô dema jeré môrij a ré, wòsa bay ma uwôgê kwôni wo dami wo ðem tô. ⁹ Añ ôbi wo uwôgêñge hen a kòlem iyôn ba: <Diri kirij.> Menba, já hena ñañ tayre hen erê merê gerjé. ¹⁰ Nijba, hena kwôni ré uwôgem kini gerê ley na, ô ju ô merê gerjé kelôg añ bi kwo uwôgem hen era sa kòlem iyôn ba: <Melajnen, hena ju era tumô a na ði.> Hen iyôn na, a yé yi yéé wom tu bijné kêm ka ôbi uwôgaraji hen. ¹¹ Wòsa kwôni wo dô sari ta ba, bay ðeréri tôñ nijba, kwo dôbe sari ba, bay a biri deré sari ta men.»

¹² Menba, Jésu kòlij gawra wo uwôgaji hen iyôn ba: «Kirijna ju uwôge bijné wo emê na, uwôge milnême ré men, yênem ré men, balême ré men, bay upé kañ bay kwam hen né a men, wòsa bay kôba, a herê uwôgem gônij tu uwôgê wo ju uwôgeji hen, añ hô têbem merênê wom ta. ¹³ Nijba, kirijna ju uwôge bijné wô emê ñañ sa geserê na, uwôge bay nimré men, bay merayê men, bay moré men, bay tu tij a men. ¹⁴ Añ já upé yi deré wòsa bay nême uwôgemare gônij tu ré, añ Emen a sa têbem sa kôm wulê wo bijné ka li are derôre a jij kirij sé kampê hen.»

Gwosoy kwôlo bay nimré ka gase hôlmê bijné ka bay uwôgeji hen

(Mt 22: 1-10)

¹⁵ Kirijna Jésu kòl hen menba, gawra wo pòni perê bijné ka ôbi uwôgeji hen kòli iyôn ba: «Yi deré yi wô sa kwôni wo ôm emê bi wo hen bô *emê iyére to Emen a.»

16 Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Gawra wo póni da lê anğan emê menba, ôbi ré uwôgerê bîné kwône. 17 Kirîna tay emê nêmenba, ôbi jé mana wori ré ô kôlij bîné ka ôbi uwôgeji hen iyôn ba: «Eranje hanje nij, wôsa emê na kô nij.» 18 Menba, bîné bay ka hen, kanji pôn pôn kêm. Kwo tumô kôli iyôn ba: «En kel yagê wo kerbay an na erê ô gelé dîba na bîj né, dî bôm jal.» 19 Kwo dangan kôl iyôn ba: «En kelo kelbê môj an na erê séléji gelé dîba, na bîj né, dî bôm jal.» 20 Kwo dangan kôl iyôn ba: «En gô iyére haw dîba, na erê ré.» 21 Mana bi wo hen bulo hera sa kôlij ôbi iyéryi kwôlo bay kelari hen. Menba, bôri tari menba, ôbi kôlij mana wori iyôn ba: «Ô haw hen gégêr a men, tô geré a a men ju ô uwôgera bay nimré men, bay merayê men, bay tu tij men, bay moré a men.» 22 Mana bi wo hen ô an hera sa kôli iyôn ba: «Kelma, nini uwôgeraji mega wo ju kelêni hen iyôn, nijba, kirij hô baa ya sôn.» 23 Ôbi kôli iyôn ba: «Hô hô geré wo ô si nono hen men, ô si bô yagê hen uwôla bîné bi ré era an bi bô iyére tijê ré wôn dô. 24 Wôsa en kelênge kwôni pôn perê ka na en uwôgeji tumô hen, a hebé emê wupê bi wo hen kibri a ré.» »

Déj ari upé kêm an wô erê tô Jésu a

25 Kwônê bîné bu geré nan Jésu menba, ôbi bul kôlji iyôn ba: 26 «Hena kwôni ré gey era legen a ana ré gey ibari dên men, gey yori dên men, gey tamni dên men, gey kamni dên men, gey yênêri dên men, gey yiri gan dên a men na, a nêmenê yé ôbi tòn bîj né. 27 Kwôni wo ay gurô tagelê wori an ôrij tòn a ré na, a nêmenê yé ôbi tòn bîj né. 28 Na i a perênge a hen, hena ré gey dé iyére to dami ba, a merê tón gengé ari lêere kêm gelé hena ré nêmenê lê kerê dema ré ay tôre tô ré ba? 29 Hen iyôn né ba, tôre a dîj mera menba, dére a gelé taa an bîné gel hen iyôn

menba, bay a ayrêri. 30 An bay a kelê iyôn ba: «Gel, gawra ay tô dé iyére menba, nêmenê dé kerê ré yi hen!» 31 Réba kelma wo yôn a kirîna da lê kumbul nan kwo dangan ba, a gelé na ba, nan gawré dubu môj ba, ré nêmenê lê kumbul nan gawré dubu tôre wô ba, ré ba? 32 A hena ôbi ré bô mega dîre nêmenê ré na, kirîna kwon ôbi bayri hen ba, kelan tô ba, ôbi jé gawré kari ô engeré bi ciré bîj tón né ba? 33 Iyôn na, hena kwôni perênge a hen, né déj ari upéri kêm né ba, a nêmenê yé ôbi tòn né.»

Dôre to geran né

34 «Dôre na anga dôri, nijba, hena hende to hen ré geran ré ba, bay a lere iyen a ré herê gerangê hôrij ba? 35 Kwôni a lij ani ré nij, dô wô terare ré men, wô bê a sa kan lari a ré a men, bay a bân na bânare dô mera. Kwo mari ya, ana ré gey toyé kwôlê bi wo hen ba, bi toy.»

15

Jésu nan bay têrij

1 *Bay enge wôgê nan bîné kan bay lê têrij eraji ligi Jésu a kêm wô toyé kwôlê wori. 2 Menba *Parisijnêné nan bay derê tô tô to Emen pamnij kôl iyôn ba: «Gawra wo hen, bu bay têrij yiri a men, om are nan ci a men!»

Gwosoy kwôlo gengij gemga wo ge kay an bay hô uwonni

(Mt 18: 12-14)

3 Menba Jésu kôlji gwosoy kwôlê kôl iyôn ba: 4 «I a perênge a hen ana ré nan gamgê arew ana kwo póni ré ge kay ana ôbi ré dé ka tôre dengêse kibi dengêse hen nono an erê wogé kwo pôn bi wo ge kay hen kwôy wo ôbi a uwônijni ré ba? 5 Kirîna ôbi uwonni na, ôbi ayari da a tôri a nan yi derê. 6 An kirîna ôbi eran uwon ba, dayré milpéri men, bay kwari a men, an kôlji iyôn ba: «Lênge yi derê nan en, wôsa en uwôn gemga wupê wo na ge kay hen nij.» » 7 Menba, Jésu kôlji

iyôn ba: «En kelênge, na hen iyôn a yi derê ré yé derômaran a wô kibi ôbi têriñ pôn nêñ wo bul cêgeri bij têriñ tori, dé ka tôre denngése kibi denngése kan bay lê anğan derôre ka ôriñ doy belé cêgereji bij têriñ toji ré hen.»

Gwosoy kwôlo gengij sa selé to kuriñ kay an hô uwônij

⁸ «Iyore to yôn a nan selé môj ana ré to pônî ré kuriñ kay ana hende ré dé tare bô lampa a men, labê bô iyére men, kibê kirij kwôy wo hende uwônij selé tore hende to hen né ba? ⁹ Kirijna hende uwôn menba, dayrê milpére nan bay kware an kôlji iyôn ba: «Lênge yi derê nan en wôsa en uwôn selé tijê to na kuriñ kay hen nij.» » ¹⁰ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «En kelênge, na hen iyôn a manê ka Emen ré lê yi derê wô kibi ôbi têriñ pôn nêñ wo bul cêgeri bij têriñ tori.»

Gwosoy kwôlo gengij sa kema mana wo ge kay an bay hô uwônî

¹¹ Jêsu hô kôl gwosoy kwôlo ðangi kôl iyôn ba: «Gawra wo pônî nan kamni kan impê wôô. ¹² Kwo dé kôlîñ ibari iyôn ba: «Iban, ben anğan cibré ka ju genge lê jéré ben kirijna tum né nan hen.» Menba, ibarji céji are bay ka hen. ¹³ Sem cêgi are bay ka ôbi uwôn hen menba, ôbi keléñ anğari bay ka hen an henan nan larirji ôriñ kelan sa iyére to ðangi a ô mênê are bay ka hen kan an sa anğan iyôn tôn a. ¹⁴ Kirijna ôbi mênê are bay ka hen kan kô nij na, kurôn wo dami kuriñ sa terare hende to ôbi ô ya hen, menba, nimiré kuriñ upéri hare nij. ¹⁵ Ôbi ô engeré jé, iyé gawra wo pônî wo sa terare hende to hen a menba, gawra bi wo hen jéri ô gemé gwôsijô nono. ¹⁶ Bôri gey emê anğa gwôsijô om hen nijba, kwônî biri ré. ¹⁷ Ôbi erem dé dé an kôl iyôn ba: «Bay lê jé na yere iyeñ iyé iban a om emé gôlji tôn ana nôbi kurôn ré

deren na men ba? ¹⁸ Na erê ligi iban a, an na kôli iyôn ba: «Iban, en li têriñ nan Emen men, nan ju a men. ¹⁹ En nêñ wo jéré uwôgen kemam ré nij. Nijba, ju bôren mega ôbi lê jé wom iyôn ði.» » ²⁰ Ôbi hena ô ligi ibari a.»

«Kirijna ôbi baa kelan tô menba, ibari gili menba, bô tu na tori an ge jô kwini an biri pêb a kabrêri a. ²¹ Menba, kemari kôli iyôn ba: «Iban, en li têriñ nan Emen men, nan ju a men. En nêñ wo jéré uwôgen kemam ré nij.» ²² Nijba, ibari kôlîñ manê kari iyôn ba: «Eranğe nan bargay ka dôri lew ken tôbri men, dôbênğeri gaman kôbri a men, garbê têri a a men. ²³ Buronğe kema kelba wo uwor dô hen, ken duu na emênge lij yi derê, ²⁴ wôsa keman wo nà ná, yi mega na ré ma iyôn ana ré hô gôl hen men, ôbi na ge kay nijba, en uwônî.» Menba, bay ay tô lê yi derê.»

²⁵ «Kemari wo iyêri ré baa nono. Kirijna ôbi uwo ða nan iyére menba, toy né deré men, wôre men. ²⁶ Ôbi uwôge mana wo pônî engereri mi a ré lê are ba? ²⁷ Menba, mana bi wo hen kôli iyôn ba: «Na yêñem a uwo ana ibam né duu kema kelba wo uwori hen, wôsa ôbi ré uwo nan derêri.» ²⁸ Menba, bôri tari an ôbi gey erê ira ré. Nijba, ibari so sa uwôlêri. ²⁹ Menba, ôbi kôlîñ ibari iyôn ba: «En li jé nan ju elé kwône, nijba, sa pôn iyôn kôba, en na kwôlé kem a ré. Men, kema kwa wôni iyôn kôba, ju ben en duu lij yi derê nan milpên né a men. ³⁰ Nijba, kirijna kemam wo hen wo na pô anğam ô mênê an sa yébé hera menba, ju duu kema kelba wo uwori hen biri.» ³¹ Menba, ibari kôli iyôn ba: «Keman, jôbi ju mô nan en kwôy kwôy men, anğanê kên na kam a men. ³² Nijba, dô bi na emênge men, na lênge yi derê wôsa yêñem wo nà ná, na ma ana ré hô gôl hen men, ôbi na ge kay an en hô uwônî.» »

16

Gwosoy kwôlo gengijn sa ôbi gemé are wopj ôbi gwosore

¹ Menba, Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Gawra wopj ôbi upé wo pônî ôrij napj ôbi gemé upé wori bi wo hen. Bay ô kôli ôbi gemé upé wori bi wo hen ré mênê angari. ² Menba, ôbi jé uwôgari aj kôli iyôn ba: «En toy kwôlê gapj gengijn sam. Gelen tô anganê na gelé wôsa já yé ôbi gemé anganê ré nij.» ³ Menba, ôbi gemé angari bi wo hen, kôl bôri a iyôn ba: «Na lê iyej a ôbi iyéren ré dagen kini jé na ba? Yagê ré néén nêmené. Erê dôse ré dii tayre. ⁴ En hôn anga na lê, aj kirija ôbi dagen bô jé ba, bi bijné ka pônî beren a yirji a.» ⁵ Ôbi jé uwôgerê bijné ka telare sarji a hen pôn pôn aj ôbi engerij kwo tumô hen iyôn ba: «Telare to gawra wupé na iyej sam a ba?» ⁶ Ôbi uwôli sara iyôn ba: «Na todelen wewj olibiyé arew.» Ôbi gemé are bay ka hen kôli iyôn ba: «Gel, magtubu tom a nà, mô tôj lew aj ju mène kwo cay hen aj ju dî ré na tôre bay.» ⁷ Ôbi hô engere kwo dângi iyôn ba: «A jôbi tom na iyej ba?» Ôbi uwôli sara iyôn ba: «Na sewal kaw arew.» Ôbi gemé are bay ka hen kôli iyôn ba: «Gel, magtubu tom a nà, mô tôj lew ju mène kwo cay hen aj ju dî ré na tôre marge.» ⁸ Menba, ôbi iyéy are na, den ôbi gemé are wopj ôbi benare bi wo hen, wôsa ôbi li are napj gwosore. Ôbi a, bijné ka sa terare a nà ré melên napj megêrji dê ka mô kirij ka peranj a hen.»

⁹ «Hena kené ôrij napj ari upé ka sa terare a nà ná, ken berij baliyare napj bijné aj kirija ari upé bay ka hen napj nij ná, bay a berenge yirji a kirij ka yi napj kwiniji hen. ¹⁰ Kwôni wo cube tiri sa anga dê ka yi kôbri a hen na, ka mêey kôba, ôbi a cibé tiri tôre a hen iyôn men. Nijba, kwo cube tiri tô ka dê dê a napj geréri ré na, ka mêey kôba, ôbi a lê napj tô geréri ré iyôn a. ¹¹ Hena

angan upé ka sa terare a na kôba, ken li napj geréri ré hen ba, i a benge gemé angan upé kap tiri hen ba? ¹² Hena kené gem anga kwôni wo dângi dô ré hen ba, i a benge kange kap yerenge ba?»

¹³ «Mana pôn nêj a lê jé bijn bay iyéyri wô ré: dô ré ba, ôbi a tôrnê kwo pôn aj perij kwo pônî, réba a dé yiri yi kwo pônî a aj kapê kwo pônî. Ka nêmené lê jé bijn Emen men, gursu a men né.»

Kwôlo gay gay wo Jésu kôl

(Mt 11: 12-13, 5: 31-32, Mk 10: 11-12)

¹⁴ *Parisijnêj ka gey gursu gapj hen toy kwôlê bi wo kêm hen iyôn menba, ayrêji Jésu. ¹⁵ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Kenbay ken li yerenge môj bijné kap derôre iyôn tu gawré nijba, Emen hôn bôrnge, anga gawra bô mega anga dami hen na, tu Emen a ba, na angan injamê.»

¹⁶ Menba, Jésu hô kôlji iyôn ba: «Tô to *Moyis napj kwôlo bay kibi Emen na, na anga bijné na lij jé mera kwôy sap sa Ja ôbi lê batêm a. Aj ayij tôri kirij bay ka hen na, béré kwôli *emé iyére to Emen uwôlij aj gawra wo yôn yôn ba, woge sé bô napj néri. ¹⁷ Derômaraj napj sa terare a dêji jeré lew, nijba ani ka tô ka dê iyôn ley, kam anga cibij dê dê sara hen ley, ka a dôrij aj ba napj kwôy.»

¹⁸ «Kwôni wo dage tamni aj engijn to dângi na, ôbi yij na yijare toj têrij hen men, kwôni wo enge iyore to kurôre dagere hen kôba, ôbi yij na yijare toj têrij hen a men.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa ôbi upé napj Lajar

¹⁹ «Sa pôn gawra wo pônî na ôbi upé. Ôbi tôbe bargay ka gararji mê mê men, sôrij dô a men. Sa pôn pôn bô iyére tori a na, na emé napj yi deré. ²⁰ Lajar na ôbi nimré wo yiri kêm yi iyare men, kini meréri na kibi iyé ôbi upé bi wo hen a. ²¹ Ôbi gey emé habelê kwô wo herij

tô kibi ôbi uné hen, nijba, ôbi uwôn né. Garê kôba era sa lê tu iyare tori hende to hen men. ²² Ôbi nimré bi wo hen ma an bay emni menba, manê ka derômaran sa ay tini ôrij ligi *Abraham a. Ôbi uné kôba ma men an bay emni. ²³ Kini merê bay temare a, kirija ôbi mô bô gusij a menba, ay tiri menba, gel Abraham nan Lajar kwari a. ²⁴ Menba, ôbi jô gura kôl iyôn ba: «Iban Abraham, bô tu na tinê an jé Lajar ô dôbê kema kôbri bô kam a an era sa jalij tón wôsa en gelij gusij bô tare a na.» ²⁵ Menba, Abraham kôli iyôn ba: «Keman, erem mega wo na jeré mô bô ari uné a, kirija na ju ban sa terare a nà, menba, Lajar ba, na môrij bô nimrére a an haw hen, bay jal bôri nà, menba, jôbi ju mô bô gusij a men. ²⁶ Men, perênge kenbay a nan nibay na, iyom wo dami yi ya an kwôni wo gey hena si ligirni wô erê unéngge ba, a nê mê ré men, kwo hena si legerenge wô era si ligirni kôba, a nê mê ré a men.» ²⁷ Ôbi uné na, kôli iyôn ba: «En uwôlem iban, jé Lajar iyé iban a ²⁸ wôsa yênen baa bay ya, bi ré ô kôlji bi bay ré era kirij kan gusij ka en môrij ya nà ré.» ²⁹ Menba, Abraham kôli iyôn ba: «Magtubu to Moyis nan to bay kibi Emen yan ya, bi bay bi kwôlé sara.» ³⁰ Ôbi hô kôli iyôn ba: «En en, nê mê né tô iban Abraham, hena kwôni wo ma ré hô ligirji a ba, bay a uwôlé bô jalé sa têrij lêreji a.» ³¹ Menba, Abraham kôli iyôn ba: «Hena bay ré toy kwôlé kibi Moyis a nan kibi bay kibi Emen ré ná, hena kwôni wo may ré ji si kamnê kôba, bay a toyé kwôlé kibri a ré.» »

17

Jésu yêge ma bay tôri gengij sa are kwône
(Mt 18: 6-9,21-22, Mk 9: 42, Mk 11: 22-26)

¹ Jésus kôlij bay tôri iyôn ba: «Are kwône ka a lê an gawra a lij têrij

môj môj. Nijba, gusij yi wô kwôni wo li ana megari ré kurij hen. ² Hena bay ré hari keram wo dami a tôri a, an bay ré uwôli a bô cér a, kôba, na anga dê gôlij gusij to Emen a sa gili hena ôbi ré li kwo iya wôni ré kurij. ³ Debénge sa ténge a.»

«Hena yênem ré li têrij nan ju ba, ju kôli, hena ôbi ré uwôlem bô jalé ba, ju di bôm jal sari a. ⁴ Men, hena tu tare pôn a ôbi ré li têrij nan ju tê jurgem ana tê jurgem iyôn a ôbi ré uwôlem bô jalé na, ju di bôm jal sari a.»

⁵ Bay jé kôlij Kelma iyôn ba: «Bi bi ayê bô wôni ô tumô.» ⁶ Kelma kôl iyôn ba: «Hena hena ayê bô wonge ré dê mega gusij siwre iyôn ana hena kené kôlij gurô wo hen iyôn ba: «Dôrij nan hanêm ju ô débê bô cér a» na, ôbi a bê kwôlé sara.»

Jé wo mana a lê

⁷ «I a perênge hen a, ré ôrij nan mana wo uwo tô yagê ley, tô gemé lari a ley ba, a kôli iyôn ba: «Era lew ju sa om are ba?» ⁸ Ôbi a kôli na iyôn ba: «Ô ju ô lê emê ben, tôbe bargay kan cé emê an kirija na emê men, yê men, nij na, jôbi ju ô emê men, yê men, ham nij ré ba?» ⁹ Hen ba, bay diini wô jé bi wo bay kôli ré li hen ba? ¹⁰ Kenbay kôba, kirija ken li anga kêm ka Emen kelénge kené li hen na, kelénge iyôn ba: «Nina bay jé dên iyôn nini li anga Emen keléni niné li mera.» »

Jésu berare bay terbare môj

¹¹ Jésus ay si jengê Samari nan Galilé wô erê Jérusalêm. ¹² Kirija ôbi bij sa iyére to pôni a menba, bay *terbare môj jôrji kwini. Bay debu sêd wolé. ¹³ Bay kôli kan a ta kôl iyôn ba: «Rabi, Jésus, bô tu na toni men.»

¹⁴ Menba, Jésus gelji menba, kôlij iyôn ba: «Ô ken ô gelij bay bê kwôbe yernge bi ôbi hôn wo kené berare.» Kirija bay ô menba, bay berare. ¹⁵ Kirija kwo pôni gel wo

diré berare hen iyôn menba, bulo hera heram Emen nap tōri to dami. ¹⁶ Ôbi jubu gubari dij kwini tōn tumô Jésu a liri dosé, gawra bi wo hen na, na kwo Samari. ¹⁷ Menba, Jésu engereri iyôn ba: «Ken berare mōj kēm né ba? Menba, ka denḡése hen yōn ba? ¹⁸ Kwōni pōn iyôn perê ka denḡése a hen erem wō heramê Emen né: aḡ na kerga wo nà, a hera mera!»

¹⁹ Menba Jésu kōli iyôn ba: «Hena ta ju ô. Ayê bōw wom berarem.»

*Sa wo emê iyére to Emen
(Mt 24: 3-42)*

²⁰ Menba, *Parisipênê engererij Jésu iyôn ba: «Wulê wo yōn a emê iyére to Emen hende to hen ré saḡ ba?» Menba, Jésu kōlji iyôn ba: «Emê iyére to Emen a sa mega aḡa ken gel nap turnḡe hen né. ²¹ Kwōni a kelê: <Gel, ôbi a nà>, <ôbi a yaḡ> hen iyôn né. Henēḡe wo emê iyére to Emen ré perêḡe a nà nij.»

²² Menba, Jésu kōlij bay tōri iyôn ba: «Wulê wo era hen na, ka ôrij doyi gelen nôbi *Kema Gawra sa pōn nēḡ iyôn haḡe kōba, ka gelen ré. ²³ Menba, bay a kelēḡe iyôn ba: <Ôbi ná nà>, <ôbi ná yaḡ> Erēḡe ré men, ken jaar ré a men. ²⁴ Wōsa kirija emen wulaḡ ba, berare derōmaraḡ kēm aḡ bijné kēm gel hen iyôn na, wulê wupê nôbi Kema Gawra kōba, a gelij na hen iyôn men. ²⁵ Nijba, pa dema wulê bi wo hen ré sa tō ná, na gelij gusij damaḡ men, bijné ka haw hen a kapen a men. ²⁶ Wulê wo nôbi Kema Gawra na heraj hen na, are a yé mega na yij bō wulê wo Nowé a iyôn. ²⁷ Bijné na ôm men, yi men, enḡij yirji men, dī kamniji kaḡ yébé enḡe imḡé a men, kwōy wulê wo Nowé sij bō bato tori a menba, kam bélem sa ay kirij aḡ bijné kēm ma. ²⁸ Men, mega wulê wo Lôt iyôn na, bijné na ôm men, na yi men, ka na kel men, ka na dī gara

men, ka na ban men, ka na dī iyére men. ²⁹ Nijba, wulê wo Lôt sij aḡ *Sodôm a menba, Emen bi tare nap pudur mega to bunu a iyôn hena derōmaraḡ a uwōḡe aḡ derji kēm aḡ. ³⁰ A yé gelij hen iyôn wulê wo nôbi Kema Gawra na gelé yen nô.»

³¹ «Wulê bi wo hen na, kwōni wo mô tō tunu a nô ba, bi era ira wō erê ayê ani bō iyére tori a ré nij men, kwōni wo dēbe bō yagê ba bi hera uwo ré nij. ³² Ermēḡe sa aḡa na sa sa tami Lôt a hen. ³³ Kwōni wo gey gemé yiri ba, a mēnēri men, kwo mēnēri ba, a gōlij nap dī men. ³⁴ En kelēḡe bō yoyre hende to hen na, bijné wōw yi sa kalaḡ a bem ba, kwo pōn a ayij menba, kwo pōni a baa tōn men. ³⁵ Yébé wōw a dēbé uwoyé kuré bem menba, to pōn a ayij menba, to pōni a baa tōn. [³⁶ Imḡé wōw a dēbé yagê bem menba, kwo pōn a ayij menba, kwo pōni a baa tōn.]»

³⁷ Menba, bay tōri engereri iyôn ba: «Na yōn a are bay ka hen ré yé ya ba?» Menba, ôbi uwōlji sara iyôn ba: «Na kirij ka temay are yi ya a, dunu ré daḡ ya men.»

18

*Gwosoy kwôlo gengij sa iyore toḡ mamne nap ôbi jerê kwôlê
(Mk 7: 24-30, Lk 11: 5-10, Esay 62: 6-7)*

¹ Menba, Jésu hô kōlji gwosoy kwôlo dḡaḡi wō geléji bi bay ré uwōl Emen ta ta dība, bi bay ré dī bōrji mēne ré. ² Ôbi kōlji iyôn ba: «Sa iyére to pōni a na, ôbi jerê kwôlê wo pōni mô ya, ôbi hariḡ Emen né men, erem sa kwōni a ré a men. ³ Mamne to pōni mô sa iyére hende to hen men, hende era sa pōn pōn sa kōli iyôn ba: <Jerēni kwôlê woni nibay nap ôbi baren wo na.> ⁴ Têê kwōne ôbi kaḡ menba, ôbi kōl iyôn ba: <Hena ené hariḡ Emen né men, erem sa kwōni a ré a men, kōba, ⁵ wō dôyrê wo mamne hende to hen

dôyren hen na, naa jerê kwôlê bi wo hen biji aṅ bi hende hera sa dôyren ré nij.> »

⁶ Kelma hô kôlji iyôn ba: «Toyénge dô kwôlo ôbi jerê kwôlê bi wo habij hen kôl hen. ⁷ Hen ba, Emen dem a ré jerê kwôlê bij ðiné ka ôbi tôrji ka sôm uwôgeri yoyre naṅ tu tare hen bi ôbi ré lê naṅ ci hen ré ba? ⁸ En kelénge, ôbi a hena lew jerê kwôlê bi wo bij biji. Nijba, kirija nôbi *Kema Gawra na bulo hera ba, na uné ayê bô wôni sa terare a na pa pa ba?»

Gwosoy kwôlo gengij sa Parisijnê naṅ bay enge wôgê

⁹ Jésus hô kôl gwosore to dāngi wô sa ðiné ka bô yirji môṅ ciré na kaṅ derôre tu Emen a aṅ bô megêrji môṅ ani ré hen. ¹⁰ Ôbi kôl iyôn ba: «Bijé wô ôrji bô *iyéy Emen a wô uwôlê Emen, kwo pôni na *Parisijnê men, kwo pôni na *ôbi enge wôgê men. ¹¹ Kwoṅ Parisijnê hen, ðebu ta aṅ uwôl Emen kôl iyôn ba: «Emen, en lêm dosé wôsa en yi mega tô gawré ka baa hen ka na bay gemsare men, bay bô habré men, bay wônij wônijare toṅ iyôn a tôṅ hen né men, en yi môṅ ôbi enge wôgê wo hen né a men. ¹² En jôrij bôn kurôn têê wô bô demas a men, en bi kibi aṅga môj kaṅ kêm ka en uwôn hen a men.» ¹³ Menba, ôbi enge wôgê dô tôri sêd aṅ, aṅ berê kirij si derômarāṅ kôba, ôbi gey ré, nijba, sê denḡôri bera bera kôl iyôn ba: «Emen, bô tu na tijê wôsa ena ôbi têrij.» ¹⁴ En kelénge, ôbi hô ij sari senge wôsa têrij tori dôrij sari a, nijba, kwoṅ Parisijnê hen na, tori dôrij sari a ré, wôsa kwôni wo dô sari ta ba, bay a ðeréri tôṅ men, kwo dôbe sari ba, bay a biri deré sari ta men.»

Jésu tô kibri sa kamré

(Mt 19: 13-15, Mk 10: 13-16)

¹⁵ Bijé eraṅ naṅ kamré ka dê dê bi Jésus ré uwôl kôbri sarji a. Kirija bay tôri gel hen iyôn menba, bay

naṅ ðiné bay ka hen. ¹⁶ Nijba, Jésus biji bay eraṅ naṅ ci aṅ kôl iyôn ba: «Dénge kamré era yen a, ðiba, ken jôrengeji ré, wôsa *emê iyére to Emen yi gengij sa ðiné ka yi mega kamré bay ka hen iyôn. ¹⁷ Na tu kwôlê a ené kelénge hen, kwôni wo gey bi Emen né yi kelma wori mega kema wo dê lij hen iyôn ré na, ôbi a ulê têri bô emê iyére tori a ré kwôy.»

Kema mana woṅ ôbi uné

(Mt 19: 16-30, Mk 10: 17-31)

¹⁸ Menba, kelma wo Jubné wo pôni engerij Jésus iyôn ba: «*Rabi wo dôri, na mi a ené lê aṅa ené môrij tu geṅ naṅ kunun ba?»

¹⁹ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Wô mi a jeré uwôgen kwo dôri ba? Kwôni wo dôri naṅ Emen pôn nêṅ a na kwo dôri. ²⁰ Ju hôn tôô to Emen na ay kôl iyôn ba: «Yij yijare toṅ têrij ré men, duu temare ré men, gômse ré men, kôl kwôlê woṅ benare ði sa ðiné ré men, bij ibam naṅ yom kwôlê a men.» »

²¹ Menba, ôbi uwôli sara iyôn ba: «En li tôô hende to kêm hen naṅ kamjên yeṅ.»

²² Kirija Jésus toy hen iyôn menba, kôli iyôn ba: «Aṅga pôni bam ya, kel are uné kam aṅ, aṅ larirji ba, ju céṅ bay nimré aṅ já uné ari uné derômarāṅ a menba, jôbi ju era tôṅ a.»

²³ Kirija ôbi toy hen iyôn menba, tiri mêne damaṅ, wôsa ari uné kari mê gaṅ. ²⁴ Jésus bôri aṅ kôl iyôn ba: «Sé bô emê iyére to Emen a na, iyére naṅ bay uné. ²⁵ Jambal a sé lew si tu iyom libra, gôlij ôbi uné bi ré si bô emê iyére to Emen a.»

²⁶ Bijé ka mô ya toy hen, kôl iyôn ba: «Iyôn nij ba, i a uné gelé ba?»

²⁷ Jésus kôl iyôn ba: «Aṅga gawra nêṅ lê ré ba, Emen nêṅ lê.»

²⁸ Piyêr kôl iyôn ba: «A nibay ka nini ðéṅ ari unérni kêm aṅ eraṅ tôṅ a hen ba, kwoni ba, a yé iyeṅ ba?»

²⁹ Jésus uwôli sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelénge hen,

hena kwôni ré d'én iyére tori, tamni, yênêri, balêri, naŋ kamni wô sa emê iyére to Emen na, ³⁰ a upé d'ê ka hen haw hen kirij bay ka hen, aŋ wulê wo daŋgi a ba, ôbi a merê tu geŋ naŋ kwini a men.»

Jésu hô kôl têtê subu wori kwôli temayri naŋ kwôli jê sé wori kamjê
(Mt 20: 17-19, Mk 10: 32-34)

³¹ Jésu ôrij naŋ bay tôri ka môj kibi wôô hen wolé aŋ kôlji iyôn ba: «Nana erêŋge na Jérusalêm a hen aŋ kwôlo bay kibi Emen na li bô magtubu a gengij san nôbi Kema Gawra hen na, ariri a lij. ³² Wôsa bay a nôgen bij bijné ka na Jubnê ré hen aŋ bay a ayren men, teren men, teben kalé tun a a men. ³³ Kirija bay a sên menba, bay a deren aŋ sa wôô, subu tori menba, na jê sé kamjê.»

³⁴ Menba, bay tôri hôn bô kwôlo ôbi kôlji hen né, wôsa bô kwôlê hen iyére naŋ ci aŋ bay hôn kwôlo Jésu d'á kelê hen né.

Jésu berare ôbi tu tij wo pôni Jériko

(Mt 20: 29-34, Mk 10: 46-52)

³⁵ Jésu era ba d'á naŋ Jériko menba, ôbi tu tij pôni mô b'êŋgê geré wô uwôlê are. ³⁶ Ôbi toy né kwônê bijné ka ô hen menba, ôbi engere ré na mi ba? ³⁷ Menba, bay kôli iyôn ba: «Na Jésu wo Najarêt a erê hen.» ³⁸ Menba, ôbi uwôgiri kaŋ a ta kôl iyôn ba: «Jésu, kuŋga *kelma Dabid, bô tu na tijê.»

³⁹ Bijné ka ô tumô hen ôni bi ôbi ré wôm tôŋ, nijba, ôbi hô ôm naŋ néri a, kôl iyôn ba: «Kuŋga kelma Dabid, bô tu na tijê».

⁴⁰ Jésu d'ebu tôŋ aŋ kôl bay ré eraŋ naŋ d'í. Kirija ôbi era d'á menba, Jésu engerereriyôn ba: ⁴¹ «Na mi a jeré gey bi ené li bem ba?» Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Kelma, en gey gelé kirij.»

⁴² Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Gel kirij. Ayê bôô wom gôlij naŋ ju.»

⁴³ Menba, kirij bay ka hen na, ôbi gel kirij aŋ ô tô Jésu a heramij

Emen. Bijné kêm ka gel hen iyôn menba, bay heram Emen men.

19

Jésu ô iyé Jasé

¹ Jésu sa bij Jériko menba, way peré iyére ôrij hen iyôn menba, ² kirij bay ka hen na, gawra wo pôni bay uwôgeri Jasé ôbi na ôbi sa *bay engé wôgê men, na ôbi upé a men.

³ Ôbi woge d'iré gelé i a ré na Jésu ba, nijba, ôbi nêmené, wô kwônê bijné wôsa ôbi na menay. ⁴ Ôbi ge tumô ô d'ayê bô bôlij a wô gelé Jésu, wôsa ôbi a ayê na si kirij bay ka hen. ⁵ Kirija Jésu sa kirij bay ka hen menba, ay tiri gili menba, kôli iyôn ba: «Jasé, herbo tôŋ lew, na erê wulê iyére tom a kemnêŋ.»

⁶ Jasé herbo tôŋ lew aŋ bu Jésu yiri a naŋ yi derê. ⁷ Kirija bijné gel hen iyôn, menba, bay pamnij kôl iyôn ba: «Na iyé ôbi têrij a, ôbi ré ô yé ya.»

⁸ Menba, Jasé hena d'ebu ta kôlij Kelma iyôn ba: «Na bij bay nimré kwa ari upéren men, hena na ené ôm aŋga kwôni wugem ba, na hô t'ebri hôrij têtê pôrbu.»

⁹ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Kemnêŋ bijné ka bô iyére to na uwôn gelé wo Emen, wôsa ôbi kôba, na kuŋga *Abraham men. ¹⁰ Na iyôn a, nôbi *Kema Gawra ené era na wô wogé ka ge kay hen wô gôlij naŋ ci.»

Gwosoy kwôlo gengij sa lôr
(Mt 25: 14-30)

¹¹ Mega wo bijné toy kwôlê bi wo hen iyôn na, Jésu kôlji gwosoy kwôlo daŋgi. Ôbi baa d'á naŋ Jérusalêm menba, bay kôl yaŋ ba *emê iyére to Emen ré gelé yere tirji a haw hen a men. ¹² Ôbi kôl iyôn ba: «Gawra wo pôni balêri na kilmé ô sa iyére to kelangi bay ré ô dôbri kenare sari a dema d'iré hera tô. ¹³ Pa dema ôbi ré ô tô na, ôbi uwôga manê kari môj aŋ céji lari woj lôr pôn pôn aŋ kôlji iyôn ba: «Lijge jeŋga kwôy wo na uwon.» Menba, ôbi ô hari

nijn. ¹⁴ Nijnba, kelma bi wo hen na, bijné geyri ré, menba, bay jé bijné tóri a kôl iyôn ba: <Nini gey bi ôbi ré emêni ré nij. > »

¹⁵ «Menba, kirijna ôbi bulo hera tô engé kenare tori hende to hen na, ôbi jé uwôga manê ka ôbi na biji lari hen, ðiré gelé mi a bay ré lij nañ gursu hende to hen ba. ¹⁶ Kwo tumô era añ kôli iyôn ba: <Kelma, lôr wom bi wo pôn hen na, en hô uwon megari môj a sara.> ¹⁷ Menba, ôbi kôli iyôn ba: <Dô ju na mana wo dôri. Mega wo ju cubu tum dô sa anga dê a dô hen iyôn na, na bem iyére môj ju ôm.> ¹⁸ Kwo jôgij wô era añ kôli iyôn ba: <Kelma lôr wom bi wo na ju ben hen na, en hô uwôn kamni bay a sara.> ¹⁹ Menba, ôbi kôli mega wo ré kôlij kwo tumô hen kôl iyôn ba: <Jôbi ju ôm iyére bay.> ²⁰ Kwo ðangi era añ kôli iyôn ba: <Kelma gel lôr wom bi a na, en uwôbere wolé hô kibi bargay a. ²¹ Wôsa en hare wôsa ju na kwôni wo mañi: lôr wo ju bi gem né kôba, ju uwôn men, ju ci ré kôba, ju wal a men.> ²² Menba, ôbi kôli iyôn ba: <Na kwôlo si kem a, a ené jôrij kwôlê sam a, jôbi wo habij bi wo hen. Ju hôn wo ené na gawra wo mañi men, lôr wo ené bi gemé ré kôba, ené uwôn men, ené ci ré kôba, ené wal a men. ²³ Hen iyôn ba, wô mi a jeré ô bê lari wupê iyéy geméri a ré ba? Añ heraren na ba, ené engé nañ kamne a sara a ré ba?> ²⁴ Menba, ôbi kôlij bijné ka ðube kirij bay ka hen iyôn ba: <Engéngé lôr bi wo hen kôbri a añ, ken bij kwo ôrij môj hen a.> ²⁵ Bay kôli iyôn ba: <Kelma, ôbi ôrij môj nij.> ²⁶ Kelma na kôlji iyôn ba: <En keléngé kwôni wo nañ upé bay a hô biri a sara. Nijnba, kwo ari upé kari lôg hen na, bay a deré bay ka lôg hen kôbri a añ sôn. ²⁷ Kwo bay baren ka na gey bi ené ômji ré hen na, erange nañ ci na, ken derji tun a na.> »

Anga bijné li wô sa wo Jésus Jérusalêm a

(Mt 21: 1-11,15-17, Mk 11: 1-10, Ja 12: 12-16)

²⁸ Kirijna Jésus kôl kwôlê bi hen iyôn nij menba, ôbi dô tumô bijné na wô erê Jérusalêm a. ²⁹ Kirijna ôbi ba ða nañ Bêtpajé nañ Bétani a men ka yi si kwa Keram wo Olibiyé a hen menba, Jésus jé bay tóri wôd, ³⁰ añ kôlji iyôn ba: «Eréngé iyére to tumôrngé hen, kirijna ken bij na, ka upé kema kura hariñ tôn wo kwôni dayri sa pôn né tô, bisiréngeri ken erap. ³¹ Añ hena kwôni ré keléngé iyôn ba: <Wô mi a kené busereri ba?> Ba ken kôl iyôn ba: <Na Kelma a geyé.> »

³² Bay jé bay ka hen ôrji menba, uwonji are kém mega bi wo Jésus ré kôlij hen iyôn. ³³ Kirijna bay ca buseré kema kura bi wo hen menba, bay iyéri engeriji iyôn ba: «Wô mi a kené buser kema kura wo hen ba?»

³⁴ Menba, bay uwôlji sara iyôn ba: «Na Kelma a geyé.»

³⁵ Menba, bay erap nañ kema kura bi wo hen bij Jésus añ bay bi bargay kaji cégeri a añ Jésus ðay sara. ³⁶ Añ geré wo ôbi ay hen na, bijné bi bargay kaji tôn tô geré tumôri a. ³⁷ Ôbi ba ða nañ Jérusalêm kirijna ôbi herbo sa Keram wo Olibiyé a menba, bay tóri kém nañ kwônêrji ayji kibi Emen kañ a ta nañ yi deré wô angañ gijê kém ka bay gel hen. ³⁸ Menba, bay kôl iyôn ba:

«Bi teré kibi yi wô sa Kelma wo era nañ hini Kelma Emen hen.

Bi hô jalé yi derômarañ a men, bi ayé kibi yi wô sa Emen men.»

³⁹ *Parisijnêné ka pônî peré kwônê bijné hen kôlij Jésus iyôn ba: «Kelma nay bay tòm bi bay ré wôm karé gura tôn.»

⁴⁰ Ôbi uwôlji sara iyôn ba: «En keléngé, hena bay ré wôm tôn ba, na jerew a karé gura.»

Jésu sôm wô sa Jérusalêm

⁴¹ Kirija ôbi ba ða naŋ Jérusalêm aŋ kirija ôbi ay tiri gele menba, ôbi sôm wô sare. ⁴² Aŋ ôbi kôl iyôn ba: «Mini kôba, henaŋ meré hôn wo wulê bi wo hen aŋga ré béré bô jalê hen, niŋba Emen bi teré tiŋ sara haw hen. ⁴³ Kworé mini ba, wulê wo era hen na, bay bare karê a méré sarê men, bay a gasererê si na si na a men. ⁴⁴ Bay a mênênge yôd aŋ mini naŋ biŋé ka bôrê a men, bay a dé keram wôni baa ta sa megari a sa iyére toré ré, wôsa me hôn wulê wo Emen eraŋ wô sarê hen né.»

Jésu dage bay dé gara bô iyéy Emen a

(Mt 21: 10-16, Mk 11: 15-19, Ja 2: 13-22)

⁴⁵ Menba, Jésus ô derô haba wo *iyéy Emen a aŋ dage biŋé ka ði gara hen. ⁴⁶ Ôbi kôlji iyôn ba: «Lip bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Iyére tiŋê a yé iyéy uwôlê Emen» menba, kenbay ken ay lip kini meré bandi.»

⁴⁷ Ôbi gelip biŋé are sa pôn pôn iyéy Emen a. Damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ *bay derê tô tô to Emen wogeji geré bi ciré diiri, men kilmé kaŋ bay sa biŋé kôba, na hen iyôn men, ⁴⁸ niŋba, bay uwôn kwôlê wôni woŋ ðiri sari a ré, wôsa biŋé kêm dôbe marji toyiŋ kwôlê wori.

20

I a biŋ Jésus tôô ba?

(Mt 21: 23-27, Mk 11: 27-33)

¹ Wulê wo pôni a na, Jésus gelip biŋé are derô haba wo *iyéy Emen a aŋ uwôlip béré Kwôlo Dôri menba, damné kaŋ bay bê kwôbe men, *bay derê tô tô to Emen naŋ bay sa biŋé saji. ² Aŋ bay kôli iyôn ba: «Kelêni na naŋ tôô to yôn a jeré lip are bay ka hen men, i a bem tôô hende to hen a men, ba?»

³ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Nôbi kôba na engerênge kwôlê pôn men. Kôlénge: ⁴ batêm to Ja na lip biŋé hen na, hena na derômaraŋ a laba hena na ligi gawrê ði ba?»

⁵ Bay kôlip perêrji a iyôn ba: «Hena nana kôl: «Hena na derômaraŋ a» ba, ôbi a kelê: «Wô mi a na kené bi bônge sari a ré ba?» ⁶ A hena nana kôl na to gawrê ba, biŋé a gôbêna deré wôsa bay hôn wo Ja ré na *ôbi kibi Emen.»

⁷ Menba, bay kôli ciré hôn kirij ka tôô tori hende to hen ré henaŋ ya hen né. ⁸ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Nôbi kôba, na kelênge na naŋ tôô to yôn a ené lip are bay ka hen né men.»

Gwosoy kwôlo gengiŋ sa bay yagé tiŋador kaŋ bay bô habré

(Mt 21: 33-46, Mk 12: 1-12)

⁹ Menba, Jésus kôlip biŋé gwosoy kwôlo pôni kôl iyôn ba: «Gawra wo pôni yagé tiŋador, ôbi biŋ bay yagé tiŋador yagé wori bi wo hen aŋ bay têbri naŋ geserê geserê aŋ ðiŋ yiri ôriŋ kergare to kelangi aŋ wula gaŋ. ¹⁰ Kirija wulê néere nêmen niŋ menba, ôbi jé mana wori ô upé bay yagé tiŋador hende to hen bi bay ré biri kwa yêre tori men. Niŋba bay sê mana bi wo hen aŋ dageri hô kôbri senge. ¹¹ Ôbi hô jé mana wo ðangi menba, ôbi kôba, bay sêri men, tiréri a men aŋ bay dageri hô kôbri senge. ¹² Ôbi hô jé mana wo ðangi wo jôgiŋ têê subu sôn menba, ôbi kôba, bay sêri iyare aŋ dageri.

¹³ Ôbi iyéy tiŋador na kôl iyôn ba: «Na ba, na lê iyeŋ ba? Na jé kemaŋ wo en geyri hen. Dô ré ba, ôbi ba, bay a kemnaŋ tini tô.» ¹⁴ Niŋba, kirija bay gili hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Na ôbi emê cibré ibari ôbi a na. Na derênge aŋ na bange naŋ aŋgaŋ cibré bay ka hen.» ¹⁵ Bay biri bô yagé ôriŋ wolé aŋ bay diiri.»

«Hen ba, ôbi iyéy tiŋador hende to hen a liji iyeŋ niŋ ba? ¹⁶ Ôbi a era naŋ yiri sa deré bay yagé bay ka hen aŋ biŋ ka ðangi yagé bi wo hen.»

Kirija kwônê biŋé toy hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Eŋ eŋ, a yé hen iyôn né kwôy.»

¹⁷ Jésus bôrji tirji a aŋ kôlji iyôn ba: «Kwôlo kôl iyôn ba:

«Keram bi wo bay dé iyére na kapni hen na, ôbi a hô yé keram wop dé tô iyére» hen ba, bôri na iyeŋ ba? ¹⁸ Kwôni wo yôŋ yôŋ wo kuriŋ sa keram bi wo hen a na, gerŋéri a tiŋ men, kwo keram bi wo hen kuriŋ sari a ba, a hederéri men.»

Bay sél Jésu wô sa têbê wôgê wo kelma wo dami Sésar

(Mt 22: 15-22, Mk 12: 13-17)

¹⁹ Bay derê tô tôô to Emen naŋ damné kap bay bê kwôbe woge bi ciré beré Jésu kirij bay ka hen, niŋba, bay hariŋ biŋé. Bay hôn dô wo gwsore to ôbi ré kôl hen na, ré gengij na sarji. ²⁰ Ayij tôri wulé bi wo hen na, bay bôri jô jô menba, bay jé biŋé ka li yirji môŋ ciré na kap bay lê are naŋ gerérji hen ligi Jésu a wô beréri sa kwôli kelêri a ô biŋ bay emê sa iyére. ²¹ Bay engereri kwôlê kôl iyôŋ ba: «*Rabi, nini hôn wo kwôli kelêrem men, gelé angam men na, na kwôlê wop tiri men, ju dô tu kwôni ré men, ju gelij biŋé are naŋ geré kwôlo Emen wop tiri a men. ²² A têbê wôgê wo kelma wo dami *Sésar ba, tôô kôl niné têbe laba, niné têbe ré dîba?»

²³ Jésu hôn gwsore toji hende to hen menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: ²⁴ «Benge selé pôn nà na gelé. Sa kwôni wo yi hen men, anŋa bay dî yéé hen a men ba, na ka i ba?» Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Na to kelma wo dami Sésar.»

²⁵ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Dô, anŋa na ka Sésar ba, ken biŋ Sésar, anŋa na ka Emen ba, ken biŋ Emen.»

²⁶ Bay nêŋ beréri tu biŋé sa kwôlo ôbi kôl a hen né men, tiniŋi ge kay aŋ bay wôm tôŋ mera.

Sadusiŋêŋê engere kwôlê gengij na jê sé wo biŋé ka ma

(Mt 22: 23-33, Mk 12: 18-27)

²⁷ Biŋé ka pôni bay uwôgeji *Sadusiŋêŋê. Bay na biŋé ka bi bôrji sa jê sé wo biŋé ka ma a ré. Menba,

ka pôni eraji ligi Jésu a engereri kwôlê kôl iyôŋ ba: ²⁸ «Rabi, *Moyis na kelêna iyôŋ ba: «Hena kwôni wo yêni ré ma apa ré dî tamni mamare apa hende ré yê ré tô na, ôbi eŋne yêŋ kamrê biŋ yêni wo ma hen.» ²⁹ Niŋ na, biŋé ka pôni na jurgem tô yêniŋare a. Kwo iyêri eŋge iyore yê ré tô menba, ma. ³⁰ Kwo têê wôô men, ³¹ kwo subi eŋji turgôrji hende to hen iyôŋ kwôy jurgem toji hende to hen niŋba bay yêŋ ré tô menba, maji kêŋ. ³² Cêgerji kelôg menba, iyore hende to hen ma a men. ³³ Iyore hende to hen na, kirija biŋé ka ma a jê sé ba hende yé tami i pôn ba? Wôsa bay jurgem toji hende to hen na na kwôŋêre.»

³⁴ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Gawrê ka sa terare a na, eŋgij yirji. ³⁵ Niŋba, ka Emen bôrji mega biŋé ka dîré biji gelê wo a era hen na, kirija biŋé ka ma a jê sé kampê hen na, bay a eŋgij yirji ré. ³⁶ Bay a ma ré niŋ a men, wôsa bay yi mega *manê ka derômaran a iyôŋ. Bay na kam Emen wôsa Emen biji ji si kampê niŋ. ³⁷ Wô jê sé wo biŋé ka ma na, Moyis kôba, na gel wo bay ré sa jê sé. Kwôlo ôbi na li bô magtubu a gengij sa kwôli germé ka yi môŋ tare iyôŋ hen, aŋ ôbi uwôge Kelma Emen na kwo *Abraham, kwo Isak naŋ kwo Jakwôb. ³⁸ Hena Emen ré na Emen wo kwôni na, gel wo kwôni bi wo hen ré mô tu ger, dîba, ôbi na Emen wo ka ma hen né. Wôsa tiri a na biŋé kêŋ mô tu ger.»

³⁹ Bay derê tô tôô to Emen ka pôni kôli iyôŋ ba: «Kelma ju kôl dô.»

⁴⁰ Aŋ bay hare engeréri kwôlê sa ani kani a niŋ.

Krist na Kelma wo Dabid men, kuŋgari a men

(Mt 22: 41-46, Mk 12: 35-37)

⁴¹ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Biŋé li iyeŋ apa kené kôl Krist, kwo Emen dôri hen ré na kuŋga *kelma Dabid ba? ⁴² Wôsa Dabid naŋ yiri kôba kôl

bô magtubu top kurôn to cay a kôl iyôn ba:

<Kelma Emen na kôlij Kelma wupé iyôn ba:

«Sa mô sa kôben woj gusurô a,

⁴³ kwôy wo na bijn bay barem a yé anğan sêlê têm.» >

⁴⁴ A hena Dabid ré uwôgeri Kelma, ba a lê iyeŋ a ôbi ré yé kuŋgari sôn ba?»

Jésu yêge maa bay tôri wôsa bay derê tô tôô to Emen

(Mt 23: 1-36, Mk 12: 37-40)

⁴⁵ Jésus kôlij bay tôri tu bijné ka mô toy kwôlê hen iyôn ba: ⁴⁶ «Berêŋge dô wô *bay derê tô tôô to Emen ka gey palê naŋ bargay ka yêŋnê ka ré gel wo ciré na ka damné hen men, gey bi bijné ré liji dosé yôd yôd tu wolé men, kirij ka tumô bô *iyéy daŋare a men, kini emê are a a men hen. ⁴⁷ Men, bay gey emê yébé kaŋ mamê men, uwôlji Emen jô kibi ré hen a men na, Emen a ulê kwôlo dami sarji a.»

21

Ari bé ka mamne top hendi nimré bi

(Mk 12: 41-44)

¹ Jésus bô kirij kwari a menba, ay tiri gelij bijné ka eraŋ naŋ anğan baliyare kaji sa bi kirij ka bay bijn lari a hen. Bijné bay ka hen na, na bay upé kêm. ² Ôbi gel iyore to pôn to na mamne top hende nimré kôba, era sa bi kam selé tore wôô to nêni ani ré hen men. ³ Menba, Jésus kôl iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, mamne top hende nimré hende to hen na, bi dê bijné bay ka hen kêm. ⁴ Wôsa bijné bay ka hen kêm hen, bi na gursu to bay ôrij doyre ré nij hen, nijba, hende ba, bi na lari kêm wo hende ôrij doyri wô kelij anğan emêre hen.»

Jésu uwôl béré kwôli mênê iyéy Emen

(Mt 24: 1-2, Mk 13: 1-2)

⁵ Kirijna bijné ka pôn kôl kwôli *iyéy Emen naŋ keram wo dôri wo bay diŋ hen men, are kêm ka bay bi wô panij bôre hen a men ré dô menba, Jésus kôlji iyôn ba: ⁶ «Are bay ka ken gel hen na, wulê wo era hen na, keram wôni wo a ba, ta sa megari a ba, naŋ, bay kêm a mênij.»

Ari bô emê naŋ gelijare gusij

(Mt 24: 3-14, Mk 13: 3-8)

⁷ Bay engereri iyôn ba: «Kelma, kelêni kirij ka yôn a are bay ka kêm hen ré sa ba? Men, na mi a gelé mega wo are bay ka hen ré ca sa nij ba men.»

⁸ Menba, Jésus kôl iyôn ba: «Berêŋge dô, bi kwôni lamêŋge ken ge kay ré, wôsa bijné kwône a ayê henen aŋ a kelê: <Na nôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen> men, <Wulêri sa nij> a men na, ken ô tôrji a ré. ⁹ Kirijna ken toy kwôli kumbul naŋ kwôli bijné ka kaŋ Kelma waji ôm na, déŋge bôrŋge hare ré, wôsa are bay ka hen a sa môj môj dem nijba, na gerjé wulê bi wo hen né tô.»

¹⁰ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Tô yê pôn a lê kumbul naŋ kwo daŋgi men, emê iyére to pôn a sêŋ naŋ to daŋgi men, ¹¹ yebagijare terare to dami dami a yé men, kurôn naŋ ômpare a yé naŋ sa iyére iyére men, aŋga li harê harê naŋ anğan gijê ka li harê harê a yé derômaran a men.»

Aŋga a sa sa bay tô Jésus a

(Mt 10: 17-22, Mk 13: 9-13)

¹² «Nijba, pa dema are bay ka hen ré sa tô na, bay a perêŋge men, bay a gelêŋge gusij men, bay a ôrij naŋ ken tumô bay jerê kwôlê ka bô *iyéy daŋare a men, bay a ôrij naŋ ken daŋgay a men, tumô kilmé ka damné a men, tumô bay emê sa iyére a men, wô kibi henen. ¹³ Are bay ka kêm hen a béŋge na geré ulê béré Kwôlo Dôri. ¹⁴ Kirijna bay ôrij naŋ ken tumô bay jerê kwôlê na, ken erem wô kwôlo kené erê kelê wô jôrij sarŋge ré. ¹⁵ Wôsa

nôbi, na béŋge kwôlê woŋ kelê naŋ tu melênê wo kwôni perêrji a hen a nê mê narê naŋ ken né. ¹⁶ Balêrnge kaŋ bay yêreŋge naŋ yênrnge men, balê ka kwôni naŋ miljêrnge a ayê sarnge men, bay a lê aŋ ka pôni kwône perêrnge a hen bay a derji. ¹⁷ Bijnê kêm a tôrnêŋge wô kibi henen, ¹⁸ nijba, gusiri sarnge pôn iyôn kôba, a kayê ré. ¹⁹ Na wô lêŋnê wo ken lêŋnê hen aŋa kenê ôrijn bijn kini gelê woŋ tiri hen.»

Jésu kôl kwôli mênê Jérusalêm
(Mt 24: 15-21, Mk 13: 14-19)

²⁰ «Kirina ken gel wo asgarjê mér Jérusalêm ta nij na, ken hôn wo tay mênêre na ré sa nij. ²¹ Iyôn ba, bi bijnê ka Judé ba, ge sa keram a men, ka mô Jérusalêm a ba, bi siji nô men, ka bô nono ba, bi heraji uwo ré nij men. ²² Na hen iyôn hende to hen a, Emen rée gelijn bijnê gusijn wô kibi têrijn mega wo na kôlijn bô magtubu tori a hen iyôn. ²³ Wulê bi wo hen na, bô emê wo dami a lê yébé kaŋ bay kwoo men, ka kamniji yi kuba baa ya tô hen a men, wôsa gusijn to dami a lê bijnê men, bô Emen a tari sarji a a men. ²⁴ Bijnê ka na Jubnê ré hen, a deréji naŋ yebere men, bay a pôrji ôrijn perê tô yê bijnê ka sa terare a nà kêm men, bay a herédé Jérusalêm têrji a kwôy wo wulê wo Emen na biji hen a kôrijn.»

Hera wupê nôbi Kema Gawra
(Mt 24: 29-31, Mk 13: 24-27)

²⁵ «Anŋaŋ gijnê a yé sa tare a men, sa geserê a men, sa têbêŋne a a men, aŋ sa terare a nà ná, harê a deré bijnê wô néé mêw wo dami wo cér men, ²⁶ harê a deré bijnê wô anŋaŋ gusijn ka a era sa terare a nà hen, wôsa anŋaŋ néé ka derômaraŋ a a yebagijn tij. ²⁷ Menba, bay a gelen nôbi Kema Gawra hera perê kirijn ka geri a, naŋ néé wo dami men, dampare to dami a men. ²⁸ Kirina ken gel are bay ka hen sa nij na, nanêŋge yerŋge aŋ ken dô sarnge

ta hanŋe nij, wôsa merê sa senŋe wonŋe ba dâ nij.»

Anŋa gel wo emê iyére to Emen ré ba dâ

(Mt 24: 32-35, Mk 13: 28-31)

²⁹ Menba, Jésus ay anŋaŋ gelé gelji kôl iyôn ba: «Gelêŋge tôgôre naŋ gurô wo dâŋgi kêm. ³⁰ Kirina bay ay tô jebé menba, ken hôn wo kami emen ré baa dâ nij. ³¹ Kenbay kôba, kirina ken gel wo are bay ka hen sa nij na, ken hôn wo emê iyére to Emen ré dâ nij. ³² Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, gawrê ka haw hen na, ka pôni a ba geŋ kirina are bay ka hen a saŋ hen. ³³ Derômaraŋ naŋ sa terare a napê, nijba, kwôlê wupê na, a napê ré kwôy.»

Dé tu melênê sa yi a

³⁴ «Déŋge tu melênê sa yerŋge a bi emê naŋ anŋaŋ yê naŋ suné anŋa sa terare a nà, ma lê aŋ bôrŋge a gôrbijn sa wulê wo nôbi Kema Gawra na heraj hen, réba na sé sarnge a dus. ³⁵ Wôsa wulê bi wo hen, a sa mega bera iyôn sa bijnê ka sa terare a nà kêm. ³⁶ Merêŋge geŋ sa uwôlê Emen a yôd yôd bi Emen béŋge néé bi ken gôlijn sa anŋa kêm ka a sa sarnge a hen aŋ bi ken dîbijn ta tumôn nôbi Kema Gawra.»

³⁷ Tu tare ba, Jésus gelijn bijnê are derô haba wo iyéy Emen a, aŋ perare ba, ôbi si ô wulê sa Keram wo Olibiyé a kwôy kwôy. ³⁸ Menba, bijnê kêm era ligiri a naŋ tô kirijn cud wô toyé kwôlê wori bô iyéy Emen a.

22

Kilmé woge wô deré Jésus

(Mt 26: 1-5, 14-16, Mk 14: 1-2, 10-11, Ja 11: 45-53)

¹ Geserê wo bay li naŋ mapa wo wubere naŋ bô wo na *Pak hen ba dâ. ² Menba, damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ *bay deré tô tôô to Emen woge geré wô deré Jésus, nijba, bay hariŋ bijnê.

³ Menba, Sidan ô bô Judas wo bay uwôgeri Iskariyôt wo na ôbi tô Jésus wo pôni perê ka môj kibi wôô hen.

4 Ôbi ô iyêlê naɗ damné kaɗ bay bê kwôbe men, bay gemé *iyéy Emen men, wô wogé geré woɗ beré Jésu. 5 Bay li yi deré damaɗ aɗ bay genge ciré biri gursu. 6 Ôbi gey naɗ ci aɗ woge geré wo dîré beré Jésu biji wolé dîba tu bîné a ré.

Jésu bi bay bu sa tê Pak

(Mt 26: 17-25, Mk 14: 12-16, Ja 13: 21-30)

7 Naɗ sa geserê wo bay li naɗ mapa wo wubere naɗ bô hen baa ya tô menba, sa nê m kemnêɗ wo bay ré duu kam gamgê wô liɗ geserê Pak bi wo hen. 8 Jésu jé Piyêr naɗ Ja aɗ kôli iyôɗ ba: «Erêɗge ken ô beré sa tê Pak wo naa emêɗge hen.»

9 Bay kôli iyôɗ ba: «Na yôɗ a jeré gey bi niné ô beré sa tê Pak na ya ba?»

10 Ôbi uwôli sara iyôɗ ba: «Kirîna ka erê biɗ perê ira na, ka upé gawra wo pôni ay téwre sari a eraɗ si tumôrɗge. Erêɗge tôri a kwôy derô haba wo ôbi a siɗ ya. 11 Aɗ ken kôliɗ ôbi iyéy iyére bi wo hen iyôɗ ba: <*Rabi kôli iyôɗ ba, bô iyére to yôɗ, a dîré ômiɗ emê woɗ Pak naɗ bay tôri ya ba?» 12 Menba, ôbi a gelêɗge bô iyére to dami ta to bay naɗ bôre kô niɗ. Na ya hende to hen a kené beré sa tê Pak ya.»

13 Bay ô menba, uwôɗji are kêm mega wo Jésu ré kelaji hen iyôɗ menba, bay bu sa tê Pak ya.

Jésu ô m geserê Pak naɗ bay tôri
(Mt 26: 26-30, Mk 14: 22-25, 1 Kworêntipê 11: 23-26)

14 Kirîna tayreri nê m menba, Jésu mô ô m emê naɗ bay tôri. 15 Menba, ôbi kôli iyôɗ ba: «En ôriɗ doy bi ené emê Pak bi wo hen môj môj naɗ ken dema ené geliɗ gusiɗ tô. 16 Wôsa en kelêɗge, na emê kwo dɗaɗgi ré niɗ kwôy wo merê sa seɗge wo geserê woɗ Pak bi wo hen kôli kwôli hen na, kibri a deriɗ bô *emê iyére to Emen a.»

17 Menba, ôbi ay gwoy care toɗ yê tiɗaɗor aɗ liɗ Emen dosé sara menba, kôli iyôɗ ba: «Eɗgeɗge ken

céɗ. 18 Wôsa en kelêɗge na hô yê care toɗ yê tiɗaɗor hende to hen ré niɗ kwôy wo emê iyére to Emen a saɗl.»

19 Men, ôbi hô ay mapa aɗ kirîna liɗ Emen dosé sara menba, biilê biɗ bay tôri aɗ kôli iyôɗ ba: «Kwo nà ná, yi mega kurôɗgi yen wo na ayê bê wô sarɗge, lêɗge hen iyôɗ iyôɗ ken ermîɗ san a.»

20 Men, ôbi biji care toɗ yê tiɗaɗor mega wo ôbi ré biji mapa hen iyôɗ cégi emê a aɗ ôbi kôli iyôɗ ba: «Gwoy care toɗ yê tiɗaɗor to nà ná, na gwore to gel biɗare to kôri to Emen naɗ bîné naɗ geré wo kwôbren wo a biɗ tôɗ wô sarɗge hen.»

Jésu kôli kwôli kwôni wo ré ayé sari

(Mt 26: 20-25, Mk 14: 17-21)

21 «Gel, kwo a ayê san hen ô m emê naɗ en. 22 Nôbi *Kema Gawra, na erê naɗ geré wo Emen na genge. Niɗba, bô emê a kuriɗ sa kwôni wo ay san nôbi Kema Gawra hen.»

23 Menba, bay pamniɗ kôli iyôɗ ba: «I a lê hen iyôɗ perêrna nà ba?»

Bay tô Jésu woge bi ciré henê perêrji a hen i a ré yé kwo dami ba?

(Mt 18: 1-4, 20: 25-28, Mk 9: 34, 10: 42-45, Ja 13: 2-17)

24 Bay tô Jésu nariɗ naɗ néerji wô sa i a ré yé kwo dami perêrji a hen ba? 25 Menba, Jésu kôli iyôɗ ba: «Kilmé ka sa terare a nà ná, ô m sa bîné kaji men, ka naɗ kenare tôni ba, li bay uwôgeji bay lê deré men.

26 Dô wo kenbay ken li hen iyôɗ né. Niɗba, bi kwo dami perêrɗge a ba, bi yi kwo dê men, kwo ô m sa kirîɗ ba, bi yi mega mana iyôɗ men.

27 Turɗge kenbay a ba, i a na kwo dami ba? Kwo mô tôɗ wô emê hen laba, kwo li jé hen dî ba? Na kwo mô tôɗ wô emê hen né ba? Niɗba, nôbi en mô perêrɗge a môni mana iyôɗ. 28 Kenbay kena bîné ka lêɗné naɗ en perê gusiɗ a. 29 Ôbi a, mega wo Iban né ben emê iyére tori hen iyôɗ na, nôbi kôba, en béɗge hen

iyôn men. ³⁰ Ka emê men, yê men, nañ en bô emê iyére tijê a men, ka merê sa gagay kenare a wô emê tô môñ wo *Israyêl wo môj kibi wôô hen a men.»

Jésu kôlij Piyêr kwo ré kelê kwo ré hôni ré
(Mt 26: 31-35, Mk 14: 27-31, Ja 13: 36-38)

³¹ Kelma kôl iyôn ba: «Simô, Simô, bô dô réba Sidan enjere dîré yênge mega wo bay yéñ kaw ciré dôrij kalmê ka habij añ hen iyôn. ³² Nijba, nôbi en uwôl Emen wô sam, bi ayê bôô wom ré mênij né. Añ wulê wo já bulon herañ yen a hen na, já yé ôbi dôbij yênêm ibiyare bôrji a.»

³³ Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, nôbi nañ jôbi na, ré na dangay, ré na temare kôba, na ba cêgé ré.»

³⁴ Jésus kôli iyôn ba: «En kôlem, Piyêr, kura a yilé ré tô menba, já kelê têê subu jeré hônen né.»

Gusij to a lê bay tô Jésus hen ba ða

³⁵ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Kirija na en jênge añ na ken ay gursu ré men, magela won bê bargay wôni ré men, garbê ré a men, hen ba, mi a nañênge ba?» Bay uwôli sara iyôn ba: «Ani na nañêni ré.»

³⁶ Ôbi kôlji iyôn ba: «Haw hen na, kwôni wo nañ gursu ba, bi ay men, kwo nañ magela won bê bargay ya ba, bi ay men, kwo yebere tori ton kaskar nañ ba, bi ay bargay kari kelén añ kelij yebere ton kaskar men. ³⁷ Wôsa en kelênge, na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bay dôñseri nañ bay ðagê sa tôô.» Añ kwo gengij san ba, ariri a lij.»

³⁸ Bay kôl iyôn ba: «Kelma, gel yebere ton kaskar wôô yi na.» Ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Nêm iyôn.»

Jésu uwôl Emen sa Keram wo Olibiyé

(Mt 26: 36-46, Mk 14: 32-42, Ja 18: 1-2)

³⁹ Menba, Jésus si añ ô sa Keram wo Olibiyé mega wo ôbi lèrê gan gan hen iyôn menba, bay tôri ô nañ ði.

⁴⁰ Kirija bay ô bij menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Uwôlênge Emen bi ken kurij bô anğan lamê ré.»

⁴¹ Menba, Jésus dô tori wolé kelan dê nañ ci añ cubu gubari tôn añ uwôl Emen kôl iyôn ba: ⁴² «Iban, hena jeré gey ba, ju nôgê gwoy kam ton gusij hende to hen wolé. Iyôn hari kôba, bi bô geyé wupê nôbi a lij ré, nijba, kwom jôbi ði.»

[⁴³ Menba, *mana wo derômaran a si sari a añ dôbri ibiyare bôri a. ⁴⁴ Anjê liri menba, ôbi uwôl Emen yôd yôd nañ néri añ enjeléri bilij yi môñ kumi kwôbe iyôn herij tôn terare a.]

⁴⁵ Kirija ôbi uwôl Emen hen nij, menba, ôbi hena hera ligi bay tôri a menba, uwonji tô kum a wôsa tu na ðê sarji. ⁴⁶ Ôbi kôlji iyôn ba: «Kaman! wô mi a kené yi kum ba? Henange ta ken uwôl Emen bi ken herij bô anğan lamê ré.»

Bay bu Jésus

(Mt 26: 47-56, 69-75, Mk 14: 43-54, 66-72, Ja 18: 3-12, 25-27)

⁴⁷ Jésus iyêl baa ya tô menba, kwônê bijé soji. Judas ôbi tô Jésus perê ka môj kibi wôô hen dera tumôrji, menba, ôbi era ligi Jésus a wô ibé tô mari wô liri dosé.

⁴⁸ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Judas, na nañ ibé tô maa lij dosé aña jeré ayij san nôbi Kema Gawra hen ba?»

⁴⁹ Kirija bay tôri ka méeri hen gel hen iyôn menba, kôlji iyôn ba: «Kelma niné sêji nañ yebere ton kaskar ba?»

⁵⁰ Menba, kwo pôni di maa mana wo *dami wo damné kan bay bê kwôbe won gusurô jô. ⁵¹ Menba, Jésus jôrji añ kôl iyôn ba: «Dêngeji bay li.»

Menba, ôbi hebe maa mana bi wo aɲ ji. ⁵² Jésu kôlij damné kaɲ bay bê kwôbe naɲ bay sa bay gemé *iyéy Emen naɲ bay sa bijné ka era wô beréri hen iyôɲ ba: «Ken ayen lij gemsa laba, wô mi a kené eraɲ naɲ yeberere toɲ kaskar men, kwore men, ba?» ⁵³ Kirijna na en mô naɲ ken sa pôn pôn bô iyéy Emen hen ba, na ken buren né wô mi ba? Nijba, haw hen na tare toɲge men, kirij ka hendi a gelé néé woji nô men hen.»

Piyêr uwôsur dîré hôn Jésu ré
(Mt 26: 57-58, Mk 14: 53-54, Ja 18: 12-18,25-27)

⁵⁴ Bay biri ôrij sijn iyé *dami wo damné kaɲ bay bê kwôbe a. Piyêr ô tôri dôrij tôri cêgê. ⁵⁵ Bay lam tare dami derô haba a aɲ môrji iyêbe aɲ Piyêr kôba mô perêrji a men. ⁵⁶ Hende jé to pôn gel Piyêr mô iyêbe tare menba, hende bôri déɲ aɲ kôl iyôɲ ba: «Gawra wo nà kôba, na ô naɲ dî men ré ba?»

⁵⁷ Menba, ôbi uwôsur kôl iyôɲ ba: «Iyore, en hôn ré.»

⁵⁸ Sem cêgê menba, kwo dɛngi gili aɲ kôli iyôɲ ba: «Jôbi kôba, ju na kwoji men ré ba?» Menba, ôbi uwôsur kôl iyôɲ ba: «Ena kwoji ré.»

⁵⁹ Tare pôn cêgê menba, kwo dɛngi kôl iyôɲ ba: «Na tiri yôd, gawra bi wo hen, na ô naɲ dî men, wôsa ôbi na kwo Galilé.»

⁶⁰ Menba, Piyêr uwôli sara iyôɲ ba: «En hôn bô kwôlo ju kôl hen né.» Kirijna ôbi iyêl baa ya tô menba, kura yel men. ⁶¹ Kirij bay ka hen na, Kelma bul bô Piyêr déɲ menba, Piyêr erem sa kwôlo Kelma na kôli hen: «Pa dema kura ré yel tô ba, já uwôserê têê subu jeré hônén né.» ⁶² Ôbi si nô aɲ sôm bugerôg bugerôg.

Bay tiiré Jésu men, bay sêri men
(Mt 26: 67-68, Mk 14: 65)

⁶³ Gawrê ka gem Jésu hen ayrêri men, sêri men. ⁶⁴ Bay ha tiri ta aɲ engereri iyôɲ ba: «Li yem môɲ *ôbi kibi Emen iyôɲ, aɲ ju kelêni i a dêm hen ba?»

⁶⁵ Menba, bay tiréri damaɲ.

Bay ôrij naɲ Jésu Jésu tumô bay jeré kwôlé sa Jubnê

(Mt 26: 59-65, Mk 14: 55-64, Ja 18: 19-24)

⁶⁶ Kirijna kirij wôl menba, dapare to surnê men, damné kaɲ bay bê kwôbe men, *bay derê tô tô to Emen a men dapji. Aɲ bay ôrij naɲ Jésu tumô bay jeré kwôlé sa Jubnê.

⁶⁷ Aɲ bay kôli iyôɲ ba: «Hena jeré na *Krist, kwo Emen dôri hen ba, ju kelêni.» Menba, ôbi uwôli sara iyôɲ ba: «Hena ené kelênge kôba, ka bê bôrɲge sara ré, ⁶⁸ men, hena ené engerenge kwôlé kôba, ka uwôlen sara ré a men. ⁶⁹ Nijba, ayij tôri haw hen na, nôbi Kema Gawra na merê sa kôbi gusurô wo Emen woɲ ôbi néé a.»

⁷⁰ Bay kêm kôli iyôɲ ba: «Iyôɲ ba, ju na Kema Emen ta!» Menba, ôbi uwôli sara iyôɲ ba: «Ôbi a kené kôl hen, ena Kema Emen.» ⁷¹ Menba, bay kôl iyôɲ ba: «Nana gey bi kwôni wo dɛngi ré derêna kwôli sôɲ ba? Nana toy naɲ marna kibri a nij.»

23

Bay ôrij naɲ Jésu tumô Pilat a
(Mt 27: 1-2,11-14, Mk 15: 1-5, Ja 18: 28-38, Jé lê bay jé 4: 25-28)

¹ Menba, bay jeré kwôlé sa Jubnê hena kêm ôrij naɲ dî tumô ôbi emé iyére *Pilat a. ² Bay dîri kwôlé sari a kôl iyôɲ ba: «Gawra wo nà ná, nini uwôɲni sa mênê bijné kani a men, jôrji bi bay ré têbe wôgê wo kelma wo dami *Sésar men, kôl dîré na *Krist, kwo Emen dôri hen wo na kelma ôbi emé sa iyére hen.»

³ Menba, Pilat engereri iyôɲ ba: «Ju na kelma ôbi emé sa iyé Jubnê bi ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôɲ ba: «Jôbi a kelê hen.»

⁴ Menba, Pilat kôlij damné kaɲ bay bê kwôbe naɲ kwônê bijné iyôɲ ba: «En uwôɲ kwôlé wôni woɲ beréri ré.»

⁵ Nijba, bay kôl môj kôl iyôɲ ba: «Ôbi sôge tô bijné men, gelji are ayij

tôri Galilé, sa iyé Judé kêm aṅ kwôy saṅ tòn na.»

Bay ôriṅ naṅ Jésu tumô ôbi emê iyére Hérôd a

⁶ Kirija bay kôl hen iyôn menba, Pilat engere na ba, ôbi ré na kwo Galilé ba? ⁷ Menba, kirija ôbi hôn wo Jésu ré na bô emê wo *Hérôd a menba, ôbi jéṅ naṅ dī bīṅ Hérôd wôsa wulê bi wo hen na, ôbi na Jérusalêm a ya men. ⁸ Kirija Hérôd gel Jésu menba, yiri dôri gaṅ wôsa ôbi ôriṅ doy geléri na ca yeṅ wô kwôlo ôbi toy gengiṅ sari hen men, ôbi gey gelé aṅgaṅ giṅê ka ôbi li hen a men. ⁹ Ôbi engereri kwôlê kwône niṅba, Jésu uwôli kwôlê wôni sara ré. ¹⁰ Damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ *bay derê tô tô to Emen dībiji kirij bay ka hen ya men, aṅ dīri kwôlo dami dami sari a naṅ bô tarê. ¹¹ Hérôd naṅ asgarṅê kari bôri mega ani ré iyôn men, ayrêri men, bay dôbri bargay ka eṅné aṅ dageri hôriṅ bīṅ Pilat. ¹² Sa hende to hen na, si Hérôd naṅ Pilat bīriṅ milṅpare hôriṅ wôsa bay na na janê tumô.

Bay dī kwôli temare sa Jésu a
(Mt 27: 15-30, Mk 15: 6-19, Ja 18: 39 - 19: 16)

¹³ Pilat jé uwôga damné kaṅ bay bê kwôbe men, kilmé men, kwônê bīṅé a men. ¹⁴ Aṅ kôlji iyôn ba: «Ken eraṅ naṅ gawra wo na ben aṅ ken kôl iyôn ba, ôbi ré mène bīṅé, niṅba, kirija en engeriri turnge a nà ná, en uwôn perê kwôlo kêm wo ken dīri sari hen kwo nêm beréri ba, naṅ. ¹⁵ Hérôd kôba, na iyôn hende to hen, na ôbi a, ôbi ré joṅ naṅ dī herāṅ ben hen. Iyôn ba, ani ka ôbi li ka nêm deréri ba, naṅ. ¹⁶ Na bée bi bay sêri naṅ tinêre aṅ na uwôli ta mera.»

[¹⁷ Elê elê naṅ sa geserê *Pak na, Pilat ulêrê dangay pôn ta ta.]

¹⁸ Menba, bay kôl kibriji pôn kag kôl iyôn ba: «Diri aṅ ju uwôl Barabas ta bēni dī.»

¹⁹ Bay na bu Barabas wôsa bay na sôge tô bīṅé derô ira bi bay ré kaṅ

kelma woji men, ôbi na duu temare a men. ²⁰ Pilat hô engereji wôsa ôbi gey ulê Jésu ta. ²¹ Niṅba, bay kaṅ aṅ kôl naṅ nérji kôl iyôn ba: «Béeri sa gurô tagelê, bēeri sa gurô tagelê.»

²² Têê subu wori Pilat engereji iyôn ba: «Gawra bi wo hen, li na mi ka habiṅ ba? En gel ani yiri a ka nêm deréri ré. Na bée bay a sêri naṅ tinêre aṅ na ulêri ta mera.»

²³ Niṅba, bay uwôli bay ré bēeri ta môj môj aṅ bay kôl ba, kelê, kôl ba, kelê. ²⁴ Menba, are bay ka bay engere hen na, Pilat gey naṅ ci sara. ²⁵ Ôbi uwôl kwo yi dangay a wôsa ôbi na sôge tô bīṅé bi bay ré kaṅ kelma woji hen men, wô sa derê temare men hen ta. Ôbi wo bay engereri bi, menba, ôbi nôge Jésu bīji bi bay ré liṅ aṅga bôriṅ ré gey.

Bay ôriṅ naṅ Jésu wô deréri
(Mt 27: 32, Mk 15: 21, Ja 19: 17-27)

²⁶ Kirija bay bu Jésu ôriṅ menba, gawra wo pôni bay uwôgeri Simô, ôbi na kwôni wo Sirên uwo nono menba, asgarṅê bīri bīri ay gurô tagelê wo Jésu ôriṅ tôri a.

²⁷ Kwônê bīṅé ô tôri a, aṅ perê bīṅé bay ka hen na, yébé ka pôni bar sêṅ dengôri. ²⁸ Jésu bul unéji aṅ kôlji iyôn ba: «Kenbay yébé ka Jérusalêm, sômênge san a ré, niṅba, ken sôm wô sarṅge kenbay men, wô sa kamneṅge a men dī. ²⁹ Wôsa wulê wo era hen na, bay a kelê iyôn ba: «Yi derê yi wô sa yébé ka yê woji naṅ hen men, ka na ba yê tô hen men, ka sa pôn iyôn bīṅ kamrê kuba ré hen a men.» ³⁰ Aṅ bīṅé a kôliṅ keram iyôn ba: «Heriṅge sarni a» men, bay a kôliṅ gôserew «Uwôbêni» men. ³¹ Wôsa hena bay ré lèn nôbi wo en yi môṅ gurô wo geṅ iyôn hen, hen iyôn ba, kwônge kenbay ka ken yi môṅ gurô wo hay hen ba, a sa yé iyeṅ ba?»

³² Bay ôriṅ naṅ bīṅé ka dangi wôl ka na bay bô habrê wô deréji naṅ Jésu men.

Bay bér Jésu sa gurô tagelê
(Mt 27: 33-44, Mk 15: 22-32)

³³ Kirijna bay sa kirij ka bay uwôgeji ibé sa gawra hen menba, bay bér Jésu sa gurô tagelê na bay bô habré ka wôo kwo pôni bay bééri sa gurô tagelê wori a sa kôbi Jésu woŋ gusurô men, kwo pôni bay bééri sa gurô tagelê wori a sa kôbi Jésu ma men. ³⁴ Jésu kôl iyôn ba: «Iban, dī bôm jal sarji a, wôsa anŋa bay li hen na, bay hôn né.»

Aŋ bay pô bargay kari cénji naŋ geré wo jalaw terê. ³⁵ Kwônê bijné dūbu ya gel. Bay sa Jubné ba, ayrêri aŋ kôl iyôn ba: «Ôbi gôlij naŋ bijné menba, bi gôlij naŋ yiri hari nij ta, ôbi wo kôl diré na Krist, kwo Emen dôri hen, hen!»

³⁶ Asgarjê kôba ayrêri aŋ eraŋji naŋ kam ka tayi ciré biri aŋ bay kôl iyôn ba: ³⁷ «Hena jeré na kelma wo Jubné ba, ju gôlij naŋ yem.»

³⁸ Bay li are dī yi gurô a ta sari a ta kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen, na kelma wo Jubné.»

³⁹ Ôbi bô habré wo pôni wo bay bééri naŋ dī hen tiréri kôl iyôn ba: «Ju na Krist, kwo Emen dôri hen ré ba? Iyôn ba, ju gôlij naŋ yem men, ju gôlij naŋ ni men.»

⁴⁰ Kwo pôni hen, kôlij megari na iyôn ba: «Ju hariŋ Emen né kwôy ba? Jôbi kôba, ju gelij gusij hende to hen men. ⁴¹ Kwona nabay ba, na jé lêrena wo habij a nana gelij gusij hen, nijba ôbi ba, li ani kani ka habij né.»

⁴² Menba, ôbi kôl iyôn ba: «Jésu erem san a kirijna já hera wô emé kenare.»

⁴³ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «En kôlem na tiri, kemnêŋ hende to hen já merê naŋ en *Paradis a ka na kirij ka dôri hen.»

Temay Jésu

(Mt 27: 45-56, Mk 15: 33-41, Ja 19: 25-30)

⁴⁴ Kirijna tare dūbu dīŋne menba, kirij hendu sa terare a nà kêm kwôy wo yébé ayij sa tōpne ta. ⁴⁵ Aŋ tu

tare tēlij ta. Menba, bargay ka bay ha jôrij bô *iyéy Emen a hen yēgij derôre a. ⁴⁶ Menba, Jésu jô gura wo dami kôl iyôn ba: «Iban, en bem tunun a kôm a.»

Kirijna ôbi kôl hen iyôn menba, kibri wôm hari nij. ⁴⁷ Kirijna dami wo asgarjê dēbu gel hen iyôn menba, ôbi heram Emen kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen na, na gawra woŋ derôre tiri a men.»

⁴⁸ Kirij bay ka hen, bijné kêm ka dūbu ya, gelji are bay ka hen na, bay sêêrê deŋgôrji hôrij ij. ⁴⁹ Miljéri kêm dēbu sêd wolé naŋ yébé ka era tōri a ca yeŋ Galilé hen, kôba, dēbu ya, gel men.

Bay em Jésu

(Mt 27: 57-61, Mk 15: 42-47, Ja 19: 38-42)

⁵⁰ Gawra wo pôni hini na Josêp, ôbi na perê bay jeré kwôlê sa Jubné hen. Ôbi na kwôni wo dôri men, kwon derôre a men. ⁵¹ Ôbi na bijn naŋ megêri sa ermé woji a ré men, sa jé lêreji a ré a men, wo bay na li naŋ Jésu hen. Ôbi na gawra wo sa iyé Arimaté bô emé wo Judé. Ôbi na mô gem *emé iyére to Emen. ⁵² Ôbi ô upé Pilat aŋ engereri temay Jésu. ⁵³ Ôbi dô temay Jésu tōŋ sa gurô tagelê aŋ lêgeriri naŋ kibi bargay aŋ ô emé kampê ka bay kerge bô keram a ka kwôni emij ya tumô ré tō hen. ⁵⁴ Na wulê wo bay berij sa tērji, wôsa *sa merê ta ba dā.

⁵⁵ Yébé ka ré era tōri ca Galilé yeŋ hen na, ôrji tō Josêp a, bay gel sa kampê men, ulê wo bay uwôlij temay Jésu hen a men. ⁵⁶ Menba, bay belji hô ô panê sa tê weŋ wo dījé hen men, ider a men hen wô bê sa temay Jésu a.

Menba, dôrji bul naŋ sa merê ta mega tōo kôl hen iyôn.

24

Jésu ji si kampê

(Mt 28: 1-10, Mk 16: 1-9, Ja 20: 1-10)

¹ Añ nañ sa demas tô kirij cud menba, yébé ka henañ dôrji bul nañ *sa merê ta hen heraji sa kampe nañ wen men, ider wo djiné dô hen men wo bay henañ bu sa têri hen. ² Bay gel kulmañ keram wo luge kibi kampe hen gerigij yi wolé. ³ Menba, bay si bô kampe, menba, bay gel temay Kelma Jêsu ré. ⁴ Kirijna bay namnij na ba, mi a ré yé hen iyôn ba tô menba, gawré wôô ka bargay kaji bôderê terij terij siji dibiji tumôrji a. ⁵ Menba, haré li yébé bay ka hen añ bay di kuniji tòn, gawré bay ka hen kôlji iyôn ba: «Wô mi a kené woge kwôni wo mô geñ perê ka ma a ba? ⁶ Ôbi ji si dîba ôbi nañ na. Erménge sa kwôlo ôbi na kelénge kirijna ôbi na baj Galilé tô hen. ⁷ Ôbi na kôl iyôn ba: «Nôbi *Kema Gawra na uwôlij kôbi bay lê têrij a, bay a béren sa gurô tagelê añ sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampe.» »

⁸ Kirij bay ka hen menba, bay hô erem sa kwôlo Jêsu bi wo hen a. ⁹ Bay heraji sa dôrij bay tô Jêsu ka môj kibi pôn hen kwôlê bi wo hen men, bay kôlij ka dangi kêm a men. ¹⁰ Yébé bay ka hen na, na Mari to Magdala men, Jan men, Mari toñ yoo *Jak nañ megêrji ka na ô nañ ci hen kôba, kôlijji bay tô Jêsu men. ¹¹ Nijba, bay bô kwôlê bi wo hen yi mega dilemne iyôn tirji a, dîba, bay bi bôrji sa kwôlo yébé bi wo hen a ré. ¹² Nijba, Piyêr ge ô sa kampe, ôbi donge nijba, gel na bargay ka bay na lêgerij Jêsu hen mera, menba, ôbi bul hô añ tini ge kay sa are bay ka li are hen.

Jêsu si sa bay tôri ka wôô ka ô ca erê iyére to bay uwôgere Emayus hen

¹³ Wulê bi wo hen na, bay tôri wôô perêrji a hen ôrji ca erê Emayus a. Emayus na, na kilométer môj kibi wôô nañ Jérusalêm. ¹⁴ Bay dô kwôli are bay ka kêm ka ré li are hen. ¹⁵ Kirijna bay iyêl hen iyôn menba, Jêsu si sarji a añ ô nañ ci. ¹⁶ Nijba,

ani jôrji bi bay ré hôni. ¹⁷ Ôbi kôlji iyôn ba: «Na kwôli mi a, kené iyêl ôrij hen ba?»

Menba, bay dèbu tòn, menba, tirji mène. ¹⁸ Kwo pôn perêrji a hen bay uwôgeri Kléyopas uwôli sara iyôn ba: «Jôbi pôn nêñ ham Jérusalêm a hen a henê anga li are bô wulê bi wo hen a ré!» ¹⁹ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Na mi a lê are ba?»

Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Kwôlo gengij sa Jêsu wo Najarêt wo na *ôbi kibi Emen woñ ôbi néé men, ôbi kôl kwôlê men, li are a men, nañ néé tumô Emen a men, tumô gawré a men. ²⁰ Damné kañ bay bê kwôbe kana nañ kilmé firi diri kwôli temare sari a añ bay bééri sa gurô tagelê. ²¹ Nibay ba, nini kôl yañ ba ôbi a ré derê *Israyêl bô lemnare a. Nijba, sa are bay ka kêm hen na, li sa subu nij wo are bay ka kêm li are. ²² Nijba, yébé kani ka pôn li tinini ge kay wôsa bay ô sa kampe nañ tô kirij cud menba, ²³ bay uwôn temayri ré menba, bay hera sa kôl iyôn ba *manê ka derômarañ a ré jôrji añ ré kôlji ôbi ré mô geñ. ²⁴ Megêrni ka pôn ô sa kampe menba, uwônji are bay ka hen mega yébé ré kôlij iyôn nijba, ôbi ba, bay gili ré.»

²⁵ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Ayi! gawré ka henê angaji nañ hen, ken jal sa bê bônge sa kwôlo bay kibi Emen na kôl, kôl iyôn ba: ²⁶ *Krist, kwo Emen dôri hen ré gelij gusij dema ré merê bô derê a tô ré ba?»

²⁷ Ôbi dôrji bô magtubu to Emen to kôl gengij sari. Añ ayij tôri sa magtubu to *Moyis a kwôy sañ sa magtubu to bay kibi Emen a.

²⁸ Kirijna bay ba da nañ iyére to bay ca erê ya hen menba, ôbi li môn diré erê kelangé iyôn. ²⁹ Menba, bay jôri môj môj kôl iyôn ba: «Mô nañ ni wôsa tare kurij nij men, kirij kô nij a men.» Menba, ôbi ô ira nañ ci. ³⁰ Kirijna ôbi mô emê nañ ci menba, ôbi ay mapa añ lij Emen dosé menba, fôl añ hiji. ³¹ Kirij bay ka hen menba, tirji yêgij añ

bay hôni menba, bay gili ré niŋ. ³² Menba, bay kôl iyôŋ ba: «Ani ré uwoy bôrna môŋ tare iyôŋ kirina ôbi ré derêna bô magtubu tô geré hen né ba?»

³³ Kirin bay ka hen na, bay bul hô Jérusalêm a, bay uwôn bay tôri ka môj kibi pôn hen naŋ ka dangi danji. ³⁴ Aŋ ka danji hen, kôlin ka uwo Emayus a hen iyôŋ ba: «Kelma ji si kampê na tiri, aŋ ôbi si sa Simô a.»

³⁵ Menba, bay dô kwôli aŋga ré li are tô geré hen men, jôripare to tirji ré jôrin sari a kirina ôbi ré bôl mapa bij hen men.

Jésu si sa bay tôri ka môj kibi pôn a hen

(Mt 28: 16-20, Ja 20: 19-29, Mk 16: 14-18, Jé lê bay jé 1: 1-8)

³⁶ Bay iyêl hen iyôŋ baa ya tô menba, Jésus si dëbu derôri a aŋ kôlin iyôŋ ba: «Bi bô jalê wo Emen ba, naŋ ken.»

³⁷ Harê duu bay tô Jésus aŋ bay kôl yaŋ ba ciré gel na kampê kani.

³⁸ Menba, ôbi kôlin iyôŋ ba: «Ken hare wô mi ba? Wô mi a kené meremné ba? ³⁹ Geléŋge kôben naŋ têtên, na nôbi naŋ yen. Hebenge ken gel, tunu ôrin naŋ kurôŋgi ré men, ibé ré men, mega wo ken gel yen a hen iyôŋ.»

⁴⁰ Ôbi kôl hen iyôŋ menba, gelji kôbri naŋ têtêri. ⁴¹ Yirji dôri deré wo bay nêmbê bôri sara ré men, tiniji ge kay baa ya a men, aŋ ôbi kôlin iyôŋ ba: «Ken ôrin naŋ ani kaŋ emê ré ba?»

⁴² Menba, bay biri kuyê kaŋ payê.

⁴³ Ôbi enge aŋ ôm tirji a. ⁴⁴ Menba, ôbi kôlin iyôŋ ba: «Na kwôlo na en keléŋge kirina na en baŋ naŋ ken ôbi a hen: kwôlo na kôlin gengin san bô magtubu tô to Moyis a men, bay kibi Emen naŋ kurôŋ kibé a men, hen a ariri ré lin hen.»

⁴⁵ Kirin bay ka hen menba, ôbi bi tirji jôrin bi bay ré hôn bô magtubu to Emen. ⁴⁶ Aŋ kôlin iyôŋ ba: «Na mega wo na lin kôl iyôŋ ba: Krist, kwô Emen dôri hen, a gelin gusin

aŋ sa wôô, subu tori menba, ôbi a jé sé kampê. ⁴⁷ Men, bay a ulê béré bin tô yê biné ré di tô têrin lêreji baa aŋ bi Emen ré din bôri jal sarji a kêm, ayin tôri Jérusalêm a tumô. ⁴⁸ Na ken gel are bay ka hen naŋ turnge aŋ kenbay a yé bay dôrin biné kwôlinji. ⁴⁹ Nôbi na joŋ naŋ aŋga Iban na ayin tôô ben hen. Kenbay ba, ken mô na hende to hen kwôy wo ka uwônin néé wo hena derômaran a.»

Jésu d'ay ô derômaran a

(Mk 16: 19-20, Jé lê bay jé 1: 9-11)

⁵⁰ Menba, ôbi ôrin naŋ ci si Bétani iyôŋ aŋ pô kôbri ta tôrin kibri a sarji a. ⁵¹ Kirina ôbi tô kibri sarji a baa ya tô menba, Emen ayri ôrin ta derômaran a. ⁵² Kwoji bay ba, kirina bay di kwiniji tôŋ aŋ heramiri menba, bay bul hô Jérusalêm a naŋ yi deré wo dami. ⁵³ Aŋ sa pôn pôn bay mô derô haba wo *iyéy Emen a ayin kibi Emen.

**Kwôlo Dôri wo Emen
wo Ja kôl kwôli bô
magtubu tori a
Kwôlo kôl kwôli
magtubu to Ja li hen**

Kwôlo Dôri wo Ja na, na magtubu to ôbi li bij bay ayê bôô ka Siri. Magtubu hende to hen, bay soderére tôn nañ kini kwôlo bay kôl kôl men, gwsore to bay lij hen, kôba, yi gay dê nañ gwsore to bay lij magtubu to Matiyé men, Mark men, Luk a a men hen. Ja dëbu gañ na sa iyay kwôlo Jésu wo yi kini uwôbêri a hen men, ari lêri a a men.

Ayij tôri sa sapitre 1-12 a na, kôl na kwôli ari lê Jésu ka jurgem ka dê kirij hen. Bay a na gijê wo gel wo Jésu ré na Kema Emen. Sapitre bi wo hen kôba, kôl kwôli uné wo si Jésu uwônij nañ ôbi sa Jubné wo pôni (Sapitre 3) hen men, nañ iyore to Samari (Sapitre 4) hen men, nañ bay ômpare hen a men (Sapitre 5 nañ 9). Perê kwôlê bi wo ôbi gelij bijné hen na, Jésu gel wo diré yi môn kwô wo kwôni ré ôm ba, ré gôlij iyôn men, diré yi môn ôbi abê gangê wo dô tumô gawré ôrij ligi Ibari Emen a iyôn men, diré yi môn tare toñ hendi perangê kirij sa terare a nà a men. Na hen iyôn a, Jésu ré yêge sa yiri gelij bijné hen.

Sapitre 13-21 a na, kôl na kwôli dé wo Jésu a dé sa terare nà a belé herê ligi Ibari a hen. Ôbi dôrij bay tôri kwôlê men, banji wô wulê wo diré nañê perêrji a (13-16) hen men, uwôl Ibari wô sarji (Sapitre 17) men, kwôli anga yi sa temay Jésu a (Sapitre 18-19).

Kwôli are bay ka yi gengij sa temay Jésu hen na, gelij nañ kwo si Matiyé nañ Mark nañ Luk kôl hen iyôn têt têt. Sapitre 20-21 a na, nañ sa Pak, Jésu gel yiri geñ na iyôn gelij bay tôri. Ôbi lê magtubu to Ja hende to hen kôl iyôn ba: «Ôbi li magtubu

hende to hen iyôn bi bijné ka na gel Jésu ré hen na, bi bay kôba, ré bijn bôrji sari a men.» (Sapitre 20: 29-31.)

Kwôlo Dôri wo Ja bi wo hen na, kôl kwôli Jubné kwôy kwôy mega bijné ka yi gay iyôn. Hena Jésu ré kôl kwôli Jubné ba, na Jubné kêm né. Nijba, na ka kañ kwôlê wori hen di. Perê bay ka kañêri bay ka hen na, kwônêrji ba, na bay sa Jubné. Jésu yiri na Jub men, bay tôri ka ôbi tôrji tumô hen kôba, na Jubné a men. Kirija Ja kôl kwôlê añ ôm Jub, Jub ba, na wô sa bijné kañ Jub hen kêm mera ré nijba, na wô sa bijné kêm ka kañ Jésu Krist hen.

Kwôlo Dôri wo Ja li bô magtubu tori a hen na, kôl kwôli yê Jésu ré men, kwôli ayê tô jé wori ré a men. Nijba, ayê tô gelé wo Jésu ré na kwôlo Emen men, ôbi na ré mô nañ Emen ca tumô yeñ kwôy kemnêñ. (Sapitre 1: 1-18.)

Jésu wo na kwôlo Emen hen na, era sa terare a nà sa mô nañ gawré. Ôbi a, bay ré nême yij kam Emen hen. Wulê wo Jésu na bañ sa terare a nà tô hen na, ôbi na bij nañ Ibari dô men, ôbi na ôbi jé wori a men.

Bijné kêm ka woge Emen nañ bôô pôn hen na, bay a henêri nañ geré wo Kemari.

*Jésu Krist na Kwôlo men, kirij ka perangi men, merê tu geñ a men
(1 Ja 1: 1-3,5-10)*

¹ Pa dema, Emen ré ayij tô dé are tô na, Gawra wo bay uwôgeri Kwôlê hen, na ya nij, ôbi na mô nañ Emen ca yeñ men, Kwôlê bi wo hen na na Emen a men. ² Kwôlê bi wo hen, na mô nañ Emen pa dema, ôbi na ré ayij tô dé are. ³ Añ are kêm ka na diñ hen na, na na nañ geré wo Kwôlê bi wo hen men, are bay ka kêm hen, ka ôbi ré baa lêreji ba, nañ. ⁴ Na Kwôlê bi a, merê tu geñ ré yi bôri a men, merê tu geñ bi wo hen, a na kirij ka perangi ka bijné ka sa terare a nà a men. ⁵ Kirij ka perangi bay ka hen, perange bô

dilemne a, nijba, dilemne kaŋ kirij ka perañgi bay ka hen.

⁶ Menba, Emen jé gawra wo bay uwôgeri Ja. ⁷ Ôbi era na wô derê kwôli Kirij ka Perañgi bay ka hen, aŋ bi bijné ré bi bôrji sarji a, sa kibi kwôlê wo dîré dô hen a men. ⁸ Ôbi na Kirij ka Perañgi bay ka hen né, nijba, ôbi era na wô kelê kwôliji dî. ⁹ Kirij ka Perañgi bay ka hen na, na kaŋ tiri, ka era sa terare a nà, aŋ perañge kirij aŋ bijné kêm gel kirij.

¹⁰ Gawra bi wo na Kwôlê hen na, sa mô sa terare a nà ya, aŋ ná sa kibri aŋa Emen na ré dîŋ terare naŋ are kêm ka yi sara hen, menba, gawrê bay ka sa terare a nà, tirji jôrij sari a ré. ¹¹ Ôbi era sa iyére tori a nijba, kari kaŋ dèŋ dèŋ bay ka hen kaŋni. ¹² Nijba, ka pônî perê ka geyri aŋ bi bôrji sari a hen na, ôbi biji geré bi bay ré bilij yi kam Emen. ¹³ Bijné bay ka hen yi kam Emen na, mega wo gawra yêŋ kamni hen iyôn né men, na naŋ bô geyé wo gawra wôni ré a men, nijba, na Emen a beléji a, bay ré yij kamni hen.

¹⁴ Men, Kwôlê bi wo hen bilij yi gawra aŋ sa mô perêrna nà, aŋ bô derê naŋ tu kwôlê yi yiri damaŋ men, nana gel dampare tori a men, dampare tori hende to hen, na to Iba Kema a bijn Kemari wo pôn nêŋ nêŋ hen. ¹⁵ Ja na kôl kwôli kaŋ a ta kôl iyôn ba: «Na wô sari ôbi aŋa na ené kelêŋge iyôn ba: «Ôbi ré era cêgen a hen ya men, dampare tori ré gôlij tijê a men hen», wôsa ôbi na mô ca tumôn yeŋ.»

¹⁶ Sa kibi bô derê wori aŋa nana uwôn terê kibi wo gay gay hen. ¹⁷ Ca ba, Emen na bi *Moyis a na geléna tôô, nijba, bô derê naŋ tu kwôlê na, na Jêsu Krist a saŋ béna. ¹⁸ Wôsa kwôni wo gel Emen ba, naŋ tô, nijba, na Kemari wo pôn nêŋ nêŋ wo na Emen wo mô naŋ Ibari hen, a gelénari aŋa nana hôni hen.

Kwôlo Ja ôbi lê batêm dô

(Mt 3: 1-12, Mk 1: 1-8, Lk 3: 15-18, Ja 5: 33-36)

¹⁹ Bay sa Jubnê ka Jérusalêm jéji bay bê kwôbe naŋ kam *Lébi ligi Ja a engeri iyôn ba: «Jôbi ju na i ba?»

²⁰ Menba, ôbi uwôsirji ré, aŋ kôlji waŋ ta kôl iyôn ba: «Na nôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen, bi ré tô.»

²¹ Menba, bay engeriri iyôn ba: «Nijba, ju na i dî ba? Ju na *Eli ôbi kibi Emen laba?» Menba, Ja uwôlji sara iyôn ba: «Ena ôbi ré.» Menba, bay hô engeriri iyôn ba: «Nijba, ju na ôbi kibi Emen wo bay na kôl kwôli hen dè?» Menba, Ja kôlji iyôn ba: «Ena ôbi ré tô a men.»

²² Menba, bay hô engeriri iyôn ba: «A nà nijba, ju na i dî a jeré kelêni kwôlo gengij sam ba, nijba herê ô kôlij ka joni hen ré ba?»

²³ Menba, Ja uwôlji sara iyôn ba: «Ena tôô kwo ôm derô gwôlê aŋ kôl iyôn ba: «Nanêŋge geré wo Kelma bi ô derôre.» Na mega wo ôbi kibi Emen *Esay na kôl hen iyôn.»

²⁴ Perê bijné ka bay jéji yi Ja a hen na, Parisijnêné kôba ya men. ²⁵ Aŋ bay engeriri iyôn ba: «Ju na Krist, kwo Emen dôri hen ré men, *Eli ré men, ôbi kibi Emen ré a men menba, wô mi a jeré lij bijné batêm dî ba?»

²⁶ Menba, Ja hô uwôlji sara iyôn ba: «Nôbi ba, en lêŋge batêm na naŋ kam, nijba, gawra wo pônî mô perêŋge a hen ya, wo ken hôni ré.

²⁷ Ôbi era cêgena hen ya aŋ ena ani wo na beséré gaŋgi garbê kari ré.»

²⁸ Are bay ka kêm hen lij na sa iyé Bétani a, cêgi cér wo Jurdê kirij ka Ja lij bijné batêm ya hen.

Jêsu Kema Kwormo wo Emen

²⁹ Wulê pôn cêgê menba, Ja gel Jêsu era ligiri a, menba, ôbi kôl iyôn ba: «Gelêŋge na Kema Kwormo wo Emen wo dô têrij sa bijné ka sa terare a nà bi a na. ³⁰ Na ôbi á, na ené kôl kwôli kôl iyôn ba: «Gawra wo pônî era cêgena hen na, dampare tori gôlij tijê wôsa ôbi

na mô ya ca tumôn yeŋ a men.»
³¹ Na en hôn mega ôbi a ré na Kema Kwormo wo Emen né. Aŋ en lip biŋé batêm naŋ kam aŋ bi kam *Israyêl ré hônijni.»

³² Ja dô kwôli kôl iyôn ba: «En gel Tini Emen herbo ta derômaran a mega derare iyôn sari a. ³³ Na en hôn wo ôbi ré na i ba, ré nijba, na Emen wo na joon bi ené lip biŋé batêm naŋ kam hen na, na ôbi a kôlen iyôn ba: «Kwôni wo já gelé Tunu herbe aŋ debe sari a hen na, na ôbi a lip biŋé batêm naŋ Tunu toŋ hendi bô bôre.» ³⁴ Ôbi a, kirija ené gel hen iyôn menba, en kôl ôbi ré na Kema Emen bi hen.»

*Bay tô Jêsu ka tumô
(Mt 4: 18-22)*

³⁵ Wulê pôn cêgê menba, Ja naŋ bay tôri ka wôô hen hô heraji kirij bay ka hen. ³⁶ Aŋ kirija ôbi gel Jêsu wo ô hen menba, ôbi kôl iyôn ba: «Gelêŋge na Kema Kwormo wo Emen bi a nà.»

³⁷ Kirija bay tô Ja bay ka wôô hen, toy kwôlo ôbi kôl hen menba, bay ô tô Jêsu a. ³⁸ Kirija Jêsu bare cêgeri gelji wo bay era tôri a menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ken woge na mi ba?» Menba, bay engereri iyôn ba: «*Rabi, (hini bi wo hen bôri ôbi gelij biŋé are) iyére tom na yôn ba?»

³⁹ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Eranje ka sa gelé» menba, bay ô, ô gelé kirij ka ôbi môrij ya hen, menba, bay mô naŋ dî sem. Kirija tare pôô nij menba, bay ô ta.

⁴⁰ André woŋ yêni Simô Piyêr na kwo pôni peré bay tô Ja bay ka wôô ka na toy kwôlo Ja aŋ na ô tô Jêsu a hen. ⁴¹ Na André bi a erê uné yêni Simô tumô aŋ kôli iyôn ba: «Nini uná *Mési» (hini bi wo hen bôri na Krist, kwo Emen dôri hen).

⁴² Menba, ôbi ôrij naŋ Simô ligi Jêsu a, Jêsu bô Simô aŋ kôli iyôn ba: «Ju na Simô kema Jonas, nijba, haw hen bay uwôgem Kêpas.» (Bôri na «keram.»)

Jêsu uwôge Pilip men, Nataniyêl men

⁴³ Wulê pôn cêgê menba, Jêsu genge dîré erê Galilé. Ôbi uwôn Pilip aŋ kôli iyôn ba: «Era tôn a.»

⁴⁴ Pilip na kwôni wo Bêtsayda mega si André naŋ yêni Piyêr hen iyôn men. ⁴⁵ Pilip uwôn Nataniyêl aŋ kôli iyôn ba: «Nini uwôn kwo Moyis na kôl kwôli bô magtubu tôô a hen men, bay kibi Emen kôba, na kôl kwôli bô magtubu toji a hen men. Na Jêsu wo Najarêt woŋ kema Josêp.»

⁴⁶ Menba, Nataniyêl kôli iyôn ba: «Sa iyé Najarêt a ba, ani ka dôri a hena ya pa pa ba?» Menba, Pilip kôli iyôn ba: «Era já sa erê gelé hen tô.»

⁴⁷ Kirija Jêsu gel Nataniyêl era ligiri a menba, ôbi kôl iyôn ba: «Gel, na Israyêl woŋ dên wo ermé wôni wo habij naŋ bôri a.»

⁴⁸ Menba, Nataniyêl engereri iyôn ba: «Ju hônên na yôn ba?» Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Pa dema, Pilip ré uwôgem tô na, en gelem kirija ju môrij tô tôgôre a hen.»

⁴⁹ Menba, Nataniyêl uwôli sara iyôn ba: «Rabi, ju na Kema Emen, ju na Kelma wo Israyêl.»

⁵⁰ Jêsu kôli iyôn ba: «Wô wo en kôlem ené gelem tô tôgôre a bi a, jeré bi bôm sara hen ba? Já gelé aŋga dami ka dê ka hen aŋ tô.»

⁵¹ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, haw hen ka gelé derômaran a bôlij aŋ manê ka Emen a herbé men, dayê herê men, san nôbi *Kema Gawra a.»

2

Gijê wo tumô cog cog wo Jêsu li

¹ Wulê wôô cêgê menba, gerê iyére yi Kana emê wo Galilé a. Menba, yoo Jêsu ô ya men. ² Jêsu kôba, bay uwôgeri kini gerê iyére hende to hen a naŋ bay tôri. ³ Care toŋ kam tijador yê biŋé menba, yoo Jêsu kôli iyôn ba: «Care toŋ kam tijador to biŋé ré yi naŋ nij.»

⁴ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Yoon, mini a kôlen kwôli anğa ené li ré. Tare tijê nê ré tô.»

⁵ Menba, yori kôlij bay cé emê hen iyôn ba: «Anğa ôbi a kelênge kené li ba, ken li mera.»

⁶ Kirij bay ka ya hen, téwne ka bay li nan keram jii yi ya, na téwne ka Jubné lônnij yirji wô sélij tumô Emen a. Téwne bay ka hen na, pôn ba, ay tawa subu subu. ⁷ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Kebênge kam ken bi wiiné téwne bay ka hen ta.»

Menba, bay kebe kam bi wiiné téwne bay ka hen telêj telêj ta. ⁸ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Kebênge ken bij ôbi sa bay cé emê na hanje nij.»

Menba, bay kebe ôrij biri. ⁹ Kirija ôbi sa bay cé emê bi wo hen yi gel menba, kam bay ka ré belij care toj kam tijador hen, nijba, ôbi hôn kirij ka care toj kam tijador hende to hen henaj ya ré, nijba, bay jé ka ré kebe kam hen na, bay hôn dô menba, ôbi uwôge ôbi kurô bi wo hen ¹⁰ an kôli iyôn ba: «Dôd ba, bijné cêré na care toj kam tijador to dôri tumô an kirija bijné ka bay uwôgerêji hen kwoyré nij dema bay ré cé to melangi cêgê tô menba, jôbi ba, ju gem care toj kam tijador tom to dôri na yôn ana jeré soj nan tu na tô ba?»

¹¹ Na sa iyé Kana bô emê wo Galilé a Jésu ré li gijê wori wo tumô cog cog, an gelij dampare tori an bay tôri bij bôri sari a.

¹² Cêgi gerê iyére hende to hen menba, bay ôrji Kapêrnayôm nan yori men, yêneri men, bay tôri a men, nijba, bay wôl ya gan né.

Jésu dage bay lê jenga bô iyéy Emen a

¹³ Sa lê geserê *Pak wo Jubné baa da menba, Jésu ô Jérusalêm a. ¹⁴ Ôbi uwôn derô haba wo *iyéy Emen a, kelbê ka bay eraj gara men, gamgê men, derare nan bay kerangê lari ka môrji tôj hen. ¹⁵ Menba, Jésu

gwôje ganje lij sera an ôbi dageji kêm bô iyéy Emen a nan gamgê men, kelbê kaji men, ôbi nôgerê tabel to bay kerangê lari wo gay gay hen hee an useré lari woji bi wo hen a men, ¹⁶ an ôbi kôlij bay eraj nan derare gara na iyôn ba: «Ôrinje nan derare tonje hen ken sij nô, ka ayé iyé Iban lij kini lê gara wonje né.»

¹⁷ Menba, bay tôri erem sa kwôlo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «En gey iyére tom gan. Geyé bi wo en gey iyére hende to hen, hen na, payren môj tare to uwoy gawra iyôn.»

¹⁸ Menba, Jubné kôli iyôn ba: «Na mi kan gijê a jeré lê geléni an bi niné hônij wo jeré nê lê mega wo ju lij hen iyôn ba?»

¹⁹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Tênge iyéy Emen hende to hen an, an na hô dé hôrij sa subu dêj.»

²⁰ Jubné kôl iyôn ba: «Iyéy Emen to yi hen na, li elê tôre pôrbu kibi jii dema niné li kô tô menba, jôbi ju kôl sa subu dêj menba, jeré dé kerê ba?»

²¹ Nijba, Jésu kôl na kwôli iyéy Emen to na kurônggi yiri hen. ²² Na ôbi á, kirija Jésu ré ji si kampê menba, bay tôri erem sa kwôlê bi wo ôbi na kôl hen, an bay bi bôrji sa kwôlo Emen a men, sa kwôlo Jésu na kôl a hen a men.

²³ Kirija Jésu ban Jérusalêm a tô lê geserê Pak a na, bijné kwône bi bôrji sari a wô gijê wo gay gay wo ôbi li. ²⁴ Nijba, ôbi bi bôri sarji a ré wôsa ôbi hônji pôn pôn kêm. ²⁵ Ôbi ôrij doy bi bay ré dôri kwôli kwôni ré a men, wôsa ôbi hôn bô gawré kêm.

3

Nikwodêm ô iyêlê nan Jésu

¹ Perê *Parisijêné a na, gawra wo pônij bay uwôgeri Nikwodêm. Ôbi na kelma perê kilmé ka Jubné. ² Ôbi era ligi Jésu a yoyre an kôli iyôn ba: «*Rabi, nini hôn wo jeré na dami wonj ôbi gilijare bijné tô to Emen

wo hena ligi Emen a. Wôsa hena Emen né baa naŋ kwôni ré ba, ôbi a nê mê lê anŋaŋ giŋê mega wo ju liŋ hen iyôn né.»

³ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, hena gawra ré hô yêŋ daŋ ré ba, ôbi a gelé *emê iyére to Emen né.»

⁴ Nikwodêm uwôli sara iyôn ba: «Hena gawra ré na kwo iyêri niŋ ba, a hô yêŋ daŋ na iyeŋ ba? Ôbi a hô herê bô yori a dema bay ré yêri hôriŋ ba?»

⁵ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, hena gawra ré yêŋ naŋ geré wo kam men, kwo Tunu a men ré na, ôbi a gelé emê iyére to Emen né. ⁶ Anŋa kurôŋgi yi a yê ba, na kurôŋgi yi men, ka Tunu a yê ba, na Tunu men. ⁷ Bi denŋôm tém wô kelê wo en kôlem jeré hô yêŋ daŋ hen né. ⁸ Kal ge na kirij ka bôri gey a men, ju toy na nêri mera, dîba, ju hôn na ba, ôbi hena na yôn ba, ré men, ôbi ô na yôn ba, ré a men. Gawra wo Tunu a yêri kôba, a yé na mega bi wo hen iyôn men. Wôsa já gelé Tunu ré, niŋba, na jé wo hende li yi gawra a jeré gelé.»

⁹ Menba, Nikwodêm kôli iyôn ba: «Hen ba, a liŋ na iyeŋ iyeŋ pôn ba?»

¹⁰ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Ju na dami ôbi gelinare kam *Israyêl are menba, ju hôn are bay ka hen, ré wô mi ba? ¹¹ Na tu kwôlê a ené kôlem hen, nini kôl kwôli anŋa nini hôn men, nini dô kwôli anŋa nini gel naŋ tirni a men, menba, ken kaŋ bê bôrŋge sa kwôli are bay ka nini derêŋge hen. ¹² Hen aŋa kené bi bôrŋge sa kwôli anŋa sa terare a nà, ka en derêŋge hen ré ba, ka lê iyeŋ a kené bê bôrŋge sa ka derômaran a ka na derêŋge kwôliji hen ba? ¹³ An kwôni wo daŋ ô derômaran a ba, naŋ, niŋba, na kwo na hena derômaran a bi pôn hari. Ôbi a na nôbi *Kema Gawra. ¹⁴ Mega wo *Moyis na iyege lari liŋ

kalaw an dôbe kibi gurô a ta hen iyôn na, gel wo nôbi Kema Gawra kôba, bay a ayen dé ta hen iyôn men. ¹⁵ An bi i i wo ré bi bôri san a ba, ré mô tu geŋ naŋ kwini. ¹⁶ Wôsa Emen gey biŋé ka sa terare a nà, damaŋ aŋa ré joŋ naŋ Kemari wo pôn nêŋ nêŋ hari hen sa terare a nà, bi i i wo ré bi bôri sari a ba, ré mêne ré, niŋba, ré mô naŋ kwini. ¹⁷ Wôsa Emen joŋ naŋ Kemari sa terare a nà na wô jeré kwôlê sa biŋé ré, niŋba, bi bay ré uwônij gelé sa kibri dî. ¹⁸ Na ôbi á, kwôni wo ré bi bôri sari ba, bay a jeré kwôlê sari a ré niŋ. Niŋba, kwo kaŋ bê bôri sari a ba, bay jô kwôlê sari a niŋ, wôsa ôbi bi bôri sa hini Kema Emen wo pôn nêŋ nêŋ hari hen né. ¹⁹ Jeré kwôlê bi wo hen na, na wo kirij ka peranŋi era sa terare a nà, niŋba, gawré kaŋji an wô kirij ka hendi dî, wôsa jé lêreji na kwo habij. ²⁰ Ôbi a, i i wo ré li habré ba, kaŋ na kirij ka peranŋi an, ôbi era tu kirij ka peranŋi bay ka hen a ré, wô wo jé lêri wo habij hen ma ré yé tu wolé. ²¹ Niŋba, ôbi lêre anŋaŋ tiri na, ôbi era kirij ka peranŋi a, an ari lêri ka dôri hen na, biŋé gel wôsa bay bij naŋ tô to Emen.»

Ja ôbi lê batêm dô kwôli Jêsu

²² Cêgeri wori menba, Jêsu naŋ bay tôri ôrji bô emê wo Judé an môrji ya. An liŋ biŋé batêm. ²³ Ja kôba liŋ biŋé batêm kirij ka kam ya, ka bay uwôgeji Enôn ka da naŋ Salim hen. Wôsa kirij bay ka hen na, kam yi ya damaŋ an biŋé era bi ôbi ré liji batêm. ²⁴ Wôsa wulê bi wo hen na, bay uwôl Ja dangay a ré tô.

²⁵ Kirij bay ka hen na, bay tô Ja narij kwôlê naŋ Jub wo pôni gengij sa lônê yi wô sélij tumô Emen a wo na hara wo Jubê hen. ²⁶ Bay era sa uwôn Ja an kôli iyôn ba: «Rabi, gawra wo na dèbe naŋ ju cêgi Jurdé, an na ju dô kwôli hen na, gel ôbi liŋ biŋé batêm an biŋé kê m ô ligiri a.»

²⁷ Menba, Ja uwôlji sara iyôn ba: «Hena Emen ré bij kwôni are ré ba, ôbi a nême upé ani sa kibri ré. ²⁸ Kenbay, na ken toy kwôlo na en kôl kôl iyôn ba: «Ena *Krist, kwo Emen dôri hen ré, nijba, bay joon tumôri a dî.» ²⁹ Yi mega kwôni wo enge iyore na, hende na tori nijba, ôbi tô kibri ba, dèbu na da kwari a. Ôbi toy tôri to ôbi dôrij kwôlê hen menba, yiri dôri. Ôbi a, yen ré dôren damañ hen. ³⁰ Bi dampare tori ô tumô tumô añ bi tijê nôbi hera cêgê men.»

³¹ Kwôni wo hena derômarañ a era ba, ôbi gôlij sa are kême, nijba, kwo na kwo sa terare a na ba, na kwo sa terare a men. Ôbi kôl na kwôli anga sa terare a na a men, nijba, kwo hena derômarañ a ba, gôlij sa are kême. ³² Kwo hena derômarañ a bi wo hen, dô na kwôli anga ôbi na gel men, na toy a men, nijba, kwôni bi bôri sa kwôli bi wo ôbi dô hen né. ³³ Kwôni wo bi bôri sa kwôli bi wo ôbi dô hen na, ôbi gel na wo Emen ré kôl na tu kwôlê. ³⁴ Wôsa kwo Emen jori hen na, kôl na kwôli anga Emen kôl wôsa Emen biri Tini damañ. ³⁵ Baba Emen gey Kemari añ ôbi biri are kême kôbri a. ³⁶ Ôbi a, kwôni wo bi bôri sa Kema ba, a merê nañ kwini, nijba, kwo nañ bê bôri sari a kwôy ba, a merê nañ kwini ré, nijba, bô tarê wo Emen baa sari a.

4

Jésu iyêl nañ iyore toñ Samari

¹ *Parisijnê toy wo bijé kwône ré bi bôri sa Jésus a damañ men, ôbi ré liji batêm a men dè ka Ja. ² Tiri wori ba, Jésus nañ yiri lij kwôni batêm ré, nijba, na bay tôri a lij bijé batêm dî. ³ Kirijna Jésus toy kwôlo bay kôl hen iyôn, menba, ôbi hena bô emê wo Judé bulo hera kwo Galilé a. ⁴ Mega wo ôbi a sé si Samari môj môj hen iyôn, menba, ⁵ ôbi sa bij mônia iyére to Samari to bay uwôgere Sikar da nañ yagê wo

Jakwôb na bij kemari Josêp ca yen hen. ⁶ Kirij bay ka hen, ôbi uwôn kelmá wo Jakwôb. Tare dèbe dijne nij, menba, ôbi merên tô kergare tori hende to hen, añ mô dô bul kibi kelmá bi wo hen a.

⁷ Menba, iyore to Samari era wô gebé kam menba, Jésus kôle iyôn ba: «Ben kam na yê men.»

⁸ Wôsa bay tôri nañ nañ dî, wôsa bay ô derô ira wô kelé angañ emê. ⁹ Menba, iyore to Samari hende to hen kôli iyôn ba: «Wô mi a jôbi woñ Jub jeré engeren eni toñ Samari kam nañ yê ba?» Wôsa Jubjê bijji nañ Samari ré. ¹⁰ Menba, Jésus uwôle sara iyôn ba: «Hena ré merê hôn angañ bé senge ka Emen men, ré merê hôn kwo engeréré kam nañ yê hen a men na, ré na mini a ré engereri kam nañ yê dî, añ ôbi a ré béré kam ka kwôni yi ba, a gôlij hen.»

¹¹ Menba, hende kôli iyôn ba: «Kelma, kelmá dge men, ju ôrij nañ gangi jelangê ré a men, menba, já lê iyen a jeré upé kam nañ gelê bay ka hen ba? ¹² Jôbi ju gôlij môyrini Jakwôb wo na béni kelmá bi wo hen wo ôbi na yi kamni men, kamni nañ ari abê kari kôba, na yi a men hen ba?»

¹³ Menba, Jésus kôle iyôn ba: «I i wo yi kami kelmá bi wo hen na, kam a hô diri hôrij. ¹⁴ Nijba, kwôni wo yi kam ka na biri hen na, kam a diri cêgê ré nij, añ kam bay ka na biri hen na, a yé tu kam ka sederij ka a yé yiri a kwôy, añ ôbi a merê nañ kwini.»

¹⁵ Iyore hende to hen kôli iyôn ba: «Kelma, ben kam bay ka hen na yê añ bi kam dên cêgê ré nij men, bi en hera sa gebe kam na ré nij a men.»

¹⁶ Jésus kôle iyôn ba: «Ô mu ô uwôga kurôre ken hera na.»

¹⁷ Menba, iyore hende to hen kôli iyôn ba: «Eni na, kurôn nañ.»

Menba, Jésus kôle iyôn ba: «Kwôlo mu kôl kurôre ré nañ hen na, na tiri.

¹⁸ Wôsa kwôrnêre ka tumô na bay, añ kwo mu mô tumôri a haw hen

na, na kurôrê ré. Kwo hen ba, mu kôl na tiri.»

¹⁹ Iyore hende to hen kôli iyôn ba: «Kelma, ju na *ôbi kibi Emen bi tiri. ²⁰ Mòpêrni na tebe Emen sa keram wo na. Menba, kenbay kap Jubnê ken kôl kini tibé Emen ré na Jérusalêm a mera.»

²¹ Jésu kôlij iyore hende to hen iyôn ba: «Bi bôrê sa kwôlo na kelê hen. Era baa tumô a hen na, kirij ka ðijé a tibij Emen Iba ðijé hen na, na sa keram a na ré men, na Jérusalêm a ré a men. ²² Kenbay kap Samaritên ken tebe Emen nijba, ken hôni ré, nijba, nibay kap Jub na, nini tibri men, nini hôni a men. Wôsa tô gelé hena na yi Jubnê. ²³ Wulêri nêni nij wo ðijé ka tebe Emen Iba ðijé hen na, bay a tibéri na tibé wop tiri hen men, nap tunu a men. Wôsa na bay tibé Emen bay ka hen iyôngi hen a Emen né wogéji. ²⁴ Emen na Tunu ap ka tibri hen na, bi tibri nap tunu men, nap bô pôn a men.»

²⁵ Iyore hende to hen kôli iyôn ba: «En hôn wo *Mési (wo na *Krist, kwo Emen dôri hen) ré sa sa, ap kirijna ôbi ré sa na, ôbi ré sa derêni tô are kêni.»

²⁶ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Na nôbi Krist, kwo Emen dôri hen bi a iyêlê nap mu hen.»

²⁷ Kirij bay ka hen, menba, bay tôri heraji men, ap tiniji ge kay wô iyêlê wo ôbi iyêl nap iyore hen. Nijba, kwôni pôn iyôn perêrji a hen engereri na ba, ju engerere ani ba, ré men, na kwôli mi a, jeré iyêl nap tu ba, ré a men.

²⁸ Ap iyore hende to hen ði téwre tore ap kibi kelmá ap ge hô derô ira ô kôlij ðijé iyôn ba: ²⁹ «Eranje ken sa gel gawra wo kôlen kwôli are kêni ka na en lêrê hen. Ôbi a yé na Krist, kwo Emen dôri hen bi ré ba?»

³⁰ Menba, ðijé sooro derô ira ap eraji uwonni.

³¹ Menba, bay tôri kôli ré ôni are ap bay kôl iyôn ba: «*Rabi, ôni are dem.»

³² Nijba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Anjan emêren ya a men nijba, na kenbay a henê ré hen.»

³³ Bay tôri kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Na ba, kwôni erap nap anjan emê sa biri ba?»

³⁴ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Lê anja kwo joon hen men, deré kibi jé wori a men na, ôbi a na emê wupê.

³⁵ Kwonje kenbay ba, ken kôl ré baa geserê pôrbu a dema kaw ré yé walê tô. Nijba, nôbi en kelênge, ayênge turnge ta ken gelij kaw ka né yi walê nij hen. ³⁶ Kwôni wo wal kaw ba, uwôn sa kôbri nij ap dayré na kaw ka dôri wô merê tu gej wo nap kwini. Iyôn ba, ôbi cé men, ôbi walê kaw a men na, bi ré liji yi derê bem.

³⁷ Gwosoy kwôlo bay na kôl kôl iyôn ba: «Kwo pôn ré ci men, kwo pôn ré wal men» hen na, na tu kwôlê. ³⁸ En jênge ken ô walê kaw ka, ka ðangi a na lê jériji, ap ken ô na dilmirji.»

³⁹ Menba, kaman ka Samari ka sa iyére hende to hen kwône bi bôrji sa Jésu, sa kibi kwôlo iyore hende to hen. Hende kôl iyôn ba: «Ôbi dôren tô anja kêni ka na en lêrê hen.» ⁴⁰ Menba, kirijna kaman ka Samari sa uwonni menba, bay uwôli bi ôbi ré wôl nap ci sem, menba, ôbi wôl nap ci wulê wô. ⁴¹ Bijné kwône daman bi bôrji sari a, sa kibi kwôlo ôbi kôl hen. ⁴² Menba, bay kôlij iyore hende to hen iyôn ba: «Nini bi bôrni sari a na wô kibi kwôlo mu kelêni hen mera ré, nijba, na wôsa nini toy kwôlo ôbi kôl hen nap marni, ana niné hôn wo ôbi ré na ôbi gôlij nap ðijé ka sa terare a nà, tiri a men.»

Jésu berare kema gawra wo dami wo kelma

⁴³ Kirijna wulê wo wô bi wo hen kô nij, menba, Jésu ô bô emê wo Galilé a. ⁴⁴ Wôsa ôbi na kôl tumô kôl iyôn ba: «*Ôbi kibi Emen na, balêri a biri kwôlê ré.» ⁴⁵ Kirijna ôbi sa bij Galilé na, ðijé ka Galilé biri yirji a wôsa ka pôn ka na ô lê geserê

Jérusalêm a hen na, bay na gelo are kêm ka ôbi na la hen.

⁴⁶ Jésus hô bul hô Kana bô emê wo Galilé a, kirij ka ôbi na li kam bilij care toj kam tijador hen. Sa iyé Kapêrnayôm a na, gawra wo dami wo kelma kemari ômij. ⁴⁷ Añ kirijna ôbi toy wo Jésus ré hena Judé sa bij Galilé na, ôbi ô ligiri a ô uwôli bi ré era iyére tori a sa berare kemari wo ômij ða ma hen biri men. ⁴⁸ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Hena kené gel anğan gijé ré men, anğan gelé ré a men na, ka bê bôrņge san a ré.»

⁴⁹ Menba, dami wo kelma bi wo hen, kôli iyôn ba: «Kelma era lew wô wo keman maa ma.»

⁵⁰ Jésus kôli iyôn ba: «Ô ham nij, wôsa kemam berare nij.» Ôbi bi bôri sa kwôlo Jésus kôli hen, añ kurij ô hari nij. ⁵¹ Kirijna ôbi baa tô geré tô menba, manê kari jô kwini añ kôli iyôn ba: «Kemam berare nij.»

⁵² Menba, ôbi engeriji iyôn ba, ré na nañ tare iyeñ a ôbi ré berare ba? Menba, bay kôli iyôn ba: «Henañ nañ tare to sugi aña yiri ré jal.»

⁵³ Menba, ôbi hôn wo henañ ré na nañ tare hende to hen, aña Jésus henañ né kôli iyôn ba: «Kemam berare nij» hen, menba, ôbi nañ bijé ka bô iyére tori a kêm biji bôrji sa Jésus a.

⁵⁴ Jésus li gijé wo têê wôy bi wo hen, na kirijna ôbi henañ bô emê wo Judé herap kwo Galilé a hen.

5

Jésu berare gawra wo kwa yiri ma

¹ Cêgê gijé bi wo hen, menba, wulê lê geserê wo Jubné wo pôni nêmen menba, Jésus ô Jérusalêm a. ² Jérusalêm a na, ða nañ kibi geré wo bay uwôgeri ré na kibi geré wo gamgê hen na, iyom wo dami wo bay pi bij kam bô lij tagare toj pelé to bay uwôgere Bêtjata nañ kibi hébre hen. Kibi tagare hende to hen na, bay li pal bay ya. ³ Tô pal bi wo pôn pôn hen na, bay ômpare

men, bay tu tij men, bay merayê ka gay gay hen môrji ya. [Bay gem bi kam né pelasij. ⁴ Wôsa *mana wo derômarañ a wo pôni herbo bô tagare hende to hen a ta ta añ pelase kam. Añ kwôni wo herbe bô a tumô kirijna kam pelasij hen na, ômpare tori hende to hen, na toj mi mi kôba, dôrij yiri a.]

⁵ Kirij bay ka hen na, gawra wo pôni wo ômpare liri li elê tôre subu kibi marge yi ya men. ⁶ Jésus gili wo ôbi yi tôñ hen iyôn men, ôbi hôn wo gawra bi wo hen ré ômij elê kwône a men na, Jésus kôli iyôn ba: «Ju gey berarê ba?»

⁷ Ôbi ômpare bi wo hen uwôli sara iyôn ba: «Kelma, kirijna kam pelasij na, kwôni wo ré ayen uwôl bô tagare a nañ, añ kirijna en masa bi ené kurij bô a, menba, ôbi ômpare wo ðanji kurij bô a tumôn nij.»

⁸ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Hena ta ay jaare tom ôrij.»

⁹ Kirij bay ka hen na, ôbi berare añ ay jaare tori ôrij. Na nañ sa *sa merê ta, ¹⁰ menba, bay sa Jubné kôli iyôn ba: «Na sa sa merê ta, ðiba ré jeré ayê kwoy wom né.»

¹¹ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Kwo beraren hen kôlen iyôn ba: <Ay kwoy wom ju ôrij.> »

¹² Menba, bay engereri iyôn ba: «Na i bi a kôlem: <Ay kwoy wom ju ôrij hen ba?> »

¹³ Nijba, ôbi hôn kwôni wo kôli kwôlê bi wo hen né, wôsa Jésus kay perê bijé ka kwôni ka ðebe ya hen.

¹⁴ Cêgê menba, Jésus uwôjni derô haba wo *iyéy Emen a, menba, kôli iyôn ba: «Ju berare nij nijba, ju hô li têrij ré nij wô wo anga ðé ka hen, maa hô lêm sôn.»

¹⁵ Menba, gawra bi wo hen, ô kôlij bay sa Jubné iyôn ba, ré na Jésus a na ré berarêri hen. ¹⁶ Na ôbi á, Jubné ré woge Jésus wôsa ôbi ré berare gawra nañ sa merê ta. ¹⁷ Nijba, Jésus kôlji iyôn ba: «Iban na li jé añ ôbi li na

hen iyôn yôôd. Añ nôbi kôba, en li hen iyôn men.»

¹⁸ Na wô ôbi wo hen, aña bay sa Jubnê ré woge damañ a ciré deréri wô wo ôbi ré d'age sa tôô to gengij sa sa merê ta hen mera ré nijba, wô wo ôbi ré uwôge Emen Ibari men, ôbi ré li yiri d'iré na Emen iyôn a men.

Emen bij Kemari Jésus tôô sa are kêm a

¹⁹ Jésus hô kôlji iyôn ba: «Na kelênge na tu kwôlê: Kema na nême lê ani kani sa kibri ré, nijba, ôbi li na aña ôbi gel yi Ibari a men, na aña Ibari li kêm hen, na bay a, ôbi ré li hen men. ²⁰ Wôsa Baba Emen gey Kemari aña ré gili aña ôbi li hen kêm men, ôbi a hô gili ka dami d'ê ka ken gel hen a men, añ bi tununje ré ge kay damañ a. ²¹ Mega Baba Emen béér bijné ka ma añ biji bay mô tu geñ hen na, Kemari kôba, a bij i i wo bôri gey na, ôbi a biri merê tu geñ men. ²² Ôbi a, Baba Emen ba, ré jô kwôlê sa kwôni a ré, nijba, ôbi day tôô toñ jerê kwôlê kêm bij Kemari kôbri a. ²³ Añ bi bijné ré ay kibi Kema môñ kwo bay ayij kibi Ibari hen iyôn men. Wôsa kwôni wo ay kibi Kema ré ba, Ibari wo jori hen kôba ôbi ay kibri ré a men.»

²⁴ «Na tu kwôlê a ené kelênge hen: kwôni wo toy kwôlê wujê, añ bi bôri sa kwo joon a hen na, ôbi a merê añ kwini men, ôbi a erê kini jerê kwôlê a ré nij a men, nijba, ôbi yi mega kwôni wo na ma iyôn, añ haw hen ôbi mô tu geñ. ²⁵ Na tu kwôlê a ené kelênge hen: wulê nême nij wo bijné ka ma a toyé tôô Kema Emen añ ka toy tôri hen na, bay a merê tu geñ. ²⁶ Mega wo Iba Kema na hanê merê tu geñ hen iyôn na, Kemari kôba, ôbi biri yi hanê merê tu geñ men. ²⁷ Men, ôbi biri tôô bi ré jôrij kwôlê sa bijné a men, wôsa ôbi na *Kema Gawra. ²⁸ Bi kwôlê wo en kelênge hen li tununje ge kay ré, wôsa kirijna wulêri nême na, bijné ka ma ma hen a toyé tôri. ²⁹ Menba,

bay a jê sé kamjê. Añ kañ bay lê derê hen na, bay a jê sé kamjê wô merê tu geñ men, kañ bay lê habré ba, bay a jê sé kamjê bi bay ré jô kwôlê sarji a men.»

Bijné ka dô kwôli Jésus

³⁰ «Ani ka en nême lê sa keben ba, aña. En jô kwôlê sa bijné a na aña kwôlo Emen kôlen hen. Añ jerê kwôlê wujê bi wo hen, na aña geréri wôsa en woge na bô geyé wujê ré, nijba, bô geyé wo kwo joon hen d'i. ³¹ Hena ré na nôbi a derê kwôlen aña keben wujê ba, ka bê bôrnge san a ré. ³² Nijba, kwôni wo d'angi wo dô kwôlen hen ya, añ en hôn wo kwôlen wo ôbi ré dô hen na, ré na tiri. ³³ Ken jê yi Ja a aña kwôlo ôbi dô gengij san hen na, na kwôlê wujê tiri. ³⁴ Kujê nôbi ba, na gawra a derê kwôlen ré, nijba, en kôl kwôli Ja hen iyôn bi kené uwônij gelê. ³⁵ Ja na yi môñ tare toñ tô depere to berare kirij, añ na ken li yi derê sem wô kirij ka perangi bay ka hen. ³⁶ Nijba, nôbi ba, ôbi derê kwôlen ya, añ kwôlen bi wo ôbi dô hen na, damañ gôlij kwo Ja aña, wôsa aña en li hen na, na Iban a ben a ené li hen, añ na bay a derê kwôlen men, gel wo Iban a ré joon hen a men. ³⁷ Men, Iban bi wo joon hen na, ôbi aña yiri dô kwôlen, nijba, ken toy tôri ré men, ken gili ré a men. ³⁸ Kwôlê wori yi bôrnge a ré, wôsa ken bi bôrnge sa kwo ôbi jori hen né. ³⁹ Men, ken d'enge men, kôbe tô magtubu to Emen a men, wôsa ken erem mega ré na sa kebre aña kené môrij aña kununje hen. Añ na magtubu hende to hen, a na hende derê kwôlen. ⁴⁰ Bi wo hen, kôba, ken kañ era yen a bi kené mô aña kununje.»

⁴¹ «Hini emê wujê na, hena na ligi gawré a ré. ⁴² Nijba, en henenge men, en hôn wo geyé Emen na, ré aña bôrnge a a men. ⁴³ En era aña hini Iban menba, ken kapen, nijba, kwo era sa kibri wori menba, na ôbi a kené geyri d'i men. ⁴⁴ Kenbay

ka ken gey ayiñ kibi yerñge d̄iba, ken woge ayê kibi wo hena ligi Emen a mera ré hen, menba, ka lê iyeñ a kené bê bôrñge san a ba? ⁴⁵ Ma ka ermé yañ ba, ené ulênge kwôlê sarñge a tumô Iban a. Niñba, ôbi ulênge kwôlê sarñge a ba, na *Moyis wo ken d̄i bôrñge sari a hen d̄i. ⁴⁶ Wôsa hena, na kené bi bôrñge sa Moyis a ba, ré kené bê bôrñge san a men, wôsa ôbi na li magtubu to kôl kwôlen. ⁴⁷ Niñba, hena kené bi bôrñge sa magtubu to Moyis a ré ba, ka lê iyeñ a kené bê bôrñge sa kwôlê wupê a ba?»

6

Jésu biñ biñé ka kwôni emê

(Mt 14: 13-21, Mk 6: 30-44, Lk 9: 10-17)

¹ Cêgi kwôlo Jésu kôl hen menba, ôbi ô si cêgi cér wo Galilé wo bay uwôgere Tibériyad hen. ² Biñé kwône kôbe tôri wôsa bay gel giñê wo ôbi li sa biñé kañ bay ômpare a hen. ³ Menba, Jésu nañ bay tôri d̄ayji ô merê sa keram a. ⁴ Wulê bi wo hen na, sa lê geserê *Pak wo Jubnê hen kôba, baa d̄a men.

⁵ Menba, kirija Jésu ay tiri ta menba, gel kwônê biñé ka era ligiri a hen, menba, ôbi engeriñ Pilip iyôñ ba: «Naa erê kelé mapa na yôñ a nana biñ biñé bay ka hen ré ôm ba?»

⁶ Ôbi kôl hen iyôñ, bi d̄iré hônij kwôlo bô Pilip a. Wôsa Jésu hôn aña d̄a lê niñ. ⁷ Menba, Pilip uwôli sara iyôñ ba: «Bi i i ba ré uwôn d̄e d̄e ôm na, hena nana kel mapa na tu *d̄eniyé arew wôo kôba, a yêji ba ya.»

⁸ Menba, ôbi tô Jésu wo pônî wo bay uwôgeri André woñ yêni Simô Piyêr hen kôli iyôñ ba: ⁹ «Kema wo pônî ôriñ nañ mapa bay wo bay li nañ ôrj* men kuyê wôo nà ya a men, niñba, kwônê biñé ka hen ba, mapa wo bay nañ kuyê ka wôo hen, a liji mi ba?»

¹⁰ Menba, Jésu kôl iyôñ ba: «Biñgeji bi bay mô tôñ.» Kalmê yi gañ kirij bay ka hen.

Bay mô tôñ añ bay kê m na impê dubu bay. ¹¹ Menba, Jésu pô mapa bi wo hen, añ kirija liñ Emen dosé menba, cêñ biñé bay ka hen men, ôbi pô kuyê liñ mega ôbi wo hen iyôñ añ cêji a sara mega wo bôrji gey. ¹² Kirija biñé bay ka hen uyirêji niñ, menba, Jésu kôlij bay tôri iyôñ ba: «Perênge tô mapa wo baa hen d̄iba, ken d̄i mène añ né.»

¹³ Menba, bay tôri dayrê tô mapa wo bay hen gwanê môj kibi wôo.

¹⁴ Kirija biñé gel giñê wo Jésu li hen iyôñ menba, bay kôl iyôñ ba: «Gawra wo hen na, *ôbi kibi Emen wo Emen kôl ré sa sa terare a nà, bi na tiri.»

¹⁵ Jésu hôn wo bay ré sa dôri eren wô biri kenare hen iyôñ menba, ôbi dô yiri pini hô sa keram a.

Jésu ô sa kam a

(Mt 14: 22-33, Mk 6: 45-52)

¹⁶ Kirija kirij yi burgem menba, bay tôri ôrji kibi cér a. ¹⁷ Bay d̄ay bô bato a ciré erê tera Kapêrnayôm a. Kirij yoy niñ menba, Jésu sa uwonji ré tô tô. ¹⁸ Menba, kal wo dami ge añ mêw tôriñ damañ. ¹⁹ Kirija bay tô Jésu jubu bato nê m kilomêter jii ley menba, bay gel Jésu era sa kam a añ sa d̄a kwarji a menba, harê liji damañ. ²⁰ Menba, Jésu kôlji iyôñ ba: «Harênge ré, na nôbi.»

²¹ Bay gey ciré ayêri bô bato a niñba, bay biñ kirij ka bay ca erê ya hen, jigê mera.

Jésu na kwô woñ merê tu geñ

²² Wulê pôn cêgê menba, kirija kwônê biñé ka baa cêgi cér a hen, gel wo bato ré baa pôn añ bay tô Jésu ré ay ôriñ na piniji añ Jésu ré d̄ay nañ ci ré. ²³ Bay gel kwônê bato to d̄angi wo hena si Tibériyad sa d̄ubu d̄a nañ kirij ka Jésu henañ pôriñ mapa añ liñ Emen dosé pa dema ré biji ôm tô hen. ²⁴ Kirija bay gel wo Jésu nañ bay tôri nañji menba, bay

* 6:9 6: 9 Ôrj ná, na kaw ka yi mega gêmê iyôñ.

d'ayji bô kwônê bato bi wo hen a aṅ ṛji Kapêrnayôm ciré ô wogé Jésus.

²⁵ Kirija bay uwonni cêgi cér a menba, bay kôli iyôn ba: «*Rabi, ju sa nà ná kirij ka yôn ba?»

²⁶ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Na kelênge na tu kwôlê, ken wogen na wô gijê wo ken gel en li hen né nijba, na wô mapa wo na ken ôm uyirê hen dî. ²⁷ Lênge jé na wô aṅgaṅ emê ka kiya a uyê hen né nijba, ken li jé wô ka a yé yôd aṅ a lê aṅ ka merê naṅ kununṅe a men hen dî. Aṅgaṅ emê bay ka hen na, na nôbi *Kema Gawra a béṅge. Wôsa na Ibarna Emen a ben tôô hende to hen bi ené lij hen iyôn.»

²⁸ Menba, bijé bay ka hen enṅerij Jésus iyôn ba: «Na ba, nija lê iyeṅ a niné lê aṅga Emen gey niné li hen ba?»

²⁹ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Jé wo Emen gey bi wo hen na, na wo kené bi bônṅe sa kwo ôbi jori a hen.»

³⁰ Menba, bay kôli iyôn ba: «Aṅgaṅ gijê kaṅ gelé ka yôn a jeré lê béni bi niné gel aṅ bi niné bij bônri sam a ba? ³¹ Môpêrni na ôm aṅgaṅ emê ka bay uwôgeri *man ka na hena derômaranṅ a derô gwôlê hen, mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Ôbi na bije emê wo hena derômaranṅ a bay na ôm.» »

³² Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen: *Moyis a na béṅge emê bi wo na hena derômaranṅ a hen né, nijba, nà ná Iban a na béṅge emê woṅ tiri bi wo hena derômaranṅ a hen dî.» ³³ Wôsa emê wo Emen na, na kwo hena derômaranṅ a aṅ ôbi a lê a bijé ré mô tu geṅ hen.

³⁴ Menba, bijé bay ka hen uwôli sara iyôn ba: «Kelma, béni emê bi wo hen kwôy kwôy.»

³⁵ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Na nôbi, a na emê woṅ merê tu geṅ bi wo hen, aṅ kwôni wo era yen a ba, kurôn a liri ré nij men, kwo bi bôri

san a ba, kam a diri ré nij a men. ³⁶ Nijba, ré ené kelênge ken gelen naṅ turnṅe hen nij, kôba, ken kaṅ bê bônṅe san a a men. ³⁷ Bijé kêm ka Iban ben hen na, a era legen a men, kwôni wo era legen a ba, na dagêri nô ré a men. ³⁸ Wôsa en hena derômaranṅ a era sa terare a, na wô lê bô geyé wupê ré, nijba, bô geyé wo kwo joon hen dî. ³⁹ Bô geyé wo kwo joon bi wo hen na, na bi ené gem ka ôbi ben hen dô, dîba, ené dî pôn iyôn kôba, ré kay ré men, bi ené bije ré ji si kampê Wulê woṅ jerê kwôlê a a men. ⁴⁰ Bô geyé wo Iban na, na wo i i wo ré gel Kemari aṅ bi bôri sari a na, ré mô naṅ kwini men, bi ené sa biri ré ji si kampê Wulê woṅ jerê kwôlê a a men.»

⁴¹ Sa kwôlo Jésus na kôl hen Jubnê kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Ena emê wo hena derômaranṅ a hen.»

⁴² Menba, bay kôl iyôn ba: «Ôbi a na Jésus woṅ kema Josêp na ré ba? Men, nana hôn ibari naṅ yori a men ré ba? Menba, ôbi uwôn na yôn a ré kôl iyôn ba: «Ena emê woṅ merê tu geṅ wo hena derômaranṅ a hen ba?» »

⁴³ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Namnṅe perêrṅe a ré. ⁴⁴ Hena Iban wo joon hen, ré wuro kwôni ben ré na, ôbi nêṅ wo a era upen sa kibri ré, aṅ nôbi, na sa biri jê sé kampê Wulê woṅ jerê kwôlê a. ⁴⁵ Bay kibi Emen na li bô magtubu a kôl iyôn ba: «Bijé kêm na, Emen a sa geléji kwôlê.» Aṅ kwo sa toy kwôlo Iban aṅ bi bôri sara hen na, a era upen. ⁴⁶ Kwôni wo sa terare a nà wo gel Emen naṅ tiri ba, naṅ tô, nijba, na kwo hena ligi Emen a hen a gelé Ibarna Emen dî. ⁴⁷ Na kelênge na tu kwôlê: kwôni wo bi bôri san a na, a merê naṅ kwini. ⁴⁸ Nôbi a na emê woṅ merê tu geṅ. ⁴⁹ Môpêrṅe na ôm man derô gwôlê kôba, bay na ma. ⁵⁰ Nijba, emê wo hena derômaranṅ a hen bi a nà, aṅ i i wo ôm ba, a ma ré. ⁵¹ Ena emê woṅ

merê tu geɲ wo hena derômaran a, aɲ hena kwôni ré ôm emê bi wo hen na, ôbi a merê naɲ kwini. Emê wo na bé hen na, na kurôngi yen wo na bé wô merê tu geɲ wo bîné sa terare a nà.»

⁵² Kwôlo Jêsu kôl hen na, bay sa Jubnê kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Ôbi a lê iyeɲ a ré béna kurôngi yiri nana emê ba?»

⁵³ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Na kelênge na tu kwôlê: hena kené ôm kurôngi yen nôbi Kema Gawra ré men, ken yi kwôbreren ré a men na, ka merê tu geɲ woɲ tiri hen né. ⁵⁴ Kwôni wo ôm kurôngi yen men, yi kwôbreren a men na, ôbi a merê naɲ kwini, aɲ na sa biri jê sé kampê Wulê woɲ jerê kwôlê a. ⁵⁵ Wôsa kurôngi yen a na emê woɲ tiri woɲ emê men, kwôbreren na anɲan yê kaɲ tiri kaɲ yê a men.

⁵⁶ Kwôni wo ôm kurôngi yen men, yi kwôbreren a men na, ôbi bîɲ naɲ en men, nôbi kôba, na bîɲ naɲ dî men.

⁵⁷ Mega Iban woɲ ôbi jonare mô geɲ hen iyôn na, nôbi kôba, na sa kibri aɲa ené môriɲ geɲ men hen. Ôbi a, kwôni wo ré ôm kurôngi yen ba, a merê tu geɲ wô keben men hen.

⁵⁸ Na emê wo hena derômaran a bi a nà, ôbi na mega kwo môpêrɲge na ôm kôba, na maɲ hen né. Nîɲba, kwôni wo ôm emê bi wo hen na, ôbi a merê naɲ kwini.»

⁵⁹ Jêsu gelîɲ bîné kwôlê bi wo hen na *iyéy danare a Kapêrnayôm a.

Bay tô Jêsu ka pônî dîri aɲ

⁶⁰ Bay tôri toy kwôlê bi wo hen menba, ka pônî kwône kôl iyôn ba: «Kwôlo ôm hen na, iyêre gaɲ hen ba, i a geyé ba?»

⁶¹ Jêsu hôn wo bay tôri ré kôl kwôlê sa kwôlê bi wo hen a menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Kwôlê bi wo hen mène bôrɲge ba? ⁶² A hen ba, hena kené sa gelen nôbi Kema Gawra hena hô kirîɲ ka en na henan ya hen ba, ka sa kelê iyeɲ nîɲ ba?

⁶³ Na Tunu top hendi bô bôrê a na hendi bé merê tu geɲ dîba, kurôngi

yi nê m ani ré. Kwôlo ené kôl hen na, na kwôlê woɲ Tunu men, hende a bé merê tu geɲ a men. ⁶⁴ Nîɲba, bîné ka pônî perêrɲge a hen na, bi bôrji san a ré.» Jêsu na kôl hen iyôn wôsa ôbi na hôn ka ré bé bôrji sari a ré hen men, kwo ré sa ayê sari hen a men nîɲ.

⁶⁵ Menba, Jêsu hô kôlji iyôn ba: «Na ôbi á, na ené kelênge iyôn ba: Hena Emen né bîɲ kwôni geré ré ba, ôbi naɲ yiri a era bé bôri san a ré.»

⁶⁶ Kirîɲ bay ka hen na, bay tôri ka pônî dô yirji yiri a aɲ. ⁶⁷ Menba, Jêsu kôlji bay tôri ka môj kibi wôô hen iyôn ba: «A kenbay, kôba ka derê yerɲge yen a aɲ men ba?»

⁶⁸ Menba, Simô Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Kelma, nîɲa erê upé na i men ba? Wôsa na jôbi pôn nêɲ a naɲ kwôlo a bîɲ bîné merê wo naɲ kwini. ⁶⁹ Nini bi bôrni sam a men, nini hôn wo jeré na Kwo yi naɲ jengêri wo Emen jori hen men.»

⁷⁰ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Na nôbi a terênge kenbay ka môj kibi wôô hen ré ba? Nîɲba, kwo pônî perêrɲge a hen na Sidan.»

⁷¹ Ôbi kôl hen iyôn na wô Judas Iskariyôt kema Simô, wôsa ôbi a na kwo perê bay tô Jêsu ka môj kibi wôô hen wo a sa ayê sari.

7

Yênê Jêsu kaɲ bê bôrji sari a

¹ Kirîɲa Jêsu iyêlîɲ bay tôri kwôlê kô nîɲ hen iyôn menba, ôbi ô gôr emê wo Galilé wôsa ôbi gey erê emê wo Judé a ré, wôsa bay sa Jubnê woge wo ciré deréri. ² Wulê bi wo hen na, sa lê geserê wo Jubnê wo bay uwôgeri kwoɲ iyéy gergé hen baa dâ. ³ Menba, yêneri kôli iyôn ba: «Hena ta, ju ô Judé aɲ bi bay tô m ô gelé are kê m ka ju li hen men. ⁴ Hena kwôni ré gey bi bîné ré hônî ba, a lê ani naɲ jalê ré, mega wo ju li anɲa gelîɲ hen iyôn na, liji aɲ bi tu bîné gel.»

⁵ Yêneri kaɲ dêɲ dêɲ bay kôba, kaɲ bê bôrji sari a men. ⁶ Menba,

Jésu kôlji iyôn ba: «Wulê wupê nôbi nêrê ré tô, nijba, kenbay ba, wulê kêm na kwo dôri. ⁷ Kenbay ba, ßijé a derênge ré, nijba, nôbi ba, bay a dôren, wôsa en dô kwôli jé lêreji wo habij hen ta. ⁸ Kenbay ken ô lê geserê bi wo hen hanje, nijba, nôbi ba, na erê ré, wôsa wulê wupê nêrê ré tô.»

⁹ Kirija Jésus kôlji hen iyôn menba, ôbi ba, tôn Galilé.

Jésu ô kini lê geserê wo bay uwôgeri kwoj iyéy gergé hen

¹⁰ Kirija yêneri ôrji lê geserê bi wo hen nij, menba, Jésus ô men, nijba, ôbi ô nañ jalé ðiba, kwôni hôn né. ¹¹ Bay sa Jubnê wogeri kini lê geserê bi wo hen a, añ engereji iyôn ba: «Ôbi yôn ba?»

¹² Bijné kôl kwôlê daman gengin sari añ ka pôni kôl iyôn ba: «Ôbi na gawra wo dôri» men, ka pôni kôl iyôn ba: «Ôbi na gawra wo habij wôsa ôbi bi ßijé kay daman.»

¹³ Nijba, kwôni wo ré kôl kwôli Jésus kan ta ba, nañ wôsa bay harij bay sa Jubnê.

¹⁴ Kirija bay li geserê kwôy sa bôb derôre a nij menba, Jésus ô derô haba wo *iyéy Emen a ô gelij ßijé are. ¹⁵ Derê kwôlê wori bi wo ðé kirij menba, bay sa Jubnê kôl iyôn ba: «Ôbi dôyrê magtubu to Emen né menba, li iyeñ a ôbi ré hôn tôo to Emen hen iyôn ba?»

¹⁶ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Anja en gelij ßijé hen na, na kapé ré, nijba, na ka kwo joon hen ði.

¹⁷ Hena kwôni wo ré gey lê bô geyé wo Emen dema ré henê na ba, gelé anjanê bay ka hen, ré na ka Emen laba, ené iyêl na sa keben ði ba tô.

¹⁸ Kwôni wo kôl kwôlê sa kibri na, ôbi woge na hini emê wo gengin sari nijba, kwo woge hini emê wo kwo jori hen na, na ôbi a kelê kwôlê woñ tiri. Kwôni bi wo iyôngi hen na, na ôbi lê anjan lamê tu kirij né.

¹⁹ *Moyis na bânge tôo nijba, kwôni na bi kwôlê sa tôo hende to hen a ré,

menba, wô mi a kené gey kené deren ba?»

²⁰ Menba, kwônê ßijé uwôli sara iyôn ba: «Ba, ju yé? I a geyé ðiré deren ba?»

²¹ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «En li gijé na pôn tô nañ *sa merê ta menba, tununje ge kay mera ba?»

²² Moyis na bânge tôo toñ walê ken.

Ôbi a, hena ré na nañ sa merê ta, a wulê woñ walij gawra ken ré nêrê ba, ken wali ken hen. (Tiri wori ba, tôo hende to hen, hena na yi Moyis a ré, nijba, hena na yi môpênge a ði.)

²³ Hena kené walij kema wo ðé ken nañ sa merê ta bi tôo to Moyis ré dagij ré ba, wô mi a kené ði bônge tarênge san a, kirija en berare yi gawra yôd sa merê ta a ba?

²⁴ Jerênge kwôlê nañ kini ðiba, ken jô kwôlê woñ bôd a tôn hen né.»

Jésu na Krist, kwo Emen dôri hen bi ba?

²⁵ Bijné ka pôni ka Jérusalêm kôl iyôn ba: «Na gawra wo bay wogeri ciré deréri bi a na ré ba? ²⁶ Ôbi iyêl ðibij tu wolé hen iyôn menba, bay kôl kwôlê wôni ré, wô mi ba? Na ba, kilmérna hôn wo ôbi ré na *Krist, kwo Emen dôri hen nij ba? ²⁷ Wôsa gawra wo hen na, nana hôn kirij ka ôbi henay ya hen, nijba, kirija Krist, kwo Emen dôri hen a sa na, kwôni a henê kirij ka ôbi henay ya hen né.»

²⁸ Menba, Jésus gelij ßijé kwôlê derô haba wo iyéy Emen a añ iyêl kan ta kôl iyôn ba: «Ken hôn kirij ka en henay ya hen dô men, ken hônen a men, en era na sa keben né, nijba, kwo joon hen na, na gawra woñ ôbi bôo pôn nijba, ken hôni ré. ²⁹ Nijba, nôbi ba, en hôni wôsa en hena na ligiri a, añ na ôbi a joon hen.»

³⁰ Bay woge ciré beréri nijba, bay nêrê beréri ré, wôsa wulê woñ beréri nêrê ré tô. ³¹ Bijné kwône bi bônji sari a añ bay kôl iyôn ba: «Kirija Krist, kwo Emen dôri hen a sa sa ba, ôbi a lê gijé ðé kwo gawra hen ba?»

³² Kirija *Parisipênê toy kwôlo bijnê kôl gengij sa Jêsu hen, menba, damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ Parisipênê jé bay gemé iyéy merê ré ô berori eraŋ. ³³ Jêsu kôl iyôn ba: «Na merê naŋ ken sem a, dema ené herê ligi kwo joon a hen tô. ³⁴ Aŋ ka sa wogen nijba, ka upen né, wôsa ka nê mê bijn kirij ka na môrij ya hen né.»

³⁵ Sa kwôlo ôbi kôl hen menba, Jubnê kôl kôl iyôn ba: «Kirij ka yôn a ôbi ré erê ya a nana uwonni ré ba? Ôbi a erê upé na Jubnê ka userij sa iyé Grêknê hen aŋ a erê gelij Grêknê are dé. ³⁶ Bô kwôlo ôbi kôl iyôn ba: «Ka sa wogen nijba, ka upen né, wôsa ka nê mê bijn kirij ka na môrij ya hen né hen ba, na iyen ba?» »

Hanê kam ka bijn bijnê gelê

³⁷ Gerjé wulê lê geserê wo na wulê wo dami hen na, Jêsu hena dëbu ta aŋ iyêl kaŋ a ta kôl iyôn ba: «Hena kwôni wo kam ré diri ba, bi era upen aŋ sa yi kam ka na biri hen. ³⁸ Kwôni wo bi bôri san a ba, hanê kam kaŋ gelê a geré bôri a, mega wo magtubu to Emen kôlij hen iyôn.»

³⁹ Jêsu kôl hen iyôn gengij na sa Tunu to ka bi bôri sari a hen ré sa upé, wôsa Tunu hende to hen na bijn ré tô, wôsa Jêsu uwôn dampare tori ré tô.

Karipare yi perê bijnê wô sa Jêsu

⁴⁰ Bijnê toy kwôlo ôbi kôl hen menba, bay kôl iyôn ba: «Gawra wo hen, na *ôbi kibi Emen wo nana mô gemni bi tiri.»

⁴¹ Men, ka pônî kôl iyôn ba: «Na Krist, kwo Emen dôri hen» men, ka pônî kôl iyôn ba: «Krist, kwo Emen dôri hen bi a hena na Galilé men ba? Eŋ eŋ. ⁴² Magtubu to Emen kôl ôbi réé hena na tô môj wo kelma Dabid a men, sa iyé kelma Dabid to bay uwôgere Bêteléhêm hen a men ré ba?»

⁴³ Menba, bijnê karip sa kibi Jêsu. ⁴⁴ Ka pônî perê gey ciré beréri nijba, kwôni biri ré tô.

Bô dengelé wo damné ka Jubnê

⁴⁵ Kirija bay gemé iyéy Emen hen bulo hera menba, damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ Parisipênê engeriji iyôn ba: «Wô mi a kené burori ré ba?»

⁴⁶ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nini gel gawra wo iyêl môj kwo hen sa pôn né.» ⁴⁷ Parisipênê kôli iyôn ba: «Kenbay kôba, ken dô bay lamange men ba? ⁴⁸ Ken gelo dami wona wôni ley, *Parisipê ley ba bôri sari a men ba? ⁴⁹ Kwôné bijnê bay ka hen na, bay hôn tô to Moyis dô ré, aŋ tô mê bu sarji.»

⁵⁰ Parisipê wo pônî wo bay uwôgeri Nikwodêm wo na era sa uwôn Jêsu yoyre hen kôlij megêri iyôn ba: ⁵¹ «Tôô tona jôô wo nana bu gawra naŋ kwôlê pa dema ôbi ré dô kwôli aŋga ôbi li hen tô.»

⁵² Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Jôbi ju na kwo Galilé men ba? Kôbe bô magtubu to Emen a aŋ já gelê wo ôbi kibi Emen wôni ré hena Galilé ré kwôy.» [⁵³ Menba, i i kôba hô ij ij.

8

Iyore to bay bure sa wônipare toj têrij a

¹ Kirija i i kôba, ô ij nij menba, Jêsu ô sa Keram wo Olibiyé. ² Tô kirij cud menba, ôbi bul hô derô haba wo *iyéy Emen a menba, bijnê kêm uso da ligiri a. Ôbi mô tôŋ aŋ dôri kwôlê. ³ Menba, *bay derê tô tô to Emen naŋ *Parisipênê eraŋ naŋ iyore to bay jerare sa wônipare toj têrij hen. Aŋ bay dëre dëbe tumô bijnê kêm.

⁴ Menba, bay kôlij Jêsu iyôn ba: «*Rabi, iyore to nà ná, nini jerare sa wônipare toj têrij a. ⁵ Tôô to *Moyis na kelêni mega wo yébé bay ka iyôngi hen na, bi niné gôbiji deréŋ naŋ jerew. Nijba, kwom jôbi ba, ju kôl iyen ba?»

⁶ Bay engereri hen iyôn bi ciré sélipni bi ciré dîj kwôlê sari a. Nijba, Jésu he sari tôn aji dî ani terare nan kema kôbri. ⁷ Mega wo bay engereri têtê kwône hen iyôn menba, Jésu dô sari ta, aji kôlji iyôn ba: «Bi kwôni wo perêrêge a hen wo li têrij ré ba, ay jerew uwôlij iyore hende to hen tumô na gelé.»

⁸ Menba, ôbi hô he sari tôn aji dî ani terare a. ⁹ Kirija bay toy hen iyôn menba, bôrji dôyrêji aji bay pal pôn pôn ô, ayij tôri sa surjê a kwôy sa sa kap kamrê. Menba, Jésu nan iyore hende to ré dëbu derôrji a hen a baji mera. ¹⁰ Kirija Jésu dô sari ta aji gel na iyore hende to hen a dëbé baa hen mera menba, ôbi kôle iyôn ba: «Bay ô yôn ba? Kwôni jô kwôlê wôni sarê ré ba?» ¹¹ Menba, hende uwôli sara iyôn ba: «Kelma, kwôni jô kwôlê wôni san a ré.» Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Nôbi kôba, en biré nan kwôlê ré men, ô harê nij, nijba, mu hô li têrij ré nij.»]

Jésu na kirij ka perangi ka sa terare a nà

¹² Jésu hô kôlji iyôn ba: «Ena kirij ka perangi ka sa terare a nà. Kwôni wo era tôn a ba, a erê kirij ka hendi a ré nij, nijba, ôbi a uné kirij ka perangi ka a biri ôbi a merê tu gen hen.»

¹³ Sa kwôlo ôbi kôl hen menba, Parisinjêpê kôli iyôn ba: «Ju dô kwôlem nan kem hen na, kwôlê wom bi wo hen na tiri ré.»

¹⁴ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Hena ené dô kwôlê wupê nan keben kôba, na tu kwôlê wôsa en hôn kirij ka en henaj ya men, ka na ôrij ya hen a men, nijba, kenbay ken hôn kirij ka en henaj ya hen né men, ka na ôrij ya hen né a men.

¹⁵ Kenbay ba, jerê kwôlê wonje na mega gawrê jôrij hen iyôn nijba, nôbi en jô kwôlê sa kwôni a ré. ¹⁶ A hena ené jô kwôlê sa kwôni a ba, jerê kwôlê wupê bi wo hen na, bij nan tu kwôlê wôsa ena penen ré, nijba, Iban wo joon hen na nan en.

¹⁷ Men lij bô magtubu tôô tonje a kôl iyôn ba: «Hena bijê wô ré dô kwôli kwôni na, na tu kwôlê a bay ré kôl hen.» ¹⁸ En dô kwôlen nan keben men, Iban wo joon hen kôba, dô kwôlen a men.»

¹⁹ Menba, bay kôli iyôn ba: «A Iban bi yôn ba?» Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Ken hônen ré men, ken hôn Iban ré a men. Hena kené hônen ba, ka henê Iban men.»

²⁰ Jésu kôlji kwôlê bi wo hen, na kirija ôbi gelij bijê are bô iyéy Emen a kwa kirij ka kini bê gursu yij ya hen nijba, kwôni pôn iyôn kôba, biri ré wôsa wulê wori nê ré tô.

Ka nême erê kirij ka na erê ya hen né

²¹ Jésu hô kôlji iyôn ba: «Na erê aji ka wogen aji ka map tô têrij tonje a. Ka nême erê kirij ka na erê ya hen né.»

²² Sa kwôlê bi wo hen a na, damné ka Jubjê kôl iyôn ba: «Ôbi a deré yiri nan kôbri a ré kôl iyôn ba: ka nême erê kirij ka na erê ya ré hen ba?»

²³ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Kena ka tôn nà, nijba, nôbi ena kwo ta. Ken ô tô anja sa terare a nà, nijba, nôbi ba, en ô tô anja sa terare nà ré. ²⁴ Na ôbi á, ré ené kelêge kené ma tô têrij tonje a hen, wôsa hena kené bi bôrêge sa kwo en kôl ené na ôbi hen ré ba, ka ma tô têrij tonje a.»

²⁵ Bay engereri iyôn ba: «Ju na i ba?» Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Ôbi a ré ené kelêge tumô nij.

²⁶ Kwôlo ré ené kelê men, jerê men gengij sarêge na, yi daman nijba, kwo joon hen na, kôl na tu kwôlê aji na kwôlo en toya kibri a a ené kôlij bijê ka sa terare a nà hen.»

²⁷ Nijba, bay hôn wo ré gengij na sa Ibari a ôbi ré kôlji hen né. ²⁸ Jésu hô kôlji iyôn ba: «Wulê wo ka sa dên nôbi *Kema Gawra ta sa gurô tagelê hen dema kené henê kwo en kôl ené na ôbi hen, ené li ani kani sa

keben ré nijba, ré na anɣa Iban na ré gelen hen a ené kôl kwôliji hen dî. ²⁹ Ôbi wo na joon hen, na naɣ en dîba, ôbi dén aɣ né, wôsa en li na anɣa bôri ôbi gey hen.»

³⁰ Jésu iyêl hen iyôn menba, bîjé kwône bi bôrji sari a.

Kwôngé Abraham kaɣ tiri

³¹ Menba, ôbi kôlij Jubné ka bi bôrji sari a hen iyôn ba: «Hena kené gem kwôlé wupé bônɣe a na, kena bay tón tiri. ³² Men, ka henê tu kwôlé men, tu kwôlé bi wo hen a derênɣe bô lemnare a a men.»

³³ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nibay nina kwôngé *Abraham men, kwôni na lêni lemnare ré a men, menba, wô mi a jeré kôl iyôn ba: <Ka meré sarɣe seɣe ba?> »

³⁴ Menba, Jésu hô uwôliji sara iyôn ba: «Na kelênɣe na tu kwôlé, hena kwôni ré ay yiri bîj têrij na, ôbi na lema wore. ³⁵ Lema a meré bô ira kwôy ré, nijba, kema iyére a meré ya kwôy dî. ³⁶ Hena nôbi Kema Gawra ené derênɣe bô lemnare to têrij a ba, ka meré sarɣe seɣe tiri a men. ³⁷ En hôn wo kené na kwôngé Abraham a men, nijba, ken gey bi kené deren wôsa ken gey kwôlé wupé ré. ³⁸ Nôbi en kôl na kwôli anɣa en gel yi Iban a, nijba, kenbay ken li na anɣa na toy kwôliji kibi ibarenɣe a.»

³⁹ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nibay ibarni na Abraham.» Nijba, Jésu uwôliji sara iyôn ba: «Hena henaɣ kené na kam Abraham ba, henaɣ kené lê anɣa Abraham na li hen dî. ⁴⁰ Haw hen ken gey kené deren nôbi woɣ ôbi kelênɣe tu kwôlé wo en toy kibi Emen a hen, nijba, Abraham wo na ibarenɣe bi hen na, na li hen iyôn né. ⁴¹ Kenbay ken li na anɣa ibarenɣe na li.» Menba, bay kôli iyôn ba: «Nibay nîna lamnaɣé ré, wôsa Emen pôn nêɣ hari a na Ibarni.»

⁴² Menba, Jésu kôliji iyôn ba: «Hena Emen henaɣ a ré na Ibarenɣe na, henaɣ kené geyen,

wôsa en hena na ligi Emen a a ené sa hen men, en era na sa keben ré, nijba, na ôbi a joon hen a men.

⁴³ Menba, wô mi a kené hôn bô kwôlé wupé ré ba? Wôsa ken nêɣ toyé kwôlé wupé ré. ⁴⁴ Ibarenɣe na Sidan aɣ ken gey lê na anɣa bô ibarenɣe gey hen. Ôbi na na ôbi deré temare ca tumô yeɣ men, na ôbi benare a men dîba kwôlé woɣ tiri naɣ yiri a. Kirîna ôbi gey lê benare na, ôbi kôl kwôlé naɣ sa yiri, wôsa ôbi na ôbi lê benare men, ôbi na iba benare a men. ⁴⁵ Nijba, na wô wo en kôl tu kwôlé hen aɣa kené kaɣ bê bônɣe sara hen. ⁴⁶ I a perêrɣe a hen a gelé wo ené li têrij ba? A hena ené kôl na tu kwôlé ba, wô mi a kené kaɣ bê bônɣe san a ba? ⁴⁷ Kwôni wo na kwo Emen na, toy kwôlo Emen kôl hen, nijba, kenbay ken toy ré, wôsa kena ka Emen né.»

⁴⁸ Menba, Jubné uwôli sara iyôn ba: «Kwôlo na nini kôl jeré na gawra wo Samari men, tunu to habîj ré yi bôm a a men hen na, na na benare ré.» ⁴⁹ Menba, Jésu uwôliji sara iyôn ba: «Tunu to habîj yi bôm a ré, nijba, en ay na kibi Iban menba, ken ay keben né. ⁵⁰ En woge na hini emê wupé ré, nijba, ôbi a wogé hini emê wo gengîj san men, ôbi jeré kwôlé a men na, hen ya. ⁵¹ Na tu kwôlé a ené kelênɣe hen: kwôni wo gem kwôlé wupé bôri a na, temare a deréri ré nij.»

⁵² Menba, Jubné kôli iyôn ba: «Haw hen nini hôn wo tunu to habîj ré yi bôm a nij. Wôsa *Abraham ma men, bay kibi Emen kôba maji a men, menba, jôbi ju kôl iyôn ba: <Hena kwôni ré gem kwôlé wupé ba, temare a deréri ré nij.>

⁵³ Jôbi ju na kwo dami dê Abraham wo na ma hen ba? Bay kibi Emen kôba, maji menba, jôbi ju li yem môj i iyôn ba?»

⁵⁴ Menba, Jésu uwôliji sara iyôn ba: «Hena ené ay kibi yen ba, ayê kibi yi wupé bi wo hen na ani ré. Na Iban wo ken kôl ré na Emen woɣe hen

a ayê keben. ⁵⁵ Ken hôni ré, nijba, nôbi ba, en hôni. Hena ené kôl ené hôni ré na, réé ené yé ôbi benare môm kenbay iyôn men, nijba, en hôni men, en gem kwôlé wori a men.

⁵⁶ Ibareŋge Abraham na sê peré wo dîré gelé wulê wupê bi wo hen. Ôbi na gel aŋ na li yi derê.»

⁵⁷ Menba, Jubnê kôli iyôn ba: «Elêrem nê m tôte bay ré tô menba, na ju gel Abraham nij ba?»

⁵⁸ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Na tu kwôlé a ené kelêŋge hen: pa dema Abraham na ré yêŋ tô na, na en ya nij.»

⁵⁹ Kirija bay toy hen iyôn menba, bay pô jerew ciré gôbijni menba, Jêsu uwôbe aŋ séŋ derô haba wo *iyéy Emen a aŋ ô.

9

Jêsu berare gawra wo tiri na top bô yori a

¹ Wulê wo pôni Jêsu ô tô geré menba, ôbi gel gawra wo pôni wo tiri na top bô yori a. ² Menba, bay tôri engereri iyôn ba: «*Rabi, gawra wo nâ ba, na wô kibi têriŋ tori laba to balêri a lê aŋa tiri ré tîŋ bô yori a hen ba?»

³ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Na wô sa têriŋ tori ré men, to balêri ré a men, nijba, tiri tîŋ bi néé wo Emen ré gel yiri nô sari a. ⁴ Mega wo kirij ka peranji baa nâ tô hen na, bi na lêŋge jé wo kwo joon hen. Wôsa yoyre baa da nij aŋ kwôni a nê mê lê jé ré nij. ⁵ Mega wo en baa sa terare a nâ tô hen na, ena kirij ka peranji ka bîŋé ka sa terare a nâ.»

⁶ Kirija ôbi kôl kwôlé bi wo hen iyôn kô nij menba, ôbi tebe kalé tîŋ aŋ bulônij terare. Ôbi ay terare hende to ôbi bulôn hen aŋ li tu ôbi tu tîŋ bi wo hen a. ⁷ Aŋ Jêsu kôli iyôn ba: «Ô ju ô pelé tum bô kam tagare ka bay uwôgeji Silowé hen.» (Silowé bôri na ôbi jé.) Ôbi ô pelé tiri bô kam tagare hende to hen menba, ôbi gel kirij dô aŋ bulo hera.

⁸ Bay kwari men, bîŋé ka na hôni tumô tumô môm ôbi uwôlé are hen na, bay kôl iyôn ba: «Kamaŋ, na gawra wo na miirê uwôl are na hen né ba?»

⁹ Menba, ka pôni kôl ré na ôbi men, ka pôni kôl ré na kwôni wo gelij naŋ dî dî men. Menba, ôbi naŋ kibri kôlji iyôn ba: «Na nôbi.»

¹⁰ Menba, bay kôli iyôn ba: «Ju li iyeŋ a jeré gel kirij hen iyôn ba?»

¹¹ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Gawra wo bay uwôgeri Jêsu hen a bulônê terare aŋ lèn tun a, aŋ kôlen iyôn ba: <Ô ju ô pelé tum bô kam tagare to Silowé.> Menba, en ô pelé tun menba, en gel kirij mera.»

¹² Menba, bay hô engereri iyôn ba: «Gawra bi wo hen na yôn ba?» Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «En hôn né.»

Parisijnêŋe engerij ôbi tu tîŋ bi wo hen kwôlé

¹³ Menba, bay ôriŋ naŋ gawra bi wo tiri na tîŋ ligi *Parisijnêŋe. ¹⁴ Na na naŋ *sa merê ta a aŋa Jêsu na ré bulôn terare li a tu gawra bi wo hen aŋ biri gel kirij hen. ¹⁵ Menba, Parisijnêŋe kôba hô engereri men, ôbi ré li na iyeŋ a ré gel kirij hen ba? Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ôbi bulôn terare lèn tun a aŋ en ô pelé menba, en gel kirij mera.»

¹⁶ Sa kwôlé bi wo hen a na, Parisijnêŋe ka pôni kôl iyôn ba: «Gawra wo hen na, hena na ligi Emen a ré, wôsa ôbi bi kwôlé sa sa merê ta a ré.» Men, ka pôni kôl iyôn ba: «Gawra wôŋ ôbi têriŋ ba, a lê iyeŋ a ré lêrê giŋé wo hen iyôn ba?» Menba, kariŋare yi perêrji a.

¹⁷ Menba, bay hô engereri ôbi tu tîŋ na iyôn ba: «Kirija ôbi li aŋ ju gel kirij hen iyôn na, jôbi ba, na kwôli mi a jeré kôl gengij sari ba?» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Ôbi na *ôbi kibi Emen.»

¹⁸ Bay sa Jubnê na wo ôbi na ré na ôbi tu tîŋ aŋa ré gel kirij hen iyôn né kwôy wo bay ô eraŋ naŋ balêri.

¹⁹ Menba, bay engereri iyôn ba: «Na

kemarnge wo ken kôl tiri ré tij bô yori a bi a nà ba? Menba, li iyeŋ a ôbi ré gel kirij haw hen ba?»

²⁰ Menba, bay uwôlji sara iyôn ba: «Nini hôn wo ré na kemarni men, nini hôn wo tiri na ré tij na bô yori a a men. ²¹ Nijba, ôbi li iyeŋ a ré gel kirij ba, ba nini hôn né. Men, i a lê a ôbi ré gel kirij hen ba, ba a men ba, nini hôn ré nij. Engerengeri, tiri sur nij hen na, ôbi a kelê kwôlo gengij sari.»

²² Na ôbi á, balêri ré kôl hen iyôn wôsa bay harij bay sa Jubné wôsa bay na genge mega wo hena kwôni wo ré hôn Jêsu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen na, bay rée dagêri bô *iyéy dapare a. ²³ Na ôbi á, balêri ré kôl iyôn ba: «Tiri sur nij hen na, engerengeri ôbi hen.»

²⁴ Parisijnêné hô uwôgeji gawra bi wo tiri na tij hen aŋ kôli iyôn ba: «Kôl kwôlé woŋ tiri tumô Emen a wôsa nini hôn wo gawra bi wo ju kôl ré berarem hen na, na ôbi têrij.»

²⁵ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Hena ôbi ré na ôbi têrij ba, en hôn né, nijba, aŋga pôn ka en hôn na, tumô ba, tun na tij nijba, haw hen en gel kirij.»

²⁶ Menba, Parisijnêné hô engereri iyôn ba: «Ôbi lêm na mi ba? Ôbi li na iyeŋ a ré bôl tum hen ba?»

²⁷ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Ré ené kelênge nij menba, kené toy ré wô mi ba? Wô mi a kené hô gey toyé a sôn ba? Kenbay kôba, ken gey yé bay tôri men ba?»

²⁸ Bay tiréri aŋ kôl iyôn ba: «Jôbi a na ôbi tôri dî terô, nibay nija bay tô *Moyis. ²⁹ Nini hôn mega wo Emen na ré iyêl naŋ Moyis. Nijba, gawra wo nà ná, nini hôn kirij ka ôbi henaŋ ya hen ré.»

³⁰ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Kwôlo hen na, en hôn né, ôbi li aŋ en gel kirij hen na, ré kené hené kirij ka gawra bi wo hen henaŋ ya hen. Menba, ken hôn kirij ka ôbi henaŋ ya hen né. ³¹ Nana hôn wo Emen ré toy uwôlé wo bay têrij ré

hari nijba, hena kwôni ré biri kwôlé men, li aŋga ôbi gey hen a men na, na kwôni bi wo hen a ôbi ré toy uwôlé wori. ³² Wôsa nini toy tumô mega wo kwôni na ré bôl tu kwôni wo tij bô yori a iyôn sa pôn né. ³³ Hena gawra bi wo hen ré hena na ligi Emen a ré na, ôbi ré nê mê lê ani ré kwôy.»

³⁴ Menba, Parisijnêné kôli iyôn ba: «Ju yêŋ bô têrij a menba, ju gey geléni are ba?» Menba, bay dageri bô iyéy dapare a.

Bijé ka hôn ciré na bay tu tij né

³⁵ Kirija Jêsu toy wo bay ré dage gawra bi wo hen menba, ôbi ô upéri aŋ kôli iyôn ba: «Ju bi bôm sa *Kema Gawra ba?» ³⁶ Menba, gawra bi wo hen uwôli sara iyôn ba: «Kelma, ôbi na i a ené bê bôn sari a ba?»

³⁷ Jêsu kôli iyôn ba: «Ju gili. Kwôni wo iyêl naŋ ju hen na, na ôbi.» ³⁸ Menba, ôbi kôlij Jêsu iyôn ba: «Kelma, en bi bôn sam a.» Aŋ ôbi cubu gubari tumôri a.

³⁹ Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «En era sa terare a nà ná wô jerê kwôlé aŋ bi bay tu tij ré gel kirij men, ka gel kirij hen ré hô gase yi bay tu tij men.»

⁴⁰ Parisijnêné ka pôni ka ðebu naŋ dî hen toy kwôlé bi wo hen, aŋ kôli iyôn ba: «Nibay kôba, nija bay tu tij men ba?»

⁴¹ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Hena henaŋ turnge ré tij na, henaŋ kwôlé têrij henaŋ né ðeré sarnge ré. Nijba, haw hen wo ken kôl iyôn ba nini gel kirij, na ôbi a, kwôli têrij tonge ré ðu sarnge a baa ya hen.»

10

Gwosoy kwôlo gengij sa ôbi abê gamgê naŋ gamgê kari

¹ «Na tu kwôlé a ené kelênge hen: kwôni wo si si kibi geré wo iyéy gamgê ré, nijba, si si tu telare aŋa ré ô bô a na, na ôbi gemsare men, na bandi a men. ² Nijba, kwôni wo si si kibi geré ba, ôbi a na ôbi abê gamgê

hen dî. ³ Ôbi gemé kibi iyé gamgê hen bôl kibi iyére biri aṅ gamgê toy tôri hôn men, ôbi uwôge ka na kari hen, naṅ heniji heniji aṅ ôbi sijn naṅ ci nô. ⁴ Kirija ôbi sijn naṅ gamgê kari bay ka hen kê m nô nijn na, ôbi a derê tumôrji men, bay a erê tôri a a men, wôsa bay hôn tôri. ⁵ Gamgê bay ka hen ô tô kwôni wo dāngi a ré, nijba, bay a geréri dî wôsa bay hôn tôri ré.»

⁶ Jésu kôlji gwosoy kwôlê bi wo hen nijba, bay hôn kwôlo ôbi kôlji hen ré kwôy.

Jésu na ôbi abê gamgê wo dôri

⁷ Menba, Jésu hô kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelêṅge hen: en yi mega kibi geré wo iyéy gamgê iyôn. ⁸ Bijnê kê m ka na era tumôn hen na, na bay gemsare men, na bandi a men aṅ gamgê na toy tôrji ré. ⁹ Ena kibi geré. Hena kwôni ré si legen na, ôbi a upé gelê men, ôbi a era ira men, a sé men, ôbi a upé kalmê kaṅ emê ka lebé dô a men. ¹⁰ Ôbi gemsare ba era na wô gemsare men, derê temare men, mênê kirijn a men. Nijnba, nôbi en era bi bijnê ré mô tu geṅ men, ré uwôn terê kibi wo gay gay wo bô a hen a men.»

¹¹ «Ena ôbi abê gamgê wo dôri. Ôbi abê gamgê wo dôri na, ay yiri uléṅ wô gamgê kari. ¹² Nijnba, kwôni wo abe gamgê wô uwônijn gursu mera dîba na ôbi abêrji ré men, gamgê kôba na kari ré a men hen na, kirija ôbi gel heṅ era menba, ôbi ge dîji aṅ, aṅ heṅṅê waserêji. ¹³ Ôbi li hen iyôn wôsa ôbi li jé na wô uwônijn gursu mera, dîba, erem sa gamgê a ré. ¹⁴⁻¹⁵ Ena ôbi abê gamgê wo dôri. Mega wo Iban hôn en men, nôbi kôba, en hôn men hen iyôn na, en hôn gamgê kaṅé men, bay kôba hôn en men. En ay yen uléṅ wô sa gamgê kaṅé. ¹⁶ En ôrij naṅ gamgê ka pôni ka naṅ bô ira nâ tô. Gamgê bay ka hen na, na erê eraṅ naṅ ci, aṅ bay a toyé tôn aṅ bay kê m a sa daṅ

kiniji pôn men, ôbi gemérji kôba, a pôn a men.»

¹⁷ «Iban geyen na wôsa en ay yen uléṅ dema ené sa upé hôrij tô hen.

¹⁸ Aṅ yen bi wo en ay uléṅ hen na, na kwôni a beren ereṅ né, nijba, na nôbi a ayê bé naṅ bô geyé wuṅê. En nê m dé yen bijn temare men, en nê m derê yen kebre a a men. Na tô Iban to kelan a ené li hen.»

¹⁹ Sa kwôlê bi wo ôbi kôl hen na, kariṅare hô yi perê Jubnê. ²⁰ Ka pôni perê kwône kôl iyôn ba: «Tunu to habijn bôri a men, na kubra a men, menba, wô mi a kené toy kwôlê kibri a ba?»

²¹ Men né, ka pôni kôl iyôn ba: «Kwôni wo tunu to habijn bôri ba, a kelê kwôlê hen iyôn né men, tunu to habijn ba, a belê tu ôbi tu tij ba men.»

Jubnê kaṅ Jésu

²² Bay li geserê woṅ belê kibi *iyéy Emen Jérusalêm a kibi kelanê a.

²³ Menba, Jésu ô palê derô haba wo iyéy Emen a si tô pal wo uwôgeri ré na kwo Salomôn hen. ²⁴ Menba, Jubnê sa mééri ta aṅ kôli iyôn ba: «Kirija yôn a jeré bé bôrni kurijn tôṅ ba? Hena jeré na Krist, kwo Emen dôri hen ba, ju kelêni waṅ ta nija toyé.»

²⁵ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na en kelêṅge nijba, na ken kaṅ bê bôrṅge sara. Wôsa aṅga en li naṅ hini Iban hen na, na bay a derê kwôlen. ²⁶ Nijnba, ken bi bôrṅge sara ré, wôsa kena gamgê kaṅé ré. ²⁷ Gamgê kaṅé na, toy tôn men, en hônji men, bay era tôn a a men. ²⁸ Men, nôbi en biji bay mô tu geṅ naṅ kwiniji men, bay a mênê ré yôd men, kwôni a dôrji kôben a ré a men. ²⁹ Iban bi wo na ben bijnê bay ka hen na, gôlij sa are kê m aṅ kwôni nê m derêji kôbri a ré a men. ³⁰ Nibay naṅ Iban nija gawré ka pôn.»

³¹ Menba, Jubnê hô pô jerew ciré gôbij Jésu deré. ³² Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «En li aṅga dôri ka hena yi Iban a kwône gelêṅge nijba, na

wô ka yôn pôn aña kené kena gôben deré kwôliji hen ba?»

³³ Menba, Jubné uwôli sara iyôn ba: «Na wô lê anga dôri a niné gôbem deré hen mera ré, nijba, wô tiiré wo ju tiiré Emen men, wô wo jôbi ju na gawra menba, ju li yem môñ Emen iyôn a men hen.»

³⁴ Menba, Jésu uwôliji sara iyôn ba: «Lij bô magtubu tôô tonje a kôl Emen na ré kôl iyôn ba: «Kena emen men.» ³⁵ Nini hôn kwôlo magtubu to Emen ré kôl hen na, kwôni a mêné ré wôsa na bîné bay ka bay na uwôl béré kwôlé wori biji hen a, Emen ré uwôgeji emen men hen. ³⁶ Wôsa kupé nôbi ba, na Iban a dôren añ joon sa terare a menba, ken kôl ené tiiré na Emen wô kelé wo en kôl ené na Kema Emen hen. ³⁷ Hena ené li anga Iban li hen men né, ken bi bônje san a ré men. ³⁸ Nijba, hena ené li anga Iban li hen aña kené gey bê bônje san a ré na, ken bi bônje sa anga Iban li bay ka en li hen. Hen iyôn hari kôba, ken bi bônje sa are bay ka hen a bi ken hôn dô mega wo Iban ré bij nañ en men, nôbi kôba, ené bij nañ dî men.»

³⁹ Sa kwôlé bi wo hen a na, Jubné hô woge ciré beréri, nijba, ôbi si selay ô.

⁴⁰ Menba, Jésu hô ô cêgi cér wo Jurdê kirij ka Ja ôbi lê batêm na lij bîné batêm ya hen, añ ô meré ya. ⁴¹ Bîné kwône era ligiri a añ kôl iyôn ba: «Ja ôbi lê batêm na li gîné wôni pôn nêñ iyôn né, nijba, kwôlo ôbi na kôl kêm gengij sa gawra bi wo hen na, na kwôlé woñ tiri.»

⁴² Menba, kirij bay ka hen na, bîné kwône bi bônji sari a.

11

Jésu bi Lajar ji si kamjé

¹ Gawra wo pôni bay uwôgeri Lajar mô Bétani a, ôbi ômij. Sa iyére hende to hen na, si Mari nañ yére Mart môrji ya. ² (Mari hende to hen na na, na to na wusij Kelma

ider sa têri a men, na mô nañ guseri sare men hen. Añ Lajar bi wo ômij hen na yêene.) ³ Si Mari nañ Mart jé kôlij Jésu iyôn ba: «Kelma, gel kwo ju geyri gañ hen ômij.»

⁴ Kirija Jésu toy hen iyôn menba, ôbi kôl iyôn ba: «Ômpare to hen na, na to a diri ré, nijba, na to a gelé hini emê wo Emen men, na to bay ayij kibi Kema Emen a men.»

⁵ Jésu gey Mari nañ yére Mart men, yêneji Lajar a men damañ. ⁶ Wulê bi wo ôbi toy wo Lajar ré ômij hen na, ôbi hô wôl sa wôl cêgê a, kirij ka ôbi môrij ya hen. ⁷ Menba, ôbi kôlij bay tôri iyôn ba: «Na herênge Judé.»

⁸ Menba, bay tôri kôli iyôn ba: «*Rabi, Jubné na gey ciré gôbem deré nañ keram haw hen menba, já hô heré Judé sôn ba?»

⁹ Menba, Jésu uwôliji sara iyôn ba: «Wulê pôn ba, na tare môj kibi wôl ré ba? Hena kwôni ré ô kirij tu tare ba, a hebirij né, wôsa ôbi gel kirij ka perangi ka sa terare a na. ¹⁰ Nijba, hena kwôni ré ô kirij yoyre na, ôbi a hebirij wôsa kirij ka perangi ka ôbi ré gelij kirij nañ.»

¹¹ Cêgi kwôlé bi wo hen na, ôbi kôli iyôn ba: «Melapnena Lajar yi kum, añ na eré engéri.»

¹² Menba, bay tôri kôli iyôn ba: «Kelma, hena ôbi ré yi na kum ba, ôbi a beraré senje.»

¹³ Jésu kôliji na kwôli temay Lajar nijba, bay kôl yañ ba ôbi ré kôliji na kwôli kum. ¹⁴ Menba, Jésu kôliji wañ a ta iyôn ba: «Lajar ma. ¹⁵ Yen dôren gañ wô sarje wô nañé wo en nañ kirij bay ka hen, wôsa ôbi wo hen a lê dema kené bê bônje san a. Na erênge upéri.»

¹⁶ Sa kwôlé bi wo hen a na, Tomas wo bay uwôgeri Kerma hen kôlij megéri bay tô Jésu ka baa hen iyôn ba: «Nabay kôba, na erênge men. Hena ré temare hende kôba, na manje nañ dî.»

¹⁷ Kirija Jésu sa menba, toy wo Lajar ré emiñ li wulê pôrbu kampê niñ. ¹⁸ Bétani nañ Jérusalêm na, perêrji dâ senge, na kilométer subu mera. ¹⁹ Na hen iyôn a, Jubnê kwône ré eraji temare ligi si Mari nañ Mart a wô jalê bôrji wô yêniñi wo ma hen.

²⁰ Kirija Mart toy wo Jésu era hen ya, menba, hende hena jô kwini añ Mari ba, mô baa ira. ²¹ Mart kôliñ Jésu iyôn ba: «Kelma, hena henañ jeré ná nà ba, yêniñi henañ ré ma ré tô. ²² Niñba, haw hen kôba, en hôn wo anga yôn yôn ka jeré engeriñ Emen ba, ôbi ré bem.»

²³ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Yênê a jê sé kampê.»

²⁴ Mart uwôli sara iyôn ba: «En hôn wo ôbi ré jê sé kampê kirija biñé ka ma ré jê sé Wulê won jeré kwôlê a hen.»

²⁵ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Nôbi, ena ôbi biñ biñé jê sé kampê men, ena ôbi biji merê tu geñ a men. Hena kwôni ré bi bôri san a ba, ré ma na ma kôba, a merê tu geñ. ²⁶ Men, i i wo mô tu geñ añ bi bôri san a ba, a ma ré kwôy. Mu bi bôre sara ba?» ²⁷ Mart kôli iyôn ba: «En bi bôn sam a Kelma, wo jeré na *Krist kwo Emen dôri hen, Kema Emen wo ré era sa terare a nà bi.»

²⁸ Kirija hende kôl hen iyôn menba, kuriñ ô ta. Añ uwôge yêre Mari jigêd añ kôle iyôn ba: «Rabi dëbu hen ya uwôgerê.»

²⁹ Kirija Mari toy hen iyôn menba, hende hena kerê jô kwini. ³⁰ Wôsa Jésu sa biñ sa iyére hende to hen ré tô niñba, ôbi baa na kirij ka Mart ré uwonni ya hen. ³¹ Menba, Jubnê ka ré mô bô ira nañ Mari wô jalê bôre hen, kirija bay gel wo hende hena kerêd si nô hen iyôn na, bay hena ô tôre a añ kôliñ iyôn ba: «Yañ ba, hende ô na sa kampê ta erê sômê.»

³² Kirija Mari sa biñ kirij ka Jésu dëbiñ ya hen na, kirija hende gili menba, hende kuriñ tôñ têri a añ kôli iyôn ba: «Kelma, hena henañ jeré ná nà ba, yênen henañ ré ma ré.»

³³ Jésu gel wo hende sôm men, Jubnê ka ré bare hen kôba, sôm a men na, bôri erem kwôlê gan añ cémni uwôsij. ³⁴ Menba, Jésu engere Mari iyôn ba: «Ken emni yôn ba?» Menba, hende kôli iyôn ba: «Kelma, era ju sa gel.»

³⁵ Menba, Jésu sôm. ³⁶ Kirija Jubnê gel wo Jésu sôm hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Gelênge geyé wo ôbi geyri kêm hen.»

³⁷ Añ ka pôni perêrji a kôl iyôn ba: «Ôbi wo na bôl tu ôbi tu tiñ hen, henañ ré nême lê añ bi Lajar ré ma ré ré ba?»

³⁸ Menba, bôri erem kwôlê damañ a sôn añ ôbi ô sa kampê. Kampê bay ka hen, na uwormo keram a añ kulmañ keram diñ kibé. ³⁹ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Nôgênge kulmañ keram hen añ.» Menba, Mart yêri ôbi temare bi wo hen, kôli iyôn ba: «Kelma, ôbi emiñ li wulê pôrbu añ diñé niñ.»

⁴⁰ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Na en kôlê hena meré bi bôre san a ba, meré gelé née wo Emen ré ba?»

⁴¹ Menba, bay nôge kulmañ keram wo yi kibi kampê a hen añ, añ Jésu ay tiri bôriñ kirij si ta añ kôl iyôn ba: «Iban, en lêm dosé wô kwôlo ju toy keben a niñ hen. ⁴² Kupê nôbi ba, en hôn wo jeré toy kwôlê keben a kwôy kwôy hapê, niñba, en kôl na wô kwônê biñé ka dëbu méren ta hen di, bi bay ré bi bôrji san a mega wo ré na jôbi a ré joon hen.»

⁴³ Kirija ôbi kôl hen iyôn menba, kôl nañ tôri to dami kôl iyôn ba: «Lajar, so nô.»

⁴⁴ Menba, ôbi temare bi wo hen nungero so. Têri nañ kôbri légeriñ ta nañ kibi bargay men, tiri hariñ nañ kibi bargay a men, menba, Jésu kôliñ iyôn ba: «Beserêngerî añ ken diri ô.»

Jubnê way kwôli deré Jésu

⁴⁵ Jubnê ka kwôni ka era temare upé Mari hen gel anga Jésu li hen, menba, bay bi bôrji sari a.

⁴⁶ Niñba, ka pôni perêrji a ôrji upé

*Parisijnêpê aṅ kôlji kwôli aṅga Jésus ré la hen. ⁴⁷ Menba, damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ Parisijnêpê uwôgeji dapare to *Sanédrên aṅ kôl iyôn ba: «Na lêngge na iyeṅ ba? Wôsa gawra wo hen na, li giṅê kwône. ⁴⁸ Hena nana déṅgeri li hen iyôn na, biṅé kêm a bê bôrji sari a, menba, Rômêpê a eraji sa mênê *iyéy Emen tona men, tô yê wona a men.»

⁴⁹ Menba, kwo pônî perêrji a bay uwôgeri Kayib na *dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe elê bi wo hen a, ôbi kôlji iyôn ba: «Ken hôn ani ré kwôy. ⁵⁰ Bi gawra pôn nêṅ ré ma wô sa biṅé kêm a derê laba, bi sa iyére ré mênij derê dî ba?» ⁵¹ Ôbi kôl hen iyôn na sa kibri ré, wôsa elê bi wo hen na, ôbi na dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe aṅ ôbi kôlji ta mega wo Jésus ré sa ma wô sa iyére. ⁵² Na wô sa iyére pôn mera ré, niṅba, na wô hô dayê biṅé ka Emen ka userij hen lij kurônggi yi wo pôn.

⁵³ Ayij tôri wulê bi wo hen na, bay way kwôli ciré deréri. ⁵⁴ Na ôbi aṅa Jésus ré gel yiri waṅ waṅ tu Jubnê ré hen, aṅ ô sa iyére to kwa derô gwôlê to bay uwôgere Eperêm hen ô merê ya naṅ bay tôri.

⁵⁵ Mega wo geserê lê *Pak wo Jubnê baa dâ menba, biṅé ka naṅ sa iyére iyére kwône ôrji Jérusalêm a tumô Pak a dê ciré erê lôpê yirji wô sélij tumô Emen. ⁵⁶ Bay woge Jésus aṅ bay engerij perêrji a derô haba wo iyéy Emen a iyôn ba: «Ken erem mega wo ôbi ré era kini geserê na ré ba?»

⁵⁷ Wulê bi wo hen na, damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ Parisijnêpê na kôlij biṅé iyôn ba: «Hena kwôni wo ré hôn kirij ka Jésus môrij ya ba, ré kôl ta aṅ bi ciré erê beréri.»

12

Mari bi ider sa tê Jésus a

¹ Baa wulê jii dema geserê *Pak ré lij tô menba, Jésus hera Bétani sa iyé Lajar wo ôbi na biri ji si kampê

a hen. ² Kirij bay ka hen na, Mart li aṅgaṅ emê bij Jésus menba, perê kwônê biṅé bay ka mô ôm are hen na, Lajar kôba, ya men. ³ Menba, Mari ay kwa gaasa woṅ ider wo dîṅé dô wo garari mê wo bay li naṅ kalmê ka bay uwôgeji nar hen, eraṅ sa wuse sa tê Jésus a aṅ mô naṅ gusiri sare aṅ bô iyére kêm dîṅé ider. ⁴ Judas Iskariyôt ôbi tô Jésus wo pônî wo a ayê sa Jésus hen, kôl iyôn ba: ⁵ «Wô mi a nana kaṅ ayê ider bi wo hen enṅij *déniyé arew subu aṅ céṅ bay nimré ré ba?»

⁶ Ôbi kôl hen iyôn na wô geyé wo ôbi gey bay nimré ré, niṅba, wôsa ôbi na ôbi gemsare men, ôbi a na ôbi gemé lari a men, aṅ lari wo bay biri gemé hen na, ôbi gômse kwari dê dê. ⁷ Niṅba, Jésus kôl iyôn ba: «Déṅgere dê iyôn, wôsa hende li hen iyôn tumô ermij sa emé wo bay a sa emen a hen. ⁸ Bay nimré a merê naṅ ken naṅ wulê wulê tô, niṅba, nôbi ba, na merê naṅ ken naṅ wulê wulê ré.»

⁹ Menba, Jubnê kwône toy wo Jésus ré na Bétani a na, bay era na wô geléri ôbi mera ré, niṅba, na wô gelé Lajar wo ôbi na biri ji si kampê hen a men. ¹⁰ Menba, damné kaṅ bay bê kwôbe genge wo Lajar kôba, ciré diréri men. ¹¹ Wô sé wo Lajar ji si kampê hen na, Jubnê kwône kaṅji damné kaṅ bay bê kwôbe aṅ bi bôrji na sa Jésus a dî.

Anga biṅé li wô sa wo Jésus Jérusalêm a

¹² Wulê pôn cêgê menba, biṅé kwône ka era wô lê geserê hen toy wo Jésus ré dâ era Jérusalêm a hen ya men, menba, ¹³ pôrji demaṅ gare kôbriji a aṅ gerji jôrij kwini naṅ gura kôl iyôn ba: «Hosana, heramé yi wô sa Emen. Bi terê kibi yi wô sa kwo era naṅ hini Kelma Emen hen. Kwo era hen bi a na kelma wo *Israyêl hen a men.»

¹⁴ Jésu uwôn kema kura ðay mega wo na lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

¹⁵ «Kenbay ðiné ka Sijô,* harênge ré,
gelênge Kelma wonge ðaya mera sa kema kura a era hen ya.»

¹⁶ Kirijn bay ka hen na, bay tô Jésu hôn ani bô are bay ka hen a ré. Nijnba, kirijna Emen gel dampare to Jésu nij, dema bay ré erem mega wo na ré lijn bô magtubu to Emen a wô sari aña ðiné ré li ariri hen.

¹⁷ Bigné kêm ka na ðebe nañ Jésu kirijna ôbi na uwôgijn Lajar aña na biri ji si kampe hen na, bay dô kwôli are bay ka ôbi na li hen. ¹⁸ Na ôbi á, ðiné ré jô kwini Jésu nañ gere wôsa bay na toy kwôli ginê bi wo ôbi na li hen. ¹⁹ Menba, *Parisijnêpê kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Gelênge, ka nême ré nij, wôsa ðiné kêm ô tôri a.»

Bigné ka pôni ka na Jubnê ré hen, gey erê gelé Jésu men

²⁰ Grêknê ka pôni perê ka ô wô tibé Emen sa geserê bi wo hen a na, ²¹ bay kôlij Pilip wo Bêtsayda bô emê wo Galilé a hen iyôn ba: «Kamañ, nini gey gelé Jésu.»

²² Menba, Pilip ô kôlij André menba, bay wô ðem ô kôlij Jésu. ²³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Wulê wo Emen a gelijn ðiné dampare tinê nôbi *Kema Gawra hen nêmen nij. ²⁴ Na kelênge na tu kwôlê: hena gusijn kaw ka bay ci hen, ré ma ré na, bay yi na kiniji a hen mera, nijba, hena bay ré ma dema ré sé aña a yé gusijn mê. ²⁵ Ôbi a, kwôni wo ré ôm dô sa terare a nà, aña erem san a ré ba, kay na yiri, nijba, kwo geyen gôlij emê wo sa terare a nà ba, gem na yiri wô merê tu geñ wo nañ kwini men. ²⁶ Men, hena kwôni wo ré gey yé mana wupê ba, a era tón a aña kirijn ka na sa merê ya hen na, ôbi kôba, a

sa merê ya men. Hena kwôni ré na mana wupê ba, Iban a ayê kibri.»

Jésu kôl kwôli temayri

²⁷ «Haw hen na, bôn erem kwôlê gap. Ré ené kelê iyôn ba: Iban, dôren kibi aña ca sa san a hen, nijba, na wô bi wo iyôngi hen aña ené erañ kwôy sa terare a nà, bi ené sa gelijn gusijn hen. ²⁸ Iban, ay kibi henem.»

Menba, tô gawra ôm derômarañ a kôl iyôn ba: «En heramiri nij, aña na hô heramiri a sôn.»

²⁹ Menba, kwônê ðiné ka ðebe ya aña toy hen na, bay kôl yan ré na emen a ré enê hen men, ka pôni kôl iyôn ba ré na *mana wo derômarañ a ré iyêlê kwôlê nañ ði hen men.

³⁰ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Na wô san nôbi a kené toy tô hende to hen né, nijba, na wô sarngê kenbay ði. ³¹ Haw hen, na wulê wo Emen a jôrij sa kwôlê sa ðiné ka sa terare a nà men, na wulê wo bay a dagijn Sidan kelma wo sa terare a nà a men. ³² Nijnba, nôbi na, kirijna bay a sa ðén sa gurô tagelê na, na wuro gawré kêm yen a.»

³³ Jésu kôl hen iyôn gelijn geré wo ðiré sa mañ hen. ³⁴ Menba, kwônê ðiné uwôli sara iyôn ba: «Na lijn bô magtubu tô tona kôl iyôn ba: <*Krist, kwo Emen dôri hen ré merê nañ kwini yôd> menba, wô mi a jeré kôl iyôn ba: <Bay ré sa ðé Kema Gawra sa gurô tagelê ba?> Men, i na Kema Gawra bi men ba?»

³⁵ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Mega wo kirijn ka perañgi baa perêrñge a sem tô hen na, erênge kirijn ka perañgi a wô wo dilemne maa gwôsênge. Wôsa kwôni wo ô dilemne a na, hôn kirijn ka ôbi ôrij ya hen né. ³⁶ Mega wo kirijn ka perañgi bay ka hen baa perêrñge a tô hen na, ken bi bônñge sarji a aña bi ken bilijn yi kami kirijn ka perañgi.»

Kirijna Jésu kôl kwôli are bay ka hen nij, menba, ôbi ðiji aña ô uwôbê kelan nañ ci. ³⁷ Bi wo Jésu li añañ

* **12:15** 12: 15 Na hini Jérusalêm wo pôni. **12:15** 12: 15 Jakari 9: 9 **12:34** 12: 34 Kurôn kibé 110: 4, Esay 9: 6, Daniyel 7: 14

gijnê kwône tirji a bay gel hen a men, hen kôba, bay bi bôrji sari a ré.

³⁸ Ôbi a, kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl hen a ariri ré lijn hen. Ôbi na kôl iyôn ba:

«Kelma, i a bê bôri sa kwôlo nini dô hen ba?»

Men, na i a Emen né yêge sa néé wori biri ba?»

³⁹ Bay nêmbê bôrji sara ré, wôsa Esay na hô kôl a kôl iyôn ba:

⁴⁰ «Emen bi tirji gel kirijn né men, bi bôrji dengel an bi tirji ré gel kirijn

né, an bi bay ré hôn ani ré.

Emen kôl iyôn ba:

En li hen iyôn bi bay ré bulo hera unen né,

wô wo hena bay ré hera unen ba, ma ené berarêji.»

⁴¹ Esay kôl kwôli are bay ka hen iyôn wôsa ôbi gel dampare to Jésus apa ôbi ré kôlijn kwôli hen.

⁴² Bi wo hen kôba, perê damné ka Jubnê hen na, ka pôni kwône bi bôrji sari a, nijba, bay gel yirji nô ré wô Parisijnê, wôsa bay hare wô wo bay maa ré dagêji bô *iyéy dapare a. ⁴³ Wôsa bay gey dené wo gawré gôlijn kwo Emen.

Kwôlê a jôrijn nan kwôlo Jésus

⁴⁴ Menba, Jésus iyêl kan a ta kôl iyôn ba: «Kwôni wo bi bôri san a ba, bi na san nôbi a mera ré nijba, bi na sa kwo joon a hen men. ⁴⁵ Men, kwôni wo gelen nôbi ba, gel na kwo joon hen men. ⁴⁶ Wôsa en era sa terare a nà ná môjn kirijn ka perangi iyôn, an bi i i wo ré bi bôri san a ba, ré mô kirijn ka hendi a ré nij. ⁴⁷ Hena kwôni wo ré toy kwôlê wupê apa ré gem ré na, na nôbi a jerê kwôlê sari a ré, wôsa en era sa terare a nà, ná wô jerê kwôlê sa bijné a ré, nijba, na wô gôlijn nan ci dî. ⁴⁸ Kwôni wo kapen men, gey kwôlê wupê a ré a men na, ôbi jerê kwôlê sari a ya, wôsa na kwôlê bi wo en uwôl béréri hen a sa jerê kwôlê sari a, Wulê wôjn jerê kwôlê

a. ⁴⁹ Nôbi na, en iyêl na kwôlê wôni sa keben ré, nijba, Iban wo joon hen ôbi kôlen nan kibri wori kwôlo ené sa kôl men, ené uwôlijn béréri a men. ⁵⁰ An en hôn, tôô tori na, na merê wo nan kwini. Na ôbi á, kwôlo kêmba wo ené kôl hen na, en kôl na mega bi wo Iban na kelan hen iyôn.»

13

Jésu pul tê bay tôri

¹ Wulê pôn tumô sa lê geserê *Pak a na, Jésus hôn wo wulê wo dîré henan sa terare a nà herê ligi Ibari a ré baa dfa nij. Ôbi na pur bijné kari ka sa terare a nà. Ôbi pirji hen kwôy wo ôbi derijn kibi wulê wori sa terare a nà.

² Kirija Jésus nan bay tôri môrji kibi emê a perare menba, Sidan na dôbe ermé wo habijn bô Judas Iskariyôt wôjn kema Simô a bi ré sa dese Jésus. ³ Jésus hôn wo Emen ré biri néé sa are kêmba men, ôbi hôn wo dîré hena na ligiri a men, dîré hô na ligiri a a men. ⁴ Menba, ôbi hena kibi emê bi wo hen a dô bargay ka sa megêrji a hen yiri a an, menba, ay kibi ka ôbi ré harijn tô bôri hen. ⁵ Menba, ôbi bi kam bô dasa a pilijn tê bay tôri an mô nan kibi bargay bay ka ôbi ré harijn tô bôri hen. ⁶ Kirija Jésus sa sa Simô Piyêr a menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, jôbi a hô pelen nôbi tèn dî ba?»

⁷ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Anja en li hen na, ju hôn bôrji haw hen né, nijba, era tumô hen na, já sa henê bôrji tô.»

⁸ Menba, Piyêr hô kôli iyôn ba: «Já pelé tèn nôbi ré kwôy.» Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Hena ené pelem tèn né ba, já yé ôbi tèn ré kwôy.»

⁹ Menba, Simô Piyêr hô kôli iyôn ba: «Kelma, hena ré na hen iyôn ba, pul tèn mera ré, nijba, ju pul kôben nan san kêmba a men.»

10 Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Kwôni wo pul yiri ba, sél nij aṅ na têri a ré pelé mera. Kenbay kena bîné ka séli, nijba, ken sél kêm né.»

11 Wôsa Jésu hôn kwo a ayê sari hen, aṅa ré kôl iyôn ba: «Ken sél, nijba, ken sél kêm né hen.»

12 Kirîna ôbi pilji têrji kô nij men, tôte bargay kari hôriṅ a men nij na, ôbi hô mô kibi emê aṅ kôlji iyôn ba: «Aṅga en li hen ba, ken hôn bôrji ba? 13 Ken uwôgen *Rabi men, Kelma men. Ken uwôgen na ya wôsa ena ôbi sarṅge men, Kelma woṅge a men, na tiri. 14 A hena nôbi woṅ Rabi woṅge men, Kelma woṅge a men hen, a peléṅge têrṅge hen na, kenbay kôba, ken pilij têrṅge hen iyôn men. 15 Wôsa en li hen iyôn geléṅge na gelé aṅ bi kené lij perêrṅge a hen iyôn men, mega wo nôbi en lij hen iyôn men. 16 Na tu kwôlê a ené keléṅge hen: mana a gôlij sa dami wori ré men, ôbi jé a gôlij sa kwo jori hen né men. 17 Haw hen wo ken hôn are bay ka kêm hen nij na, hena kené li arirji ba, yerṅge a sa deréṅge.»

18 «En kôl hen iyôn, na wô sarṅge kenbay kêm né, wôsa en hôn bîné ka en tôrji hen. Nijba, kwôlo na lij bô magtubu to Emen a hen na, arirji a lij. Kwôlê bi wo hen na, kôl iyôn ba: «Kwo ôm kwô naṅ en hen na, ôbi a hô yé ôbi bareren.» 19 En keléṅge haw hen pa dema are bay ka hen ré sa tô, aṅ kirîna bay sa nij ba, kené hôn mega wo «Ena kwo en kôl ené na ôbi hen.» 20 Na tu kwôlê a ené keléṅge hen: kwôni wo bu kwo en jéri hen yiri a na, na nôbi a, ôbi ré beren yiri a hen men, kwo beren nôbi yiri a ba, bu na kwo joon hen yiri a hen men.»

Jésu kôl kwôli gawra wo ré sa deséri

21 Jésu kôl hen iyôn menba, ermé kwôlê liri damaṅ aṅ ôbi kôl iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené keléṅge hen:

kwôni pôn perêrṅge a hen a sa ayê san.»

22 Menba, bay tôri bôriṅ tirji aṅ bay hôn na ba, ôbi ré kôl na kwôli i ba ré. 23 Ôbi tôri wo pôni kwo ôbi geyri gaṅ hen, mô kwari a aṅ yi ley kabrêri a. 24 Simô Piyêr liri kôbri ré enṅerij Jésu na ba, ré na i a ôbi ré kôlij kwôli hen ba? 25 Ôbi tôri wo ôbi geyri gaṅ bi wo hen yi kabrêri a aṅ kôli iyôn ba: «Kelma, na i bi ba?»

26 Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na kwo na beré mapa jibij kilij biri hen.» Ôbi bu mapa jibij kilij aṅ bij Judas woṅ kema Simô Iskariyôt. 27 Kirîna Judas enṅe mapa bi wo hen kôbi Jésu a menba, Sidan ô bôri a menba, Jésu kôli iyôn ba: «Aṅga ju gey lê hen na, ju li lew ham nij.»

28 Nijba, tô bay tôri ka môrji kibi emê naṅ ci hen hôn na ba, wô mi a Jésu ré kôl hen ba, ré kwôy. 29 Aṅ ka pôni kôl yaṅ ba, mega wo Judas ré na ôbi gemé lari hen na, Jésu ré gey kelêri na iyôn ba: «Ô kelé aṅga na lij geserê Pak réba ré kôli ré li naṅ bay nimré men.» 30 Judas enṅe mapa bi wo hen menba, hena si nô men. Kirij hendu nij a men.

Periṅge yerṅge, na tôô to kôrbi

31 Kirîna Judas si nô nij menba, Jésu kôl iyôn ba: «Haw hen bay a gelé dampare tinê nôbi *Kema Gawra men, bay a gelé dampare to Emen sa keben a men. 32 Hena bay ré gel dampare to Emen wô sa kibi keben na, ba da wo Emen naṅ yiri kôba, a gelé dampare to Kemari men. 33 Yênen kapê, na merê naṅ ken gaṅ ré nij. Ka wogen nijba, mega wo na en kôlij Jubnê hen iyôn na, ka nêmê erê kirij ka na erê ya hen né. 34 Na déṅge tôô to kôrbi tôṅ: Periṅge yerṅge. Mega wo en peréṅge hen iyôn na, kenbay kôba, ken periṅ yerṅge hen iyôn men. 35 Kirîna ken periṅ yerṅge hen iyôn dema bîné kêm ré henê wo kené na bay tôn tô.»

Jésu kôl kwôli uwôserê wo Piyêr ré sa uwôserê ðiré hôni ré hen

³⁶ Menba, Simô Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, já erê na yôn ba?» Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Kirij ka na erê ya hen na, já nê mê erê ya haw hen né, nijba, dê iyôn a dema, jeré sa erê tôn a tô.»

³⁷ Menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, wô mi a ené erê tòm a haw hen né ba? Na temare hende kôba, na ma wô sam.»

³⁸ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Na tiri wo já geyé ma wô san ba? Na tu kwôlê a ené kôlem hen: kura a yelé ré tô menba, já uwôserê tê subu jeré hônen né.»

14

Jésu na geré woj erê ligi Ibari a

¹ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Ermênge kwôlê wôni ré, nijba, ken bi bônge sa Emen a men, ken bi bônge san a a men. ² Wôsa kini merê yi gan bô iyé Iban a. Hena hena ré na hen iyôn réba, hena ené kelênge wan a ta. En ô wô janê kirij ka gengij sarngé. ³ An kirij na erê an kirij en janange kirij kera nij na, na bulo hera sa perênge nan en, an bi kirij ka en sa ô merê ya ba, kenbay kôba ka merê ya men. ⁴ Kirij ka na erê ya hen na, ken hôn geré wo ô kirij bay ka hen a men.»

⁵ Menba, Tomas kôli iyôn ba: «Kelma, nini hôn kirij ka já ôrij ya hen né, menba, nijba lê iyen a niné henê geré wo ô ya hen ba?»

⁶ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Nôbi ena geré men, tu kwôlê men, merê tu gej a men. Kwôni a erê ligi Iban a ba, sé si legen né. ⁷ Hena kenê hônen ba, ken hôn na Iban men. An haw hen ba, ken hôn men, na ken gili a men nij.»

⁸ Menba, Pilip kôli iyôn ba: «Kelma, geléni Iban an yerni a derêni mera.»

⁹ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Pilip, en mô nan ken na ca yen ana jeré kôl jeré hônen ré tô ba? Kwôni wo gelen nôbi ba, gel na Iban men, menba, li

iyen a jeré kôl iyôn ba: «Geléni Iban sôn ba?» ¹⁰ Ju bi bôm sara mega wo ené na yi Iban a men, Iban ré na yen a men ré ba? Kwôlo en kelênge hen na, en kelênge na sa keben né an Iban wo yi yen a hen na, ôbi a lê angari. ¹¹ Iyôn ba, ken bi bônge sa kwôlê wo en kôl iyôn ba: En bij nan Iban a men, Iban kôba, bij nan en men hen. Men, hena ré na iyôn né kôba, ken bi bônge san a, wô kibi anga en li hen. ¹² Na tu kwôlê ené kelênge hen: kwôni wo bi bôri san a na, ôbi a lê anga en li hen men, a hô lê ka dê ka en li hen an sôn, wôsa en ô na ligi Iban a tô. ¹³ An are kêm ka ka engeré nan henen hen na, na lê bénge an bay ré gelij dampare to Iba Kema sa kibi Kemari. ¹⁴ Hena kenê engere ani nan henen na, na lê bénge.»

Jésu ay tôri ðiré jép nan Tunu toj hendi bô bôre bij bay tôri

¹⁵ «Hena kenê geyen ba, ka bê kwôlê sa tôo tijê a men. ¹⁶ An nôbi na uwôlê Iban an ôbi a bénge hende lê nan ken to dangi bi ré sa mô nan ken yôd nan kuune. ¹⁷ Hende a na Tunu toj tu kwôlê to bijé ka sa terare a na. Bay a geyére ré, wôsa bay gele ré men, bay hône ré a men. Nijba, kenbay ba, ken hône, wôsa hende mô nan ken men, mô bônge a a men.»

¹⁸ «Na dénge kam tijanê ré, nijba, na hera unênge hen ya. ¹⁹ Dê iyôn a menba, bijé ka sa terare a na, a gelen ré nij, nijba, kenbay ba, ka gelen. Mega wo en mô tu gej hen iyôn na, kenbay kôba ka merê tu gej a men. ²⁰ Wulê bi wo hen na, ka henê wo nibay nan Iban niné yi mega gawra wo pôn iyôn men, kenbay nan en kôba, nana yi mega gawra wo pôn iyôn men.»

²¹ «Kwôni wo hôn tôo tijê an bi kwôlê sara dô ba, ôbi a puren men, Iban a peréri men, nôbi kôba, na peréri men, na lê an ôbi a henê wo ené na i ba, a men.»

²² Menba, Judas wo na kwon Iskariyôt ré hen kôli iyôn ba:

«Kelma, na iyeŋ a jeré gelé yem béni nibay díba bij bíjé ka sa terare a nà, ré hen ba?»

²³ Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Hena kwôni ré geyen ba, a bê kwôlé sa kwôlé wupê men, Iban a geyéri men, nibay naŋ Iban nija era upéri aŋ sa bij naŋ dí a men.

²⁴ Nijba, kwôni wo geyen ré, ba, a bê kwôlé sa kwôlé wupê ré men. Aŋ kwôlo ken toy keben a hen na, na kwôlé wupê ré, nijba, na kwo Iban wo joon hen dí.»

²⁵ «Na en kelêŋge kwôli are bay ka hen kirija na en baŋ naŋ ken hen. ²⁶ Hende lê naŋ ken to na Tunu toŋ hendi bô bôre to Iban a joŋ naŋ henen béŋge hen na, hende a gelêŋge are kêmen, a jebé tô bôrŋge sa kwôlo kêmen wo na en kelêŋge a hen a men.»

²⁷ «En déŋge naŋ bô jalê wupê, en béŋge bô jalê wupê, en béŋge na môŋ kwo bíjé ka sa terare a nà, bij hen iyôŋ né. Iyôŋ ba, ken dí bôrŋge bôŋ kam ré men, ken sun ré a men.

²⁸ Na ken toy, na en kelêŋge iyôŋ ba: «Na erê aŋ na bulo hera upêŋge.» Hena kené geyen ba, ka sa lê yi derê wô wo en hô ligi Iban a wôsa ôbi dami dên.

²⁹ Na en kelêŋge kwôli are bay ka hen ca tumô nij dema bay ré sa tô, aŋ bi kirija are bay ka hen ré sa ba, kené bij bôrŋge sara.

³⁰ Na iyêlé naŋ ken gaŋ cêgê ré nij, wôsa kelma wo sa terare a nà wo na Sidan hen era hen ya. ³¹ Ôbi ôriŋ naŋ néé san a ré. Nijba, na bé bíjé ka sa terare a nà, ré hôn wo ené gey Iban aŋ ené li na aŋga ôbi ré gey ené li hen. Henanŋge ta, na erêŋge aŋ kirij ka nà.»

15

Jésu a na tô gurô tijador

¹ «Ena yi tijador toŋ tiri hen men, Iban a na ôbi gemére men. ² Kam kôbi tijador to yê ré ba, ôbi dere jô aŋ, nijba, to yê ba, ôbi jiane bi ré hô yê damaŋ a. ³ Haw hen kena bíjé ka sédelé sa kibi kwôlo na en

ulêŋge béréri hen. ⁴ Hena kené bij naŋ en ba, nôbi ba, kôba na bij naŋ ken men. Hena kôbi tijador ré baa yi gurôre a ré ba, a nêmé yê sa kibri bij né, hen iyôŋ na, kenbay kôba, hena kené bij naŋ en ré ba, ka nêmé lê ani kani ka dôri sa kebrenŋge ré kwôy hen iyôŋ men.»

⁵ «Nôbi ena yi tijador aŋ kenbay kena kami kôbre. A hena kwôni ré bij naŋ en aŋa nôbi ené bij naŋ dí a men na, ôbi a lê aŋga dôri damaŋ bij Emen, wôsa hena nôbi ené naŋ ken ré ba, ka lê ani kani sa kebrenŋge ré.

⁶ Hena kwôni ré bij naŋ en ré ba, bay a uwôli aŋ, môŋ kam kôbi tijador to bay na soor aŋ hay menba, bay pô bi bô tare a aŋ uwoyéŋ hen iyôŋ. ⁷ Hena kené bij naŋ en men, hena kwôlé wupê yi bôrŋge a a men na, engerêŋge aŋga yôŋ yôŋ ka ken gey aŋ ka upé.

⁸ Hena kené li aŋga damaŋ bij Emen na, bay a ayê kibi Iban men, ôbi a, kené yij bay tôn a men tô. ⁹ Mega wo Iban geyen hen iyôŋ na, nôbi kôba, en geyêŋge hen iyôŋ men. Bijŋge naŋ en, aŋ bi na perêŋge. ¹⁰ Hena kené bi kwôlé sa tôô tijê ba, na perêŋge mega wo nôbi en bij kwôlé sa tôô to Iban a, aŋ ôbi puren hen iyôŋ men.»

¹¹ «En kelêŋge kwôli are bay ka hen, aŋ bi yi derê wo yi yena hen na, ré yi yerŋge a iyôŋ men, aŋ bi yi derê woŋge bi wo hen ré dô dô cerêd. ¹² Na tôô tijê nôbi a na:

«Perijŋge yerŋge mega nôbi kôba, en perêŋge hen iyôŋ men.» ¹³ Ayê yem bij temare wô sa milnêmen na, peré wo dê kwo hen ba, naŋ. ¹⁴ Hena kené li aŋga en ay tôô béŋge hen na,

kena milnêmen. ¹⁵ Na uwôgêŋge manê cêgê ré nij yôd, wôsa kwôni wo na mana na, hôn aŋga ôbi iyéryi li hen né. Nôbi en uwôgêŋge milnêmen wôsa en gelêŋge aŋga Iban na gelon hen kêmen.

¹⁶ Na kenbay a dôren né, nijba, na nôbi a terêŋge aŋ jêŋge aŋ bi jé lêrenŋge ré yi kwo dôri kwôy kwôy men, ré yi naŋ kiniji a men. Aŋ bi kirija kené engerij Iban aŋga

yôŋ yôŋ naŋ henen ba, ôbi ré béŋge a men. ¹⁷ Tôô to en ay béŋge a na: <Periŋ yernge.> »

Bijé ka sa terare a nà kaŋ Jésu naŋ bijé kari

¹⁸ «Hena bijé ka sa terare a nà ré derêŋge yôd na, ken hôn wo bay na ré kaŋen yôd na hen iyôŋ men. ¹⁹ Hena henaŋ kené na ka sa terare a nà ná, sa terare henaŋ ré geyé angare. Niŋba, kena ka sa terare a nà ré men, en terêŋge na perê bijé ka sa terare a nà na wô bi wo hen aŋa bay ré derêŋge yôd hen. ²⁰ Ermêŋge sa kwôlo na kelêŋge hen: <Mana a gôliŋ sa dami wori ré.> Hena bay na ré gelen gusiŋ ba, kenbay kôba, bay a gelêŋge gusiŋ hen iyôŋ men, hena bay na ré bi kwôlé sa kwôlé wupê a ba, bay a bê sa kwoŋge a hen iyôŋ men. ²¹ Niŋba, bay a lêŋge are bay ka kêmen hen wô kibi henen, wôsa bay hôn kwo joon hen né. ²² Hena na ené sa ré men, na en kôlji kwôlé wo Emen ré a men na, têriŋ henaŋ ré napê yirji a. Niŋba, haw hen, bay a derê kibriji wô sa têriŋ toji bijé né. ²³ Kwôni wo kaŋen ba, kaŋ na Iban hen men. ²⁴ Hena na ené li perêrji a aŋga kwôni na li tumô sa pôn ré hen na, têriŋ henaŋ né napê yirji a, niŋba, haw hen wo bay gel are bay ka en li hen kôba, bay kaŋêni nibay naŋ Iban. ²⁵ Niŋba, yi hen iyôŋ bi kwôlo na liŋ bô magtubu tôô toji a kôl iyôŋ ba: <Bay kaŋen yôd na d'êŋ iyôŋ> hen na, bi ariri ré liŋ.»

²⁶ Menba, Jésu hô kôlji iyôŋ ba: «Kirija hende lê naŋ ken to na Tunu toŋ hendi yêgê sa kwôlé woŋ tiri bijé bijé hen to hena ligi Iban a a sa na, hende a sa derêŋge kwôlen. ²⁷ Men, kenbay kôba, ka sa derê kwôlen, wôsa na kena naŋ en kirija na en ayiŋ tô jé wupê kwôy kemnêŋ kemnêŋ.»

16

¹ «Na en kelêŋge kwôli are bay ka hen, aŋ bi kené dî tô ayê bôô woŋge aŋ né. ² Bay a dagêŋge bô *iyéy dapare a men, era baa tumô hen na, kwôni a derêŋge menba, a ermé môŋ dîré tebe na Emen hen. ³ Bay a lê hen iyôŋ, wôsa bay hôn Iban ré men, bay hônên nôbi ré a men. ⁴ En kelêŋge kwôli are bay ka hen, aŋ kirija bay ré sa ba, kené erem mega wo na ené kelêŋge kwôliji tumô niŋ. Na en kelêŋge ca tumô ré, na wô wo na en baa naŋ ken tô.»

Jé wo Tunu toŋ hendi bô bôré a lé

⁵ «Haw hen, na herê ligi kwo na joon a hen. Menba, kwôni pôn nêŋ iyôŋ perêrŋge a hen engeren iyôŋ ba: <Ju ô na yôŋ ba>, ré kwôy. ⁶ Na wô wo en kelêŋge kwôli are bay ka hen, aŋa turŋge ré ja hen ba? ⁷ Niŋ na, na kelêŋge na tu kwôlé: hena ené ô ba, a derê wô sarŋge, wôsa hena ené ô ré ba, hende lê naŋ ken a era upêŋge ré. Niŋba, hena ené ô na, na joŋ naŋ tu béŋge. ⁸ Aŋ kirija hende a sa na, hende a geliŋ bijé ka sa terare a nà, mega wo ermé woji wo gengiŋ sa têriŋ men, sa lê aŋgaŋ derôre a men, sa jerê kwôlé a a men hen na, ré habiŋ. ⁹ Wôsa kwo gengiŋ sa têriŋ ba, na wô wo bay bi bôrji san a ré. ¹⁰ Men, kwoŋ lê aŋgaŋ derôre ba, na wô wo na erê ligi Iban a, aŋ ka gelen cêgê ré niŋ yôd hen. ¹¹ Men, kwo gengiŋ sa jerê kwôlé a ba, na wô wo kelma wo sa terare a nà, bay jô kwôlé sari a niŋ a men.»

¹² «Kwôlé baa gaŋ wo ré ené kelêŋge tô, niŋba, haw hen en hôn wo ré d'ê sarŋge. ¹³ Kirija Tunu toŋ hende yêgê sa kwôlé woŋ tiri bijé bijé hen, a sa na, hende a gelêŋge tu kwôlé kêmen, wôsa hende a kelê kwôlé wôni sa kebre ré, niŋba, na kwôlo hende toya men, hende a kelêŋge kwôli aŋga a era hen a men. ¹⁴ Hende a geliŋ bijé dapare tiŋê wôsa na kwôlo hende toyo keben a

ré kelênge hen. ¹⁵ Are kêm ka Iban ôrij hen na, na kapê nôbi men. Na ôbi á, ené kôl hende ré sa kelênge na kwôlo hende toyo keben a hen.»

Bô emê a sa bilij yé yi derê

¹⁶ «Dê a menba, ka gelen ré nij men, sem cêgê menba, ka hô gelen.»

¹⁷ Sa kwôlê bi wo hen a na, bay tôri ka pôni engerij yirji kôl iyôn ba: «*<Dê a menba, ka gelen ré nij men, sem cêgê menba, ka hô gelen wôsa en ô na ligi Iban a>*, hen ba, bôri na iyeŋ ba?» ¹⁸ Menba, bay hô kôl iyôn ba: «*Ba kwôlo ôbi kôl iyôn ba: <Dê a> hen ba, bôri na iyeŋ ba? Wôsa nana hôn bô kwôlê wori bi wo hen né.*»

¹⁹ Jêsu hôn wo bay ré gey engereri kwôlê menba, ôbi kôl iyôn ba: «*Ken engeren na kwôlê na sa kwo ené kôl iyôn ba: <Dê a menba, ka gelen ré nij men, sem cêgê menba, ka hô gelen hen ba?>* ²⁰ Na tu kwôlê ené kelênge hen: ka sômnê men, ka barê men, menba, bijné ka sa terare a nà ba, a merê naj yi derê. Kenbay ka gelij gusij nijba, gusij tonje hende to hen a sa belij yi derê. ²¹ Kirija iyore ta yê na, hende gelij gusij wôsa wulê wore nê, nijba, kirija hende yê kema uwôl tôn nij na, yi derê wo gawra ré yêp sa terare a nà hen lere aj hende gôrbij sa gusij to na lere hen.

²² Kenbay kôba, haw hen ken gelij gusij nijba, na hô gelênge ka lê yi derê aj kwôni wo a derê yi derê wonje bi wo hen ba, naj nij.»

²³ «*Wulê bi wo hen a na, ka engeren kwôlê wôni ré kwôy. Na tu kwôlê ené kelênge hen, anga yôn yôn ka ken engerij Iban naj henen na, ôbi a bênge.* ²⁴ *Kwôy kemnêj kemnêj kôba, ken engere ani naj henen ré tô. Engerênge aj ka upê aj bi yerŋe ré derênge cerêd.*»

Jêsu gôlij sa néé wo sa terare a nà

²⁵ «*En kelênge kwôli are bay ka kêm hen naj gwosore nij. Nijba, wulêri a nême na, na kelênge na*

naj gwosore ré nij. Nijba, na kelênge kwôli Iban waj ta. ²⁶ *Wulê bi wo hen na, ka engeré are naj henen dîba, na uwôlij Iban are wô sarŋe ré nij.* ²⁷ *Wôsa Iban bi naj yiri geyênge, wôsa ken geyen men, ken bi bôrŋe san a mega wo ené hena na ligiri a a men.* ²⁸ *En hena na ligi Iban a a ené era sa terare a nà. Haw hen, na hena sa terare a nà, herê ligi Iban a.»*

²⁹ Bay tôri kôli iyôn ba: «*Gel, haw hen ju kôl kwôli Iban waj a ta men, ju kôl gwosore tôni ré men.* ³⁰ *Haw hen, nini hôn wo jeré hôn are kêm aj kwôlê wo kwôni da engerem tô kôba, ju hôn nij. Na ôbi á, niné bi bôrni sam a wo jeré hena na ligi Iban a hen.*»

³¹ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «*Ken hôn nij ba?* ³² *Wulêri nêp nij wo ka userij aj i ba a wayê kwini erê erê aj ka dên penen. Nijba, ena penen ré, wôsa Iban na naj en.* ³³ *Na en kelênge kwôli are bay ka hen, bi kené uwôn bô jalê legen a. Ka gelij gusij sa terare a nà, nijba, ken bu bôrŋe iyêre wôsa en gôlij sa néé wo sa terare a nà nij.»*

17

Jêsu uwôl Ibari wô sa bay tôri

¹ Kirija Jêsu kôl hen iyôn kô nij menba, ay tiri bôrij kirij si derômaraj aj kôl iyôn ba: «*Iban, wulêri nêp nij. Ay kibi Kemam aj bi Kemam kôba, ay kem men.*

² *Wôsa ju biri tôô sa bijné ka sa terare a nà kêm bi ré bij ka ju biri hen merê wo naj kwini.* ³ *Aj merê wo naj kwini bi wo hen na, na bi bay ré hônem jôbi Emen waj tiri pôn nêj ham hen men, bay ré hôn Jêsu *Krist wo ju jori hen a men.*

⁴ *En gel dampare tom sa terare a nà men, en li jê wo na ju bên kôben a hen kô nij a men.* ⁵ *Iyôn ba, Iban, haw hen wo ju môrij hen na, ju hô ben dampare tipê to na en baj legem a tumô pa dema tô terare na ré dîj tô hen.»*

⁶ «Bijné ka sa terare a nà, ka na ju teraji ben hen na, en li kwôy aṅ bay hôn dampare tom. Bay na kam aṅa jeré ben hen, ôbi a, bay ré bi kwôlê sa kwôlê wom a hen. ⁷ Aṅ haw hen, bay hôn mega wo are kêm ka jeré ben hen na, ré hena na legem a. ⁸ Wôsa na kwôlo na ju kelan a ené kôlji men, bay enge bijn bôrji sara aṅ bay hôn dô wo ené hena na legem a tiri men, bay bi bôrji sam a mega wo jôbi a na ré joon a men.»

⁹ «Na wô sarji bay a ené uwôlem hen. En uwôlem na wô sa bijné ka sa terare a nà ré, nijba, wô sa ka ju ben hen, wôsa bay na kam. ¹⁰ Wôsa aṅga na kaṅê ba, na kam men, ka na kam ba, na kaṅê men. Aṅ bay ré gelij dampare tijê yirji a. ¹¹ Nôbi ena kwo sa terare a nà ré nij, nijba, bay ba, baji sa terare a nà tô, wôsa na herê legem a. Iban wo yi naṅ jengêri, bijné ka na ju ben hen na, ju gemji naṅ henem, aṅ bi bay yi mega gawra wo pôn, mega wo nabay kôba, nana pôn hen iyôn men. ¹² Kirijna na en baṅ naṅ ci sa terare a nà tô na, na en gemji naṅ henem. Na en gem ka na ju ben hen dîba, kwôni pôn nêṅ iyôn kôba, na kay ré. Nijba, na kema woṅ ôbi mênê pôn hari a kayê, aṅ bi kwôlo na yi bô magtubu to Emen a hen ré ô naṅ geréri. ¹³ Aṅ haw hen wo na herê legem a hen na, en kôl kwôli are bay ka hen wo en baa sa terare a nà tô, bi bay ré uwônij yi derê wupê mega wo yen nôbi kôba, dôren hen iyôn men. ¹⁴ En kôlji kwôlê wom menba, bijné ka sa terare a nà kaṅji yôd, wôsa bay li aṅga bijné ka sa terare a nà li hen né, mega wo nôbi kôba, ena kwo sa terare a nà ré hen iyôn men. ¹⁵ En uwôlen na wo jeré pôrji sa terare a nà ôrij legem a ré tô, nijba, jeré gemji wô wo Sidan woge wô bêji kayê hen dî. ¹⁶ Bay na ka sa terare a nà ré, mega wo nôbi kôba, ena kwo sa terare a nà ré hen iyôn men. ¹⁷ Bi tu kwôlê wom liji bi bay yi bijné ka yi naṅ jengêrji, wôsa kwôlê wom na, na tu kwôlê. ¹⁸ Mega

wo na ju joon perê bijné ka sa terare a nà hen iyôn na, nôbi kôba, en jéji perê bijné ka sa terare a nà hen iyôn men. ¹⁹ En ay yen lij jé bem wô sarji aṅ bi bay kôba, ré ayij yirji lij jé bem tiri hen iyôn men.»

²⁰ «Na wô sarji bay piniji a ené uwôlem hen né, nijba, wô sa ka a bê bôrji san a wô kwôlo bay ka ju ben hen a dôrji hen a men. ²¹ En uwôlem na wo bay kêm ré yi mega gawra wo pôn. Iban, bi bay bijn pôn naṅ na, mega wo nabay kôba, nana yi môṅ gawra wo pôn hen iyôn men, bi bay yi mega gawra wo pôn iyôn men. Aṅ bi bijné ka sa terare a nà ré bi bôrji san a wo jôbi a ré joon hen. ²² Hini emê wo na ju ben hen na, nôbi kôba, en biji men, aṅ bi bay ré bijn pôn mega wo nabay nana bijn pôn hen iyôn men. ²³ Aṅ nôbi naṅ ci nija gawra wo pôn mega wo jôbi naṅ en nana gawra wo pôn hen iyôn men, aṅ bi bay ré bijn pôn dô. Ôbi a, bijné ka sa terare a nà ré henê wo jôbi a na ré joon men, jeré geyji môṅ kwo jeré geyen hen iyôn men hen.»

²⁴ «Iban, en gey bi kirij ka ené merê ya hen na, bijné ka na ju ben hen ré mô ya men, aṅ bi bay ré gel dampare to na ju ben hen, wôsa ju geyen ca tumô dema tô terare na ré dîṅ tô. ²⁵ Iban woṅ ôbi lê aṅgaṅ derôre, bijné ka sa terare a nà na hônem ré, nijba, nôbi en hônem, aṅ ka na ju ben hen hôn wo jôbi a na ré joon. ²⁶ En li aṅ bay hônem men, na hô lê aṅ bi bay hônem damaṅ a. Aṅ bi geyé wo ju geyen hen na, bi bay kôba, geyij megêrji hen iyôn men, bi nôbi ené bijn pôn naṅ ci a men.»

18

Kwôli beré wo bay bu Jésus
(Mt 26: 47-56, Mk 14: 43-50, Lk 22: 47-50)

¹ Kirijna Jésus uwôl Emen hen iyôn kô nij menba, ôbi naṅ bay tôri dayji si cêgi tu kam ka bay uwôgeri Sédrôn aṅ bay ô bô yagê wo pônî wo bay banij gurô ya wo yi kirij bay ka

hen a. ² Menba, Judas wo a sa ayê sari hen hôn kirij bay ka hen dô, wôsa Jésus nap bay tôri ôrji ya gan gan. ³ Menba, Judas dera asgarjê nap bay gemé *iyéy Emen ka damné kap bay bê kwôbe nap *Parisijnêjê a joji hen erañ kirij bay ka hen nap tare topj tô deñere men, lampa men, anğan mapê a men. ⁴ Jésus hôn anğa ré sa liri hen, menba, ôbi jera kwiniji anj kôlji iyôn ba: «Ken woge na i ba?»

⁵ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nini woge na Jésus wo Najarêt.» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na nôbi bi a na.»

Judas wojn ôbi ayê sari hen kôba, nap ci ya men. ⁶ Kirijna Jésus kôlji iyôn ba: «Na nôbi bi a na», menba, bay hô nap cêgeriji anj herijji. ⁷ Jésus hô engeriji iyôn ba: «Ken woge na i ba?» Menba, bay kôl iyôn ba: «Nini woge na Jésus wo Najarêt.»

⁸ Menba, Jésus hô uwôlji sara iyôn ba: «Ré ené kelênge tumô ré na nôbi bi a ré na ré ba? A hena ré na nôbi a kené wogen ba, kamanj ka hen ba, ken dji ô anğaji.»

⁹ Ôbi kôl hen iyôn bi kwôlo na ré lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Ka na ju ben hen na, kwôni pôn nêj iyôn kôba, kay ré hen na, ariri ré lij.» ¹⁰ Simô Piyêr wo ôrij nap yebere topj kaskar to kôbri a hen, dô dij maa mana wo pôn wo *dami wo damné kap bay bê kwôbe wojn gusurô jô. Mana bi wo bay di mari jô hen na, hini na Malkus. ¹¹ Menba, Jésus kôlij Piyêr iyôn ba: «Dôbe yebere tom hôrij bô sabare a. Ju gey bi ené gelij gusij to Iban na dji gengij san hen né ba?»

Bay ôrij nap Jésus bij Aan dami wo damné kap bay bê kwôbe

(Mt 26: 57-58, Mk 14: 53-54, Lk 22: 54)

¹² Menba, asgarjê nap dami woji men, bay gemé iyéy Emen a men beroji Jésus anj harêri nap ganje. ¹³ Menba, tumô ba, bay ôrij nap dji iyé Aan a wo na môy Kayib wojn

dami wo damné kap bay bê kwôbe bô elê bi wo hen a hen. ¹⁴ Men, na Kayib bi a na kôlij damné ka Jubjê iyôn ba: «Hena gawra pôn ré ma wô sa bijé ka sa ira ba, dô hen.»

Piyêr uwôser dîré hôn Jésus ré
(Mt 26: 69-70, Mk 14: 66-68, Lk 22: 53-57)

¹⁵ Simô Piyêr nap ôbi tô Jésus wo pôn kôbiji tô Jésus. Ôbi tô Jésus wo pôn bi wo hen na, dami wo damné kap bay bê kwôbe hônî dô. Na ôbi á, bay ré dîri ô nap Jésus ira derô haba wo dami wo damné kap bay bê kwôbe bi wo hen a hen. ¹⁶ Nijba, Piyêr ba, ðebo baa nô kibi geré. Menba, ôbi tô Jésus bi wo hen so sa iyêl nap iyore to gem kibi geré hen menba, hende dî Piyêr ô ira men. ¹⁷ Hende gemé kibi geré hende to hen engerij Piyêr iyôn ba: «Jôbi ju na ôbi tô gawra bi wo hen men, ré ba?» Menba, ôbi kôle iyôn ba: «Enj enj, ena ôbi tôri ré.»

¹⁸ Kelanê dii menba, bay jé nap bay gemé iyéy Emen hen lamji tare iyêbe. Menba, Piyêr kôba, era sa iyêbe nap ci men.

Kwôlo dami wo damné kap bay bê kwôbe engerij Jésus

(Mt 26: 59-66, Mk 14: 55-64, Lk 22: 66-71)

¹⁹ Dami wo damné kap bay bê kwôbe engerij Jésus kwôlê gengij sa bay tôri men, sa ari gelé kari a men.

²⁰ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «En kôl kwôlê wupê tu wolé men, en gelij bijé are bô *iyéy dapare a men, bô iyéy Emen a men, kirij ka Jubjê kêm dap ya hen a men dîba, en li ani kani nap uwôbê ré. ²¹ Wô mi a jeré engeren ba? Engerij bijé ka na toy kwôlo na en dô hen. Wôsa bay hôn kwôlê bi wo na en dôrij hen.»

²² Kirijna Jésus kôl hen iyôn menba, ôbi gemé iyéy Emen wo pôn kwo ré ðebe kwa hen di Jésus tô mari a anj kôli iyôn ba: «Na hen iyôn a jeré uwôlij dami wo damné kap bay bê kwôbe kwôlê sara hen ba?»

²³ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Hena ené iyêl habij ba, ju gelen kwôlê bi wo en iyêl habij hen. A hena kwôlo ené iyêl hen na tiri ba, wô mi a jeré dên ba?»

²⁴ Menba, Aan jén naj Jésu naj kôbri wo ré harij bij dami wo damné kaj bay bê kwôbe Kayib.

Piyêr hô kôl dîré hôn Jésu ré
(Mt 26: 71-75, Mk 14: 69-72, Lk 22: 58-62)

²⁵ Kirij bay ka hen na, Piyêr dèbe iyêbe tare tori hende to hen baa ya menba, kwôni wo pôni engereri iyôn ba: «Jôbi kôba ju na perê bay tô gawra bi wo hen men ré ba?» Menba, Piyêr uwôser kôl iyôn ba: «Ej ej, ena ôbi tôri ré.»

²⁶ Mana wo dami wo damné kaj bay bê kwôbe wo pôni na gôbri kwo Piyêr na di mari jô hen kôli iyôn ba: «Kaman, na gelem bô yagê a naj dî ré ba?»

²⁷ Nijba, Piyêr hô uwôser a menba, kirij bay ka hen na, kura yel.

*Bay ôrij naj Jésu bij kelma *Pilal*
(Mt 27: 1-2,11-14, Mk 15: 1-5, Lk 23: 1-5)

²⁸ Tô kirij cud menba, bay hena naj Jésu iyé Kayib a ôrij iyé ôbi emê sa iyére wôj Rômê wo bay uwôgeri Pilat hen. Nijba, damné ka Jubnê ôrji ira ré wôsa Pilat na Jub ré, wôsa erê iyé kwôni na Jub ré na, a lê naj bay a kagemê. Bay gey bi yirji ré *kagem né, bi ciré ômij geserê *Pak.
²⁹ Na ôbi á, ôbi emê sa iyére Pilat ré so nô dema ré sa uwôjji hen. Kirijna ôbi sa menba, engeriji iyôn ba: «Na kwôli mi a kené uwôl sa gawra bi wo hen a ba?»

³⁰ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Hena gawra bi wo hen hena ré li habrê wôni ré ba, hena niné eraj naj dî tumôm a ba?»

³¹ Menba, Pilat uwôlji sara iyôn ba: «Berengeri ken ôrij naj ken-bay ken ô jerê kwôlê sari a naj tôô tonje.» Menba, bay hô uwôli sara iyôn ba: «Kenbay kaj Rômê

ken kelêni niné uwôlij kwôni kwôlê wôj temare sari a ré.»

³² Na hen iyôn apa kwôlo Jésu na kôl gengij sa geré temayri to dîré ma hen, ariri ré lij hen. ³³ Menba, Pilat bul hô ira ô uwôgê Jésu naj engereri iyôn ba: «Ju na kelma wo Jubnê bi ba?»

³⁴ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Kwôlo ju engeren hen, na kwo jôbi a ermé hen iyôn laba, na kwôni a kôlen hen iyôn gengij san dî ba?»

³⁵ Menba, Pilat uwôli sara iyôn ba: «Nôbi ena Jub ba? Na yênem kam naj damné kaj bay bê kwôbe a eraj naj ju ben. Nijba, ju la na mi ba?»

³⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Emê iyére tijê na to sa terare a nà ré. Hen apa emê iyére tijê hena ré na to sa terare a nà ná, hena manê kaj hena ré karê manê wô san naj bi bay ré buren bij damné ka Jubnê ré. Nijba, na hen iyôn né, wôsa emê iyére tijê na to sa terare a nà ré.»

³⁷ Menba, Pilat hô engereri iyôn ba: «Iyôn ba, ju na kelma dê?» Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na ôbi, a jeré kôl hen, ena Kelma. Nôbi en yên naj en era sa terare a nà wô derê kwôli tu kwôlê naj bijné kêm ka na ka tu kwôlê hen na, bay toy kwôlê wujê bi wo hen.» ³⁸ Menba, Pilat hô engerij Jésu iyôn ba: «Tu kwôlê ba, na mi ba?»

Bay uwôl kwôli temare sa Jésu a
(Mt 27: 15-31, Mk 15: 6-20, Lk 23: 13-25)

Cêgi kwôlê bi wo hen menba, ôbi hena hô si nô ô uné Jubnê naj kôlji iyôn ba: «Ken toy, nôbi en uwôj kwôlê wôni wo na berij gawra bi wo hen né. ³⁹ Nijba, naj hara wonge na, en uwôl dangay pôn pôn ta bêngge kwôy kwôy naj geserê Pak hen ba, ken gey bi ené uwôl kelma wo Jubnê ta bêngge ba?»

⁴⁰ Menba, bay ka gura naj kwônêrji iyôn ba: «Nini gey ré, ulêni Barabas ta dî.» Men né, Barabas bi wo hen na, na bandi men.

19

¹ Menba, *Pilat ay tôô bi bay ré yêmnê Jêsu naŋ tinêre. ² Asgarjê gaa jabga woŋ kenare naŋ gesem aŋ dôbri sari a men, bay dôbri bargay kaŋ kenare ka sêyi yiri a a men. ³ Menba, bay uso dâ ligiri a aŋ kôli iyôŋ ba: «Dosé tom kelma wo Jubnê» men, bay sêri tô mari a men.

⁴ Menba, Pilat hô so nô aŋ kôlij Jubnê iyôŋ ba: «Gelêŋge, en saŋ naŋ dî nô béŋge bi kené hôn mega wo ené uwôŋ kwôlê wôni wo habiŋ yiri a ré.»

⁵ Jêsu so naŋ jabga woŋ kenare woŋ gesem naŋ bargay ka sêyi kaŋ kenare ka bay ré tôbri yiri a hen. Menba, Pilat kôl iyôŋ ba: «Gelêŋge, gawra bi a hen.»

⁶ Kirija damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ bay gemérji gili hen iyôŋ menba, bay bi gura kôl iyôŋ ba: «Béringeri sa gurô tagelê, béringeri sa gurô tagelê.» Menba, Pilat kôlji iyôŋ ba: «Kenbay ken biri aŋ ken ô bééri sa gurô tagelê dîba, nôbi en uwôŋ ani kani ka ôbi li ka habiŋ né.»

⁷ Menba, Jubnê uwôli sara iyôŋ ba: «Nibay nini ôriŋ naŋ tôô toni ya aŋ naŋ tôô toni hende to hen na, niŋa deréri, wôsa ôbi kôl dîré na Kema Emen.»

⁸ Kirija Pilat toy kwôlê bi wo hen iyôŋ menba, harê hô liri damaŋ a. ⁹ Ôbi hô kini merêri a aŋ engeriŋ Jêsu iyôŋ ba: «Jôbi ju na gawra wo yôŋ ba?»

Niŋba, Jêsu uwôli kwôlê wôni sara ré. ¹⁰ Menba, Pilat kôli iyôŋ ba: «Na nôbi a jeré wômen tôŋ hen ba? Ju hôn mega wo ené ôriŋ naŋ néé woŋ béremare sa gurô tagelê men, kwoŋ uwôlemare ta a men iyôŋ né ba?»

¹¹ Menba, Jêsu uwôli sara iyôŋ ba: «Hen aŋa Emen henaŋ ré bem néé bi wo hen ré ba, henaŋ jeré ôriŋ naŋ néé wôni san a ré kwôy. Na ôbi á, kirija kwo ré beren bem hen na, ôbi li na têriŋ to dami dêm.»

¹² Kirij bay ka hen na, Pilat woge geré dîré ulêri ta. Niŋba, Jubnê ka gura kôl iyôŋ ba: «Hena jeré uwôli

ta ba, ju na melaŋ kelma wo dami *Sésar ré kwôy. Kwôni wo li yiri môŋ kelma iyôŋ na, ôbi na ôbi bayi Sésar.»

¹³ Kirija Pilat toy kwôlê bi wo hen iyôŋ menba, ôbi soŋ naŋ Jêsu nô aŋ ô merê kirij jerê kwôlê ka bay uwôl daŋne ya ka bay uwôgeji naŋ hébre «Gabata» hen. ¹⁴ Na wulê woŋ beré sa têê geserê *Pak. Tare dèbu diŋne niŋ menba, Pilat kôlij Jubnê iyôŋ ba: «Gelêŋge, kelma woŋge bi.»

¹⁵ Niŋba, Jubnê bi gura kôl kibriji pôn hôm iyôŋ ba: «Diri, diri, bééri sa gurô tagelê.» Menba, Pilat kôlji iyôŋ ba:

«Kelma woŋge bi a kené gey bi nôbi ené bééri sa gurô tagelê hen ba?» Menba, damné kaŋ bay bê kwôbe kôl iyôŋ ba: «Kelma woni na Sésar pôn nêŋ hari.»

¹⁶ Menba, ôbi nôge Jêsu biji bi bay ré ô bééri sa gurô tagelê.

Bay bér Jêsu sa gurô tagelê

(Mt 27: 32-44, Mk 15: 21-32, Lk 23: 26-43)

Menba, bay biri ôriŋ. ¹⁷ Jêsu ay gurô tagelê wori aŋ saŋ kirij ka bay uwôgeji ibé sa gawra ka naŋ kibi hébre ba bay uwôgeji Gwôlgwota hen. ¹⁸ Na kirij bay ka hen a aŋa bay ré bééri sa gurô tagelê ya naŋ biŋé ka pôni wôô. Kwo pôni sa kôbri gusurô men, kwo pôni sa kôbri maa men aŋ Jêsu derôri a.

¹⁹ Pilat dî are yi gurô aŋ di ta sa gurô tagelê wo Jêsu a aŋ kôl iyôŋ ba: «Jêsu wo Najarêt, kelma wo Jubnê.»

²⁰ Jubnê kwône dênse kwôlê bi wo hen wôsa kirij ka bay bériŋ Jêsu ya hen na, dâ naŋ iyére. Aŋ are bay ka bay li di ta hen na, na naŋ kibi hébre men, kibi latên men, kibi grêk a men. ²¹ Damné ka bay bê kwôbe ka Jubnê kôlij Pilat iyôŋ ba: «Di <Na kelma wo Jubnê> ré niŋba, ju dî <Ôbi ré kôl iyôŋ ba: «Ena kelma wo Jubnê.» > »

²² Menba, Pilat uwôlji sara iyôŋ ba: «Aŋga en dî tôŋ da niŋ na, yi na yériji.»

²³ Kirija asgarjê bér Jésu kô nij menba, bay pô bargay kari soderé kirij pôrbu aṅ cénji. Bay ay bargay kari kaṅ kabrêri ka yêngi ka tu senrêrji naṅ aṅ na kibi bargay pôn nêṅ hena ta kwôy era tôṅ. ²⁴ Menba, bay kôl iyôn ba: «Na yêgerêṅge ré nijba, na jibij jala terê gelé na i a beré ba?» Aṅ bi kwôlo na lijn bô magtubu to Emen a hen, ariri ré lijn. Magtubu hende to hen kôl iyôn ba: «Bay cén bargay kaṅê men, kaṅ kabrên bay jibij jala terê a men.» Na hen iyôn a asgarjê ré li hen.

²⁵ Da kwa gurô tagelê wo Jésu a na, yori naṅ yêre dëbiji ya, Mari toṅ tam Klopas men, Mari to Magdala a men. ²⁶ Kirija Jésu gel yori men, gel ôbi tôri wo ôbi geyri gaṅ hen dëbu kware a men na, ôbi kôle iyôn ba: «Yon, gel, kemaré a hen nij.»

²⁷ Men, ôbi kôlijn ôbi tôri bi wo hen iyôn ba: «Gel, na yom a hen.» Ayij tôri wulê bi wo hen na, ôbi ôrij naṅ tu iyére tori.

Temay Jésu

(Mt 27: 45-56, Mk 15: 33-41, Lk 23: 43-49)

²⁸ Cêgeri wori menba, Jésu hên wo are kêm ré kô nij menba, kôl iyôn ba: «Kam dêên.» Aṅ bi kwôlo lijn bô magtubu to Emen hen na, ré bij.

²⁹ Kirij bay ka hen na, bapã gerêṅgê wo pônî yi naṅ kam tinãdor ka bay uwôgeji binêger hen bô. Asgarjê dôbe jaa bô a aṅ dôbe kibi gurô wo bay uwôgeri *hisôp hen aṅ uson sa dôbri kibri a. ³⁰ Kirija Jésu yi kam ka gerãṅgi bay ka hen menba, ôbi kôl iyôn ba: «Kibi are kêm derij nij.»

Menba, ôbi di sari tôṅ menba, kibri wôm hari nij.

³¹ Kirij bay ka hen na, na wulê won jãnê sa tê kwô won emê *sa merê ta a menba, Jubnê hare wô wo temay Jésu naṅ gawrê ka wô hen maa ré yé kwôy sé sa sa merê

ta, wôsa sa merê ta na, na sa to dami. Menba, bay ô engeré Pilat ré pôy têrji aṅ bi bay ré ma lew aṅ ré tô temayriji bi tôṅ. ³² Bijé ka bay bérji naṅ Jésu hen na, asgarjê sa pôy têrji wô kêm. ³³ Kirija bay sa sa Jésu a menba, bay gel wo ôbi ré ma nij menba, bay dî piyê têri ba, mera. ³⁴ Asgar wo pônî jebu kabrê Jésu naṅ yêre menba, kirij bay ka hen na, kwôbe naṅ kam so. ³⁵ Kwo gel are bay ka hen na, dô kwôliji aṅ kwôlê wori bi wo hen na tiri men, ôbi hên wo dîré kôl na tu kwôlê men, dîré kôl hen iyôn bi kenbay kôba, kené bij bôrṅge sara men. ³⁶ Are bay ka hen yi hen iyôn bi magtubu to Emen ré ô naṅ gerere magtubu hende to hen na kôl iyôn ba: «Ibéri wônî pôn nêṅ iyôn kôba, a bôn né.» ³⁷ Men, magtubu hende to hen hô kôl iyôn ba: «Bay a sa gelé kwo bay na cibri hen a men.»

Si Josêp naṅ Nikwodêm em Jésu

(Mt 27: 57-61, Mk 15: 42-47, Lk 23: 50-56)

³⁸ Cêgê menba, Josêp wo Arimaté won ôbi ayê bôô hen era sa engere Pilat dîré erê ayê temay Jésu, wôsa ôbi na ôbi tô Jésu nijba, na naṅ jalê, wôsa ôbi hariṅ Jubnê. Pilat dege naṅ dî sara dema ôbi ré ô ayê temay Jésu ôrij tô. ³⁹ Nikwodêm wo na ô naṅ yoyre ô uné Jésu hen eraṅ naṅ ider wo dîné dô wo bay li naṅ *miir men, alowês a men hen comlé tôre subu. ⁴⁰ Si Josêp naṅ Nikwodêm ayji temay Jésu légere naṅ kibi bargay ka bay yêgerê men wuse ider sari a men mega wo Jubnê liirij hen iyôn. ⁴¹ Kirija bay na bérij Jésu ya hen na, na dã kwa kini banê gurô aṅ kirij bay ka hen na, kamjê ka kôrbi ka bay kerge bô keram a ka bay emij kwôni ya sa pôn né hen yi ya. ⁴² Na bô kamjê bay ka hen a bay ré emij Jésu ya, wôsa na kamjê ka yi dã naṅ kirij

ka bay na bééri ya hen. Wôsa Jubné fu sa têe anɔa gengin sa sa merê ta.

20

Jésu ji si kampê

(Mt 28: 1-8, Mk 16: 1-8, Lk 24: 1-12)

¹ Naɔa sa demas tô kirin cud wo kirin baa hendu d'urum d'urum tô menba, Mari to Magdala ô sa kampê. Menba, hende gel kulman keram wo bay na ligin kibi kampê hen gerɔgin yi wolé. ² Hende ge ô uné Simô Piyêr naɔa ôbi tô Jésus wo pôni wo Jésus geyri gaɔa hen aɔa kôlji iyôn ba: «Bay dô Kelma kampê ôrin aɔa nini hôn kirin ka bay uwôli ya hen né.»

³ Piyêr naɔa ôbi tô Jésus wo pôni bi wo hen siji gerji ô sa kampê. ⁴ Menba, bay gerji wô bem ninba, ôbi tôri wo pôni bi wo hen ge gôlin Piyêr aɔa bin sa kampê tumô. ⁵ Ôbi denge tòn kôbe bô kampê menba, gel na kibi bargay ka bay na lêgerin Jésus hen, a yé tòn mera. Ninba, ôbi si bô kampê ré. ⁶ Simô Piyêr wo guro cêgeri a tòn tòn hen sa menba, si bô kampê menba, gel na kibi bargay a yé tòn mera. ⁷ Men, bargay ka bay na lêgerin sa Jésus hen, lêgerin yi wolé piniji d'iba, yi naɔa ka bay na lêgerin yiri hen né. ⁸ Menba, ôbi tô Jésus wo ré guro sa tumô hen si bô kampê aɔa gel menba, ôbi bi bôri sara. ⁹ Wôsa kwôlo na lin bô magtubu to Emen a wo Jésus ré jê sé kampê hen na, kwôy saɔa wulê bi wo hen na, bay tôri na hôn ré tô. ¹⁰ Menba, bay tô Jésus bay ka wôo hen bilji hô in.

Jésu si sa Mari to Magdala

(Mt 28: 9-10, Mk 16: 9-11)

¹¹ Ninba, Mari d'ebe nô kibi kampê sôm. Kirina hende sôm d'ibin iyôn menba, denge tòn nêl bô kampê. ¹² Menba, hende gel *manê ka derômaran a wôo ka tôbe bargay ka bôri môrji kirin ka bay na uwôlin Jésus ya hen, kwo pôn si sari men, kwo pôn si cêbêri men. ¹³ Menba,

bay kôle iyôn ba: «Iyore, wô mi a meré sôm ba?» Menba, hende uwôlji sara iyôn ba: «Wôsa bay dô temay Kelma wunê aɔa en hôn kirin ka bay uwôli ya hen né.»

¹⁴ Kirina hende kôl hen iyôn menba, bare cêgere menba, gel Jésus d'ebe hen ninba, hende hôn wo ré na Jésus ré. ¹⁵ Menba, Jésus kôle iyôn ba: «Iyore wô mi a meré sôm ba? Mu woge na i ba?» Menba, hende kôl yaɔa ba, ré na ôbi gemé kini banê gurô bi wo hen menba, hende kôli iyôn ba: «Gawra, hena ré na jôbi a ré ayêri ôrin wolé ba, ju kôlen na erê ô ayêri.»

¹⁶ Menba, Jésus uwôgere: «Mari», menba, hende bul aɔa uwôgeri: «*Raboni», naɔa kibi hébre bôri na ôbi gelin biné are.

¹⁷ Menba, Jésus kôle iyôn ba: «Heben né wôsa en ô ta ligi Iban a ré tô. Ninba, ô mu ô uné yênen aɔa mu kôlji iyôn ba, ené erê ta ligi Iban a wo na Ibarenge kenbay men, ligi Emen wunê a wo na Emen wonge kenbay men hen.»

¹⁸ Menba, Mari to Magdala ô kôlin bay tô Jésus wo teré gelo Kelma aɔa hende kôlji kwôlo ôbi ré kelare hen.

Jésu si sa bay tôri a

(Mt 28: 16-20, Mk 16: 14-18, Lk 24: 36-49)

¹⁹ Perare to demas hende to hen na, bay tôri danji mô bô ira aɔa legeji kermiɔa dô sarji a, wôsa bay hariɔa Jubné. Menba, Jésus so d'ebe derôrji a aɔa kôlji iyôn ba: «Bi bô jalê wo Emen baa naɔa ken.»

²⁰ Kirina ôbi kôl hen iyôn menba, ôbi gelji hôlmê iyare to kôbri men, kwa bôri a men. Kirina bay tôri gili hen iyôn menba, yirji dôrji daman. ²¹ Menba, Jésus hô kôlji iyôn ba: «Bi bô jalê baa ré ken. Mega wo Iban na joon hen na, nôbi kôba, en jénge men.»

²² Kirina ôbi kôl hen iyôn kô nin menba, ôbi dô bul wo dami sarji a aɔa kôlji iyôn ba: «Engeɔa Tunu toɔa hendi bô bôre. ²³ Biné ka ka d'ê bôrnge jalê sa têrin toji a hen na,

Emen kôba, a dé bôri jalê sa têriñ toji a men, ka ken di bônge jal têriñ toji a ré hen na, Emen kôba, a dé bôri jalê sa têriñ toji a ré men.»

Kwôlo Jésus kôliñ Tomas

²⁴ Tomas ôbi tôri wo pônî perê ka môj kibi wôô wo bay uwôgeri Kerma hen ré nañ kirîna Jésus ré sijn sa megêri a hen. ²⁵ Tô megêri ka baa hen kôli iyôn ba: «Nini gel Kelma.» Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Hena ené gel kôbri wo bay na di nañ pônDé hen né men, hena ené dôbe kôben hôlmê iyare to kôbri a hen ré men, hena ené dôbe kôben kwa kabrêri ka bay na cubu nañ dargaw hen né a men na, na bê bôn sara ré kwôy.»

²⁶ Wulê marge cêgê menba, bay tô Jésus hô danji bô ira menba, Tomas nañ ci nij. Kermijn ligirijn ta menba, Jésus so dèbe derôrji a añ kôl iyôn ba: «Bi bô jalê baa ré ken.»

²⁷ Menba, ôbi kôliñ Tomas iyôn ba: «Eran nañ kôbem nà añ ju hamijn hôlmê iyare to kôben a men, uson nañ kôm nà añ ju hamijn hôlmê iyare to kwa kabrên a hen a men, añ ju di narê kwôlê wom baa añ ju bi bôm sara.»

²⁸ Menba, Tomas uwôli sara iyôn ba: «Kelma wupê, Emen wupê.»

²⁹ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Na wô gelé wo ju gelen hen aña jeré bi bôm sara hen. Nijba, bijné ka gelen né añ bi bôrji san a hen na, yirji a dôrji.»

³⁰ Jésus hô li angañ ginê ka gay gay kwône a tu bay tôri a nijba, kwôliji kôliñ bô magtubu a na ré. ³¹ Nijba, are bay ka hen lij bô magtubu a hen iyôn, bi kené bi bônge sara mega wo Jésus ré na *Krist Kema Emen añ hena kené bi bônge sari a ba, kené môriñ tu geñ sa kibri.

21

Jésu si sa bay tôri ka jurgem a hen kibi cér wo bay uwôgeri Tibériyad hen

¹ Cêgê menba, Jésus hô si sa bay tôri a kibi cér wo Tibériyad a. Geré sé wo ôbi sijn sarji a bi a na.

² Wulê wo pônî na, Simô Piyêr men, Tomas woñ Kerma hen men, Nataniyêl wo Kana bô emê wo Galilé a nañ kam Jébédé men, bay tô Jésus ka pônî wôô a men bay kém danji kirijn pôn. ³ Simô Piyêr kôli iyôn ba: «Na erê uré.»

Menba, bay kôli iyôn ba: «Nibay kôba, nijba erê nañ ju men.»

Menba, bay si ô añ dayji bô bato a ôrji uré. Yoyre hende to hen na, bay bu kuyê kani pôn nêñ iyôn né kwôy. ⁴ Tô kirijn pulôl menba, Jésus dèbu kibi cér a nijba, bay tôri hôn wo ré na ôbi ré. ⁵ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Kam manê, ken bu kuyê kani ré ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nini bu ani ré kwôy.»

⁶ Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Bênge bera si sa kôbi gusurô hen iyôn añ ka upé kuyê.»

Bay uwôl bera menba, bay nêw wurêre ta bijn ré nij, wô kuyê ka mêy ka bay pera hen. ⁷ Menba, ôbi tô Jésus wo Jésus geyri gañ hen kôliñ Piyêr iyôn ba: «Na Kelma.» Menba, kirîna Simô Piyêr toy wo ré na Kelma hen iyôn menba, ôbi hô dôbe bargay ka ôbi ré hariñ tô bôri urijn hen añ, nengere kurijn kam a. ⁸ Tô bay tô Jésus ka baa hen jubo bato wuroñ kuyê ka wôn bera hen eran guba cér a, wôsa bay ré na mêter arew nañ guba cér. ⁹ Kirîna bay sa bijn guba menba, bay gel deseri tare to kuyê jéén sara nañ mapa yé kwa a menba, Jésus kôli iyôn ba: ¹⁰ «Erange nañ kuyê ka ken pera hen dé iyôn.»

¹¹ Simô Piyêr day bô bato a añ wuro bera to kuyê ka damné arew nañ tôre bay kibi subu wôn bô ta hen tôñ, bi wo kuyê wôn bera kém hen kôba, hende yêgerijn ré kwôy. ¹² Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Erange ken sa ôm.» Nijba, ôbi tôri wônî pôn iyôn kôba, nêw engeréri iyôn ba: «Ju na i ba ré.» Wôsa bay

hôn wo ré na Kelma nij. ¹³ Menba, Jésu uso da aṅ ay mapa aṅ biji men, hô pô kuyê biji a men.

¹⁴ Hen a ba, na têtê subu tori wo Jésu sijn sa bay tôri a kirijna ôbi jijn sijn kampê hen.

Jésu iyêl naṅ Piyêr

¹⁵ Kirijna bay ôm are kô nij menba, Jésu engerij Simô Piyêr iyôn ba: «Simô kema Ja, ju geyen gôlij kamaṅ ka baa hen ba?» Menba, Simô Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Ew Kelma, ju hôn wo ené geyem.» Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Iyôn ba, ju abe kam gamgê kapê ben.»

¹⁶ Jésu hô engereri wo têtê wô wori iyôn ba: «Simô kema Ja, ju geyen ba?» Menba, Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Ew Kelma, ju hôn wo ené geyem.» Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Iyôn ba, ju gem gamgê kapê ben.»

¹⁷ Jésu hô engereri wo têtê subu iyôn ba: «Simô kema Ja, ju geyen ba?» Menba, tu Piyêr li ja wô engeré wo Jésu ré engereri têtê subu iyôn ba: «Ju geyen ba?» hen. Menba, ôbi uwôli sara iyôn ba: «Kelma, ju hôn are kêmen, ju hôn wo ené geyem a men.» Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Iyôn ba, ju abe gamgê kapê ben. ¹⁸ Na tu kwôlé a ené kôlem hen: Kirijna na ju baṅ mana tô na, jôbi a na harê tô bôm wom naṅ kôm men, ju ô kirij ka bôm jôbi a na geyé a men. Nijba, kirijna já halê na, já perê kôm ta aṅ na kwôni wo daṅgi a harem tô bôm aṅ a ayem ôrij kirij ka bôm gey ré a hen.»

¹⁹ Ôbi kôl hen iyôn diré gelij temare to Piyêr ré sa ma hen aṅ ré na temare to ré sa ulê hini emê sa Emen. Kirijna Jésu kôl hen iyôn kô nij menba, ôbi kôlij Piyêr iyôn ba: «Era tòn a.»

²⁰ Kirijna Piyêr bare cêgeri menba, ôbi gel ôbi tô Jésu wo Jésu geyri gaṅ hen era tôrji a. Na ôbi a na yé kabré Jésu a kibi emê aṅ na engereri iyôn ba: «Kelma, na i bi a ayê sam hen ba?» ²¹ Kirijna Piyêr gili menba, ôbi

kôlij Jésu iyôn ba: «Kelma, a kwo na ba, na mi a sa sari a men ba?»

²² Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Hena ené gey bi ôbi ré mô geṅ kwôy wo ené buloṅ herañ ba, dôlem jôbi iyeṅ ba? Jôbi ju era tòn a.»

²³ Sa kwôlé bi wo hen a na, bay ayê bôô kôl iyôn ba, ôbi tô Jésu bi wo hen ré ma ré. Nijba, Jésu na kôlij Piyêr mega wo ôbi tôri bi wo hen ré ma ré ré, nijba, Jésu na kôli na iyôn ba: «Hena ené gey bi ôbi ré ma ré kwôy wo na buloṅ herañ ba, dôlem jôbi iyeṅ ba?»

²⁴ Na ôbi tô Jésu wo Jésu geyri gaṅ bi a derê kwôli are bay ka hen men, na ôbi a lê bô magtubu hende to na hen a men. Aṅ nini hôn wo kwôlé bi wo ôbi ré dô hen na, ré na tiri.

²⁵ Jésu hô li aṅga daṅgi kwône a. Aṅ hena bay ré gey ciré derê kwôliji pôn pôn kêmen bô magtubu a ba, kirij ka bay ré bij magtubu hende to hen ba, ré naṅ sa terare na.

Magtubu to Jé lê bay jé to Luk li Kwôlo kôl kwôli magtubu to Luk li hen

Magtubu to Jé lê bay jé na, na magtubu to jôgij wôô to Luk li. Bô to tumô a to na Kwôlo Dôri hen na, ôbi na kôl na kwôli anğa Jé su na li kirija ôbi na ban sa terare a nà mera. Ayij tôri sa ayê wo Emen ayri hôrij derômaran a (Sapitre 1: 11) men, merê wo ôbi mô perê bay tôri a hen ba, yi gay nij. Wôsa bay gili nan tirji na iyôn ré nij.

Na hen iyôn a, magtubu Jé lê bay jé ré kôl wô dé tô dapare to bay ayê bôô hen. Jé su mô perêrji a nan tini to li jé bô bay ayê bôô a hen. Ôbi kôl kwôli dapare to bay ayê bôô ka na Jubnê hen (nan *ôbi jé Piyêr) Jérusalêm a men, bijné ka na Jubnê ré ka Antiyôk a men, Kworênt a men, Pilip a a men. Kwôli kergare toj ulê béré to *ôbi jé Pol men, gusij to dapare hende to kôrbi hende to hen men, kwôli janê wo bay ayê bôô bay ka hen jan kwôlé woji bi wo hen nan néé wo Tini Kelma men hen.

Luk dêñse magtubu kwône dema, ré lij magtubu to Jé lê bay jé hen tô. Perê magtubu hende to ôbi dêñse hen na, tori toj yiri to ôbi li sa pôn pôn hen. Kirija ôbi kôl kwôli kergare toji to bay hena Trowas wô erê Pilip a hen na, ôbi ôm nini nini gel wo ôbi ré ya men (Sapitre 16:10-40), kergare toji hende to hen ôrij nan ci kwôy bijn Jérusalêm, an na ya hende to hen a, bay ré bu Pol (Sapitre 20: 5 - 21: 18) men, hena wo bay hena Sésaré wô erê Rôm an Pol li elê wôô ya hen, dema bay ré jô kwôlé sari a tô (Sapitre 27-28).

Anğa tumô ba, Luk kôl kwôli soderé wo diré soderé magtubu tori hende to hen tôñ (Sapitre 1:8)

men, kwôli dé tô dapare to bay ayê bôô Jérusalêm a cêgi ayê wo Emen ay Jé su hôrij derômaran a hen (Sapitre 1:1 - 8: 3) men, kwôli béré Kwôlo Dôri wo ôm gôrij sa iyére (Sapitre 8: 4 - 12: 25) men, ôm perê bijné ka kibi cér Méditerrané men, ôm kwôy bijn Rôm iyére to dami to bô emê wo sa terare a nà (Sapitre 13 - 28: 31).

Béré Kwôlo Dôri bi wo hen, ôm nan kirij kirij sa terare a nà nà sa kibi derê kwôlé wo bay jé men, kwôli kelêrji tumô bijné a a men. Kwôli Jé su wo bay dô bijn bijné kêm hen na, (Jubnê men, bijné ka na Jubnê ré hen men) na, Jé su bi wo na mô sa iyé Palistin a hen. Tunu toj hendi bô bôré yêge sa Jé su bijn tôri kwôy kwôy men, sa kwôli kelêri men, sa jé lêri a men.

Kwôli anğa kôlij bô magtubu to Jé lê bay jé a nà ná, na kwôli anğa églis to nan elê bi wo kêm hen ré lê: Ulê béré Kwôlo Dôri wo Jé su Krist bijn gawrê sa terare a na kêm.

*Jé su kôl kwôli Tunu toj hendi bô
bôré to Ibari ré joñ*

(Lk 1: 1-4)

¹ Dami wujê Téwpil, bô magtubu tijê to tumô to na en li hen na, na en kôl kwôli anğa Jé su na li men, kwôlo ôbi na gelij bijné a men. Kwôli are bay ka en kôlem kwôliji hen na, na kirija ôbi na ayij tô jé wori hen. ²⁻³ Kwôy wulê wo Emen ayri hôrij derômaran a. Pa dema Emen ré ayri hôrij derômaran a tô na, cêgi temayri a na, na bay jé bay ka ôbi na tôrji hen a, ôbi ré si sarji a tumô têê kwône nan yiri na iyôn kwôy wulê tôre pôrbu an gelji wo ré na dôbi a ré jê sé kamnê hen men, kôlji kwôli *emê iyére to Emen a men. Ôbi na gelij bay jé ka ôbi na tôrji hen, tôô tori hende to hen nan néé wo Tunu toj hendi bô bôré.

*Jé su kôlji kwôli Tunu toj hendi bô
bôré to Emen ré joñ biji*

4 Wulê wo pôni ôbi mô om emê nap ci, menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Merênge Jérusalêm a nà kwôy ken gem anja Iban na genge diré bénge an na en kelênge kwôliji hen, dîba, ken ô anê ré tô. 5 Wôsa Ja ba, na lij bîné batêm na nap kam nijba, era baa tumô a hen na, na nap Tunu toj hendi bô bôre a Emen ré lénge kenbay batêm nij.»

Jésu day ô derômaran a

6 Kirîna bay tô Jésus môrji nap dî baa ya tô menba, bay engereri iyôn ba: «Kelma, na wulê bi wo hen a jeré hô bîj kam *Israyêl kenare toji hôrij hen ba?»

7 Menba, ôbi uwôlji sara kôl iyôn ba: «Kwôlo gengij sa wulê nap tayi kwôlo ken engeren hen na, dôlênge kenbay ré, nijba, na Iban a gengé nap bô geyé wori. 8 Nijba, kenbay ba, ka sa upé néé kirîna Tunu toj hendi bô bôre a herbo sarnge a dema kené yé bay deré kwôlen Jérusalêm a men, Judé a men, Samari men, gôrij kirij kêm sa terare a nà a men tô.»

9 Kirîna ôbi kôlji hen iyôn kô nij menba, Emen biri day tirji a hen bô kirij ka geri a ô derômaran a.

10 Kirîna bay debû bô derômaran déj kirij ka Jésus ôrij ya hen baa ya tô, menba, gawré wôô ka tôbe bargay ka bôri soji dîbiji kwarji a. 11 An kôlji iyôn ba: «Ken gawré ka Galilé, wô mi a kené debe bô derômaran hen iyôn ba? Jésus bi wo Emen biri day ô derômaran a an ken debû bô hen na, herari kôba, a yé môj ôbi wo ken gili ôrij derômaran a hen iyôn têj têj.»

Bay dô gawra pôn gasij hôlmé Judas

12 Bay tô Jésus hena sa Keram wo Olibiyé heraji Jérusalêm a, hena ya erê Jérusalêm a na, na kilométer pôn. 13 Kirîna bay hena sa keram heraji uwo menba, bay day bô iyére to tayi to bay dayrij ya gan gan hen. Kaman ka day ô bô iyére hende to

hen a na: Piyêr, Ja, *Jak, André, Pilip, Tomas, Bartélémi, Matiyé, Jak kema Alpé, Simô won kema iyére hen nap Jud won kema Jak hen. 14 Bay kôlij kapniji an danji ta ta wô uwôlê Emen nap bôô pôn an yébé ka pôni men, si Mari toj yoo Jésus men, yêneri a men nap ci ya men.

15 Wulê sem cêgê menba, bay ayê bôô arew nap tôre wôô danji menba, Piyêr hena debû ta perêrji a wô kelê kwôlê. 16 Ôbi kôl iyôn ba: «Yênên, kwôlo magtubu to Emen na kôl an Tini na yége sari ca tumô yej bîj Dabid an ôbi na kôl kwôli Judas wo ré sa deré tumô bay beré Jésus hen na, ariri ré lij nij. 17 Judas Iskariyôt bi wo hen na, na na kwoni an na uwoj jé môj kwo nini li hen iyôn men.»

18 (Na nap lari kwôbe bi wo ôbi na uwôj hen a ôbi na ré kelij yagê menba, na sa kurij an bôri waj an kworjéri begij kêm an. 19 Bîné ka Jérusalêm kêm toy kwôli anja sa sa Juda a hen. Na ôbi á, bay ré uwôge yagê bi wo Hakeldama hen, bôri na «yagê won kwôbe.»)

20 «Ôbi a, bay ré li bô magtubu toj kurôj kôl iyôn ba:

<Bi bô iyére tori yi senge men, bi kwôni mô bô ré men.>

Men, hô lij kôl iyôn ba:

<Bi kwôni wo dangi ré gaseri kini jé wori a a men.>

21-22 Bi kwôni wo dangi era sa jôgij nap na sa deré kwôli jê sé wo Kelma Jésus. Bi na kwôni wo na ô nap na wulê kêm wo Kelma Jésus na ô nap na nap kirij kirij hen, ayij tôri sa batêm to Ja na liri a kwôy wulê wo Emen ayri perêrna ôrij derômaran a hen.»

23 Menba, bay tô bîné wôô dî tumôrji a bay a na si Josêp wo bîné uwôgeri Barsabas men, Justus men hen men, Matiyas a men.

24 Menba, bay ayê bôô kêm uwôl Emen kôl iyôn ba: «Kelma, jôbi wo ju hôn bô gawré pôn pôn kêm hen

na, geléni kwôni wo ju dôri perê kamaŋ bay ka wôô hen, ²⁵ bi ré yi *ôbi jé hôlmê Judas wo na ay jé wori déŋ aŋ ôriŋ kiriŋ kaŋ mênê ka na yi gengiŋ sari hen.»

²⁶ Menba, bay pool hiniŋi ta aŋ bay ay pôn perê menba, na Matiyas a bay ré ayri jôgiŋ naŋ bay jé ka môj kibi pôn hen.

2

Emen joŋ naŋ Tunu toŋ hendi bô bôre biŋ biŋé kari

¹ Kiriŋa sa lê geserê *Pantékwôt nêmen menba, bay tô Jésu daŋji kiriŋ pôn. ² Kiriŋ bay ka hen na, néé ani ema si ta môŋ kal wo dami iyôŋ, aŋ so wôn bô iyére to bay môriŋ ya hen berêj ta. ³ Menba, ani geliŋ môŋ kôli tare iyôŋ aŋ useriŋ mô sarji a pôn pôn kêm. ⁴ Menba, kiriŋ bay ka hen na, Tunu toŋ hendi bô bôre wôn bôri aŋ li aŋ i i kôba iyêl kibi kwôlé wo daŋgi wo Tunu hende to hen a biri a ré iyêl.

⁵ Wulê bi wo hen na, Jubnê kaŋ bay lê tôô Emen ka hena sa iyére to gay gay to sa terare a nà môriŋ Jérusalêm a ya men. ⁶ Kiriŋa bay toy tôô bay tô Jésu ka iyêl hen iyôŋ menba, biŋé dayriŋ naŋ kwônêriŋ aŋ tiniŋi ge kay, wôsa i i kôba toy kwôlé wo bay ayê bôô kôl hen naŋ kibi kwôlé wori, kwôlé wori. ⁷ Kiriŋa bay toy hen iyôŋ menba, tiniŋi ge kay yôd aŋ bay kôl iyôŋ ba: «Biŋé bay ka kêm ka iyêl hen, na ka Galilé ré ba? ⁸ Menba, na iyeŋ a i i ba, ré toy kibi kwôlé wori kwôlé wori kibriŋi a hen iyôŋ di ba? ⁹ Wôsa nabay kêm ka nana dèbe nà ná, nana ka tôrna gay gay, ka hena Partiya a men, Médiya a men, Elam men, Mésopotami a men, Judé a men, Kapadôs a men, Pônt a men, Asi a men, ¹⁰ Priji a men, Pampili a men, Ejipt a men, bô emê wo Libi to dâ naŋ Sirên hen men, ka na Rômêŋê ka mô nà a men. ¹¹ Kamaŋ ka Krêt a naŋ Arabnê kôba, ya naŋ naa men, perêrna hen kôba, Jubnê kaŋ déŋ déŋ ya men,

ka ay bôriŋi kôba, ya men, menba, na iyeŋ a nana toy kwôlo bay kôl gengiŋ sa aŋga dôri ka Emen li hen naŋ kibi kwôlé wona, kwôlé wona di ba?»

¹² Bay kêm tiniŋi ge kay aŋ bay hôŋ kwôlé woŋ kelê ré, menba, bay jamniŋ perêriŋi a kôl iyôŋ ba: «Na mi a geliŋ hen iyôŋ ba?»

¹³ Menba, ka pôni ayrêji kôl iyôŋ ba: «Na care a kwoyrêji hen.»

Derê kwôlé wo Piyêr

¹⁴ Piyêr ôbi tô Jésu perê ka môj kibi pôn ka baa hen, hena dèbe ta aŋ uwôlji sara naŋ tôri to dami kaŋ a ta kôl iyôŋ ba: «Kenbay yêênri Jubnê naŋ kenbay kêm ka ken mô Jérusalêm a hen, are bay ka yi hen na, dôbêŋge marŋge dô ken toyiŋ kwôlo na kelê hen aŋ bi ken hôŋ tôriŋi dô. ¹⁵ Mega wo biŋé ka pôni perêriŋge a kôl iyôŋ ba: «Biŋé bay ka hen ré kwoy na kwoyé hen na», bay kwoy na kwoyé ré, wôsa tare baa jal tô. ¹⁶ Niŋba, tiri wori ba, na kwôlo *ôbi kibi Emen Jowêl na kôl hen a ariri ré yi kemnêŋ hen. Ôbi na kôl iyôŋ ba:

¹⁷ «Nôbi Emen, en kelêŋge kiriŋa sa terare baa dâ wo ta kerê niŋ na,

gelêŋge aŋga na lê a na:

Na bé Tunun erê sa gawrê kêm.

Aŋ kamneŋge kaŋ impê naŋ kaŋ yébé a yé bay keben men,

kam manê kaŋge a henêji tu kwôlé wo Emen bô pelal wo a jôriŋi a hen men,

Surŋê kaŋge kôba, a henêji tu kwôlé wo Emen bô wônê woji a men.

¹⁸ Na tiri wulê bi wo hen na, na bê Tunun sa manê kaŋê

kaŋ impê naŋ kaŋ yébé a, aŋ bay a yé bay keben.

¹⁹ Men, na lê aŋgaŋ giŋê derômaran a men, aŋga dè kiririŋ sa terare a nà,

kwôbe naŋ tare naŋ gusô tare a men a so yé ya.

²⁰ Tare a biliŋ hendé culum men, geserê kôba, a biliŋ kwôbe a men,

cêgi are bay ka hen dema Wulê wo
hini emê naŋ kwo dami wo
Kelma wona ré sa tô.

21 Wulê bi wo hen na, i i wo bi bôri
sa Kelma Emen a ba, a upé
gelê.> »

22 Menba, Piyêr kôl iyôn ba:
«Kenbay bîné ka *Israyêl, dôbênge
marŋge dô ken toyiŋ kwôlo na
kelênge hen. Jêsu wo Najarêt na
gawra wo Emen gelênge néé wori
naŋ anŋaŋ giŋê naŋ kaŋ gelé ka dê
sa kiriŋ ka ôbi li perêrŋge a mega bi
wo ken geliŋ hen iyôn. 23 Gawra bi
wo hen naŋ bô geyé men, naŋ gengé
wo Emen na genge a men na, bay
biri béŋge aŋ ken diri naŋ geré wo
bay henê Emen né, aŋ bay bééri sa
gurô tagelê. 24 Niŋba, Emen biri ji si
kampê aŋ dôri kibi gusiŋ to temare
a, wôsa néé wo temare nêŋ beréri
tôn né. 25 Ôbi a, kelma Dabid na ré
kôliŋ kwôli kôl iyôn ba:

<En gel Kelma tumôm a kwôy kwôy,
wôsa ôbi dêbe sa kôben woŋ gusurô
bi ené kuriŋ né

26 men, yen dôren men, en kebe
kurônŋ naŋ yi derê wôsa
kurônŋgi yen a sa merê ta gengiŋ sa
anŋa Emen a sa lê ben.

27 Wôsa já dên aŋ perê temay bîné a
ré,
men, já dé mana wom wo yi naŋ
jenŋêri hen, uyê ré men,

28 na ju gelen geré gelê men, já
ben yi derê kiriŋa na dëbiŋ
tumôm a a men.> »

29 Menba, Piyêr kôl iyôn ba:
«Yênên, déŋge na kelênge kwôlo
gengiŋ sa môyrena Dabid, ôbi ma,
aŋ bay emni nà aŋ sa kampêri yi
kemnêŋ iyére tona na. 30 Niŋba, ôbi
nà ná ôbi kibi Emen men, ôbi na
hôn anŋa Emen na genge dîré biri
hen a men. Emen na ay tôri biri
mega wo kuŋgari woŋ bôri a ré sa
merê sa gagay kenare a. 31 Ôbi na
gel tumô anŋa Emen ré sa lê hen,
na ôbi a, ôbi na ré kôl kwôli jê sé
wo *Krist, kwo Emen dôri hen perê

bîné ka may a aŋ ôbi na kôl iyôn
ba: <Emen na dîri aŋ perê temay
bîné ré men, kurônŋgi yiri na uyê
kampê ré a men.> 32 Jêsu bi wo
hen na, Emen biri ji si kampê, nibay
kêŋ nini gel naŋ tirni men, nini dô
kwôli a men. 33 Men, Emen hôriŋ
naŋ dî derômaranŋ a aŋ mô sa kôbri
woŋ gusurô a. Haw hen mega wo
Emen na ayiŋ tôri hen iyôn na, ôbi
biri Tunu toŋ hendi bô bôrê aŋ ôbi
wusérére sarni a mega wo ken toy
men, gel men, hen iyôn. 34 Kelma
Dabid wo na dây derômaranŋ a ré
hen, kôba, na kôl iyôn ba:

<Kelma Emen na kôliŋ Kelmaren
iyôn ba: mô sa kôben woŋ
gusurô a,

35 kwôy wo na biŋ bay barem a yé
anŋaŋ sêlê têm.>

36 Aŋ bi bîné ka sa iyé Israyêl a kêŋ
hôn dô mega wo Jêsu bi wo ken
bééri hen na, ré na ôbi a Emen ré
biri yi Kelma men, Krist, kwo Emen
dôri hen men hen.»

Bîné dubu subu bi bôri sa Jêsu a

37 Kiriŋa bîné toy kwôlê bi wo
Piyêr kôl hen iyôn menba, bay hôn
anŋa ca lê ré niŋ, menba, bay
enŋeriŋ si Piyêr naŋ bay jé ka danŋi
iyôn ba: «Niŋa lê iyeŋ niŋ ba,
yênêrni?»

38 Piyêr uwôlji sara iyôn ba:
«Déŋge jé lêreŋge wo cay hen baa
aŋ ken li batêm naŋ hini Jêsu Krist
aŋ bi Emen dîŋ bôri jal sa têriŋ
tonŋge a men ôbi a béŋge Tunu toŋ
hendi bô bôrê a men. 39 Wôsa Tunu
toŋ hendi bô bôrê to Emen na genge
hen na, gengiŋ na sarŋge kenbay
naŋ kamneŋge men, gengiŋ sa ka
sa terare to kelanŋi a ka kwôni ka
Kelma wona Emen a uwôgaji hen a
men.»

40 Piyêr hô dôriŋi kwôlo danŋi gay
gay wô bôyiŋji men, dôbiŋji ibiyare
bôriŋi a aŋ kôlji iyôn ba: «Bêŋge
bôriŋge sa gelê wo Jêsu a dîba, ken

uwôn anɔa bay têriɔ ka haw hen a uné hen né.»

⁴¹ Bijné ka bi bôri sa kwôlo Piyêr kôl hen na, bay liji batêm, aɔ wulê bi wo hen na, bay uwôn bijné dubu subu bi sarji a a.

Bijnare to bay ayê bôô ka tumô

⁴² Bay ayê bôô ay yirji bijn bay jé ré gelji are men, bay bijn perêri a men, ômji emê pôn men, uwôlji Emen pôn a men.

⁴³ Bijné kêm tiniji ge kay men, harê liji a men wôsa anɔaɔ gijê ka gay gay ka Emen bijn bay jé li hen.

⁴⁴ Bijné kêm ka bi bôri sa Jêsu a hen na, bijnji perêri a men, anɔaji kôba bay day kiniji pôn a men. ⁴⁵ Ta ta bay kelêp ari unêri aɔ dî larirji cêjji naɔ doy anɔa kwôni ôriɔ ôriɔ.

⁴⁶ Bay daɔ sa pôn pôn derô haba wo *iyéy Emen a naɔ bôô pôn men, ômji emê iyé kwo hen a, kwo hen a men, ômji naɔ yi derê men, bay uwôyrê yirji ré a men. ⁴⁷ Bay heram Emen men, bijné kêm kôba, geyji a men. Aɔ sa pôn pôn Kelma bi bijné ka ôbi gôliɔ naɔ ci hen sarji a sarji a.

3

Bay berare ôbi merayê derô haba wo iyéy Emen a

¹ Sa to pônî a si Piyêr naɔ Ja ôriɔ *iyéy Emen a naɔ tare to yébé ayiɔ sa tôpne hen, wô uwôlê Emen. ² Kibi geré wo bay uwôgeri «kibi geré wo li kalmare» hen na, gawra wo pônî wo meray bô yori a yeɔ bay ayari ca sa dé kibi geré bi wo hen a. Sa pôn pôn bay ayri sa dî kibi geré bi wo hen a wô uwôliɔ bijné ka ô men, hera men, derô haba wo iyéy Emen a hen gursu. ³ Kirijna ôbi gel si Piyêr naɔ Ja wo ca sé bô iyéy Emen a menba, ôbi masiji bi bay ré biri ani. ⁴ Menba, si Piyêr naɔ Ja bôri déɔ aɔ Piyêr kôli iyôɔ ba: «Berêni ju gel!»

⁵ Ôbi bôri aɔ kôl yaɔ ba, bay ré ca biri na ani. ⁶ Niɔba, Piyêr kôli iyôɔ ba: «En ôriɔ naɔ gursu ré, niɔba, anɔa en ôriɔ kôben a hen na,

na ben: naɔ néé wo Jêsu Krist wo Najarê, hena ju ô ta!»

⁷ Menba, ôbi bu kôbri woɔ gusurô aɔ biri hena ta. Kirij bay ka hen na, têri naɔ tô gworjêri iyêderê hôriɔ.

⁸ Ôbi neɔgere dëbu ta naɔ têri aɔ ô ta. Aɔ ô naɔ ci derô haba wo iyéy Emen neɔrêré men, heramiɔ Emen men. ⁹ Aɔ bijné kêm gili wo ô ta men, heram Emen men. ¹⁰ Bay gili hôn menba, bay kôl iyôɔ ba: «Ôbi a na miirê kibi geré wo bay uwôgeri <kibi geré wo li kalmare> hen uwôdelê are na ré ba?» Aɔ tiniji ge kay wôsa anɔa ré sa sari a hen.

Kwôlo Piyêr kôliɔ bijné derô haba wo iyéy Emen a

¹¹ Mega wo gawra bi wo hen dî tô si Piyêr naɔ Ja bul ré hen iyôɔ na, tini bijné kêm ge kay aɔ bay era sôm sôm si ligirji a tô pal wo bay uwôgeri kwo Salomôn hen. ¹² Kirijna Piyêr gel hen iyôɔ menba, ôbi kôliɔ iyôɔ ba: «Kam *Israyêl, wô mi a tunuɔge ré ge kay sa anɔa li are hen ba? Wô mi a kené berêni mega ré na néé woni ley, derê woni tu Emen ley, a niné berariɔ gawra bi wo hen ba?

¹³ Emen wo *Abraham wo Isak naɔ kwo Jakwôb, Emen wo balêrna a ulê hini emê sa mana wori Jêsu wo na ken ayri bi bay na diri aɔ kirijna *Pilata na gey ulêri ta menba, ¹⁴ na ken kaɔ kwo yi naɔ jengêri men, kworj dôri men hen, aɔ na ôbi deré temare a na kené gey bi bay ré uwôli ta dî hen. ¹⁵ Aɔ Kelma ôbi tô gelê, a na kené bi bay diri dî. Niɔba, Emen biri ji si kampê perê bijné ka ma a aɔ nini gel naɔ tirni. ¹⁶ Aɔ na wô wo nini bi bôri sa Jêsu a aɔa néé wo hini bi wo hen ré bijn gawra bi wo ken gili aɔ hônî hen néé a ré dëbiɔ ta hen. Na tiri na sa kibi bê bôô sa Jêsu a woɔ tiri hen, aɔa gawra bi wo hen ré berariɔ yôd turɔge a hen.»

¹⁷ «Iyôɔ ba, yênen, en hôn wo ré na henêri ré, aɔa kenbay naɔ kilmérɔge na kené liɔ are bay ka hen hen. ¹⁸ Emen ba, na kôl ca tumô naɔ tô bay kibri kêm wo *Mési

wo ôbi na genge ðiré joñ hen, ré gelij gusij, añ na ôbi a yé hen. ¹⁹ Belénge hal woñge añ ken hera upé Emen, añ bi ôbi mô têrij tonje añ. ²⁰ Menba, Kelma a béñge wulê woñ derê bul kirijna ôbi a joñ nañ *Krist Jésu wo ôbi na dôri ca tumô gengij sarñge hen. ²¹ Pa dema wulê bi wo hen ré sa tô na, Jésu Krist a merê derômarañ a kwôy wo derômarañ nañ sa terare a hô ñanij nañ gerérji mega wo Emen na kôl kwôli ca tumô, nañ tôô bay kibri ka yi nañ jeñgêrji hen. ²² Ôbi a *Moyis na ré kôl iyôñ ba: <Kelma woñge Emen a derê gawra pôn perêrñge a hen, lijn ôbi kibri wo a yé môñ nôbi iyôñ. Ka toyé kwôlo kêm wo ôbi a kelénge hen. ²³ Kwôni wo kañ toyé kwôlé kibri a ba, bay a dagêri perê ðijé ka Emen añ, bay a diri.> ²⁴ Bay kibi Emen kêm ayij tôri sa Samiyêl a kwôy sañ sa bay jebé tôri a na, kôlji kwôli wulê bi wo nana mô hô a haw hen. ²⁵ Añga Emen na genge nañ tôô bay kibri hen na, na wô sarñge kenbay. Iyôñ ba, biñare to Emen na biñ nañ môñêrñge hen na, na yi wô sarñge men, ôbi na kôlij Abraham iyôñ ba: <Na terê keben sa tô môñ wo ðijé kêm ka sa terare a nà wô sa kibi kwôñgêm.> ²⁶ Na wô sarñge kenbay tumô, aña Emen né dô mana wori jéri wô terê kibri sarñge a men, wô lê bi kené bul hal woñge a men hen.>

4

Si Piyêr nañ Ja tumô ðanare to surjé a

¹ Kirijna si Piyêr nañ Ja dôrij ðijé kwôlé baa ya tô menba, bay bê kwôbe nañ dami wo bay gemé *iyéy Emen nañ *Sadusijênê soji. ² Bay li hen iyôñ wôsa bôrji tarji wô gelé wo Piyêr nañ Ja gelij ðijé are men, kwôli jê sé wo Jésu ji si kamjê perê ðijé ka ma a hen a men. Añ gel wo ðijé kôba, ré jê sé kamjê hen iyôñ

men. ³ Mega, kirij kô nij hen iyôñ na, bay pôrji biji ðanğay a gemij kirij ka wôli. ⁴ Perê ðijé bay ka toy kwôlo si Piyêr nañ Ja hen na, kwône ay bôrji añ bay ayê bôô kêm nêm imjê dubu bay iyôñ.

⁵ Kirijna kirij wôl menba, bay sa Jubjê nañ surjê nañ *bay derê tô tôô to Emen ðanji Jérusalêm a. ⁶ Kirij bay ka hen na, Aan *dami wo ðamnê kañ bay bê kwôbe men, Kayib men, Ja men, Alêksander nañ balê dami wo ðamnê kañ bay bê kwôbe kêm kôba, môrji ya. ⁷ Bay bi bay erañ nañ si Piyêr nañ Ja sa ðibiji ta tumôrji a, añ bay engeriji kwôlé iyôñ ba: «Añga ken li hen na, ken li na iyeñ iyeñ pôn ba? Men, na nañ néé wo i men, hini i men, aña kené lijn are bay ka hen ba?»

⁸ Tunu toñ hendi hô bôrê wôn hô Piyêr añ ôbi kôlji iyôñ ba:

⁹ «Bay sa ðijé nañ surjê, kemnêñ ken engeréni wô derê wo nini li nañ ôbi merayê hen men, niné li iyeñ a ôbi ré berare hen ba men. ¹⁰ Kenbay men, ðijé ka *Israyêl kêm toyénge dô, na nañ hini Jésu Krist wo Najarêl wo ken bééri añ Emen biri ji si kamjê perê ðijé ka ma a hen, na wô sari aña gawra wo ðebu tumôrñge a hen ré berarij hen. ¹¹ Na ôbi, a magtubu to Emen ré kôl gengij sari kôl iyôñ ba:

<Keram wo kenbay bay ðé iyére ken kañ hen, ôbi a hô yé kwoñ ðé tô iyére hende to hen hen.>

¹² Na ligiri ôbi a pôn nêñ a kené upé kini gelé ðiba, kini gelé wo ðanji nañ, wôsa sa terare a nà kêm na, Emen na bi hini kwôni wo ðanji wo ré gôlij nañ ðijé ba, nañ.>

¹³ Kirijna bay gel wo si Piyêr nañ Ja iyêl nañ ibiyare hen iyôñ menba, tiniji ge kay wô wo bay ré na ðijé ka beray mera ka ré dôyrê are gañ né a men menba, bay hôn wo bay ré na bay erê nañ Jésu. ¹⁴ Nijba, kirijna bay gel gawra bi wo berare

hen dëbu kwarji a menba, bay hôn kwôlê won kelê ré nij. ¹⁵ Menba, bay biji bay sép kini dapare to *Sanédrên a aṅ bay iyêlîjî perêrji a. ¹⁶ Bay kôl iyôṅ ba: «Na lijî bîjné bay ka hen na mi ba? Wôsa bay li gîjné wo dami tu bîjné ka Jérusalêm a gel kêm dîba, na nêmé narê bîjné. ¹⁷ Nijba, bi kwôli gîjné bi wo hen ré ôm erê tumô tumô ré na, na karêṅgeji gwom bi bay ré dôrijî kwôni kwôlê wôni naṅ hini Jésu ré nij pa pa.»

¹⁸ Bay hô uwôgaji herañ aṅ kôlji iyôṅ ba: «Nini jô bi kené iyêl men, kené gelîjî kwôni ani a men naṅ hini Jésu.» ¹⁹ Menba, si Piyêr naṅ Ja uwôlji sara iyôṅ ba: «Kenbay ken erem ken gel, na ba, toyé kwôlê kebrenge a na lê anṅañ derôre laba, bîj Emen kwôlê a na lê anṅañ derôre dî ba? ²⁰ Kwoni nibay ba, anṅa nini gel naṅ tirni men, nini toy naṅ marni a men hen na, nîja wômê kwôliji tôṅ né.»

²¹ Bay hô karêji gwom damañ a, aṅ biji ta wôsa bay uwôṅ kwôlê wôni wo nêṁ perêji ré. Wôsa bîjné kêm ay kibi Emen wô anṅa li are hen. ²² Gawra bi wo berare naṅ gîjné hen na, elêri dê tôre pôrbu.

Uwôlê Emen wo bay ayê bôô

²³ Kirîja bay biji ta menba, si Piyêr naṅ Ja hôrji upé megêrji bay ayê bôô aṅ dôrji kwôlo kêm wo damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ surpê kelaji hen. ²⁴ Kirîja bay toy kwôlo si Piyêr naṅ Ja dôrji hen iyôṅ menba, bay bi kibrijî pôn aṅ uwôl Emen kôl iyôṅ ba:

«Kelma, na jôbi a dé derômarañ naṅ sa terare men, cér naṅ anṅa kêm ka yi ya hen, ²⁵ na jôbi a bé naṅ geré wo Tunu toṅ hendi bô bôré aṅa ré bi kwôlê bi wo hen kibi mana wom Dabid wo na môyrini hen, aṅ ôbi na kôl iyôṅ ba:

<Wô mi a bîjné ka sa terare a nà ré karê maṅê hen iyôṅ ba?

Men, wô mi a bîjné ré lêrê anṅañ déṅ iyôṅ bay ka hen ba?

²⁶ Kilmé ka sa terare a na pan yirji men, bîjné kêm ka ôrijî naṅ néé bîjî tôrji wô lijî kumbul

naṅ Kelma Emen men, naṅ kwo ôbi dôri hen a men.»

²⁷ Wôsa na hen iyôṅ a, si *Hêrôd naṅ Pos *Pilât ré dapji sa iyére hende to nà naṅ bîjné ka sa terare a nà a men, bîjné ka Israyêl a a men wô lê kumbul naṅ Jésu mana wom wo ju dôri dîri yi gay hen. ²⁸ Na hen iyôṅ a, bay ré lijî are kêm ka na ju genge ca tumô naṅ néé wom hen men, naṅ bô geyé wom a men hen.»

²⁹ «Haw hen na, Kelma dôbe mam ju toyîjî gwom to bay karêni hen, aṅ ju bîjî manê kam ré kôl kwôlê wom naṅ ibiyare. ³⁰ Jé kôm aṅ bi berarê bîjné men, gîjné naṅ anṅañ gelé ka gay gay lijî naṅ hini mana wom Jésu wo yi naṅ jengêri hen.»

³¹ Kirîja bay uwôl Emen hen iyôṅ kô nijî menba, terare yebagîjî kirîjî bay ka bay môrijî ya hen, aṅ Tunu toṅ hendi bô bôré wiinê bôrijî aṅ bay dô kwôlo Emen naṅ ibiyare.

Bîjare to bay ayê bôô

³² Bîjné kêm ka ay bôrijî hen na, bôrijî naṅ ermé woji na pôn men, kwôni wo kôl ari upêri a ré nà iyôṅ ba, naṅ men, bay kêm day ari upêrji na pôn. ³³ Bay jé dô kwôli jê sé wo Kelma Jésu kamṅê naṅ néé wo dami aṅ terê kibi wo Emen baa naṅ ci kêm. ³⁴ Kwôni pôn iyôṅ perêrji a wo na ôbi nimré ba, naṅ, wôsa ka ôrijî naṅ kirîjî men, iyére men ley na, bay keléjî aṅ eraṅ naṅ lari are bay ka bay keléjî hen. ³⁵ Aṅ sa bîjî bay jé. Aṅ i i ba, bay biri gengîjî sa doy anṅa ôbi ôrijî.

³⁶ Menba, Josêp wo bay jé uwôgeri Barnabas (hini Barnabas bi wo hen na, bôri na «ôbi dôbê ibiyare bô kirîjî a») ôrijî naṅ yagê wori ya. Ôbi na tô môṅ wo *Lébit wo yêṅ Sipre a.

³⁷ Ôbi keléjî yagê wori bi wo hen, aṅ eraṅ naṅ lariri sa bîjî bay jé.

5

Kwôlo gengin sa si Ananias nan Sapira

¹ Nipba, gawra wo pôni bay uwôgeri Ananias bay nan tamni Sapira. Bay kelén yagê woji.

² Menba, ôbi dera kwa lari na dê do tôñ an tamni hôn men an erañ nan tôri wo baa hen sa bij bay jé. ³ Menba, Piyêr kôli iyôn ba:

«Ananias, wô mi a Sidan ré ô bôm a an ju kôlin Tunu toñ hendi bô bôre kwôlê won benare hen iyôn ba? Wôsa ju dera kwa lari yagê bi wo hen dê do tôñ. ⁴ Yagê bi na kwom ré ba? Hena na jeré gey kôba, na já dé keléri an baa ré ba? A hena na jeré kelén kôba, lariri na na kwom ré ba? Wô mi a ermé kwôlo hen iyôn ré yi bôm a ba? Na gawrê a jeré liji benare hen né, nipba, na Emen.»

⁵ Kirina Ananias toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, ôbi kurin an ma. Bijé kêm ka toy kwôlê bi wo hen na, tiniji ge kay. ⁶ Kam manê sa ay temayri ô haarê an ôrin ô emé.

⁷ Tare subu cêgê menba, tamni Sapira ô ira tô si Piyêr a. Anja sa sa kurôre a hen na, hende hôn né kwôy tô. ⁸ Menba, Piyêr engerere iyôn ba: «Na lari yagê kêm wo ken kelén bi ré ba?» Menba, hende uwôli sara iyôn ba: «Ew, na lariri bi kêm.»

⁹ Piyêr hô kôle iyôn ba: «Ken li iyen a kené bij kebrenge wô sébé Tini Kelma hen iyôn ba? Toy tê ka uwo emo kurôre hen ema kibi geré hen ya, bay a ôrin nan mu men.»

¹⁰ Kirin bay ka hen menba, hende kurin an ma tumô Piyêr a. Kirina manê bay ka hen soji ira menba, bay uwôn temayre an ay ôrin emé kwa kurôre a. ¹¹ Kirin bay ka hen na, bay ayê bô kêm nan bijé kêm ka toy kwôlê bi wo hen na, harê wo dami liji.

Anjan ginê ka gay gay ka bay jé li

¹² Bay jé li anjan gelé nan kan ginê kwône tu bijé a. Bay ayê bô kêm kôlin kaniji an danji tô pal wo

Salomôn a. ¹³ Kwôni wo dangi wo gey dan nan ci ba, nan. Men né, bijé kêm dô kwôliji wo dôri ta men. ¹⁴ An bijé nan kwônêrji imnê men, yébé men bi bôrji sa Kelma an danji nan ci.

¹⁵ Bijé soorin nan bay ômpare tô geré, ka pôni sa kwoy a men, ka pôni sa jaare a men, an bi kirina Piyêr ré sa ba, tini ré ô si sa kwo pôni gan. ¹⁶ Kwônê bijé henaji sa kam iyére to kwa Jérusalêm a hen erañ bay ômpare men, ka tunu to habin dôyrêji men, an bay kêm berare.

Bay pô bay jé pa dema bay ré biji ta

¹⁷ Kirina *dami wo damné kan bay bê kwôbe nan bay tôri kan *Sadusinêné gel hen iyôn menba, terbère liji menba, bay genge wo ciré lê ani. ¹⁸ Bay pô bay jé ô biji dangay tô kwônê bijé a. ¹⁹ Nipba, derô yoyre menba, mana wo Kelma sa bôl kibi iyéy dangay an biji si nô an kôli iyôn ba: ²⁰ «Erênge ken ô débé *iyéy Emen a an ken uwôlin bijé béré kwôlê kêm won gelê bi wo hen.»

²¹ Bay toy kwôlê kibri a an kirina kirin perañ soñ soñ menba, bay ô derô haba wo iyéy Emen a an gelin bijé are. Dami wo damné kan bay bê kwôbe nan bay tôri uwôgeji danare to surnê ka kam *Israyêl kêm menba, bay jé wogé bay jé bô dangay a. ²² Nipba, kirina asgarjê saji bij iyéy dangay menba, bay uwonji ré menba, bay buloji hera sa dôrin bay jérij hen kôl iyôn ba: ²³ «Nini uwôn kibi geré ligin men, bay geméri hen kôba môrji ya a men, nipba, kirina nini bôl kermijn menba, nini uwôn kwôni ira ré.»

²⁴ Kirina dami wo bay gemé iyéy Emen nan damné kan bay bê kwôbe hen toy hen iyôn menba, bay hôn kwôlê won kelê sa anja sa sa bay jé a hen né an bay engere mi a ré lê are hen iyôn ba. ²⁵ Menba, kirin bay ka hen na, kwôni era sa kôli iyôn ba: «Gel, bijé ka ken biji dangay a

hen ðebiji derô haba wo iyéy Emen a gelij bijné are yaŋ.»

²⁶ Menba, dami wo bay gemé iyéy Emen ô naŋ bijné kari ôrji perê bay jé herañ. Bay liji ani ré wôsa bay hare wô wo bijné ma ré gôbiji naŋ jerew. ²⁷ Bay eraŋ naŋ ci sa gelij ðanare to surjê menba, dami wo ðamnê kaŋ bay bê kwôbe engeriji kwôlê. ²⁸ Ôbi kôlji iyôn ba: «Nini jerêŋge yôd bi kené gelij bijné are naŋ hini gawra bi wo hen, menba, ken li aŋ bijné ka Jérusalêm kêm toy kwôlê wonge bi wo hen men, ken gey lê bi kwôbri gawra bi wo hen ré hera sarni a men.»

²⁹ Menba, Piyêr naŋ bay jé uwôlji sara iyôn ba: «Bijn Emen kwôlê dô ðê bijn gawrê kwôlê. ³⁰ Jésu bi wo na ken bi bay na bééri a sa gurô aŋ ma hen na, Emen wo môjêrna na biri ji si kampê. ³¹ Na ôbi aŋa Emen né ayri ðiri mô sa kôbri woŋ gusurô a mega Kelma men, ôbi gôlij naŋ bijné men, aŋ bi kam Israyêl ré uwônjij geré bilij hal woji aŋ Emen né ðij bôri jal sa têrij toji a. ³² Nibay nini dô kwôli are bay ka hen, nibay naŋ Tunu toj hendi bô bôré to Emen bijn bijné ka biri kwôlê hen.»

³³ Kirijna bay ðanare toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, bôrji tarji aŋ bay gey ciré deré bay jé. ³⁴ Nijba, gawra wo pôni bay uwôgeri Gamaliyé, ôbi na *Parisijné men, na ôbi gelé tôô wo dami wo bijné kêm biri kwôlê. Ôbi hena perêrji aŋ kôl bay ré bijn bay jé ré siji nô sem. ³⁵ Menba, ôbi kôlij surjê ka ðañ hen iyôn ba: «Kenbay kam Israyêl, ermêŋge dô sa aŋga ken gey lê naŋ bijné ka hen. ³⁶ Wulê wo na di jô hen na, nana gel Tédas wo kôl ðiré na kwôni wo dami aŋ li bijné arew pôrbu ô tôri a. Bay diri, menba, bay tôri bay ka hen kôba, usurijji a men, aŋ ani ka baa ba, naŋ. ³⁷ Cêgeri wori ba, nana gel Judas wo Galilé bô wulê woŋ sajima hen, ôbi kôba, day bijné tôri a aŋ bay diri menba, bay tôri bay ka hen

kêm usurijji. ³⁸ Iyôn ba, en kelêŋge, ðêŋge turŋge tô bijné ka hen a ré nij, ðeŋgiji ô. Hena ermé woji naŋ jé lêreji bi wo hen ré na kwo gawrê na, ôbi a naŋê sa kibri mera. ³⁹ A hena ré na kwo Emen na, kena nê mê mênê ré kwôy. Berêŋge dô ré ba, ka lê kumbul naŋ Emen!»

Menba, bay gey kwôlê wori bi wo hen, ⁴⁰ menba, bay hô uwôga bay jé herañ aŋ bay bi bay sêji aŋ bay karji gwom bi bay ré uwôge hini Jésu cêgê ré nij aŋ bay biji ta. ⁴¹ Bay jé soji kini ðanare to surjê a naŋ yi derê wôsa Emen ré bôrji môj gawrê ka nê, aŋa ré bi ciré gelij gusij wô hini Jésu hen.

⁴² Naŋ wulê wulê derô haba wo iyéy Emen a men, bô iyé bijné a men a na, bay gelij bijné are men, bay uwôl béré Kwôlo Dôri mega wo Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen.

6

Bay tô bijné jurgem bi ré li naŋ bay jé

¹ Wulê bi wo hen na, bay tô Jésu kwône erê tumô tumô menba, kwôlê yi perê Jubnê ka iyêl kibi grêk hen naŋ ka yêŋ sa terare toji a, wôsa ka iyêl kibi grêk hen kôl sa cé are ka naŋ wulê wulê hen na, bay ré lij mamê kaji dô ré. ² Bay jé ka môj kibi wôô hen uwôge ðanare to dami to bay ayê bôô kêm aŋ kôlji iyôn ba: «Dé wo nibay niné ði ulê béré kwôlo Emen baa aŋ ô wô cé emê ré. ³ Iyôn ba, yêênêrni, wogêŋge gawrê jurgem perêrŋge a hen ka bay kôl kwôliji dô men, ka Tunu toj hendi bô bôré bôrji a men, kaŋ bay tu melênê a men, aŋ nijna biji jé bi wo hen kôbri a. ⁴ Aŋ nibay ba, nijna erê wô uwôlê Emen men, gelij bijné are men.»

⁵ Bijné kêm gey kwôlê woji bi wo hen: bay dô Etiyên, na kwôni wo ayê bôô wori dô men, Tunu toj hendi bô bôré kôba wôn bôri a men, Pilip men, Prokôr men, Nikanôr men, Timôn men, Parménas naŋ Nikwolas wo na kwôni wo Antiyôk

wo na Jub ré nijba, na bi bôri sa tôô toji a hen a men. ⁶ Bay erañ nañ ci sa gelij bay jé, añ bay uwôl Emen wô sarji men, bay uwôl kôbriji sarji a a men.

⁷ Kwôlo Emen ô tumô tumô men, ßiné ka bi bôri sara hen kôba kwône damañ a Jérusalêm a men, bay bê kwôbe kwône bi bôri sa Jésu a men.

Bay bu Etiyên

⁸ Terê kibi nañ néé wo Emen baa nañ Etiyên añ ôbi li anğan ginê men, kañ gelé damné damné a men tu ßiné bay gel. ⁹ Kirija bay gel hen iyôn menba, ßiné ka pôni bô *iyéy dapare to bay uwôgere iyéy dapare to limé ka mô sarji senge to na Jubnê ka Sirên nañ ka Alêksandri dap ya hen, nañ ka Silisi a nañ ka Asi a men añ bay kêm nariñ kwôlé nañ dî. ¹⁰ Nijba, bay nêmedé gerañ tumôri a ré, wôsa ôbi iyêl nañ tu melênê wo Tunu a biri hen. ¹¹ Menba, bay têbe ßiné añ ré kôl iyôn ba: «Nini toy wo ôbi kôl kwôlo habij gengij sa *Moyis men, sa Emen a men.» ¹² Bay sôge tô ßiné men, surjê nañ *bay derê tô tôô to Emen. Bay era sa bu Etiyên eren ôrij nañ dî tumô sanêdrên a.

¹³ Kirij bay ka hen na, bay erañ nañ gawrê ka pôni sa pôy kwôlé won benare ðiri sari a kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen, dî kelé kwôlo habij gengij sa *iyéy Emen tona to yi nañ jengêre hen baa ré men, gengij sa tôô to Moyis hen baa ré a men. ¹⁴ Men, nini toy ôbi kôl iyôn ba: «Jésu wo Najarêt bi wo hen ré mênê iyéy Emen men, ré hô panê hara wo Moyis na ay béna hen a men.» »

¹⁵ Bigné kêm ka mô kini dapare to surjê hende to hen, hen na, tirji na sari a añ bay gel tiri yi môj to *mana wo derômarañ a iyôn.

7

Derê kwôlé wo Etiyên

¹ *Dami wo damné kañ bay bê kwôbe engereri iyôn ba: «Kwôlo bay kôl kêm hen na, na tiri ba?»

² Menba, Etiyên uwôli sara iyôn ba: «Balên nañ yênen, toyénge, Emen ôbi hini emê si sa môyrena *Abraham a kirija ôbi na môrij Mésopotami a pa dema ré ô môrij Haran a tô. ³ Añ Emen na kôli iyôn ba: «Déj sa iyére tom men, balên men, añ ju ô sa iyére to na gelem hen.» ⁴ Menba, Abraham déj sa iyé Kaldé, añ ôrij môrij Haran a. Kirij bay ka hen cêgi temare to ibari a menba, Emen biri era sa mô sa iyére to ken môrij ya haw hen. ⁵ Nijba, sa iyére hende to hen na, kirij kani dê iyôn kôba, ôbi jô biri ré, kañ ðij téri ya kôba, nañ nijba, Emen ay tôri ðiré biri ôbi men, kwônggêri men, kirij bay ka hen, bi wo Abraham kemari na nañ hen kôba. ⁶ Añ Emen kôli iyôn ba: «Kwônggêm a merê sa iyére to ðangi a men, bay a liji lemnare men, bay a gelij tirji gusij kwôy elê arew pôrbu. ⁷ Nijba, ßiné ka sa iyére hende to gelji gusij hen na, nôbi Emen na jerê kwôlé sarji a, añ cêgeri wori menba, na bij ßiné kañê a séj sa iyére hende to hen a, añ bay a teben sa iyé Kanan hende to nà.» ⁸ Menba, Emen kôlij Abraham iyôn ba: «Anğa gel bijare hende to hen na, ôbi a na walê keñ.» Na ôbi á, kirija Abraham ré yê Isak li sa marge menba, wali keñ. Isak lij Jakwôb hen iyôn men, Jakwôb kôba, lij kamni ka môj kibi wô kañ môjêrna hen iyôn men.»

⁹ «Kam Jakwôb li terbére nañ yêni Josêp añ bay biri kelêj bi bay ré ôrij nañ dî lê lemnare Ejipt a. Nijba, Emen ba, nañ dî. ¹⁰ Men, Emen dôri kibi gusij to kêm a añ biri tu melênê men, biri dé tu Parawôn kelma wo Ejipt a. Kelma wo Ejipt bi wo hen biri ôm Ejipt men, biri bô sa bô iyére tori a men. ¹¹ Kirij bay ka hen na, kurôn wo dami kirij sa iyé Ejipt a kêm men, sa iyé Kanan a men, gusij to dami

li bîné aṅ mômêrna uwôn ani kaṅ emê ré kwôy. ¹² Kirîna bay toy wo kaw ré yi Ejipt a ya na, Jakwôb jé kamni ka na mômêrna hen ôrji tée pôn. ¹³ Têê wôo wori wo bay hera menba, Josêp li aṅ yêneri gili hôn aṅ na wulê bi wo hen dema Parawôn ré hôn balê Josêp tô. ¹⁴ Josêp jé wogé ibari Jakwôb naṅ balêri kêm aṅ bay kêm na bîné tôre jurgem kibi bay. ¹⁵ Jakwôb era sa mô Ejipt a, ôbi ma kirîṅ bay ka hen, mômêrna kôba, môrji na ya men, maji na ya a men. ¹⁶ Bay pôrji ôriṅ Sisêm a ô emé bô kamjê ka Abraham na kel kôbi kam Hemôr Sisêm a hen.»

¹⁷ «Kirîna wulê wo aṅga Emen na ayiṅ tôri bîṅ Abraham hen baa ḍa wo a liṅ menba, bîné yêṅ yirji Ejipt aṅ bay kwône tumô tumô. ¹⁸ Kwôy wulê wo kelma wo ḍaṅgi wo hôn Josêp ré hen ayiṅ kenare sa Ejipt a. ¹⁹ Kelma bi wo hen lam balêrna men, liji habrê, aṅ ôbi biji bay ḍéṅ kamniji ka bay yê haw hen bi ré ma aṅ. ²⁰ Na wulê bi wo hen aṅa *Moyis ré yêṅ ya. Ôbi na kema wo li manare men, dê tu Emen a men. Bay aberi geserê subu bô iyé ibari a. ²¹ Menba, kirîna bay ḍiri aṅ menba, môni Parawôn ayri ô gemé mega kemare woṅ bôre iyônṅ. ²² Bay geliṅ Moyis tu melênê wo Ejipt kêm aṅ ôbi na kwôni wo dami sa kwôli kelêri a men, sa jé lêri a a men.»

²³ «Kirîna ôbi li elê tôre pôrbu menba, ôbi erem erê uné yêneri Israyêlnê. ²⁴ Ôbi gel yêni wo Ejiptinê wo pônî geli gusiṅ menba, ôbi ô jerê sari aṅ ôbi di Ejiptinê bi wo hen duu. ²⁵ Ôbi kôl yaṅ ba, yêneri ré henê mega wo ré na Emen a ré ḍa gôliṅ naṅ ci naṅ geré wori hen, niṅba, bay hôn né. ²⁶ Wulê wo ḍaṅgi ôbi hô gel yêneri wôo sêṅji menba, ôbi waji aṅ gey bi bay ré hô bîṅ hôriṅ aṅ ôbi kôli iyônṅ ba: «Milnén, kena yêné a menba, wô mi a kené liṅ yerṅge habiṅ hen iyônṅ ba?» ²⁷ Menba, kwo geliṅ tu yêni gusiṅ hen nôgeri wolé aṅ kôli iyônṅ ba: «I a ḍém jeré na kelma woni men, ôbi jerê kwôlê

sarni a a men ba? ²⁸ Ju gey deren mega wo hen aṅ ju diriṅ Ejiptinê wo pônî hen iyônṅ men ba?» ²⁹ Kirîna Moyis toy hen iyônṅ menba, ge ô uwôbê sa iyé Madiṅa a, ôbi yê kam imjê wôo kirîṅ bay ka hen.»

³⁰ «Kirîna elê tôre pôrbu nêṅ menba, *mana wo derômaranṅ a si sari a derô gwôlê ḍa naṅ keram wo Sinay a perê germé kaṅ tare a. ³¹ Kirîna Moyis gel hen iyônṅ menba, tini ge kay aṅ ôbi uso ḍa ḍiré gelé, menba, ôbi toy tô Kelma ôṅ kôl iyônṅ ba: ³² «Ena Emen wo mômêṅ Abraham, Isak naṅ Jakwôb.» Moyis wuré aṅ gey ayê tiri geliṅ ré niṅ. ³³ Menba, Kelma kôli iyônṅ ba: «Tô garbê têm a aṅ wôsa kirîṅ ka ju ḍibîṅ ya hen na, na terare to yi naṅ jengêre. ³⁴ Na tiri, en gel gusiṅ to bay geliṅ bîné kaṅê Ejipt a hen men, en toy pôrê woji a men, aṅ en herbo wô dôrji bô lemnare a. Era, haw hen, na jém Ejipt a.» »

³⁵ «Moyis bi wo bay na kaṅni kôl iyônṅ ba: «I a ḍém kelma ôbi jerê kwôlê sarni a ba hen» na ôbi a, Emen né ḍiri mega kelma men, ôbi derêji bô lemnare a naṅ néé wo mana wo derômaranṅ a wo na siṅ sari a bô germé kaṅ tare a hen. ³⁶ Na ôbi a siṅ naṅ ci Ejipt a liṅ aṅgaṅ giṅê naṅ kaṅ gelé sa iyé Ejipt a men, bô cér wo sêyi a men, derô gwôlê a men kwôy elê tôre pôrbu. ³⁷ Na Moyis bi a na kôliṅ Israyêlnê iyônṅ ba: «Emen a derê ôbi kibri pôn perê yênerṅge a hen, liṅ ôbi kibri mega nôbi iyônṅ.» ³⁸ Kirîna kam *Israyêl na ḍaṅ derô gwôlê hen na, na na ôbi a na derê tô kwôlê perê mômêrna naṅ mana wo derômaranṅ a wo iyêli sa keram wo Sinay a. Na ôbi a engé kwôlê woṅ gelé bi wo hen heran béna hen.»

³⁹ «Niṅba, mômêrna na gey biri kwôlê ré men, bay kaṅni aṅ ermé woji hô yi na si Ejipt a ḍi. ⁴⁰ Bay kôliṅ Arôn iyônṅ ba: «Lêni kamrê ka ô tumôrni a niṅa gelé ḍiba Moyis bi wo derani soṅ Ejipt a hen na, ôbi beliṅ na mi kôba nini hôn né.»

41 Wulê bi wo hen na, bay iyege kema kelba mega kamrê kaji iyôn aṅ bay li sarga biji men, bay ay kibi ari lê kaji bay ka hen naṅ yi derê a men.

42 Emen ay tiri aṅ sarji men, dṅji bay ay kibi tēbēṅne to derômaran a. Bay kibi Emen kôl kwôliji kôl iyôn ba:

<Kam Israyêl, kirina na ken duu lari lijn sarga bô elê wo tôre pôrbu wo na ken li derô gwôlê a hen ba,

na ná nôbi a na kené li ben hen ba?

43 Na nôbi a na kené li ben hen né, niṅba, ken ay iyéy gergé to emen woṅ Mólôk

naṅ anṅa ken gengij emen woṅge woṅ tēbēṅne wo ken uwôgeri Répan hen,

kamrê bay ka ken li aṅ ken ay kibriji.

Na ôbi á, ené perēṅge ôrijn kelaṅ naṅ Babilôn a sôṅ.> »

44 «Derô gwôlê a na, mōpērna na ôrijn naṅ iyéy gergé to magtubu toṅ biṅare yi bô. Iyéy gergé hende to hen, na dṅj na mega to Emen na gelij Moyis ré dṅj hen iyôn. Wôsa ôbi kôlij Moyis ré li gilij naṅ to kwo ré gel hen iyôn tēj tēj. 45 Iyéy gergé hende to hen na, bay bij mōpērna kaṅ bay jibérji aṅ bay ay ôrijn kôbriji a kirina Josuwé na dôrijn tumôriji aṅ bay na bôyij kumbul sa iyére to biṅé ka danṅi a ka Emen na dageji tumôriji a hen. Bay gem iyéy gergé hende to hen kwôy saṅ sa emê kenare to kelma Dabid a.

46 Na kelma Dabid bi a dé tu Emen aṅ ôbi enṅereri tôô bi dṅré dé iyére bij Emen wo Jakwôb. 47 Niṅba, na kemari Salomôn a lê *iyéy Emen hende to hen biri.»

48 «Niṅba, Emen wo derômaran a mô na bô iyére to kôbi gawra a lê ré. Mega *ôbi kibi Emen kôl iyôn ba:

49 <Kelma kôl iyôn ba: Derômaran na gagay kenare tijê men, sa terare na kini bê tēn ya men.

Na iyére to iyeṅgi a kené lê ben ba?

Men kirij ka yôn a ené erê merê ya wô dôrijn bul ba?

50 Men, are bay ka kēm hen na nôbi a lê ré ba?> »

51 «Ay! Kenbay gawrê kaṅ bay sa iyêrê hen, bōrṅge denṅel mōn bô biṅé ka bi bōrji sa Emen a ré iyôn men, ken lugu marṅge ta sa kwôlo Emen kôl hen men, ken dēbij Tunu toṅ hendi bô bōrê iyêre kwôy kwôy men, ken gelij naṅ mōpērṅge a men. 52 Ôbi kibi Emen wo yôn a mōpērṅge na ré gili gusij ré ba? Tumô bay na duu ka na uwôl béré sa wo ôbi lê anṅaṅ derôre wo pôn nēṅ hen, na ôbi a kené ay sari aṅ diri.

53 Kenbay ka Emen na bēṅge tôô naṅ geré wo *manê ka derômaran a niṅba, na ken bi kwôlê sa tôô hende to hen a ré.»

Bay gôbe Etiyên duu

54 Kirina surjê ka mô kini dapare hen toy kwôlê bi wo Etiyên kôl hen menba, tirji sêrê sari a men, bay gederé kaṅniji kaṅ bô tarê sari a a men.

55 Niṅba, Tunu toṅ hendi bô bōrê wôn bōri aṅ ôbi bô kirij si derômaran menba, gel dampare to Emen men, ôbi gel Jêsu dēbu sa kôbi Emen woṅ gusurô a men.

56 Ôbi kôl iyôn ba: «Toyēṅge, en gel derômaran bôlij aṅ en gel *Kema Gawra dēbe sa kôbi Emen woṅ gusurô a.»

57 Menba, bay karê gura wo dami ligij marji ta aṅ bay bi kibriji pôn cariṅ sari a, 58 biri ôrijn wolé kelaṅ naṅ iyére aṅ bay gôbri duu. Bijé ka dēbu ya gel hen na, ôrijn naṅ bargay kaji ô bê a tumô kema mana wo bay uwôgeri Sôl hen bi ré gem.

59 Kirina bay gôbri ca deré hen iyôn menba, Etiyên uwôl Emen kôl iyôn ba: «Kelma Jêsu, enṅe tunun.»

60 Menba, ôbi jubu gubari tôṅ aṅ jô gura wo dami kôl iyôn ba: «Kelma, dṅi bôm jal sa tērijn toji a.»

Kirina ôbi kôl hen iyôn menba, kibri wôm men.

8

1 Aṅ Sôl dege naṅ ðinê ka duu Etiyên hen.

Sôl gelij tu bay ayê bôô gusij aṅ bay userij

Wulê bi wo hen na, bay ay tô gelij bay ayê bôô gusij to habij hen Jérusalêm a. Wulê bi wo hen na, bay ayê bôô kêm userijji ge si sa kam iyére men, si Judé men, Samari a men, aṅ na bay jé a baji Jérusalêm a mera. ² Bijné kaṅ bay tibé Emen kaṅ bay bôô pôn sôm Etiyên dô aṅ emni. ³ Sôl ba, mase wô mênê bay ayê bôô. Ôbi ô naṅ bô iyére iyére pô impê naṅ yébé biji daṅgay a.

⁴ Bay ayê bôô ka userij hen na, ôrji naṅ kirij kirij wô uwôlê béré Kwôlo Dôri wo Emen.

Pilip uwôl béré Kwôlo Dôri wo Emen Samari a

⁵ Ôbi a, Pilip ré ô sa iyére to dami a bô emê wo Samari a ô ulê béré Kwôlo Dôri wo *Krist, kwo Emen dôri hen bij ðinê. ⁶ Bijné kêm dôbe marji toyij kwôlo Pilip kôl hen. Bay toy kwôli bi wo hen men, bay gel anṅaṅ gijê ka ôbi li hen a men.

⁷ Tunu to habij kwône sêṅ bô ðinê aṅ karê gura wo dami men, bay merayê kwône kôba, berare a men. ⁸ Bijné kêm sa ira li yi derê wo dami.

⁹ Sa iyére hende to hen na, gawra wo bay uwôgeri Simô mô ya, ôbi na beli, ôbi li anṅa tini ðinê ka Samari ge kay kwôy kwôy. Ôbi li yiri môṅ kwôni wo dami iyôṅ. ¹⁰ Aṅ ðinê kêm kamrê ré, ka iyêrjê ré dôbe marji toyij kwôlê wori. Aṅ bay kôl iyôṅ ba: «Gawra wo hen na, na néé wo Emen wo bay kôl ré na néé wo dami hen.»

¹¹ Menba, bay biri kwôlê daman wôsa ca yeṅ ôbi li tiniji ge kay naṅ anṅaṅ beli kari bay ka hen. ¹² Nijba, kirijna bay bi bôrji sa Kwôlo Dôri wo Pilip uwôlji gengij sa *emê iyére to Emen men, gengij sa hini Jêsu Krist a men na, bay li batêm impê ré naṅ yébé ré. ¹³ Simô bi wo hen kôba, ay bôri aṅ li batêm

aṅ ði tô Pilip bul ré kwôy. Kirijna ôbi gel anṅaṅ gijê men, kaṅ gelé ka lij hen menba, tini ge kay.

¹⁴ Kirijna bay jé ka baa Jérusalêm a hen toy wo ðinê ka Samari ré bi bôrji sa kwôlo Emen a hen iyôṅ menba, bay jé si Piyêr naṅ Ja ô unêji.

¹⁵ Kirijna bay ô bij Samari menba, bay uwôl Emen wô bay ayê bôô bi ôbi ré biji Tunu toṅ hendi bô bôre.

¹⁶ Wôsa kwôni iyôṅ perêrji a hen wo Tunu toṅ hendi bô bôre herbe sari a baa naṅ tô, bay li na batêm naṅ hini Kelma Jêsu mera. ¹⁷ Si Piyêr naṅ Ja uwôlji kôbriji a sa bay ayê bôô ka Samari a aṅ bay uwôṅ Tunu toṅ hendi bô bôre.

¹⁸ Menba, kirijna Simô gel wo bay jé ré uwôl kôbriji sa bay ayê bôô a dema ôbi ré uwôṅ Tunu toṅ hendi bô bôre tô hen iyôṅ menba, ôbi kôl ðiré bij si Piyêr naṅ Ja gursu. ¹⁹ Aṅ ôbi kôlji iyôṅ ba: «Benge néé bi wo hen men, aṅ ðinê ka en uwôl kôben sarji a ba, bi uwôṅ Tunu toṅ hendi bô bôre men.»

²⁰ Menba, Piyêr uwôli sara iyôṅ ba: «Kenbay naṅ gursu tom hende to hen ken mênê kêm, wôsa ju erem mega jeré kelé naṅ gursu anṅa Emen bi seṅge hen. ²¹ Anṅam kani naṅ naṅ ni bô jé woni a, wôsa bôm yi na pôn tumô Emen a ré. ²² Di tô bô habrê wom bi wo hen baa aṅ ju enṅerij Kelma hena ré iyeṅ ba, ré ði bôri jal sam a wô ermé wo habij bi wo sa sam a hen. ²³ Wôsa en bôrem hen na, terbére wôn bôm aṅ ju na lema wo têrij tom hende to hen.»

²⁴ Menba, Simô kôlij si Piyêr naṅ Ja iyôṅ ba: «Kenbay ken uwôl Kelma wô san aṅ bi are bay ka ken kôlij kwôliji hen na, ré sa san a ré.»

²⁵ Kirijna si Piyêr naṅ Ja dô kwôli hen iyôṅ men, bay uwôl béré kwôlo wo Kelma a men, menba, bay bilji hô Jérusalêm a. Tô geré a na, bay uwôl béré Kwôlo Dôri naṅ kirij kirij sa kam iyére to bô emê wo Samari a.

Si Pilip naṅ dami wo Etiyopi danji

²⁶ Mana wo Kelma kôlij Pilip iyôn ba: «Já erê si kini kuripare tare iyôn tô geré wo hena Jérusalêm ô Gaja hen. Geré bi wo hen na, na derô gwôlê a.» ²⁷ Menba, Pilip hena lew ô. Kirij bay ka hen dami wo Etiyopi wo li jé gemé lari bô emê wo Kandasé tólômne to Etiyopi. Ôbi uwo tô tibé Emen Jérusalêm a. ²⁸ Ôbi bul hô ij menba, mô bô pus a aj dôjse magtubu to ôbi kibi Emen *Esay. ²⁹ Tunu kôlij Pilip iyôn ba: «Uso da, ju dëbu kwa pus bi wo hen a.»

³⁰ Menba, ôbi ge ô menba, toy dami wo Etiyopi bi wo hen wo dëjse magtubu to *ôbi kibi Emen Esay, menba, ôbi kôli iyôn ba: «Ju hôn bô magtubu to ju dëjse hen ham ba?»

³¹ Menba, ôbi uwôli sara iyôn ba: «Hena kwôni ré dô tôre ben ré ba, na lê iyen a ené henê ba?» Menba, ôbi kôlij Pilip ré daj mô kwari a.

³² Kwôlo Emen wo ôbi dëjse bi a na: «Ôbi bôl kibri ré mega demañne to bay bu ôrij ca erê deré iyôn.

Mega kema gemga wo wôm kôbi ôbi karê gusuriri a hen iyôn.

³³ Bay uwôli tayre sari a nijba, kwôni wo ré jô sari ba, naj men, na i a derê kwôli kwôngêri ba? Wôsa bay mène gelê wori sa terare a na.»

³⁴ Menba, dami wo Etiyopi bi wo hen engerij Pilip iyôn ba: «En uwôlem, kôlen na kwôli i a, ôbi kibi Emen ôbi bi wo hen ré kôl kwôli hen iyôn ba? Na kwôli ôbi gan laba, na kwôli kwôni wo dajgi dîba?»

³⁵ Naj kwôlê bi wo magtubu to Emen kôl hen na, Pilip berij tô kôbri aj uwôlij béré Kwôlo Dôri wo Jésus.

³⁶ Bay era era menba, bay saji kibi kam ka pônî a menba, dami wo Etiyopi bi wo hen kôlij Pilip iyôn ba: «Gel, kam a yé na, na mi a jeré bi ené li batêm ba?»

[³⁷ Menba, Pilip kôli iyôn ba: «Hena jeré bi bôm pôn sara ba,

já lê batêm.» Menba, dami bi wo hen uwôli sara iyôn ba: «En bi bôn sara mega wo Jésus Krist ré na Kema Emen.»]

³⁸ Ôbi bi bay dëbij naj pus tøj, aj bay naj Pilip herbiji ôrji bô kam a menba, Pilip liri batêm. ³⁹ Kirija bay so bô kam a menba, Tini Kelma ay Pilip ôrij aj dami wo Etiyopi bi wo hen gili ré nij yôd, menba, ôbi bu geré wori naj yi derê ô. ⁴⁰ Tunu ôrij naj Pilip ô uwôli Ajôt a aj ôbi uwôl béré Kwôlo Dôri naj sa iyére iyére to ôbi ôrij ya hen kwôy wo ôbi sa bij Sésaré.

9

Sôl ay bôri

(Jé lê bay jé 22: 6-16, 26: 12-18)

¹ Kirij bay ka hen na, ermé wo Sôl ba, yi na sa mênê bay tô Kelma men, sa derérji a a men, ôbi ô upé *dami wo damné kaj bay bê kwôbe, ² aj engereri bi ôbi ré biri magtubu to ré dô tumôri aj dîré ôrij wô *iyéy dajare to Damas a. Hena dîré uwôn bijé ka ay geré wo Kelma, impê ley yébé ley ba, dîré peraji harê heraj Jérusalêm a.

³ Ôbi bu geré ô menba, kirija ôbi baa da naj Damas menba, kirij bay ka hen na, kirij ka perangi hena derômaraj a sa teli naj perangêri. ⁴ Kirija ôbi kurij tøj menba, ôbi toy tôô kwôni kôli iyôn ba: «Sôl, Sôl, wô mi a jeré gelen gusij iyôn ba?»

⁵ Ôbi engere iyôn ba: «Ju na i ba, Kelma.»

Menba, tô hende to hen uwôli sara iyôn ba: «Ena Jésus, na nôbi a jeré gelen gusij hen. ⁶ Nijba, hena ta, ju ô derô ira aj bay a gelem anja já lê.»

⁷ Bijé ka ô naj dî hen dëbiji tøj, nijba, bay bôl kibriji kôlij kwôlê wôni ré men, bay toy tôô gawra, nijba, bay gel kwôni ré men.

⁸ Sôl hena terare a, bôl tiri hari, nijba, ôbi gel kirij né, aj bay bu na kôbri dema ré ôrij naj derô ira

Damas a. ⁹ Añ sa subu ôbi nêmen gelé kirij né men, ôbi ôm ani ré men, yi ani ré a men.

¹⁰ Ôbi tô Jêsu wo pônî bay uwôgeri Ananiyas mô Damas a ya. Kelma si sari a bô pelal a añ uwôgeri «Ananiyas!» menba, ôbi yuge ôm iyôn ba: «En nà Kelma!»

¹¹ Menba, Kelma kôli iyôn ba: «Hena ta, ju ô tô geré wo bay uwôgeri kwo dëbu <derôre> a hen añ ju engere gawra wo bay uwôgeri Sôl wo Tars iyé Judas a, ôbi mô uwôl Emen kirij bay ka hen ya. ¹² Sôl gel bô pelal a gawra wo bay uwôgeri Ananiyas wo so ira añ uwôl kôbri a sari a bi ôbi ré hô gel kirij hôrij.»

¹³ Ananiyas uwôli sara iyôn ba: «Kelma, en toy bijné kwône kôl kwôli gawra bi wo hen men, habrê kêm wo ôbi lij bijné kam ka Jérusalêm a hen a men. ¹⁴ Men, damné kan bay bê kwôbe biri tô bi ré erañ nà, sa pôrij bijné kêm ka ré uwôge henem hen añ ré harêji a men.»

¹⁵ Menba, Kelma kôli iyôn ba: «Ô, wôsa gawra bi wo hen en dôri mega anğan ulê béré henen nañ kirij kirij bijn bijné ka iyére to dangi a men, bijn kilmé kaji men, bijn kam *Israyêl a men. ¹⁶ Nôbi nañ yen na gili gusij to ôbi a gelij wô henen.»

¹⁷ Menba, Ananiyas hena ô. Ôbi bijn bô iyére hende to hen añ uwôl kôbri a sa Sôl a, añ kôl iyôn ba: «Yênen Sôl, na Kelma Jêsu bi wo so sam a tô geré bi wo jeré erañ hen, na ôbi a joon bi jeré hô gel kirij hôrij men, bi Tunu toñ hendi bô bôrê ré wôn bôm a men.»

¹⁸ Kirij bay ka hen menba, ani kani gelij môñ palmê kuyê iyôn herij tiri a añ ôbi gel kirij men, hena ta, añ bay liri batêm a men. ¹⁹ Kirija bay biri anğan emê ôm menba, ôbi uwôn nêri hôrij.

Sôl dô kwôlo Emen Damas a

Sôl wôl sem nañ bay tô Jêsu ka Damas a. ²⁰ Menba, kirij bay ka hen ôbi ô ulê béré bô iyéy dapare

mega wo Jêsu ré na Kema Emen.

²¹ Bijné kêm ka toy kwôlo ôbi kôl hen na, tiniji ge kay sari a añ bay engere iyôn ba: «Na gawra bi wo hen, a na lij bijné ka uwôge hini Jêsu bi wo hen habrê Jérusalêm a na ré ba? Men, na ôbi na era dôd nà wô perêji harê ôrij bijn damné kan bay bê kwôbe hen ré ba?»

²² Nijba, ôbi uwôn nêri tumô tumô sa derê kwôlê wori añ Jubnê ka Damas uwôn kwôlê wôñ kelé ré, kirija ôbi gelji wo Jêsu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen.

²³ Wôl gan cêgê menba, Jubnê bay ka hen bijnî bi ciré deréri. ²⁴ Nijba, Sôl toy kwôli deréri bi wo hen. Bay mô gem kibi iyére hende to hen yoyre nañ tu tare bi ciré deréri. ²⁵ Nijba, bô yoyre a menba, bay tôri ayri bô gway a herbe nô si sa gwenj.

Sôl ô Jérusalêm a

²⁶ Kirija ôbi sa bijn Jérusalêm a menba, ôbi ô upé megêri bay tô Jêsu nijba, bay kêm hare wôsa bay kôl iyôn ba: «Ôbi ré na ôbi tô Jêsu bi pa pa hari ba.» ²⁷ Barnabas ôrij nañ dî ligi bay jé añ dôrji kwôli gelé wo Sôl ré gelo Kelma tô geré men, kwôlo Kelma kôli a men. Ôbi dôrji kwôli derê kwôlo ôbi dô nañ ibiyare nañ hini Jêsu a Damas a hen men. ²⁸ Wulê bi wo hen na, ôbi mô nañ ci men, ô men hera nañ ci a men bô Jérusalêm a men, dô kwôlê nañ ibiyare a men nañ hini Kelma. ²⁹ Ôbi iyêl nañ Jubnê ka iyêl kibi grêk hen men, narij kwôlê nañ ci a men, nijba, bay woge geré wô deréri. ³⁰ Kirija yêneri toy hen iyôn menba, bay ôrij nañ dî Sésaré a añ biri ô Tars a.

³¹ Bay ayê bô ka sa iyé Judé men, ka Galilé nañ ka Samari a kêm môrji nañ bô jalê men, halij yirji men, harijji Tini Kelma a men, bay kwône erê tumô tumô nañ néé wo Tunu toñ hendi bô bôrê.

Ené ôbi merayê

³² Piyêr ô gôr kirij sa ira menba, ôbi sa bijn upé bay ayê bô ka Lida

a. ³³ Kirij bay ka hen na, ôbi uwôn gawra wo bay uwôgeri Ené wo yi sa kalañ a. Ôbi meray li elê marge. ³⁴ Piyêr kôli iyôn ba: «Ené, Jésu Krist berarem. Hena ta, ju ñan kalañ kam nañ kôm!» Kirij bay ka hen na, ôbi hena ta. ³⁵ Kirija ñiné ka Lida nañ ka tu wolé wo Sarôn a gili hen iyôn menba, bay kêm bi bôrji sa Kelma.

Tabita béér

³⁶ Sa iyé Jopé a na, hende ayê bô to pôn bay uwôgere Tabita mô ya. Hene bi wo hen nañ kibi grêk ba na Dôrkas añ bôri na: Cénire. Hende na hendi lê anğa dôri kwôy kwôy men, hendi bu baliyare nañ bay nimré a men. ³⁷ Wulê bi wo hen na, hende ômij añ ma. Bay pule añ ô ulêre bô iyére to ta a. ³⁸ Bay tô Jésu ka Jopé toy wo Piyêr ré na Lida a ya. Lida na ða nañ Jopé menba, bay jé ñiné wô ô kôli iyôn ba: «Era lew unéni ðiba, ju mera sem né.» ³⁹ Piyêr hena kerêd ô nañ ci. Kirija ôbi sa bij menba, bay ôrij nañ ði bô iyére to ta hende to hen, kirij bay ka hen na, yébé kañ mamê usoji ligiri a nañ sômê men, bay gili bargay ka hende na sônre kirija hende na bañ nañ ci tô hen a men.

⁴⁰ Piyêr bi bay si nô kêm añ jubu gubari tôn añ uwôl Emen menba, bul si ligi temare añ kôl iyôn ba: «Tabita, hena ta.» Hende bôl ture añ kirija hende gel Piyêr menba, hena mô ta. ⁴¹ Ôbi bu kôbre buru hena ta, añ uwôga bay ayê bô nañ mamê añ gelji hendi temare hende to hen. ⁴² Bigné ka Jopé kêm toy kwôli are bay ka hen, añ bay kwône ay bôrji bij Kelma. ⁴³ Piyêr wôl gañ Jopé a iyé gawra wo bay uwôgeri Simô woñ ôbi uwônşê arij hen.

10

Pelal jô Kwôrney a Sésaré

¹ Sa iyé Sésaré a na, gawra wo bay uwôgeri Kwôrney mô ya, ôbi na dami wo asgarñê ka Rômênê ka bay uwôgeji ré na Itali hen. ² Gawra bi

wo hen, na ôbi lê tôô Emen añ, bay nañ ñiné ka bô iyére tori ayji kibi Emen kwôy kwôy men, ôbi li nañ Jubnê kañ bay nimré daman men, ôbi uwôl Emen ta ta a men. ³ Wulê wo pôn nañ tare to yébé ayij sa tôjne hen menba, ôbi gel añ hôn mana wo Emen na iyôn nañ yiri bô pelal a wo so iyére tori a añ kôli iyôn ba: «Kwôrney.»

⁴ Ôbi bô mana wo Emen bi wo hen ðeñ nañ harê añ ôbi kôli iyôn ba: «Kelma, na mi ba?» Menba, mana wo Emen bi wo hen uwôli sara iyôn ba: «Uwôlê Emen wom nañ lê wo ju li nañ bay nimré hen na, dôrij Emen añ ôbi gôrbij sam né. ⁵ Jé ñiné kam haw hen, ô Jopé ô kelan gawra wo bay uwôgeri Simô wo jelêri na Piyêr hen ré era. ⁶ Ôbi yi iyé megari Simô woñ ôbi uwônşê arij wo iyére tori ða nañ kibi cér a hen.»

⁷ Kirija mana wo Emen bi wo ré iyêli hen ô nij menba, Kwôrney uwôga manê kari wô nañ asgar wo pôn woñ ôbi jé wori woñ ôbi lê tôô Emen hen. ⁸ Ôbi dôrji kwôli anğa ré li are hen kêm menba, jéji Jopé.

Pelal jô Piyêr a Jopé

⁹ Kirija kirij wôl añ bay ay geré ô añ baji ða nañ Jopé menba, Piyêr ðay sa iyére toñ dur dur a wô uwôlê Emen nañ tay ðiñe. ¹⁰ Kurôn liri añ ôbi gey anğan emê. Kirija bay la emê ciré biri menba, pelal jôri. ¹¹ Ôbi gel derômaran bôlij añ ani kani ka gelij nañ kibi bargay ka dami ka bay bu jenlare wo pôrbu hen iyôn sa herbe kwôy sa terare a.

¹² Bô bargay ka dami bay ka hen a na, tanare to tère pôrbu kêm bô nañ tu ka gay gay ka erge hen men, nañ tu ciré ka gay gay kêm a men. ¹³ Menba, tôô kwôni kôli iyôn ba: «Piyêr, hena ta, ju duu tanare hende to kêm añ ju ôm.»

¹⁴ Piyêr uwôli sara iyôn ba: «En gey ré Kelma, en ôm ani kani ka jôrij nañ ka *kagemi sa pôn né.»

¹⁵ Tôô kwôni bi wo hen hô kôli iyôn ba: «Anğa Emen lij ka séli ba, jôbi já kelê ré na ka *kagemi ba?»

¹⁶ Are bay ka hen sa hen iyôn têê subu aṅ, cêgê menba, bargay ka dami bay ka hen hô ayij hōrij derōmaran a.

¹⁷ Piyêr erem na ba, pelal wo ré jôri na ba, bôri ré na iyeṅ pôn ba? Menba, kirij bay ka hen na, bay jé ka Kwôrney ka ré wogéji iyé Simô hen, saji kibi geré men. ¹⁸ Bay uwôge bay iyére aṅ engeriji iyôn ba: «Na iyére to nà a Simô woj Piyêr ré yi ya hen ba?»

¹⁹ Piyêr erem sa pelal wo ré jôri a hen baa ya tô, menba, Tunu kôli iyôn ba: «Gel, imṅê subu wogem. ²⁰ Hena ta, ju ô naṅ ci dîba, ju erem sem né, wôsa na nôbi a joji hen.»

²¹ Piyêr herbo uwôn bîné bay ka hen aṅ kôlji iyôn ba: «Na nôbi wo ken wogé bi a nà. Ken era gelen wô mi ba?» ²² Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Na Kwôrney dami wo asgarṅê a jéni. Ôbi na kwôni woj derôre men, ôbi ay kibi Emen men, Jubṅê kêm kôba, geyri a men. *Mana wo derōmaran a kôli ôbi ré uwôgam jeré era iyére tori a bi ôbi ré toy kwôlo jeré kelêri.»

²³ Piyêr biji bay era ira aṅ wôl naṅ dî. Kirija kirij wôl menba, ôbi ô naṅ ci, yêneri bay ayê bôo ka pôni ka Jopé biri ôrij. ²⁴ Daṅ tô hen menba, bay bij Sésaré. Kwôrney mô gemji naṅ balêri men, milṅéri kaṅ dṅeṅ ka ôbi jé uwôgaji hen a men. ²⁵ Kirija Piyêr dâ sé ira menba, Kwôrney jô kwini aṅ di kwini tôṅ tumôri a kwôy terare a naṅ bê kwôlê wo dami. ²⁶ Nijba, Piyêr biri ta, aṅ kôli iyôn ba: «Hena ta! Wôsa nôbi kôba, ena gawra môṅ jôbi hen iyôn men.»

²⁷ Ôbi iyêl naṅ dî aṅ ô ira, kirij ka bîné ka kwôni daṅ ya hen, ²⁸ menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ken hôn mega wo kwôni woj Jub naṅ hara wori na, ré erê naṅ kwôni wo sa iyére to daṅgi a ré men, erê iyére tori a ré a men. Nijba, Emen gelen mega

wo ené bô kwôni môṅ aṅga kagemi ré men, wo ré nêṅ bi kwôni ré ô naṅ dî ré iyôn né a men. ²⁹ Na iyôn a, kirija kené jé uwôgan menba, en kirij era mera dîba, en meremné ré hen. Iyôn ba, en gey henê tô uwôgê wo ken jé uwôgan hen.»

³⁰ Menba, Kwôrney uwôli sara iyôn ba: «Kemṅêṅ li sa subu nij naṅ tare to yébé ayij sa tôṅne mega megare na iyôn hen na, en uwôl Emen iyére tijê. Menba, kirij bay ka hen na, gawra wo pôni naṅ bargay ka enṅé so dṅebu tumôn a. ³¹ Aṅ kôlen iyôn ba: «Kwôrney, Emen toy uwôlê wom men, bôri gôrbij sa lê wo ju li naṅ bay nimré hen né a men. ³² Jé bîné ô Jopé ô uwôga Simô wo jelêri na Piyêr wo yi iyé Simô ôbi uwôṅsê arij wo mô kibi cér a hen ré era.» ³³ Kirij bay ka hen menba, en jé bîné wogem aṅ naṅ bô derê wom a jeré eraṅ upéni hen. Haw hen nibay kêm nini mô na tumô Emen a wô toyé kwôlê kêm wo Kelma kelam jeré sa kelêni hen.»

Piyêr ô iyé Kwôrney a

³⁴ Menba, Piyêr ay kwôlê kôl iyôn ba: «Haw hen en hôn dô bêṅ bêṅ nij wo Emen na, ré dô tu kwôni ré, ³⁵ aṅ gawra wo yôn yôn wo sa iyére to yôn yôn wo biri kwôlê men, li aṅgaṅ derôre a men hen na, ré dé tiri. ³⁶ Ken hôn béré kwôlo ôbi na jéṅ bij kam *Israyêl hen. Béré bi wo hen gengij sa Kwôlo Dôri woj bô jalê naṅ geré wo Jésus Krist wo na Kelma wo bîné kêm hen. ³⁷ Cêgi derê kwôlê wo Ja naṅ batêm to ôbi na lij bîné a men hen na, ken hôn kwôli are bay ka li are ayij tôrji Galilé a kwôy sa iyé Judé a hen. ³⁸ Ken hôn iyeṅ a Emen ré dô Jésus wo Najarêt bi wo hen men, bé wo ôbi biri néé naṅ geré wo Tunu toṅ hendi bô bôre men. Men, ken hôn iyeṅ a ôbi ré ô gôr sa iyére lij bîné derê men, berarij bîné kêm ka mô bô lemnare to Sidan a a men hen, wôsa Emen baa naṅ dî. ³⁹ Aṅ nibay ka pôni nini gel ari lêri bay ka

kêm hen nañ tirni sa iyé Jubnê men, Jérusalêm a men. Ôbi bi wo bay na bééri sa gurô tagelê añ diri hen. ⁴⁰ Li sa wôô, subu tori menba, Emen biri ji si kampê men, biri gel yiri, ⁴¹ bijñ bijné kêm né nijba, ka ôbi na tôrji tumô mega bay derê kwôli are bay ka hen iyôn. Na nibay ka na nini ôm men, yi men, nañ dî cêgi jê sé wo Emen biri ji si perê bijné ka ma a hen. ⁴² Añ ôbi kelêni niné uwôl béré añ gelijñ bijné mega wo ré na Emen a ré dîri mega ôbi jerê kwôlê iyôn sa bijné ka mô geñ men, ka ma a a men, ⁴³ Na ôbi á, bay kibi Emen kêm na ré kôl kwôli kôl iyôn ba: <Emen dî bôri jal nañ néé wo hini sa têrijñ to kwôni wo yôn yôn wo bi bôri sari a.> »

Bijné ka na Jubnê ré hen uwôn Tunu toñ hendi bô bôrê men

⁴⁴ Piyêr kôl kwôli are bay ka hen baa ya tô menba, Tunu toñ hendi bô bôrê herbe sa bijné kêm ka mô toy kwôli bi wo hen. ⁴⁵ Jubnê ka baa Piyêr erañ hen kirijña bay gel wo Tunu toñ hendi bô bôrê to Emen a bé herijñ sa bijné ka sa iyére to d'angi a men hen iyôn menba, tiniji ge kay. ⁴⁶ Bay toy bijné bay ka hen iyél kibi yê wo d'angi men, heramiji dampare to Emen men. Menba, Piyêr kôl iyôn ba: ⁴⁷ «Naa jerê bi bijné bay ka hen ré li batêm nañ kam haw hen wo bay uwôn Tunu toñ hendi bô bôrê môñ nabay iyôn men hen ba?»

⁴⁸ Menba, ôbi ay tôô bi bay ré liji batêm nañ hini Jésus Krist menba, bay kôli ré wôl sem nañ ci.

11

Piyêr dô kwôli anğa ré li are iyé Kwôrney a hen bijñ bay ayê bôô ka Jérusalêm a

¹ Bay jé nañ bay ayê bôô ka Judé toy wo bijné ka na Jubnê ré hen ka pôni kôba, ré toy kwôlo Emen men. ² Kirijña Piyêr hera Jérusalêm a menba, yêneri Jub kap bay ayê bôô nayri kôl iyôn ba: ³ «Ju ô iyé bijné ka

na Jubnê ré hen men, ju ôm are nañ ci a men!»

⁴ Menba, ôbi dôrji tô kwôlê bi wo hen pôn pôn nañ geréri geréri kôl iyôn ba: ⁵ «En mô Jopé a uwôl Emen menba, en gel bô pelal a ani kani gelijñ nañ kibi bargay ka dami iyôn herbo derômarañ a tôñ nañ kibrijñ pôrbu kwôy d'á kwan a. ⁶ En kôbe bôrji menba, en gel tanare to tère pôrbu men, to noni men, ka erge men, ciré men. ⁷ Menba, en toy tôô kwôni kôlen iyôn ba: <Piyêr, hena ta, ju duu tanare hende to kêm hen ju ôm.> ⁸ En uwôli sara iyôn ba: <En gey ré kwôy Kelma. Wôsa kirijñ ka en yêñ na, ani kani ka jôrijñ nañ ka *kagemi si keben a ré.> ⁹ Tôô kwôni hô ôm derômarañ a kôl iyôn ba: <Anğa Emen kôl ré na ka séli ba, jôbi já kelê ré na ka kagemi ré.> »

¹⁰ «Are bay ka hen, sa hen iyôn têê subu menba, are bay ka kêm hen hô pôrijñ hôrijñ ta derômarañ a. ¹¹ Kirijñ bay ka hen menba, gawrê subu saji kibi iyére to en môrijñ ya hen, bay joji na Séсарé. ¹² Tunu kôlen ené hena ô nañ ci d'iba, ené gaané ré. Yênerna bay ayê bôô ka jii ka en erañ nañ ci nà a bèn ôrijñ Séсарé a. Menba, nini ô ira kêm iyé Kwôrney a. ¹³ Ôbi derêni kwôli *mana wo derômarañ a wo d'iré gili bô iyére tori a añ ré kôli iyôn ba: <Jé gawrê ô Jopé ô uwôga Simô woñ Piyêr. ¹⁴ Añ kwôli anğa ôbi a dôrem hen na, a bem gelê nañ bijné kêm ka bô iyére tom a.> ¹⁵ Kirijña ena belê keben tô menba, Tunu toñ hendi bô bôrê herijñ sarji a mega wo na herijñ sarna tumô hen iyôn men. ¹⁶ Menba, en erem sa kwôlo Kelma na kôl kôl iyôn ba: <Ja na lijñ bijné batêm nañ kam nijba, kenbay ba, Emen a lêngge batêm nañ Tunu toñ hendi bô bôrê.> ¹⁷ Hena Emen né bu baliyare nañ ci mega wo ôbi na bu nañ na wôsa bê bôô wona sa Kelma Jésus Krist a hen iyôn ba, ena i a ené jôrijñ Emen lê anğari ba?»

¹⁸ Kirijña bay toy hen iyôn menba,

bay hô dî bôrji jal aṅ ayji kibi Emen kôl iyôṅ ba: «Emen bijn ðijné ka na Jubnê ré hen kôba, geré bi ré bul hal woji aṅ ré uwônijn gelé woṅ tiri hen men.»

Dé tô églis ka Antiyôk

¹⁹ Bay tô Jésu ka na userijn wô sa gusijn to bay gelji cêgi temare to Etiyên a hen na, ôrji kwôy bijn Pinisi, Sipre naṅ Antiyôk, bay uwôl béré bijn na Jubnê mera. ²⁰ Nijnba, ka perêrji a ka na ka Sipre a men, Sirên a men, hen kirina sa bijn Antiyôk menba, bay uwôl béré Kwôlo Dôri wo Kelma Jésu bijn ðijné ka na Jubnê ré hen men. ²¹ Néé wo Kelma baa naṅ ci aṅ ðijné ka ay bôrji bijn Kelma kwône erê tumô tumô.

²² Kwôlê bi wo hen era sa kurijn maa bay ayê bôô ka Jérusalêm a aṅ bay jé Barnabas Antiyôk a. ²³ Kirina ôbi sa aṅ gel terê kibi wo Emen tô sa ðijné hen iyôṅ na, yiri dôri damaṅ aṅ ôbi kôlji bay ré dî bôrji pôn lêṅnijn tô Kelma.

²⁴ Barnabas bi wo hen, na kwôni wo li aṅaṅ derôre men, Tunu toṅ hendi bô bôrê wôn bôri men, ayê bôô wori dô a men. Aṅ ðijné kwône bi bôrji sa Kelma.

²⁵ Menba, Barnabas ô Tars a wô wogé Sôl. ²⁶ Kirina ôbi uwonni menba, herañ naṅ dî Antiyôk a. Bay mô bem elê pôn naṅ bay ayê bôô ka Antiyôk a. Bay gelijn kwôné ðijné are. Na Antiyôk a a bay ré ay tô dé hini woṅ Krétijnê hen sa bay tô Jésu a.

²⁷ Wulê bi wo hen na, bay kibi Emen hena Jérusalêm a era Antiyôk. ²⁸ Kwo pôni perêrji a bay uwôgeri Agabus Tunu gili mega kurôṅ wo dami ré lê sa terare a nà. (Aṅ kurôṅ bi wo hen li sa terare a nà tiri a men wulê wo Kulod na ômijn kenare hen.) ²⁹ Bay tô Jésu gengiji ciré lê naṅ yênrji ka Judé naṅ ari uné ka Emen né biji. ³⁰ Bay wôge are bay ka hen aṅ jén si Barnabas naṅ Sôl ôrij bijn surpnê ka bay ayê bôô ka Judé.

12

Bay duu Jak men, bay ðu Piyêr a men

¹ Wulê bi wo hen na, kelma *Hérôd ay tô gelijn tu bay ayê bôô ka Jérusalêm a gusijn. ² Ôbi bi bay duu *Jak woṅ yêni Ja hen naṅ yebere. ³ Aṅ kirina ôbi bô wo yi Jubnê ré dôrji hen iyôṅ menba, ôbi bi bay ðu Piyêr. Wulê bi wo hen na, na sa lê geserê mapa wo wubere naṅ bô a hen.

⁴ Hérôd bi bay ðu Piyêr ô uwôli dangay a aṅ bijn asgarpnê pôrbu, pôrbu gwogelérji pôrbu ðebu gemni. Aṅ cêgi *Pak a dema ciré jeré kwôlê sari a tumô ðijné tô.

⁵ Piyêr yi dangay a menba, bay ayê bôô uwôl Emen yôôd naṅ bôô pôn wô sari.

⁶ Bô yoyre hende to kiya Hérôd dâ jôrij kwôlê sari a hen na, bay harêri naṅ musure aṅ ôbi yi kum derô asgarpnê wôô men, bay gemé kibi geré ðebu gem men. ⁷ Nijnba, kirijn bay ka hen na, mana wo Kelma so menba, iyéy dangay perañge. Mana wo Kelma bi wo hen di kwa bô Piyêr aṅ eṅni aṅ kôli iyôṅ ba: «Hena ta, lew.» Kirijn bay ka hen na, musure beserijn kôbri a. ⁸ Aṅ mana bi wo hen kôli iyôṅ ba: «Ha tô bôm men, ha ganji garbê kam a men.» Ôbi li hen iyôṅ hende to hen menba, mana bi wo hen hô kôli iyôṅ ba: «Dôbe bargay kam kaṅ kelanê aṅ ju era tô nà.»

⁹ Piyêr so tôri a nijnba, ôbi bô môṅ ré na pelal a ré jôri hen dîba, ré na aṅaṅ tiri ré. ¹⁰ Bay saa asgarpnê ka gem kibi geré hen kini wôô kara, menba, saji kibi geré woṅ musure a wo si kini derô iyére hen, menba, kibi geré bi wo hen bôlij sa kibri tumôrji a mera. Kirina bay si nô nijn menba, bay ô sem tô geré menba, mana wo Kelma bi wo hen dèṅ Piyêr.

¹¹ Tini uwo yiri a aṅ ôbi kôl iyôṅ ba: «Haw hen, en hôn nijn, na tiri, na Kelma a jo mana wori sa dôren kibi néé wo Hérôd a men, kibi habré

kêm wo Jubnê genge ré sa san a hen a men.»

¹² Kirijna ôbi hôn anga ré li are hen iyôn nijn menba, ôbi ô iyé Mari tojn yoo Ja wo bay uwôgeri Mark hen, ßijé kwône mô uwôl Emen ya.

¹³ Kirijna ôbi di kibi geré menba, hende jé to pôni bay uwôgere Rodé so era wô belê kermijn. ¹⁴ Hende toy tôô Piyêr hôn an wo ré bôl kibi kermijn biri na, yi derê lere an hende ge ô kelê Piyêr ré ðebu kibi geré yan ya. ¹⁵ Bay kôle iyôn ba: «Mu gal.» Nijnba, hende kôlji wo ré na tiri. An bay kôl iyôn ba: «Na *mana wo derômaran a wouj ôbi geméri.»

¹⁶ Piyêr hô di kibi kermijn menba, bay sa bôl menba, na ôbi menba, tiniji ge kay. ¹⁷ Ôbi liji kôbri bay ré wôm tôj menba, ôbi dôrji kwôli derê wo Kelma ré dôri bô dangay a an ôbi kôlji iyôn ba: «Erênge ken ô kôlij Jak* nan bay ayê bôô kêm.» Menba, ôbi si fu geré ô kirijn ka dangi a.

¹⁸ Kirijna kirijn wôl menba, harê li asgarjê daman an bay engere anga ré sa sa Piyêr a hen. ¹⁹ Hérôd bi bay wogeri nijba, bay uwoujni ré. Menba, ôbi bi bay engerijn asgarjê ka na gem kibi geré hen kwôlê an ôbi kôl bay ré derji. Menba, Hérôd hena Judé era Séсарé an uwôl ya nêk kwôlê.

Temay kelma Hérôd

²⁰ Hérôd ôrij nan kwôlê nan ßijé ka Tir a men, ka Sidôn a a men. Bay way ciré jé ßijé yiri a, wôsa bay hôn wo tô kibri wo bay uwôgeri Blastus hen ré gey bi ðiré lê nan ci bi bay ré nan kwôlê woji bi wo hen nan bô jalê. Wôsa are kêm ka bay ôrij doyriji hen na, hena na sa iyére tori a.

²¹ Menba, wulê wo bay genge hen na, Hérôd tôbe bargay kari kan kenare an mô sa gagay kenare a an dôrji kwôlê tu wolé. ²² Menba, ßijé kôl iyôn ba: «Na emen a kelê kwôlê hen ðiba, na gawra ré.»

²³ Kirijn bay ka hen na, mana wo Kelma di Hérôd wôsa ôbi ay dampare to Emen lij tori, menba, wôjne ômni an an ôbi ma.

²⁴ Nijnba, kwôlo Emen ba, ôm ôrij nan kwini tumô tumô.

²⁵ Kirijna si Barnabas nan Sôl liji jé wo bay joji Jérusalêm a hen kô nijn na, bay bul hô Antiyôk a, bay heran nan Ja wouj Mark hen kôbriji a.

13

Bay tô si Barnabas nan Sôl an jéji ô ulê béré kwôlo Emen

¹ Perê bay ayê bôô ka Antiyôk a na, bay kibi Emen ya men, bay gelé are kôba ya a men, hiniji a na: Barnabas, Siméjon wo ba uwôgeri gawra wo hendi hen men, Lusiyus wo Sirên men, Manayen wo na melan *Hérôd wouj kelma kirijna ôbi na nan kema hen men, Sôl men. ² Wulê wo pôni kirijna bay tebe Kelma jôrij bôrji kurôn menba, Tunu tojn hendi bô bôre kôl iyôn ba: «Terênge si Barnabas nan Sôl ken ðiji gay ben wô jé wo en uwôgeji kwôli hen.»

³ Kirijna bay jôrij bôrji kurôn men, uwôl Emen a men kô nijn menba, bay uwôl kôbriji sarji a an ðiji ô.

Si Barnabas nan Sôl ôrji sa iyé Sipre a

⁴ Kirijna si Barnabas nan Sôl bô wo Tunu tojn hendi bô bôre a ré jéji ulê béré hen iyôn na, bay henaji Antiyôk eraji Sélesi a wô ayêji bato ôrij iyére to derô cér to bay uwôgere Sipre hen. ⁵ Kirijna bay sa bij Salmin Sipre a menba, bay uwôl béré kwôlo Emen bô *iyéj dapare to Jubnê. Bay ôrij nan Ja Mark kôbriji a bi ré li nan ci.

⁶ Kirijna bay ô nan kirijn kirijn sa iyére to derô cér a hen kwôy san Papôs a menba, bay uwôn ôbi beli wo li yiri môj *ôbi kibi Emen iyôn, ôbi na Jub, hini ôm Bar-Jésu, an nan kibi grêk ba na Elimas. ⁷ Ôbi na melan Sêrgiyus Pawlus ôbi emê sa

* 12:17 12: 17 Na wouj yêni Kelma.

iyére to derô cér a hen, Sêrgiyus bi wo hen na, na ôbi tu melênê, ôbi jé uwôga si Barnabas nañ Sôl wôsa ôbi ôriñ doy toyé béré kwôlo Emen. ⁸ Nijba, Elimas woñ beli hen jibji sêd añ woge wô jôriñ kelma ré bi bôri sa Jésu a. ⁹ Menba, Tunu toñ hendi bô bôre wôn bô Sôl wo na Pol hen añ ôbi bôri ¹⁰ añ kôli iyôñ ba: «Jôbi na, gwsore nañ habré wôn bôm, kema Sidan, ôbi bayi anğa dôri, dî mênê geré anğa Kelma genge hen baa. ¹¹ Ju toy, haw hen Kelma a dêm añ tum a dôbê hendé añ já gelé berarê tare ré sem.»

Kiriñ bay ka hen na, tiri dôbe hendu añ ôbi mô bô dilemne a añ ôbi bul si na si na woge kwôni bi ré ßu kôbri. ¹² Kiriña kelma gel are bay ka hen iyôñ menba, ôbi ay bôri wôsa ari gelé ka gengiñ sa Kelma dô tini.

Si Pol nañ Barnabas gey erê Antiyôk bô emê wo Pisidi a

¹³ Pol nañ megêri ðayji bato Papôs a wô erê Pêrgé bô emê wo Pampili a. Menba, Ja Mark ðiji ya hen añ bul hô Jérusalêm a. ¹⁴ Bay hena Pêrgé ayji geré kwôy sañ bijñ Antiyôk bô emê wo Pisidi a. Nañ *sa merê ta a menba, bay ô bô iyéy ðanare a añ môrji tòn. ¹⁵ Kiriña bay ðeñse magtubu tôô nañ to bay kibi Emen menba, bay sa iyéy ðanare hende to hen, jé kôlji iyôñ ba: «Yênêrni, hena kwôlê woñ dôbê ibiyare wôni ya a kené gey kôliñ ðiné ba, ken kôl.»

¹⁶ Menba, Pol hena li kôbri bi bay ré wôm tòn añ kôl iyôñ ba: «Kam *Israyêl nañ kenbay ka ba hen ka ken tebe Emen hen, toyéñge. ¹⁷ Emen wo ðiné ka Israyêl na tô môñerna. Men, ôbi bijñ bay yêñ kwône sa iyé Ejipt a, añ nañ néé wori na, ôbi dôrji siñ añ a men. ¹⁸ Ôbi uwôl bôri sarji a derô gwôlê li elê tôre pôrbu. ¹⁹ Ôbi bi bay mène tô yê ðiné jurgem bô emê wo Kanan a na, ôbi bijñ ðiné kari sa iyére toji bay liñ toji. ²⁰ Are bay ka kêm hen li elê arew pôrbu nañ tôre bay.

Cêgeri wori menba, ôbi bijñ bay jerê kwôlê kwôy sañ sa Samiyêl ôbi kibi Emen a. ²¹ Menba, bay gey ôbi ré bijñ kelma menba, Emen bijñ Sawul kema Kis môñ wo Bêñjamin ôbi ôm kenare li elê tôre pôrbu. ²² Kiriña Emen nañ Sawul na, ôbi bijñ Dabid mega Kelma woji. Na wô sari ôbi a na ré kôl kwôli kôl iyôñ ba:

<Dabid kema Jésé na

na kwôni wo en diini,

ôbi a lê are kêm ka bôn gey hen.>

²³ Kuñga Dabid wo pôni na Jésu wo Emen ðiri mega ôbi gôliñ nañ kam Israyêl wo ôbi na ay tôri ðiré bijñ hen. ²⁴ Pa dema Jésu ré sañ tô na, Ja na uwôl béré bijñ kam Israyêl kêm ré ði tô têriñ toji añ ré liji batêm. ²⁵ Kiriña ôbi duu kibi jé wori nij menba, kôl iyôñ ba: <Ken kôl ené na i ba? Ena kwo ken mô gemni hen ré tô. Nijba, gel ôbi era cêgena hen ya, en nêm beseré ganği garbê kañ têri ré.> »

²⁶ «Yênên, kenbay kañ kwôñgê *Abraham nañ ðiné kêm ka sa iyére to ðanği a ka mô tebe Emen hen kôba, kwôli gelê bi wo hen na, Emen gengiñ na sarna nabay tumô.

²⁷ Bîné ka Jérusalêm nañ kilmérji hôn Jésu ré na i ba ré, aña bay ré ði kwôli temare ßu sari hen. Bay ðeñse magtubu to bay kibi Emen nañ sa merê ta a kwôy kwôy nijba, bay hôn bôre ré. Añ ulê wo bay uwôl kwôlê sa Jésu hen na, bay li na anğa magtubu to bay kibi Emen na kôl hen. ²⁸ Bay uwôñ kwôlê wôni wo nêm temayri ré, nijba, bay kôliñ *Pilát ré bi bay ré ðiri. ²⁹ Añ kiriña bay li are kêm ka magtubu to Emen na kôl gengiñ sari hen nij na, bay tôri derari sa gurô tagelê ô emé. ³⁰ Nijba, Emen biri ji si kampê.

³¹ Añ wulê kwône ôbi si sa ka na bari hen nañ Galilé erap Jérusalêm a hen, bay a na bay kelê kwôli haw hen bijñ kam Israyêl. ³² Nibay kôba, nini uléñge béré Kwôlo Dôri bi wo hen na kañ tôô to Emen na ay bijñ

môpêrna hen. ³³ Ôbi li ariri béna nabay kwôngêri, kirijna ôbi bij Jésu ji si mega wo na lijn bô kurôn wo jôgijn wôô bô magtubu kurôn a kôl iyôn ba:

«Jôbi a na Keman
añ kemnên nôbi ena Ibam.»

³⁴ Emen na kôl dîré bij Jésu ré jê sé kampê dîba, ré hô ma a ré nij. Na ôbi á, ôbi na ré kôl iyôn ba:

«Na béngge anga yi nan jengêrji nan
kan tiri ka nôbi
na en genge ené bij Dabid hen.»

³⁵ Na ôbi á, ôbi ré kôl bô magtubu to dangi a kôl iyôn ba:

«Já dé mana wom wo yi nan jengêri
hen uyê kampê ré.»

³⁶ Ken hôn, bô wulê bi wo hen na, Dabid na li bô geyé wo Emen. Añ kirijna, ôbi ma añ bay ayri ô emé kwa môpêri a añ ôbi uyê. ³⁷ Nijba, kwo Emen biri ji si kampê hen na, uyê ré. ³⁸⁻³⁹ Yênen, henêngge mega wo ré na sa kibi Jésu ana béré dé bôô jalê sa têrijn a ré uwôlijn hen. Men, na na sa kibri ana i i wo ré bi bôri sari a ba, têrijn tori kêm to tôô to *Moyis na nêmerê sarjge a ré hen réé dôrijn. ⁴⁰ Berêngge dô wô kwôlo bay kibi Emen na kôl hen na, bi arirji sa sarjge a ré. Bay na kôl kwôlijji kôl iyôn ba:

⁴¹ «Toyêngge kenbay kan bay uwôyrê
yi kan bay kelê kwôlo habijn
gengijn sa kwôlo Emen kôl
hen.

Na lê are ka gelé, are bay ka na lê
hen na,
hena kwôni ré derêngge kwôlijji
kôba, ka bê bôrngge sara ré.

Kirijna ken ba gen tô hen na,
are bay ka hen a lê añ tununje geré
kayê añ ka erê añ.» »

⁴² Kirijna si Pol nan Barnabas soji nô bô *iyéy dapare a menba, bay uwôljji bi bay ré hô dôrji kwôlê bi wo hen hôrijn sa merê to cêgê. ⁴³ Cêgi dapare a menba, Jubnê kwône nan bijné ka bi bôrji sa tôô to Jubnê hen ôrji tô si Pol nan Barnabas añ si Pol

nan Barnabas iyêl nan ci men, bay dôbji ibiyare bôrji a men bi bay ré lêngnê tô bô derê wo Emen a men.

*Jubnê ka Antiyôk kanji béré
Kwôlo Dôri wo Si Pol nan Barnabas
uwôljji hen*

⁴⁴ Nan sa merê ta to dangi a menba, bijné ka derô ira kêm era wô toyé Kwôlo Kelma. ⁴⁵ Kirijna Jubnê gel wo bijné era kwône hen iyôn menba, terbére liji añ bay gage kwôlo si Pol añ bay tiréri. ⁴⁶ Si Pol nan Barnabas kôlji nan ibiyare kôl iyôn ba: «Béré kwôlo Emen bi wo hen, ré uwôlijn béngge na kenbay tumô. Nijba, mega wo ken kan kwôlê bi wo hen añ ken bô yerjge mega wo kené nêmerê uné gelê wo nan kwini ré hen iyôn nij na, nijna erê uné bijné ka iyére to dangi a. ⁴⁷ Wôsa Kelma ay tôô béni kôl iyôn ba:

«En dém môp kirijn ka perangi iyôn
bijn tô yê bijné ka sa terare a
nâ,
wô ulê béré kwôlê wôj gelê bijn bijné
kêm gôrijn kirijn sa terare a
nâ.» »

⁴⁸ Kirijna bijné ka iyére to dangi hende to hen toy hen iyôn menba, bay li yi derê men, ay kibi kwôlo Kelma men, añ ka gelê wo nan kwini na yi wô sarji hen na, ayji bôrji kêm.

⁴⁹ Béré kwôlo Kelma ôm nan kirijn kirijn sa ira kêm. ⁵⁰ Menba, Jubnê gwôse yébé ka tebe Emen ka balêrji na ka damné hen nan damné bi bay kôl bay ré lijn si Pol nan Barnabas habrê men, bay ré dageji sa iyére toji a a men. ⁵¹ Si Pol nan Barnabas yebageji beni têrji sarji a añ dîjn yirji ô Ikôniyôm a. ⁵² Bay tô Jésu ka Antiyôk a yirji dôrji men, Tunu toj hendi bô bôre wôn bôrji a men.

14

Si Pol nan Barnabas ôrji Ik-woniyôm a

1 Ikôniyôm a kôba, si Pol nañ Barnabas ôrji *iyéy dapare to Jubnê añ dôrji kwôlê añ li wo, Jubnê nañ ßiné ka na Jubnê ré hen a kwône ay bôrji. 2 Nijba, Jubnê ka kañ kwôlê woji bi wo hen na, gwôseji ßiné ka na Jubnê ré hen, ré lij bay ayê bôô habré. 3 Si Pol nañ Barnabas wôl gañ Ikôniyôm a men, bay uwôl béré kwôlo Emen nañ ibiyare men, wôsa bay bi bôrji sa Kelma menba, ôbi biji néé bay lij añañ gijê nañ kañ gelé. Añ gel wo béré kwôlê woñ bô derê bi wo bay ré uwôl hen na, ré na tiri.

4 Añ li wo ßiné ka Ikôniyôm a bay ka hen kariñ kiriñ wôô: ka pôni ô tô Jubnê men, ka pôni ô tô bay jé men.

5 Jubnê nañ ka na Jub ré hen nañ kilmérji genge ciré gelij si Pol nañ Barnabas gusij men, ciré gôbêji deré a men. 6 Kirijna si Pol nañ Barnabas toy hen iyôn menba, bay ge si sa iyé Listre a men, Dêrb a men ka bô emê wo Likaniya nañ sa iyére to mérji hen. 7 Añ bay uwôl béré Kwôlo Dôri wo Emen ya.

Si Pol nañ Barnabas ôrji Listre a men, Dêrb a a men

8 Listre a na, gawra wo pôni na ôbi merayê mô ya, wôsa têri meray wôô bem nañ kamnêri yeñ, añ nêmbé ta ré. 9 Wulê wo pôni ôbi toy Pol dô kwôlê. Menba, Pol bôri déñ tiri a, añ bô wo ôbi bi bôri sa Emen a mega wo ré berarêri. 10 Menba, Pol kôli nañ tôri to dami kôl iyôn ba: «Hena, ju débu ta nañ têt!» Ôbi hena neñgere añ ô ta.

11 Kirijna kwônê ßiné gel aña Pol li hen iyôn menba, bay kôl nañ kibi kwôlê woji Likawnijé kôl iyôn ba: «Kamrê bul yirji gawré añ herbiji sarna.»

12 Menba, bay uwôge Barnabas «Jês»* men, Pol «Hêrmês»† men, wôsa Pol a na ôbi kibrijji. 13 Ôbi tibé kamrê Jês ka iyérerji dij cêd kibi kalmê hen, bi bay ôrij nañ kelbé ka bay elageji nañ béé gurô bi ré

li manare hen, nô wolé nañ iyére, wôsa ôbi gey bi ßiné ré li sarga bij si Pol nañ Barnabas.

14 Kirijna bay jé Barnabas nañ Pol toy hen iyôn menba, bay yêgerê bargay kaji añ gerji ô ligi ßiné kariñ gura kôl iyôn ba: 15 «Miljérni, wô mi a kené li hen iyôn ba? Nibay kôba niné gawré mega kenbay hen iyôn men. Béré Kwôlo Dôri wo nini uwôl béñge hen na, na wo kené ði tô kamrê kañ déñ iyôn bay ka hen añ, añ kené bul upé Emen woñ ôbi merê tu geñ men, ôbi dé derômarañ nañ sa terare men, cér nañ aña kêm ka yi ya hen a men. 16 Wulê wo na tumô hen na, Emen na ði ßiné i i ba, na ay geré wori geré wori, 17 nijba, ôbi na gelji yiri nañ bô derê wori kwôy kwôy wôsa ôbi bi emen uwônge men, kaw nañ geserêri geserêri a men. Na tiri ôbi a béñge emê nañ kwônêri men, bi yi derê wôn bônge a men.»

18 Kwôlê bi wo Pol dôrji hen kôba, bay nañ Barnabas li kôbrijji a kôbrijji a dema bay ré jôrij ßiné bi ré li sarga biji tô.

19 Cêgi are bay ka hen na, Jubnê ka hena Antiyôk bô emê wo Pisidi a nañ Ikôniyôm eraji sa gwôse ßiné añ bay gôbe Pol nañ keram kuu añ wuréri ô ulê wolé nañ iyére añ bay kôl yañ ba ôbi ré ma nij. 20 Nijba, kirijna bay ayê bôô dañ sari a menba, ôbi hena ta, añ hô derô ira. Kiriñ wôl menba, bay ôrji nañ Barnabas Dêrb a.

Si Pol nañ Barnabas buloji hera Antiyôk a bô emê wo Siri a

21 Kirijna si Pol nañ Barnabas uwôl béré Kwôlo Dôri Dêrb a añ ßiné kwône bi bôrji sa Jêsu hen iyôn menba, bay bulo hera si Listre, Ikôniyôm a nañ Antiyôk bô emê Pisidi a. 22 Añ kiriñ kêm ka bay ô ya hen na, bay dôbji ibiyare bô bay ayê bôô a bi bay ré lèñné tô ayê bôô woji a men, bay kôlji iyôn ba: «Naa

* 14:12 14: 12 Na hini emen wo dami wo Grêknê. † 14:12 14: 12 Na hini emen wo Grêknê woñ ôbi jé wo emen wo kwôni wo Grêknê tebe hen.

geliñ gusiñ gañ dem aña nana sé bô *emê iyére to Emen a tô.»

²³ Bô églis a pôn pôn na, bay tô surjnë biji men, uwôlji Emen men, jôriñ bôrji kurôñ a men, añ bay biji kôbi Kelma wo bay bi bôrji sari a hen. ²⁴ Kirijñ bay ka hen na, bay so si bô emê wo Pisidi a añ saji bijñ Pampili. ²⁵ Bay uwôl béré kwôlo Emen Pêrgé a añ ôrji Ataliya a. ²⁶ Kirijñ bay ka hen na, bay ðay bô bato wô herê Antiyôk bô emê wo Siri a kirijñ ka bay na hen a ya hen men, na kirijñ bay ka hen a a bay na ré ðiji nañ bô derê wo Emen wô jé wo bay la hen men hen.

²⁷ Kirijña bay bijñ menba, bay day bay ayê bôô añ dôrji kwôli are kêm ka Emen ré li nañ geré woji hen men, wô belê wo ôbi ré bôl kibi geré bijñ ðiné ka na Jubjnë ré hen bi bay kôba ré bi bôrji sari a men hen. ²⁸ Menba, bay wôl gañ nañ bay ayê bôô.

15

Kwôlê yi Antiyôk a gengiñ sa walê keñ

¹ Bijné ka pôni hena Judé era Antiyôk a. Bay geliñ bay ayê bôô are añ kôlji iyôñ ba: «Hena kené wal keñ môñ wo tôô to *Moyis kôl hen iyôñ ré ba, ka upé gelê ré.» ² Si Pol nañ Barnabas nariñ nañ ci sa kwôlê woji bi wo hen a. Bay nariñ kwôlê damañ sara. Bay genge bi Pol, Barnabas nañ bay ayê bôô ka pôni ka Antiyôk ré ôrji Jérusalêm a ô upé bay jé nañ surjnë wô sa kwôlê bi wo hen.

Dapare to dami to Jérusalêm

³ Bay ayê bôô ka Antiyôk a ðiji geré. Si Pol nañ megêri siji si Piniñ nañ Samari añ dôrji kwôli bilé wo ðiné ka sa iyére to ðaŋgi a bul uwôñ Emen hen menba, yi bay ayê bôô bay ka hen dôrji damañ. ⁴ Kirijña bay bijñ Jérusalêm a menba, bay ayê bôô nañ bay jé nañ surjnë ðerji a yirji a menba, si Pol nañ megêri dôrji kwôli aña Emen né li nañ geré woji hen.

⁵ Parisijnêñê ka pôni ka ay bôrji hen na, kôlji iyôñ ba: «Kôlinge ðiné ka na Jubjnë ré hen ré wal keñ men, ré bi kwôlê sa tôô to Moyis a a men.»

⁶ Bay jé nañ surjnë ðañji wô kebê kwôlê bi wo hen gelé. ⁷ Kirijña bay nariñ kwôlê uwoy gañ hen iyôñ menba, Piyêr hena añ kôl iyôñ ba:

«Yênên, ken hôn, Emen na dôren perêrñge a na ca yeñ bi ené uwôl béré Kwôlo Dôri bijñ ðiné ka na Jubjnë ré hen bi bay ré toy añ ré bijñ bôrji sara. ⁸ Emen bi wo hôn bô gawrê hen na, ôbi gel wo ðiré geyji añ biji Tunu toñ hendi bô bôré mega wo na béna nabay hen iyôñ men.

⁹ Diba ôbi dô tirji dê iyôñ gay nañ na ré, na nañ ayê bôô woji a ôbi ré biji yijñ ðiné ka séli hen. ¹⁰ Iyôñ nij ba, wô mi a kené cubu tu Emen ayijñ aña néy bay ka môñêrna na nêñ ayê ré men, nabay kôba nana nêñ ayê ré men hen dé sa bay ayê bôô ba? ¹¹ Nana bi bôrna mega wo nana upé gelê nañ bô derê wo Kelma Jêsu môñ wo bay kôba, uwôñijñ gelê hen iyôñ men.»

¹² Kirijña Piyêr dô kwôlê bi wo hen iyôñ menba, bay wôm sidijñ, menba, bay toy si Pol nañ Barnabas dôrji kwôli gijñ nañ añañ gelé ka Emen né biji ciré li peré ðiné ka na Jubjnë ré hen. ¹³ Kirijña bay iyêl kô nij menba, *Jak kôl kwôlê kôl iyôñ ba: «Yênên, toyêñge kwôlo na kelê hen. ¹⁴ Simô kelêna haw, na wô terê wo Emen na ré tô ðiné kari tumô peré ðiné ka na Jubjnë ré hen. ¹⁵ Kwôli are bay ka hen na, bijñ nañ kwôlo bay kibi Emen na kôl kôl iyôñ ba:

¹⁶ «Cêgi are bay ka hen menba, na hô hera dé iyé Dabid to tijñ hen ta.

Hôlmêre wo baa hen na, na herê dére hôriñ men, na hô panêre ta derê a men.

¹⁷ Kirijñ bay ka hen na, tô ðiné ka sa terare a ka baa hen a wogéji Kelma.

Na tiri, tô yê ðiné kêm ka na en uwôgeji ré yi kañê hen.

¹⁸ Gel, na kwôlo Kelma kôl bi a na,

ôbi na bi are bay ka hen hônij ca yeŋ.»

¹⁹ Na ôbi á, ené gey bi nana dayré anŋa néy dī sa bīné ka na Jubné ré ka bul upé Emen hen né. ²⁰ Na lēŋge magtubu biji mera kôlji bi bay ré ôm tanare to bay tibij kamré hen ré men, bay ré yij yijare toj tērij ré men, tanare to kwôbe bij tōŋ né hen né men, kwôbe ré a men. ²¹ Ca wo balé yeŋ na, bīné dēŋsêré tōô to Moyis *sa meré ta a kwôy kwôy bô *iyéy dapare a, naŋ sa iyére iyére.» Jak kôl kwôlê bi wo hen iyôŋ wôsa tōô to Moyis to jô are bay ka hen na, bīné hôn ca yeŋ.

Magtubu to bay bay jéŋ bij bay ayê bôô ka na Jubné ré hen

²² Menba, bay jé naŋ surné naŋ bay ayê bôô kêm bijji bi ciré tō gawré perêrji a hen, jéji Antiyôk a naŋ si Pol naŋ Barnabas. Bay tō si Jud woŋ Barsabas naŋ Silas bay na bīné ka bay ayê bôô kêm biji kwôlê men, geyji men.

²³ Bay biji magtubu hende to hen kôl iyôŋ ba:

«Bay jé naŋ surné naŋ bay ayê bôô kêm lij bay ayê bôô ka na Jubné ré ka Antiyôk men, ka Siri a naŋ ka Silisi a dosé. ²⁴ Nini toy mega wo yênerni ka pônî ré ô dôyrēŋge men, ré mēne ermé woŋge a men, naŋ kwôli kelêrji, nijba, na nibay a jéji ré. ²⁵ Na ôbi á, niné kôlij kapnini wô terê bīné aŋ jéji yerŋge a naŋ yênerni si Pol naŋ Barnabas, ²⁶ ka ay yirji uwôl aŋ wô sa hini Kelma Jêsu Krist hen. ²⁷ Nini jé si Jud naŋ Silas bi ré ô kelēŋge naŋ kibriji a, kwôlo nini li bô magtubu a hen. ²⁸ Wôsa Tunu toj hendi bô bôré men, nibay men, nini genge bi niné déŋge ani kani ka néy sa ka ré lij hen a ré nij. ²⁹ Anŋa nini kôl kwôliji bô magtubu hende to hen a na: Emê tanare to bay tibij kamré ré men, emê kwôbe ré men, lari ka bay gwôse tōrji hen né men, yij yijare toj tērij hen né a men. Hena kené pô yerŋge aŋ yi

are bay ka hen a na, ken li dô. Dosé toj yēnijare.»

³⁰ Bay dī bay jé kaji bay ka hen geré ôrji, aŋ bay sa bij Antiyôk a aŋ bay day bay ayê bôô kêm aŋ biji magtubu hende to hen. ³¹ Kirijna bay dēŋse na, yirji dôrji damaŋ wô ibiyare to magtubu hende to hen dôbji bôrji a hen.

³² Mega wo si Jud naŋ Silas kôba, na bay kibi Emen men hen iyôŋ na, bay dôrji kwôlê damaŋ dôbij ibiyare bôrji a men, gerijji a men. ³³ Bay wôl naŋ ci sem menba, bay dīji geré hô upé ka na joji hen naŋ derêri. [³⁴ Nijba, Silas genge dīré baa tōŋ aŋ na Jud pini a heré Jérusalêm a.]

³⁵ Menba, si Pol naŋ Barnabas môrji Antiyôk a. Bay naŋ ka daŋgi kwône gelij bīné are men, uwôlij béré Kwôlo Dôri wo Kelma a men.

Si Pol naŋ Barnabas karijji

³⁶ Sem cêgê menba, Pol kôlij Barnabas iyôŋ ba: «Na hô ô gelé yênerna ka sa iyére to pôn pôn to na nana uwôlij béré kwôlo Kelma ya hen. Aŋ na ô gelé na ba, bay yi iyeŋ pôn ba?»

³⁷ Barnabas gey bi Ja woŋ Mark hen ré ô naŋ ci. ³⁸ Nijba, Pol gey bi ôbi ré ô naŋ ci ré, wôsa ôbi na doji aŋ Pampili a tumô men, na ô naŋ ci kini jé woji a cêgê ré nij a men. ³⁹ Kwôli Ja bi wo hen li, aŋ narijare to dami yi perêrji a aŋ bay karij aŋ i ba ô naŋ kwa wori kwa wori. Barnabas ay Mark naŋ dī ôrij Sipre a men, ⁴⁰ Pol ay Silas naŋ dī, aŋ kirijna bay ayê bôô uwôl Emen bi ré tō kibri sari a menba, bay ô haji nij. ⁴¹ Bay ô bô emê wo Siri a men, Silisi a a men aŋ dôbij ibiyare bô bay ayê bôô a tō ayê bôô woji a.

16

Pol gey bi Timoté ré biji bay naŋ Silas

¹ Pol sa bij Dêrb a men, Listre a a men. Kirij bay ka hen na, ôbi ayê

bôo wo pônî bay uwôgeri Timoté, yori na Jub to ay bôre men, ibari na Grêk men. ² Kwôli ôm dô perê bay ayê bôo ka Listre a men, ka Ikôniyôm a a men. ³ Pol gey ayêri bi ré ô nañ dî. Ôbi wali ken wô Jubnê ka mô sa iyére hende to hen a, wôsa bay hôn kê m wo ibari ré na Grêk. ⁴ Sa iyére to si Pol nañ Silas ô ya ya hen na, bay dôriñ bîjé tôo to bay jé nañ surpnê na ay Jérusalêm a, añ bay kôlji bay ré bi kwôlê sara. ⁵ Bay ayê bôo uwôñ nérji tô bê bôo woji a men, kwônêrji erê tumô nañ wulê wulê a men.

Emen uwôge Pol Maséduwan a

⁶ Tunu toñ hendi bô bôre jô bi si Pol nañ Silas ré uwôl béré Kwôlo Dôri Asi a menba, bay soji si kirîñ ka yi perê Priji a nañ Galati a hen. ⁷ Kirîña bay baa dâ nañ Misi a menba, bay woge ciré erê Bitini a, niñba, Tini Jésu jôrji. ⁸ Bay so si Misi a wô erê Trowas a. ⁹ Pelal jô Pol yoyre to pônî a menba, ôbi gel gawra wo Maséduwan wo pônî debu ta tumôri a añ uwôli kôl iyôn ba: «Era Maséduwan, ju sa li nañ ni men.» ¹⁰ Perañ cêgi pelal bi wo hen menba, nini woge geré wô erê Maséduwan a, wôsa nini hôn wo ré na Emen a ré uwôgêni bi niné ulê béré Kwôlo Dôri bîñ bîjé ka Maséduwan a hen.

Iyore to pônî bay uwôgere Lidi ay bôre Pilip a

¹¹ Nini hena Trowas a ay bato ôriñ sa iyére to derô cér a to bay uwôgere Samotras hen. Kirîña kirîñ wôl cêgê menba, nini sa bîñ Néyapolis. ¹² Menba, nini ô Pilip a to na iyére to Rômêpnê ôm men, na kibi iyére to tumô bô emê wo Maséduwan a men, añ nini wôl gañ ya. ¹³ Nañ *sa merê ta a menba, nini sêñ wolé ô kibi cér a kirîñ ka nini kôl yañ ba niné upé kirîñ ka Jubnê ré uwôliñ Emen ya, nini mô tôñ iyêl nañ yébé ka dañ kirîñ bay ka hen. ¹⁴ Iyore to pônî perêrji a hen bay uwôgere Lidi, hende na iyore to Tiyatir men, na hendi dé

gara bargay ka gararji mê mê hen men, na hendi tibé Emen a men. Kelma bôl bôre añ hende dôbe mare toyîñ kwôlo Pol dô. ¹⁵ Bay lere batêm nañ bîjé ka bô iyére tore a kê m menba, hende uwôgêni iyôn ba: «Hena kené bôren mega wo ené bi bôn tiri sa Kelma na, erange iyére tijê a.» Hende masêni añ nini gey nañ tu sara.

Bay bu Pol uwôl dangay a Pilip a

¹⁶ Wulê wo pônî nini ô kini uwôl Emen a menba, môni temale toñ hendi jé to pônî era yerni a, tunu to habîñ yi bôre a añ lere hende kôrbe añ uwôñ are damañ bîñ bay iyéyrere nañ kerbê kare bay ka hen. ¹⁷ Hende era tôrni a nibay nañ Pol pê pê karê gura kôl iyôn ba: «Bîjé ka hen, na manê ka Emen wo derômarañ a, bay ulênge na béré geré wo a ôriñ nañ ken kini gelê.»

¹⁸ Hende ôm hen iyôn wulê kwône. Deré kibri menba, bô Pol tari menba, ôbi bare cêgeri añ kôliñ tunu hende to bôre a hen iyôn ba: «En kôlê nañ hini Jésu Krist sêñ bô iyore hende to hen a.»

Menba, tunu hende to hen sêñ bôre a kirîñ bay ka hen a men. ¹⁹ Kirîña bay iyérere bô wo tunu to sañ nañ lari bîji hen ré si erêñ hen iyôn na, bay pô si Pol nañ Silas wuréji ôriñ tu wolé tumô bay emê iyére a. ²⁰ Bay ôriñ nañ ci bîñ bay jerê kwôlê kañ Rômêpnê añ kôl iyôn ba: «Bîjé ka hen gusiré bîjé derô iyére tona a men, bay na Jubnê a men. ²¹ Men, bay geliñ bîjé hal wo jôriñ, wo nabay kañ Rômêpnê nana bi bôrna sara ré hen men, nana ay liñ jé ré hen a men.»

²² Bô bîjé ka dañ hen tarji sarji a men, menba, bay jerê kwôlê bi bay tô bargay yi si Pol nañ Silas a añ bi bay yêmnêji nañ sera. ²³ Añ cêgi sê wo bay sêji a hen menba, bay bîji dangay a añ kôliñ gumna woñ ôbi gemé iyéy dangay hen ré bôrji dô. ²⁴ Na kwôlo bay kôli wô sarji bi wo hen menba, ôbi ôriñ nañ ci ô bê a

bô iyére to gerjé aṅ harê têrji bô kwogelê gurô a.

²⁵ Da naṅ sa kirijṅ ka jali menba, si Pol naṅ Silas uwôlji Emen men, kibji kurôṅ heramiri a men, aṅ megêrji bay daṅgay toy tôrji. ²⁶ Menba, kirijṅ bay ka hen na, terare yebagijṅ naṅ nére aṅ tô iyéy daṅgay a yebagijṅ kêm. Kibi iyére kêm pôlijṅ, men, masure to bay hariṅ tê daṅgayné hen kôba, beserijṅ kêm a men. ²⁷ Gumṅa woṅ ôbi gemé kibi iyére hen eṅgijṅ tô kum a menba, gel kibi geré kêm pôlijṅ hen iyôṅ menba, ôbi dô yebere tori ðiré derijṅ yiri. Wôsa ôbi kôl yaṅ ba, daṅgayné kêm ré si ge nijṅ. ²⁸ Nijṅba, Pol jô gura kaṅ a ta kôl iyôṅ ba: «Duu yem né nini baa na ya kêm.»

²⁹ Ôbi eṅgere tare ôrijṅ lew bô ira, ôbi wuré naṅ harê aṅ ô kurijṅ tê si Pol naṅ Silas a. ³⁰ Ôbi biji bay so nô aṅ ôbi kôlji iyôṅ ba: «Gawrê, na lê iyeṅ a ené uwôrijṅ gelê ba?»

³¹ Menba, bay uwôli sara iyôṅ ba: «Bi bôm sa Kelma Jêsu a, aṅ já upé gelé jôbi naṅ ðijé ka bô iyére tom a.»

³² Aṅ bay uwôli béré kwôlo Kelma naṅ ðijé ka bô iyére tori a kêm. ³³ Derô yoyre hende to hen, ôbi ôrijṅ naṅ ci ô pelé tu iyare to yirji a hen aṅ, menba, kirijṅ bay ka hen, bay liri batêm naṅ ðijé ka bô iyére tori a kêm. ³⁴ Men, ôbi ôrijṅ naṅ si Pol naṅ Silas ijṅ tori ô biji emê aṅ li yi deré naṅ ðijé ka iyére tori a wô bê wo ðiré bi bôri sa Emen a hen.

³⁵ Kirijṅa kirijṅ wôl menba, bay jerê kwôlê Rômêjé jé bay tôrji ô kôlijṅ gumṅa na iyôṅ ba: «Bi gawrê bay ka hen ta.»

³⁶ Menba, gumṅa na ô kôlijṅ Pol kôl iyôṅ ba: «Bay jerê kwôlê jé kôlen ené bēṅge ta. Hen iyôṅ na, ken si ô naṅ bô jalê haṅge nijṅ.»

³⁷ Nijṅba, Pol kôlijṅ bay jé na iyôṅ ba: «Kwôlê wôni bu sarni ré tô menba, bay bi bay sêni tu wolé nibay kaṅ Rômêjé, bay bēni daṅgay a aṅ haw hen bay gey ciré bēni ta

jegêd iyôṅ mera. Na iyôṅ né. Bi bay era naṅ yirji sa bēni ta.»

³⁸ Bay jé ka bay jerê kwôlê bay ka hen hô ô kôlji kwôlo Pol kelaji hen menba, harê li bay jerê kwôlê bay ka hen wôsa bay toy wo si Pol naṅ Silas ré na Rômêjé men. ³⁹ Menba, bay era sa uwôlji bô jalê aṅ biji ta aṅ kôlji bay ré erêṅ sa ira. ⁴⁰ Kirijṅa si Pol naṅ Silas siji daṅgay a menba, bay ô upé Lidi. Aṅ kirijṅa bay gel bay ayê bôô men, dôbji ibiyare bôrji a a men, menba, ôrji ta.

17

Si Pol naṅ Silas ôrji Tésalonik a

¹ Si Pol naṅ Silas soji si Ampipolis naṅ Apoloni aṅ sa bijṅ Tésalonik, Jubjé ôrijṅ naṅ *iyéy dapare kirijṅ bay ka hen. ² Mega wo Pol lêrê gaṅ gaṅ hen iyôṅ na, ôbi ô naṅ *sa merê ta a subu bô iyéy dapare a ô iyêlê naṅ ðijé ka mô ya hen gengijṅ sa kwôlo Emen. ³ Ôbi gelji mega wo kwôlo Emen ré kôl hen, mega kwo Emen né dôri hen ré ma aṅ Emen ré biri hô gôl hôrijṅ. Ôbi hô kôlji iyôṅ ba: «Jêsu bi wo en kelēṅge kwôli hen na, na ôbi a na *Mési kwo Emen dôri hen.»

⁴ Si Pol naṅ Silas bôy Jubjé ka pôni naṅ kwôlê bi wo hen, aṅ bay ôrji tôrji a men, ðijé ka na Jubjé ré kaṅ bay tibé Emen hen kôba, kwône ô tôrji a men, yébé ka damné damné hen kôba, ô tôrji a a men.

⁵ Nijṅba, Jubjé ka pôni terbére liji aṅ bay pera bay galê ka bay uwôrijṅ tô geré hen, aṅ li bay gusuré ðijé derô ira. Bay ôrji iyé gawra wo bay uwôgeri Jasôn hen ciré erê wogé si Pol naṅ Silas ôrijṅ naṅ ci tumô dapare to kwône ðijé a wô jerê kwôlê sarji a. ⁶ Kirijṅa bay upaji ré nijṅ menba, bay pera si Jasôn naṅ bay ayê bôô ka pôni eraṅ naṅ ci tumô bay emê sa iyére a, bay kôl iyôṅ ba: «Bijé bay ka hen gusuré ðijé ka sa terare aṅ, haw hen bay ná na nijṅ ⁷ aṅ bay yi iyé Jasôn a. Bijé bay ka kêm hen li na aṅga bijṅ naṅ

tô to kelma *Sésar hen né, wôsa bay kôl iyôn ba: «Ciré na kelma wo d'angi ya, bay ré uwôgeri Jésu.» »

⁸ Kwôlê woji bi wo hen gusuré kwônê bîné na bay emê sa iyére. ⁹ Añ bay li Jasôn na bay ayê bô tébiji pa dema bay ré biji ta tô.

Si Pol na Silas ôrji Béré a

¹⁰ Bô yoyre hende to hen bay ayê bô bî si Pol na Silas ô Béré. Kirîna bay sa bî menba, bay ô iyéy dapare to Jubnê. ¹¹ Jubnê ka Béré a na, li dô dîba, bay yi mega ka Tésalonik ré, bay gey Kwôlo Dôri wo si Pol bi wo hen na bô pôn, añ na wulê wulê bay dêñse magtubu to Emen ciré gelé na ba, kwôlê wo Pol ré dô hen na, ré na tiri hari bi ba. ¹² Añ ka pôn kwône perêrji a ay bôrji. Men, perê bîné ka sa iyére to d'angi a bay ka hen na, yébé ka damné damné hen na impé kwône a men ayji bôrji men. ¹³ Kirîna Jubnê ka Tésalonik toy wo si Pol ré uwôl béré kwôlo Emen a Béré a men na, bay saji wô gwôsê kwônê bîné añ sôge tôrji. ¹⁴ Kirîna bay ka hen na, bay ayê bô bî Pol ô si kibi cér iyôn añ na si Silas na Timoté a baji tôñ. ¹⁵ Bîné ka bi Pol hen na, ôrîna na dî kwôy Atên a dema ré heraji Béré a tô, añ Pol kôlji ré heraji sa kôlji si Silas na Timoté ré eraji upéri lew Atên a.

Pol na Atên a

¹⁶ Kirîna Pol mô gem si Silas na Timoté Atên a menba, bôri tari wô kamrê ka ôbi gel na kirîna kirîna perê ira hen.

¹⁷ Ôbi iyêl na Jubnê men, bîné ka sa iyére to d'angi a ka mô tebe Emen hen men, bô iyéy dapare a men, sa pôn pôn ôbi iyêl tu wolé na bîné ka ôbi uwonji tô geré hen a men. ¹⁸ Bay henê are ka bay uwôgeji épikurîné na éstoysîné* hen kôba, era sa iyêl na dî. Ka pôn engere iyôn ba: «Ôbi heragê bi wo hen kôl na kwôli mi hen ba?» Kirîna ka pôn toy wo

Pol dô kwôlo Jésu men, kwôli jé sé wo bîné ka ma a men na, bay kôl iyôn ba: «Ôbi dô na kwôli kamrê ka sa iyére to d'angi a.»

¹⁹ Menba, bay biri ô na ci kini dapare to bay emê sa iyére a to bay uwôgeji *Ayéropaj hen añ kôli iyôn ba: «Derêni tô anga gelé ka kôrbi ka ju kôl kwôliji hen nîna henê. ²⁰ Wôsa ju derêni na kwôlo kôrbi kôrbi añ nini gey henê tô kwôlê bi wo hen.»

²¹ Bîné ka Atên a kêm, kergê ré bay iyére ré na wulê wulê môrji na wô toyé men, kelê men, kwôli anga si haw.

²² Menba, Pol hena d'ebu ta tumôrji a, añ kôl iyôn ba:

«Bîné ka Atên, tun a ba, ermé wonge yi sa Emen a kêm. ²³ Wôsa kirîna en ô derô ira na, en gel iyéy kamrê kange men, en gel kirîna uwoyé anga sarga bî Emen kwône nîna, kwo pôn ka bay dî are sara kôl iyôn ba: «Kini uwoyé gindiriw wo emen wo nini hôni ré.» Iyôn ba, na Emen wo ken tibri añ ken wôni ré bi a ené era wô ulê béré kwôlê wori hen.»

²⁴ «Emen won ôbi dé sa terare na are kêm ka yi ya hen, ôbi won Kelma wo derômaran na kwo sa terare a na, ôbi mô na bô iyére to kôbi gawra a lê ré men, ²⁵ ôbi ôrîna doy gawra ré li ani biri ré, wôsa na ôbi a bîna gawrê kêm gelé na bul na are kêm a men. ²⁶ Na na gawra pôn nêñ a ôbi ré lij tô bîné kêm hen, añ dîji sa terare a na kêm men, ôbi genge wulê wo are kêm a lij men, jengê kini merêrji biji a men. ²⁷ Ôbi li hen iyôn bi gawrê ré wogeri añ kirîna bay ré hamnêri wô upéri, añ iyen ba, bay ré uwonni. Tiri wori ba, Emen d'ebu kelañ na kwôni iyôn perêrna na ré.

²⁸ «Wôsa na yiri a a nana uwônji gelé hen men, nana nêñ ôrîna si na si na hen men, nana yîna gawrê hen a men.»

* **17:18** 17: 18 Hini bi wo wô hen na, na bîné ka ô tô ermé wo Grêknê ka bay uwôgeji Epikurus na Jéno hen.

Mega wo bay piyê kurôn kange ka pôni na kôl hen:

<Wôsa nana kwôngêri.>

²⁹ Mega wo nana kwôngêri hen iyôn na, na erménge mega wo ôbi ré gelij môn kamrê ka bay li nap lôr men, nap lari men, réba jerew wo jerapnê men, wo na ermé nap kôbi gawra lê hen né nij. ³⁰ Emen erem sa wulê wo gawrê kêm na na, bay tu tij hen ré nij, nijba, haw hen ôbi uwôge gawrê kêm nap kirij kêm bi bay ré dî tô têrij lêreji aj. ³¹ Ôbi genge wulê wo ôbi a jôrij kwôlê sa bijné a kêm nap geréri nap kwo ôbi dôri hen. Ôbi biri ji si kamnê perê bijné ka ma wô gelij bijné kêm mega wo ré na ôbi a dîré dôri ré yi ôbi jerê kwôlê hen.»

³² Kirija bay toy wo Pol kôl wô jê sé kamnê wo bijné ka ma menba, ka pôni ayrêri men, ka pôni kôl iyôn ba: «Cêgê já hô kelê nija toyé a.»

³³ Kirij bay hen menba, Pol dîji aj ô ta. ³⁴ Menba, ka pôni dî yirji yiri a menba, ay bôrji, perêrji a na, gawra wo bay uwôgeri Dénis wo na dami perê dapare to bay berê sa iyére hende to hen men, iyore to bay uwôgere Damaris, nap bijné ka d'angi a men.

18

Dé tô églis to Kworênt

¹ Cêgê menba, Pol hena Atên a ô Kworênt a. ² Ya hende to hen na, ôbi uwôn Jub wo pôni bay uwôgeri Akilas na kwôni wo bay yêri sa iyé Pônt. Ôbi hena Itali a sa haw nap tamni Prisil, wôsa kelma wo dami Kulod na ay tôri bi Jubnê kêm ré ôrji aj sa iyé Rôm a. Menba, Pol bu milpare nap ci. ³ Mega wo Pol kôba, na ôbi lê tanda môn bay iyôn men hen na, ôbi mô iyére toji a aj li jé nap ci. ⁴ Nap *sa merê ta a merê ta a kwôy kwôy na, ôbi dô kwôlê bô *iyéy dapare a aj woge bi Jubnê nap Grêknê ré bi bôrji sa kwôlê wori bi wo hen a.

⁵ Nijba, kirija si Silas nap Timotê henaji Maséduwan a saji menba, ôbi dî jé lê tanda ba, aj li na jé derê kwôlê yôd kôlij Jubnê mega wo Jésus ré na *Mési kwo Emen dôri hen. ⁶ Bay kap kwôli men, bay tiréri a men menba, Pol gage bunu bargay kari aj kôlji iyôn ba: «Kwôbrenge a baa sarngé a, kwôlê wôni nap san a, aj haw hen, na erê iyé bijné ka na Jubnê ré hen.»

⁷ Ôbi hena kirij bay ka hen ô iyé Titus Justus a wo na ôbi tibé Emen wo iyére tori jénij nap iyéy dapare hen. ⁸ Krispus ôbi sa iyéy dapare hende to hen bi bôri sa Kelma nap bijné ka bô iyére tori a kêm men, bijné kwône ka Kworênt a ka toy kwôlo Pol hen na, ay bôrji aj bay liji batêm.

⁹ Bô yoyre to pôni a, Kelma kôlij Pol bô pelal a iyôn ba: «Hare ré dô kwôlê yôd yôd dîba ju wôm tôj né. ¹⁰ Ena nap ju, kwôni wo a dé kôbri sam a wô gelem gusij ba, nap, wôsa bijné kapê kwône baa derô iyére hende to hen ya tô.»

¹¹ Pol mô Kworênt a li elê pôn nap geserê jii dôrij bijné kwôlo Emen.

Bay ôrij nap Pol tumô Galinô a

¹² Wulê wo Galinô na na ôbi emê kirij ka Akay a hen na, Jubnê bijn tôrji aj birji Pol ôrij kini jerê kwôlê a. ¹³ Aj bay kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen woge bi dîré biyé bijné bi bay ré tebe Emen nap geré wo bijn nap tôô ré hen.»

¹⁴ Pol dfa kelê kwôlê tô menba, Galinô kôlij Jubnê iyôn ba: «Hena hena ré na dagê sa tôô lay, ré na anja habij kani ka dami lay na, ré ené toyé kwôlê wonge bi wo hen tiri a men. ¹⁵ Nijba, mega wo na napare tonge to gengij sa kwôlê wonj kelê men, sa hini a men, sa tôô tonge a men hen na, na kwôlê wonge dîba, nôbi na janê kwôlo hen iyôngi hen né.»

¹⁶ Menba, ôbi dageji kini jerê kwôlê a. ¹⁷ Bay kêm bu Sôstên ôbi

sa iyéy dapare sêri kini jerê kwôlê a nîbba, dôlîj Galîjô ré kwôy.

Pol bulo hera Antiyôk a

¹⁸ Pol wôl gaŋ Kworênt a menba, ôbi d'êj yêneri bay ayê bôô aŋ d'ay tera naŋ bato wô erê Siri naŋ si Prisil naŋ Akilas. Nîbba, pa dema ôbi ré d'â erê tô na, ôbi bi bay dili sari a Sênkré a, wôsa ôbi na ay tôri tumô Emen a. ¹⁹ Bay sa bîj Epês a menba, Pol d'î si Prisil naŋ Akilas aŋ, aŋ ô iyéy dapare a ô dôriŋ Jubnê kwôlê. ²⁰ Bay kôli ôbi ré wôl sem naŋ ci, nîbba, ôbi kaŋ. ²¹ Pa dema ôbi ré ô ta, tô ná, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Hena Emen né gey na, na hô hera.»

Menba, ôbi ay bato ô ta. ²² Kirîja ôbi sa bîj Sésaré aŋ herbe tôŋ menba, ôbi ô Jérusalêm wô lîj bay ayê bôô ka ya hen dosé pa dema ré ô Antiyôk a. ²³ Ôbi wôl ya hende to hen sem menba, bul hô ô gôr bô emê wo Galati a naŋ Priji dôbîj ibiyare bô bay ayê bôô ka ya hen a.

Apolôs ô Epês a men, Kworênt a men

²⁴ Jub wo pôni bay uwôgeri Apolôs ôbi yêŋ na Alêksandri a, ôbi sa bîj Epês a. Na kwôni wo kwôlê gwa kibri a men, hôn magtubu to Emen dô a men. ²⁵ Bay na hali naŋ geré wo Kelma, menba, ôbi uwôl béré men, gelîj bîjé naŋ geréri kwôlo Jésus naŋ yi derê nîbba, na batêm to Ja a ôbi ré hôn mera. ²⁶ Ôbi dô kwôlê naŋ ibiyare bô *iyéy dapare a nîbba, kirîja si Prisil naŋ Akilas toy kwôlo ôbi dô hen iyôŋ menba, bay biri ô naŋ ci aŋ gili geré wo Emen damaŋ a naŋ geréri. ²⁷ Menba, ôbi genge d'îré erê bô emê Akay a, bay ayê bôô dôbri ibiyare bôri a, aŋ bay li magtubu bîj bay ayê bôô ka Kworênt a bi bay ré biri yirji a dô. Kirîja ôbi ô bîj menba, naŋ bô derê wo Emen na, ôbi li naŋ bay ayê bôô damaŋ. ²⁸ Wôsa ôbi kôl kwôlê naŋ ibiyare tu wolé kaŋîj kwôlo Jubnê men, gelji naŋ magtubu to Emen mega wo Jésus ré na Mési kwo Emen dôri hen.

19

Pol sa bîj Epês a

¹ Kirîja Apolôs baa Kworênt a tô na, Pol waya si bô emê wo Asi sa iyére to keram yi ya hen aŋ sa bîj Epês a. Ôbi uwôŋ bay ayê bôô ka pôni kirîj bay ka hen. ² Aŋ ôbi engeriji iyôŋ ba: «Kirîja na kena bîj bôrŋge sa Jésus hen na, na ken uwôŋ Tunu toŋ hendi bô bôré ba?» Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Kwôli Tunu toŋ hendi bô bôré kôba, nini toy ré.»

³ Pol engeriji iyôŋ ba: «Batêm to yôŋ a bay ré l'enge ba?» Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Na batêm to Ja na uwôl bérére hen.»

⁴ Menba, ôbi kôl iyôŋ ba: «Ja na lîj bîjé ka *Israyêl batêm to gel wo bay ré d'êj tô têriŋ toji aŋ, aŋ ôbi na kôlji bi bay ré bi bôrji sa kwo ré era cêgeri a hen, ôbi a na Jésus.»

⁵ Kirîja bay toy kwôlê wori bi wo hen iyôŋ menba, bay bi bay liji batêm naŋ hini Kelma Jésus. ⁶ Pol uwôl kôbri sarji a menba, bay uwôŋ Tunu toŋ hendi bô bôré aŋ bay iyêl kibi yê wo d'angi men, bay uwôl béré kwôlo Emen bîji hen a men. ⁷ Bîjé bay ka hen kêŋ na môj kibi wôô.

Pol dô kwôlê a Epês a

⁸ Pol ô bô *iyéy dapare a aŋ dô kwôlê kwôy kwôy li geserê subu, ôbi dôriŋ bîjé kwôli *emê iyére to Emen naŋ ibiyare bi d'îré biyêji. ⁹ Ka pôni bôrji dengel aŋ kaŋ kwôli bi wo hen tu bîjé aŋ kôlji kwôlo habîj gengîj sa geré wo Kelma hen, menba, Pol dô yiri yirji a aŋ dô bay ayê bôô ôriŋ wolé, aŋ naŋ wulê wulê ôbi dôriŋ kwôlê bô iyéy gelé are to Tiranôs a. ¹⁰ Ôbi gilji are bay ka hen iyôŋ kwôy li elê wôô aŋ li wo bîjé ka sa iyé Asi a Jubnê ré, Grêknê ré kêŋ toyji kwôlo Kelma.

¹¹ Aŋ Emen bîj Pol li giŋê wo d'ê kirîj. ¹² Aŋ na hen iyôŋ a bîjé ré pô kibi bargay ka hebe yiri hen ô hebîj yi bay ômpare, menba, bay berare men, ka tunu to habîj si aŋ

bôrji a men. ¹³⁻¹⁴ Jubnê ka pônî dagîñ tunu to habîñ bô bay ômpare a ôriñ si na si na. Perê Jubnê bay ka hen na, na kam *dami wo damné kañ bay bê kwôbe woñ Jub wo bay uwôgeri Sébéba ka jurgem hen. Añ bay kôba, gey uwôgê hini Kelma Jésus sa bîñé ka ôriñ nañ tunu to habîñ bôrji a hen añ bi hende ré sêñ, menba, bay kôliñ tunu to habîñ hende to hen iyôn ba: «En ay tòn bêngé nañ hini Jésus wo Pol uwôl béré kwôlê wori hen bi kené si añ.»

¹⁵ Menba, tunu to habîñ hende to hen uwôlji sara iyôn ba: «En hôn Jésus men, en toy kwôli Pol a men. Nîba, kenbay ba, kena si i men ba?»

¹⁶ Menba, gawra wo tunu to habîñ yi bôri a bi wo hen kuriñ sarji a añ basirêji gôliñ, añ bay tôriñ kôbri a añ bay sêñ iyére tori a ge tôrji senge men, nañ iyare yirji a men.

¹⁷ Bîñé ka Epês a kêm Jubnê ré, Grêknê ré toy kwôlê bi wo hen, añ bay kêm harê liji añ bay bi kwôlê damañ sa hini Kelma Jésus. ¹⁸ Añ kwônê bîñé ka ay bôrji hen era sa dô tô jé lêreji wo habîñ bi wo hen ta tu wolé. ¹⁹ Bîñé kwône ka na li angañ beli hen na, erañ nañ magtubu toji toñ beli hende to hen, añ uwoyré añ tu bîñé. Magtubu toji hende to hen larirji kêm na, ré erê selé sak tôre bay.

²⁰ Na iyôn a, kwôlo Kelma ré ô tumô tumô nañ néé wori men, gel néé wori bi wo hen a men.

Kwôlê yi Epês a añ Pol ô ta

²¹ Cêgi are bay ka kêm hen menba, Tunu toñ hendi bô bôrê dô tumô Pol añ ôbi genge ñiré sé si Maséduwan nañ Akay añ erê Jérusalêm a. Ôbi kôl iyôn ba: «Hena ené bîñ yey na, na erê Rôm a men.»

²² Ôbi jé si Timoté nañ Erast megêri bay jé Maséduwan a añ ôbi ba, wôl sem bô emê wo Asi a.

²³ Wulê bi wo hen na, kwôlê wo dami yi Epês a wô sa geré wo Kelma.

²⁴ Sa hende to hen na, gawra wo pônî bay uwôgeri Démétriyus, na

ôbi igé lari, ôbi ay lari añ ige are gelîñ nañ iyéy kamrê kañ Artémis hen añ bay kel, añ ôbi nañ bay jé kari uwôñîñ are damañ kini jé woji bi wo hen a. ²⁵ Ôbi day bay jé kari nañ megêri bay igé lari añ kôlji iyôn ba: «Megên, ken hôn, na jé wona bi wo hen a béna deré hen. ²⁶ Ken gel men, toy a men, anga gawra woñ Pol bi wo hen li hen. Ôbi kôl mega wo emen wo kôbi gawra a ré lê hen na, ré na emen woñ tiri ré. Añ ôbi bôy bîñé kwône, na Epês a pôn mera ré, nîba, bô emê wo Asi a kêm. ²⁷ Añ kwôlê wori bi wo hen a lê añ jé wona a mênîñ men, hini emê wo iyéy emen wo dami woñ Artémis hen kôba a mênîñ a men. Añ emen bi wo bîñé ka bô emê wo Asi a nañ sa terare a na kêm tebe hen na, dampare tori a napê sari a.»

²⁸ Kirîna bay toy hen iyôn menba, bôrji tarji añ bay ka gura kôl iyôn ba: «Artémis emen wo Epês a na kwo dami.»

²⁹ Lê woji bi wo hen ay kirîñ derô ira añ bay pô si Gayus nañ Aristark ka Maséduwan megê Pol kañ bay biri ôriñ kergare hen ôriñ nañ ci tu wolé. ³⁰ Pol gey ñiré erê uné kwônê bîñé tu wolé nîba, bay ayê bô jôri. ³¹ Milnéri ka damné ka Asi ka pônî kôba, kôli ôbi ré ô tu wolé ré.

³² Heragê wo dami ôm tu wolé añ i i ba ka gura wori wori, li añ kini dapare a hen na, kwônî hôn na ba, wô mi a bay ré dap ba, ré kwôy.

³³ Perê kwônê bîñé bay ka hen na, ka pônî dôriñ Aléksander woñ Jub wo bay ayri ñî tumô hen sa tê kwôlê bi wo hen, ôbi li kôbri bi bay ré wôm tôñ añ ñiré dôrji kwôlê jôriñ sa si Gayus nañ Aristark. ³⁴ Nîba, kirîna bay hôn wo ôbi ré na Jub hen iyôn menba, bay ka gura kibriji pôn kwôy li tare wô kôl iyôn ba: «Artémis emen wo Epês a na kwo dami, Artémis emen wo Epês a na kwo dami.»

³⁵ Menba, dami wo pônî woñ ôbi emê sa iyére bîji bay wôm tôñ añ kôlji iyôn ba:

«Gawrê ka Epês, bijné kêm hôn wo sa iyé Epês ré na sa iyére to iyéy emen Artémis nañ anğa gelij nañ ci ka kirij ta hen. ³⁶ Kwôni wo a narê ba, nañ, iyôn na, wômênge tôn dîba, ken li are mega kené erem kwôlê ré iyôn né. ³⁷ Gawrê ka ken erañ nañ ci nà ná, bay li ani kani ka habij iyéy kamrê a ré men, bay uwôge hini kamrê wo habij wôni ré a men. ³⁸ Hena Démétriyus nañ bay jé kari ré ôrij nañ kwôlê wôni nañ kwôni na, wulê wop jerê kwôlê ya men, kilmé nà ya men, bi bay uwôgij yirji tumôrji a. ³⁹ Men, hena kwôlê wôni wo dâñgi ré ya ba, naa panê tumô bay jerê kwôlê ka bay tôrji dî nañ geréri hen. ⁴⁰ Nana bô dô ré ba, bay a ulêna kwôlê sarna mega wo nana na bay mène kirij wô sa dapare tona to kemnên, wôsa ani ka li ana nana dap na ba, nañ, men, naa nê mê derê tô dapare hende to hen ré a men.»

Kirija ôbi kôl hen iyôn menba, ôbi bijn bijné bur haji nij.

20

Pol bul hô Maséduwan a men, Grês a men

¹ Kirija tô kwôlê bi wo hen jôrij nij menba, Pol day bay ayê bô añ dôbji ibiyare bôrji a. Men liji dosé añ bu geré wô erê Maséduwan a.

² Kirija ôbi ô nañ kirij kirij sa iyé Maséduwan a dôrij bay ayê bô kwôlê kwône dôbij ibiyare bôrji a, menba, ôbi ô Grês a. ³ Añ ôbi li geserê subu ya. Kirija ôbi da ayê bato wô erê Siri a menba, ôbi toy wo Jubnê ré way kwôli liri habrê hen ya, menba, ôbi genge herê si Maséduwan. ⁴ Bijné ka biri tô kergare tori hende to hen a na: Sopatêr kema Pirus wo Béré a men, Aristark nañ Sékôndus ka Tésalonik men, Gayus wo Dêrb nañ Timoté men, Tikik nañ Tropim ka bô emê wo Asi a men. ⁵ Bijné bay ka kêm hen na, ôrji tumô ô geméni Trowas

a. ⁶ Nibay ba, nini hena Pilip cêgi geserê wo mapa wo wubere dîj ya ré hen menba, nini li wulê bay geré dema niné bijn upéji Trowas a tô, añ nini li wulê jurgem ya.

Gerjé kergare to Pol ô Trowas a

⁷ Nañ sa demas perare menba, nini dap kibi emê wo Kelma añ Pol kiya da erê ta nij menba, ôbi iyêl nañ bay ayê bô kwôy sa kirij jal. ⁸ Bô iyére to ta to nini dap ya hen na, lampa kwône berare kirij ya. ⁹ Kema mana wo pôni bay uwôgeri Etik mô da nañ tu pinêter menba, yi kum kap dôre wôsa Pol dô kwôlê cêgeri kelañ. Kum ayri añ ôbi kirij ta bô iyére to subi to ta* añ bay ca ayêri ta menba, ôbi ma. ¹⁰ Pol herbo añ era lew sa denge gili añ sa ayri kôbri a añ kôl iyôn ba: «Sunénge ré! ôbi baa geñ baa ya.»

¹¹ Menba, Pol hô day hôrij bô ira ta, añ ô merê kibi gwoy emê to Kelma menba, bay hô iyêl kwôy wo tare sij menba, ôbi ô ta hari nij.

¹² Kema mana bi wo hen, gôl añ bay ayri ôrij ij añ na yi derê wo dami.

Pol hena Trowas ô Milé

¹³ Nibay nini day bato ôrij Asôs a tumô. Na ya hen a Pol ré sa dayê nañ ni. Na hen iyôn a, ôbi ré genge, wôsa ôbi gey diré erê nañ têri.

¹⁴ Kirija ôbi sa bijn upéni Asôs a menba, bay dap nañ ni añ nini ô Mitilên a. ¹⁵ Kirij bay ka hen na, kirija kirij wôl menba, nini ô kwôy da nañ Kiyo, añ dañ to hen menba, nini sa bijn Samôs a añ wulê pôn cêgê menba, nini sa bijn Milé. ¹⁶ Pol genge diré debé tôn a Epês a ré, wôsa ma diré debé sem bô emê wo Asi. Wôsa ôbi mase hena ré iyen ba, diré bijn Jérusalêm a tumô *Pantékwôt.

Pol lij surjé ka Epês a dosé Milé a

¹⁷ Pol jé uwôgê surjé ka bay ayê bô ka Epês a Milé a. ¹⁸ Kirija bay

* 20:9 20: 9Na iyére to bay dî sa megare a megare a.

sa bij upéri menba, ôbi kôlji iyôn ba:

«Ken hôn hal wupê nap ken wulê kêm wo na en môrij perêrŋge a kirija na en sap bô emê wo Asi a hen. ¹⁹ En li jé bij Kelma nap uwôyrê yi ré men, nap cémé tun a men, perê wayê wo Jubnê way kwôlen wô gelen gusij hen a men. ²⁰ Ani kani ka dôri ka ré lê nap ken ka en uwôbe sarji tôŋ ba, nap, en uwôl béré are kêm men, en gelêŋge are tu wolé men, bô iyére tonŋe a men. ²¹ Anŋaŋ gelé kaŋê na, na wo Jubnê nap bijé ka iyére to dŋangi a ré ré bul upé Emen men, ré bi bôri sa Kelma wona Jêsu a men. ²² Haw hen, Tunu bureŋ ereŋ bi ené ô Jérusalêm a, anŋa a lèn ya hen kôba, en hôn né tô. ²³ Nijba, anŋa pôn ka en hôn na, nap sa iyére iyére to en ôrij hen na, Tunu toŋ hendi bô bôre gelen wo ené yé dŋangay men, ené gelij gusij damaŋ a men. ²⁴ Nijba, en bô yen mega ani ré iyôn, derêri ba, na wo ené bu iyére derij kibi jé wo Kelma Jêsu bèn kôben a hen. Ôbi a na ulê béré Kwôlo Dôri wo gengij sa bô derê wo Emen hen.»

²⁵ «Na en mô perêrŋge a na kêm uwôl béré kwôli *emê iyére to Emen aŋ haw hen, en hôn kwôni pôn iyôn perêrŋge a hen a gelé tun né nij yôd. ²⁶ Na ôbi á, ené kelêŋge kemnêŋ waŋ a ta hen, hena kwôni pôn perêrŋge a ré ge kay ba, na kwôlê wupê nôbi ré nij. ²⁷ Wôsa na en uwôlêŋge béré anŋa Emen na genge hen kêm dîba, na en uwôbêŋge sarji tôŋ né. ²⁸ Gemêŋge yerŋge dô men, ken gem gamgê kêm ka Tunu toŋ hendi bô bôre bêŋge ken yi bay gemérji hen men, berêŋge sa bay ayê bô ka Emen uwonji nap kwôbri kemari wori hen a men. ²⁹ En hôn wo cêgen wo na ôrij ta hen na, gawré ka gelij môŋ heŋnê iyôn hen, a tôbê yirij perêrŋge a aŋ gamgê kôba, bay a dîji ré. ³⁰ Perêrŋge a hen kôba, bijé ka pôn a kelê kwôlê wop benare aŋ wô terê bay ayê bô bê a tôrji

a. ³¹ Dêŋge tu melênê sa yerŋge a. Ken hôn, elê subu wo na en li perêrŋge a hen na, yoyre nap tu tare en halêŋge pôn pôn, aŋ kirij ka pôn a nap cémé tun a.»

³² «Aŋ haw hen na, en bêŋge kôbi Emen a men, nap kwôlê wori wop bô derê hen. Ôbi ôrij nap néé wo ka debij tô ayê bô wongge a men, kwop bêŋge anŋa dôri kêm ka ôbi gem wô bij bijé ka na kari hen men. ³³ En li tu bôriyare sa gursu to kwôni a ré men, sa lôr wo kwôni a ré men, sa bargay ka kwôni a ré a men. ³⁴ Kenbay ken hôn ené li jé nap kôben wupê aŋa niné uwônij anŋa ré li nap ni nibay nap megên. ³⁵ Kirija en li jé damaŋ hen iyôn na, en gelêŋge na gelé, wôsa na hen iyôn a, kené lê nap bay nimré men, ermij sa kwôlo Kelma Jêsu nap yiri na kôl kôl iyôn ba: «Kwôni wo bi na, li yi derê gôlij kwôni wo uwôn.» »

³⁶ Kirija ôbi kôl kwôlê bi wo hen iyôn kô nij menba, ôbi cubu gubarji tôŋ nap ci kêm aŋ uwôl Emen. ³⁷ Bay kêm herij tô Pol a nap sômê men, biri a kabrêrji a a men wô liri dosé toŋ erê ta. ³⁸ Tirji li na wô sa kwôlo ôbi kôl iyôn ba: «Bay ré gelé tiri ré nij hen.» Aŋ bay biri kwôy ôrij kibi bato a.

21

Pol ô Jérusalêm a

¹ Kirija nini dîji aŋ nij menba, nini ay bato aŋ hergij sarni si Kôs a, aŋ nini wôl ya. Kirija kirij wôl menba, nini ô Rôd a aŋ nini wôl ya. Aŋ nini hena Rôd a ô Patara. ² Kirij bay ka hen na, nini uwôn bato to ta erê Pinisi a menba, nini day ô.

³ Kirija nini gel sa Sipre ba da menba, nini dere aŋ sa kôbi maa aŋ nini ô si Siri, aŋ nini herbe Tir a, wôsa bay ca terê anŋa bô bato hen tôŋ. ⁴ Nini li sa jurgem ya hende to hen, wôsa nini uwôn bay ayê bô ya. Menba, Tunu kôlji bay ré kôlij Pol ré ô Jérusalêm a ré. ⁵ Kirija wulê woni kô nij menba, nini ô wô dayê bato

wô erê kergare toni menba, bay kêm bêni naŋ yéberji men naŋ kamniji dé kibi kalmê a naŋ iyére. Kirij bay ka hen na, nini cubu gubarni tòn kibi cér a aŋ nini uwôl Emen. ⁶ Aŋ kirija nini lij dosé kô nij menba, nini đay bô bato a menba, bay hô ij haji nij.

⁷ Kirija nini hena Tir a sa bij Tolémé menba, nini ô beré kôbi bay ayê bôô ka ya hen aŋ nini wôl naŋ ci. ⁸ Kirij wôl menba, nini hena ya hen ô Sésaré aŋ nini ô wulê iyé Pilip woŋ ôbi ulê béré wo pôni perê ka jurgem ka bay na tôrji Jérusalêm a hen. ⁹ Kamni kaŋ kalmê pôrbu na bay kôlij bijné kwôlo Emen yêge sari biji hen men. ¹⁰ Kirija nini li wulê kwône hen iyôn menba, *ôbi kibi Emen wo bay uwôgeri Agabus hen hena Judé sa. ¹¹ Ôbi era sa upéni aŋ ay arij wo Pol harij tô bôri hen, harij kôbri wori naŋ téri tori aŋ kôl iyôn ba: «Kwôlo Tunu toŋ hendi bô bôre kôl iyôn ba: <Ôbi iyéy arij woŋ harê tô bôô bi wo hen na, gel, na hen iyôn a, Jubné ré biri harê Jérusalêm a aŋ bij bijné ka sa iyére to đangi a.>»

¹² Kirija nini toy hen iyôn menba, nibay naŋ bay ayê bôô ka Sésaré nini mase Pol ré ô Jérusalêm a ré. ¹³ Nijba, ôbi ulêni sara iyôn ba: «Wô mi a kené sômnê men, wô mi a kené woge wô té deŋgôn men, hen iyôn ba? Na yé daŋgay a mera ré nijba, na temare hende kôba, na ma Jérusalêm a wô sa hini Kelma Jésus.»

¹⁴ Mega wo nini nêni biyêri ré hen iyôn menba, nini uwôli dôrij dôrij ré nij, aŋ nini kôl iyôn ba: «Bi Kelma li bô geyé wori.»

¹⁵ Kirija wulê woni nêni hen iyôn menba, nini nan yerni aŋ nini ô wô erê Jérusalêm a, ¹⁶ bay ayê bôô ka Sésaré bêni aŋ bay ôrij naŋ ni iyé gawra wo bay uwôgeri Nasôn wo nija erê yé iyére tori a hen, ôbi na kwôni wo Sipre hen, ôbi na ôbi ayê bôô ca yeŋ.

Pol ô gelé surjê ka églis to Jérusalêm

¹⁷ Kirija nini sa bij Jérusalêm a na, bay ayê bôô beréni yirji a naŋ yi derê. ¹⁸ Kirij wôl menba, nini ô naŋ Pol iyé *Jak a aŋ surjê ka églis kêm kôba ya men. ¹⁹ Pol liji dosé menba, dôrji kwôli are kêm ka Emen né li naŋ geré wori sa iyé bijné ka na Jubné ré a hen. ²⁰ Si Jak naŋ surjê toy kwôlo Pol dôrji hen iyôn menba, bay heram Emen aŋ kôli iyôn ba: «Yênini, ju gel Jubné kwône ay bôrji men bay kêm đi yirji damaŋ baa yi tôô to *Moyis a baa ya tô. ²¹ Men, bay kôli kwôli anŋaŋ gelé ka jeré gelij Jubné ka mô peré bijné ka sa iyére to đangi a hen, bi bay ré đej tôô to Moyis men, jeré kôli bay ré walij kamniji keŋ ré men, bay ré li hara wo Jubné ré a men. ²² Na lêngge iyeŋ nij ba? Wôsa bay a toyé wo jeré sa hen ya. ²³ Li anŋa nija kôlem hen. Perêni a na bijné pôrbu ka na ay tôrji bij Emen na ya. ²⁴ Pôrji naŋ ju, ju ôrij lôrij yem naŋ ci mega wo hara wona gey hen iyôn men, ju têbe are kêm ka bay lij sarga hen aŋ bi bay dilji sarji. Aŋ kirija bijné gel hen iyôn menba, bay a kelê kwôlo bay na ré kôli gengij sam hen na, ré na kwôlê woŋ benare đej iyôn, wôsa jôbi kôba, jeré li tôô baa ya men. ²⁵ Bijné ka sa iyére to đangi a ka ay bôrji hen na, nini li magtubu ayij tôô kôli iyôn ba: <Bay ré ôni tanare to bay tibij kamrê hen né men, kwôbe ré men, tanare to kwôbrere bij tôŋ né hen né men, bay ré yij yijare toŋ tériŋ ré a men.>»

²⁶ Kirij wôl menba, Pol pô bijné bay ka hen ôrij aŋ lôrij yiri naŋ ci men, ôbi ô *iyéy Emen a wô jeré sa to kirija lôné yi ré kô nij ba, điré bê kwôbe wô sarji pôn pôn.

Bay bu Pol derô haba wo iyéy Emen a

²⁷ Kirija wulê wo jurgem hen đa kerê nij menba, Jubné ka hena bô emê wo Asi sa hen, gelji Pol iyéy Emen a menba, gwôsiji bijné kêm aŋ

bay ñiri. ²⁸ Añ bay ka gura kôl iyôn ba:

«Kam *Israyêl, néninge men, gel gawra woj òbi erê nañ kirij kirij kôlij ñiné kêm kwôlo habij gengij sa kam Israyêl men, sa tôô to Moyis men, sa iyéy Emen a men hen. Añ haw hen òbi hô erañ nañ ñiné ka na Jubnê ré hen derô haba wo iyéy Emen a wô mênij kirij ka yi nañ jengêrji bay ka hen sôn.»

²⁹ Bay kôl hen iyôn, wôsa bay gel Tropim wo Epês a derô ira nañ ñi menba, bay erem yañ ba òbi ré ôrij nañ ñi derô haba wo iyéy Emen a.

³⁰ Añ lê woji bi wo hen ay ñiné kêm derô ira añ bay dayrij nañ kwônêrji. Bay ñu Pol sijn nô derô haba wo iyéy Emen a añ bay legere kibi geré ta lew lew. ³¹ Kirij bay ka hen na, bay gey ciré deréri menba, kwôli era sa kurij ma dami wo asgarñê mega are ré li are bô Jérusalêm a kêm. ³² Menba, òbi day asgarñê nañ bay sarji ôrij lew kwôli ñiné bay ka hen, kirija bay gel asgarñê nañ damné kaji bay ka hen iyôn menba, bay ñi sê Pol ba.

³³ Dami wo asgarñê bay ka hen era sa bi bay ñiri añ kôlji bay ré harê kôbri nañ gangi masure wôô, añ engere òbi ré na i ba? Men, ré na mi a òbi ré li ba a men. ³⁴ Nijba, ñiné bay ka kêm hen na, ka pônî kaa gura kôl na iyôn men, ka pônî kaa gura kôl na iyôn men, añ dami wo asgarñê nêm toyé kwôlê wônî ñêrêrê henê ré, menba, òbi bi bay ôrij nañ Pol galay a. ³⁵ Kirija bay erañ nañ ñi ña kibi ira menba, asgarñê ayri ta wôsa bô ñiné tarji damañ. ³⁶ Ñiné kêm era tôri a añ ka gura kôl iyôn ba: «Diiri, diiri.»

Pol dô kwôlê jôrij sari

³⁷ Kirija bay ca sijn nañ ñi bô galay a menba, Pol kôlij dami wo asgarñê iyôn ba: «En gey kôlem kwôlê pôn.» Menba, dami wo asgarñê na engerereriyôn ba: «Ju hôn kelê kibi grêk men ba? ³⁸ Iyôn ba, jôbi a na Ejipt, wo na gwôse ñiné añ na gerij

nañ ka pônî dubu pôrbu derô gwôlê hen ba?»

³⁹ Menba, Pol kôli iyôn ba: «Ena òbi ré. Nôbi ena Jub wo Tars bô emê wo Silisi a, ena kema iyére to dami, en uwôlen ñén na iyêlij ñiné kwôlê.»

⁴⁰ Ôbi ñiri añ Pol hena ñebu ta añ lij ñiné kôbri. Né kirij wôm sidij menba, òbi kôlji kwôlê nañ kibi yé Jubnê kôl iyôn ba:

22

¹ «Yênên nañ balên, toyéngge kwôlo na deréngge wô jôrij san hen.»

² Né kirij hô wôm sidij a kirija bay toy wo Pol iyêlji nañ kibi yé wo Jubnê hen.

³ Ôbi kôlji iyôn ba: «Ena Jub wo bay yên Tars a bô emê wo Silisi a. Nijba, en li manare na Jérusalêm a na men, òbi gelenare are na Gamaliyêl men. Ôbi gelen are ka gengij sa tôô to môpêrna kwôy yôd. Na en ay yen bij Emen môj wo kenbay kêm kemnêj ken lij hen iyôn men, ⁴ en gelij tu ñiné ka ay geré wo Kelma hen, gusij men, ka pônî uwôn temare a men, en bi bay pô imnê ré yébé ré bay harê kôbriji nañ masure añ biji dangay a men. ⁵ *Dami wo damné kañ bay bê kwôbe nañ surñê kêm a keléngge mega wo ené kôl na tiri, wôsa na bay a na lê magtubu ben wô yênerna Jubnê ka Damas a, na wô peré bay ayé bôô ka ya hen herañ nañ ci Jérusalêm a wô gelji gusij.»

Pol kôl kwôli ayé bôô wori (Jé lê bay jé 9: 1-19, 26: 12-26)

⁶ «En ô ô, menba, kirija en baa ña nañ Damas na, tare ñebu ñingne nij menba, kirij ka perangi ka dami hena derômarañ a sa perange kirij kwan a. ⁷ En kurij tôj menba, en toy tôô kwônî kôlen iyôn ba: «Sôl, Sôl, wô mi a jeré gelen gusij hen iyôn ba?» ⁸ En engere iyôn ba: «Ju na i ba, Kelma?» Menba, kwônî bi wo hen kôlen iyôn ba: «Ena Jésus wo

Najarêt, na nôbi a jeré gelen gusij hen.> »

⁹ «Bijé ka ô na en hen na, bay gel kirij ka perangi bay ka hen, nijba, bay toy tôô kwôni bi wo iyêlen hen né. ¹⁰ En engere iyôŋ ba: «Kelma, na mi a ené lê nij ba?» Menba, Kelma uwôlen sara iyôŋ ba: «Hena ta, ju ô Damas a, bay a gelem are kêm ka Emen ay tôri bem bi jeré li hen.» ¹¹ Nijba, perangê wo kirij ré perange hen na, jôren gelé kirij a na bay bêren hen, a beré kôben ôrij na en Damas a.

¹² Kirij bay ka hen na, gawra wo pônî bay uwôgeri Ananiyas na kwôni wo tebe Emen men, bi kwôlê sa tôô tona a a men, a Jujbê ka Damas a kêm dô kwôli dô. ¹³ Ôbi era sa unen debû kwan a a kôlen iyôŋ ba: «Yênen Sôl bi ju hô gel kirij hôrij.» Menba, kirij bay ka hen na, en hô gel kirij hôrij a en gili. ¹⁴ Ôbi kôlen iyôŋ ba: «Emen wo môpêrna a dôrem bi jeré hôn bô geyé wori men, jeré gel kwôŋ ôbi lê anga derôre hen men, jeré toyij kwôlo ôbi ré kôlem na kibri wori hen a men. ¹⁵ Já yé ôbi kelê kwôli tumô gawré kêm gengij sa anga ju gel na tum hen men, ka ju toy na mam hen a men. ¹⁶ Wô mi a jeré hô gaanê sôŋ ba? Hena ta, ô ju ô lê batêm a bi têrij tom ré pilij a na hini.> »

Pol dô kwôli jé wo Emen né jéri ligi bijé ka na Jujbê ré hen

¹⁷ «Kirija en hera Jérusalêm a na, wulê wo pônî en uwôl Emen bô *iyéy Emen a menba, pelal jôren, ¹⁸ en gel Kelma a ôbi kôlen iyôŋ ba: «Hena lew ju si ô a Jérusalêm a, wôsa bay a toyé kwôlê wujê wo ju dôri hen né.» ¹⁹ En uwôli sara iyôŋ ba: «Kelma, bay hôn dô wo na ré na nôbi a na ré erê na bô *iyéy dapare iyéy dapare peré bijé ka bi bôri sam a hen biji dangay a sêji a men hen. ²⁰ Men, kirija bay na duu Etiyên wôŋ ôbi derê kwôlem hen na, nôbi kôba, na en ya men, na en bij

na bay deréri bay ka hen men, na en gem bargay kaji a men.> »

²¹ «Nijba, Kelma kôlen iyôŋ ba: «Ô, wôsa na jém kelaŋ uné bijé ka na Jujbê ré hen.> »

Pol kôlij dami wo asgarjê wo diré na Rômê

²² Bijé dôbe marji toyij kwôlo Pol bi wo hen kwôy sa bij sa kwo ôbi kôl wô erê uné bijé ka sa iyére to dangi a hen menba, bay karê gura kôl iyôŋ ba: «Gawra wo hen iyôŋgi hen na, bi mênij sa terare a na a! Ôbi dé bi ré gôl ré.»

²³ Bay karê gura men, tô bargay kaji lêrê belgey belgey men, pôri terare wusiré ta a men. ²⁴ Menba, dami wo asgarjê bi bay ôrij na Pol bô galay a bi bay ré ô yêmnêri a enrijni kwôlê hônij tô anga ôbi ré li a bijé ré karê gura sari a hen. ²⁵ Nijba, kirija bay ca harêri a bi ciré yêmnêri menba, Pol kôlij ôbi sa asgarjê wo wulê bi wo hen iyôŋ ba: «Ken ôrij na tô toj sê kwôni wo na Rômê wo kwôlê biri ré tô hen ba?»

²⁶ Kirija ôbi toy hen iyôŋ menba, ôbi ô kôlij dami woji iyôŋ ba: «Já lê iyeŋ ba? Gawra bi wo hen na Rômê.»

²⁷ Menba, dami wo asgarjê bi wo hen engere Pol iyôŋ ba: «Kôlen, ju na Rômê tiri a men ba?» Menba, Pol uwôli sara iyôŋ ba: «Ew, ena Rômê.»

²⁸ Ôbi hô kôl iyôŋ ba: «Nôbi en têbe damaŋ dema ené yij Rômê tô.» Menba, Pol kôl iyôŋ ba: «Nôbi en yêŋ Rômê.»

²⁹ Bijé ka ré ca engeriri kwôlê hen na, dô tôri wolé ligi Pol a men, dami wo asgarjê bi wo hen kôba, harê liri men, kirija ôbi hôn wo Pol ré na Rômê a diré bi bay ré harêri na gangi musure hen.

Bay ôrij na Pol tumô dapare to surjê a

³⁰ Dami wo asgarjê bi wo hen gey henê tô kwôlo Jujbê ré diré Pol sari a hen. A kirija kirij wôl menba,

ôbi bi bay besere musure têri a, aṅ ay tôri bijn bay sa bay bê kwôbe naṅ sanédren kêm bi bay ré daṅ. Menba, ôbi eraṅ naṅ Pol sa điji tumôrji a.

23

¹ Pol bô surjê đén a bô tirji a aṅ kôlji iyôṅ ba: «Yênên, na naṅ bôô pôn a ené ayiṅ geré wo Emen bi wo hen ca yeṅ kwôy saṅ kemnêṅ hen.»

² Menba, *dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe Ananiyas kôliṅ bay tôri ka đebu đá kwa Pol a hen bay ré sê kibri. Menba, Pol kôli iyôṅ ba: ³ «Na jôbi a Emen ré dêm tumô, gweṅ wo bôri. Ju mô na wô jeré kwôlê naṅ tôô menba, tôô hende to hen ju đage sare apa jeré kôlji bi bay ré sên hen.»

⁴ Bijnê ka đebu đá kwa Pol a hen kôli iyôṅ ba: «Ju ô kwôy tiiré dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe wo Emen!»

⁵ Menba, Pol uwôlji sara iyôṅ ba: «Yênên en hôn wo ré na dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe ré, wôsa liṅ bô magtubu a kôl iyôṅ ba: <Já tiiré ôbi sa bijnê kam né.> »

⁶ Pol hôn wo kwa surjê ré na *Sadusijnêṅ men, kwarji ré na *Parisijnêṅ men, na ôbi a, ôbi ré hena đebu ta tumôrji a aṅ kôl kaṅ a ta kôl iyôṅ ba: «Yênên, ena Parisijnê, kema Parisijnê, na wôsa en hôn mega bijnê ka ma ré jê sé kampê hen, a kené ka jeré kwôlê san a hen.»

⁷ Kirija Pol kôl hen iyôṅ menba, nariṅare kwôlê yi peré Sadusijnêṅ naṅ Parisijnêṅ menba, dapare kariṅ kini wôô. ⁸ Wôsa Sadusijnêṅ kôl iyôṅ ba, bijnê ka ma ré jê sé kampê ré men, *mana wo derômaraṅ a ré naṅ men, tunu to habiṅ kôba, ré naṅ a men. Nijnba, Parisijnêṅ ba kôl are bay ka kêm hen ré ya men. ⁹ Heragê ôm wuu menba, *bay deré tô tôô to Emen ka pônî peré Parisijnêṅ henaji kariṅ maṅê naṅ nérji aṅ bay kôl iyôṅ ba:

«Nini uwôṅ kwôlê wôni woṅ uwôliṅ kwôlê sa gawra wo na a ré.

Na tunu tôni réba, na mana wo derômaraṅ a a kôli kwôlê bi wo hen kôba nana hôn né.»

¹⁰ Bay nariṅ kwôlê uwoy tumô tumô menba, dami wo asgarjê hare wô wo bay ma ré yêgerê Pol derôre a menba, kôliṅ asgarjê ré ô perêrji a hen ré dera Pol heraj naṅ đî bô galay a.

¹¹ Derô yoyre menba, Kelma si sa Pol a aṅ kôli iyôṅ ba:

«Bu yem ibiyare, ju dera kwôlen Jérusalêm a nin, aṅ baa wo Rôm a kôba, já deré kwôlen hen iyôṅ men.»

Jubjê ge sa Pol ta ta

¹² Kirija kirij wôl naṅ tô kirij menba, Jubjê gerji sa Pol ta ta aṅ dusu yirji kôl iyôṅ ba, ciré emê ani ré men, yê ani ré men, kwôy wo ciré derij Pol. ¹³ Bijnê ka way kwôli Pol hen na, bay đé tôre pôrbu. ¹⁴ Bay ô upé bay sa bay bê kwôbe naṅ surjê aṅ kôlji iyôṅ ba: «Nini dusu yirni niné emê ani ré kwôy wo niné derij Pol iyôṅ iyôṅ. ¹⁵ Kenbay naṅ surjê kêm ken ô kôliṅ dami wo asgarjê ré eraṅ naṅ Pol béṅge bi kené hô kebê kwôli gelé sôṅ, aṅ nibay ba, nija janê yirni aṅ kirija bay eraṅ naṅ đî menba, nija deréri geré.»

¹⁶ Menba, kuna Pol woṅ kema yêri toy kwôlê bi wo hen iyôṅ menba, ô bô galay a ô kôli ta. ¹⁷ Menba, Pol jé uwôgê ôbi sa asgarjê wo pônî aṅ kôli iyôṅ ba: «Ôrij naṅ kema mana wo hen ligi dami woṅge a ôbi ôrij naṅ kwôlê pôn ya đá kôli.»

¹⁸ Ôbi sa asgarjê bi wo hen ôrij naṅ đî bijn dami woṅ aṅ kôli iyôṅ ba: «Pol woṅ dangay hen, a kelé ené eraṅ naṅ kema mana wo nà bem wôsa ôbi ré ôrij naṅ kwôlê pôn ya wô kôlem.»

¹⁹ Dami wo asgarjê bi wo hen bu kôbi kema bi wo hen ôrij naṅ đî wolé engereri iyôṅ ba: «Na kwôli mi a jeré gey kôlen ba?»

²⁰ Menba, ôbi uwôli sara iyôṅ ba: «Jubjê way bi ciré era sa kôlem jeré

bi Pol kiya ré ô tumô sanédrên a mega ciré erê kebê tô kwôli gelé sôn iyôn. ²¹ Nijba, ju bi bôm sa kwôlê woji a ré wôsa bijné dê tôre pôrbu perêrji a uwôbê tô geré gemni, wôsa bay dusu yirji ciré emê ani ré men, yê ani ré men, kwôy wo ciré derijni, bay fu sa têrji kô nij an bay gem na toyé kwôlê wom mera.»

²² Dami wo asgarjê bi wo hen dî kema mana bi wo ô an kôli iyôn ba: «Kwôlo ré kôli hen na, kwo ré kôlij kwôni wo dangi ré pa pa.»

Bay jén nan Pol Sésaré bijn ôbi emê sa iyére Pélis

²³ Menba, dami wo asgarjê na uwôga bay sa asgarjê wôô an kôli iyôn ba: «Berénge sa têrjge nan asgarjê arew wôô men, asgarjê nan bay yêndê tôre jurgem men, bay jebé tôrjge nan bay dargaw hen arew wôô a men an ka erê Sésaré yoyre hende to hen kirina bijné ô yé tón tón hen. ²⁴ Wogénge yêndê ken bijn Pol an ken ôrij nan dî nan derêri ô bijn Pélis ôbi emê sa iyére.»

²⁵ Ôbi li magtubu biji kôbri a kôl iyôn ba:

²⁶ «Klodyus Lisiyas, a lê magtubu hende to hen bijn dami wupê ôbi emê sa iyére Pélis, en lêm dosé!

²⁷ Jubjê fu gawra wo en jén bem hen an bay gey diri menba, en ôrij nan asgarjê dema ené derari kôbriji a wôsa en toy wo ôbi ré na Rômê.

²⁸ En gey ené henê tô kwôlo bay dîri sari a hen menba, en bi bay ôrij nan dî tumô sanédrên a. ²⁹ Menba, gel mega kwôlo bay dîri sari a hen na, gengij na, sa narinay kwôlo gengij sa tôô toji an kwôlê wôni wo nêm derêri lay, yé dangay lay ba, nan.

³⁰ Kirina en toy mega wo bay ré fu sa têrji ciré derêri, na ôbi a, ené jén nan dî bem an na kôlij bay déri kwôlê sari a bay ka hen ré ô kangêri tumôm a.»

³¹ Asgarjê bi kwôlê sa tôô to dami woji ré ay biji hen, an bay ôrij nan Pol yoyre hende to hen kwôy Antipatris a. ³² Kirina kirij wôl

menba, asgarjê ka nan têrji hen bilji hô galay a an dîji bay yêndê a ôrij nan Pol.

³³ Kirina bay ô bijn Sésaré a menba, asgarjê nan bay yêndê bijn kelma Pélis magtubu hende to hen men, bay dôbri Pol kôbri a men.

³⁴ Ôbi dênse magtubu hende to hen an engerij Pol iyôn ba: «Kwo ré na gawra wo bô emê wo yôn ba?» Menba, kirina bay kôli ôbi ré na kwôni wo Silisi a, ³⁵ menba, ôbi kôli iyôn ba: «Kirina kaman ka dém kwôlê sam a hen a saji pa dema ené engerem kwôlê tô.»

An ôbi ay tôô bi bay ré ôrij nan dî ô geméri iyére to *Hérôd na dî hen.

24

Jubjê dîj Pol kwôlê sari a

¹ Wulê bay cêgê menba, Ananiyas *dami wo damné nan bay bê kwôbe nan surjê ka pôni saji Sésaré nan gawra wo bay uwôgeri Têrtulus won ôbi iré kwôlê woji, bay ô wô kangê Pol kibi Pélis ôbi emê sa iyére. ² Pélis jé uwôga Pol an Têrtulus uwôli kwôlê sari a kôl iyôn ba:

«Dami wupê Pélis, na wô sa kem jôbi ana niné môrij nan bô jalê hen men, na sa kibi tu melênê wom ana kirij ré janij wô derê wo sa iyére hende to hen. ³ Na kibi kelanêrem jôbi dami wupê Pélis ana niné uwônij are kêm kwôy kwôy nan kirij kirij hen, nini lêm dosé. ⁴ Bi ené jebam ré na, na kelê kwôlê dêj iyôn mera, na ôbi a, ené uwôlem dôbê mam ju toyij kwôlo nija kôlem hen. ⁵ Nini bô mega gawra bi wo hen na, ré na ôbi mênê kirij wo habij men, ôbi cube tu Jubjê ka sa terare a nâ kêm men, ôbi a na ôbi sa bijné ka bay uwôgeji

*Najarêtnê hen men. ⁶ Ôbi woge dîre mênê *iyéy Emen ana niné bîri. [Nini gey niné jerê kwôlê sari a nan tôô toni, ⁷ nijba, dami wo asgarjê Lisiyas era sa dôri kôbrini a nan néé, ⁸ an kôlij bay déri kwôlê sari a bay

ka hen ré era sa kaṅni tumôm a.] Hena jeré engeriri kwôlê na, kwôlo ôbi a uwôlem sara hen na, já kelê kwôlo niné kôl hen na, ré na tiri mera.»

⁹ Jubnê kêm kôl iyôn ba: «Kwôlo Têrtulus ré kôl hen na, ré na tiri.»

Pol dô kwôlê jôriṅ sari

¹⁰ Ôbi emê sa iyére liṅ Pol kôbri ré iyêl menba, ôbi uwôli sara kôl iyôn ba:

«En hôn wo jeré na ôbi jerê kwôlê bô iyére tona ca yeṅ elê kwône aṅ na naṅ bô pôn a ené iyêlê kwôlê tumôm a jôriṅ san hen. ¹¹ Jôbi ju engere ju gel, li wulê môj kibi wôô ré tô wo en ô Jérusalêm a wô tibé Emen. ¹² Aṅ kwôni gelen en iyêl naṅ kwôni derô haba wo *iyéy Emen a ré men, en gwôse bîné iyéy dapare a ré men, kirîṅ ka dāṅgi a derô ira ré a men. ¹³ Bîné bay ka hen bay nêṅ derê tô kwôlo bay déṅ san a haw hen né. ¹⁴ Niṅba, aṅga li are a na: En hôn wo ené na mana wo Emen wo môpêni naṅ geré wo kôbri bi wo bay kôl ré na kwo habîṅ hen men, en bi bôn sa kwôlo magtubu to Emen toṅ tô a naṅ to bay kibi Emen kôl a hen a men. ¹⁵ En bi bôn sa Emen a aṅ bay kôba, bi bôri sara mega wo bîné ka li aṅgaṅ derôre naṅ kaṅ bay lê habrê hen kôba, ré jêji sé kampê. ¹⁶ Na ôbi á, ené mase bi ené yiṅ kwôni woṅ ôbi bô pôn tu Emen a men, tu gawrê a men hen.»

¹⁷ «Li elê kwône cêgen wo en hen aṅ Jérusalêm a ôriṅ a menba, en her aṅ naṅ gursu to bay berîṅ baliyare naṅ balên hen wô bîji men, wô lê sarga bîṅ Emen a men. ¹⁸ Na aṅga en li bay ka bay gelen derô haba wo iyéy Emen a bay a hen. En li naṅ bîné hara woṅ lôpê yi hen aṅ kwônê bîné na naṅ naṅ en men, kwôni li ani kani kaṅ maṅê ré a men. ¹⁹ Niṅba, na Jubnê ka pônî ka Asi ka unen hen, aṅ hena kwôlê wôni ré ya kôba, ré na bay a ré sa kaṅgen tumôm a dî. ²⁰ Kwo kamaṅ ka dube ná, bi bay kôl kwôli aṅga habîṅ ka en li li kirîṅ na en dube

tumô sanédrên a hen. ²¹ Na wô sa kwôlê pôn nêṅ wo na en kôl kaṅ a ta dēbîṅ perêrji a hen a, bay ré uwôliṅ kwôlê san a. Na en kôl mega wo bîné ka ma ré jê sé kampê, na ôbi a, ené dēbîṅ tumôṅge a hen, a kené ka jerê kwôlê san a hen.»

²² Pélis hôn kwôlo gengîṅ sa ayê bôô hen dô, aṅ ôbi jô kibi sariya na ta aṅ kôl iyôn ba: «Kirîṅa dami wo asgarpê Lisiyas a sa dema ené jerê kwôlê woṅge bi wo hen tô.»

²³ Ôbi kôliṅ ôbi sa asgarpê kaṅ bay gemé Pol hen ré hôriṅ naṅ dî dangay a niṅba, bi bay ré li iyére naṅ dî ré men, bay ré dî bi miṅpêri ka ré gey ba, ré sa gili men, ré li naṅ dî a men.

Pol yi dangay a

²⁴ Wulê sem cêgê menba, Pélis naṅ tamni Drusil saji. Hende na Jub. Menba, ôbi jé uwôga Pol aṅ toy kwôlo ôbi kôl gengîṅ sa bê bôô sa Jêsu Krist a.

²⁵ Mega Pol kôl wô lê aṅgaṅ derôre men, beré yi naṅ jerê kwôlê wo a era hen a men, hen na, dengô Pélis tiri aṅ ôbi kôli iyôn ba: «Hô ham niṅ aṅ hen na, ené uwôṅ tulmô kirîṅ dē ba na hô jé uwôgam tô.»

²⁶ Ôbi kôl yaṅ ba, Pol ma ré biri gursu aṅa ré jé uwôgeri kwôy kwôy wô iyêlê naṅ dî hen.

²⁷ Elê wôô cêgê menba, Pôrkîyus Pêstus ay kenare hôlmê Pélis. Mega wo Pélis gey bi yi Jubnê ré dôri sari a hen iyôn menba, ôbi dî Pol dangay a.

25

Pol gey bi dîré ôriṅ naṅ kwôlê wôri tumô kelma wo dami Sesar a

¹ Pêstus sa kini ayê kenare tori a, li wulê subu menba, ôbi hena Sesaré ô Jérusalêm a. ² Aṅ damné kaṅ bay bê kwôbe Emen, naṅ bay sa Jubnê ôriṅ ô kaṅgê Pol yiri a aṅ bay maseri damaṅ ³ bi ôbi ré her aṅ naṅ Pol Jérusalêm a. Ermé woji a na: bay way kwôli aṅ bôri a ba, bay gey uwôbê tô geré wô deréri.

⁴ Nijba, Pêstus kôlji iyôn ba: «Pol ré yi danggay a Sésaré a aṅ dôbi kôba, dîré dâ herê na herê ya haw hen.» ⁵ Ôbi hô kôlji iyôn ba: «Bi bay sarṅge hô naṅ en Sésaré aṅ hena gawra bi wo hen ré li ani ka habij ya ba, bi bay ô kaṅgêri!»

⁶ Pêstus wôl Jérusalêm a wulê marge réba môj mera menba, bul hô Sésaré, aṅ kirijna kirij wôl menba, ôbi ô kini jerê kwôlê a aṅ bi bay eraṅ naṅ Pol. ⁷ Kirijna Pol sa menba, Jubnê ka hena Jérusalêm hen mééri ta aṅ dîri kwôlo dami sari a nijba, bay nê m gelê dêrêrê aṅga habij bay ka ôbi li hen né. ⁸ Nijba, Pol iyêl kwôlê jôrij sari kôl iyôn ba: «En li ani kani ka habij gengij sa tô to Jubnê ré men, gengij sa *iyéy Emen ré men, gengij sa ôbi emê sa iyére wo dami *Sésar ré a men.» ⁹ Pêstus gey bi yi Jubnê ré dôrji sari a menba, ôbi kôlij Pol iyôn ba: «Ju gey erê Jérusalêm a bi ené panê kwôlê wom yeṅ ba?»

¹⁰ Nijba, Pol uwôli sara iyôn ba: «En dèbu na kini jerê kwôlê wo ôbi emê iyére wo dami Sésar a na aṅ na na hende to hen a kwôlê ré a jôrij san a. Mega wo ju gel hen iyôn na, nôbi en lij Jubnê ani kani ka habij ré yôd. ¹¹ Hena kwôlê wôni ré bu san lay, hena ené li ani kani ka habij ka nê m wo bay ré deren ná, na kaṅê bi bay ré deren né ré, nijba, hena kwôlo bay dên san a hen, ré na kwôlê woṅ dên iyôn na, kwôni nê m wo a ayen biji ré. En gey bi ôbi emê sa iyére wo dami Sésar ré pan kwôlê woni bi wo hen.»

¹² Menba, Pêstus engerij bay tôri kwôlê aṅ toy kwôlê wo bay kôli hen aṅ kôlij Pol iyôn ba: «Ju gey bi ôbi emê sa iyére wo dami Sésar ré pan kwôlê woṅge bi wo hen nij na, já erê tumôri a.»

Bay ôrij naṅ Pol tumô si Agripa naṅ yêri Béréniis a

¹³ Wulê sem iyôn cêgê menba, kelma Agripa naṅ yêri Béréniis saji Sésaré a wô lij Pêstus dosé. ¹⁴ Mega

wo bay wôl nê m kwôlê hen iyôn na, Pêstus dôrij Agripa kwôli Pol kôl iyôn ba:

«Gawra wo pôni wo Péliis na dîri danggay a hen nâ ya. ¹⁵ Kirijna na en ô Jérusalêm a menba, damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ surjê ka Jubnê eraji sa kaṅni aṅ bay gey bi kwôlê ré bîri. ¹⁶ Nijba, en kôlji iyôn ba: «Tô to Rômênê kôl jerê béré kwôni iyôn mera baa wo ôbi naṅ ka dîri kwôlê sari a hen môrji bem men, baa wo ôbi ré dô kwôlê jôrij sari ré a men.»

¹⁷ Bay saji na naṅ en, aṅ kirij wôl, en dô bul ré tô menba, en ô kini jerê kwôlê a aṅ en bi bay eraṅ naṅ gawra bi wo hen. ¹⁸ Bay dêri kwôlê sari a bay ka hen saji nijba, kwôli ani kani ka habij ka ôbi li dêrêrê iyôn ba: en gel ré. ¹⁹ Bay narij naṅ dî na kwôli lê kwôlo Emen woji men, kwôlo gengij sa gawra wo pôni wo bay uwôgeri Jêsu wo ma nij nijba, Pol kôl ôbi ré hô mô geṅ baa ya hen. ²⁰ Aṅ kwôlo na ulê sa kwôlo hen iyôṅgi a ba, en hô nê né, menba, en engerij Pol kwo ré gey herê Jérusalêm a bi bay ré ô jerê kwôlê sari a yaṅ ba? ²¹ Nijba, Pol gey bi ôbi emê sa iyére wo dami Sésar ré pan kwôlê woji bi wo hen aṅ en bi bay gemni danggay a kwôy wo na jêṅ naṅ dî tumô ôbi emê sa iyére wo dami Sésar a.»

²² Menba, Agripa kôlij Pêstus iyôn ba: «Nôbi en gey toyé kwôlo gawra bi wo hen men.» Menba, Pêstus uwôli sara iyôn ba: «Kiya tôṅ hen já toyéri mera.»

²³ Kirijna kirij wôl menba, si Agripa naṅ yêri Béréniis saji naṅ kwônê bijné men, bay sa asgarjê men, damné ka derô ira a men kini jerê kwôlê a aṅ Pêstus bi bay eraṅ naṅ Pol. ²⁴ Aṅ ôbi kôl iyôn ba:

«Kelma, Agripa, men, kenbay kê m ka mô naṅ ni na, ken gel gawra wo hen wo Jubnê kê m eraji sa upen Jérusalêm a men, tôṅ na men, wô kwôli aṅ karêji gura kôlji ciré gey bi ôbi ré ma. ²⁵ Kuṅê nôbi ba, aṅga ôbi li ka nê m deréri ba, en gel ré,

nijba, mega wo ôbi gey ôbi emê sa iyére wo dami Sésar ré nan kwôlé wori hen iyôn nij na, en genge ené jéj nap dî. ²⁶ Añ kwôlé wôni wo ené lij magtubu bij ôbi emê sa iyére wô sari ya ba, en gel ré, na ôbi á, ené biri ôbi era tumôrŋge a na men, tumôm jôbi kelma Agripa a men, añ kirija jeré engeriri kwôlé ba, bi ené uwôn kwôlé wôni ba, ené lij magtubu bij ôbi emê sa iyére Sésar. ²⁷ A yé mega kwôlé woñ galé iyôn, hena ené jéj nap kwôni woñ danğay baa lê magtubu kôlij kwôli anğa bay diri sari a hen né.»

26

Pol dô kwôlé tumô Agripa a

¹ Agripa kôlij Pol iyôn ba: «Jôbi ju dô kwôlé wom.»

Menba, Pol ay kôbri ta añ dô kwôlé wô jôrij sari añ kôl iyôn ba:

² «Kelma Agripa, kwôlé kê m wo Jubnê dên san a hen na, yen dôren gañ wô derê kwôlé wupê tumôm a kemnêñ. ³ Wôsa ju hôn hal wo Jubnê men, naripay kwôlé woji a men. En uwôlem uwôl bôm añ ju toyij kwôlo na kelê hen.»

⁴ «Jubnê kê m hôn hal wupê nap kampên men, hal wupê wo ca yeñ wo na en môrij perê balên a Jérusalêm a hen men, ⁵ bay hônen ca yeñ men, hena bay ré gey kôba, bay a derê kwôlen a men mega wo tô lê kwôlo Emen woni a ba, ené na *Parisinê woñ dên kañ bay lê tôô dê tô bijné ka baa hen. ⁶ Añ haw hen bay erañ nap en kini jerê kwôlé a nà wô sa bê wo en bi bôn sa kwôlo Emen na ayij tôri bij môpêrni hen. ⁷ Añ tô yê woni wo môj kibi wôô hen bi bôrji wô gelé are bay ka Emen na ayij tôri hen, lij. Na ôbi á, bay ré tebri yoyre nap tu tare nap bôpôn hen, kelma Agripa, na wô sa bê bôô sa are bay ka Emen na genge hen, aña Jubnê ré dên kwôlé san a hen. ⁸ Wô mi a kenbay Jubnê kené bô mega wo Emen né bij bijné ka ma ré jê sé kampê ré ba?»

⁹ «Nôbi nap yen na en erem mega wo ené lê are bay ka kê m hen wô mênij hini Jésus wo Najarêt. ¹⁰ Na hen iyôn a, na ené li Jérusalêm a, en pô bay ayê bôô kwône bi danğay a nap tôô to bay sa bay bê kwôbe ay ben men, kirija bay ca dirji kôba, en bij nap bay derérji bay ka hen a men. ¹¹ En ô nap *iyéy dapare iyéy dapare gelji gusij damañ añ bi bay ré dên tô ayê bôô woji men, bôn bi wo taren sarji a hen na, en ô wô gelji gusij sa iyére to danği a a men.»

Pol dô kwôli ayê bôô wori (Jé lê bay jé 9: 1-19, 22: 6-16)

¹² «Na hen iyôn a, ené ô ené erê Damas a nap néé men, tôô to bay sa damné kañ bay bê kwôbe ay dôd ben hen a men. ¹³ Kelma Agripa, kirija en baa geré tô menba, nap tay dîñne menba, en gel kirij ka peranği hena derômarañ a añ berare dê tare añ añ peranğê woji bi wo hen era sa peranđe kirij kwan a nap kamañ ka ô nap en hen men. ¹⁴ Nini herij tôñ terare a kê m menba, en toy tôô kwôni kôlen nap kibi yê wo Jubnê kôl iyôn ba: «Sôl, Sôl, wô mi a jeré gelen gusij hen iyôn ba? Debé wo ju dëben iyêre hen na, ju mène na yem wom dên iyôn.» ¹⁵ En enğere iyôn ba: «Ju na i ba, Kelma» menba, Kelma uwôlen sara kôl iyôn ba: «Ena Jésus, na nôbi a jeré gelen gusij hen. ¹⁶ Nijba, hena ju debu ta. En si sam a na wô wo jeré yi mana wupê men, ôbi derê kwôlen wô kôlij bijné kwôli sé wo en si sam a hen men, wô gelé wo ju gelen kemnêñ hen men, wô ulêji béré anğa na gelen hen a men. ¹⁷ Na dôren kôbi Jubnê men, kôbi bijné ka sa iyére to danği a ka na jém yirji a hen a men. ¹⁸ En jém bi jeré bi tirji ré jôrij men, bi jeré deraji bô kirij kañ dilemne a herañ kirij ka peranği a men, jeré deraji bô néé wo Sidan a erañ kwo Emen a añ kirija bay ré bi bôrji sari a ba, bi ôbi ré dîj bôri jal sa têrij toji a añ bay

ré uwônjin kirijn perê bijné ka na ka Emen hen men.» »

Pol kôl kwôli jé wori

¹⁹ «Kelma Agripa, kirijn bay ka hen na, en bi kwôlé sa pelal bi wo hena derômaran a bi wo hen. ²⁰ Menba, en dôrijn bijné ka Damas a nan ka Jérusalém a kwôlé tumô dema ené dôrijn ka bô emê wo Judé a kêm men, en dôrijn bijné ka sa iyére to dangi a, an en kôlji bi bay ré dî tô jé lêreji wo cay hen baa, an bay ré bul upé Emen an bi jé lêreji ré gel wo coré bul hal woji bi wo hen tiri a men. ²¹ Na tôri bi wo hen a, Jubnê ré gelen wo en ô derô haba wo *iyéy Emen a menba, bay beren ciré deren ôbi a hen. ²² Na wô ulê wo Emen uwôl kôbri baa ya san a kwôy kemnên apa ené dëbijn dôrijn kwôlé bijn bijné kêm, ka beray men, ka damné men, en kôl na kwôli anga magtubu to bay kibi Emen nan tôô to *Moyis na kôl tumô nijn ré sa hen dîba, en kôl kwôli anga dangi kani ré. ²³ Bay na kôl iyôn ba, Mési, kwo Emen dôri hen réé gelijn gusijn men, ôbi ré yé kwo tumô wo ré jé sé kamnê perê bijné ka ma a men, ôbi ré ulê béré kirijn ka perangi kan gelê bijn Jubnê men, bijn bijné ka sa iyére to dangi a a men.»

Pol kôlij Agripa ré bi hôri sa Emen a

²⁴ Mega wo Pol iyêl hen iyôn menba, Pêstus ôn tôri kôl iyôn ba: «Ju gal Pol, ju dôyrê are gan, an lêm an ju gal.»

²⁵ Nijnba, Pol uwôli sara iyôn ba: «En gal ré, Dami wupê Pêstus, na kwôlé won tiri men, kwon derôre a men a ené kôl hen. ²⁶ Kwôli are bay ka en dô bijn kelma Agripa hen na, ôbi hôn dô. Iyôn ba, na nan ibiyare a ené iyêlê tumôri a hen. En hôn wo ôbi ré hôn kwôli are bay ka hen kêm. Wôsa are bay ka kêm hen na, lijn na kini uwôbê ré. ²⁷ Kelma Agripa, ju bi bôm sa kwôlo bay kibi Emen a na kôl hen ba? En hôn wo jeré bi bôm sara.»

²⁸ Agripa kôlij Pol iyôn ba: «Sem a menba, já lèn na yé ôbi ayê bôô.»

²⁹ Pol uwôli sara iyôn ba: «Ré na kemnên, ré wôl gan kôba, na kwôlé wôni ré, nijnba, en uwôl Emen bi ré na jôbi penem mera ré nijnba, kenbay kêm ka ken mô toy kwôlo en dô kemnên hen kené ay bônge môn nôbi iyôn, dîba en gey bi kené yi dangay a môn kupê iyôn né.»

³⁰ Kelma men, ôbi emê sa iyére men, Béréni nan bijné kêm ka mô nan ci hen henaji ta. ³¹ An kirijn bay dô yirji wolé menba, bay kôlij perêrji a iyôn ba: «Ani ka gawra bi wo hen li ka nêm deréri réba beréri ba, nan.»

³² Menba, Agripa kôlij Pêstus iyôn ba: «Hena gawra bi wo hen hena ré gey bi Sésar ré nan kwôlé wori ré na, ré jeré uwôli ta mera.»

27

Bay ay Pol ôrijn Rôm a

¹ Kirijn bay genge wo niné ay bato wô erê Itali a menba, bay bijn gawra wo bay uwôgeri Juliyus hen bi ré gem Pol nan megêri dangay ka dangi. Juliyus bi wo hen, na ôbi sa asgarjê ka bay uwôgeji ré na ka kelma hen. ² Menba, nini day bô bato to hena sa iyére to bay uwôgere Adramit an ta erê si tera wo bô emê wo Asi a an nini ô. Aristark wo Maséduwan wo sa iyére tori na Tésalonik a hen ô nan nini men.

³ Kirijn kirijn wôl menba, nini sa bijn Sidôn an nini dëbe tôn sem menba, Juliyus lijn Pol dô an ôbi dîri herbe ô beré kôbi milpéri men, bi bay ré li nan dî sa anga ôbi ôrijn doyrji hen men. ⁴ Nini hô day ô ta an nini bu si kwonje cér wo si Sipre wôsa kal ge si sarni gan. ⁵ Nini ô si kibi cér wo ô si Silisi nan Pampili hen an nini sa bijn Mira bô emê wo Lisi a.

⁶ Kirijn bay ka hen na, Juliyus dami wo asgarjê bi wo hen uwôn bato to hena Alêksandri wo ta erê Itali a menba, ôbi bini nini day.

⁷ Wulê kwône nini ge gap né aṅ nini mase gap dema niné sa biṅ sa iyé Sinid tô. Mega wo kal jerêni erê ta hen iyôn na, nini si si Salmoné iyére to yi sa iyére to derô a to bay uwôgere Krêt hen aṅ nini bu kwongé wo Krêt bi wo hen wo kal ge gap ya ré hen.

⁸ Aṅ kirija nini masa dé dé menba, nini sa biṅ kirij ka bay uwôgeji ré na kini dèbé bato ka dôri ka dā naṅ sa iyé Lasé hen.

⁹ Kirija nini wôl gap hen iyôn menba, jebé bato na iyére wôsa wulê woṅ jerê bôô kurôn woṅ kibi kelanê di jô nij*. Menba, Pol yêge marji kôl iyôn ba: ¹⁰ «Milpén, en bô mega wo kergare tona ré na kergare to iyére, wôsa hena nana ô hen iyôn na, aṅga bô bato a naṅ bato yere kôba, a mênij men, nabay kôba, dô ré ba, na mênij a men.»

¹¹ Nijba, Juliyus ba, bi bôri na sa kwôlo ôbi ayê gôni bato men, sa kwo ôbi iyéy bato a men dī dība, sa kwôlo Pol a ré. ¹² Mega wo kini dèbé bato bay ka hen dé merê ya kibi kelanê a ré hen iyôn menba, biṅé kwône ka naṅ ni hen ré, gey ciré erê kirij bay ka hen men. Bay gey hena ré iyeṅ ba, ciré erê Pénis kini dèbé bato wo Krêt wo yi si kini kurijay tare hen aṅ ciré erê merê ya kwôy derij kibi kelanê.

¹³ Kal wo hena si sa kôbi gusurô wôre dê menba, bay kôl ré kô nij ciré gôl haji nij, aṅ bay ay musure to néy to bay ré uwôl kam a gerij bato tôṅ hen ta, aṅ ôrji si kwongé cér wo Krêt a dā dā. ¹⁴ Menba, kal wo bay uwôgeri Erakilôn wo hena si sa keram wo sa iyére to derô cér a hende to hen, aṅ ge naṅ néri. ¹⁵ Kal bi wo hen dô bato dulôn dulôn tumôri a aṅ bay nêṅ bure herap né, aṅ nini dīri derêni ôrij mera. ¹⁶ Kal bi wo hen ayani soṅ si cêgi môni iyére to derô cér a to bay uwôgere Klawda hen aṅ hende tēlêni ta dê menba, nini mase

gap dema niné hô buro bato woṅ gôlijare yi wo hariṅ tô bato hen dā. ¹⁷ Bay jé ka bô bato a hen ayaji bato bi wo hen bô bato a aṅ harêji naṅ gaṅne tôṅ wô wo bato ma ré yêgerij. Bay hare wô wo bato ma ré erê hebé haal wo kwongé wo Libi a hen, menba, bay pô kwogelé wo damné damné wo bay harê kwa bô bato a hen bê kam a bi ré bu bato dê tôṅ aṅ dīji kal bi ré ôrij naṅ bato kirij ka bôri gey a.

¹⁸ Mega kal lêni daman hen iyôn na, kirija kirij wôl menba, bay pô aṅga bô bato hen bêṅ bô kam a. ¹⁹ Kirij hô wôl cêgê menba, biṅé ka li jé bô bato hen pô kwa aṅgaṅ jé kaji ka pôni bô bato a hen naṅ kôbriji bêṅ kam a. ²⁰ Wulê kwône wo nini gel tu tare ré men, tu tēbêṅne ré a men, wôsa kal ge naṅ néri baa ya aṅ ermé wo niné erem wo kwôni ré gôlij naṅ ni ba, naṅ nij.

²¹ Biṅé bay ka bô bato a hen uwôn aṅgaṅ emê ré li wulê kwône nij. Pol hena dēbu ta perêrji a aṅ kôlji iyôn ba: «Ken gel, milpên, henaṅ kené toy kwôlê wupê ba, henaṅ nana banṅe Krêt a aṅ aṅga mênij kêm hen na, henaṅ né yé iyôn né tô. ²² Nijba, haw hen ba, en uwôlêṅge gerêṅge kaṅneṅge wôsa kwôni pôn iyôn kôba, ani a liri ré, nijba, bato a mênij yôd dī. ²³ Derô yoyre to henaṅgi hen na, *mana wo Emen wo ena kwori aṅ en li jé biri hen si san a. ²⁴ Aṅ kôlen iyôn ba: «Hare ré Pol, já erê tumô *Sésar a iyôn iyôn, Emen naṅ bô derê wori gôlij naṅ ju men, naṅ biṅé kêm ka bô bato a naṅ ju hen a men.» ²⁵ Gerêṅge kaṅneṅge milpên, en bi bôn sa Emen a, wôsa a yé mega bi wo mana wori kôlen hen iyôn. ²⁶ Nijba, kal a derêna ô bê kwongé sa iyére to pôni to derô cér a hen.»

²⁷ Na wulê môj kibi pôrbu nij wo kal layrêni sa cér wo Adriyatik a, sa kirij ka jali menba, bay lê jé bô bato

* **27:9** 27: 9 Naṅ geserê uwoktober na erê sa kam a naṅ bato na, iyére gap.

a hen, bô mega wo terare ré baa da, ²⁸ menba, bay uwôl ganne to bay ha anga néy a kibi a hen, kam a bi ciré gelij dogérji menba, dogé kam na têtê tôte subu kibi jurgem, tumô dê menba, bay hô uwôl a menba, bay uwôn têtê tôte wô kibi marge. ²⁹ Bay hare wô wo bato ma ré hebij nan keram wôni tô kam a menba, bay pô masure to damné pôrbu bi kam a si tô bato bi ré debu kene pôn an bay gem jerañ bi kirij ré wôl lew. ³⁰ Bay lê jé bô bato a hen gey ciré herbé geré menba, ayji gwosore kôl iyôn ba, ciré dayê bô bato won gelê a hen, ô gelé masure to damné to ciré bi tumô bato a hen. ³¹ Nijba, Pol kôlij Juliyus nan asgarjê iyôn ba: «Hena gawrê ka hen ré môrji bô bato ré na, kenbay ka gelê ré.»

³² Menba, asgarjê jô ganji bato toñ gelê hende to hen an, an di kal nôgerêri ôrij.

³³ Pa dema kirij ré wôl tô na, Pol kôlij biné kêm ka bô bato a hen bay ré ôm ani dê iyôn. An kôl iyôn ba: «Li wulê môj kibi pôrbu wo ken mô gem baa emê ani kwôy, an haw hen, ³⁴ en uwôlênge emênge ani dê réba ka gelê ré. Gusiri sa kwôni pôn nêñ iyôn perênge a hen kôba, a kayê ré.»

³⁵ Kirija ôbi kôl hen iyôn menba, ay mapa an lij Emen dosé tirji a kêm menba, ôbi bôl an ôm. ³⁶ Bay kêm ger kanji an ômji mapa bi wo hen men. ³⁷ Nibay nina biné arew wô nan tôte jurgem kibi jii bô bato a. ³⁸ Kirija bay uyirê nij menba, bay pô kaw ka baa hen bêt kam a, an diñ bato gwa dê iyôn.

³⁹ Kirija kirij wôl nij menba, bay jé ka bô bato a hen, kay kirij an bay gel na kwonjé nan haal mera. Bay kôl ré na iyeñ ba, ciré debij nan bato têtê kirij bay ka hen. ⁴⁰ An bay ka tô ganne to bay na hariñ masure to damné bê a kam a hen men, bay buser ganne to bay na hariñ gurô won jebé bato hen an men, bay ay bargay ka dê tumô bato a hen ta

bi kal ré nôge bato ôrij an herñge sarji si sa haal. ⁴¹ Nijba, bato ô jebé kebre gôg haal a kirij ka kam têt sa haal ta hen, an kini derêre nan, kal usuré tôte denjê denjê an bô kam a.

⁴² Asgarjê gey ciré deré danjaynê wô wo ka pôni ma ré nélé geré erê.

⁴³ Nijba, Juliyus jôrji wôsa ôbi gey gôlij nan Pol, ôbi kôl ka ré hôn nélé ba, herij kam a nêl ô hayê, an ⁴⁴ tô ka ré baa hen na, ka réé dayê sa gurô bato a pa men, sa gerngare a pa men. Na hen iyôn a bay kêm ré ô bij kirij ka hay a nan derêri.

28

Biné ka Malt a bu si Pol nan megêri yirji a dô

¹ Kirija nini si gôl kêm hen iyôn nij, menba, cêgê dema niné sa toy wo iyére to derô cér a hende to hen bay ré uwôgere Malt. ² Biné ka sa iyére hende to hen na, bay lêni dô damañ. Bay lam tare to dami béni nini iyêbe, wôsa emen uwônge an kelanê dii damañ. ³ Pol pô kam gurô bi tare a menba, jênêre so bô a wô tare to uwoyre hen an ger kôbri lêt pa da da a. ⁴ Kirija bay iyére gel wo jênêre lêê a kôbi Pol a hen iyôn menba, bay namnij perêrji a kôl iyôn ba: «Gawra wo hen, na ôbi deré temare, wôsa jerê kwôlo Emen bu sari an gey bi ôbi ré gôl ré, ôbi gelan cér sôn, a jênêre ré gereri hen a hen.»

⁵ Nijba, Pol wusu jênêre hende to hen uwôl tare a an ani kani iyôn kôba, liri ré. ⁶ Ka pôn kôl yan ba, ciré geléri ré uwôyrê réba kurij ma nijba, bay gem dé dé an ani iyôn liri ré, menba, bay hô kôl iyôn ba: «Ôbi na emen!»

⁷ Da kwa kirij ka bay môrij ya hen na, kirij ka Pibuyus ôbi emê sa iyére to derô cér a hende to hen kan yiri yi ya, ôbi béni nini ô yé ya wulê subu an lêni kergare dô a men. ⁸ Kal di ibari men, bi kan kwôbe damañ a men an yi ira. Pol ô tôri a ô geléri, ôbi uwôl Emen an uwôl kôbri sari

menba, ôbi berare. ⁹ Cêgeri wori menba, bay ômpare ka sa iyére to derô cér a hende to hen kê m eraji men, a n ôbi berareji men. ¹⁰ Bay li are gay gay gel wo niné yi gay tirji a men, kirijna nijna dayê bô bato wô erê ta kôba, bay béni saade daman a men.

Si Pol nan megêri henaji Malt wô erê Rôm a

¹¹ Nini li geserê subu Malt a dema niné ay bato to Alêksandri a to bay uwôgere kamrê kan karmê hen wô ôrij Rôm a. Bato hende to hen na, harij tôn Malt a wô kibi kelanê. ¹² Nini sa bij Sirakus an nini li wulê subu ya.

¹³ Nini hena ya hen bu kwongé cér ôrij Régiyo. Kirijna kirij wôl menba, kal wo hena si cêgerni iyôn nôge tórni an nini li wulê wô menba, nini ô bij Pujolês. ¹⁴ Nini uwôn bay ayê bô ya an bay kelêni niné li wulê jurgem nan ci. Na hen hende to hen a niné ô wô ôrij Rôm. ¹⁵ Kirij bay ka hen na, bay ayê bô ka Rôm ka toy kwôlini hen na, jeraji kwini kwôy san gasugo wo Apiyus a men, ka pôn sa bij Obêrj to Subu a men, kirijna Pol gelji hen iyôn menba, ôbi lij Emen dosé an uwôn néeri dê.

Pol sa bij Rôm a

¹⁶ Kirijna nini sa bij Rôm a menba, bay ay tô ciré bij Pol iyére tori gay nan asgar pôn bi ré gemni.

¹⁷ Wulê subu cêgê, menba, ôbi uwôge damné ka Jubnê ka Rôm a bi ciré dan. Kirijna bay dan menba, Pol kôlji iyôn ba:

«Yênên, nôbi en lij balên ani ka habij né men, en dage sa hara wo môpêrna ré a men, nijba, bay buren Jérusalêm a an bij Rômêpê. ¹⁸ Rômêpê pi tô kwôlê wupê bi wo hen menba, bay uwôn kwôlê wôni wo nê m derenare ré an bay gey uwôlen ta. ¹⁹ Nijba, Jubnê kan an lèn wo en gey bi *Sésar ré nan kwôlê woni bi wo hen, nijba, kwôlê wôni

wo na dé sa sa iyére tijê ba, nan. ²⁰ Na tôri bi wo hen ana ené gey gelênge men, iyêlê nan ken men hen. Wôsa en yi dangay a na wô sa kwo kam *Israyêl di bôrji sari a hen.»

²¹ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Yênêni ka Judé li magtubu tôni iyôn béni gengij sam né men, kwôni wôni sa an kelêni kwôlê wôni ré men, kelêni kwôlo habij wôni gengij sam né a men. ²² Nijba, nini gey bi jôbi jeré derêni nijna toyé, wôsa nini hôn wo bijné ré kan geré wongé bi wo ken ay hen nan kirij kirij.»

²³ Bay genge wulê nan Pol an bay era nan kwônêrji uwonni ira. Kirijna Pol dôrji kwôlê hen iyôn na, ôbi kôl kwôli *emê iyére to Emen, an tô kirij kwôy perare na, ôbi kôl kwôli Jêsu ayij tôri bô magtubu tô to *Moyis a nan bay kibi Emen. Ôbi li hen iyôn bi diré biyêji. ²⁴ Ôbi bôy ka pôn nan kwôlê wori bi wo hen men, ka pôn kan bê bôrji sara men. ²⁵ Kwôy wo bay ca usurij hen kôba, bay bij perêrji a ré, menba, Pol hô kôlji iyôn ba:

«Kwôlo Tunu ton hendi bô bôre na kôlij *ôbi kibi Emen *Esay kôlij môpêrna hen na, na tiri. Ôbi na kôl iyôn ba:

²⁶ <Ô ju ô kôlij bijné bay ka hen iyôn ba:

Ka toyé derê nijba, ka henê ani bô ré kwôy,

Ka gelé derê nijba, ka gelé ani ré kwôy.

²⁷ Marji surij ta an bay toy kwôlê wôni ré men,

Bay lugu tirji ta an bay gel ani ré men,

Wôsa bô bijné bay ka hen dengél wôsa bay gey bi ermé wôji ré yi sara ré,

Wô wo ma ciré belé unên

An ma ené berareji.»

²⁸ Pol hô kôlji iyôn ba: «Bi ken hôn mega wo béré kwôli gelê wo Emen

bi wo hen na, uwôliɲ biɲ ðiɲé ka na Jubɲé ré hen, wôsa bay baa a toyé.»

[²⁹ Kirɲa Pol kôl kwôlê bi wo hen iyôɲ menba, Jubɲé ôrɲi ta, aɲ nariɲ kwôlê perêrɲi a damaɲ.]

³⁰ Pol li elê wôô bô iyére to ôbi têbe naɲ geserê geserê hen, aɲ ðiɲé kêm ka era upéri hen na, ôbi iyêl naɲ ci na ya. ³¹ Ôbi uwôl béré *emê iyére to Emen men, geliɲ ðiɲé kwôlo gengiɲ sa Kelma Jésu Krist naɲ ibiyare aɲ kwôni iyôɲ dôyrêri sara ré.

Magtubu to Pol li bij Rômêjê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Na kirijna *ôbi jé Pol dirij kibi kergare tori toj ulê béré to tée subu hen a ôbi ré lij magtubu hende to hen bij bay ayê bôô ka Rôm a hen. Ôbi gey erê na Rôm a wo ôbi ô ya sa pôn né tô hen, ðiré erê kwôy Êspan a wô erê ulê béré Kwôlo Dôri (Sapitre 15: 22-24). Magtubu hende to hen na, ôbi kôl na kwôli kergare tori to ôbi ða erê Rôm a hen men, kôlij kwôli anja ðiré erê gelij bay ayê bôô ka ya hen men.

Magtubu hende to *ôbi jé Pol li bij bay ayê bôô ka Rôm a hen na, kôl na kwôli béré kêm wo ôbi uwôl hen. Ôbi day kwôli bi wo hen kêm an ôbi kôl iyôn ba: «Emen bô gawrê ka sa terare a nà mega bijé ka derôre hena bay ré bi bôrji sari a, wôsa bê bôô woji bi wo hen nêem iyôn.» (Sapitre 1: 17).

Bô magtubu tori hende to hen na, mawi kwôlê na subu a.

1. Ayij tôri sapitre 1-8 ba, kôl na kwôli bê kwôlê sa tôô a to bijé bô mega hende a ré lê an ciré ðep tu Emen hen men, kwôli bê bôô sa Emen a na geré wo Jésus Krist bôl béna hen men. Eglis to Rôm na, bijé ka bôre a na Jubné kêm né. Jubné kwône Rôm a men, ka pôn ay bôrji a men. Jubné bay ka ay bôrji hen na, bay bi kwôlê sa tôô to *Moyis a baa ya tô tô. Hen iyôn ba, bijé ka na Jubné ré ka bi bôrji sa Emen a hen ba, bay a bê kwôlê sa tôô to Moyis a men ba? Kwôlê bi wo hen na, guseré bijé ka ay bôrji haw hen gan. *Ôbi jé Pol kôl iyôn ba: Jubné men, bijé ka na Jubné ré hen men kêm ré na bay lê têrij. Wôsa tôô tôni to dô gawra kibi têrij a yôd ba, na.

Nijba, gawrê ka sa terare a nà a geléji sa kibi Tunu toj hendi bô bôre wôsa na Jésus Krist a deré tumôrji ôrij tumô Emen a.

2. Sapitre 9-11 a na, kôl na kwôli *Israyêl ka na bijé ka Emen tôrji hen men, kwôli bay ayê bôô a men. Ayê bôô na, hanêri hena ligi Jubné nijba, na Jubné kêm a na bay ayê bôô ré. *Ôbi jé Pol kôl iyôn ba Emen né pur Jubné baa ya men, ré uwôgeji bijé kari a men. Wulê a sa wo Jubné a henê deré wo Emen na geré wo Jésus Krist mega wo tô yê wo ðangi hônij hen iyôn men.
3. Sapitre 12-15 a na, kôl na kwôli hal wo bay ayê bôô bô églis to Jésus Krist a. Pol gel geré wo tibé Emen men, meré na bô jalê tô yêniyare a a men. Ôbi uwôlij ka gese tô kwôlo Emen a hen, bi bay ré li na ka iya hen men. Wôsa Emen tô gawrê kibi lemnare to têrij a men, kibi temare a men. An haw hen, bay a bij an môrij deré perêrji a men, bay a bij na *Krist a men na geré wo Tunu toj hendi bô bôre.

Pol duu kibi magtubu tori to ôbi li bij Rômêjê hen na dosé to ôbi lij bijé gay gay. Ôbi kebe hini impê na hini yébé kwône lijji dosé (Sapitre 16). Na hen iyôn apa ôbi ré uso bay ayê bôô ka tumô ða na ka kemnêj hen.

Dosé to ôbi lij

¹ Nôbi Pol wo mana wo Jésus Krist wo Emen uwôgen bi ené yi *ôbi jé wori hen a lê magtubu hende to hen. Emen a dôren ðé gay bi ené uwôlij béré Kwôlo Dôri wori bij bijé.

² Kwôlo Dôri bi wo hen na, Emen na kôlij bay kibri ka tumô wo ðiré toj béna an bay na li kwôli bô magtubu to Emen a. ³ Kwôlo Dôri bi wo hen na, gengij na sa Kemari Kelma wona Jésus Krist. Kwo gengij sa kurônji yi ba, ôbi yêj na tô môj

wo kelma Dabid a. ⁴ Nijba, kwo gengijn sa Tunu toj hendi bô bôre ba, Emen gel wo ôbi ré na Kemari nap néé, kirijna ôbi biri ji si kampê hen. ⁵ Na sa kibri aña Emen né li dô nap en aň ben en yij *ôbi jé wori hen, aň bi ené ô ulê béré Kwôlo Dôri bijn bijné ka sa iyére to đangi a aň bi bay ré bijn bôrji sari a men, bay ré bijni kwôlê a men. Hen iyôn na, bay a ayê kibi hini Jêsu Krist. ⁶ Kenbay kôba, kena perê bijné bay ka hen a men. Na Emen a na uwôgênge bi kené yi bijné ka Jêsu Krist.

⁷ Na hen iyôn a, ené lijn magtubu hende to hen bêngge kenbay ka Rôm a ka Emen perênge hen. Ôbi a uwôgênge bi kené yi kari. Bi bô derê nap bô jalê wo Ibarna Emen nap kwo Kelma Jêsu Krist ba nap ken.

Pol nap bay ayê bôo ka Rôm

⁸ Tumô dem ba, en lijn Emen wupê dosé nap geré wo Jêsu Krist wô sarngge kêm. Wôsa bijné nap kirij kirij sa terare a nà toy wo kené bi bôrngge sa Jêsu Krist. ⁹ Emen wo en li jé biri nap bôn pôn hen béré Kwôlo Dôri wo gengijn sa Kemari wo en uwôl hen na, ôbi hôn wo kwôlo ené kôl hen na, ré na kwon tiri. Ôbi hôn kwôy kwôy wo kirijna ené uwôli na, ené erem sarngge a men. ¹⁰ En uwôli ôbi ré ben geré aň bi ené ôrij gelênge nij. ¹¹ Wôsa en ôrij doy erê gelênge daman men, ené bêngge angan baliyare ka Tunu toj hendi bô bôre ben hen aň bi kené đebijn sa têrngge a. ¹² Kwôlo en kôl hen na, en gey bi nabay kêm nana dôbijn ibiyare bôrna. Bêê wo ken bi bôrngge sa Krist a hen na, a dôben ibiyare bôn a men, bê wo en bi bôn sa *Krist hen na, a dôbêngge ibiyare bôrngge a men.

¹³ Yênen, en gey bi kené hôn wo ené genge kwôy kwôy ené erê sa gelênge, nijba, en uwôn geré ré tô. En gey erê wô lê jé perêrngge a aň bi ré li nap bijné ka iyére tonge mega

wo lijn nap bijné ka sa iyére to đangi a hen iyôn men. ¹⁴ Emen a ben jé bi wo hen. Na ôbi á, ré yi bi ené uwôlijn béré Kwôlo Dôri bijn bijné ka tirji jôrij men, ka tirji jôrij né hen men, bijn bay henê magtubu men, bay henê ani ré hen a men. ¹⁵ Na ôbi wo hen aña ené gey erê ulê béré Kwôlo Dôri bêngge kenbay ka Rôm a men hen.

Néé wo Kwôlo Dôri

¹⁶ Tayre dên sa Kwôlo Dôri a ré ded. Kwôlo Dôri bi wo hen na, néé wo Emen won gôlijn nap bijné kêm ka bi bôrji sa Krist yi bô a ya. Ôbi gelij na Jubnê geré tumô, dema ré gelij ka tô yê wo đangi a tô. ¹⁷ Na Kwôlo Dôri bi wo hen, a gelé wo iyeň a Emen né bi bijné yi kan derôre tiri a hen ba. Geré bi wo hen na, na kirijna bijné bijn bôrji sa Jêsu Krist mera điba, geré wo đangi nap. Na mega wo na lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kwôni wo na kwon derôre tun a ba, a merê tu geň nap geré ayê bôo wori, nijba, kwo hô cêgê ba, yen a dôren sari a ré.»

Bijn kêm na bay têrij

¹⁸ Na ta derômaran a yeň a Emen geléna mega wo bôri ré taari sa têrij kêm to bijné ré li hen men, wô anga habijn bay ka bay li hen a men. Jé lêreji wo habijn bi wo hen, a jôrij bijné henê tu kwôlê hen, ¹⁹ bi wo geré wo bay ré hônijn yi tu wolé hen. Emen bi nap yiri a gelji bôn bôn. ²⁰ Kirijna Emen na đijn tô terare yeň kwôy kemnêň na, kwôni na hôn na ba ôbi gilij na iyeň ba, ré nijba, anga ôbi na đí a gelé wo ôbi ré na i ba men, gel wo ôbi ré na nap néé wo ré keré ré kwôy men, aň ré na ôbi pôn nêň a ré na Emen. Aň bay a kelé ré na kwôlê woji ré, hena ciré biri kwôlê ré ré. ²¹ Bi wo bay hôn wo Emen né ya hen iyôn haji kôba, bay ay kibri ré men, bay liri dosé ré a men, mega wo bay ré lê hen iyôn. Bi wo bay ré li hen iyôn na, bay li ré, aň erméréji na kwôlo đên iyôn mera

men, môrji na bô dilemne a men, bay hôn ani kani ka dôri ré kwôy.
²² Bay kôl ciré na bay tu melênê, niŋba, na bay galê dééŋ iyôn. ²³ Bi bay ré ay kibi dampare to Emen woŋ ôbi merê naŋ kwini hen na, bay kaŋ, aŋ ayji na kibi kamrê ka bay albe yi mega gawrê ka bay ba, a ma hen réba mega ciré môriŋ hen iyôn men, ka pônî yi môŋ tanare to nonî iyôn men, ka yi môŋ kalaw iyôn a men.

²⁴ Na wô sa bi wo hen aŋa Emen né dô kôbri aŋ, aŋ bi bay ré li aŋga habiŋ bay ka bay ôriŋ doyrîji hen. Bay ay yirji liŋ aŋgaŋ tayre bay ka hen. ²⁵ Tu kwôlê wo gengiŋ sa Emen hen na, bay dîri kwa aŋ bay bu na tô benare dî. Bay ay kibi ari dé ka Emen men, bay li jé biji a men, niŋba, bay ay kibi ôbi dé are bay ka kêm hen né. Dôd wori ba, nana ayê na kibri ôbi kwôy kwôy dî. *Amên, bi yi geliŋ hen iyôn.

²⁶ Na hen iyôn aŋa Emen né dô kôbri aŋ, aŋ dîji li aŋgaŋ tayre bay ka bay gey lê hen. Yébé dî impê aŋ, aŋ yiŋ naŋ megêrji yébé. ²⁷ Impê kôba, li hen iyôn men. Bay dî yébé aŋ, aŋ na doy yiŋ naŋ impê ka d̄aŋgi a deréji dî. Bay li aŋgaŋ tayre naŋ megêrji impê. Bay li hen iyôn uwôliŋ na kwôlê sarji a gaŋ wô kibi têriŋ toji.

²⁸ Bîné bay ka iyônŋi hen na, kaŋji henê Emen. Aŋ ôbi dô kôbri aŋ, aŋ bi ermé woji ré habiŋ hen men, bi bay ré liŋ aŋga bay réé lê ré hen a men. ²⁹ Lê aŋgaŋ derôre naŋ yirji a men, aŋgaŋ lê ka habiŋ gay gay wôn bôrji, aŋ bay li tu bôriyare sa aŋga megêrji a men, bay liŋ yirji habrê men, bay liŋ megêrji terbére men, bay duu bîné men, bay nayriŋ men, bay lamîŋ yirji men, bôrji habiŋ naŋ megêrji men, bay liŋ megêrji nôm a men. ³⁰ Bay mêne hini megêrji men, na bay bayi Emen men, bay tiiré megêrji men, uwôyrê yirji men, di denŋôrji men, yirji gwaji sa ermé sa gwosoy lê têriŋ a kwôy kwôy men, bay bîŋ balêrji kwôlê ré a men.

³¹ Bay li are baa ermé tôrji men, bay li aŋga bay kôl ciré lê hen né men, bay hôn peré megêrji ré men, bay bô tu na to ka d̄aŋgi ré a men.

³² Bîné bay ka hen na, hôn dô wo Emen na ré kôl iyôn ba: «Bîné ka ré ay geré wo habiŋ bi wo hen na, nêŋ temare.» Bay hôn hen iyôn haji kôba, bay liŋ are bay ka hen tumô tumô. Bay li hen iyôn mera ré niŋba, kirîna bay gel ka d̄aŋgi li aŋga habiŋ ba, yirji dôrji damaŋ a.

2

Jerê kwôlê woŋ derôre wo Emen a sa jerê sa bîné

¹ Ôbi a, jôbi wo jeré kôl jeré na ôbi jeré kwôlê sa megêŋ a, aŋ uwôliŋ kwôlê sarji a hen na, kwônî a dé bôri jalê sam a ré. Wôsa ju jô kwôlê sa megêŋ a menba, jôbi ju liŋ aŋga habiŋ bay ka hen ta men. Ôbi a, kem ré uwôlem kwôlê sam a hen. ² Bîné kaŋ bay lê aŋga habiŋ bay ka hen na, nana hôn mega wo kwôlo Emen ré uwôliŋ sarji a hen na, ré na jerê kwôlê woŋ tiri. ³ Jôbi wo jô kwôlê sa megêŋ a wô lê jêriŋi wo habiŋ hen, menba, jôbi kôba ju li are bay ka hen men. Emen a sa jerê kwôlê sam a môj môj. ⁴ Dô ré ba, ju bô Emen mega ani ré wô wo ôbi li dô. Aŋ ôbi burem jog ré tô men, uwôl bôri a men. Hôn wo ôbi ré lêm na dô hen, aŋ bi jeré beliŋ jé lêrem. ⁵ Jôbi bi wo hen na, sam iyêre men, ju gey belé jé lêrem ré men. Na hen iyôn a, ré yi mega jeré dayrê na jerê kwôlo Emen sam a iyôn hen. Já geliŋ gusiŋ wulê wo Emen a gelé bô tarê wori sa bîné bay ka iyônŋi hen. Wulê bi wo hen na, ôbi a jeré kwôlê sa bîné kêm, naŋ jerê kwôlê woŋ derôre. ⁶ Ôbi a sa têbiŋ bîné kêm sa kôbriji i ba, naŋ jé lêri jé lêri. ⁷ Bîné ka pônî na bay dé yirji sa lê aŋga dôri a kwôy kwôy. Na hen iyôn a bay ré gey bi Emen né ay kibriji men, ré kôl kwôliŋi wo dôri men, bay gey upé merê tu geŋ wo naŋ kwini a men. Aŋ na bay a Emen né biji merê tu geŋ wo naŋ kwini bi

wo hen. ⁸ Nijba, ßijé ka póni bij Emen kwólê ré men, bay gey kwólê woñ tiri ré, na anğa habij a bay ré li mera men. Bijé bay ka hen na, bay a gelé bô taré wo Emen men, bô ménê wori a men. ⁹ Bijé kêm kañ bay lê habré hen na, Emen a gelij tirji gusij damañ. Jubné a gelij gusij tumô dema, ßijé ka na Jubné ré hen ré gelij gusij tô. ¹⁰ Nijba, bay lê deré na, Emen a ayê kibriji men, ôbi a kelê kwólíji wo dôri men, a biji bô jalé a men. Ôbi a bij Jubné tumô dema ré bij ßijé ka na Jubné ré hen tô. ¹¹ Wôsa Emen na ôbi deré tu kwóni ré.

¹² Bijé ka li têrij baa henê tô to Moyis hen na, bay a li têrij añ bay a ménê baa wo tô ré li ani kani nañ ci. Jubné ba, hôn tô to *Moyis hende to hen, añ ka mène tô hende to hen na, Emen a sa jeré kwólê sarji a na nañ tô hende to hen men. ¹³ Na wô toyé tô mera a kwóni ré yij kwo dôri tu Emen a ré, nijba, hena ôbi ré li tô hende to hen dema, ré yij derôre tu Emen a tô. ¹⁴ Bijé ka na Jubné ré hen na, bay hôn tô to Moyis ré, nijba, ka póni li nañ sarji anğa tô genge hen. Bay li yirji môn ciré hôn tô hende to hen, nijba, bay hône ré a men. ¹⁵ Bay gel na wo ari lê ka tô ré gey hen na, ré yi na bôrji a men, ermé woji gel a men. Ta ta ermé woji uwól kwólê sarji a men, dô kwólê sarji a men. ¹⁶ Anğa en kól kwólíji hen na, a yé tu wolé wulê wo Emen a bij Jésu Krist jeré kwólê sa ßijé. Wulê bi wo hen na, ôbi a jeré kwólê sa ßijé wô jé lêreji wo uwôbi hen mega Kwôlo Dôri wo en uwól béréri hen kól hen iyôn.

Jubné nañ tô to Moyis

¹⁷ Kwonje kenbay Jubné ba, ken kól mega wo kené na Jubné men, ken dí yerñge yi tô a añ ken ðij denğórñge nañ Emen. ¹⁸ Ken hôn, anğa dôrij Emen na, tô tori na gelenje geré bi kené dôrij tu anğa

dôri nañ ka habij. ¹⁹ Kenbay ken erem mega kené gelij bay tu tij geré men, kené yé kirij ka perañgi ka ßijé ka mô dilemne a men, ²⁰ ken kól kené nêm gelij ßijé ka hôn ani ré hen are men, kené nêm gelij kamré are a men, wôsa ken kól mega wo kené hôn tô to Emen hen iyôn nij, añ yi mega wo kené hôn na are kêm men, kené hôn na tu kwólê a men. ²¹ Ken gelij ßijé are menba, wô mi a kené gelij yerñge ré ba? Ken kôlij ßijé ré gômse ré menba, wô mi a kené gômse ba? ²² Ken kôlij ßijé ré yij nañ yébé ßijé ré menba, kenbay ken li wô mi men ba? Ken kól kené gey kamré ré menba, ken gômse anğa ßijé bij kamré bay ka hen wô mi sôn ba? ²³ Ken di denğórñge damañ kól iyôn ba: kené hôn tô to Emen nij, nijba, ken mène na tô hende to hen, añ ßijé kól kwôlo habij gengij sa Emen wô kebrenje wô mi sôn ba? ²⁴ Na mega wo na lij bô magtubu to Emen a kól iyôn ba: «Bijé ka na Jubné ré hen tiiré Emen wô kebrenje kenbay Jubné.»

²⁵ Kenbay Jubné ken wal keñ, gel wo kené na ka Emen. Hena kené li tô to Moyis dô na, keñ wo ken wal hen na, a lê nañ ken, nijba, hena kené li tô hende to hen ré na, walê keñ woñge bi wo hen na, yi mega kené wal ré tô iyôn. ²⁶ Hena kwóni ré wal keñ ré nijba, li na tô to Moyis na, tu Emen a ba, ôbi yi mega ðiré wal keñ iyôn. ²⁷ Kenbay kañ Jubné ba, Emen na bènje tô tori to na lij bô magtubu a hen kebrenje a menba, ken bi bay walênje keñ menba, ken mène tô hende to hen. Bijé ka na Jubné ré hen na, kwoji ba, bay wal keñ né, nijba, hena bay ré bi kwólê sa tô hende to hen a na, na bay a jeré kwólê sarñge a. ²⁸ Nijba, i a na Jub woñ tiri ba? Jub woñ tiri na, na kwo yi Jub nô na mera ré. Anğa gel wo kwóni ré na kwo Emen na, na kwoñ walê keñ wo ßijé gel nañ tirji hen mera ré,

29 nijba, Jub woj tiri na, na kwo Emen bul ermé wori hen. Walê ken woj tiri wo na kwo Tini Emen a lê bô gawra hen na, na kwôlo gengij sa tôô to lij bô magtubu to Emen a hen né. Emen a na ôbi ayê kibi gawra bi wo iyôngi hen, dîba, na bîné ré.

3

1 Hena ré na iyông ba, yé Jub ba, derêri yông ba? Hena kwôni ré wal ken ba, li nap dî na iyen ba? 2 Li nap bîné daman nap geré kwône. Denge na derenge tôri ken toy: Emen na bîj na Jubnê kwôlê wori tumô. 3 A hena ka pôni ré bi kwôlê sara ré ba, a lê wo Emen a dé bê kwôlê wori baa ba? 4 En en, na iyông né. Hena gawrê ré na bay benare kêmi haji kôba, Emen ba, na ôbi kelê kwôlê woj tiri. Na mega wo na lij bô magtubu tori a kôl iyông ba:

«Jôbi Emen hena jeré iyêl kwôlê ba, gawra hôn wo ré na kwôlê woj tiri. Hena kwôni ré uwôlem kwôlê sam a ba,

kwôlê wôni wo a beré sam ba, nap.» 5 Kwôlê bi wo hen na, gawrê kôl na hen iyông hende to hen. Ka pôni a kelê habrê wo niné li hen na, ré lê nap bîné an bay ré henê mega wo Emen ba, ré na ôbi lê angan derôre. Hen ba, nijna kôlji na kwôli mi ba? Nijna kelê Emen ré li habij ana ré perêna hen ba? (En kôl na mega wo gawrê kôlirij hen iyông.) 6 En en, na iyông né kwôy. Hena Emen na ré na kwôni woj derôre ré ba, ôbi hena ré jeré kwôlê sa bîné na iyen ba?

7 Hena kwôni ré kôl iyông ba, ena ôbi benare, hen iyông na, benare tijê hende to hen a lê an bîné a henê mega wo Emen ba, ré na kwôni woj tiri. An bay a heramiri wô sa bi wo hen. Iyông ba, wô mi a kwôlê ré beré san wôsa ené na ôbi têrij sôj ba? 8 Ka pôni kôl iyông ba: «Hena nana lêngge habrê an na gelij derê wo

Emen ba, li mi ba?» Ka pôni kôlen kwôlo habij kôl iyông ba ré na nôbi a ré kelê kwôlê bi wo hen. Emen a jeré kwôlê sa bîné bay ka hen iyôngi a hen, an jeré kwôli bi wo hen na ya.

Kwôni wo na kwon derôre tumô Emen a ba, nap

9 Na kelê iyen ba? Hen ba, nabay kan Jubnê na, naa dé bîné ka na Jubnê ré hen ba? En en, nana dêji ré kwôy. Na en kôl tumô kôl iyông ba: «Nabay kan Jubnê men, bîné ka na Jubnê ré hen a men na, na têrij a emê iyére sarna.» 10 Na mega bi wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyông ba:

«Kwôni woj derôre pôn nêj iyông kôba ré nap tumô Emen a hen.

11 Kwôni pôn nêj iyông wo hôn angan derôre ba, nap men, kwo pôn nêj iyông wo woge Emen kôba nap a men.

12 Bay kêmi bul cêgeriji bîj Emen men, bay kêmi ge kay men, kwôni pôn nêj iyông wo li anga dôri ba, nap kwôy.

13 Anga so kibi kwôni a na, na anga habij ka nêmi derêri kwôni hen. Kibriji kôl kwôlê woj benare men, kwôli kelêrji ba yi mega gura kalaw wo duu bîné hen iyông.

14 Bay tideré bîné men, bay kôl na kwôlê woj dôre dôre kwôy kwôy men,

15 bay sê masê wô deré bîné a men.

16 Kirij ka bay ô ya na, bay mène are men, bay gelij bîné gusij a men.

17 Bay hôn merê nap bô jalê nap bîné ré men,

18 bay harij Emen né a men.»

19 Kirijna tôô geléna hen iyông na, nana hôn wo anga hende ré geléna kêmi hen na, ré gelij na ka Emen na bîji tôô hende to hen men. Na ôbi

á, Emen ré bu kibi bijné ka kôl ciré hôn né a ciré li hen, aɲ Emen a jeré kwôlê sarji a kêm. ²⁰ Na hen iyôn a, kwôni pôn nêɲ iyôn wo a kelé dîré na kwoɲ derôre tumô Emen a wôsa dîré li aɲga tôô ré kôl hen ba, naɲ. Tôô gel na têriɲ to bijné nô bi bay ré hôn mera.

Emen gôliɲ naɲ gawra na iyeɲ ba?

²¹ Haw hen na, na Emen a geliɲ bijné geré wo bay ré yiɲ kaɲ derôre tumôri a. Geré bi wo hen na, na kwo dɲɲi dîba, na kwo tôô hen né. Geré bi wo hen na, tôô to *Moyis naɲ bay kibi Emen na kôl kwôli. ²² Geré bi wo bijné a yiɲ kaɲ derôre tumô Emen a hen na, na sa kibi aɲga Jêsu Krist li hen. Emen bôl geré bi wo hen, bijn bijné kêm ka bi bôrji sa Jêsu a dîba, na Jubnê mera ré, wôsa Emen dô tu kwôni ré. ²³ Bijné kêm li têriɲ aɲ bay kelan naɲ Emen men, bay a upé hini emê wori ré a men. ²⁴ Nijba, bô Emen dô naɲ ci na dɛɲ iyôn, aɲa ôbi ré biji yi bijné kaɲ derôre tiri a hen. Ôbi li hen iyôn naɲ geré wo Krist Jêsu dôri bô têriɲ a hen. ²⁵ Emen a ayêri dé bi ré ma aɲ bi kwôbriri ré dô têriɲ toji sarji a aɲ. Hena bay ré bi bôrji sa Jêsu Krist a ba, ôbi a dé bôri jalê sarji a. Ôbi li hen iyôn bi bijné ré hôn wo dîré na kwoɲ derôre. Têriɲ to bijné na li tumô hen na, Emen na pôrji wô sare ré. ²⁶ Wôsa ôbi na uwôl bôri. Nijba, haw hen na, ôbi gel iyeɲ a dîré bi bijné ré yi kaɲ derôre ba men, ôbi gey yé kwôni woɲ derôre men, bijné ka ré bi bôrji sa Jêsu a hen kôba, dîré biji ré yi kaɲ derôre men.

²⁷ Hena ré na hen iyôn ba, ani ka naa dɲɲ dengôrna hen ya ba? Eɲ eɲ, ani naɲ. Aɲga dôri ba, na bê bôô sa Jêsu Krist a dîba, na bê kwôlê wona sa tôô a ré. Iyôn ba, ani ka naa dɲɲ dengôrna ba, naɲ. ²⁸ Nana hôn wo Emen né bijn bijné ré yi kaɲ derôre na sa kibi bê bôô woji sa Jêsu a dîba, na wô wo bay ré li tôô to Moyis hen né. ²⁹ Ken erem mega wo Emen ré

na Emen wo Jubnê mera ba? Bijné ka na Jubnê ré hen kôba, na kari men ré ba? Ôbi na Emen woji a men. ³⁰ Emen na pôn nêɲ hari. Hena Jubnê ré bi bôrji sa Jêsu Krist a na, ôbi a biji bay a yé kaɲ derôre tiri a. Kwo bijné ka na Jubnê ré hen kôba, na hen iyôn men, hena bay ré bi bôrji sa Jêsu Krist a. ³¹ Mega wo kôliɲ Emen ré bijn bijné ré yi kaɲ derôre wô kibi bê bôô woji sa Jêsu a hen ba, kôl na wo nana kaɲiɲ tôô ba? Eɲ eɲ, na iyôn né. Ôbi bi wo hen dema nana geliɲ derê tôô tô.

4

Angaɲ gelé ka Abraham gel

¹ Erména sa môyrena *Abraham a, kwôli mi a nana erem gengiɲ sari ba? Men, na mi a ôbi ré uwôn kôbi Emen a gengiɲ sa yirji woɲ gawra hen ba? ² Hena Emen na ré biri yi kwôni woɲ derôre tiri a wô ari lêri ka dôri na, Abraham henaɲ né di dengôri ba, ré na tiri nijba, ôbi nêɲm dê dengôri tumô Emen a ré. ³ Toyéɲge kwôlo magtubu to Emen kôl kôl iyôn ba: «Abraham bi bôri sa Emen a, na ôbi a, Emen né biri yi kwôni woɲ derôre tiri hen.» ⁴ Henéɲge wo hena kwôni ré li jé aɲa bay ré têbiri na, na sa kôbri wori dîba, bay biri na dɛɲ iyôn né. ⁵ Nijba, hena kwôni ré li ani kaɲ dɛɲ tu Emen ré, aɲa ré bi bôri sa Emen woɲ ôbi berê tu ɲa to bay têriɲ hen na, naɲ ayê bôô wori bi wo hen na, Emen a biri yé kwôni woɲ derôre tiri a. ⁶ Kelma Dabid kôba, na kôl kwôlê bi wo hen iyôn tumô men. Ôbi na kôl kwôli bijné ka Emen biji yi kaɲ derôre tiri a dîba, ôbi bi bôri sa jé lêreji a ré. Bijné bay ka hen na, yi deré yi wô sarji.

⁷ Ôbi kôl iyôn ba:

«Bijné ka Emen dî bôri jal sa têriɲ toji a hen na,
ré na ka yi deré ré yi wô sarji.
Bijné bay ka Emen dô têriɲ toji aɲ
hen na, na bay yi deré.»

8 Yi derê yi wô sa gawra wo Kelma Emen biri naŋ kwôli têriŋ tori a ré hen.»

9 Kwôlo kelma Dabid na kôl hen ba, na kôl gengiŋ na sa bay walê keŋ a, yirji ré derêji mera ba? Eŋ eŋ, ka wal keŋ né hen kôba, bay a lé yi derê a men. Nana toy mega wo Emen né bô Abraham môŋ kwôni woŋ derôre tiri a, wô bôri wo ôbi bi sari a. ¹⁰ Kirija Abraham na yiŋ kwôni woŋ derôre tu Emen a hen ba, ôbi na wal keŋ niŋ laba, na wal ré tô ba? Wulê bi wo hen na, ôbi na wal keŋ né tô a men. ¹¹ Keŋ wo Abraham na wal hen na, na aŋga gel wo ôbi na ré bi bôri sa Emen a niŋ men, Emen na ré biri yi kwôni woŋ derôre tiri a kirija ôbi na bi bay wali keŋ ré tô hen a men. Na ôbi wo hen, aŋa Abraham ré na iba biŋé ka wal keŋ né niŋba, bi bôri sa Emen a, aŋ ôbi bôri mega biŋé kaŋ derôre hen. ¹² Biŋé ka wal keŋ hen kôba, Abraham na ibarji men niŋba, bi bay li môŋ ôbi na liŋ hen iyôŋ men, wôsa pa dema ôbi na ré wal keŋ tô na, ôbi na bi bôri sa Emen a niŋ.

Anŋa Emen genge điré béna hen na, naa upé naŋ geré wo ayê bô

¹³ Emen na genge điré biŋ Abraham naŋ kwôŋgêri sa terare. Anŋa Emen na genge điré biŋ Abraham hen na, ôbi na genge wô wo Abraham na li tô ba? Ôbi na kôl hen iyôŋ, na wôsa Abraham na bi bôri sari a aŋ yiŋ kwôni woŋ derôre tiri. ¹⁴ Hena ré na biŋé ka li tô a ré upé aŋga Emen genge hen na, iyôŋ ba, biŋé ka bi bôri sari a hen na, bay bi na đéŋ iyôŋ, aŋ aŋga Emen na genge hen kôba, a yé ani tirji a ré a men. ¹⁵ Na hen iyôŋ, wôsa tô li aŋ bô Emen taari sa biŋé, wôsa bay li tô hende to hen né. Hena tô na ré naŋ ba, kwôni henaŋ ré mênêre ba?

¹⁶ Iyôŋ ba, aŋga Emen na genge hen na, na wô sa biŋé ka bi bôri

sari a hen. Ôbi li hen iyôŋ wô geliŋ bô derê wori. Ôbi gey biŋ kwôŋgê *Abraham kém điba, biŋ na biŋé ka bi bôri sa tô to *Moyis a hen mera ré, niŋba, ôbi biŋ biŋé kém ka bi bôri sari a, mega Abraham na biŋ bôri sari a hen iyôŋ men, wôsa Abraham na ibarna nabay kém. ¹⁷ Na mega wo na liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «En đém ju yi môy tô yê biŋé kwône.» Tu Emen a na, Abraham na ibarna wô kibi bê bô wori sari a. Na Emen bi wo hen a na ôbi biŋ biŋé ka ma ji si men, kirija ôbi ay tôri na, aŋga naŋ kôba, ôbi biŋi yi ya a men. ¹⁸ Kirija biŋé na bô mega geré đé bô sa Emen a ré naŋ hen iyôŋ haji kôba, Abraham ba, na đí bôri sa Emen a men, na bi bôri sari a men. Na hen iyôŋ aŋa Emen né li aŋga ôbi na genge điré lê biŋ Abraham hen, aŋ ôbi yiŋ iba tô yê biŋé kwône mega Emen na kôli kôl iyôŋ ba: «Kwôŋgêm a kwônê.» ¹⁹ Wulê bi wo Emen na kôli hen na, elê Abraham na a nê mê arew ley, aŋ ôbi hôn wo điré na kwo hali niŋ men, Sara kôba, yê wore ré naŋ a men, niŋba, ôbi bi bôri sa Emen a ré lê aŋga ôbi na ré genge hen biri. ²⁰ Ôbi hôn wo điré upé aŋga Emen na genge điré biri hen, aŋ ôbi meremné ré, niŋba, bôri wo ôbi bi sa Emen a hen na, biri nêri aŋ ôbi heramiri. ²¹ Ôbi hôn hôn dô sari a wo Emen ré ôriŋ naŋ néé woŋ liŋ aŋga ôbi ré genge điré lê biri hen. ²² Na ôbi wo hen aŋa, Emen né biri yi kwôni woŋ derôre tiri a hen. ²³ Kwôlo na liŋ bô magtubu a kôl iyôŋ ba: «Emen ré bôri mega kwôni woŋ derôre tiri a» hen na, na liŋ hen iyôŋ gengiŋ na sa Abraham pini mera ré. ²⁴ Bay li hen iyôŋ na wô sarna, aŋ hena nana bi bôri sa Emen wo biŋ Kelma wona Jêsu ji si perê ka ma a hen na, ôbi a berêna mega biŋé kaŋ derôre tiri a men. ²⁵ Jêsu bi wo hen na, Emen na

uwôli kôbi bîné, aṅ bi ré ma wô kibi têtîṅ tona, menba, ôbi biri ji si perê bîné ka ma a, aṅ bi nana yiṅ bîné kaṅ derôre tiri a men.

5

Jésu hô dayêna naṅ Emen

¹ Mega hen iyôṅ na, Emen berêna mega bîné kaṅ derôre tiri a wô kibi ayê bô wona, aṅ haw hen nana mô ré bô jalê naṅ Emen sa kibi aṅga Kelma wona Jésus Krist li hen. ² Na ôbi a belê geré bi Emen né béna derê wori wô kibi bôrna wo nana bi sa Jésus a hen. Na bô derê bi wo hen a nana mô bô a haw hen men, nana liṅ yi derê a men, wôsa nana dî bôrna mega Emen né sa béna hini emê wori men. ³ Nana li yi derê na wô bi wo hen mera ré, niṅba, naa li yi derê kirîṅa nana mô bô gusiṅ a ba, ré geléna ulê bô. ⁴ Kirîṅa nana uwôl bôrna hen iyôṅ na, a béna berê bôrna iyêrê hen iyôṅ men, bôrna wo nana bu iyêre hen, a béna dé bô sa Emen a men. ⁵ Hena nana dî bôrna hen iyôṅ na, a yé senge ré, wôsa Emen na geléna geyé wo dîré geyéna hen. Aṅ na Tini to ôbi na béna hen a gelé.

⁶ Kwôlo en kôl hen na, en kôl na wo ca ba, néé wo na nana gôliṅ naṅ yerna ba, naṅ. Wulê bi wo hen na, *Krist sa ma wô sarna nabay kaṅ bay têtîṅ. Na wulê wo Emen na genge. ⁷ Bi kwôni ré ma wô kibi kwôni woṅ derôre na, nana hôn wo ré na aṅga iyêre gaṅ. Hena ôbi na ré na ôbi lê derê a men ley dema kwôni ré geyé ma wô kibri. ⁸ Niṅba, Jésus Krist ba, ma wô sarna kirîṅa nana baṅ bô têtîṅ a tô. Na hen iyôṅ a Emen né geléna geyé wo dîré geyéna hen. ⁹ Na naṅ kwôbri Jésus Krist wo ma wô sarna hen aṅa, Emen né berêna mega bîné kaṅ derôre tiri a hen. Na hen iyôṅ a, nana hôn wo Jésus Krist réé gôliṅ naṅ na, aṅ bi bô Emen né taari sarna ré niṅ. ¹⁰ Ca kirîṅa na nana bay bayi

Emen tô hen na, ôbi na hô bi nana bîṅ pôn naṅ dî naṅ temay Kemari. Aṅ haw hen wo nana bîṅ naṅ dî hen na, nana hôn dô wo ôbi réé gôliṅ naṅ na yôd wôsa Kemari mô tu geṅ. ¹¹ Na hen iyôṅ mera ré. Nana li yi derê tumô Emen naṅ geré wo Kelma wona Jésus Krist, aṅ nana li yi derê wôsa ôbi a derê tumôrna ôriṅ ligi Emen a aṅ bi nana hô bîṅ pôn naṅ dî.

Kwôlo gengiṅ sa si Adam naṅ Krist

¹² Na gawra pôn nêṅ a lê têtîṅ menba, hende gôr sa terare nà. Na wô kibi têtîṅ hende to hen aṅa, bîné ré maṅ hen. Na hen iyôṅ a, temare ré gôr kirîṅ kêm men, duu gawré kêm a men, wôsa bay kêm li têtîṅ. ¹³ Têtîṅ na yi sa terare a nà niṅ dema Emen na ré bîṅ *Moyis tô tô. Wulê wo tô na naṅ tô hen na, Emen na uwôl kwôlê sa bîné kwôli têtîṅ toji ré. ¹⁴ Niṅba, hen iyôṅ hari kôba, wulê wo Adam a yeṅ kwôy saṅ sa kwo Moyis a na, temare na ôm iyêre sa bîné kêm. Bi wo têtîṅ toji na yi mega to Adam to na bîṅ kwôlê sa Emen a ré hen iyôṅ né.

Adam na na tini kwo a era hen. ¹⁵ Bîné bay ka wôô hen na, geliṅji ré. Wôsa têtîṅ to Adam na li hen na, a némîṅ naṅ aṅga Emen béna hen né. Na tiri, bîné kwône ma wô kibi têtîṅ to gawra pôn nêṅ a lê, niṅba, bô derê wo Emen dê aṅ sôṅ. Ôbi tô kibri damaṅ sa bîné kwône déṅ iyôṅ men, liji dô wô kibi Jésus Krist a men. ¹⁶ Aṅga Emen bi na, yi geliṅ gay dîba, yi mega têtîṅ né. Têtîṅ to gawra pôn nêṅ li hen na, li aṅ Emen uwôl kwôlê sa bîné. Niṅba, kirîṅa Emen li bô derê wori naṅ bîné, bi wo bay li têtîṅ damaṅ hen haji kôba, ôbi bîṅ yi bîné kaṅ derôre aṅ kwôlê a berê sarji ré niṅ. ¹⁷ Na tiri, gawra pôn nêṅ a lê têtîṅ menba, temare ôm iyêre sa gawré kêm wô kibi têtîṅ tori hende to hen. Hen iyôṅ ba, nana hôn wo sa kibi Jésus Krist pôn nêṅ

na, nana uwôn are damañ. Bijné ka Emen biji bô derê wori damañ añ biji yi kañ derôre tiri a hen na, bay a merê tu geñ nañ kwiniji men, bay gôlij sa are kê m, sa kibi gawra pôn nêñ, ôbi a na Jêsu Krist.

¹⁸ Na ôbi á, nana gel wo kwôlê fu sa bijné kê m sa kibi Adam pôn nêñ wo li têriñ hen men, sa kibi Jêsu Krist pôn nêñ wo li aña dôri hen a lê aña kwôlê ré fu sa bijné kê m né hen men, ôbi biji mô tu geñ nañ kwiniji a men. ¹⁹ Nana gel wo bijné kwône yi bay têriñ wô kibi gawra pôn nêñ wo bijn Emen kwôlê ré hen iyôn na, bijné kwône yi kañ derôre tiri a wô kibi bê kwôlê wo Jêsu Krist pôn nêñ men. ²⁰ Emen na bijn bijné tôô to Moyis bi têriñ toji ré ô tumô tumô menba, kirija têriñ to bijné ô tumô tumô hen iyôn na, bô derê wo Emen kôba, ô tumô tumô dê añ sôn. ²¹ Na hen iyôn a, bô derê wo Emen ré li añ bijné yi kañ derôre tiri a, mega wo têriñ ôriñ nañ néé woñ diriñ gawrê hen iyôn men. Bô derê wori bi wo hen li añ nana môriñ tu geñ nañ kununa añ na Kelma wona Jêsu Krist a belê geré béna.

6

Nana ma tô têriñ a niñba, nana mô tu geñ nañ geré wo Jêsu

¹ Hena ré na hen iyôn ba, naa kelê kwôli mi ba? Hena ré na hen iyôn ba, naa lê têriñ añ bi Emen né béna bô derê wori damañ a ba? ² Eñ eñ, na hen iyôn né kwôy. Kwo gengij sa têriñ ba, nana ma añ nana nê m merê bô têriñ a ré kwôy niñ. ³ Ken hôn dô kirija bay na lêna batê m hen na, ken hôn wo na nana bijn pôn nañ Jêsu Krist hen iyôn hanje ba? Wulê bi wo hen na, nana ma nañ dî men. ⁴ Kirija bay na lêna batê m hen na, nana ma nañ dî men, bay eména nañ dî men, añ bi jé lêrena ré yi na aña kôrbi mega wo Ibarna Emen bi Jêsu ji si kampê nañ néé wori wo gôlij sa are kê m hen.

⁵ Na tiri, nana ma môñ ôbi iyôn aña nana bijn pôn nañ dî hen. Mega wo hen iyôn na, nana bijn pôn nañ dî sa kwo gengij sa jé sé kampê wori wo ôbi jijn sijn kampê hen iyôn men.

⁶ Nana hôn wo kirija Jêsu na ma sa gurô tagelê hen na, Emen na fér jé lêrena wo cay hen ya men, añ bi yi woñ têriñ ré ma men, bi têriñ ré lêna lemnare ré niñ a men. ⁷ Wôsa têriñ ôriñ nañ néé sa kwôni wo ma hen ré niñ yôd. ⁸ Nabay nañ *Krist nana manje, ôbi a nana hôn wo nana merê tu geñ nañ dî men hen. ⁹ Men, nana hôn wo Jêsu Krist wo ré ji si kampê hen na, réé ma ré niñ yôd men, temare ré ôriñ nañ néé sari a ré niñ a men. ¹⁰ Kirija ôbi ma na, ôbi dô yiri añ yi têriñ a têê pôn yôd, añ haw hen wo ôbi mô tu geñ hen na, ôbi li are kê m ermij na sa Emen a.

¹¹ Nañ ken kôba, na hen iyôn men. Henênge mega wo kené ma niñ añ kené dô yernge yi têriñ a yôd añ niñ. Añ haw hen ken mô tu geñ tumô Emen a sa kibi bijnare pôn tonje nañ Jêsu Krist.

¹² Mega na hen iyôn na, bi têriñ ré hô uwôn néé sa kurôngi yernge a ré niñ yôd. Men ken mô wô bê kwôlê sa aña habij ka kurôngi yi gey hen né a men. ¹³ Dênge bi têriñ ré hô uwôn geré si kwa yernge wo pôn a wô lij habrê ré niñ. Niñba, ken ay yernge bijn Emen mega bijné ka ma añ béer hen iyôn men, ken ay yernge biri yôd añ bi ôbi perênge lij añañ derôre.

¹⁴ Iyôn ba, têriñ a gôlij sarngé ré niñ wôsa ken mô tô tôô to *Moyis ré niñ, niñba, ken mô na bô bô derê wo Emen a.

Nana limé ka Emen laba, ka têriñ dî ba?

¹⁵ Hen ba, naa kelê kwôli mi ba? Naa lê têriñ wô wo nana mô tô tôô to Moyis a ré niñ, niñba, nana mô na tô bô bô derê wo Emen a ba? Eñ eñ, na hen iyôn né kwôy. ¹⁶ Ken hôn mega wo hena kené ay yernge bijn kwôni añ ken kôli kené biri kwôlê ba, ken

yi na limé kari iyôn ré ba? Hena têtirj ré gôlij sarnge ba, kena limé kare aŋ ken woge na temare sarnge a, nijba, hena kené bij Emen kwôlé ba, kena limé kari men, ka yé gawré kaŋ derôre tiri a a men. ¹⁷ Na kena limé ka têtirj ca tumô ré ba? Nijba, haw hen na, ken bi kwôlé sa kwôlé woj tiri a wo bay na gelenge hen naŋ bô pôn. Iyôn ba, na lijge Emen dosé wô sa are bay ka hen kém. ¹⁸ Iyôn ba, kena limé ka têtirj ré nij, wôsa Emen derenge aŋ ken yi na limé kari, aŋ bi jé lêrenge ré yi kwon derôre. ¹⁹ En ay limé gengij naŋ are bay ka hen, aŋ bi kené hôn, wôsa ken jal sa henê are a gaŋ. Tumô ba, na ken ay yernge yôd wô lij habré men, ken li têtirj hende kém hen ôrij tumô tumô mega wo na ken lij ca tumô hen iyôn. Aŋ na kena limé kaji. Nijba, haw hen na, ken ayenge yernge bij Emen yôd wô lij angaŋ derôre aŋ bi jé lêrenge yij kwo séli, aŋ ken yij limé kaji men.

²⁰ Ca ba, na kena limé ka têtirj kwôy kwôy men, ani ka na berenge eren bi kené li anga Emen gey hen kôba, naŋ a men. ²¹ Wulê bi wo na, ken lij anga habij aŋ tayre denge sara kemnen kemnen hen na, na mi ka dôri a kené uwôn ya ba? Are bay ka hen na, ôrij naŋ gawra na kini temare a dî. ²² Nijba, haw hen na, kena limé ka têtirj ré nij, mega wo Emen derenge kibé hen na, ken yi na limé kari nij. Iyôn ba, anga dôri kaŋ upé na, na lê jerenge wo a yé kwo séli men, deré kibri ba, ka meré tu geŋ naŋ kununge a men. ²³ Hena kwôni ré li têtirj ba, angaŋ têbê sa kôbri ba, na temare. Nijba, anga Emen bij gawré déj iyôn hen na, na meré tu geŋ wo naŋ kwini. Ôbi béna na wô wo nana bij pôn naŋ Kelma wona Jêsu Krist.

7

Tô to Moyis naŋ néé sarna ré nij

¹ Yênen, na kelenge kenbay ka ken hôn tô hen ken toy. Ken hôn mega

wo tô ré ôrij naŋ néé sa kwôni a na, na kirija ôbi ré môrij tu geŋ tô mera ré ba? ² Na gengenge naŋ iyore to kurôre ya. Kirija kurôre bi wo hen mô tu geŋ baa ya tô na, hende a kaŋeri aŋ ôrij wô kwo dangi ré wôsa tô haare naŋ kurôre baa ya. Nijba, hena ôbi ré ma na, tô to na haare naŋ kurôre hen na, li ani naŋ tu ré nij. ³ Hena kurôre ré ma ré tô aŋa hende ré enge iba wo dangi na, hende yij na yinare toj têtirj. Nijba, hena ôbi ré ma nij na, hende na sare senge. Hena hende ré gey enge iba wo dangi kôba, a enge dîba, kwôni a jôre ré men, hende yij na yinare toj têtirj hen ré men. ⁴ Yênen, kwonge kenbay kôba, na hen iyôn men. Kwo gengij sa tô ba, ken ma naŋ dî, wô kibi bijare tonge naŋ *Krist. Ôbi a, kené na kari ôbi wo Emen biri ji si kampe hen. Kena bijé kari aŋ bi jé lêrenge ré yij kwo dôri tu Emen a. ⁵ Ca kirija na nana lij anga bôrna na gey tô hen na, tô na gel wo anga nâ ré na têtirj men, ka hen ré na têtirj men. Kirija geléna hen iyôn na, nana gey lê têtirj hende to hen damaŋ a, aŋ têtirj hende to hen nôgêna bi a kibi temare a. ⁶ Ca ba, na nana limé ka tô to *Moyis, nijba, haw hen na, tô to na beréna lemnare hen na, yi mega nana ma tôre a nij. Na hen iyôn a, Emen né deréna tôre a hen. Aŋ haw hen jé wo Emen wo nana li hen na, na kwo kôrbi wo Tini Emen a geléna dîba, na naŋ kwo tô to Moyis to lij bô magtubu a hen né.

Tô naŋ têtirj

⁷ Hen ba, gel wo tô to Moyis na ré habij ba? En en, na iyôn né, nijba, hena tô henaŋ ré naŋ ba, ré ené henê wo têtirj ré na anga habij tumô Emen a ré. A hena tô henaŋ ré kôl iyôn ba: «Já lê tu bôriyare ré» réba ré ené henê tu bôriyare ré habij na iyen ba? ⁸ Nijba, na henê bi wo en hôn tô hen aŋa, têtirj ré uwônij kene yen a hen men, na ôbi a, ené lij tu bôriyare sa anga gay

gay a hen men. A hena tôô ré naɓ ba, néé têriɓ kôba, naɓ men. ⁹ Ca wo na en hônɓiɓ tôô ré tô hen na, na en mô tu geɓ, niɓba, kirɓa en hôn tôô na niɓ dema ené liɓ têriɓ hen. ¹⁰ Ôbi a, ené maɓ wô kebre. Wôsa Emen bi tôô bi ré biɓ biɓé mô tu geɓ menba, hende hô bilɓiɓ temay deréren. ¹¹ Ôbi a, kirɓa ené hôn tôô menba, têriɓ uwôɓiɓ kene yen a aɓ lamen en li têriɓ aɓ yiɓ temay deréren.

¹² Iyôɓ ba, Emen a dé tôô, aɓ kwôlo yi bô a kêm hen na, na kwo séli men, kwôlê bi wo hen, na kwoɓ derôre men, kwo dôri a men. ¹³ Hen ba, na Kwôlo Dôri bi wo hen, a deren hen ba? Eɓ eɓ, na iyôɓ né. Na têriɓ a deren dî. Aɓ li aɓ hende bu tô kôbi Kwôlo Dôri bi wo hen aɓa, na ré deren hen. Na hen iyôɓ a, sa kibi tôô a nana hôn wo têriɓ ré na aɓa habiɓ damaɓ hen.

Têriɓ gôliɓ sa gawra

¹⁴ Nana hôn wo tôô na, ré yi gengiɓ na sa Tini Emen, niɓba, nôbi ena gawra mera aɓa ené yiɓ lema wo têriɓ hen. ¹⁵ Aɓ aɓa en li hen na, en hôn tôriɓ ré. Wôsa aɓa en gey lê hen ba, en li ré menba, ka en gey lê ré kwôy hen a ené li dî men. ¹⁶ Hena ené kaɓ aɓa habiɓ ka en li hen ba, en hôn wo tôô na ré dô. ¹⁷ Ôbi a, kirɓa ené li habiɓ ba, na nôbi a lê hen né, niɓba, na têriɓ to hôn a hen lê habré hen. ¹⁸ En hôn wo lê aɓa dôri ré naɓ yen a. Aɓ naɓ ermé wupê woɓ gawra na, en gey lê aɓa dôri hapê, niɓba, en nêm né. ¹⁹ Aɓa dôri ka ené lê hen na, en li ré, aɓ na ka habiɓ ka en gey lê ré hen, a ené hô li dî men. ²⁰ Hena ené li aɓa habiɓ ka en gey lê ré hen na, na nôbi a lê hen né, niɓba, na têriɓ to yi yen a hen a lê hen.

²¹ Aɓa en gel yen a na: en gey lê aɓa dôri niɓba, têriɓ a gasê yé tumôn a dî. ²² Bôn a ba, yen dôren sa tôô to Emen a hapê, ²³ niɓba, aɓa habiɓ ka yi hôn a hen na, li

kumbul naɓ ka dôri ka en hôn hen. Aɓa habiɓ bay ka yi yen a hen, a lê aɓa ené yiɓ lema wo têriɓ hen. ²⁴ Ayi! na lê iyeɓ ba? I a dôren kôbi yen wo ôriɓ naɓ en kibi temare a hen ba? ²⁵ Na Emen a dôren kibi a naɓ néé wo Kelma wona Jêsu Krist, aɓ en liri dosé naɓ hôn pôn. Ôbi a, ré naɓ bô geyé wupê na, ené gey bê kwôlê sa tôô to Emen a, niɓba, naɓ iya wupê woɓ gawra hen na, ena lema wo têriɓ.

8

Merê tu geɓ wo Tunu toɓ hendi bô bôre biɓ biɓé

¹ Iyôɓ ba, haw hen na, Emen a ulê kwôlê sa biɓé ka biɓ pôn naɓ Jêsu Krist hen ré niɓ. ² Wôsa néé wo Tunu toɓ hendi bô bôre wo béna merê tu geɓ woɓ tiri hen na, hena na ligi Jêsu Krist a. Men, ôm iyére san a aɓ ena lema wo têriɓ naɓ kwo temare ré niɓ. ³ Tôô to *Moyis na nêm lê bi nana mô tu geɓ ré, wôsa nana gawré ka iya men, nana nêm bê kwôlê sa tôô a ré a men. Niɓba, aɓa tôô na nêm lê ré na, Emen liɓi. Ôbi a, ôbi ré jéɓ naɓ Kemari sa terare a nà, bi ré bul yiri gawra aɓ ré geliɓ naɓ nabay kaɓ bay têriɓ bay ka hen iyôɓ men, ré ma wô sa têriɓ tona a men. Na hen iyôɓ a, Emen na ré jô kwôlê sa têriɓ to yi bô gawré hen. ⁴ Ôbi li hen iyôɓ bi nana liɓ tôô to Moyis dô jêd, nabay ka nana ô tô néé wo Tunu toɓ hendi bô bôre a dîba, tô kwo kurôɓgi yi a ré niɓ hen. ⁵ Biɓé ka li aɓa bôriɓ gey hen na, ermé woɓi yi na sa aɓaɓi bay ka hen, niɓba, ka li aɓa dôriɓ Tunu hen na, ermé woɓi yi na sa aɓa dôriɓ Tunu a dî. ⁶ Hena nana erem na sa aɓa dôriɓ kurôɓgi yi a kwôy kwôy na, nana woge na temare, niɓba, hena nana erem na sa aɓa dôriɓ Tunu a kwôy kwôy na, naa merê tu geɓ men, naa upé bô jalê a men. ⁷ Biɓé ka erem na sa aɓa bôriɓ gey a kwôy kwôy hen na, na bay bayi Emen, wôsa bay bi

kwôlê sa tôô Emen a ré. Tiri wori ba, bay nê m né. ⁸ Bijné ka li anğa bôrji gey kwôy kwôy hen na, bay a nê mê dé tu Emen né.

⁹ Kenbay na, jé lêrenge na kwo kurôngi yi ré nijba, na kwo Tini Emen, hena hende ré mô bôrñge a tiri a men. Ôbi a, kwôni wo Tini *Krist ré nañ bôri a ba, na kwori ré hen. ¹⁰ Hena Krist ré mô bôrñge a ba, Tini a béñge ka merê tu geñ, wôsa kené na bijné kañ derôre tu Emen a. Nijba, kurôngi yerñge ô na kibi temare a wô kibi têriñ to ken li hen. ¹¹ Hena Tini Emen wo na bijn Jêsu Krist na ji si kamñê perê bijné ka ma a hen ré yi bôrñge a tiri na, Emen bi wo hen a béñge ka merê tu geñ hen iyôn men, wô kibi Tini to mô bôrñge a hen.

¹² A iyôn ba, yê nê n, bi jé lêrena bijn nañ kwo Tunu toñ hendi bô bôrê dîba, bi bijn nañ kwo kurôngi yi ré nij. ¹³ Hena jé lêrenge ré na kwon kurôngi yi ba, ka ma, nijba, hena kené li are nañ néé wo Tunu toñ hendi bô bôrê na, ka mênê ka habijn ka yi yerñge a hen kêm añ, ôbi a, kené môriñ tu geñ hen. ¹⁴ Bijné kêm ka Tini Emen a derê tumôrji hen na, bay na kami Emen. ¹⁵ Tunu hende to Emen béñge hen na, na toñ lemnare ré men, na toñ kemnare ré a men, nijba, hende li añ ken yi kam Emen. Ôbi a, nana uwôn geré uwôn giñ Emen: «Baba» hen. ¹⁶ Tunu hende to hen, a lê aña nana hôn dô bôrna wo nana na kam Emen tiri a men hen. ¹⁷ Mega wo nana kamni hen iyôn na, naa upé nañ Krist anğa dôri ka ôbi dî gengiñ sa bijné kari hen men. Na nabay ka Krist a upé are bay ka hen. Hena nana geliñ gusiñ nañ dî na, naa merê nañ dî bô hini emê wori a men.

Anğa dôri ka nana mô gem hen

¹⁸ En hôn wo gusiñ to nana geliñ haw hen na, na ani ré dîba, a nê miñ nañ hini emê wo Emen a sa béna hen né. ¹⁹ Ari dé ka Emen kêm mô gem wulê bi wo ôbi a gelé kamni tu wolé bi bijné ré geliñ hen. ²⁰ Emen

na pô ari déri añ bay yi mega ani ré. Bay ba, na gey bi ôbi ré bôrji mega ani ré iyôn né, nijba, na ôbi a derê kôbri añ yirji a, nijba, anğañ dé bô sara yi ya. ²¹ Wôsa wulê wo pôni na, ôbi a derê ari déri kêm bô lemnare a, añ bi bay ré mô sarji senge dîba, bay ré mênê ré men, bay ré sa uwôn giñ hini emê mega kam Emen iyôn, añ ré môriñ sarji senge men. ²² Nana hôn dô wo kirina Emen na ayiñ tô dé anğari kwôy kemnêñ na, ari déri bay ka hen, geliñ na gusiñ men, jôr baa ya môñ yê wo ôl dengô iyore hen iyôn men. ²³ Gusiñ hende to hen na, ari déri bay ka hen, a geliñ piniji mera ré, nijba, nabay ka ôbi na béna Tini tumô dema na ré hô béna anğañ baliyare kari a tô hen kôba, na jôrê na hen iyôn hende to hen men, nana mô gem wulê wo Emen ré sa berêna mega kamni añ ré sa derêna bô gusiñ hende to hen yôd nij hen. ²⁴ Emen gôliñ nañ na nijba, turna gel derê wori bi wo hen né tô. Iyôn hari kôba, nana dî bôrna sara. Hena nana gel are bay ka nana dî bôrna sara hen nij ba, a hô yé anğañ dé bô sara sôn ba? Kirina tu kwôni gel are nij ba, a hô dé bôri sara ré nij. ²⁵ Nijba, na wô wo nana gel ré tô aña nana dîñ bôrna sara hen. Ôbi a, nana uwôn giñ bôrna môriñ gemiñ hen.

²⁶ Na ôbi á, Tunu toñ hendi bô bôrê ré sa li nañ na wôsa nana ka iya. Men, nana hôn gwosoy uwôn giñ Emen are ré a men. Añ na Tunu hende to hen, a hô gasê uwôn giñ Emen kebrena nañ kwôlê wo gawra nê m kelé ré hen. ²⁷ Añ Emen wo hôn anğa yi bô gawré hen na, ôbi hôn anğa Tunu toñ hendi bô bôrê gey hen. Wôsa hende gase uwôn giñ are kibi bijné ka Emen nañ gwosoy uwôn giñ wo dôriñ Emen damañ hen.

²⁸ Bijné kêm ka pur Emen hen na, ôbi uwôn geji nañ gengé wori. Añ nana hôn mega wo anğa habijn kêm ka sa sarji a hen na, Emen bul liñ ka dôri biji. ²⁹ Wôsa bijné kêm ka ôbi cobji tumô nij hen na, ôbi na genge

tumô bi bay ré gelij naŋ Kemari iyôn aŋ bi Kemari ré yi kwo seri wo yêneri bay ka hen kê. ³⁰ Bijné bay ka ôbi genge ré yi kari hen na, ôbi na uwôgeji, ka ôbi uwôgeji bay ka hen na, ôbi bôrji mega bijné kaŋ derôre tiri a, ka ôbi bôrji mega bijné kaŋ derôre bay ka hen na, ôbi biji hini emê wori men.

Emen geyéna na naŋ kwini

³¹ Iyôn nij ba, kwôli mi a nana kelê sôn ba? Hena Emen né na kwona ba, i wo ðaŋgi a yé ôbi barena sôn ba? ³² Emen bi wo hen, jera Kemari ré nijba, jori sa terare a nà bi ré sa ma wô sa bijné kê. Mega ôbi béna Kemari hen iyôn na, ôbi a béna tô aŋga baa kê hen a men. ³³ Bijné ka Emen na cobji hen na, i a ðiji kwôlê sarji a sôn ba? Wôsa na ôbi a bôrji mega bijné kaŋ derôre tiri a. ³⁴ Men, i a nêmé perêji a men ba? Wôsa Jêsu Krist naŋ yiri ma wô sarna men, Emen biri ji si kamjê aŋ ô merê sa kôbri woŋ gusurô a aŋ uwôli wô sarna. ³⁵ Peré wo Jêsu Krist peréna hen na, na mi a karêna naŋ ði ba? Na bô emê laba, tu ja laba, gusij to bay geléna hen laba, kurôn laba, erê tô seŋge laba, aŋga ômi laba, temare a karêna naŋ ði ði ba? Ani kani ka a karêna naŋ ði ba, naŋ. ³⁶ Mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Na wô kem jôbi a niné môrij kibi temare a kwôy kurij tare hen men, tu bijné a ba, nini yi mega gamgê kaŋ deré iyôn a men hen.»

³⁷ Nijba, are bay ka lêna kê hen na, nana gôlij sarji naŋ néé wo kwo peréna hen. ³⁸ Wôsa nôbi ba, en hôn wo ani kaŋ bay karêna naŋ ði aŋ jôri wo ré peréna ba, naŋ, temare, merê tu geŋ, *manê ka derômaran a, naŋ aŋgaŋ néé ka gay gay bô kal a, ré na aŋga hawi hen, ka a era tô hen, ³⁹ néé wo tayii, kwo tôŋgii, ari ðé Emen bay ka kê hen a nêmé karêna naŋ peré wo ôbi peréna hen

né, wôsa peré wori wo ôbi peréna hen na, ôbi geléna na naŋ aŋga Kelma wona Jêsu Krist li hen.

9

Kwôlo gengij sa Jubné

¹ Kwôlo na kelê hen na, na tu kwôlê, wôsa ena kwo Jêsu Krist ðiba, na iyêlê benare ré. Naŋ geré wo Tunu toŋ hendi bô bôrê na, ermé wupê bi wo hen gelen wo kwôlê wupê ré na tu kwôlê. ² Tiri wori ba, bôn mène daman men, deŋgôn ðônpen yôôd a men. ³ Hena ré na aŋga ré yi deré wo balên Jubné na, en gey wo Emen né ré tômen mène aŋ men, ré ré dôren yi *Krist a aŋ wô kibriji. ⁴ Bay na kam *Israyêl ka Emen a terêji ré yi kamni men, ôbi gelji dampare tori men, ôbi bij naŋ ci men, ôbi biji tôô men, ôbi gelji geré tibéri woŋ tiri hen men, ôbi genge biji aŋga gay gay hen a men. ⁵ Bay na kwôŋgê môjêrna kaŋ bay hini emê hen aŋ kirija Jêsu Krist era sa terare a nà mega gawra hen kôba, na tô môj woji a men. Bi heramê yi wô sa Emen woŋ ôbi sa are kê hen. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

⁶ Hen iyôn na, na wô wo aŋga Emen na genge lê hen na, ré naŋ nij ré. En kôl hen iyôn wôsa kam Israyêl ka pôni na kam Israyêl kaŋ tiri ka na kam Emen hen né. ⁷ Men, kwôŋgê *Abraham na kwône haji nijba, na kwôŋgêri kaŋ tiri kê né, wôsa Emen na kôlij Abraham iyôn ba: «Kwôŋgê ka kemam Isak a yé kwôŋgê kaŋ tiri.» ⁸ Bô kwôlê bi wo hen na, kôl na iyôn ba, na kwôŋgêri ka bay yêji naŋ yijare hen né, nijba, na ka bay yêji sa kibi tôô to Emen na ay bij Abraham hen. Na bay a na kwôŋgêri kaŋ tiri hen ði. ⁹ Emen na genge kôl iyôn ba: «Na hera, iyôn ba, kirija en bulo hera hen na, Sara a yê kema iba nij.»

¹⁰ Na wô kwo Sara punu ré nijba, Rébéka kôba, kamne ka wôô hen

ibarji na pôn. Ôbi a na môyrena Isak. ¹¹⁻¹² Gengijn sa kamne bay ka wôô hen na, Emen na kôle iyôn ba: «Kemarê wo seri a yé mana wo kwojn ôbi cêgeri.» Kirijna Emen na kôle hen na, bay na li ani kani ka dôri nañ ka habijn ré tô men, bay na yêñ ré tô a men. Emen li hen iyôn gel wo anğa điré gey lê ba, điré li men, điré dô gawra wori perê ðiné, na wô uwôgê wo ôbi uwôgeri hen mera điba, na wô jé lêri wo dôri hen ré. ¹³ Na mega wo na lijn bô magtubu to Emen a tumô kôl iyôn ba: «Nôbi Emen na en gey Jakwôb nijba, na en kañ Esawu.»

¹⁴ A hen ba, naa kelê iyeñ ba? Naa kelê Emen ré li na anğan derôre ré ba? Eñ eñ, naa kelê iyôn né. ¹⁵ Wôsa ôbi na kôlijn *Moyis tumô iyôn ba: «Kwôni wo en gey lê derê nañ đí ba, na lê men, kwo en gey berê tu ja tori kôba, na berê a men.» ¹⁶ Iyôn ba, kirijna Emen dô kwôni ba, dôri mera, wôsa ôbi bô tu ja tori điba, na wô bô geyé wo kwôni bi wo hen né men, na wô jé lêri wo dôri ré a men. ¹⁷ Na lijn bô magtubu to Emen gengijn Parawôn kelma wo Ejipt a kôl iyôn ba: «En bem kenare añ ené gelijn ðiné kêm néé wupê sam a men, bi henen ré ôm nañ kirijn kirijn sa terare a nâ a men.» ¹⁸ Na ôbi á, nana hôn wo Emen ré li dô nañ i i wo ôbi gey men, kwo ôbi biri li sa iyêre ba, li sa iyêre men.

Bô tarê wo Emen nañ berê tu ja tori

¹⁹ Hena ré na hen iyôn ba, ka pôni a kôlen iyôn ba: «Wô mi a Emen né nay ðiné ka pôni wô kibi jé lêreji ba?» Wôsa na ôbi a geyé bi bay ré li hen iyôn. ²⁰ Jôbi gawra wo ju engere hen iyôn ba, ju na i men, a jeré gagijn Emen kwôlê hen ba? Sa pôn bapna kôlijin ôbi jibéri wô mi a jeré juben hen iyôn ba? Eñ eñ, ôbi a kelê hen iyôn né. ²¹ Ôbi jibé na, na

anğa ôbi gey lê nañ gerem ba, ôbi li mera. Ôbi gey ba, jô gerem derôre a añ kwari pôn ba, ôbi lijn bapna wo yi nañ jengêri men, kwari wo pôni ôbi lijn bapna wo bay ômijn are nañ wulê wulê hen men.

²² Hena Emen né gey lê môjn kwo ôbi jibé hen iyôn ba, kwom jôbi ba, dôlem iyeñ men ba? Ôbi gey ðiné ré hôn bô tarê wori men, néé wori a men. Na hen iyôn a, ôbi ré uwôlijn bôri sa ka bôri tari sarji a, ka ré mênê men hen. ²³ Emen li hen iyôn wô geléna nabay ka ôbi bô tu ja tona hen derê wo dampare tori. Na nabay bay ka hen, a ôbi na ré bu sa têrna bi nana uwôn derê wo dampare tori hende to hen hen.

²⁴ Nabay kêm nana ðiné ka ôbi tôrji bi ré yi kari hen, na Jubnê a ôbi ré tôrji mera ré, nijba, ôbi tô ðiné ka na Jubnê ré hen a men. ²⁵ Na mega wo kôlijn bô magtubu to Osé a kôl iyôn ba:

«ðiné ka ca ba, na na kañê ré hen na,

haw hen na uwôgêji ðiné kañê.

Tô yé wo tumô ba, en geyji ré hen na,

haw hen na kelêji <en geyênge>.

²⁶ Kirijn bay ka hen, ka na en kôlji:

<Kena ðiné kañê ré> hen na,

na kirijn bay ka hen gan a ené uwôgêji kamnen nôbi Emen wojn ôbi merê tu geñ hen.»

²⁷ Kwo Israyêl ba, *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kwôlê gengijn sarji kôl iyôn ba:

«Hena kam Israyêl na ré kwône mega haal wo kibi cér a iyôn kôba,

ka Emen a gôlijn nañ ci ba, damanñ ré ded.

²⁸ Kelma Emen a era lew jerê kwôlê sa ðiné ka sa terare a na.»

²⁹ Na mega wo Esay na kôl tumô kôl iyôn ba:

«Hena Emen Kelma wo na ôbi sa are kêm na ré tô kwôngêrna ka pôni đí ré ba,

nana manje kêm mega bijné ka
*Sodôm nap *Gwomôr iyôn.»

Jubné kap Kwôlo Dôri

³⁰ Iyôn ba, naa kelê kwôli mi ba?
Naa kelê mega wo bijné ka na Jubné
ré ba, na ré woge geré woŋ yij
derôre tu Emen a ré, nijba, bay ré
yi kap derôre tiri a wô bê bô woji
sari a. ³¹ Kwo Jubné ba, wogéji wô lê
tô wô yij derôre tu Emen a, nijba,
bay herij geré. ³² Wô mi a bay herij
ba? Wôsa bay erem yaŋ ba ciré
yé bijné kap derôre tu Emen wô jé
lêreji aŋ bay bi bôrji sa Emen a ré.
Aŋ yi mega bay ré sê têrji yi keram
woŋ ôbi heré bijné hen. ³³ Lij bô
magtubu to Emen a kôl iyôn ba:
«Toyénge, na dé keram sa iyé Sijô,
aŋ bijné a sê têrji sara.
Na keram wo bijné a herij wô kibri.
Nijba, kwôni wo bi bôri sari a ba,
tayre a diri ré ded.»

10

¹ Yênen, en gey nap bôn pôn wo
balên Jubné ré eraji bi Emen né
gôlij nap ci. En uwôli hen iyôn
damaŋ. ² En hôn dô wo bay gey lê
jé bijn Emen tiri nap yi gwa nijba,
yi gwa woji bi wo hen tôri dîj na
sa henê are kap tiri a hen né. ³ Bay
hôn geré wo Emen li aŋ gawra yij
kwoŋ derôre tiri a hen né. Bay woge
geré woŋ yij derôre tu Emen a sa
yirji a men. Na hen iyôn a, bay ré
kap geré wo Emen li aŋ kwôni a yij
derôre tiri a hen hen. ⁴ En kôl hen
iyôn wôsa kirija Jésus Krist era sa
terare a nà ná, ôbi duu kibi tô to
*Moyis, aŋ ôbi li hen iyôn bi bijné ka
ré bi bôrji sari a ná, bay a ré yé kap
derôre tu Emen a dî.

Emen gey gôlij nap bijné kêm

⁵ Moyis na li bô magtubu a tumô
kôl wô yé derôre nap geré wo tô.
Ôbi na kôl iyôn ba: «Kwôni wo li
tô dô dô jêd ná, a merê tu geŋ wô

kebre.» ⁶ Geré wo bijné bijn bôrji sa
Emen a aŋ yij kap derôre hen na,
yi gay. Bay li bô magtubu to Emen
a gengij sa geré bi wo hen kôl iyôn
ba: «Kôl bôm a iyôn ba: <I a dayê
derômaran a?> iyôn né.» (Kôlij
*Krist bi ré herbo tôŋ ba.) ⁷ «Men,
ju kôl iyôn ba: <I a herbé tô terare
a?> iyôn né men.» (Kôlij Krist bi
ré hena perê bijné ka ma hera ba.)
⁸ Nijba, magtubu to Emen hende to
hen kôl iyôn ba: «Kwôli ayê bô ré
na dâ kwam a nij. Kwôlê bi wo
hen yi na kem a men, bôm a a
men.» Na kwôli ayê bô bi wo pôn
hen a niné uwôl béreri bijn bijné, bi
bay ré bi bôrji sa Emen a hen*. ⁹ A
hena jeré kôl nap kem mega wo Jésus
ré na Kelma men, hena jeré erem
bôm a Emen né sij nap dî perê bijné
ka ma a a men na, Emen a gôlij
nap ju. ¹⁰ Na bê wo nana bi bôrna
sa Jésus tiri hen, a nana yij gawré
kap derôre tu Emen a men, hena
nana kôl nap kebrena Jésus ré na
Kelma na, nà upé gelê. ¹¹ Wôsa lij
bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:
«Bijné kêm ka bi bôrji sari a hen na,
tayre a diji ré kwôy.» ¹² Ôbi a, ré jeré
na Jub, Jub réé kôba, na kwôlê wôni
ré, wôsa Kelma bi wo pôn hen a na
kwo tô kibri sa bijné kêm ka uwôge
hini hen. ¹³ Wôsa lij bô magtubu to
Emen a kôl iyôn ba: «I i wo uwôge
hini Kelma ba, ôbi a gôlij nap dî.»

¹⁴ Nijba, hena bijné ré bi bôrji sa
kwôlo gengij sari hen ré ba, bay a
uwôgê hini na iyeŋ ba? Men, hena
bay ré toy kwôli ré ba, bay a bê bôrji
sa kwôlê bi wo hen na iyeŋ ba? Men,
hena kwôni na ré kôlji kwôli bi wo
hen né ba, bay a toyé kwôli bi wo
hen na iyeŋ ba? ¹⁵ Men hena bay
ré jêj nap kwôni ô kôlji ré ba, ôbi
a lê iyeŋ, a ré erê kelêji ba? Lij
bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:
«Bijné li yi derê wô ka a era sa kôlji

9:33 9: 33 Esay 28: 16 **10:8** 10: 8 Détéronôm 30: 11-14 * **10:8** 10: 8 Jésus hena derômaran
a sa nij men, ôbi ji si kampê nij a men. Iyôn ba, kwôni a yé derôre tu Emen a wô kibi jé lêri ré
nijba, wô kibi anga Jésus li hen dî. **10:11** 10: 11 Esay 28: 16 **10:13** 10: 13 Jowêl 3: 5 **10:15**
10: 15 Esay 52: 7

kwôlo dôri hen.» ¹⁶ Nijba, bay ka toy hen kôba, bi bôrji sara kêm né. Ôbi a, *ôbi kibi Emen *Esay na ré kôl iyôn ba: «Kelma, i a bê bôri sa béré wona ba?» ¹⁷ Ôbi a, kené hôn wo kirija kwôni bi bôri sa Kwôlo Dôri a ba, na wô toyé wo ôbi toy nij hen men, kirija kwôni toy kwôlo gengij sa *Krist ba, gel wo kwôni ré kôli nij a men.

¹⁸ Hena ré na hen iyôn ba, na engeréngge kwôlê pôn: Na ba, na tiri wo Jubné toy béré Kwôlo Dôri ré kwôy ba? Bay toy a men. Na mega wo lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Bijé ô ulê béré kwôlo Emen nap kirij kirij sa terare a nà men, tîôrji ôm kurij kelañ dê a sôn.»

¹⁹ Na hô engeréngge kwôlo ðangi a: Jubné ba, na hôn kwôlê bi wo hen né na tiri a men ba? Moyis na kôl tumô nij kôl iyôn ba:

«Emen kôl iyôn ba, na lê añ kenbay bijé kañê ka lê terbére nap tô yê bijé ka ken bôrji môñ ani ré hen men, na lê bônge a taréngge sa ka henê anğaji nap hen a men.»

²⁰ Li kwôy wo ôbi kibi Emen Esay kôl Emen né kôl iyôn ba:

«Bijé ka na wogen né kwôy hen a hô dê tôre uwôgen men, ka na engeren né hen a ené hô biji bay ré hô hōnen men.»

²¹ Kwo gengij sa kam *Israyêl ba, ôbi kôlji iyôn ba: «En jé kôben nap wulê wulê si ligi bijé kañ bay bê kwôlê ré hen men, bay sa iyêrê hen a men nijba, bay kañ.»

11

Emen kañ bijé kari kañ Israyêlné hen ré

¹ Na hô engeré kwôlo ðangi sôn: A hen iyôn ba, yi mega wo Emen né kañ bijé kari kañ *Israyêl hen dê? Eñ eñ, na iyôn né. Nôbi kôba, ena kema Israyêl men, ena tô yê

wo Bêjamin woñ kuñga *Abraham hen a men. ² Emen kañ bijé kari ka ôbi na tîrji ca tumô bi ré yi kari hen né. Ken hôn kwôlo bay na li bô magtubu to Emen a gengij sa *Eli hen né ba? Ôbi na ðar tumô Emen a, wô sa kam Israyêl kôl iyôn ba: ³ «Kelma, bijé bay ka hen na duu bay kem kô men, bay mēne kini bê kwôbe a men, añ na nôbi a baa pôn nêñ nà mera a bay ré gey ciré hô deren a sôn hen.» ⁴ Menba, Emen uwôli sara iyôn ba: «Na jôbi pôn mera a baa ré, nijba, en gem bijé kañê dubu jurgem ka tebe kamrê kañ *baal ré hen ya.» ⁵ Ôbi a, bô wulê wo kemnêngi hen kôba, Emen tô bijé ka pōni perê kam Israyêl a nap derê wori hen iyôn men. ⁶ Hena Emen né tô bijé nap bô derê wori na, gel na wo ôbi ré tîrji na wô jé lêreji wo dôri hen né. A hena ôbi ré tîrji na wô jé lêriji wo dôri ba, yi mega wo bô derê wori bi wo hen na, ré na baliyare ré nij, nijba, ré na tēbê sa kôbi dī.

⁷ Bô kwôlê bi wo hen kôl na iyôn ba, anğa kam Israyêl ré woge hen na, bay ré uwôn ré. Nijba, ka pōni ka Emen na ré tîrji perê hen a ré uné. Nijba, tîrji ka baa hen ba, na bô denğelé woji a jîrji uné are bay ka hen hen. ⁸ Na mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Emen bi bi bay hôn tô ani kani ré men, ôbi na lugu tirji men, marji a men, kwôy kemnêñ kemnêñ kôba, bay môrji na hen iyôn hende to hen baa ya.» ⁹ Kelma Dabid kôba, na kôl iyôn ba:

«Bi kwô woñ geserê wo bay ôm hen, bi pîrji môñ boyre pîrij kurôn hen iyôn men, bi ré herijji men, Emen né gelji gusij a men.

¹⁰ Men, ré ti tirji añ bay ré gel kirij né men, ré gelji gusij kwôy wo yirji ré ilji sara a men.»

10:16 10: 16 Esay 53: 1

10:18 10: 18 Kurôn kibé 19: 5

10:19 10: 19 Détéronôm 32: 21

10:21 10: 21 Esay 65: 1-2

11:4 11: 4 1 Kilmé 19: 10,18

11:8 11: 8 Détéronôm 29: 3

11:10

11: 10 Kurôn kibé 69: 23,24

11 Na hô engeré kwôlo pôni a sônj: Kirija Jubnê na herij hen ba, na herijji na yôd ba? Eñ en, bay na herijji na yôd ré. Nijba, na wô têrij to bay li hen aña Emen né gôlij nap bijné ka na Jubnê ré hen añ bi bay ré lij terbére sarji a. 12 Na wô têrij to kam Israyêl li hen aña bijné ré uwônij derê wo Emen bi wo hen kêm hen. Bay na herij tô tô to Emen aña ôbi ré lij derê nap bijné ka na Jubnê ré hen bay ka hen hen. Mega wo Emen li derê nap ka na Jubnê ré hen iyôn hen na, kirija Israyêl a hera upéri hen na, bijné kêm a upé derê damañ a.

Emen gôlij nap bijné ka na Jubnê ré hen iyen ba?

13 Haw hen ba, na iyêlênge kenbay ka kena Jubnê ré hen. Ena *ôbi jé wo Emen joon yerñge a. Añ en li yi derê sa jé bi wo ôbi ben a hen. 14 Dô ré ba, lê bi wo en li hen iyôn na, na wo balên kap Jub ré gelen añ terbére ré li ka pôni añ ré eraji bi Emen né gôlij nap ci sa kibi jé wo en li hen. 15 Nôgê wo Emen nôge Jubnê déñ kwa hen, a na tô bipare to ôbi bijn nap bijné ka Jubnê ré hen. Kirija ôbi a sa berji yiri a hôrij hen ba, a sa yé iyen ba? A sa yé mega kwôni wo na ma aña ré so kamñé iyôn.

16 Hena kwôni ré ay kwa mapa aña ré bijn Emen ba, tôri wo baa hen na, na kwo Emen a men. A hena kwôni ré bijn Emen hanê gurô ba, kam kôbri kôba, na kwori a men. 17 Kam Israyêl na, yi mega gurô woñ banê wo bay uwôgeri olibiyé wo bay soor kam kôbri ka pôni añ hen iyôn. Añ jôbi ba, ju yi mega kema kôbi gurô olibiyé wo noni wo bay biyari sa jem nap kwoñ banê hen iyôn. Kwôlê bi wo hen kôl gengij na sarñge kenbay kap Jubnê ré hen né ba? Ôbi a, aña dôri ka Jubnê ré uwôn hen na, haw hen kenbay kôba, ken uwôn hen iyôn men, mega wo hanê gurô bijn kam kôbri gura hen

iyôn. 18 Hena ré na hen iyôn na, ken bô kam kôbi gurô woñ banê wo soorij hen mega wo ré na ani ré hen iyôn né. Hen iyôn ba, ken di dengôrñge na wô mi ba? Wôsa néé kema kôbi gurô na, hena na hanêri a dîba, néé hanê gurô hena na kam kôbri a ré.

19 Dô ré ba, perêrñge a hen na, kwo pôni a kelê Emen né soore kôbi gurô wo pôni añ, bi ené uwônij kirij hôlmêri a. 20 Na tiri, Emen dî kam Israyêl añ wô wo bay bi bôrji sari a ré. Jôbi ba, ôbi gasem hôniji a wô wo jeré bi bôm sari a. Hen iyôn hari kôba, ju kemnap Emen dîba, ju di dengôm né. 21 Men, ju hôn mega wo Jubnê ka yi mega gurô woñ banê wo Emen bi a tôrji hen kôba, ôbi soorji hen na, jôbi kôba, hena jeré hô kapni ba, ôbi a soorem môñ kwoji hen iyôn men ré ba? 22 Henênge wo Emen ré na ôbi bô derê, nijba, ôbi li iyêre men. Lê iyêre wori bi wo hen, na nap bijné kari ka hô cêgê. Nijba, kenbay ka ken baa hen, hena kené bijn pôn nap dî yôd ba, ôbi a lê derê nap ken, réba ôbi a dênge jeré añ men. 23 Kwo Jubnê ba, hena bay ré dîji tô têrij toji añ, añ buloji hera upé Emen ba, ôbi a hô dîji hôrij hôlmêrji a wôsa ôbi nêlê hen iyôn. 24 Kenbay kap Jubnê ré hen na, ken yi môñ kam kôbi gurô olibiyé wo noni wo bay da jera añ sa jem yi kwoñ banê a iyôn. Hena Emen né li aña kwôni nêlê nap ken né hen iyôn na, Jubnê ka yi mega kôbi gurô olibiyé woñ banê hen dema ôbi ré herañ nap ci dîji hôniji a hôrij lew ré ba?

Emen li derê nap Jubnê piniji ré, nijba, na nap bijné kêm

25 Yêlê, en gey bi kené hôn kwôlo yi kini uwôbêri a wo Emen yêge sari bêñge hen, añ bi kené dij dengôrñge ré. Wôsa sa iyêre wo kam Israyêl ka pôni a yé hen iyôn yôd ré. Nijba, bay a sa belé jé lêreji

hen tô. Bay li sa iyêrê bi bîné ka na Jubnê ré ka ré baa bê bôrji sa Emen a hen na, ré bi kô dem. ²⁶ Añ na hen iyôn a, ôbi ré gôlijñ nañ kam Israyêl kêm mega wo na li bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Ôbi gôlijñ nañ bîné ka ré hena Sîñô añ ré sa derê têrijñ sa kwôngê Jakwôb a añ kêm* .²⁷ Na bîjare to nôbi Emen en bîj nañ ci kirîja na sa derê têrijñ sarji a hen.»

²⁸ Jubnê ba, na wô kañê wo bay kañ Kwôlo Dôri hen aña bay ré yîj bay bayi Emen hen. Yi hen iyôn, bi kenbay kañ Jubnê ré hen kené uwônijñ gelê. Nîjba, bay ba, na Emen a tôrji bi bay ré yi kari men, ôbi perji a men. Wôsa ôbi na ay tôôri bîj mônêrji tumô ca nîj. ²⁹ Kirîja Emen uwôge gawra aña ré biri ani na, are bay ka hen ôbi biri na yôd dîba, a belé ermé wori ré nîj. ³⁰ Kenbay kañ Jubnê ré hen, ca ba, na ken narîj Emen kwôlê añ haw hen na wô wo Jubnê kañni aña ôbi ré bôrrijñ tu ja tonje hen. ³¹ Jubnê bay kôba, kwoji a yé hen iyôn men. Haw hen na, bay narîj Emen kwôlê aña ôbi ré li derê nañ ken hônijji a hen. Nîjba, lijñ hen iyôn bi bay kôba, ré dî têrijñ toji baa añ bi bay ré hera sa uwônijñ añ bi ôbi ré bôrrijñ tu ja toji men. ³² Ôbi a, Emen ré dî bi bîné kêm yi bay narê kwôlê hen iyôn añ bi dîrê lijñ derê nañ ci kêm.

Bi bîné kêm ay kibi Emen

³³ Emen na, bôri dô damañ dê sa kirîj men, ôbi hôn are kêm men, tu melênê wori dê kirîj men, kwôlo ôbi erem ba, kwôni nêmen derê tôri ré men, jé lêri kôba, kwôni a nêmenê tôri ré a men. ³⁴ Na mega wo na lijñ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Kwôni a henê ermé kwôlo Kelma ré men,
kwôni a gili kwôlê ré a men.»

³⁵ «Men, i a na gwôyîj Emen ani bi ré sa hô têbiri hôrijñ ba?

Kwôni nañ kwôy.»

³⁶ Wôsa ôbi a dé are bay ka kêm hen men, na sa kibri aña are bay ka kêm hen ré yîj ya hen men, are kêm na kari a men. Iyôn ba, bi bîné ay kibi Emen nañ kwini. Amên, bi yi gelijñ hen iyôn.

12

Hal wo mana wo Emen

¹ Yênen, mega wo Emen gel berê tu ja tori hen iyôn na, en uwôlênge bi kené ay yerenge biri mega añañ sarga ka mô tu geñ ka yi nañ jengêrji añ dé tiri hen iyôn. Ôbi a na tibé Emen wo dôri hen. ² Bi jé lêrenge yi mega kwo bîné ka sa terare a nà ré men, dénge bi Emen bêngge ermé wo kôrbi wo a belênge añ ka yé gay hen a men. Hena kené li hen iyôn na, ka henê aña Emen gey hen men, aña dôri nañ ka dé tiri hen men, ka dô dô jêd hen a men.

³ Nañ aña Emen ben nañ bô derê wori hen na, en kelênge kenbay kêm bi kwôni di dengôri ré men, ken yi bay ayê sa gasañ ré a men. Gelênge ayê bô wo Emen bêngge bi kené kôbijñ jé lêrenge nañ geré woñ derôre hen. ⁴ Gawra na, yiri na pôn hari nîjba, sodirîj kirîj kwône men, jé lêreji na gay gay a men. ⁵ Nabay kôba, nana yi na hen iyôn hende to hen men. Nana kwône hana nîjba, tô bîjare tona a nañ *Krist ba, nana pôn nêñ. Nabay kêm nana bîj pôn mega kwa yi gawra wo gay gay bîj pôn hen iyôn. ⁶ Emen béna gwosoy jé pôn pôn nañ bô derê wori. Iyôn ba, bi i i kôba, li jé lêri mega wo Emen na bîjni hen iyôn. Hena Emen ré bem bi jeré kôl kwôlo si kibri a na, ju liri nañ geré bôm wo ju bi sari a hen. ⁷ Hena ôbi ré bem bi jeré li nañ bîné ba, lê nañ bîné kam bay ka jeré cubu tum tô a. Hena ôbi ré bem bi jeré gelijñ bîné are ba, gelé

* **11:26** 11: 26 Na wo Jubnê pôn pôn kêm ré upé gelê ré, nîjba, gel na geré Jubnê ré uwônijñ gelê.
11:27 11: 27 Esay 59: 20,21, 27: 9 **11:34** 11: 34 Esay 40: 13 **11:35** 11: 35 Jôb 41: 3

angam bay ka hen a jeré cubu tum tô a. ⁸ Hena ôbi ré bem bi jeré yi ôbi dôbijn megêm ibiyare bôrji a ba, ju cubu tum tô a. Hena ôbi ré bem bi jeré yi ôbi lê nañ bay nimré ba, ju li nañ bôm pôn. Hena ôbi ré bem bi jeré dô tumô kirijn ba, ju li nañ yi gwa. Hena ôbi ré bem bi jeré yi ôbi beré baliyare nañ ðijné ba, ju li nañ yi derê.

⁹ Pur yênem nañ bô pôn men, ju ði yem yi ança dôri a a men. Nijnba, ança habijn ba, ju kanji men, ju gerji a men. ¹⁰ Perijnge yernge wôsa nabay bay ayê bô kêm nana yêne men, ken bijn yernge kwôlê nañ bô wo pôn a men. ¹¹ Ayênge yernge kêm ken lij jé ðiba ken yi kwijné ré men, lêngge jé wo Kelma Jésu nañ bô pôn a men. ¹² Sênge peré sa ança Emen genge ðiré béjge ka ken ði bôrjge sara hen men, gusijn to ken gelijn hen kôba, ken ðu bôrjge men, uwôlênge Emen ta ta a men. ¹³ Ança nañijn yênerjge kan bay ayê bô ba, ken li nañ ci men, ðijné kêm ka era iyére tonjge a ba, ken berji yernge a dô a men.

¹⁴ Uwôlênge Emen bi ré tô kibri sa ka gelênge gusijn hen, ðiba, bi ré lij habijn né. ¹⁵ Hena ðijné ré li yi derê ba, ken li nañ ci men, hena bay ré sôm ba, ken sôm nañ ci men. ¹⁶ Merênge nañ bô jalê perênge a men, uwôyrênge yernge ré men, jé wo yôn yôn wo bay béjge ba, ken li mera men, ken bô mega kené na bay tu melêné iyôn né a men.

¹⁷ Hena kwôni ré lêm habijn ba, ju liri habré hôrij a ré, nijba, ju mase lê ança dôri ka ðijné hôn ré na ka dôri hen ði. ¹⁸ Kwo gengijn sam ba, li kwôy an ju mô nañ bô jalê nañ ðijné kêm. ¹⁹ Yênen, kenbay gan ken di bare ré, nijba, ken ði bi Emen di bare hende to hen nañ uwonje wori ði, wôsa lij bô magtubu tori a kôl iyôn ba: «Nôbi Kelma a kelê hen, bare na, nôbi a dê men, nôbi a têbijn gawra jé lêri a men.» ²⁰ Nijnba jôbi

ba, hena kurôn ré li ôbi barem ba, ju biri emê ôm men, hena kam ré diri ba, ju biri yi a men. Lê bi wo ju li hen iyôn na, tayre a diri. ²¹ Di bi habré gôlij sam ré, nijba, ju gôlij sa habré nañ lê ança dôri ði.

13

Bi bay ayê bô bijn bay emê sa iyére kwôlê

¹ Bi i i kôba, bi bijn bay emê sa iyére kwôlê, wôsa kenare kêm na, na Emen a bé an ðijné ka na kilmé hen na, na Emen a biji kenare hende to hen. ² Ôbi a, kwôni wo ré li sa iyêrê nañ kilmé ba, ôbi kan na ança Emen genge ré yi hen iyôn hen. Bay narê kwôlê bay ka hen na, woge na jerê kwôlê Emen sarji a hen. ³ Bijné ka li ança dôri ba, a kemnañ kilmé ré, nijba, na bay lê habré a kemnañ kilmé ði. Ju gey bi jeré kemnañ kilmé ré ba? Iyôn ba, ken li ança dôri bi bay ay kebrenge. ⁴ Wôsa kilmé na, na bay jé ka Emen ka mô bi ciré dôbênge ibiyare bôrjge a bi kené lij ança dôri. Hena kené li ança habijn na, ken kemnaji wôsa tôo to Emen biji ré pôrinje hen na, na ðejn iyôn né. Kilmé bay ka hen, na bay jé ka Emen ka a perê bay lê habré gelijnji bô tarê wo Emen. ⁵ Iyôn ba, hena kené bijn kilmé bay ka hen kwôlê ba, na wô gerijn bô tarê wo Emen mera ré, nijba, ken biji kwôlê ermijn mega wo ré na geré wo dôri.

⁶ Na tôri bi wo hen ana kené têbijn wôgê men hen, wôsa Emen ði *bay enjé wôgê bay ka hen bi ré li jé wo dôri. ⁷ I i ba, ken biri angari ka gengijn sari sari. Bijnge bay enjé wôgê, wôgê woji men, bay enjé angan sa iyére ba, ken biji angaji men, kwo nêem bê kwôlê ba, ken biri kwôlê a men. Ka nêem bi kené kemnañ tiniji ba, ken kemnañ tiniji men.

Na perijnge yerna

⁸ Dêŋge talare to kwôni yi sarŋge a ré, niŋba, bi telay peré dema ré yi sarŋge a dî. Kwôni wo pur megari ba, li na tôô to Emen dô dô jêd hen. ⁹ Tôô to Emen kôl iyôŋ ba: Jeré wogé tam megam ré men, jeré deré temare ré men, jeré gemsê ré men, jeré li tu bôriyare ré a men. Tôô hende to hen naŋ tôre to baa hen daŋ na bô hende to pôn hen, kôl iyôŋ ba: Pur megam mega wo ju periŋ yem iyôŋ. ¹⁰ Kwôni wo pur megari ba, a liri habré ré niŋ. Ôbi a, hena jeré pur megam ba, ju li na tôô dô dô jêd hen.

Merêŋge sa têŋge a wô hera wo Krist

¹¹ Lêŋge hen iyôŋ damaŋ a wôsa ken hôn wulê wo nana mô bô a hen. Haw hen na, ken eŋgiŋ tô kum a wôsa wulê wo Emen a gôliŋ naŋ na hen baa dâ gôliŋ kirina na nana biŋ bôrna sa Jêsu Krist a hen. ¹² Haw hen kirin ka hendi ca erê niŋ, aŋ na kirin ka peranŋi a gasê niŋ. Iyôŋ ba, bi jé lêreŋge yi kwo kirin ka hendi ré niŋ men, perênaŋge aŋgaŋ maŋê ka kirin ka peranŋi a bay ka hen a men. ¹³ Bi jé lêrena yi kwoŋ derôre mega biŋé ka ré mô kirin ka peranŋi a iyôŋ dîba, na mô wô lamê ré men, wô yê care kwoyriŋ ré men, na li aŋgaŋ iyôŋ a tôŋ hen né men, na yiŋge iyôŋ a tôŋ né men, na merêŋge wô naŋare ré men, na lêŋge terbêre ré a men. ¹⁴ Bi Kelma Jêsu Krist a yé mega aŋgaŋ maŋê kaŋge iyôŋ men, bi doy lê aŋga habiŋ ka yi bôŋge a hen bi dô néerŋge ré a men.

14

Jô kwôlê sa megam a ré

¹ Yênen, berêŋge kwo iya tô ayê bôô wori a hen yerŋge a dîba, ken nariŋ naŋ dî sa ermé wori a ré. ² Kwôlo gengiŋ sa aŋgaŋ emê na, ka pônî erem mega wo emê aŋga pônî ré jôriŋ né aŋ bay ôm are kê m mera. Niŋba, ka iya tô ayê bôô woji a ba,

lêê na ma kelin mera. ³ Iyôŋ ba, kwôni wo ôm are kê m hen na, bi bô kwo dô tu emê hen mega wo ré na ani ré iyôŋ né men, kwo dô tu emê hen kôba, bi jô kwôlê sa kwo ôm are bôm bôm hen né, wôsa na Emen a biri yiri a hen. ⁴ Iyôŋ ba, jôbi ju na i a jeré jerê kwôlê sa mana wo kwôni a ba? Hena ôbi ré dêbe geraŋ sa jé wori a, ré kuriŋ kôba, na ôbi sari a kelê dî. Ôbi a dêbé geraŋ wôsa Kelma ôriŋ naŋ néé woŋ geriŋni.

⁵ Biŋé ka pônî erem wo wulê kê m ré geliŋ niŋba, ka pônî erem wo wulê wo pônî ré dê megari. Iyôŋ ba, bi i i ba, bi bi bôri sa ermé wori a wori a mega wo ré na aŋga dôri kaŋ lê. ⁶ Ôbi a, kwôni wo ré erem mega wo wulê wo pônî ré geliŋ gay naŋ megêri na, ôbi li hen iyôŋ ayiŋ na kibi Kelma wona men, kwo ôm are kê m hen na, ôbi li hen iyôŋ ayiŋ na kibi Emen men, wôsa ôbi liri dosé wô emê bi wo ôbi biri hen. Men, kwo dô tu emê hen na, ôbi li hen iyôŋ ayiŋ na kibi Emen wôsa ôbi liri dosé wô emê bi wo ôbi ôm hen. ⁷ Ôbi a, hena kwôni perêrna na, ré mô tu geŋ ba, mô na wô sari ôbi gaŋ mera né men, kwo ma kôba, ma na wô sari ôbi gaŋ mera ré a men. ⁸ Hena nana mô tu geŋ ba, nana mô biŋ na Kelma, a hena nana ma kôba, nana ma na wô biri na ôbi men. A hena ré na temare, merê tu geŋ, kôba, nana ka Kelma kê m. ⁹ Wôsa Jêsu Krist ma aŋ ji si kampê bi dîré yiŋ Kelma sa ka mô tu geŋ a men, sa ka ma a a men. ¹⁰ A hen iyôŋ ba, wô mi a jeré jô kwôlê sa yênem a men, ju bôri mega ani ré hen iyôŋ a men ba? Nabay naa saa erê dîbé tumô Emen a kê m aŋ ôbi a jerê kwôlê sarna.

¹¹ Na mega wo liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba:

«Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, nôbi Kelma Emen, gawré kê m a sa cibé gubarji tumôn a

aŋ a ayê keben ené na Emen.»

12 Iyôn ba, na i i kôba, a derê tô kwôlê wori nañ kibri tumô Emen a.

Li bi yênem kurij né

13 Mega wo hen iyôn na, na jerênge kwôlê sa megêrna ré men, gengênge bi ken li ani kani ka a lê añ bay a lê têrij hen né a men. 14 Nôbi wo ena kwo Kelma Jésus hen na, en hôn dô san a wo añañ emê kani ka *kagem ré nañ, a hena kwôni ré erem mega wo emê wo pônî ré kagem ba, are bay ka hen kagem na tiri a men. 15 Hena jeré mène bô megam wô kibi emê wo ju ôm hen na, yi mega wo jeré geyri ré iyôn. Mène yênem wo *Krist ma wô sari men hen wô sa añañ emê hen mera ré. 16 Jôbi ba, ju bô mega wo ré dô tum a nîba, hena gawré réé berê mega ré na ka habij na, ju li ré. 17 Emê iyére to Emen yi na wô sa añañ emê ré men, wô sa añañ yê ré a men, nîba, yi na wô lê añañ derôre men, erê jalê perêrna men, lê yi derê a men, bay a na añañ Tunu toñ hendi bô bôré bi nana li. 18 Hena kwôni ré li jé bij Krist hen iyôn na, dôrij Emen men, dôrij gawré a men.

19 Iyôn ba, na li na añañ a lê añ bô jalê a yij perêrna hen men, ka a lê nañ gawré añ bi ayê bô wô wôji ré ôrij tumô hen a men. 20 Iyôn ba, yênen, mène jé wo Emen wô kibi añañ ju ôm hen né. Añañ emê kani ka kagem ba, nañ haji, nîba, hena megam réé kurij wô kibi emê wom bi wo hen na, ju li na têrij. 21 Añañ dôri na, na wo jeré ôm tanare ré men, jeré yi care ré men, jeré li ani kani ka a lê añ yênem a kurij bô têrij a hen né a men. 22 Hena jeré erem wo are kêmba, jeré emê senge, réba ka pônî ré yi emê ré kôba, bi ermé wom sa are bay ka hen na, bi kenbay nañ Emen a henê mera. Ôbi a, kwôni wo ré ða lê are añañ bôri ré dôyrêri ré na, yiri a dôri. 23 Hena kwôni ré ôm are añañ ré meremné na, kwôlê ðiri wôsa ôbi

li na nañ geré wo ayê bô ré. Añañ yôn yôn ka nana li nañ geré wo ayê bô ré hen na, na têrij.

15

Li añañ dôrij megêm

1 Ôbi a, nabay ka néerna ré ya tô ayê bô a hen na, naa lêngge nañ ka iya hen sa añañ néji hen ðiba, naa lêngge añañ derêna lê hen mera ré. 2 Bi i i kôba, li añañ dôrij megêri wô derê wôji añ bi ayê bô wôji ré ôrij tumô tumô. 3 Wôsa *Krist na woge lê añañ ré dôri dôbi ré nîba, na mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Hare to bay tuurem hen na, ban na nôbi san a.» 4 Kwôlo kêmba wo lij bô magtubu to Emen a hen na, lij hen iyôn bi ré geléna kwôlê wôji tiri. Kwôlo Emen bi wo hen na, béna ulê bô men, dôbêna ibiyare bôrna men, añ bi nana ðij bôrna sara men. 5 Bi Emen wo na hanê ulê bô men, hanê dôbê ibiyare bô ðijé a men hen na, bi li bi ken bij pôn perênge a men, ken lij mega wo Jésus Krist na lij hen iyôn men. 6 Añ bi kenbay kêmba ken bij tôornge pôn heramij Emen wo na Iba Kelma wona Jésus Krist hen.

Béré Kwôlo Dôri wo uwôlij bij ðijé ka na Jubné ré hen

7 Iyôn ba, bi i i kôba, bi ðu yêni yiri a mega wo Jésus Krist na beréna yiri a hen iyôn men, lêngge hen iyôn añ bi ðijé ré heramij Emen. 8 Na tu kwôlê a ené kelênge hen, Jésus Krist sa yi mana wo Jubné bi ðiré lij añañ Emen na genge ðiré lê hen añ gelji wo tôo to Emen na ré ay bij môpêrji hen na, ôbi ré ðebe sa têri a baa ya. 9 Men, ôbi sa bij ka na Jubné ré hen kôba, ré heram Emen wô kibi lê derê wori. Mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na tôri bi wo hen añañ ené heramem perê ðijé men, na ayê kem nañ kurôn a men hen.»

10 Magtubu hende to hen hô kôl iyôn ba:

«Kenbay kap Jubnê ré hen na, lêngge yi derê nap ðiné ka Emen.»

11 Magtubu hende to hen kôl kirij ka pônî a kôl iyôn ba:

«Kenbay kêm kap Jubnê ré hen ayênge kibi Kelma men, bi ðiné kêm ay kibri a men.»

12 *Ôbi kibi Emen *Esay kôba na kôl iyôn ba:

«Kunja Jésé ré sa apan a yé kelma wo ðiné ka na Jubnê ré hen apan bay ré sa dé bôrji sari a.»

13 Emen wo na hanê bôrnge wo ken ðî sari a hen na, bi bi yernge derênge kwôy kwôy men, bi béngge bô jalé a men, nap geré wo ayê bô wongge. Na hen iyôn a, bôrnge wo kené ðî sari a bi wo hen ré ôrij tumô tumô nap néé wo Tunu top hendi bô bôrê.

Pol kôl kwôli jé wori

14 Yênen, en hôn dô san a wo kené na ðiné ka lê derê ré wôn bôrnge men, henê are ré wôn bôrnge dô men, kené nêmen gelij yernge are a men. 15 Nijba, kwôlo gay gay wo en kôl bô magtubu tiné a hen na, en kôl dad a ta apan bi ené jebij tô bôrnge sa anja pônî a. En kôl hen iyôn wô kibi anja dôri ka Emen li ben hen, 16 ôbi ðén bi ené yi mana wo Jésu Krist perê ðiné ka na Jubnê ré hen men, en ay yen yôd bij Emen wô uwôlij béré Kwôlo Dôri wori a men. En uwôl béré bi wo hen bij ðiné kap Jubnê ré hen, bi bay ré yij mega anjan bê kwôbe ka dôrij Emen ka Tunu top hendi bô bôrê bi yi gay biri hen iyôn. 17 Mega wo en bij nap Jésu Krist hen iyôn na, yen yén sa jé wo Emen wo li hen. 18 Hena kwôlê wônî wo ené kelé ré ya ba, na kelé na kwôli anja Jésu Krist li nap geré wupê hen. Ôbi ben bi ené erap nap ðiné ka na Jubnê ré hen tumô Emen a apan bi bay ré biri kwôlê. Ôbi li nap geré kwôlo en

kôl hen men, nap anja en li hen a men. 19 Ôbi ben néé en lij giné wo gay gay men, Tini Emen kôba, gel néé wore a men. Ôbi a, ené uwôlij béré Kwôlo Dôri wo gengij sa Jésu Krist nap kirij kirij bij ðiné ayij tôri Jérusalêm a kwôy Iliri a hen. 20 Béré Kwôlo Dôri bi wo hen na, na en uwôl na kirij ka kwônî dô kwôli Krist tumô ya ré tô hen. Na en gey ulé na kirij bay ka iyônggi a hen, wô wo ma ené erê delmi jé wo kwônî wo ðangi.

21 En li hen iyôn bi ré bij nap kwôlo magtubu to Emen a na kôl kôl iyôn ba:

«Biné ka kwônî na dôri kwôlo gengij sari ré tô hen kôba, a giili men, ka kwôli na kurij marji a ré kwôy hen kôba, a henê tô Kwôlo Dôri bi wo hen men.»

Pol kôl kwôli erê kergare tori to ða sa erê Rôm a hen

22 Yênen, ôbi a, têê kwône ené uwôn geré ôrij gelênge ré hen. 23 Haw hen jé wo na ðuren sa iyére hende to hen apan na jôren erê hen na, en li kô nij. Li elê kwône wo en genge ené erê gelênge. 24 Apan kirijna na sa erê Êspan a na, na sé si sarnge apan na wulê sem nap ken dema bôn ré kurij tông tô. Men, en gey bi kené li nap en sa erê kergare tiné to Êspan a hende to hen a men. 25 Nijba, kwo haw hen ba, na erê Jérusalêm a nap jé wo ðiné ka Emen ka yan pa dem. 26 Wôsa bay ayê bô ka Maséduwan nap ka Akay genge ciré wôgê are lij ðiné ka Emen ka pônî ka Jérusalêm kap bay nimré hen. 27 Bay a hena nap bôrji a ré genge ðiba, na kwônî a kôlji ré. Apan ðôd kôba, bay ré lê hen iyôn. Mega wo Jubnê kap bay ayê bô na li nap ka na Jubnê ré hen nap anja gengij sa Tunu hen iyôn na, dé wo ka na Jubnê ré hen kôba, bi biji ari upérji men. 28 Kirijna en ôrij nap anjan

wôgê bay ka hen biji nij na, na erê gelênge pa dema ené erê kergare tijê to Êspan hen tô. ²⁹ Kirija na sa erê gelênge na, Krist a terê kibri damañ sarñge a nañ geré wujê.

³⁰ Yênen, sa kibi Kelma wona Jêsu Krist men, sa kibi Tunu to li añ nana perij yerna hen a men na, en uwôlênge bi kené jôgen uwôlê Emen men, kené uwôli yij kum né wô san a men. ³¹ Añ bi bijé ka Judé ka bi bôrji sa Jêsu Krist a ré hen, ré gelen gusij né men, bi aña ené ôrij bij bijé ka Emen ka Jérusalêm a hen ré dôrji a men. ³² Iyôn ba, hena Emen né uwôlen sara men ba, na bij unênge nañ yi derê añ na erê derê bul dê iyôn iyére tonje a. ³³ Emen wo na hanê bô jalê wo bijé hen, bi ba nañ ken kê. Amên, bi yi gelij hen iyôn.

16

Dôsê to Pol lij bijé ka pôni ka perê hen

¹ Na derênge kwôli yêrena Pébé toñ hendi jé to bô églis to Sênkré a hen derê ken toy. ² Kirija hende a bij iyére tonje a ba, ken bure yerñge a dô nañ hini Kelma wona mega bay ayê bô ré lê hen iyôn. Aña kê ka nañne ba, ken li nañ tu sara wôsa hende na iyore to li nañ bijé kwône men, nôbi kôba, hende li nañ en a men.

³ En lij si Prisil nañ kurôre Akilas dosé, bay na megên kañ bay jé ka Jêsu Krist. ⁴ Kirija bijé na gelen gusij tu temare a hen na, bay a na sa gôlij nañ en men, bay kôl iyôn ba, ré na temare kôba, ciré lê nañ en a men. Ôbi a, ené liji dosé damañ wô aña bay li hen añ na nôbi a liji dosé hende to hen penen né, nijba, églisnê kê ka bay ayê bô kañ Jubnê ré hen kôba, liji dosé men. ⁵ En lij églis to dañ iyére toji a añ tebe Emen hen dosé men, en lij Epaynêt woñ melapnen hen dosé men. Ôbi a na ôbi ayê bô wo tumô bô emê wo Asi a. ⁶ En lij Mari to

merên wô sarñge hen dosé. ⁷ En lij si Andronikus nañ Juniyas ka na balên hen dosé men. Na megên ka bay na perêni pôn men, bay na bay jé ka Jêsu Krist ka bijé hônji dô hen men, bay na bijé ka na bi bôrji sa Jêsu Krist a tumôn a men.

⁸ En lij Ampliyatus woñ melapnen tô Kelma wona hen dosé. ⁹ En lij Urbên megarni woñ ôbi jé wo Jêsu Krist hen dosé men, en lij melapnen Stakis kôba, dosé a men. ¹⁰ En lij Apêlê wo bay na séeli añ na dëbu sa têri a tô bê bô wori sa *Krist hen kôba, dosé men, bijé ka iyé Aristobul a kôba, en liji dosé men. ¹¹ En lij Hérodiyôn wo na gôbren Jub hen dosé men, bijé ka iyé Narsis a ka na ka Kelma wona hen kôba, en liji dosé men. ¹² En lij si Tripên nañ Tripas ka li jé damañ bij Kelma wona hen kôba, dosé men, en lij yêrena Pêrsid to li jé damañ bij Kelma hen kôba, dosé men. ¹³ En lij Rupus gawra wo Emen wo kwari nañ tô jé wo Kelma hen dosé men, yori to yi mega yon iyôn hen kôba, en lere dosé a men. ¹⁴ En lij Asinkrit men, Plégon men, Hêrmês men, Patrobas men, Hêrmas men, bay ayê bô kê ka nañ ci hen dosé a men. ¹⁵ En lij Pilolôg men, Juli men, si Néré nañ yêri men, en lij Olympus nañ tô bijé ka Emen kê ka nañ ci hen dosé men.

¹⁶ Lijge dosé pôn pôn kê nañ yi derê men, églisnê ka Jêsu Krist kê ka na kôba, lênge dosé a men.

Gerjê yêgê maa

¹⁷ Yênen, en kelênge ca bi ken bô bijé kañ bay kañê Kwôlo Dôri wo na ken bi bôrñge sara tumô nij hen dô. Na hen iyôn aña bay ré li añ karipare yi perê bijé hen men, bay li añ ka pôni herij a men hen. Iyôn ba, ken dô yerñge yirji a añ. ¹⁸ Gawrê bay hen iyôngi hen na, liji na jé wo Kelma wona Krist ré, nijba, bay li jé na wô bôrji mera men, bay lam bijé ka kwôlê woji wôni nañ hen nañ kibriji wo dôri

hen men, naŋ kwôlê woŋ layê kirij hen a men. ¹⁹ Kwonŋe kenbay ba, bijnê kêm hôn wo kené bijn Kelma wona kwôlê nij. Ôbi a, yen ré dôren gaŋ wô sarŋge hen, nijba, en gey bi kené melên aŋ bi kené lij aŋga dôri dîba, kené bijn naŋ aŋga habij né. ²⁰ Emen wo na hanê bô jalê hen a sa mênê néé wo Sidan, aŋ baa da wo ka sa gôlij sari nij.

Bi bô derê wo Kelma wona Jêsu Krist baa naŋ ken.

²¹ Timoté wo li jé naŋ en hen lêngge dosé men, si Lusiyus naŋ Jasôn naŋ Sosipatêr ka na balên hen kôba, lêngge dosé men.

²² Magtubu hende to Pol béŋge hen na, na nôbi Têrtiyus a lê hen. Aŋ nôbi bi kôba, en lêngge dosé naŋ hini Kelma men.

²³ Gayus wo en mô iyére tori a hen lêngge dosé. Bay ayê bô kêm era sa tebe Emen na iyére tori a. Erast, ôbi gemé lari wo sa iyére hen, bay naŋ yênena Kwartus kôba, lêngge dosé men.

²⁴ [Bi bô derê wo Kelma wona Jêsu Krist baa naŋ ken kêm. Amên, bi yi gilij hen iyôŋ.]

Pol ay kibi Emen

²⁵ Ayênaŋge kibi Emen wôsa ôbi nêmen wo a béŋge néé bi kené dibij iyére tô ayê bô woŋge a. Na mega bi wo en kôlij bijnê gaŋ gaŋ kirijna en uwôlij béré Kwôlo Dôri wo gengij sa Jêsu Krist hen. Men, na naŋ geré Kwôlo Dôri bi wo hen aŋa Emen na ré yêgij sa aŋga yi kini uwôbêrji a ca yeŋ hen men.

²⁶ Nijba, haw hen, ôbi yêge sari nij naŋ kwôlo bay kibi Emen na kôl gengij sari hen. Ôbi a, kwôlê bi wo hen ré ôm naŋ kirij kirij perê bijnê mega wo Emen na ayij tôô bi bijnê ré bi bôrji sari a men, ré biri kwôlê a men hen iyôŋ.

²⁷ Ayênaŋge kibi Emen wo na ôbi tu melênê pôn nêŋ hari hen. Wô kibi Jêsu Krist ná, bi ayê kibi yi wô sari naŋ elê elê. Amên, bi yi gelij hen iyôŋ.

**Magtubu to tumô to
Pol li bij
Kworêntijê
Kwôlo kôl kwôli
magtubu to Pol li hen**

Kirijna Pol ôrij kergare tori toj ulê béré to téé wôô hen na, ôbi li geserê môj kibi marge sa iyé grêknê to bay uwôgere Kworênt hen. Eglis to ôbi dî tôre ya hen na, na bijé ka ca, ba na hôn Emen né hen a kwônê ya. Bay na gawrê ka ari upérji gap né.

Kworênt na sa iyére to ari upére damañ, wôsa hende yi na kibi cér a, añ bato erañ nañ anğañ gara mê mê ya men, jengâ yé dô tô bijé men, ari lê ka gel tô yé wo gawrê kwône ya men, bay henê are nañ lê emen kwône a men. Nijba, yij yijare toj iyôn a tôn hen kôba, ô nañ tôre men. Añ kamañ ka ay bôrji haw hen na, are gay gay na ka dôyrêji, añ na ôbi a, Pol ré anğe gap wô sarji hen.

Kirijna Pol dîji añ, añ ô ta nij menba, cêgê menba, ôbi toy kwôlo gay gay wo bay kôli gengij sa bay ayê bôô bay ka hen. Añ na kwôlo sun kirij gap. Na ôbi a lê Pol aña, ôbi ré lij magtubu têê pôrbu biji hen. To wôô hen ba, yi bô Magtubu Tôô toj Bijare to Kôrbi a ya. Tô to baa hen na, kwôle kôlij bô 1 Kworêntijê 5: 9-13 men, bô 2 Kworêntijê 2: 3, 7: 8 men. Magtubu to wôô to bô Magtubu Tôô toj Bijare to Kôrbi a hen na, Pol li na kirijna ôbi ôrij kergare tori toj ulê béré to têê subu hen. To pôn hen ba, ôbi li na kirijna ôbi na ná Epês a men (1 Kworêntijê 16: 8) to têê wôô ba, na ka pônî kôl ré na Epês a sôn men, ka pônî kôl ré na Maséduwan a men.

Sapitre 1: 1-9 bô magtubu to tumô to Pol li bij Kworêntijê hen na, kôl na kwôli dosé to ôbi liji men, uwôlê wo ôbi uwôl Emen lijni dosé hen a men. Sapitre 1: 10-4: 21 hen na, Pol kôlij Kworêntijê ré

dî tô karijare toji baa. Sapitre 5 hen na, Pol kôlji bi bay ré dage bay yijare toj iyôn a tôn hen perêrji a añ. Sapitre 6: 1-11 hen na, ôbi kôlji bi bay ré kangij yirji tumô bay emê sa iyére a ré. Sapitre 6: 12-20 hen na, kôl na kwôli anğâ Kworêntijê ré ay yirji lij têrij né. Cêgê dema ôbi ré uwôlji kwôlê sa kwôlo gay gay wo bay na enğereri hen tô. Sapitre 7 na, kôl na kwôli enğé yi. Sapitre 8: 1 - 11: 1 hen na, kôl na kwôli emê tanare to bay tibij kamrê hen men, kwôli anğâ bay ré li gengij sa dayrê kamrê nañ Emen hen. Sapitre 11: 2-34 hen na, kôl na kwôli bay ayê bôô nañ emê wo Kelma. Sapitre 12-14 hen na, kôl na kwôli gwosoy jé lê wo Tunu toj hendi bô bôré a bé. Sapitre 15 hen na, kôl na kwôli jê sé kamrê wo bijé ka ma. Sapitre 16 hen na, ôbi duu kibi magtubu tori hende to hen nañ kwôlo gay gay wo yi ya. Perê kwôlê bi wo hen na, na kwo gengij wôgê are men, anğâ Pol genge dîré lê men, kwôli dosé to ôbi liji a men.

Gengij sa kwôlê bi wo kêmen hen na, *ôbi jé Pol iyêlji na nañ tôri to dami. Ôbi gelji mega wo bê bôô pôn sa *Krist a a ré lê añ kwôlê bi wo hen ré panij. Men, peré yi ré na anğâ dami gôlij tô anğâ baa hen kêmen men (Sapitre 13).

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi Pol, wo Emen uwôgen bi ené yi *ôbi jé wo Krist Jêsu nañ bô geyé wori hen. Nibay nañ yênena Sôstên ² a lê magtubu hende to hen bij églis to Emen to sa iyé Kworênt a ka ôbi dîji gay sa kibi bijare toji nañ Krist Jêsu, añ ré yiji bay bô bôré nañ bijé kêmen ka mô nañ kirij kirij, añ uwôge hini Kelma woji Jêsu Krist wo na kwoni men hen. ³ Bi bô derê nañ bô jalê wo Ibarna Emen nañ kwo Kelma Jêsu Krist baa nañ ken.

Terê kibi wo tô Krist a

⁴ En lij Emen wupê dosé kwôy kwôy wô sarjge. Ôbi li dô nañ ken

sa kibi bijare to ken bij naŋ Jêsu Krist hen. ⁵ Sa kibi bijare to ken bij naŋ Krist Jêsu hen aŋa Emen né bêngge ari upé kêm hen. Ari upé bay ka hen ka pôni a na: henê kwôlê men, henê aŋga gay gay hen a men. ⁶ Derê tô kwôlo gengij sa Krist dôbe hanêri perêrŋge a. ⁷ Aŋ kirijna na ken mô kerem gem wulê wo Kelma wona Jêsu Krist wo na nini gelêŋge hen rée heraj hen na, tijay ani kani ka gengij sa Tunu lêŋge ré. ⁸ Men, ôbi a gerêŋge tô ayê bôo wongge a kwôy aŋ bi kené yij bijé ka kwôni uwôl kwôlê sarji a ré, sa to Kelma Jêsu Krist a heraj wô jôrij kwôlê sa bijé hen. ⁹ Emen na ôbi bôo pôn, aŋ na ôbi a uwôgêŋge bi kené bij naŋ Kemari Jêsu Krist Kelma wona hen.

Karijare to yi bô églis a

¹⁰ Yênen, en uwôlêŋge naŋ hini Kelma wona Jêsu Krist bi kwôlê wongge ré bij men, bi karijare ré naŋ perêŋge a a men, nijba, bi kené bij pôn yôd naŋ ermé wongge men, naŋ aŋga ken genge hen a men. ¹¹ Wôsa yênen, en toy kwôlê wongge kibi bijé ka iyé Klowé mega wo karijare ré yi perêrŋge a.

¹² Kwôlo en kôl hen na, en toy mega wo i i kôba, ré kôl dîré na kwo Pol dî men, dîré na kwo Apolôs dî men, dîré na kwo Piyêr dî men, dîré na kwo Krist dî a men. ¹³ Hen ba, ken erem mega wo Krist ré karij kwône hen iyôŋ ba? Na Pol a ma wô sarŋge sa gurô tagelê hen ba? Batêm to bay na lêŋge hen ba, na naŋ hini Pol ba?

¹⁴ En lij Emen dosé wôsa kwôni wo en liri batêm perêŋge a hen ba, naŋ. Na si Krispus naŋ Gayus mera a na ené lij batêm, ¹⁵ aŋ bi kwôni ré kôl ré na naŋ hini Pol a bay ré lêŋge batêm né. ¹⁶ Di jan, en gôrbij, bijé ka bô iyé Êstêpanus kôba, na en lij batêm men, nijba, tô ka baa hen na, en hôn wo ené lij kwôni wo dangi batêm né. ¹⁷ Wôsa Krist na joon wô lij bijé batêm né, nijba, na wô ulê

béré Kwôlo Dôri wori naŋ gwosoy kwôlê wo gawra ré, aŋ bi ré li aŋ temare to Krist to sa gurô tagelê hen ré yi aŋga beray mera ré.

Jêsu Krist na néé men, tu melênê men wo Emen

¹⁸ Béré wo gengij sa temare to Krist to sa gurô tagelê hen na, yi na aŋga gali tu bijé ka ca mênê hen, nijba, nabay ka Emen dâ gôlij naŋ na hen na, temare to Krist na néé wo Emen. ¹⁹ Wôsa lij bô magtubu to Emen a nij kôl iyôŋ ba:

«Na mênê tu melênê wo bay tu melênê men, na mênê henê aŋga bay henê are a men.»

²⁰ Iyôŋ ba, na kwôli mi a nana kelê gengij sa bay henê are men, bay lère magtubu men, bay narijare kwôlê a men ka sa terare a nà nij ba? Emen gel mega wo tu melênê wo sa terare a nà, ré na kubrare.

²¹ Emen naŋ melênê wori na gey bi bijé ka sa terare a ré hônij naŋ melênê woji ré, nijba, ôbi gey gôlij naŋ bijé ka bi bôri sa kwôli wo nini uwôl béreri aŋ bay bô mega kwôlo gali hen. ²² Wôsa Jubné gey na aŋgaŋ ginê nijba, Grêknê ba, gey kwoji na tu melênê. ²³ Nijba, nibay nini uwôl na béré kwôlo gengij sa Krist, kwo Emen dôri hen wo ma sa gurô tagelê hen. Béré kwôlê bi wo hen na, yi na mega kwôle wôŋ tiiré kirij tu Jubné men, na kwoŋ galê tu Grêknê a men. ²⁴ Nijba, bijé ka Emen uwôgeji ka na Jubné men, Grêknê a men hen na, na Krist a na néé wo Emen men, tu melênê wori a men. ²⁵ Wôsa aŋga bijé bô mega kubrare to Emen hen na, na aŋgaŋ tu melênê ka gôlij sa tu melênê wo gawré men, aŋga bijé bô mega iya wo Emen hen kôba, na néé wo gôlij sa kwo gawré a men.

²⁶ Yênen, kenbay ka Emen na uwôgêŋge hen na, na kena si i ba? Wôsa naŋ ermé wo gawré na, perêrŋge a hen na, bay tu melênê na kwône ré men, bay néé kôba, na

kwône ré men, bijné ka damné kôba, na kwône ré a men. ²⁷ Nijba, Emen pô anğa bijné bô mega anğa gali hen, uwôlij tayre sa bay tu melênê a men, ka bay bôrji mega ré iya hen uwôlij tayre sa bay néé a men. ²⁸ Ôbi ay anğa dê ka sa terare a nà, ka bay bô mega ani ré, réba ka bay kañ a men hen, bi ðiré mênij ka bay bô môñ ré na ka dôri ði hen. ²⁹ Añ bi tumô Emen ba, kwôni ré ðij denğôri ré. ³⁰ Nijba, Emen dayênge nañ Krist Jêsu kwo Emen ðiri mega tu melênê wona iyôn hen. Na sa kibri aña nana yij bijné kañ derôre men, ka yi nañ jeñğêrji men, ka mô sarji senge a men hen. ³¹ Iyôn ba, lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kwôni wo gey dê denğôri ba, bi di wô sa kibi anğa Kelma li hen ði.»

2

Ulê béré kwôli Krist wo na ma sa gurô tagelê hen

¹ Yênen, kirija nôbi na en bijn iyére tonje a na, na en uwôl béré kwôlo Emen wo yi nañ kini uwôbêri a hen, na nañ gwosoy kwôlê wôni ré men, na nañ tu melênê wôni ré a men. ² Wôsa tumô dema ené ôrij perêrñge a tô na, na en genge ené erê kelênge kwôli ani kani ka ðangi a ré, nijba, ené kelênge na kwôli Jêsu Krist men, kwôli temayri to sa gurô tagelê hen a men mera. ³ Kirija na en ôrij iyére tonje a hen na, en iya men, kemnare lèn añ en wuré a men. ⁴ Na en iyêl men, gelênge men nañ kwôlê wôñ tu melênê wo gawré wôñ biyê kirij hen né, nijba, anğa Tini Emen li hen na, gel na wo kwôlo na ené kôl men, gelé wo na ené gelênge men hen na, ré na nañ néé wore. ⁵ Añ bi kené bijn bôrñge sa *Krist a nañ tu melênê wo gawré ré, nijba, wô sa kibi néé wo Emen.

Tu melênê wo Emen ði

⁶ Nijba, nibay nini gilij bay ayê bô ka gese hen, tu melênê nijba, na tu melênê mega kwo sa terare a nà ré men, kwo kilmé ka sa terare a nà ka ca, mênê hen né a men. ⁷ Nijba, nini gelênge tu melênê wo Emen wo nà ná anğa na yi kini uwôbêrji a tu gawré men, na tu melênê wo Emen na genge wô hini emê wona ca tumô dema tô terare na ré ðij tô men. ⁸ Tu melênê bi wo hen na, kelma wôni wo sa terare a nà, wo na hôn ba, nañ wôsa hena bay na ré hôn ba, bay henañ ré béré Kelma ôbi hini emê hen ré. ⁹ Nijba, lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Anğa tu kwôni na gel ré kwôy men, maa kwôni na toy ré kwôy men, ka bô kwôni na erem sara ré kwôy a men hen na, na are bay ka hen aña Emen né bu sa têrji wô bijn bijné ka piiri hen.»

¹⁰ Na hen iyôn a, ôbi ré bi Tini jô turna sa anğa na yi kini uwôbêrji a hen, wôsa Tini hende to hen a kebê ðogé are kêm men, ðogé ermé wo Emen kêm a men. ¹¹ Wôsa gawra hôn anğa yi bô megari gawra ré, nijba, ôbi bi a henê ermé wo yi bôri a, mega wo hen iyôn nij na, kwôni hôn anğa gengij sa Emen né, nijba, Tini a henê ði. ¹² Na nana uwôn na tunu to sa terare a nà ré, nijba, na Tunu to Emen a jôñ añ bi nana hônij anğañ baliyare kêm ka ôbi béna hen. ¹³ Men nana kôl kwôli are bay ka a kêm hen nañ kwôlê wo gawré gel nañ tu melênê woji hen né, nijba, nini gilij bijné are nañ kwôlê wo Tunu bêni kibrini a hen. Na ôbi á, niné dô tô anğañ Tunu ka bijné ka Tunu mô bôrji a uwôn hen.

¹⁴ Nijba, gawra wo ôrij nañ Tunu ré ba, a uné anğa Tini Emen bi hen né men, ôbi hônji ré a men, wôsa are bay ka hen yi mega anğa gali iyôn tiri a, wôsa na Tini Emen a bé tu gawra jôrij sa derê are a. ¹⁵ Kwôni wo Tunu mô bôri a na, ôbi hôn derê tu are kêm añ ôbi ba,

kwôni a nê mê jerê kwôlê sari a ré.
 16 Wôsa lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«I a hênê ermé wo Emen ba?
 I a gili kwôlê ba?»

Nijnba, nabay nana ôrijn najn ermé wo Krist.

3

Manê ka Emen

1 Yênên, nôbi, ré ené iyêlênge mega ðijné ka Tunu to Emen mô bôrijn iyôn, nijba, en iyêlênge mega wo kené na ka sa terare a nà iyôn men, mega wo kené na kamré tô *Krist a iyôn a men. 2 Na en béngge na kuba a na kené yi dîba, na kwô ré, wôsa ken nê emê kwô ré tô. An haw hen kôba, ken nê né a sôn.

3 Wôsa ken yi mega ðijné ka sa terare a nà baa ya, wôsa kirijna terbére najn karijare yi perêrñge a hen iyôn na, gel na wo kené na ðijné ka sa terare a nà men, jé lêrenge ré ô najn ermé wo gawré a men. 4 Wôsa kirijna kwôni kôl «Nôbi ena kwo Pol» men, kwo pônî kôl ðiré na kwo Apolôs men hen iyôn ba, jé lêrenge yi na mega kwo gawré ka sa terare a nà iyôn né ba?

5 I a na Apolôs men, Pol men ba? Nijna manê ka Emen ka na gelênge geré ayê bôô, i ba najn jé wo Kelma biri biri. 6 Nôbi en ci, Apolôs wusu kam sara, nijba, na Emen a lê a ré si men, ðubu a men hen. 7 Iyôn nij na, ôbi cé na ani ré men, ôbi wusé kam na ani ré a men, nijba, Emen wo bi si men, ðebe men hen a na are. 8 Kwo ci men, kwo wusu kam men na, na gawré ka pôn an i i ba a upé anjan têbê sa kôbri wo gengijn sa jé lêri jé lêri. 9 Wôsa nibay nini li jé pôn najn Emen men, kenbay ken yi mega bô yagê wori iyôn men. Men, ken yi môj iyére tori to ôbi ði hen iyôn a men. 10 Najn bô derê wo Emen ben mega ôbi tu melênê wop ôbi dé iyére hen na, nôbi en ði tô iyére an kwôni wo ðanji a dé sara, nijba, i i ba, bi cubu tiri dô tô iyére

tori hende to ôbi ði hen. 11 Kwôlo gengijn sa dé tô iyére na, kwôni a nê mê dé tô iyére to ðanji kwa ré nij, tô iyére hende to hen na, na Jêsu Krist. 12 Kirijn ka pônî a ðijné ði iyére najn lôr men, lari men, keram wo dôri a men, men ka pônî ði najn gurô men, telare men, moo a men. 13 I i ba, jé lêri a sa yé tu wolé Wulê wop jerê kwôlê a. An Wulê bi wo hen na, tare a sa gelé derêrji najn habêrêrji. 14 Hena kwôni ré ði iyére ba, na sa tôre to na ðijn hen nij an gôlijn tare hen nij na, ôbi a upé sa kôbri. 15 Hena tare ré uwoy jé lê kwôni bi wo hen na, ôbi a upé sa kôbri ré, nijba, ôbi ba, a gelé nijba, yi mega kwo bay ré derari bô tare a iyôn.

16 Ken hôn wo kené na iyé Emen iyôn né ba? Men, ken hôn wo Tini Emen né mô bôrñge a a men iyôn né ba? 17 Hena kwôni ré mène iyé Emen na, Emen bi kôba, a mênêri men, wôsa iyé Emen na, yi najn jengêre an kenbay kena iyére hende to hen.

18 Bi turnge lamênge ré, hena kwôni ré bô yiri mega ðiré na ôbi tu melênê perêrñge a najn melênê wori wop sa terare hen na, bi yi ôbi galé dema ré yé ôbi tu melênê wop tiri tô. 19 Wôsa tu melênê wo sa terare a nà, na kubrare tu Emen a, wôsa lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Emen pô bay tu melênê najn gwosore toji gan.» 20 Men, hô lijn bô magtubu to Emen a kirijn ka pônî a kôl iyôn ba: «Emen hôn ermé wo bay tu melênê bay ka hen kê m, an ôbi hôn wo ermé woji bi wo hen, ré na ani ré a men.» 21 Iyôn nij ba, kwôni a dê dengôri wô sa megari gawra ré, wôsa are kê m na kanje. 22 Hena ré na, Pol, Apolôs, Piyêr, sa terare, merê tu geñ, temare, anja hawi, ka a era tô hen, are bay ka hen kê m na kanje. 23 Men, kena ka Krist men, Krist kôba, na kwo Emen a men.

4

Ôbi jé wo Krist

¹ Na hen iyôn na, bay rée berêni mega manê ka *Krist kañ bay berê sa kwôlo Emen wo na yi kini uwôbêri a hen. ² Iyôn ba, kwôni wo na ôbi berê sa are na, hal wo tumô wo nini gey yiri a na: bi li jé nañ bô pôn. ³ Hena kené jô kwôlê san a, hena ré na bay jeré kwôlê ka sa terare a nà a jeré san a kôba, dôlen nôbi ré, wôsa nôbi en jô kwôlê sa yen a ré. ⁴ En li ani kani ka ermé wupê a uwôlen kwôlê san a ré tô. Nijba, na ôbi bi wo hen a ené yij derôre hen né, wôsa na Kelma a jeré kwôlê san a. ⁵ Iyôn ba, jerênge kwôlê sa megênge a jug tumô ré tô, kwôy sa to Kelma a herañ a sa gelé aña na uwôbe kirij ka hendi hen nô men, a sa yêrê ermé wo bô ñijé hen nô a men, a sa hende to hen na, i i ba Emen a biri hini emê wo gengij sari sari.

⁶ Yênen, na wô sarñge a ené kôl kwôlê bi wo hen gengij san men, sa Apolôs a men hen, a bi kené hônij tô kwôlê bi wo hen mega nibay iyôn, ðiba kené ðage sa kwo lij bô magtubu to Emen a hen ré. Men, bi kené uwôyrij yernge kené na ka kwo na ði men, ka kwo hen ði men ré. ⁷ Wôsa i a na ðém jeré na kwo dami sa megêm ba? Aña ju uwôn hen na, ju uwôn na señge. A hena jeré uwôn na señge ba, wô mi a jeré ðij dençôm mega wo jeré uwôn na señge iyôn né ba?

⁸ Haw hen ken uyirê nij men, kena bay upé men, ken yi kilmé a men, nijba, nibay nini yi ré tô. Nijba, tiri ba, en gey bi kené ôm iyére dô añ nibay kôba, niné ôm iyére nañ ken men. ⁹ Wôsa en bô mega wo Emen né ðéni nibay bay jé kari bi niné yi geré ñijé ka bay jô kwôli temare sarji a hen iyôn. Añ nini yi ari lê wôrê ka sa terare a nà kêm men, tu *manê ka derômarañ a men, tu gawrê a men. ¹⁰ Nina bay galê wôsa niné na ka

Krist, nijba, kenbay ba, kena bay tu melênê tô ñijare tonje a nañ Krist, néérni nañ, nijba, kena bay néé, bay denéñge, menba, nibay ba, bay kañêni men. ¹¹ Kwôy kemnêñ kôba, kurôn lérêni men, kam dêrêni men, nini tôbrê gerñga are men, bay sêrêni men, iyéy yéreni kôba, nañ a men. ¹² Nini li jé nañ kôbrini woni wô abij yerni men, kirijna ñijé tirêni ba, nini tô kibrini sarji a a men. Kirijna bay geléni gusij ba, nini uwôl bôrni sarji a men. ¹³ Men, kirijna bay pôy kibrini ba, nini iyêlji kwôlo dôri. Añ nini yi mega gubij wo ñijé iyôn men, mega aña habij ðê kirij iyôn a men kwôy kemnêñ.

¹⁴ Kwôlê bi wo en kelênge kêm hen na, na wo tayre ré dêñge ré, nijba, en halênge na mega wo kené na kamnen ka en pirji iyôn. ¹⁵ Hena kené ôrij nañ bay sarñge dubu môj tô Krist a kôba, ðôd ba, ibareñge na pôn nêñ hari. Wôsa kirijna na en ulênge béré Kwôlo Dôri hen na, en yi mega ibareñge iyôn tô merê tu geñ tonje a nañ Jêsu Krist. ¹⁶ Ôbi a, ené kelênge bi kené yi mega nôbi iyôn men hen. ¹⁷ Na ôbi wo hen na, ené jéñ nañ Timoté wo yi mega keman wo en piri men, ôbi bô pôn sa aña Kelma men, ôbi a jebé tô bôrñge sa aña dô tumôn sa geré wupê a nañ Krist Jêsu hen. Bay a na aña en gelij ñijé nañ kirij kirij men, bô églispê kêm a men.

¹⁸ Añ ñijé ka pônli li geñ mega ené nêmé bij upéñge ré iyôn. ¹⁹ Nijba, hena bô Kelma ré gey ba, baa ða wo na bij upéñge hen ya. Añ na sa henê na ba, bay lê geñ bay ka hen ôrij nañ néé laba, na kwôlê woñ ðéñ iyôn mera ði ba? ²⁰ Wôsa kirijna Emen na ôbi sa kwôni na, kwôni bi wo hen ôrij nañ néé woñ lij are ðiba, na nañ kwôlê woñ kelê mera ré. ²¹ Na ba, ken gey na mi ba? Hen ba, ken gey bi ené era upéñge añ ené sa sêñge laba, ené era nañ peré men, baliyare a men ði ba?

5

Bijné ka bô églis a kañ bay yijn yijnare tojn iyôn a tôn hen

¹ En toy bijné kôl mega wo kwôni wo pôni perêrnge a hen ré li anğan hanê. Anğan hanê bay ka hen na, na wo ôbi yiirijn nañ tam ibari. Are bay ka ôbi li hen na, bay henê Emen né kôba, a lê hen iyôn né tô. ² Menba, ken uwôyrê yerñge na déñ iyôn réba ré kené meré nañ ja añ kwojn ôbi lê are bay ka iyôngi hen na, ré kené dagêri perêrnge a añ. ³⁻⁴ Kupê nôbi ba, hena ené kelañ nañ ken kôba, ermé wupê na nañ ken. Añ en jô kwôlê sa ôbi lê are bay ka iyôngi hen nijn nañ hini Kelma wona Jésus mega wo ené na perêrnge a iyôn. Kirijna ken dañ añ ena perêrnge a nañ ermé wupê hen na, néé wo Kelma wona Jésus a yé perêrnge a. ⁵ Kwôni bi wo iyôngi hen na, ken dîri kôbi Sidan a bi mène kurôngi yiri añ bi tini ré sa uwôn gelê Wulê wo Kelma a sa jôrijn kwôlê sa bijné hen.

⁶ Ken gel, ken di denğôrñge na déñ iyôn, wôsa ken hôn wo «Wubere ré dê iyôn kôba, ré wubu parin wo bay bulôn hen» né ba? ⁷ Bêñge wubere to cay to na têrijn hen añ, añ bi ken yijn gawrê ka séli mega parin wo bay bulôn wo wubere nañ bô a iyôn hen. Kena ka séli tiri a men, wôsa bay bi kwôbri Kema Kwormo wona lijn geserê wo bay uwôgeri *Pak hen. Kema Kwormo bi wo hen, na *Krist, kwo Emen dôri hen. ⁸ Kirijna nana li geserê wo bay uwôgeri Pak hen na, na lénge nañ bô habré ré men, nañ têrijn ré a men, wôsa bô habré na, yi mega mapa wo bay li nañ wubere iyôn, nijba, na lénge nañ bô wo séli men, nañ tu kwôlê a men, añ yi mega mapa wo bay li nañ wubere ré hen iyôn.

⁹ Bô magtubu to na en li béñge tumô hen na, na en kelênge kené bijn nañ bay yijn yijnare tojn iyôn a tôn hen né. ¹⁰ Kwôlê wo en kô hen

na, en kôl gengijn na sa bijné kêm ka sa terare a nà, ka na bay yijn yijnare tojn iyôn a tôn hen né men, bay geyé lari hen né men, gemsê hen né men, bay tibé kamrê hen né a men, wôsa hena henañ ré ré na iyôn ba, henañ kené nañê sa terare a nà. ¹¹ Nijba, kwôlê wo en kelênge hen na, na wo kené bijn nañ kwôni wo kôl dîré na yênenge ôbi ayê bôô, nijba, ôbi na ôbi wogé yébé men, ôbi geyé lari men, ôbi tibé kamrê men, ôbi nôm men, ôbi kwoyé men, ôbi gemsare a men na, na anğan emê kôba, ken ôm nañ dî ré.

¹²⁻¹³ Jerê kwôlê sa bijné ka na bay ayê bôô ré hen na, na kwôlê wupê nôbi ré. Emen a sa jerê kwôlê sarji a. Nijba, kenbay a sa jerê kwôlê sa ka na kañge hen ré ba? Wôsa lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Dagênge ôbi lê habré perêrnge a añ.»

6

Jerê kwôlê sa megam ôbi ayê bôô a

¹ Hena kwôlê ré yi perêrnge a ba, wô mi a kené ôrijn bijn bay henê Emen né dema ré jô kwôlê béñge dîba, ligi bay ayê bôô a ré ba? ² Ken hôn mega wo kenbay bay ayê bôô kené sa jerê kwôlê sa bijné ka sa terare a nà iyôn né ba? Iyôn nij ba, wô mi a kené nêm panê kam kwôlo yi perêrnge a hen né ba? ³ Ken hôn wo nabay nana sa jeré kwôlê sa *manê ka derômarañ a iyôn né ba? Iyôn nij ba, jerê kwôlê sa anğa sa terare a nà dema ré gelêna ba? ⁴ Kirijna ken ôrijn nañ kwôlê bi wo iyôngi hen na, wô mi a kené ô panê ligi bijné ka na ani ré bô églis a hen ba? ⁵ En kôl hen iyôn añ bi tayre ré denğe. Perêrnge a hen na, ôbi tu melênê wôni pôn iyôn kôba, nañ bi ré jô kwôlê perê yêneri a kwôy ba? ⁶ Na hen iyôn a, i i ba ré ôrijn nañ yêni tumô bay henê Emen a ré dema ré jô kwôlê béñge hen ba?

7 Na tayre to dami wo kené ôrij nã yernge tumô bay jerê kwôlê a. Wô mi a kené kañ geyé anã nã tô gerérji ré ka bay lénge hen a mera ré ba, men wô mi kené kañ bi bay ré gemsênge a men mera ré ba? 8 Tiri wori ba, kenbay ken li anã nã tô gerérji ré men, yênrênge kôba, ken gômiji a men. 9 Ken hôn mega wo bay bô habré ré gelé tu *emê iyére to Emen né iyôn né ba? Bi turnge lamênge né, wôsa bay yĩnare toj iyôn a tón hen men, bay tibé kamré men, bay wogé yébé megérji men, bay yĩnare nã megérji imjê men, 10 bay gemsare men, bay geyé lari men, bay kwoyé men, bay tiiré hare men, bay bégerem a men na, bay a gelé tu emê iyére to Emen ré ded. 11 Tumô ba, ka póni perênge a na li na hen iyôn hende to hen men, nĩba, bay pelénge añ ken yi nã jengênge bĩ Emen nĩ men, kena bĩné ka kwôlê dôrij sarji a nã néé wo Kelma Jésu Krist men, kwo Tini Emen wona a men.

Ayênge yernge ken uwôlij hini emê sa Emen a

12 Are kêm na kañ lê, nĩba, are kêm na ka dôri wô sarngé ré, men, are kêm na kañ lê, nĩba, na dé bi ani kani burem lemnare ré. 13 Anãñ emê yi na wô sa bô gawra men, bô gawra yi na wô sa anãñ emê bay ka hen a men, nĩba, Emen a sa mênêji wô bêm men, yi gawra yi na wô yĩnare toj iyôn a tón hen né, nĩba, yi na wô lij jé bĩ Kelma añ na Kelma bi a abêri. 14 Emen wo bĩ Kelma ji si kamjê hen na, a béna nabay kôba, na jê sé kamjê nã néé wori hen iyôn men.

15 Ken hôn mega wo yernge ré na kwa yi *Krist iyôn né ba? Iyôn nĩ ba, na ayê kwa yen wo na kwo Krist hen hô dayê nã kwo hende yĩ yĩnare toj iyôn a tón hen ba? Na lê iyôn né. 16 Ken hôn mega wo kwôni wo ré yĩ nã hende wônĩnare toj iyôn a tón ba, ré bĩ pón nã tu

iyôn ré ba? Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Iba nã iyore ré yé kurôngi yi wo pôn.» 17 Nĩba, kwôni wo dí yiri bĩ Kelma na, tini bĩ pôn nã dí men.

18 Gerĩnge yĩnare toj iyôn a tón hen. Têrij kêm to kwôni li na, yi na yiri a nô na, nĩba, kwôni wo yĩ yĩnare toj iyôn a tón hende to hen na, ôbi li têrij na nã yiri gañ. 19 Ken hôn mega wo yernge ré yi mega iyéy merê to Tunu toj hendi bô bôré to Emen bure sa mô bôrenge a hen ré ba? Iyôn ba, kena sa yerenge ré. 20 Wôsa Emen kelénge nã gara wo damañ. Iyôn ba, bi i i kôba, ré ay yiri uwôlij hini emê sari a dí.

7

Kwôlo gengij sa engé yi

1 Haw hen na kelénge kwôlo gay gay wo na ken li magtubu engeren hen. Kwo pôn perê wo gengij sa engé yi hen na, dô wo iba ré enge iyore ré. 2 Nĩba, bi kené yĩ yĩnare toj têrij ré na, bi iba enge iyore to gengij sari men, iyore kôba, enge iba wo gengij sare men. 3 Bi iba ay yiri bĩ tamni men, tamni kôba, ré jôrij kurôre yere ré men. 4 Wôsa iyore mô na sa yere ré, nĩba, kurôre a na ôbi sa yere men, iba kôba, na sa yiri ré, nĩba, tamni a na hende sa yiri. 5 Jôrijge yerenge ré, nĩba, ka jôrij yerenge na kirĩna tóorenge pôn wô yĩ né añ bi kené berij yernge wô uwôlij Emen kirĩna a póni añ ken hô dañ hôrij wô wo Sidan ma lamênge wô nêmê gemé yernge wo nã hen.

6 Nĩba, en gelénge na gelé díba, na tôô a ené ay bénge hen né. 7 Tiri wori ba, en gey bi gawré kêm ré mô mamare mega nôbi en môrij hen iyôn, nĩba, i i ba, Emen biri anãri ka gengij sari sari. 8 Iyôn ba, en kôlij mamê men, yébé ka kwôrnêrji ma hen a men na, hena bay ré mô mamare môj kupê nôbi iyôn na, na

anğa dôri. ⁹ Nijba, hena bay ré nê m gemé yirji ré, ba, bi bay enğijn yirji wôsa enğé na dô gôlij wo gemé yirji ré gôlji.

¹⁰ En ay tôô bij ka enğijn yirji nij hen (na nôbi a kelê ré, nijba, na Kelma a kelê) bi iyore ré ka kurôre ré. ¹¹ Hena hende ré karij na kurôre ba, bi hende mô sa kôbri dîba, a enğé iba wo dangi ré, réba bi hende hera upé kurôre hôrij men, iba kôba, a dagê tamni ré a men.

¹² Kwôlo na kelê hen na, (na nôbi a kelê dîba, na Kelma ré) hena ôbi ayê bôô ré ôrij na tamni to ay bôre ré, a na ré dôre merê na dî ba, bi ôbi dagere ré. ¹³ Men, hena iyore to hende ayê bôô a kurôre ré na ôbi ayê bôô ré, a na ôbi ré gey merê na tu ba, bi hende ka ni ré men.

¹⁴ Wôsa iba wo ay bôri ré ba, na sa kibi tamni to hende ayê bôô hende to hen, a ôbi ré yij kwôni wo Emen men, iyore to ay bôre ré kôba, na sa kibi kurôre wo ôbi ayê bôô bi wo hen, a na hende ré yij to Emen men hen. Hena ré na iyôj né ba, kamniji a yé ka *kagemi, bi wo dôd ba, bay na ka séli tu Emen a hen. ¹⁵ Nijba, hena iba wo hôn Emen né, ré gey ka ni tamni to hende ayê bôô ba, bi ôbi ka ne, men, hena iyore to hôn Emen né, a na ré gey ka ni kurôre wo ôbi ayê bôô hen ba, bi hende ka ni men, perê bi wo wôô hen na, ani kani harji ré, wôsa Emen uwôgêna bi nana mô na bôô jalê.

¹⁶ Mini, iyore to hende ayê bôô hen, ma hené iyej wo meré gôlij na kurôre wo ôbi hené Emen né hen ba? Men, jôbi ôbi ayê bôô hen, já hené iyej wo jeré gôlij na tamnem to hende hené Emen né hen ba?

Bi jé lêrenge yi mega Emen gey hen iyôj

¹⁷ Tôô to en ay bij bay ayê bôô a na: bi i i kôba, li jé wori na gwosoyri wo Kelma na biri hen. Men, bi ôbi li jé lêri wo ôbi na li kirija Emen na uwôgejni hen men.

¹⁸ Hena kwôni na ré wal keñ nij,

kirija Emen na uwôgejni hen na, bi woge wô mênê gerêri ré nij men, hena kwôni wo na ré wal keñ né, kirija Emen na uwôgejni hen na, bi ôbi wal keñ ré nij men. ¹⁹ Walê keñ na ani ré men, walê keñ né kôba, na ani ré a men, nijba, anğa dôri ba, na bê kwôlê sa tôô to Emen a pôn dô a na anğaj lê ka dôri. ²⁰ Iyôj ba, bi i i kôba, mô kini uwôgê wo Emen na uwôgejni ya hen. ²¹ Hena na jeré na lema a na Emen na ré uwôgem na, bi ju ange ré, nijba, hena jeré uwôj tulmô kirij ka a lê a na já merê sam senge na, ju woge wô merê sam senge. ²² Wôsa kwôni wo na lema a na Kelma ré uwôgeri ba, na kwôni wo mô sari senge wo Kelma a na ôbi sari. Nijba, kwo na kema iyore nij a na *Krist ré uwôgeri ba, ôbi na lema wo Krist.

²³ Emen a kelénge, na anğa gararji na hen. Iyôj ba, kena kari nij dîba, ken yi limé ka gawrê ré nij. ²⁴ Yênen, i i ba, na na jé lêri jé lêri kirija Emen na uwôgejni hen. Iyôj ba, bi i i kôba, mô na jé wori, jé wori bi wo hen.

Kwôlo gengij sa mamê na yébé ka kwôrnêri ma

²⁵ Kwôlo na ken engeren gengij sa mamê hen na, Kelma ben tôô to gengij sarji ré, nijba, kwôlo en kôl hen na, ena gawra senge nijba, na wô sa kibi bô derê wo Kelma a na ré, yé bê bôô sara hen.

²⁶ Na gusij to haw hen na, ermé wupê a na: dô wo iba ré mô mamare mega ôbi môrij hen iyôj mera. ²⁷ Hena jeré enge iyore nij ba, ju dagere ré nij men, hena jeré enge ré tô ba, ju dô bul mera men.

²⁸ Nijba, hena iba ré enge iyore ba, ôbi li na têrij né men, hena temale ré enge iba ba, hende li na têrij né a men, nijba, bijé ka ni bay enğé yi bay ka hen na, bay a gelij gusij sa terare a na, ka ni nôbi ba, en gey derênge na bô gusij hende to hen a dî.

29 Yênen, kwôlo na kelênge a na: kirij kô nij, iyôn ba, ka engij yirji ba, bi mô mega wo ciré engij né tô men. 30 Ka mô naj cémé tirji a ba, bi mô mega ciré mô naj bô emê ré iyôn men, ka sê peré ba, bi mô mega ciré mô naj peré ré iyôn men, ka kel are ba, bi mô môj ciré ôrij naj ani ré iyôn men, 31 ka tôbe yirji bô anja sa terare a nà ba, bi bi bôrji sara ré, wôsa sa terare môj wo yij haw hen iyôn na, a yé dé dé ré.

32 En gey bi kené erem kwôlê wôni ré, kwôni wo enge iyore ré tô na, erem na sa anja Kelma men, diré lê iyej a diré dé tu Kelma ba men. 33 Nijba, kwôni wo enge iyore na, anje na kwôli anja sa terare a nà men, diré lê iyej a diré lê anja ré dôrij tamni ba men. 34 Aj ermé wori yi kini wô. Men, iyore to kurôre naj men, toj temale a men na, bay erem na sa anja Kelma, wôsa bay gey yé kari naj jé lêreji men, ermé woji a men. Nijba, to enge iba na, erem na sa anja sa terare a nà men, erem na ba, teré lê iyej a teré déj tu kurôre ba a men.

35 En kôl hen iyôn, na wô deré wonje dîba, na wô dénge ani sarjege a ré, aj bi kené lij anjan derôre men, ka dôri men, kené ayij yerjege kêm bij Kelma a men.

36 Na kelênge kwôlo gengij sa bay gusô ka genge ciré karij hen. Hena kwoj iba ré bô mega diré li dô ré naj toj iyore men, hena doy enge iyore ré diiri aj ôbi erem diré enge iyore na, iyôn ba, bi ôbi enge mega wo bôri gey, dîba na têrij a ôbi ré li hen né. 37 Nijba, kwôni wo bu bôri iyêre aj gemij yiri aj naj bô geyé wori a ôbi ré genge diré enge hendi gusôri ré na, ôbi li dô. 38 Iyôn ba, kwôni wo enge hendi gusôri ba, li dô men, kwo ene ré ba, li dô daman a men.

39 Iyore to kurôre ya na, bi hende mô tumôri a yôd, nijba, hena ôbi ré ma na, hende na sare senje aj hena hende ré gey ba, a enge iba wo bôre gey, nijba, bi ôbi na megare ôbi ayé

bô. 40 Hena hende ré mô hen iyôn mera ba, réé deré. Na ermé wujê nôbi a hen. Nôbi kôba, Tini Emen mô bôn a men.

8

Tanare to bay tibij kamrê

1 Haw hen na kelê na kwôli tanare to bijé tebij kamrê hen. Tiri wori ba, «Nabay kêm nana bay henê are» mega wo ken kôlij hen iyôn, aj gawra dij dengôri, nijba, peré a bij yênem néeri tô ayé bô tori a dî. 2 Hena kwôni ré erem mega wo diré na ôbi henê are na, ôbi hôn na mega wo réé hônij hen iyôn ré tô. 3 Nijba, hena kwôni wo pur Emen ba, Emen hôn men.

4 Iyôn ba, kwôlo gengij sa anjan emê ka bay tebij kamrê hen na, nana hôn wo bay ré na ani sa terare a nà ré, nijba, ré na Emen a ré pôn nêj mera. 5 Na tiri wôsa derômaraj a men, sa terare a nà a men na, bijé pô are kwône lij emen men, lij kilmé a men. Bijé bôrji mega ré na emen haji, 6 nijba, kwona nabay ba, Emen na pôn nêj hari, ôbi a na Ibarna wo dî are kêm men, nana môrij gej biri hen men, Jêsu Krist a na Kelma pôn nêj men, na sa kibri a are kêm ré yij ya hen men, sa kibri a nana môrij gej hen a men.

7 Nana hôn wo kamrê ré na ani ré, nijba, bijé kwône hôn kwôlê bi wo hen né. Ka na hônij naj kamrê hen na, kirija bay ôm tanare to bay tibij kamrê hen na, bay bô mega wo ré na kwôy kamrê baa ya, baa ya. Ay bay bô mega ciré *kagem tu Emen wô kibi kwôy kamrê bi wo ciré ôm hen. 8 Nijba, na anjan emê a ôrij naj na ligi Emen a ré, hena nana ôm né ba, en mène ani ré a men, hena nana ôm kôba, naa uwônij ani ré a men.

9 Hena ré hen iyôn hari kôba, ken bô dô, wô wo emê bi wo ken ôm naj bô geyé wonje hen na, maa lê aj ka iya tô kwôlo Emen a hen, maa lij têrij. 10 Wôsa hena kwôni ré gelem jôbi wo ju hôn are bay ka hen, aj ju mô ôm emê kibi kamrê na, kwo

ré gelem hen aya ré iya na, ôbi a geyé emê tanay kamrê mega wo jôbi ju ômij hen iyôn men né ba? ¹¹ Na iyôn aya, henê are kam bay ka hen, ré mênê yênem wo iya wo *Krist ma wô sari men hen. ¹² Na hen iyôn a, kené li têrij na yênerge men, ken mênij ermé woji wo dê hen men, lê are bay ka hen iyôngi hen na, ken li na têrij na Krist hen. ¹³ Na ôbi á, hena anga emê réé lê aya yênen a lij têrij na, na emê tanare ré kwôy yôd wô wo maa lê aya yênen a hô lê têrij sôn.

9

Anga gengij sa ôbi jé

¹ Nôbi, en nêem lê are sa keben men, ena *ôbi jé bi men, en gel Kelma wona Jésus bi men, kenbay a na ari gelé ka jé wupê wo tô Kelma a men. ² Hena ené na *ôbi jé tu bijné ka pôni a ré kôba, kenbay ba, ena *ôbi jé turnge a, wôsa kena ari gelé ka jé wupê wo en li mega *ôbi jé iyôn tô Kelma hen.

³ Kwôlo na kelê dôrij kwôlê san a kirija bijné lèn nôm a na:

⁴ Nôbi kôba, en nêem wo ené emê men, yê men wô kibi jé wo en li hen né ba? ⁵ Mega wo bay jé ka pôni men, yêné Kelma men, Piyêr a men ôrji kirij na yéberji kôbriji a hen ba, nôbi kôba, réé ené enge iyore ba, réé ené nêemê ôrij na tu kôbena hen iyôn men né ba? ⁶ Na ba, na nibay na Barnabas mera a réé lê jé kwa kwon derê kwôlê hen wô abij yerni ba? ⁷ Na ôbi kumbul wo yôn a sên kumbul aya ré têbe yiri ga ba? Men, i a yagê tipador aya ré ôm yere ré ba? Men, i a abê lari aya réé yê kubarji ré ba?

⁸ En ay na lê jé gawrê a ené gengij kwôlê bi wo hen mera ré, nijba, tô to Emen kôba, kôl hen iyôn men né ba? ⁹ Na lij bô magtubu tô to *Moyis a kôl iyôn ba: «Hena kelba ré dô kaw ba, jeré harê kibri ta ré?» A hen ba, Emen ange na wô kelba

ba? ¹⁰ Ôbi kôl kwôlê bi wo hen gengij na sarni nibay ré ba? Ew na wô sarni aya na ré lij bô magtubu to Emen a hen. Iyôn ba, kwôni wo yage ba, dî bôri na sa yagê wori bi wo hen men, kwo ti kaw ba, dî bôri na sa gusijniji a men. ¹¹ Hena na niné ci kay anga Tunu perêrge a aya kené béni ari upé ka sa terare a na men hen ba, na anga ga ba? ¹² Hena ka pôni ka engerenge are hen ba, nibay nini nêem engerenge are dê aya sôn ré ba?

Nijba, nini engere are bay ka hen kôbenge a ré men, nini bu bôri sa are a kêem wô wo Kwôlo Dôri wo Krist ma ré gusirij. ¹³ Ken hôn, ka li jé bô *iyéy Emen a na, uwôn anga emêrji na kirij bay ka hen men, ka li jé kini bê kwôbe a kôba, cênji na anga bê kwôbe bay ka hen men. ¹⁴ Na mega bi wo hen iyôn a, Kelma ré ayij tôri bi bay derê Kwôlo Dôri ré uwônij ari emêrji wô kibi derê kwôlê bi wo hen men.

¹⁵ Nijba, nôbi na, en li hen iyôn né kwôy, aya haw hen wo en kôl hen iyôn kôba, na wo ené engerij ani kani ré. En ma ba, dô gôlij wo kwôni ré mênê yi yé wupê wo gengij sa jé bi wo en li senge hen. ¹⁶ Wôsa hena ené uwôl béré Kwôlo Dôri ba, na dij dengôn né, nijba, na anga Emen a dén eren san a, wôsa hena ené uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen né ba, kwôlê a beren. ¹⁷ Hena ené uwôl béré na bô geyé wupê ba, en nêem upé sa kôben, nijba, hena ené uwôl béré na bô geyé ré ba, na Emen a dén eren a san a. ¹⁸ Iyôn nij ba, anga sa kôben ba, na mi ba? Na béré wo en uwôl bi mera, aya en ka engeré anga têbê sa kôben gengij sa béré wo en uwôl hen.

¹⁹ Bi wo ena sa yen hen hânê kôba, en li yen mega lema wo bijné kêem, aya bi ené gôlij na gawrê dama. ²⁰ Hena ené mô perê Jubnê ba, en li yen mega Jubnê iyôn, bi ené gôlij na ci. Bi wo tô to Moyis ôm san né hen kôba, kirija en mô perê ka

bi kwôlê sa tôô hende to hen na, en li yen mega ené bi kwôlê sa tôô hende to hen men, bi ené gôlij na ci. ²¹ Men kirija en li jé perê ðijé ka na Jubnê ré hen na, en mô mega kwôni wo na Jub né iyôn men, en li hen iyôn wô gôlij na ci. Hena, ré na hen iyôn kôba, en ði tôô to Emen aji né, nijba, en li na tôô to *Krist. ²² Kirija en mô perê ðijé ka iya a ba, en li yen mega ôbi iya iyôn, bi ené gôlij na ci men, en bul yen gay gay hen iyôn, bi ené gôlij na ci ka pôni na geré wo gay gay. ²³ En li are bay ka hen, na wô Kwôlo Dôri aji bi ené uwônij derê wo yi bô a hen.

²⁴ Ken hôn, bô gere a na, na ðijé kwône a geré, nijba, kwôni pôn nêj a uné sa kôbri. Iyôn ba, ken ge gere toj uwônij sa kôbi hen ði. ²⁵ Ôbi gere wo yôn yôn wo jô yiri sa anja gay gay a ba, na wô uwônij gwôyé nijba, na kwo a mênij tô hen, nijba, nabay ba, nana li jé na wô uwônij gwôyé wo a mênij né kwôy hen. ²⁶ Iyôn ba, nôbi en ge na gere toj iyôn a tôj hen né men, kirija en ay kôben ba, en ðij are yôd ðiba, en meremné ré. ²⁷ Men, en gelij yen gusij men, en liri lemnare men, aji bi kwôlo ené dô bij ðijé ka ðangi hen na, bi nôbi kôba, ené uwônij derêri men ðiba, bi ené nal ré.

10

Anjan gelé ka kam Israyêl gel

¹ Yênen, en gey bi kené hôn mega wo môpêrni kêm na ré mô tô kirij ka geri a men, bay kêm na ré ðay cér wo dami hen a men. ² Tô kirij ka geri bay ka hen men, cér wo bay na ðay hen a men na, yi mega bay na ré lij batêm kêm mega bay tô *Moyis iyôn. ³ Men, bay kêm ômji kwô wôj gijê wo Emen ⁴ men, bay yi kam ka gijê ka Emen a men. Men, bay yi kam ka gijê ka so kabré keram

a ka ô na ci hen. Keram bi wo hen, na *Krist bi na yiri. ⁵ Cêgi are bay ka kêm hen kôba, bô Emen dôri sa ka pôni a ré kwône, na ôbi a, temayriji ré yij bijak bijak derô gwôlê hen.

⁶ Iyôn ba, are bay ka hen yi mega anjan gengé perêrna, bi doj anja habij ré lèna mega wo na lij hen iyôn né. ⁷ Yênge bay tibé kamré mega ka pôni na yij hen iyôn né, mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bay mô ôm men, yi men, aji henaji ta wô.» ⁸ Na yênge bay yijare toj iyôn a tôj mega ka pôni perêri a na lij hen iyôn né, bay na li hen iyôn aji ðijé na ma sak tôre wô kibi subu tu tare pôn. ⁹ Na sêlênge Krist mega wo ka pôni na sêlij Emen hen iyôn né, bay na li hen iyôn, aji kalaw na gederêji duu. ¹⁰ Barênge mega wo ka pôni na ðarij hen iyôn né, bay na ðar hen iyôn, aji mana wo Emen wôj ôbi deré kirij hen, na sa derji.

¹¹ Are bay ka hen sa sa kam Israyêlnê mega anjan gelé iyôn wô halij ka ðangi men, na lij bô magtubu to Emen a wô halèna nabay ka kemnêngi ka tô terare baa ða wo ta keré sarna nij hen men. ¹² Iyôn ba, hena ôbi ayê bô ré erem mega wo ðiré ðubu iyêre tô ayê bô wori a ba, bi ôbi bô dô wô wo maa kurij. ¹³ Anja gay gay ka sêlênge hen na, na sêl na ðijé kêm hen iyôn men, nijba, Emen na ôbi bô pôn ðiba, a ðé bi anjan sélé bay ka hen ré ðé sarngé ré men, ôbi a béna geré bi nana ðebij geraj tô a, aji bi nana dôrij bô a.

Pol yêge maa Kworêntijêné gengij sa kamré

¹⁴ Milnên kapê, na ôbi a, ené kelênge hen, gerijge kamré. ¹⁵ En iyêl mega ené kôlij na bay tu melênê iyôn, kenbay ken kôbe bô kwôlo na kelê hen. ¹⁶ Gwoyi yê kam to Kelma to nana lij Emen dosé wô

sare hen ba, gel na wo nana bij pônî nañ kwôbri Krist ré ba? Men, mapa wo nana biilê hen ba, gel na wo nana bij pôn nañ yi Krist a men ré ba? ¹⁷ Mega wo mapa pôn hari añ nabay ka kwôni hen nana dañ sara hen na, gel na wo nana na kurôngi yi wo pôn, wôsa na mapa bi wo pôn hen a nabay kêm nana cêñ hen.

¹⁸ Berêñge *Israyêl ka ôm anğan bê kwôbe hen na, bay bij pôn na nañ Emen wo kini bê kwôbe bay ka hen yi gengijñ sari hen ré ba? ¹⁹ Na ba, en gey kelê tanare to bay ré tibij kamrê hen ba, ré na are ba? Réba en kôl kamrê a ré na are dî ba? ²⁰ Na hen iyôn né. Nijba, en kôl iyôn ba, anğa bay henê Emen né bi bi bay ré bij kwôbe hen na, bay bij na tunu to habij dîba, bay bij na Emen né men, en gey bi kené bij pôn nañ tunu to habij né a men. ²¹ Ka yê are hô gwore to Kelma men, hô yij nañ gwore to tunu to habij a men né, men, ka emê nañ Kelma men, hô emê nañ tunu to habij a men né. ²² Hena kené li hen iyôn ba, ken woge bi Kelma ré li terbére. Na ba, néerna a gôlijñ kwori ba?

Lê are kêm uwôlijñ hini emê sa Emen a

²³ Ken kôl: «Are kêm na kañ lê» na tiri, nijba, are kêm dô lê ré men. «Are kêm na kañ lê», nijba, are bay ka kêm hen a bijñ églis néere ré. ²⁴ Bi kwôni woge derê wori mera ré, nijba, bi woge derê wo megêri dî.

²⁵ Tanare kêm to bay dîñ gara hen na, kelêñge ken ôm mera dîba, bi ken eremnéré kwôlê wôni sara ré. ²⁶ Wôsa lijñ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Sa terare nañ anğa kêm ka yi sara ré na ka Kelma.»

²⁷ Hena ôbi henê Emen né wôni ré uwôgêñge kené ô emê are nañ dî aña kené gey erê na, emêñge are kêm ka ôbi bêñge hen mera dîba, ken enğere tôrji ré. ²⁸ Nijba, hena kwôni ré kelêñge iyôn ba, tanare to hen, na to bay ré tibij kamrê ba, ken ôm né, wô kelê bi wo ôbi

kelêñge nijñ hen men, wô suné wo ôbi sun hen a men. ²⁹ En kôl na wô suné wori ôbi dîba, wô suné wom né, wôsa suné wo kwôni wo dañgi a jôren lê anğa bôn gey hen ba? ³⁰ Hena ené lijñ Emen dosé dema, ené ômijñ are tô ba, i a kôlen jôm wô kibi emê bi wo en ôm hen ba?

³¹ Iyôn ba, anğa yôn yôn ka ken ôm men, ka ken yi men, anğa gay gay ka ken li a men na, ken li wô uwôlijñ hini emê sa Emen a. ³² Lêñge ani kani ka a mênê Jubpê ré men, Grêkñê ré men, églis to Emen né a men. ³³ Nôbi kôba, en li na hen iyôn men, en li are kêm bi ré dôrijñ gawrê kêm dîba, en woge na derê wupê nôbi mera ré, nijba, en woge na derê wo bîjé kêm añ bi bay ré uwôlijñ gelê.

11

¹ Ayenge ken lijñ ari gengé kanğe mega wo nôbi kôba, en ay *Krist lijñ ari gengé kanğê iyôn men hen.

Bô églis a ba, bi iyore ha sare nañ mindil

² Iyôn ba, en denêñge wô wo ken gôrbijñ sa jé lêren ré men, sa anğa na en gelêñge hen ré men, ken cubu turnge tô ari gelé ka Krist ka bay na gelen añ nôbi kôba, en gelêñge men hen. ³ Nijba, en gey bi kené hôn dô wo ôbi sa impê kêm ba, ré na Krist men, iba ré na ôbi sa iyore men, Emen ré na ôbi sa Krist men.

⁴ Iba wo uwôl Emen ley, dô kwôlê lay aña ré dôbe ani sari na, ôbi uwôl tayre sa Krist wopñ ôbi sari a.

⁵ Nijba, iyore toni to uwôl Emen ley, dô kwôlo hena kibi Emen a ley, a ré ha sare ta ré ba, yi mega hende ré uwôl tayre sa kurôre wopñ ôbi sare hen men, yi mega hende ré dul na sare iyôn a men. ⁶ Wôsa hena iyore ré ha sare ré ba, bi hende ka sare añ. A hena karêre ré yere tayre na, bi hende ha ta. ⁷ Iba a dôbê ani sari a ré, wôsa ôbi gelijñ nañ Emen men, na ôbi ulê hini emê sa Emen a a men, nijba, iyore ba, uwôl na

hini emê sa kurôre a. ⁸ Nijba, Emen na dô kabrê na iyore a ré lij iba ré, nijba, na kabrê iba a, ôbi na ré dô lij iyore dî. ⁹ Men, Emen na li iba bij iyore ré, nijba, ôbi na li iyore bij iba dî. ¹⁰ Wô kibi *manê ka derômaran a na, dô wo iyore ré ha are sara, bay a gelé wo hende ré na hendi dôbê sare bij kurôre. ¹¹ Tô Kelma na, iyore na sa yere ré men, iba kôba, na sa yiri ré a men. ¹² Wôsa mega wo bay dô iyore yi iba hen hari kôba, iyore a yê iba men, iyôn ba, bay kêh henaji na ligi Emen a.

¹³ Erménge ken gel, hena iyore ré uwôl Emen an baa harê are sara ba, dé ba? ¹⁴ Dé wo Emen dî iba hen, gel wo hena iba ré dî gusiri sari yêñê ba, ré yi tayre iyôn né ba? ¹⁵ Nijba, kwo iyore a gusiri sare ré yêñê ba, uwôl na hini emê sara, wôsa Emen dî gusiri sa iyore bi ré yi mega angan têtê sare iyôn. ¹⁶ Hena kwôni ré gey narê kwôlê bi wo hen a ba, kwôlo en kôli a na: nibay na, hara woni wo gelij iyôn na, nan men, églis to Emen to kôl iyôn kôba, nan a men.

Gwoy emê wo Kelma

(Mt 26: 26-29, Mk 14: 22-25, Lk 22: 15-20)

¹⁷ Nijba, kwôlo na kelénge hen na, en halénge na halê dîba, na denénge ré, wôsa dapare tonje lénge habré damañ dîba, lénge dô ré. ¹⁸ Kwôlo tumô wo na kelê a na: bijé kôlen kirija kené dap ba, kené kariñ gay gay an en bô mega wo kwôlê woji bi wo hen kwari ré na tiri a men. ¹⁹ Wôsa kariñare to ken kariñ hen, a lê ana kené hônij bijé kan bay bô pôn ka perênge a hen. ²⁰ Iyôn ba, dapare to ken dap hen na, gel wo kené dap na wô emê kwô wo Kelma ré, nijba, ken om na ani. ²¹ Wôsa kirija ken mô wô emê na, i ba iyêlbe na wô yiri wori, menba, ka pôn kurôn liji men, ka pôn kwoyré ta men. ²² Iyére tonje to kené omij are men, yij are men, nan ba? Hen ba, ken bô églis to Emen mega ani

ré ba? Hen ba, ken sul na ka anjaji nan hen ba? Hen ba, en kelénge na iyen ba? Mega hen iyôn ba, en denénge ba? Na denénge sa kwo hen a ré kwôy.

²³ Anja en gelénge hen na, Kelma na gelen men. Bô yoyre to bay ca birijni hen na, ôbi ay mapa ²⁴ menba, lij Emen dosé an biilê an kôl iyôn ba: «Kwo na na, yi mega kurónji yen wo na ayê bé wô sarñge, lénge hen iyôn iyôn ken ermij san a.» ²⁵ Cêgi emê a na, ôbi biji care ton yê tijador mega wo ôbi ré bijji mapa hen iyôn an ôbi kôl iyôn ba: «Gwoy care ton yê tijador to na na, na gwore to gel bijare to kôrbi to Emen nan bijé nan geré wo kwôbren. Kirij ka yôn yôn ka kena yê na, ken yi ermij san a.» ²⁶ Wôsa kirija ken om mapa bi wo hen men, ken yi care ton yê tijador hende to hen a men na, ken hô uwôl na béré temay Kelma hen kwôy wo ôbi a heran.

²⁷ Iyôn ba, kwôni wo om mapa wo Kelma men, yi care ton yê tijador tori a men, nan tô geréri ré na, ôbi li têrij gengij sa kurónji yi Kelma men, gengij sa kwôbriri a men. ²⁸ Iyôn ba, i i ba, bi kôbe bôri an bi om mapa men, yij care ton yê tijador men.

²⁹ Wôsa hena kwôni ré om men, yi men ana ré erem mega wo ré na kurónji yi Kelma ré na, ôbi li hen iyôn uwôlij na kwôlê sari a. ³⁰ Na ôbi á, ka pôn kwône perênge a hen, ré iyay men, omij men, ka pôn map a men hen. ³¹ Hena nana jô kwôlê sarna ba, bay a jeré kwôlê sarna ré nij. ³² Hena Kelma ré jô kwôlê sarna ba, ôbi halêna na halê dîba, ôbi gey bi bay ré sa perêna nan bijé kêh né.

³³ Iyôn nij ba, yênen, kirija ken dap wô emê are ba, ken gemij yerñge dem. ³⁴ Hena kurôn né li kwôni ba, bi ema anjari iyére tori a dema ré era tô, an bi uwôlij bôri gemij megêri, dô gôlij wo ken dap an uwôlij kwôlê sarñge a. Tô kwôlo

baa hen na, kirijna na bij upéngge dema ené geléngge geréri tô.

12

Gwosoy jé lê wo Tunu bij kwôni (Epês 4: 4-16, Rôm 12: 3-8)

¹ Yênen, kwôlo gengij sa anğan bé ka Tunu bij bijé hen na, en gey bi kené hôn men. ² Ken hôn, kirijna na ken baj henê Emen tô hen na, bay na wuréngge dê dê aj lêngge aj ken tebe kamrê kaj menen hen. ³ Ôbi a, ené keléngge kwôni wo tòm Jêsu ré mène ba, na Tini Emen a biri a ré kôl hen né, nijba, kwôni wo kôl «Jêsu ré na Kelma» na, na Tini Emen a biri a ré kôl hen.

⁴ Jé lê wo gengij sa Tunu na, tôri gay gay hari, nijba, Tini Emen hende to pôn nêj hen a bé. ⁵ Gwosoy lê jé bij Kelma na, tôri na gay gay, nijba, jé bi wo kêm hen lij bij na Kelma. ⁶ Gwosoy lê are na gay gay haji, nijba, Emen bi wo pôn nêj hen a bé gwosoy jé bi wo hen. ⁷ Na i i kôba, Emen a biri jé lê wo gel mega wo Tunu ré naj dî, bi ré lij jé bij bijé kêm. ⁸ Tini Emen a bij gawra wo pôni iyêl naj tu melênê men, bij kwo dângi iyêl naj geré henê are men. ⁹ Na Tunu hende to hen a bij kwo na, ayê bôd men, kwo hen, néé wop berarij bay ômpare men, ¹⁰ bij kwo na, néé wop lij anğan gijê men, bij kwo hen, kôlij bijé kwôlo hena kibi Emen a men, bij kwo na, henê anga Tunu ka hena ligi Emen a hen men, ka hena ligi tunu to dângi a men, bij kwo hen, iyêlê kibi kwôlo gay gay hen men, bij kwo na, belé kibi kwôlê bi wo hen a men. ¹¹ Tini Emen hende to pôn hen a lê are bay ka kêm hen aj i i ba, hende biri jé wo gengij sari mega wo bôre gey.

Kewi yi gawra na pôn, nijba, soderij kirij kwône

¹² Ken gel, kewi yi gawra na pôn hari, nijba, soderij gay gay ôbi wo soderij hen hari kôba, na yi wo pôn nêj. Krist kôba, yi na mega wo hen

iyôn men. ¹³ Na hen iyôn a, Jubjê men, Grêk men, lema men, kema iyore a men na, nabay kêm bay lêna batêm sa kibi Tunu hende to hen, aj nana yij yi wo pôn men, Emen bure hende mô bôrna pôn pôn kêm a men.

¹⁴ Wôsa kewi yi na pôn mera ré nijba, sodirij kwône. ¹⁵ Hena têê ré kôl teré na kôbi ré, iyôn ba, ena kwa kewi yi ré. Na wô kelê wo hende kôl hen iyôn, a jerê bi hende ré yi kwa kewi yi ré. ¹⁶ Men, hena maa ré kôl diré na tu ré, iyôn ba, ena kwa kewi yi ré. Na wô kelê wo ôbi kôl hen iyôn, a jerê bi ôbi ré yi kwa kewi yi ré. ¹⁷ Hena kewi yi a ré na tu pôn mera ba, maa wop toyé kwôlê ba, ré yôn ba? Réba maa a ré na kewi yi pôn mera ba, gôni wop ayij gesami are ba, ré yôn ba? ¹⁸ Nijba, Emen dî kwa yi bi wo gay gay hen naj kini kini mega wo bôri gey. ¹⁹ Hena na ré na kwa yi pôn mera ba, kewi yi ba, ré na yôn ba? ²⁰ Iyôn ba, kwa yi gay gay ya hari, nijba, kewi yi na pôn hari.

²¹ Tu a kôlij kôbi ju dôren né iyôn né men, sa a kôlij têê ken dôren né iyôn né a men. ²² Kwa yi bi wo nana bô mega wo ré dê dê senge hen na, na ôbi bi a na are hen. ²³ Kwa yi wo nana bô mega ani ré hen na, na ôbi á, nana cubu turna sara men, kwo dé kelê kwôli ré hen ba, nana cubu turna sara damañ. ²⁴ Nijba, kwa yi bi wo yi tayre ré hen na, gey cibé tu tô a ré nij. Emen jan yi aj bi ka ré yi kini cibé tu tô a dema ré cibij tu tô a. ²⁵ Ôbi li hen iyôn bi kwa yi bi wo dê dê hen né karij naj kewi yi ré, nijba, bi i i ba, ré ermij sa megari a dî. ²⁶ Hena kwa yi pôn né ômij ba, tô ka baa hen kôba, ômij men, hena kwo pôni yiri ré dôri ba, tôrji wo baa hen kôba, yirji dôrji naj dî men.

²⁷ Kenbay kêm kena yi *Krist aj i i ba, yi mega kwa yiri iyôn. ²⁸ Bô églis a na, Emen di na bay jé tumô, wôd wori ba, ôbi dî bay kibri, subu tori ba, na bay derê tô kwôlê men, bay

lê gijê men, bay berarê bijé men, bay lê nap bijé men, bay derê tumô kirij men, bay iyêlê kibi kwôlo gay gay hen a men. ²⁹ Iyôn ba, bay kêm na bay jé ré men, bay kibi Emen ré men, bay gelij bijé are ré men, bay lê anğan gijê ré men, ³⁰ bay berarê bay ômpare ré men, bay iyêlê kibi kwôlo gay gay hen ré men, bay belé kibi kwôlê bi wo hen ta ré a men. ³¹ Ôrijge doy anğan bé ka dô dê megêrji hen.

Aj na gelenge geré ka dôri ka dê ka hen aj sôn.

13

Kwôlo gengij sa peré

¹ Hena ené iyêl kibi kwôlo gawré men, kwo *manê ka derômaran a a men ana peré kirij ré nap yen a na, en yi mega manan wo ôm djên iyôn men, musure to bay sêêrê djên iyôn hen a men. ² Hena ené ôrij nap néé wop kôlij kwôlo Emen men, en hôn anğa yi kini uwôbêrji a kêm men, en hôn anğa gay gay men, hena ené ôrij nap ayê bôô wo nê m ôrgij nap keram a men ana peré kirij ré, nap yen a na ena ani ré tô. ³ Hena ené pô ari upéren kêm bij bijé men, hena ené ay yen bi bay ré uwoy ana peré kirij ré, nap yen a ba, na uwônij ani ré a men.

⁴ Ôbi peré kirij na, na ôbi ulê bôô men, ôbi lê derê men, ôbi lê terbêre ré men, na ôbi dê dengô ré men, na ôbi uwôyrê yi ré men, ⁵ ôbi lê ani kap tayre ré men, ôbi woge derê wori mera ré men, bôri tari lew lew ré men, di bayi kwôlê ré men. ⁶ Anğa na kap derôre ré hen na, ôbi li yi derê sara ré, nijba, yiri dôri na sa anğan derôre dj men, ⁷ ôbi dj bôri jal sa are a kêm men, hena ré na mi mi kôba, ôbi gem ayê bôô wori dô men, ôbi dj bôri na sa anğa dôri a men, ôbi lêjnê sa are a kêm a men.

⁸ Kwôlo hena kibi Emen a a kerê tô men, iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen a kerê tô men, henê are kôba, a kerê tô a men, nijba, peré kirij ba,

a napê kwôy. ⁹ Wôsa henê anğana men, derê kwôlo Emen wona a men na, na kwari tô. ¹⁰ Nijba, kirijna anğa dô cerêd hen sa nij na, ka na lij baa geré hen a sa napê.

¹¹ Kirijna na en baj kema na, na en iyêl kwôlê wop kampare men, en erem kwôlê wop kampare men, en dô kwôlê wop kampare a men, nijba, kirijna tun sur na nij na, en dj lê anğan kampare bay ka hen baa. ¹² Wôsa haw hen ba, yi mega nana gelenge na bô anğan gelé tunu a iyôn tô, nijba, tôre to cêgê dema nana gelé sélé. Kwo haw hen ba, en hôn na kwarji tô, nijba, tôre to cêgê, na henê derê jêd jêd mega Emen hônên dô hen iyôn men.

¹³ Haw hen are baa subu: ayê bôô men, dj bôô men, peré kirij a men, nijba, anğa dami gôlji ba, na peré.

14

Kelê kwôli gwosoy jé lê wo Tunu bij kwôni

¹ Iyôn ba, wogenge peré kirij men, ken ôrij doy anğan baliyare ka Tunu bi hen men. Aj kwop ulê béré kwôlo hena kibi Emen a hen, a bi lengge daman dj men. ² Kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo gay gay na, ôbi iyêl na nap gawré ré, nijba, iyêl na nap Emen, wôsa kwôni hôn bô iyêlê wori bi wo hen né, aj na nap néé wo Tunu a ôbi ré kôlij kwôli anğa yi kini uwôbêrji a hen. ³ Nijba, kwôni wo uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a na, ôbi iyêl bij na gawré, aj ôbi bi bay gese tô ayê bôô woji a men, dôbijji ibiyare bôrji a men, jal bôrji a men. ⁴ Kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo gay gay na, ôbi dôbij na yiri ibiyare gan, nijba, kwo uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a hen na, ôbi bij na églis néere hen.

⁵ En gey bi kenbay kêm kené iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen hanje, nijba, en gey bi kené uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a hen daman a men, wôsa kwôni wo uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a ba, dj kwo iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen.

Hena ôbi iyêlê kibi kwôlo wo gay gay bi wo hen, ré dô bô kwôlê bi wo hen dôbiji ibiyare bô églis a ré ba, a lê nañ kwôni ré. ⁶ Iyôn ba, yênen, hena ené ô yerŋe a aŋ en iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen, aŋa ené yêge sa kwôlê wôni béŋge né men, sa aŋgaŋ henê kani ré men, en uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a ré men, en gelêŋge ani ré a men ba, ena ôbi lê nañ ken ba?

⁷ Yi mega tégê men, jêŋgê men iyôn, hena tôrji ré ôm némiji né ba, kwôni a lê iyeŋ a ré henê kurôŋniji ba? ⁸ Men, hena tôô buruŋju ré ôm nañ gerére ré ba, kwôni a lê iyeŋ a ré henê wo ré na toŋ kumbul ba? ⁹ Yi mega kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo ðaŋgi iyôn. Hen ba, kwôni a henê bô kwôlo ôbi iyêl hen iyeŋ ba?

Wôsa kwôli bi wo hen hôniji dô ré men, yi mega wo ôbi ré iyêl na iyôn a tôŋ iyôn a men. ¹⁰ Kibi yê wo gawré sa terare a nà na, kwône niŋba, kwo pôn nêŋ wo bôri baa hôniji ba, nañ. ¹¹ Niŋba, hena ené hôn kibi yê wo kwoni iyêl hen né na, ena kerga tiri a men, nôbi kôba, ôbi na kerga tun a men. ¹² Mega wo yerŋe gwaŋge sa wogé aŋgaŋ baliyare ka gengiji sa Tunu hen iyôn na, wogêŋge ka a biŋ églis néere hen ði.

¹³ Na ôbi á, kwôni wo ré iyêl kibi kwôlo wo ðaŋgi na, bi uwôl Emen bi ré biri ðiré nêmerê dô kwôlê wori bi wo hen ta. ¹⁴ Wôsa hena ené uwôl Emen nañ kibi kwôlo wo ðaŋgi na, na tunun a uwôli hen mera ðiba, henê aŋgaŋê li ani kani ré. ¹⁵ Iyôn niŋ ba, na lê iyeŋ ba? Na uwôli nañ tunun men, na uwôli nañ henê aŋgaŋê a men, men, na kibri kurôŋ nañ tunun men, na kibri kurôŋ nañ henê aŋgaŋê a men. ¹⁶ Ju toy, hena ré na tunum a liŋ Emen dosé ba, kwo mô kwam a hen ba, a henê bôri na iyeŋ a ré degé sara ré na tiri ba? Wôsa tiri wori ba, ôbi hôn bô kwôlê bi wo hen né. ¹⁷ Ju liŋ Emen dosé dô

ham, niŋba, li nañ kwo mô kwam a hen né.

¹⁸ En liŋ Emen dosé wôsa en iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen, gelêŋge kenbay kêmerê. ¹⁹ Niŋba, bô églis a na, en iyêl kwôlê ðêj iyôn wo bay hôn bôri aŋ en geliji are dô gôliŋ iyêlê kwôlo kwôni wo na kibi kwôlo bay hôn bôri ré hen.

²⁰ Yênen, bi ermé kwôlê wonge yi mega kwo kamrê iyôn né, niŋba, ken erem kwôlê wôŋ suriyare ði. Kwo gengiji sa lê aŋga habiji a ba, bi ermé kwôlê wonge ré yi mega kwo kamrê ka ðê iyôn. ²¹ Liŋ bô magtubu to Emen kôl iyôn ba: «Kelma kôl iyôn ba:

«Na bé biŋé ka iyêl kibi kwôlo ðaŋgi,
a iyêliŋ biŋé kaŋê bay ka hen men,
na iyêlêji nañ geré wo kergê men,
bi wo hen kôba, bay a toyé ré a men.» »

²² Mega hen iyôn na, iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen na, yi gengiji na sa biŋé ka ay bôri ré hen, niŋba, ulê béré kwôlo hena kibi Emen a na, yi na wô sa bay ayê bô ðiba, yi na wô sa biŋé kêmerê. ²³ Hena bay ayê bô ré ðaŋ aŋa ré iyêliŋ kibi kwôlo wo gay gay hen, aŋa ka ay bôri ré réba, kwôni iyôn mera ré sa perêrji a ba, bay a berêji mega kwôbrê iyôn ré ba? ²⁴ Niŋba, hena kené dô kwôlo hena kibi Emen a nañ kibi kwôlo bay hôn hen, aŋa kwôni wo ré ay bôri ré réba, kwôni iyôn mera ré sa ba, a henê tô kwôlê wo ken dô hen derê. Aŋ kwôlê bi wo hen, a bé tiri a jôriŋ sa têriŋ tori a. Men, bay a jerê kwôlê sari a nañ kwôlê bi wo ôbi toy hen a men. ²⁵ Aŋ ermé wo uwôbe bôri a hen na, a yé tu wolé nô, aŋ ôbi a ðê kwini tôŋ ayiji kibi Emen kelê iyôn ba: «Na tiri wo Emen na perêrŋe a bi.»

Aŋgaŋ lê ka nañ gerêrji gerêrji bô églis a

²⁶ Yênen, ka lê iyeŋ niŋ ba? Kirija ken ðaŋ ba, bi i i kôba, soŋ nañ jê

lêri, bi kwo pôn bi kebe kurôn men, kwo pôn bi gelij ñiné are men, kwo ñangi yi ôbi yêgê sa kwôlo Emen wo yi kini uwôbêri a hen men, kwo pôn bi yi ôbi iyêlê kibi kwôlo gay gay men, kwo pôn bi yi ôbi derê bô kwôlê bi wo hen ta a men. Lênge hen iyôn kê, ken dôbijn ibiyare bônge a. ²⁷ Hena ñiné ré iyêl kibi kwôlo kwôni hôn né na, bi gawré wô réba subu iyêl pôn pôn a kwôni wo ñangi dô bô kwôlê bi wo bay iyêl hen ta. ²⁸ Nijba, hena ôbi derê bô kwôlê bi wo hen ré na ba, bi bay iyêlê kibi kwôlo gay gay bi wo hen, bi môrji menen bô églis a, a bi iyêlij yirji men, iyêlij Emen a men.

²⁹ Bi bay kelê kwôlo hena kibi Emen a wô réba subu dô kwôlê a bi tô ka baa hen mô kêbe bôri. ³⁰ Nijba, hena kwôni ré mô tô a Emen né yêge sa kwôlê wôni biri na, bi kwo ré ñebu dô kwôlê hen na, bi wôm jan a bi toyij kwôlo Emen yêge sari hen. ³¹ Kenbay pôn pôn kê ka gasij yerenge derê kwôlo hena kibi Emen a hen, wô halij ñiné men, dôbji ibiyare bôrji a a men. ³² Kwôni wô ôbi derê kwôlo hena kibi Emen a bi wo hen na, ôbi na ôbi sa are bay ka Emen biri hen. ³³ Wôsa Emen na ôbi bô jalê ñiba, na ôbi guseré kirij né.

Mega wo yi bô églis to ñiné ka yi gay a kê hen na, ³⁴ bi yébé mô kibriji menen bô églis a wôsa dé wo bay ré iyêl ré, nijba, bi bay ré dôbe sarji mega wo tô to *Moyis na kôl hen iyôn. ³⁵ Hena bay ré gey engeré kwôlê wôni ba, bi bay sa engerij kwôrnêrji ira, wôsa bi iyore ré iyêl kwôlê bô églis a ba, yi tayre.

³⁶ Kwôlo Emen bi na, hena iyére tonge a ba? Men, sa na unenge kenbay punenge ba? ³⁷ Hena kwôni ré erem ñiré na ôbi derê kwôlo hena kibi Emen a men, Tunu ré bôri a a men na, ôbi a henê mega wo kwôlo ené li bô magtubu a benge hen na, ré na tô to Kelma. ³⁸ Hena kwôni ré ka kwôlo en kôl hen na, tôre to cêgê Emen a kapêri men.

³⁹ Iyôn nij ba, yênen, bi doy ulê béré lênge men, ken jôrij bay ayê bô iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen ré. ⁴⁰ Nijba, bi are kê lij na kiniji men, na tô gererji a men.

15

Jê sé kampe wo Krist

¹ Yênen, Kwôlo Dôri wo na en derenge a na ken ñi bônge sara a na ken ñebij sa tenge a baa ya hen na, en hô jubu tô bônge sara. ² Hena kené ñubu sa tenge a tô Kwôlo Dôri a mega wo en kelenge hen na, ken uwôn gelê nij, réba ayê bô wonge na ani ré tô.

³ Kwôlo na en kelenge hen na, na kwôlo bay na dôren men. Kwôlo bay na dôren wo dô ñe megêri a na: na wo *Krist ma wô kibi tere tona mega wo magtubu to Emen na kôlij hen iyôn. ⁴ Bay emni li sa wô, subu tori menba, ôbi ji si kampe mega wo magtubu to Emen kôlij hen iyôn. ⁵ Ôbi si sa Piyêr men, cêgeri wori ba, si sa bay tôri ka môj kibi wô a hen men. ⁶ Cêgeri wori ba, ôbi si sa bay tôri ka kwôni ka arew bay ka ña hen men. Bine bay ka hen na, ka pôn a ma ñiba, ka pôn kwône baa ya tô. ⁷ Cêgeri wori ba, ôbi si sa yêni *Jak a men, sa bay jê a kê a men.

⁸ Cêgê kêlog ba, ôbi si san a nôbi wo en yi mega bô dôrinare iyôn hen men. ⁹ Wôsa nôbi a na kwo dé peré bay jê a kê men, en nê wo bay ré ré uwôgen *ôbi jê ré a men, wôsa na en gelij tu églis to Emen gusij. ¹⁰ Nijba, na sa kibi bô derê wo Emen a, ené yij gawra kemne hen men, derê wo ôbi ben hen na, a mênij ré, en li jê ñe bay jê bay ka hen kê men, na nôbi a lê jê bi wo hen né, nijba, na derê wo Emen a lê jê yen a hen. ¹¹ Iyôn ba, Kwôlo Dôri bi wo hen na, hena ré na nôbi a derê lay, megên bay jê lay na, na ôbi, a na niné derenge hen men, na ôbi, a kené bi bônge sara men hen.

Jê sé kampe wona nabay gawré

¹² Mega wo nini uwôl béré, Krist ré ji si kampê perê ðijé ka ma a menba, wô mi a ka pônî ka perêrnge a hen ré kôl jêê sé kampê ré napê ba? ¹³ A hena ðijé ka ma réé jê sé kampê ré ba, Krist kôba, ji si kampê ré men. ¹⁴ A hena Krist ré ji si kampê ré ba, ulê béré woni na ani ré men, ayê bôô wonge kôba, na ani ré a men. ¹⁵ A hena ré na tiri wo ðijé ka ma ré jê sé kampê ré ba, nija bay benare gengij sa Emen, wô wo nini kôl Emen né bi Krist ré ji si kampê. ¹⁶ Wôsa hena ðijé ka ma réé jê sé kampê ré ba, Krist kôba, na ji si kampê ré men, ¹⁷ hena Krist ré ji si kampê ré ba, ayê bôô wonge na ani ré men, ken baa bô têrij tonge a baa ya a men. ¹⁸ Men, ðijé ka ma tô Krist hen kôba, mêne nij a men. ¹⁹ Hena ré na wô merê tu geñ wona sa terare a nà mera, aña nana ðij bôrna sa Krist na, bay a ðarêna gôlij ðijé ka sa terare a nà kêm.

²⁰ Nijba, Emen bi Krist ji si kampê perê ðijé ka ma na tiri, añ ôbi a na gawra wo tumô wo ji si kampê perê ðijé ka ma a. ²¹ Na sa kibi gawra pôn a temare ré derij ðijé hen men, na sa kibi gawra pôn a ðijé réé jij sij kampê hen men. ²² Na tô Adam a, ðijé kêm ré mañ hen men, na tô Krist a, bay kêm réé môrij tu geñ hen men. ²³ Mega wo Emen a bé i i ba, a jê sé kampê nap kini hen iyôn na, ôbi bi Krist ji si tumôrji menba, kirija Krist a bulo hera na, ðijé ka na kari hen kôba, a jêji sé kampê men. ²⁴ Sa to are kêm a kerê na, Krist a mênê emê iyére men, tunu to habij to ôm sa kirij hen men, to ôrij nap tôô to sa terare a nà, hen a men, dema ré bij Emen Iba ðijé emê iyére kôbri a tô. ²⁵ Krist a emê iyére kwôy wo Emen a biri a gôlij sa bay bareri. ²⁶ Temare a na hendi bare to cêgê kelôg to ôbi a mênêre. ²⁷ Mega wo magtubu to Emen na kôl iyôn ba, Emen né day are kêm biri mô sara.

Nijba, kwôlo kôl are kêm hen na, ay Emen wop ôbi bij Krist merê sa are kêm hen né. ²⁸ Kirija Emen day are kêm bij Krist mô sara hen iyôn na, Kemari wo ôbi day are biri mô sara hen kôba a dôbê sari bij Emen añ bi Emen ré yij ôbi sa are kêm.

²⁹ Ermênge sa ka bi bay liji batêm kibi ka ma hen ken gel, hen ba, bay a upé na mi bô a ba? Hena ré na tiri wo ðijé ka ma a jêji sé kampê ré ba, wô mi a bay ré bi bay liji batêm kibi ka ma hen ba? ³⁰ A hen iyôn ba, wô mi a niné mô kibi temare kwôy kwôy ba? ³¹ Yênen, en mô kibi temare a kwôy kwôy añ na tiri wo yen yén hen iyôn tô Kelma wona na wô kebrenge. ³² Hena ré na wô derê wo kurôngi yi a ené sêñ nap ðijé ka Epês ka yi mega kurôn iyôn hen ba, en uwôn mi bô ba? Hena ðijé ka ma hen ré jê sé kampê ré ba, na emênge men, na yênge men, wô wo kiya na mange.

³³ Bi turnge lamênge ré, wôsa lê milpare nap ðijé ka habij na, mêne hal wo dôri. ³⁴ Ermênge añ ken ði lê anga habij baa. Tayre réé dênge wô wo ðijé ka pônî perêrnge hen, hôn Emen né kwôy.

Yi ka ji si kampê hen

³⁵ Nijba, kwôni a engeré iyôn ba, Emen a bé ðijé ka ma a jê sé kampê na iyeñ ba men, kirija bay ji si kampê nij ba, yirji a gelij na iyeñ ba men? ³⁶ Kubra, ani ka ju ci hen, hena gusijniji ré uyê ré ba, a sé haji ba?

³⁷ Anja ju ci hen, a ré na mêere ba, anja ðangi kani ba hen na, na gusijniji bi wo hen, a jeré ci hen ðiba, na gurôrji a jeré ci hen né. ³⁸ Emen a bé gusij anja gay gay bay ka hen, yi gurô wo bôri gey. Añ gusij gurô wo yôn yôn kôba, a sé na gurô bi wo hen.

³⁹ Kurôngi yi na, gelij kêm né: kwo gawra gelij gay men, kwo kurôn gelij gay men, kwo ciré gelij

gay men, kwo kuyê kôba, gelij gay a men.

⁴⁰ Anja derômaran a ya men, ka sa terare a nà kôba, ya men, ka derômaran a enné gelij gay men, ka sa terare a nà enné gelij gay a men. ⁴¹ Enné wo tare to tay gelij gay men, kwo geserê gelij gay men, kwo têtêne kôba, gelij gay men, têtêne to pônî kôba, enné gelij gay nan megêre.

⁴² A yé gelij hen iyôn hende to hen, kirija Emen a bé bîné ka ma hen jê sé kampê. Kurôngi yi wo emij hen na, na kwo uyêy, nijba, kirija ji si kampê ba, na kwo uyêy ré nij yôd. ⁴³ Kirija yi gawra emij na, ôbi yi na anja habij, nijba, kirija Emen a sa biri jê sé kampê ba, ôbi a enné men, kirija bay emni ba, néri nan, nijba, kirija ji si kampê ba, néri ya. ⁴⁴ Na kurôngi yi a bay ré em, na kwo uyêy hen, nijba, kirija ji si kampê ba, na yi woj Tunu wôsa hena kurôngi yi ré ya ba, yi woj Tunu kôba, ya men. ⁴⁵ Na iyôn a ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Adam wo tumô na gawra wo mô tu gej.» Nijba, Adam wo cêgê ba, na Tunu to bîj bîné mô tu gej hen. ⁴⁶ Nijba, anja era tumô ba, na ka gengij sa Tunu ré, nijba, gengij na sa kurôngi yi gawra, an ka gengij sa Tunu ba, era na cêgê. ⁴⁷ Gawra wo tumô ba, lij nan kumran terare, nijba, kwo cêgê hena na derômaran a. ⁴⁸ Bîné ka mô sa terare a nà yi mega gawra wo na lij nan kulman terare iyôn men, ka derômaran a ba, yi mega kwo hena derômaran a iyôn men. ⁴⁹ Mega wo nana gelij nan gawra wo sa terare a na hen iyôn na, tôre cêgê ba, na gelij nan kwo derômaran a hen iyôn men.

⁵⁰ Yênen, en kelênge kwôlê bi wo hen iyôn wôsa kurôngi yi nan kwôbe a upé *emê iyére to Emen ré, men kurôngi yi wo uyê hen a merê nan kwo a uyê ré hen yôd ré men.

⁵¹ Toyênge, na kelênge kwôlo yi kini uwôbêri a hen, na manje kêm né, nijba, yerna wo ôli hen a sa belij kwo kôrbi. ⁵² Are bay ka hen, a sa na mega tum to li gemes iyôn, kirija burunju to cêgê kelôg a emê, kirija hende a emê na, bîné ka ma a jê sé kampê nan yirji wo a ma ré hen men, nabay kôba, yerna a belij kwo kôrbi men. ⁵³ Wôsa yi wo uyêy hen, a belij yé kwo a uyê ré hen men, yi wo ma hen a belij kwo a ma ré hen men. ⁵⁴ Kirija yi bi wo hen a bilij hen iyôn nij na, kwôlo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Joor a ayij sa temare a nij» hen ariri a lij.

⁵⁵ «Hum! temare, néé woré bi yôn nij ba? Menarê yôn nij ba?»

⁵⁶ Mena temare ba, na têrij men, na tô to *Moyis a bîj têrij néere men.

⁵⁷ Na lij Emen wo bi nana ay joor hen dosé, wô sa kibi anja Jêsu Krist Kelma wona li hen.

⁵⁸ Mega wo hen iyôn nij na, yênen kanê, débênge geran sa tênge a dîba, ken dî kwôni lênge ken herij né men, lênge jé wo Kelma nan kununje kununje an ken hôn mega wo jé wo kené li bîj Kelma hen na, ré yé senje ré.

16

Wôgê are ka gengij sa yênera

¹ Kwôlo gengij sa wôgê are wô bîné ka Emen ka Jérusalêm a na, kenbay kôba, ken li mega wo na en ayij tô bîj églis to bô emê wo Galati a hen iyôn men. ² Nan demas demas na, i i ba ay kibi ari upéri dî gay an bi na sa saaren dema kené wôge tô ré. ³ Kirija na sa na, bîné ka ken tôrji hen na, na sa bîji magtubu kôbriji a an bay a ôrij nan anjan wôgê kanje bay ka hen Jérusalêm a.

⁴ Hena ré yi wo nôbi nan yen ené ô ba, bay a erê nan en.

Anja Pol genge diré lê

⁵ Na sé si bô emê wo Maséduwan aṅ na bijn unéṅge hen ya, wôsa en erem ené sé si ya. ⁶ Dô ré ba, na wulê sem naṅ ken, môṅ ené mô kwôy kibi kelanê a iyôṅ, aṅ kenbay a ben geré dema ené erê ta tô. ⁷ Wôsa en gey geléṅge iyôṅ aṅ erê ta mera ré, niṅba, hena Kelma ré gey ba, na wulê sem naṅ ken.

⁸ Na merê Epês a kwôy sa *Pantékwôt a. ⁹ Bi wo bay baren kwône haji hen, kôba, en uwôṅ kirijṅ lijṅ jé wo yi are.

¹⁰ Hena Timoté ré bijn unéṅge ba, ken li naṅ dī bi mô naṅ suné perêṅge a ré, wôsa ôbi kôba, li jé wo Kelma mega nôbi iyôṅ men. ¹¹ Bi kwôni tôṅpêri ré, niṅba, ken li naṅ dī bi ô kergare tori hende to hen naṅ bô jalê aṅ bi hera upen, wôsa en mô gemji.

¹² Kwôlo gengijṅ sa yêni Apolôs na, en kôli kwôy kwôy ré ô unéṅge naṅ yênerna, niṅba, ôbi gey erê haw hen né tô, niṅba, kirijṅ ôbi uwôṅ geré ba, a erê geléṅge tô.

Gerjé tôô to Pol ay biji naṅ dosé to ôbi lijṅ

¹³ Merêṅge tu geṅ men, dēbēṅge geraṅ tô ayê bôô woṅge a men, dēbēṅge ibiyare a men dība, ken hare ré. ¹⁴ Lêṅge are kêm naṅ baliyare.

¹⁵ Ken hôn mega wo Êstépanus naṅ bijné ka iyére tori a, a na bay ayê bôô ka tumô ka bô emê wo Akay a men, bay ay yirji lijṅ jé wô bijné ka Emen a men. Yênen, en uwôlêṅge bi kené dôbe sarṅge bijn bijné ¹⁶ bay ka iyôṅgi hen men, kené dôbe sarṅge bijn megêrji kêm ka li jé naṅ ci hen a men.

¹⁷ Yen dôren gaṅ wô sa si Êstépanus naṅ Pôrtunatus naṅ Akaykus. Wôsa bay li aṅga kené lê ben hen niṅ. ¹⁸ Men, bay bi tunun uwo yen a men, tunuṅge kenbay kôba, uwo yerṅge a a men. Bijné bay ka iyôṅgi hen na, nêṅ dené.

¹⁹ Églis to bô emê wo Asi a lêṅge dosé men, Akilas naṅ Prisil men,

bijné ka Emen ka daṅ bô iyére toji a kêm hen lêṅge dosé naṅ hini Kelma. ²⁰ Bay ayê bôô kêm lêṅge dosé men, kenbay kôba, ken berijṅ yerṅge a aṅ ken lijṅ dosé a men.

²¹ Nôbi Pol a lê kwôli dosé hende to hen naṅ kôben.

²² Hena kwôni ré pur Kelma ré ba, ken dageri perêṅge a aṅ. Bi Kelma wona hera.

²³ Bi bô derê wo Kelma Jésus baa naṅ ken.

²⁴ En perêṅge kêm naṅ hini Jésus Krist.

Magtubu to jôgij wôô to Pol li bij Kworêntijê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Magtubu to têê wôô to Pol hô li bij kamañ ka Kworênt sôn hen na, gel wo perêrji ré dô gañ né. Ka pôni perêrji a hen, na li bôri taari damañ wôsa bay kôl ciré hôn dampare tori toñ *ôbi jé hen né. Pol kôl kwôlê damañ gengij sa kwôlê woji bi wo hen, nijba, ôbi gel peré wo ñiré perji hen men, ôbi ôrij doy wo ciré hô bij tôñ a men. Na ôbi á, kirijna ôbi ré toy kwôli Kworêntijê wo bay ré gey belé hal woji hen, menba, ôbi li yi deré damañ (Sapitre 7: 5-15).

Sapitre 1: 1-11 hen na, ôbi kôl kwôli anga ômi ka sa sari a bô emê wo Epês a hen men, iyeñ a Emen né jal bôri ba men.

Sapitre 1: 12 - 7: 16 hen na, ôbi kôl kwôli perêrji wo ré habij nañ kamañ ka Kworênt a hen men, kwôli dampay jé wo *ôbi jé wo Jêsu Krist. Men, ôbi kôlji wô mi a ñiré iyêl nañ tôri to dami bô magtubu to tumô hen ba men, yiri ré dôri wô wo magtubu hende to hen ré li añ ermé wo Kworêntijê ré hô yi gay men hen.

Sapitre 8-9 hen na, ôbi kôl kwôlo gengij sa wôgê are wô bay ayê bôô ka bô emê wo Judé a, ôbi kôlij Kworêntijê ré bu baliyare wôsa ôbi kôlji iyôñ ba: «Men, ken hôn deré wo Kelma wona Jêsu Krist ôbi wo are kêm yi kôbri a, nijba, ôbi na li yiri ôbi nimré wô sarnge, ôbi li are bay ka hen iyôñ añ hô yij ôbi nimré añ bi kenbay kené hô yij bay upé tu Emen a.» (1 Kworêntijê 8: 9.)

Sapitre 10-13 tô magtubu to ba hen na, Pol iyêl nañ tôô to ñangi nij. Ôbi iyêl nañ tôri to dami gengij sa ka kôl ôbi ré na *ôbi jé woñ tiri

ré hen. Ôbi duu kibi magtubu tôri hende to hen ñeñ iyôñ nañ kwôlê woñ baliyare.

Tôô Pol to iyêlij kwôlê bô magtubu hende to hen na, ôbi kôl hen iyôñ na wô jôrij sari ré men, sa ermé wori wôni ré a men. Hena ôbi ré mase bi ñiré gelé dampare tori toñ *ôbi jé hen na, na wo gawré ré enge Kwôlo Dôri dô yôd men, bay ré hôn *Krist mega Kelma woji iyôñ a men.

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi, Pol *ôbi jé wo Krist Jêsu nañ bô geyé wo Emen. Nibay nañ yêna Timoté a lê magtubu hende to hen bij églis to Emen to sa iyê Kworênt a men, bij ñijé kêm ka ôbi ñijé gay ka bô emê wo Akay a hen a men. ² Bi bô deré nañ bô jalê wo Ibarna Emen nañ kwo Kelma Jêsu Krist baa nañ ken.

Pol lij Emen dosé

³ Ayê kibi yi wô sa Emen wo na Iba Kelma wona Jêsu Krist hen men, ôbi na Ibarna wo bô tu ña tona men, ôbi na Emen woñ ôbi jalê bô ñijé a men. ⁴ Ôbi jal bôrna bô gusij tona kêm añ bi nabay kôba, nana jal bô ka mô bô gusij to gay gay a hen, mega nabay kôba, Emen, na jal bôrna hen iyôñ men. ⁵ Ken gel, gusij to nana gelij damañ hen na, Krist kôba, na gelij na hen iyôñ men, na hen iyôñ a bô jalê wo Krist ré jalê bôrna damañ hen iyôñ men hen. ⁶ Hena niné gelij gusij ba, na wô bô jalê wonge men, wô gelé wonge a men. Hena niné mô bô jalê ba, na wô bô jalê wonge añ bi kené uwôlij bôrnge añ berij bôrnge iyêre tô gusij to nibay kôba, na nini gelij hen iyôñ men hen. ⁷ Nini ñi bôrni sarnge a baa ya, wôsa nini hôn mega wo gusij to ken gelij nañ ni hen na, bôrnge a sa jalê nañ ni hen iyôñ men.

⁸ Yênen, nini gey bi kené hôn mega wo gusij to na nini gelij bô emê wo Asi hen na, na ñe sarni kwôy añ na nini erem mega wo niné meré tu geñ

môrij na iyôn né. ⁹ Kwoni ba, na nini erem mega wo bay na ré genge kwôli temayrini nij, nijba, are bay ka hen, na yi hen iyôn aj bi nana bij bôrna sa yerna ré, nijba, sa Emen woj ôbi bij bijé jê sé kampê hen dî. ¹⁰ Na ôbi a na derêni kibi temare a men, a terêni kibi a a tô men, na tiri, nini dî bôrni mega wo ôbi ré terêni kibi temare a hen iyôn kwôy kwôy a men. ¹¹ Mega ken uwôl Emen wô sarni wô kibi gusij to nini gelij hen hen na, ariri a lij wô kibi uwôlê wo bijé kwône uwôli hen men, Emen a terê kibri sarni a men, bijé ka dangi kwône a liri dosé wô sarni a men.

Pol dî kibi kergare tori ta

¹² Nini hôn wo anja niné li sa terare a nà ná, niné li naj bô pôn men, Emen a ré bény a niné li hen a men. Yirni yéni gap wôsa anja niné li naj ken hen na, ré na kaj tiri. Aj na bô derê wori a derê tumôrni dîba, na tu melênê wo gawrê ré. ¹³ Kwôlo nini li bô magtubu a benge hen na, na ôbi wo ken dêjse hôn hen mera dîba, na kwôlo dangi ré. En erem wo kené henê bôri derê jêd jêd, ¹⁴ wôsa haw hen na, ken hôn na kwari mera. Aj bi Wulê wo Kelma Jêsu a heraj hen na, niné yi ari ayê kibi kange men, kenbay kôba, kené yi ari ayê kibi kani men.

¹⁵ Mega wo na en erem mega wo ermé wonge ré yi na hen iyôn hen na, na en gey ené erê upenge kenbay tumô aj bi kené uwônij derê têê wô, ¹⁶ men, kirija ené hena iyére tonje a ba, ené erê Maséduwan a dema ené hera iyére tonje a aj bi kené sa li naj en sa kergare to na erê Judé a hen. ¹⁷ Na ba ken erem mega wo ené li are baa erméri ba? Laba wo ermé wupê ré yi na mega kwo gawrê iyôn ba? Aj hena ené ôm ew ba, en ôm en en a men ba? ¹⁸ Mega wo Emen na kwôni woj bô pôn hen iyôn na, kwôlo nini kelenge hen na, a yé en men, en en a men wô ré. ¹⁹ Wôsa Kema Emen woj Jêsu Krist wo nibay naj

si Silas naj Timoté nini uwôl béreri perêrge a hen na, ôbi era na wô emê ew men, en en a men ré. Tiri wori ba, ôbi ôm na en mera. ²⁰ Na ôbi á, are kê m ka Emen na genge diré bé hen na, are bay ka hen a lij naj geré wo Krist Jêsu. Men, naj geré wori aja nana emê *Amên wô ayij kibi Emen hen a men. ²¹ Emen bi a lê a nibay naj ken nana debij geraj tô bijare tona naj Krist hen men, ôbi a déna naj jengêrna a men, ²² ôbi a déna anjan talê kari yerna aj déna sa kôbri men, bi Tini mô bôrna aj gel wo diré béna anja kwôni a tô.

²³ En kôl naj hini Emen, hena kwôlo ené kôl hen ré na tiri ré ba, bi ôbi bi en ma. En ô Kworênt a ré hen na, na wô wo kirija ené ô ba, ma ené lê aj bôrge ma ré mênê. ²⁴ Nini woge wô berenge eren gengij sa anja kené bij bôrge sara hen né, nijba, nini li jê naj ken bi kené uwônij yi derê, wôsa ken debu geraj tô ayê bô wonge a baa ya tô.

2

¹ Mega wo hen iyôn na, en genge herê iyére tonje a ré nij, wô wo ma na erê lê ani kani ka bôrge maa herê mène môj kwo tumô hen iyôn sôn. ² Ken gel, hena nôbi ené li bôrge mène ba, i wo dangi a lê aja yen né dôren nij ba? Wôsa kenbay kê m bôrge mène nij. ³ Na tôri bi wo hen a, na ené lij magtubu hende to hen benge aj na en baj erê upenge wô wo jê lêrenge maa mênê bôn. Wôsa na kenbay bay a ré lê a yen né dôren hen. Wôsa en hôn anja ben yi derê hen, a benge kenbay kôba, yi derê hen iyôn men. ⁴ Kirija na en lij magtubu hende to hen na, bôn erem kwôlê kwôy en sôm a kibi a a men. Na en li hen iyôn na wô mênij bôrge ré, nijba, bi kené hôn wo ené perenge daman.

Dé bô jalê sa lê habré a

⁵ Hena kwôni perêrge a hen, ré li ani ka li bô kirij mène ba, na

bôn nôbi a mênê punen mera ré, nijba, a mênê bônge kenbay kêm a men, na kenbay kêm ré, nijba, ka pôni bônji mênê damañ men, ka pôni bônji mênê lôg men. ⁶ Gawra bi wo iyôngi hen na, bijné kwône perêrñge a hen jô kwôlê sari a nij, añ nêm hen iyông. ⁷ Nijba, haw hen na, ken dî bônge jal sari a añ ken jal bônri wô wo ermé kwôlê maa dê sari. ⁸ Iyông na, en uwôlêñge bi ken dî bônge jal sari a dema ôbi ré henê wo kené piri baa ya. ⁹ Na târi bi wo hen a, na ené lij magtubu hende to tumô hen béñge bi ené séléñge gelé na ba kené ay kwôlê wupé lij jé bi hanje ba? Hen. ¹⁰ Haw hen en kelêñge, kwôni wo ken dî bônge jal sari a ba, nôbi kôba, en dî bôn jal sari a men, wôsa nôbi en dî bôn jal sa ari lê gawra bi wo hen a, hena ôbi ré lèn ani ka habij hari ré hen kôba, en dî bôn jal sari a wô kebrenge tumô *Krist a. ¹¹ En gey bi Sidan ré uwôn néri sarna ré, wôsa nana hôn masê wo ôbi mase dîré gelêna hen.

Suné wo Pol wo môrij Trowas a

¹² Kirija en hena ô Trowas a ené erê ulê béré Kwôlo Dôri wo Krist na, kirija en bij ya menba, en hôn wo Kelma Jêsu ré jan tô geréri tumôn a nij, ¹³ nijba, bôn yi kegege wô gelé wo en gel yênena Tit ré tô hen menba, en lij bay ayê bôka Trowas a dosé añ en dîñ yen ô Maséduwan a.

Krist ay joor

¹⁴ Ayênange kibi Emen, wôsa ôbi a derê tumôrna sa sê peré wô kumbul wo Krist bôy hen, wôsa nana bij pôn nañ Jêsu Krist men, ôbi jéna nañ kirij kirij bi nana uwôl béré Kwôlo Dôri wori wo gengij sa Krist hen a men. Kwôlo Dôri bi wo hen na, yi mega wo weñ wo dîñé gôrij kirij kêm añ bijné hônij Krist hen iyông. ¹⁵ Na tiri, nini yi mega gesami anga dîñé dô añ na Krist a bij Emen hen, wôsa nini uwôl béré kwôlê wo Krist bij bijné ka Emen gôlij

nañ ci hen men, ka ca mênê hen a men. ¹⁶ Wôsa bijné ka Emen da gôlij nañ ci hen na, gesamnini dîñéji dô añ bay gey kwôlê woni, nijba, ka ca mênê hen na, gesamnini dîñéji habij añ bay mañ sa kebre. Iyông ba, jé bi wo hen na, nini nêm lê sa yerni mera ré. ¹⁷ Nijba, nini nêm lê jé bi wo hen wô wo Emen a jéni, bijné ka pôni kwône uwôl béré kwôlo Emen na wô uwônij gursu mera mega ciré na bay lê jenga iyông, nijba, nibay nini li môñ kwoji hen iyông né. Nini uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen nañ bôka pôn tumô Emen a wô wo niné bij pôn nañ Jêsu Krist.

3

Bijare to cay to Emen li nañ tô men, bijare to kôrbi to ôbi li nañ Tunu toñ hendi bô bôré men

¹ Kirija nini kôl hen iyông ba, gel na wo niné hô ay tô dê dengôrni ta nij ba? Laba, nini gey magtubu to kwôni ré béni dema ré gelé mega wo niné na bay jé kañ tiri ba? Laba nini gey kené béni magtubu tôni dema niné ôrij tumô a ba? Bijné ka pôni li hen iyông nijba, nibay nini li môñ kwoji hen iyông né. ² Na kenbay a réé yé mega magtubu toni to *Krist li dengôrni a iyông. Añ bijné kêm hôn men, dêñse men. ³ Kenbay kena magtubu hende to hen añ Krist a lê nañ kôbri bôn bôn nañ geré wo jé woni. Ôbi lere na nañ kami angañ lê magtubu hen né, nijba, lere na nañ Tini Emen wop ôbi merê tu geñ hen. Ôbi lere na sa habelê keram a ré, nijba, lere na bô gawré a dî.

⁴ Nini kôl hen iyông wô kibi bônri wo nini bi sa Emen a nañ geré wo Krist hen. ⁵ Nini hôn wo niné nêm lê jé bi wo hen nañ néé woni nibay ré, nijba, na Emen a béni néé wori aña niné lij jé bi wo hen hen. ⁶ Ôbi a béni néé bi wo hen aña niné yij manê kari, añ bi niné dôrij bijné kwôli bijare to kôrbi to dîré bij nañ ci hen. Bijare to kôrbi hende to hen na, na tô to bay li bô magtubu a

hen né, nijba, na Tunu toj hendi bô bôre a derê tumôrni ya. Tôô to bay li bô magtubu a hen na, na tôô to duu ãijé tu Emen a, nijba, na Tunu toj hendi bô bôre a biji merê tu gej wo naj kwini.

⁷ Tumô ba, Emen na li tôô tori na sa habelê keram a aj kirija ôbi li hen iyôn na, ãijé na gel perangê wori wo na li aj tu *Moyis na jeranê birij birij hen men. Ôbi wo kirij ka perangi bay ka hen ca yé sem né hen haji kôba, kam *Israyêl na nêmerê tu Moyis ré, wôsa tiri na jeranê birij birij gap. Hena tôô to na mêne ãijé hen kôba, na era naj perangê wo Emen, hen ba, ⁸ jé wo Tunu toj hendi bô bôre hen, dema ré era naj perangê wo Emen dê aj sôn ré ba? ⁹ Wô kibi tôô hende to hen, a Emen réé jôrij kwôlê sa ãijé hen. A hena bijare to cay to na tôô to na jô kwôlê sarna hen, gel perangê wo Emen hen ba, bijare to kôrbi to lêna nana yi gawrê kaj derôre tumô Emen a hen ba, a geléna perangê wo Emen dê kwo tôô aj sôn né ba? ¹⁰ Iyôn ba, tôô to tumô na perange hare nijba, haw hen perangê wore bi wo hen naj nij, wôsa kirij ka kôrbi so aj dê sa ka cay hen nij. ¹¹ Aj haw hen na, tôô to cay to Emen na ay bij ãijé to na yi sem né hen kôba, na perange hen iyôn ba, bijare to kôrbi to a yé yôd hen ba, a perangê dê aj sôn ré ba?

¹² Nini kemna ulê béré Kwôlo Dôri ré, wôsa nini di bôrni sara wo ré na kwôlê wôj tiri. ¹³ Aj nibay ba, nini li môj kwo Moyis wo na têt tiri naj bargay wôsa perangê wo Emen wo na perange tiri a hen da mesela hen men, ôbi na gey bi kam Israyêl ré gel perangê wo Emen wo da mesela hen né a men. ¹⁴ Nijba, bay na hôn tô are bay ka hen dô ré, aj kemnêj kemnêj kôba, kamnijij hôn dô ré hen iyôn men. Kirija bay dêjse magtubu bijare to cay hen na, bay hôn bôre dô ré, yi mega wo

bay ré têt tirji naj bargay ka cay bay ka hen iyôn. Nijba, na kirija kwôni bij pôn naj Krist dema bargay bay ka hen ré naj tiri a aj, dema ôbi ré hôn tô are dô tô. ¹⁵ Ôbi wo kemnêj kemnêj hen kôba, kirija bay dêjse magtubu to Moyis kôba, bay hôn bôre ré baa ya baa ya aj yi mega bargay bay ka hen ré têt ermé wôj baa ya. ¹⁶ Nijba, kirija kwôni bul si ligi Kelma na, bargay bay ka hen naj tiri a aj. ¹⁷ Na hen iyôn, wôsa hini wôj Kelma bi wo hen men, Tunu toj hendi bô bôre a men na, na anja pôn. Wôsa kirij ka Tini Kelma ya ba, ãijé mô sarji senge dîba, bay na limé ré nij. ¹⁸ Ôbi a nabay kêma ka nana bi bôrna sa Jésu a hen, bargay bay ka hen têt turna ré nij, wôsa nana gel perangê kirij ka Kelma ka perange hen. Aj Tini Kelma li aj nana bilij gelij naj di daman a. Nabay kôba, perangê wona ô tumô tumô na hen iyôn men. Ôbi wo hen, a na jé wo Kelma wo na Tunu hen li hen.

4

Baja wôj gerem wo anjan upé ka gengij sa Tunu yi bô

¹ Nini hôn wo ré na lê derê wo Emen ana ôbi ré bény jé bi wo hen, na ôbi á, yerni ré ilény ré hen. ² Nini li ani kani naj uwôbê ré men, nini li ani kaj tayre ré men, nini laserê kwôni ré men, nini pol kwôlo Emen naj kwôj benare ré a men, nijba, nini iyêl na tu kwôlê tumô Emen a. Aj nini gey bi ãijé ré hôn wo kwôlo niné iyêl hen na, ré na tiri tumô Emen a. ³ Wôsa gawrê ka pôni na, hôn tô Kwôlo Dôri bi wo nini dô hen né baa ya tô tô. Yi mega ré uwôbij tirji a baa ya. Nijba, na ãijé ka ca mênê hen a henê ré hen mera. ⁴ Bay ba, Sidan wo na emen wo sa terare a na hen jôrji henê tô Kwôlo Dôri wo bay ré bij bôrji sara hen men, ôbi gey bi bay ré gel kirij ka perangi ka perange sarji a hen né men. Kirij

ka perañgi bay ka hen na, na bô Kwôlo Dôri a. Añ Kwôlo Dôri bi wo hen a gelé perañgê wo *Krist wo gelij nañ Emen têj têj hen. ⁵ Kirijna nini uwôl béré Kwôlo Dôri na, nini dô gengij na sarni ré, nijba, nini dô gengij na sa Jêsu Krist wo na Kelma hen. Añ kwoni nibay ba, nini kelênge niné na manê kanje sa kibi Jêsu. ⁶ Kirijna Emen na ðij sa terare na, ôbi kôl iyôn ba: «Bi kirij ka perañgi ré perañge kirij ka hendi a.» Na ôbi wo hen a, ôbi ré bi kirij ka perañgi kari perañge kirij bôrni a men hen. Kirij ka perañgi bay ka hen na, geléna perañgê wori wo perañge tu Jêsu a hen.

⁷ Nibay ba, nini yi môñ bapna wop gerem iyôn, nijba, Emen bi anja dôri bay ka hen bôrni a. Ôbi li hen iyôn bi ðijé ré gel mega wo néé wop lij jé na, ré hena ligiri a ðiba, ré na kwoni nibay ré. ⁸ Bijé gaserêni gap hari, nijba, ðé sarni ré tô men, nini mô nañ ermé kwôlé hani, nijba, nini bu bôrni baa ya tô, ⁹ ðijé geléni gusij nijba, Emen ðéni añ né tô men, bay sêni ðé sarni nijba, bay deréni ré tô, ¹⁰ bay gey wo ciré deréni kwôy kwôy haji mega wo bay na derij Jêsu hen iyôn men, nijba, nini baa tu geñ baa ya añ bi bay ré hôn wo Jêsu kôba, ré mô tu geñ yerni a ya men. ¹¹ Ôbi a, merê wo niné mô sa terare a nà ná, ðijé woge wo ciré deréni wô kibi Jêsu añ bi ðijé ré gel merê tu geñ wori yerni wo iya a hen. ¹² Ôbi a, nibay niné ay yerni bij temare añ bi kenbay ba, kené môrij tu geñ.

¹³ Magtubu to Emen kôl iyôn ba: «En bi bôn sari a aña ené uwôlij béré kwôlé wori hen.» Nibay kôba, nini li na hen iyôn men, nini bi bôrni sari a aña niné uwôlij béré wori hen men. ¹⁴ Emen na bi Kelma Jêsu ji si kamjê añ nini hôn wo ôbi ré béni niné jê sé kamjê hen iyôn men, wô wo niné bij pôn nañ Jêsu men, añ Emen a sa ôrij nañ ni men,

kenbay a men tumôri ôbi Emen a gan. ¹⁵ Are bay ka kêm ka lêni hen na, na wô sarñge añ bi kwônê ðijé ré uwônij bô deré wo Emen. Na hen iyôn a, ðijé kwône ré lij Emen dosé men, ayij kibi dampare tori a men hen.

Yi wo kôrbi nañ kwo ôli

¹⁶ Na tôri bi wo hen a, yerni ré iléni ré hen wôsa nini hôn wo néérni ré dôrij ðé ðé nijba, tinini ba, néere ya baa ya nañ wulê wulê. ¹⁷ Gusij to nini gelij hen na, a nañê wulê wo pôni a tô. Añ hinini a sa emê wô kibi gusij toni hende to hen tô. Wôsa hini emê bi wo hen na, na kwo ðé kwo kêm hen men, a yé nañ wulê wulê a men. Ôbi a, kirijna niné erem sa gusij hende to lêni hen na, nini bô mega wo ré lôg senje. ¹⁸ Nini erem na sa anja nini gel ré tô hen ðiba, nini erem na sa ka nini gel nij hen né. Anja tu gawra gel nij hen na, na anja a nañê tô nijba, anja gelij né tô hen na, na ka yi na nañ kwiniji.

5

¹ Nini hôn wo yirni wo na iyéy gergé to nini môrij bô a sa terare a nà hen na, hena ré tij ba, Emen né sa béni to ðañgi to derômarañ a to ôbi a lê nañ kôbri a to a yé yôd hen. ² Sa terare a nà ná, nini sômnê yerni wôsa nini gey wo Emen né béni iyére toni to kôrbi to derômarañ a hen, bi niné erê merê ya nij. ³ Añ kirijna Emen a béni yi bi wo hen na, nijna môrij bô a yôd añ tinini a merê yere senje ré nij. ⁴ Haw hen wo nini mô bô iyéy gergé toni a hen na, nini gelij gusij men, nini jôr a men. Nijba, na wô wo nini gey wo Emen né dô yerni wo hawi hen né, nijba, nini gey bi ôbi ré béni yerni wo kôrbi añ yi wo kôrbi bi wo a merê yôd hen, ré gase kwo ôli wo a ma hen. ⁵ Na Emen bi a gengé bi niné uwôn yi wo kôrbi bi wo hen men, na ôbi a béni Tini aña niné

hônij wo ôbi a ré béni yi wo kôrbi bi wo hen men, ôbi a réé béni anga kwôni ka baa hen kêm a men.

⁶ Na tôri bi wo hen a, niné berij bôrni iyêre hen men, ôbi a niné hôn wo kirija niné na yerni wo ôli hen baa ya tô na, niné kelan na iyé Kelma Jêsu tô. ⁷ Nini gili na tirni ré tô, nijba, nini mô hen iyôn wôsa nini bi bôrni sari a. ⁸ Nini fu bôrni iyêre men, nini gey dé yirni wo na a, a niné erê merê na Kelma iyêre tori a. ⁹ Na ôbi á, hena niné baa sa terare a nà baa ya tô, hena niné mô na dî nij kôba, nini gey lê na anga dé tiri hen dî. ¹⁰ Wôsa nabay kêm naa sa debênge tumô Jêsu Krist a bi ôbi ré jô kwôlê sarna. A i i kôba, ôbi a têbri sa kôbri wô jé wori wo ôbi na li sa terare a nà hen. A hena na nana li anga dôri ba, ôbi a têbêna derê men, a hena na nana li ka habij ba, ôbi a perêna men.

Krist a hô dayêna na Emen

¹¹ Nibay nini hôn kemna Tini Kelma. Na ôbi á, niné woge bi niné biyé bijné bi bay ré hôn wo kwôlê woni wo niné kôl hen na, ré na tu kwôlê. Wôsa Emen ba henêni dô men, kenbay kôba, en erem wo kené honen men. ¹² Ken kôl na ba niné di na dengôrni, nijba, nini di dengôrni ré nijba, nini gelênge na geré bi yerjge ré yénge wô sarni. A kirija bijné ré dô kwôlini habij ba, kené hôn kwôlê wô ulêji sara. Wôsa bay ba, gel yirji na nô tu bijné nà mera dîba, kôbe bôrji ré. ¹³ Hen ba, nina kwôbrê mega wo bijné ka pôn kôlij hen iyôn ba? A hena niné yi kwôbrê ba, na wô bijn Emen. A hena niné na kwôbrê ré ba, na wô bânge kenbay. ¹⁴ Jé wo nini li hen na, nini li hen iyôn wôsa nini hôn wo peré wo *Krist a ré emê sarni men, haw hen nini hôn wo gawra pôn a ré ma wô sa bijné kêm hen. Na ôbi á, tu Emen a ba, yi mega bijné ré ma na dî iyôn men. ¹⁵ Ôbi ma na wô sa bijné kêm a bi ka mô tu gey

baa ya hen, ré lij anga bôrji ré gey hen né, nijba, bay ré lij anga bôri ôbi ré gey hen dî. Wôsa na wô sarji aña ôbi ré ma a Emen biri ji si kampê hen.

¹⁶ Na hen iyôn aña haw hen niné bôrij cêgi gawré nô hen mera ré bi wo ca ba, na nini jô kwôlê sa Krist na hen iyôn men hen, nijba, haw hen nini li hen iyôn né nij. ¹⁷ Kwôni wo bijn pôn na Jêsu Krist na, na gawra wo kôrbi a anga ka cay hen na nij, a are kêm a yé na ka kôrbi nij.

¹⁸ Emen a lê are bay ka kêm hen. A jo Krist bi ré hô bêna pôn na dî, a haw hen béni jé bi niné ô kôlij bijné diré gey hô bijn pôn na dî nij. ¹⁹ Kwôlo nini kôl hen na, na wo Emen ré jo Krist ré hô sa bi bijné pôn na dî dîba, ôbi erem sa têrij toji a ré nij, a jéni bi niné ô kôlij bijné diré gey bi bay ré hô bijn na dî.

²⁰ Na ôbi á, niné yij bay jé ka Jêsu Krist hen. A yi mega Emen né uwôge bijné kibi kwôlo si kibirini a hen. Nini uwôlênge na hini Krist heran ge ken sa bijn na Emen dîba, ken yi bay bareri ré nij. ²¹ Wôsa Jêsu Krist na li têrij tôni ré kwôy, nijba, Emen bi bay liri mega ôbi têrij iyôn wô sarna a bi bijnare to nana bijn na Krist hen na, ôbi ré berêna mega bijné ka derôre tiri a.

6

¹ Na ôbi á, niné li jé pôn na Emen a nini uwôlênge bi bô deré wo Emen wo li na ken hen na, ken mène a sege ré. ² Wôsa Emen na kôl bô magtubu tori a kôl iyôn ba:

«Sa lê deré wupê a na,
na en toy uwôgê wom men,
sa gelê wupê na,
en li na ju a men.»

Iyôn ba, haw hen na, yênen, na wulê wo Emen gey lê deré na bijné men, gey gôlij na ci a men.

³ Nini gey lê ani kani ka habij bi ré jôrij bijné erê tô Emen a ré, wôsa nini gey bi kwôni ré dô kwôli jé woni

habijî né. ⁴ Bô jé kêm bi wo nini li hen na, nini gel wo ré na jé wo Emen a niné li hen. Na ôbi á, perê ermé kwôlê wo gay gay hen men, perê bô emê wo gay gay hen men, perê gusijî to gay gay to bay geléni a men hen kôba, nini bu bôrni iyêre baa ya tô hen. ⁵ Bay sêni men, bay perêni men, bay gwôse bijné sarni a men, nini li jé woñ temare men, nini uwôñ kini yé kum né men, nini uwôñ kini emê ani ré a men. ⁶ Nini gel wo niné na manê ka Emen na jé lêreni wo na kwon tayre ré hen men, nañ henê anjani men, nañ ulê bô woni men, nañ bô derê woni men, nañ Tunu toñ hendi bô bôre to bôrni a hen men, nañ perê megêrni woñ tiri hen men, ⁷ nañ béré kwôlê woñ tiri wo nini uwôl hen a men. Añ Emen béni néé wori. Jé lêreni woñ derêre a na anjani manê ka nini sêñ nañ ôbi bare men, nini jôrijî sarni a men. ⁸ Bijné ka pôni toy kibriini men, ka pôni dô kwôlini habijî men, ka pôni ay kibriini men, ka pôni tiréni men, ôbi wo nini kôl kwôlê woñ tiri hen kôba, bay berêni mega bay benare iyôn a men. ⁹ Bay bô mega niné na ani ré, nijba, bijné kêm henêni men, bay bô mega niné ma nij, nijba, nini mô tu geñ baa ya. Bay geléni gusijî nijba, bay deréni ré tô. ¹⁰ Bay geléni gusijî hani nijba, yerni deréni baa ya men, tu bijné a ba, nina bay nimré, nijba, nini bijné bijné ari upé damañ tô kwôlo Emen a yi mega niné ôrijî nañ ani ré yôd nijba, nini ôrijî nañ are kêm a men.

¹¹ Kenbay bijné ka Kworênt a na, na nini kelêñge na tu kwôlê dîba, na nini jerêñge bôrni ré.

¹² Nibay ba, nini bôl bôrni bêñge, nijba, na kenbay a jerêni bôrñge dî. ¹³ Haw hen en iyêlêñge mega wo kené na kamnen iyôn. Belêñge bôrñge béni mega wo nibay nini bôlijî bôrni bêñge hen iyôn men dîba, ken jerêni bôrñge ré.

Bijnge pôn nañ bay kañê Emen hen né

¹⁴ Bijnge pôn nañ bijné ka kañ bê bôrji sa Jésu a hen né. Sa pôn anjani derêre nañ ka habijî biirijî ba? Laba kirijî ka berari nañ ka hendi biirijî ba? ¹⁵ Laba Jésu Krist nañ Sidan ba, kwôlê woji a bijn hari ba? Laba, bijné ka bi bôrji sa Jésu a men, ka bi bôrji sari a ré men, na kwôlê woji a bijn ba? ¹⁶ Laba *iyéy Emen ba, a bijn nañ kamrê hare ba? Wôsa nabay na, nana iyéy Emen woñ ôbi merê tu geñ hen. Mega wo Emen bi na kôl iyôn ba:

«Na merê nañ ci men, na erê perêrji a men. Na yé Emen woji men, bay a yé bijné kañê men.»

¹⁷ Ôbi a Kelma Emen ré kôlji iyôn ba: «Sêñge añ perê bay lê habrê añ ken mô sêd nañ ci.

Hebêñge ani kani ka *kagemî ré añ na berêñge yen a.

¹⁸ Añ na yé Ibareñge men, kenbay kôba, ka yé kamnen kañ imjê nañ kañ yébé men.

Na Kelma woñ ôbi ibé iyêrê a kelê hen iyôn.»

7

¹ Yênen kañê, Emen na ay tôri dîré béna are bay ka kêm hen. Mega wo hen iyôn na, na pelêñge anja habijî kêm ka yerna hen añ men, ka yi tununa hen añ a men, añ na kemnañge tini Emen añ na yijî bijné kari yôd a men.

Yi derê wo Pol

² Belêñge bôrñge béni men ka mañ, nini lijî kwôni ani ka habijî né men, nini bobré kwôni ré men, nini laserê kwôni engijî anjari ré a men. ³ En kôl hen iyôn ené dîñ kwôlê sarñge a ré, wôsa ken hôn wo na en kôl ené perêñge hen. Añ hena niné mô tu geñ, niné ma kôba, ani ka a karêni nañ ken ba, nañ.

⁴ Wôsa en béŋge bôn yôd men, yen yén damañ wô sarnge a men. Perê gusij to en gelij a na, ken dôben ibiyare bôn a damañ aŋ yen dôren gaŋ.

⁵ Kirijna nini sa Maséduwan a na, kini derê bul woni naŋ yôd, wôsa kwôlê yéré si na si na. Bijné nayrij naŋ ni aŋ bôrni kôba, yi lôm né a men. ⁶ Nijba, kirijna yerni iléni na, Emen woŋ ôbi dôbij bijné ka mô bô gusij a ibiyare bôrji a hen, a béni néérni hôrij naŋ sa wo Tit. ⁷ Wôsa na saari a béni néérni mera ré, nijba, kwôlo ôbi derêni kôba, béni néérni a men, ôbi kelêni iyôŋ ba, kené dôbri ibiyare bôri a damañ men, kené gey gelenare men, bôrnge ré tarênge wô aŋga habij ka kené li hen men, kené gey jerê san kôbi bay baaren a a men, aŋ kirijna en toy hen iyôŋ na, yen dôren damañ a.

⁸ En hôn wo magtubu to na en li béŋge tumô hen na, ré li bôrnge ré mène, nijba, nôbi ba, bôn mène ré. Bôn réé ménê wôsa na en hôn wo magtubu hende to hen ré lê aŋ bôrnge ré mène sem, ⁹ nijba, haw hen yen dôren sa magtubu to na en li béŋge hen. En li yi derê na wô wo magtubu hende to hen li bôrnge mène hen ré nijba, bôrnge bi wo mène hen na, li aŋ ken dî tô têrij tonge baa. Iyôŋ ba, Emen a geyé bi bôrnge ré mène hen iyôŋ bi kené dîj tô têrij tonge baa. Aŋ na habré a na niné lênge hen né. ¹⁰ Wôsa bôrnge wo Emen li aŋ mène hen na, li aŋ ken bul cêgerŋge bij têrij tonge aŋ gôlij naŋ ken aŋ barêri naŋ nij, nijba, bô ménê wo sa terare a nà ná, na kwo ôrij naŋ ken kibi temare a. ¹¹ Aŋ bôrnge bi wo mène hen na, na Emen a geyé aŋ haw hen na yerŋge karij aŋ li bôrnge mène men, ulênge suné aŋ ken ôrij doy gelenare men, ôbi béŋge yi gwa bi kené lij aŋgaŋ derôre men, ken ôrij doy halé ôbi lêre are bay ka hen men, gel wo kebrenge ré bô kwôlê bi wo kêm

hen a ré men.

¹² Na ôbi á, hena na ené li magtubu hende to hen béŋge ba, na wô ôbi lê habré bi wo hen né men, na wô kwo bôri na mène wô kibi kwôlê bi wo hen, hen né men, nijba, na wo kené hôn wo tumô Emen a ba, ken li aŋga nini kelênge kené li hen naŋ yi gwa. ¹³ Haw hen na, bôrni kurij tôŋ nij men, bôrni jal mera ré, nijba, yerni derêni damañ a kirijna nini toy wo yi Tit ré dôri wôsa kené jal bôri. ¹⁴ Kirijna na en jé Tit iyére tonge a na, en ay kebrenge gaŋ tumôri a kirijna ôbi ô gelé menba, na tiri a men. Nini kelênge na tu kwôlê kwôy kwôy, men, kebrenge bi wo nini ay tumô Tit a hen kôba, na tiri a men, aŋ yi mega bi wo na nini kôlij hen iyôŋ. ¹⁵ Wôsa kirijna ôbi ô bij iyére tonge a na, ken biri kwôlê men, ken biri yerŋge a naŋ dôbê sa men, aŋ kirijna ôbi erem sara na, yiri dôri sarnge a. ¹⁶ Yen dôren gaŋ wôsa en hôn wo kené na gawré ka ené bê bôn sarnge a.

8

Baliyare to bay ayê bôô ka Maséduwan

¹ Yênen, nini gey kelênge kwôli aŋga bay ayê bôô ka Maséduwan li hen. Are bay ka hen na, gel bô derê wo Emen wo yi bôrji a hen. ² Bay gelij gusij damañ haji, nijba, yirji dôrji, nimré liji haji, nijba, bay bi are damañ naŋ bô baliyare. ³ Bay hena naŋ bôrji a ré bi aŋgaji bay ka hen, aŋ i i ba, bi gengij sa nééri nééri men, dê sa nééri a men wôsa na aŋga en gel naŋ tun. ⁴ Bay uwôlêni bi niné dîji geré bi cibay kôba, ciré lê baliyare naŋ bay ayê bôô ka Jérusalêm a men. ⁵ Men, aŋga bay li hen na, dê sa ka nini genge hen aŋ men, bay ay yirji bij Kelma Jésu tumô aŋ naŋ bô geyé wo Emen na, bay ay yirji béni nibay men. ⁶ Kenbay ba, Tit na wôge are iyére tonge a tumô nij. Na ôbi á, niné gey bi ôbi ré hô ô deré kibi jé wo dôri wo ôbi na li perêrnge

a hen. ⁷ Kena bay upé sa are bay ka kêm hen a: tô ayê bôô a men, sa gwosoy kwôli kelêrnge a men, sa henê are kanje a men, sa yernge wo gwange yôôd hen men, sa peré wo ken peréni hen a men. Iyôn ba, nini gey bi kené yi bay upé sa ari bé a a men.

⁸ Kwôlo en kôl hen na, na tôô a ené ay béngge hen né, nijba, en kôl kwôli yi gwa wo megêrnge hen iyôn bi ené gelé na ba, kené pur megêrnge tiri nap bôô pôn hanje ba? ⁹ Men, ken hôn derê wo Kelma wona Jêsu Krist ôbi wo are kêm yi kôbri a, nijba, ôbi na li yiri ôbi nimré wô sarngge, ôbi li are bay ka hen iyôn an hô yij ôbi nimré an bi kenbay kené hô yij bay upé tu Emen a.

¹⁰ Iyôn ba, na kelênge kwôlo en erem gengij sa kwôlé bi wo hen hen. Elê wo di jô hen na, na na kenbay a na geyé wôgê are tumô an kenbay a ayê tôri tumô tiri a men. Iyôn ba, dô wo kené duu kibi ari wôgê kanje bay ka hen. ¹¹ Derênge kibri nap yi derê mega wo na ken ayij tô gengéri hen iyôn. An anga ken uwôn kôbrenge a a kené bi. ¹² Wôsa hena kené bij Emen anga ken uwôn hen nap yi derê na, Emen a geyé, nijba, hena ani ré nap kôbrenge ba, Emen a geyé kené biri môj môj ré.

¹³ En gey na wo kené bij megêrnge ari upé kanje kêm an bi bay ré môrij dô an kenbay dema kené ban nap nimrére ré, nijba, en gey na wo kené némij dî. ¹⁴ Haw hen wo are kôbrenge a dê hen na, ken bij ka are nanji hen men. An tôre to cêgê hena bay ré sa ôrij kôbriji a dê men ba, bay a hô sa béngge men tô. ¹⁵ An a yé mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Kwôni wo na pô kwô wo bay uwôgeri *man hen mê ba, ôm gôli ré men, ka pô dê hen kôba, ôm yêji ré men, an i i ba,

uwôn om nêمني nêمني.»

Tit nap bay bêêri

¹⁶ Mega wo nini li nap ken hen iyôn na, Tit kôba, gey lê nap ken daman hen iyôn men. Na Emen a biri ermé bi wo hen an nini lij Emen bi wo hen dosé wô ermé wo dôri wo ôbi biri hen. ¹⁷ Ôbi ba, bi kwôlé sa jé wo na nini jéri hen. Nijba, ca kôba, ôbi erem gan diré eré iyére tonje a. ¹⁸ Nini bi gawra wo pôni ô nap dî ya. Gawra bi wo hen na, bay ayê bôô kêm ay kibri wôsa ôbi uwôl béré Kwôlo Dôri biji. ¹⁹ Na ôbi wo hen mera a niné jéri hen ré, nijba, na églispê kêm a dôori bi ré ô nap ni, wô jegêni wôgê are. Jé wo dôri bi wo hen, a ulê hini emê sa Kelma a men, gel wo niné gey lê nap bijé a men.

²⁰ Lari wo nini uwôn na, mê gan an nini gem dô dîba, nini gey bi kwôni ré ulêni kwôlé sarni a kini céri a ré. ²¹ Nini woge wô lê anga dôri tu Emen a mera ré, nijba, tu gawrê a men.

²² Men, nini jé yêni wo pôni nap kaman ka wôô hen, na gawra wo nini kôbri gan an nini hôn wo ôbi ré ay yiri bij jé wo Emen. An haw hen kôba, ôbi li jé daman wôsa ôbi bi bôri sarngge a. ²³ Tit ba, na megan ôbi jé wo nini li jé bem an bi niné lij nap ken men, kaman ka wôô ka biri hen na, na églispê a jéji iyére tonje a. Jé bi wo hen na, uwôl hini emê sa *Krist a. ²⁴ Perênge bijé bay ka hen daman, an kirina églis to jéji hen toy hen iyôn na, bay a henê wo kebrenge wo niné ay tirji a hen na, ré na tiri.

9

Ari wôgê ka gengij sa yênerna bay ayê bôô

¹ Kwôlo gengij sa lari wo niné jép bij bay ayê bôô ka Jérusalêm a hen na, dé wo niné hô béngge magtubu ré nij. ² Wôsa en hôn wo kené gey lê nap ci. En dôrij kaman ka

Maséduwan a kwôlenge kôl iyôn ba: «Bay ayê bôô ka Akay a na, na nañ elê wo di jô a bay a na gengé ciré lê nañ bay ayê bôô ka Jérusalêm a. Kirijna bay toy hen iyôn na, ñiné kwône perêrji a gey ciré lê nañ ci men.»³ Na iyôn a, ené jé yêênarna ka subu hen yerŋe a bi kené ñu sa tê lari bi wo hen tumô mega wo na en kôlij hen iyôn. Añ kirijna niné bij iyére tonje a ba, kebrenje wo na en ay hen na, ré yi tiri.⁴ Réba kirijna nini bij nañ kamañ ka Maséduwan aña bay ô gelé wo kené ñu sa tê lari bi wo hen né tô na, tayre a dên tumôrji a wô wo na en kôlji kené ñu sa tê lari na kô nij. Añ kenbay kôba, tayre a dênje men.⁵ Ôbi a, kirijna ené erem hen iyôn menba, en jé Tit nañ yêênarna ka wôô hen bi ré ôrji unênje tumô. Añ bi bay ré ô jegênje beré sa tê lari wo na ken genge kené bé hen. Añ kirijna ené bij ba, kené ñu sa têri kô nij, hen iyôn na, a gelé wo kené wôge nañ bô deré dîba, kwôni a ré berênje eren né.

⁶ Ermênje sa gwosoy kwôlo kôl iyôn ba, kwôni wo ré ci kwôrôrô iyôn ba, ré uné lôg men, kwo ré ci tu woléri damañ ba, ré uné damañ men hen.⁷ Kwôlo gengij sa anğan bé bay ka hen na, na i i ba, bi bi mega wo bôri genge hen iyôn dîba, bi gaanê ré men, bi kwôni bi maserênje dema kené bi ré a men. Nijba, ken bi nañ bôô pôn wôsa Emen gey kwôni wo bi nañ yi deré.⁸ Ôbi nê m bênje are uné ka gay gay dê sa ka ken ôrij doyrji hen kwôy kwôy hen añ bi kené uwôn berij baliyare tumô tumô nañ tôrji wo baa hen hen.⁹ Na hen iyôn a, na ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Gawra wo bôri dô na, ñu baliyare nañ bay nimré men, bô deré wori bi wo hen kôba, a yé nañ kwini a men.»

¹⁰ Na Emen a bij ñiné kay cé men, anğan emê ka bay ô m hen men,

ôbi bi are ba, bi mê a añ bi bay ré berij baliyare nañ ñiné mê hen iyôn men.¹¹ Men, Emen a bênje are gay gay añ bi kené berij baliyare nañ ñiné men, ôbi a ñiné kwône ré lij Emen dosé wô anğa kené biji nañ geré woni hen men.¹² Lari wo ken wôge hen na, na wô lij nañ ñiné ka Emen mera ré, nijba, ñiné kwône a lij Emen dosé damañ wô baliyare tonje hende to hen.¹³ Are bay ka ken wôge hen na, ñiné kwône a heramê Emen wô bê kwôlê wonje wo gel bê bôô wonje sa Kwôlo Dôri wo *Krist a hen men, bay a heramêri wô kibi are bay ka kené biji hen men, wô ka kené bij ñiné ka dâñné hen a men hen.¹⁴ Bay a uwôlê Emen wô sarŋe men, bay a perênje a men, wô kibi bô deré wo dê kirij wo Emen bênje hen.¹⁵ Na lij Emen dosé wô kibi anğan bé ka dê kirij ka ôbi béna hen.

10

Pol ka mañê sa jé wori a

¹ Nôbi Pol na, ken kôl iyôn ba, kirijna ené mô nañ ken ba, ené jal menba, kirijna tôn né dô dema ené nayênje men, nijba, en gey jalê men, en gey deré men, mega Jésus Krist iyôn.² Na ôbi á, ené gey bi kené bul hal wonje añ kirijna ené sa bij iyére tonje a ba, ené eré nayênje ré nij hen. Wôsa ñiné ka pôn perêrŋe a kôl ené li jé na wô uwônij anğa sa terare a nà. Ñiné bay ka hen iyônji hen na, na eré nayêji damañ.³ Nini baa sa terare a nà, na tiri nijba, sêpare to nini sêp hen na, na toñ sa terare ré.⁴ Anğan mañê ka kôbrini a hen na, na ka ñiné sa terare a nà ré, nijba, na ka hena ligi Emen a dî. Anğan mañê bay ka hen na, nê m mênê kirij ka bayi Emen môrij ya hen men, nini ñu kibi bay benare kañ bay narijay kwôlê hen a men.⁵ Nini mênê anğan uwôyrê yi ka jôrij ñiné ré hôn Emen hen men, nini iyêl

kwôlo ré bul ermé wo ßijé kêm aþ bi bay ré bij *Krist kwôlê naþ ermé woji hen a men. ⁶ Hena kené gelij ßijé kené bij Krist kwôlê na, nija uwôniþ néérni wô pôriþ bay naré kwôlê.

⁷ Kenbay ba, ken bô na cêgi are nô na mera. Ken toy, hena kwôni ré kôl ðiré na kwo Krist ba, bi hôn wo nibay kôba, niné na ka Krist hen iyôþ men. ⁸ Wôsa tôô to en ôriþ hen na, na Kelma Jêsu Krist a ben bi ené lij naþ ken ðiba, bi ené mênêþge ré. A hena ené di denþôn naþ tôô hende to hen kôba, tayre ðên né. ⁹ Men, en gey bi kené erem mega wo bô magtubu tijê a na, ené dôbêþge harê bôrþge a mera ré. ¹⁰ Bijé ka pôni kôl iyôþ ba, kirija ené li magtubu biji ba, ené kôlji kwôlo iyêri iyêri. Nijba, kirija ené mô naþ ci ba, ené jal ðiba, kwôlê wupê ré na ani ré a men. ¹¹ Bijé bay ka kôl hen iyôþ hen na, bi bay hôn wo kwôlê bi wo ené kôl bô magtubu a hen na, kirija en bij upêþge ba, na lê na mega bi wo na en kôlij bô magtubu a hen iyôþ têj.

¹² Bijé bay ka hen na, bô yirji mega ciré na ka damné iyôþ, nijba, nija kelê niné némij naþ ci ré men, bay bô mega wo ciré na cibay mera menba, na kwôbrê a men. ¹³ Aþ kwoni nibay ba, nini di denþônri na naþ jé wo Emen béni kôbrini a hen mera ðiba, nija ðê denþônri naþ aþga ðaþgi ré. Jé bi wo Emen béni hen na, na ôbi á, niné ôriþ iyére toþge a hen. ¹⁴ Ôbi a, kirija niné saþ iyére toþge a naþ Kwôlo Dôri wo Krist hen na, nini li jé wo ðaþgi sa kwo Emen na béni hen né. ¹⁵ Niné di denþônri naþ jé wo ka ðaþgi a lê hen né wôsa dôlêni sara ré, nijba, nini bi bôrni sarþge a mega wo kené bê bôrþge derê sa Jêsu. Aþ bi jé woni wo perêþge a hen ré ô tumô mega wo Emen na gengij hen iyôþ. ¹⁶ Ôbi a, niné uwôniþ geré uwôlij béré Kwôlo Dôri sa iyére to kelaþ

naþ ken to ßijé toy kwôlê bi wo hen né tô hen, ðiba, nini gey bi niné ðê denþônri sa jé wo megêrni a na lê hen né.

¹⁷ Nijba, bay na li bô magtubu to Emen a kôl iyôþ ba: «Kwôni wo gey ðê denþônri ba, bi di wô kibi aþga Kelma a lê hen ði.» ¹⁸ Wôsa na ßijé ka ay kibi yirji a Emen né denji hen né, nijba, na ka ôbi a ayê kibrij dem hen ði.

11

Pol naþ bay jé kaþ bay benare hen

¹ Haw hen na, na iyêlê mega wo ené gal iyôþ nijba, ken ðên na iyêlê. ² En li terbêre sarþge a, terbêre hende to en li sarþge a hen na, hena na ligi Emen a. Wôsa ken yi môþ môni temale to en môþne wô bij *Krist wo na ôbi gusôre pôn nêþ iyôþ hen. ³ Nijba mega wo Êb na ði kalaw na lamijne naþ gwosore tori hen na, en hare wô wo kwôni ma ré belé ermé woþge aþ yerþge wo ken ði yi Krist a naþ bôþ pôn yôþ hen ma kené ðêþ hen iyôþ men. ⁴ En kôl hen iyôþ wôsa hena ôbi gelé kwôlê woþ benare ré era sa gelêþge kwôlê ba, ken ðiri derêþge a men. Kwôlo ßijé bay ka hen dô gengij sa Jêsu hen na, bij naþ kwoni ré men, tunu to bay kelêþge kwôle hen na, na Tunu to ken uwôþ hen né men, Kwôlo Dôri wo bay derêþge hen kôba, na kwo na nini derêþge hen né a men. Hen iyôþ hari kôba, ken dôbij marþge toyij a men.

⁵ Ken bô mega wo bay ré na bay jé ka damné nijba, bay ðên naþ ani kani ré. ⁶ Na tiri, keben nenlé môþ kwoji iyôþ né hari nijba, kwo gengij sa hené are na, en hôn men, aþ en gelêþge sêl têê kwône naþ geré wo gay gay a men.

⁷ Kwôlo Dôri wo Emen wo na en ðiirêþge hen ba, na en enþerêþge ani kani ba? Na en dôbe san aþ bi kenbay kené yij ßijé hen ba, na en li habij ba? ⁸ Kirija na en lij

jé perêrnge a hen na, na églis to đañné a na ben are điba, na na kenbay ré. Añ yi mega wo ené pera anga ðijné ka đañné sa lij jé béngge iyôn. ⁹ Kirina na en lij jé perêrnge a hen na, are na napan kôba, na en engerêngge ani ré añ na na bay ayê bôo ka Maséduwan a na ben anga na napan bay ka hen. Wulê bi wo hen na, na en dôyrêngge wô ani ka ré napan bay ka hen né men, na engerêngge ani ré nij kwôy a men. ¹⁰ Nañ tu kwôlê wo Krist wo yi bôn a nà ná, kwôni wo sa emê iyére to Akay a nà wo a jôren dê dengôn wô kwôlo en kôl hen ba, nañ. ¹¹ En li hen iyôn hen ba, en geyêngge na geyé ré ba? Na iyôn né, wôsa Emen hôn wo ené perêngge.

¹² Are bay ka en li hen na, na lê hen iyôn iyôn añ bi bay jé kañ bay benare bay ka hen ré uwôn kini dê dengôrji wo ciré li jé mega nibay iyôn men né. ¹³ Bijné bay ka hen na, na bay jé kañ tiri ré men, bay kôl kwôlê wop tiri gengin sa jé woji bi wo hen né men, bay li yirji môn ciré na bay jé ka Krist iyôn a men. ¹⁴ Bi dengôrngge ténge sa are bay ka bay li a hen né. Wôsa Sidan bi kôba, nê belé yiri mega điré na *mana wo derômarañ a wo na kirin ka perañgi hen. ¹⁵ Iyôn ba, bay jé kari ka bul yirji mega ciré na bay jé ka Emen kañ tiri hen na, ken đí dengôrngge ténge ré, nijba, sa to cêgê kelôg a hen na, Emen a sa jerê kwôlê sa jé lêreji bi wo hen a.

Pol kôl kwôli gusij to điré gelij wô Krist

¹⁶ En hô kelêngge bi kwôni bôren mega ôbi galê iyôn né. Réba hena kené bôren mega ené na ôbi galê iyôn kôba, đéngge bi na dê dengôn dê men. ¹⁷ Na tiri, na Kelma a ben tôo a ené kôlij kwôlê bi wo hen né, wôsa kirina en di dengôn ba, en iyêl na mega ôbi galê iyôn. ¹⁸ Bijné kwôni di dengôrji nañ anga sa terare a nà, iyôn ba, na lê môn kwoji iyôn men. ¹⁹ Kenbay ken

kôl kené na bay tu melênê menba, wô mi a, kené đí bay galê derêngge kwôlê ba? ²⁰ Men, yerngge derêngge sa ðijné ka lêngge mega limé kaji iyôn men, ken đíji bay emêngge men, lamêngge men, dô turngge men, sê tô marngge a men. ²¹ Henañ ken gey bi ené li na hen iyôn men nêê? Nijba, nôbi ba néén yôn, a ené lij môn kwoji hen iyôn men ba?

Iyôn ba, ken đí bôrngge jal san a añ na iyêlê môn ôbi galê iyôn haw hen men, na dê dengôn nañ anga ðijné dij dengôrji hen men. ²² Bay di dengôrji wô wo ciré na Hébre ba, nôbi kôba, ena Hébre men. Bay kôl ciré na kam *Israyêl ba, nôbi kôba, ena kema Israyêl men. Bay na kwônngê *Abraham ba, nôbi kôba, ena kuñga Abraham men, ²³ bay kôl ciré na manê ka Krist ba, nôbi kôba, ena mana wori men añ en li jé gôlji añ sôn. En iyêl môn san ré nañ iyôn, en li jé đêji kêm men, en yi dangay gôlji men, bay sên damañ gôlji men, en mô kibi temare a têê kwône gôlji a men. ²⁴ Damné ka Jubnê pôren têê bay. Ôbi wo têê bay hen na, bay yêmnen kibi sera tôre subu kibi dengêse dengêse. ²⁵ Damné ka Rômêjnê kôba, sênji nañ kwore têê subu men, ðijné gôben nañ jerew têê pôn men, bato herin nañ en kam a têê subu añ kwo têê pôn na, en li yoyre pôn men, tu tare pôn men bô kam a. ²⁶ Kergare hende to en erê kêm hen na, en kurin kibi temare a bô cér a men, en kurin kibi temare a kôbi bay gemsare a men, en kurin kibi temare a kôbi yênen kañ Jub men, ka na Jubnê ré hen a men. Kirin kêm ka en ô ya hen na, en kurin kibi temare a, ré na derô ira, bô kalmê, bô cér a, nañ yênen kañ bay benare hen kôba, en kurin na kibi temare a. ²⁷ En li jé damañ môn ené ma iyôn. Sa to pôni a ba, en uwôn kini yé kum né men, en bu bôn iyêre sa kurôn wo lên hen men, sa kam ka dên hen a men. Sa to pôni a, en ba emê are men,

kelanê dên damaŋ men, bargay ka ené dôbe kôba, naŋ a men. ²⁸ Gusij to đanŋi kwône lêreren ya nijba, na derê kwôliji kêm né men, anŋa bu bôn ba, na églisjê kêm mera wôsa en sun kwôliji sa pôn pôn. ²⁹ Hena kwôni ré iya ba, nôbi kôba, en bô môŋ ené iya hen iyôŋ men, hena kwôni ré kirij ba, bôn taren damaŋ. ³⁰ Hena bay ré li aŋ en di deŋgôn ba, en di na naŋ iya wupê bi wo hen. ³¹ Emen Iba Kelma wona Jêsu hôn wo ené kôl na kwôlê woŋ tiri. Bi hini emê yi wô sari kwôy kwôy. ³² Kirija na en baŋ Damas a na, kelma wo bô emê iyére to kelma wo dami Aretas ay tôô bij bijé kari đebu kibi geré pôn pôn wo haba woŋ gerem wo bay ay sa iyére a hen aŋ bi bay ré buren. ³³ Nijba, bay ayê bôu uwôlen bô gway a aŋ, bay ha gaŋne ya aŋ herben nô cêgi haba si tu tulmô kirij ka pôni aŋ en giiri gôl.

12

Pelal wo jô Pol naŋ anŋa Emen yêge sarji gili hen

¹ Na dê deŋgôn sem a bi wo lê wo en li hen iyôŋ ba, na anŋa habij hen. Haw hen, na derê kwôli anŋa Kelma gelen bô pelal a hen. ² Kemnêŋ li elê môj kibi pôrbu nij wo Emen na ay ôbi ayê bôu wo pôni wo en hônî dô hen ôrij naŋ đî derômaran a to jôgij subu a. Na ba, na yiri a bay ré ay ôrij laba na tini ba, ba na hôn né, nijba, Emen a henê. ³⁻⁴ En kôl sôŋ gawra bi wo Emen ayri ôrij derômaran a hen na, na pelal laba, ôbi ô naŋ yiri ta na iyôŋ kôba, nôbi en hôn né nijba, Emen a henê. Aŋ kwôlo gawra bi wo hen toya derômaran a hen na, kwôni nêmen kelê bij né men, Emen bij kwôni tôô ré hô kôl ré nij a men. ⁵ Na dê deŋgôn wô ayê wo Emen ay gawra bi wo hen ôrij derômaran a hen nijba, kupê nôbi ba, na dé deŋgôn na wô iya wo en iya hen đî. ⁶ Hena ré ené di deŋgôn kôba, en gal

ré wôsa na kelê na kwôlê woŋ tiri. Nijba, na dê deŋgôn né aŋ bi kené ermij sara gaŋ gôlij sa anŋa na en li ken gel hen né men, sa kwôlo na ken toy keben a hen né a men. Kirij bay ka hen dema kené henê wo ené na ôbi galê réba ené na kwo dami men tô.

⁷ Ré ené uwôyrê yen wô anŋa đê kirij ka Emen gelen hen nijba, Emen ben anŋa lèn habij bi ré jôren uwôyrê yen. Anŋa habij bay ka hen na, yi mega mana wo Sidan ré dên aŋ bi ré jôren uwôyrê yen iyôŋ. ⁸ Gengij sa anŋa lèn habij bay ka hen na, en uwôl Emen têê subu bi ré dôrji yen a aŋ ⁹ nijba, ôbi kôlen iyôŋ ba: «Bô derê wupê bi wo en bem hen nêmen, wôsa na kirija néé gawra naŋ dema ibé iyêrê wupê ré li jé yiri a.» Aŋ yen dôren gaŋ aŋ en di deŋgôn sa néén ôbi wo naŋ hen, aŋ bi ibé iyêrê wo *Krist ré baa naŋ en. ¹⁰ Kwôlê bi wo hen li aŋ yen ilen né kwôy. Hena ené iya, hena bay ré teren, bay ré gelen gusij, ené mô na bô tu ja, ené mô na bô bô emê a kôba, en hôn wo ené gelij gusij na wô sa Krist. Aŋ yen dôren wôsa kirija néén naŋ dema Krist ré ben néén damaŋ a.

Pol sun wô bay ayê bôu ka Kworênt

¹¹ Kenbay a lê a ené li are mega ôbi galê hen iyôŋ hen, ré na kenbay a ré derê kwôlen nijba, ken dô ré aŋa ené dô kwôlen naŋ keben wupê hen. Nôbi ba, ena ani ré hapê, nijba, bay jé kanŋe ka hawi bay ka ken kôl ré na ka damné hen kôba, đên né. ¹² Wôsa kirija na en baŋ iyére tonŋe a hen na, na en li jé naŋ ulê bôu yôd aŋ Emen ben en li anŋaŋ gijê ka gay gay. Anŋaŋ gijê bay ka hen na, gel wo ené na *ôbi jé woŋ tiri. ¹³ Anŋa dôri ka en li iyé bay ayê bôu ka đanŋi a hen na, na en li iyére tonŋe a hen iyôŋ men, đîba na en dô turnŋe ré. Anŋa pôn nêŋ ka en ba lê iyére tonŋe a na, na wôsa na en uwôlêŋge kené ben ani ré hen. Iyôŋ hari kôba, ken đî bônŋe jal san a.

¹⁴ Ba da wo na herê iyére tonje a hen ya. Hen a ba, na têê subu a nij. Ôbi wo na herê hen kôba, en gey bi kené ben ani ré a men. Wôsa na yerŋge a ené gey dîba, na gursu tonje ré. Yi mega kamrê na balêrji iyôn, wôsa na kamrê a abê balêrji ré, nijba, na balêrji a abêji dî. ¹⁵ Ré ené kay aŋgaŋê kêm men, ré ené merên môŋ ené ma aŋ iyôn wô sarŋge kôba, na lê yi derê. Na ba, ken puren lôg na wô wo nôbi ené perêŋge damaŋ bi ba?

¹⁶ Ken hôn wo nôbi na, ené engerêŋge ani ré. Menba, ka pônî kôl iyôn ba, ené na ôbi gwosore men, ené na ôbi lamê kirij a men. ¹⁷ Na ba, en lamêŋge na iyeŋ iyeŋ ba? Laba na naŋ kamaŋ ka na en jéji iyére tonje a hen a ené lamêŋge hen ba? ¹⁸ Na Tit naŋ yênena wo na en kelêŋge kwôli hen, a na ené jéji yerŋge a. Na ba, na Tit bi a lamêŋge enŋij aŋgaŋge ba? Ken hôn wo nôbi men Tit men na, nini li jé bem naŋ ermé wo pôn men, naŋ geré bi wo pôn hen men.

¹⁹ Kwôlo nini li bô magtubu a béŋge hen na, ermêŋge wo niné kôl hen iyôn wô jôrij sarni ré, nini kelêŋge hen, na naŋ hini Emen wôsa nija ka Krist. Yênên nini kelêŋge hen iyôn wôsa nini gey béŋge na néérŋge bi kené ôrij tumô tumô tô ayê bôô woŋge a. ²⁰ En kemna wô wo kirija ené bij iyére tonje ba, jé lêreŋge ma ré sa yé kwo en gey hen né. A hena ré yi hen iyôn ba, jé lêren nôbi kôba, a derêŋge ré kwôy men. Dô ré ba, kirija en bij perêŋge a na, na erê upé naŋare men, terbére men, bô tarê men, janare men, hare men, jôm men, dê dengô men, lê aŋga bôd bôd a men. ²¹ Dô ré ba, kirija en bij iyére tonje a na, Emen wupê a lê aŋ tayre ré dén turŋge a wô kibi ka pônî ka kaŋ dé tô têrij toji aŋ hen men, tô yipare toji toj iyôn a tôŋ hen né men, tô aŋgaŋ iyôn a tôŋ ka bay

na lêêrê ca hen. Hena ré yi hen iyôn na, a gelij né ené sôm iyôn.

13

Gerjé halê wo Pol hal kamaŋ ka Kworênt

¹ Na a ba jôgij na têê subu wori a ené ena herê iyére tonje a hen, aŋ kirija nija bij na, nija jerê kwôlê sa bay lê habré a mega wo na kôlij bô magtubu to Emen a hen iyôn. «Hena kwôni ré bôy kibi megari ley na, bi bijé nêw wôô réba subu kôl hen iyôn a dema niné jerê kwôlê sari a.» ² Kergare tijê to jôgij têê wôô to na en ôrij iyére tonje a hen na, na en hal bijé kaŋ bay lê têrij naŋ tô ka ba hen a men. Haw hen wo tôŋ dô nij hen na, en hô halêŋge sôŋ aŋ kirija ené sa bij iyére tonje a na, ené jerê kwôlê sarji a kêm. ³ Ken gey henê na ba *Krist a ré bé a ené iyêl hen ba? Iyôn ba, na erê gelêŋge ken gel. Wôsa ôbi na kwôni wo li jé naŋ nééri perêrŋge a dîba, ôbi iya ré. ⁴ Kirija bay na bééri sa gurô tagelê hen ba, ôbi na iya hari nijba, haw hen ôbi mô tu geŋ naŋ néé wo Emen aŋ kwoni nibay ka nini bij naŋ dî hen na, néérni naŋ môŋ kwori hen iyôn men, nini mô tu geŋ hen, na wô kibi merê tu geŋ wori aŋ kirija nini sa bij iyére tonje a na, nija sa lê jé naŋ néé wo Emen.

⁵ En kelêŋge bi ken kôbe yerŋge dô ken gel, na ba kené bi bôrŋge sa Jésu a bi haŋge ba? Ken hôn wo Jésu Krist ré mô bôrŋge a hen iyôn né ba? Hena ré na hen iyôn ré ba, ken ge na kay hen. ⁶ En erem mega wo nibay ba, jé lêreni ré gel wo niné na bay jé kaŋ tiri. ⁷ Men, nini uwôl Emen bi kené li ani kani ka habij né men, nini gey gelé mega niné na bay jé ka li jé dô iyôn né a men. Nijba, nini gey gelêŋge sa lê aŋga dôri a bi wo bijé a kelê niné kôl kwôlê, nijba, niné li ani ré hen. ⁸ Nini kôl hen iyôn na wôsa nini nêw lê ani kani ka habij gengij sa kwôlê

woj tiri bi wo hen né, nijba, na anğan tiri ka gengij sa kwôlê woj tiri bi wo hen a niné lê. ⁹ Hena kené iyêre tô kwôlo Emen a hanje aya nibay niné iya kôba, nini li yi derê men, nini uwôl Emen bi ré bêngge bi kené dô cerêd men. ¹⁰ En li magtubu hende to hen bêngge tumô aji kirijna ené sa bij ba, kené bul jé lêrengge aji ené sa nayêngge ré nij. Wôsa Emen ben tôo na wo ené lij na naj ken dîba, na wo ené mênêngge aji né.

¹¹ Yênen, haw hen na, na deré kibi magtubu tijê nij, en kelêngge, masêngge bi ken dô cerêd men, ken dôbij ibiyare bôrêngge a men, bi kwôlê wongge bij men, ken mô naj bô jalê perêrêngge a a men. Ôbi a, Emen woj ôbi peré bijé men, ôbi bij bijé bô jalê a men hen na, ré baa naj ken.

¹² Lijge dosé tô yênijare a naj peré men, bay ayê bôo ka naj en na kôba, lêngge dosé kê m a men.

¹³ Bi bô derê wo Kelma Jêsu Krist men, peré wo Emen peréna hen men, bijare to Tunu toji hendi bô bôrê bêna pôn hen a men hen na, bi baa ré ken kê m.

Magtubu to Pol li bij Galatjê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Elê arew subu pa dema Jésus Krist ré yêñ tô na, bijné ka pôni bay uwôgeji Kêlt gwoluwa eraji kwôy sa môrji Turki bô emê wo Asi a. Kwôngêrji a bay ré uwôgeji Galatjê hen, sa môrji dâ na Ankara na sa iyére to dami to Turki. Ka pôni bi bôrji sa Kwôlo Dôri wo *ôbi jé Pol uwôl béreri kirija ôbi ôrij kergay ulê béré tori to têt wôñ na to têt subu hen (Jé lê bay jé 16: 6, 18: 23).

Nijba, cêgi Pol a menba, gawrê ka dângi era iyé Galatjê. Gawrê bay ka hen gelij bijné are kôl iyôn ba bay ayê bôñ ka ré na Jubnê ré hen na, bay ré bi kwôlê sa tôñ Jubnê kêm a to kôl bay ré wal keñ hen men. Kwo Pol ba, tôñ top walê keñ hende to hen na, bij na Kwôlo Dôri wop tiri wo Jésus Krist hen né. Hende li a bay ayê bôñ ka Galat yi limé kare. Kirija Pol toy kwôlê bi wo hen a Epês a na, ka li môñ ciré gey kwôlo janêri bay ka hen na, ôbi li magtubu to iyêre biji.

Wô herañ na ka gey kwôlo janêri bay ka hen tô Kwôlo Dôri wop tiri hen na, Pol li are subu.

Ka tumô ba, ôbi kôl kwôlo gengij sari. Ôbi kôl kwôli ayê bôñ wori, magtubu to bay derê tumô églis to Jérusalêm li biri kôl iyôn ba bay ayê bôñ ka na Jubnê ré hen réé bê kwôlê sa tôñ to Jubnê ré hen. Men, kwôlo yi perêrji a bay na Piyêr gengij sa bê kwôlê sa magtubu hende to hen men, kwôli dampare tori top *ôbi jé hen a kôl mega wo jé bi wo hen na, ré na Kelma a ré biri (Sapitre 1-2).

Ka wôñ ba, Pol dî têt sa magtubu tôñ to cay a a kôl iyôn ba, kwôni ré upé gelê wô kibi bê kwôlê sa tôñ to

Jubnê ré, nijba, wô kibi aña Jésus Krist li hen dî (Sapitre 3-4).

Ka subu ba, ôbi kôl derij kibi kwôlê wori kôl iyôn ba, merênge sarêge seña nañ tôñ a bi Tini Emen dô tumônge. Wôsa Tunu a ré bê ermé wo gay gay hen bô gawra a kwo tumô ba, na peré (Sapitre 5-6).

Eglisjê men, bay ayê bôñ men bi toy kwôlê bi wo hen a dege sara nañ bôñ pôn a bi bay ré môrij sarji seña.

Dosé to Pol liji

¹ Nôbi Pol a jên na magtubu hende to hen benge hen. Henenge dô mega wo ené na *ôbi jé wo gawrê a ré jên né men, gawra wôni a ré era sa kôlen kwôli ré a men. Nijba, ré na Jésus Krist na Ibarna Emen wo bi Jésus ji si kampê hen, bay a jên a dên mega *ôbi jé hen. ² Yênerna bay ayê bôñ kêm ka mô na en na nini dañ kibrini jên na magtubu hende to hen bij églis kêm to yi sa iyé Galati a hen lijji dosé a kôlji iyôn ba: ³ Bi bô derê nañ bô jalé wo Ibarna Emen nañ kwo Kelma Jésus Krist baa nañ ken. ⁴ En gey bi kené hôn dô wo Jésus Krist ré ay yiri bij temare wô derêna kibi têrij lêrena nañ bô geyé wo Ibarna Emen a a bi diré derêna kibi néé wo habij wo sa terare a na wo haw hen. ⁵ Bi hini emê yi wô sa Emen kwôy nañ kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

Kwôlo Dôri wo Emen na pôn nêñ hari

⁶ Bôn mênij damañ wô wo kirija en denge a menba, perañ cêgena na, ken dî tô Emen wo uwôgêge nañ bô derê wo *Krist hen a, menba, ken hena lew gey ari gelé ka dângi ka bay kôl ré na «Kwôlo Dôri» men hen. ⁷ Tiri wori ba, Kwôlo Dôri wo dângi ba, nañ nijba, en kôl hen iyôn wôsa gawrê ka pôni dôyrêge a gey bi ciré belé Kwôlo Dôri wo Krist hen lij kwo dângi.

⁸ Ken toy, hena ré na nibay kap bay jé ley, *mana wo derômaran a ley, apa niné ulênge béré Kwôlo Dôri wo dangan njan kwo na nini ulênge tumô nij hen na, en uwôl Emen bi ré tòm kwôni bi wo hen. ⁹ Mega wo na en kelênge tumô nij hen iyôn na, haw hen na hô kelênge têtê pôn a sôn: hena kwôni wôni ré ulênge béré Kwôlo Dôri wo dangan njan kwo na ken enge hen na, en uwôl Emen ré tòm kwôni bi wo hen.

¹⁰ Kwôlo en kôl hen na, gel wo ené woge na diné wo gawrê laba kwo Emen dî ba? Na diné wo Emen a ené woge dî. A hena ené woge na diné wo gawrê ba, ené yé mana wo Krist ré.

Pol li na iyen a ré yij ôbi jé ba?

¹¹ Yênen, en kelênge Kwôlo Dôri wo en uwôl béreri bêngge hen na, na gawrê a ejeré ré. ¹² Wôsa na gawra wôni a kôlen kwôli Kwôlo Dôri bi wo hen né men, kwôni a gelen né a men, nijba, na Jésus Krist a yêgê sari ben.

¹³ Na ken toy kwôli jé lêren wo cayi kirijna na en ban tô hara wo Jubnê tô hen men, lê wo na en lijn églis to Emen bisinne hen men, masê wo na en mase bi ené mênêji hen a men. ¹⁴ An na en teberé Emen nan geré hara wo Jubnê daman dê megên kap bay eréren men, na en lérê hara wo môpêrna daman dêji an a men.

¹⁵⁻¹⁶ Nijba, pa dema na ené yêñ tô na, Emen nan bô deré wori na dôren an uwôgen bi ené li jé biri. An kirijna ôbi genge dîré gelen Kemari an bi ené uwôl béré Kwôlo Dôri wori peré bîné ka na Jubnê ré hen na, en engerij kwôni kwôlê wôni ré nij. ¹⁷ Men, en ô Jérusalêm a ligi kaman ka na na, bay jé tumôn hen né, nijba, en hena ô bô emê wo Arabi a dema ené hô bulo hera Damas a tô. ¹⁸ An elê subu cêgê dema, ené ô Jérusalêm ô upé Piyêr bi niné ô gelij yirni tô. An en wôl nan dî wulê môj

kibi bay. ¹⁹ En gel *ôbi jé wôni wo dangan ré, nijba, na *Jak wôñ yêni Kelma wona Jésus a ené gili mera.

²⁰ Kwôlê bi wo en kôl hen na, en kelênge tumô Emen a, na kwôlê wôñ tiri.

²¹ Cêgi kergarjê iyé Piyêr a Jérusalêm a hen na, en ô Siri a men, Silisi a a men. ²² Nijba, wulê bi wo hen na, églis ka sa iyé Judé a na, bay na hōnen né tô. ²³ Nijba, bay na toy na kwôlen kibi bîné ka dangané a mera. Bay kôlji iyôn ba: «Gawra wo ca ba, na gelij turna gusij hen na, haw hen ôbi a hô ulê béré Kwôlo Dôri bi wo ôbi na mase dîré mênê hen.» ²⁴ Menba, bay ay kibi Emen wô anga ôbi li nan geré wupê hen.

2

Pol nan megêri bay jé ka pôn Jérusalêm a

¹ Elê môj kibi pôrbu cêgê menba, en hô bul hô a Jérusalêm a. Barnabas a bèn men, en eran nan Tit kôbena a men. ² Herê wo en bul hô Jérusalêm a hen na, na Emen a kôlen bi ené hô. An kini dapare to nini dan pinini nan bay deré tumô églis hen na, en dôrji tô béré Kwôlo Dôri wo en uwôl béreri peré bîné ka na Jubnê ré hen. En li hen iyôn wôsa en gey bi jé wo na en li hen men, kwo en li haw hen a men ré yi anga beray ré. ³ An Tit wôñ Grêk wo na baan eran Jérusalêm a hen kôba, bay kôl ôbi ré wal ken iyôn né.

⁴ Bi wo kaman ka dî yirji môñ ciré na yênerna hen, mase bi ôbi ré wal ken hen. Gawrê bay ka hen iyônggi hen na, tôbe yirji perêrna môñ bay walê tô kirij iyôn bi ciré hōnij tô merê wo nana mô sarna senge sa kibi bîpare to nana bî nan Jésus Krist hen, an ciré lêna lij limé ka tô to *Moyis. ⁵ Nini dîji bay biyêni ré, nijba, nini dîbu sa têrni a. Kwôlo Dôri bi wo hen na, na tu kwôlê an

1:14 1: 14 Jé lê bay jé 8: 3, 22: 3-5, 26: 9-11

1:18 1: 18 Jé lê bay jé 9: 26-30

30, 15: 2

1:15-16 1: 15-16 Jé lê bay jé 9: 3-6, 22: 6-10, 26: 1: 19 Jé lê bay jé 15: 13

2:1 2: 1 Jé lê bay jé 11:

30, 15: 2

en gey bi ré yi naŋ kini wô sarŋge dîba, bi ré poliŋ né.

⁶ Ka bay bôrji môŋ ré na bay derê tumô kirij hen na, bay ay tôô to dŋangi tôni ben né. Bijné bay ka hen na, damŋare toji hende to hen dôlen nôbi ré, wôsa Emen bô na yi kwôni nô na mera ré. ⁷ Bijné bay ka hen bô mega wo Emen a ré ben jé woŋ ulê béré bijn bijné ka na Jubnê ré hen, mega wo ôbi na bijn Piyêr yi ôbi ulê béré Kwôlo Dôri bijn Jubnê hen iyôŋ men. ⁸ Wôsa Emen wo na bijn Piyêr ré yi *ôbi jé wo gengij sa Jubnê hen na, na ôbi a ben bi nôbi kôba, ené yi *ôbi jé wo gengij sa bijné ka na Jubnê ré hen men. ⁹ Aŋ si *Jak naŋ Piyêr naŋ Ja ka bay bôrji môŋ damné ka églis hen kôba, bô mega wo jé wo ené li hen na, ré na Emen a ré bèn dôd kôbena. Menba, bay bu kôbrini nibay naŋ Barnabas lêni dosé aŋ gel wo ciré bijn naŋ nini. Na hen iyôŋ a niné bijn sara kêm wo nibay ba, niné erê lê jé perê bijné ka na Jubnê ré hen men, bay ba, ré ô perê Jubnê men. ¹⁰ Nijba, bay kelêni bi niné erem sa yênerni kaŋ bay nimré ka Jérusalêm a mera. Aŋ en ay kwôlê woji bi wo hen dô bôn a aŋ lij ariri.

Pol nay Piyêr Antiyôk a

¹¹ Kirijna Piyêr sa bijn Antiyôk a na, ôbi li dô ré aŋ en kôli tiri a tu bijné. ¹² Wôsa, pa dema bijné ka pôni ka Jak joji hen ré sa tô na, Piyêr ôm are naŋ yênerna ka na Jubnê ré hen, nijba, kirijna bijné bay ka hen saji bijn menba, Piyêr dô yiri aŋ dê dê yi yênerna ka na Jubnê ré hen men, ôbi ôm are naŋ ci ré nij a men. Wôsa ôbi hariŋ yêneri Jubnê ka hena Jérusalêm a sa aŋ gey bi bijné ré wal keŋ hen. ¹³ Men, yênerni Jub kaŋ bay ayê bôô ka Antiyôk hen kôba, li na aŋgaŋ harê mega bi wo Piyêr lij hen iyôŋ men, Barnabas kôba, dî bay dôôri uwôl tôrji a men. ¹⁴ Menba, kirijna en gel mega wo jé

lêreji bi wo hen ré bijn naŋ lê aŋga bijn naŋ tu kwôlê wo Kwôlo Dôri hen ré na, en kôlij Piyêr tu bijné iyôŋ ba: «Piyêr, jôbi ju na Jub menba, ju li are mega bijné ka na Jubnê ré hen iyôŋ wô mi ba? Men, jé lêrem bi wo hen bijn naŋ tôô to Jubnê ré a men. Wô mi a jeré gey bi bijné ka na Jubnê ré hen ré li mega Jubnê iyôŋ ba?»

Na sa kibi ayê bôô a Jubnê naŋ bijné ka na Jubnê ré hen ré uwôŋ gelê

¹⁵ Nabay nana Jubnê kaŋ déŋ dîba, nana bijné ka hen ka hôn tôô to Emen né hen né. ¹⁶ Nijba, nana hôn mega wo kwôni ré derê tu Emen na wô bê wo ôbi bi bôri sa tôô to Moyis a hen ré, nijba, na wô kibi aŋga Jésus li hen dî. Na ôbi á, nabay kôba nana bijn bôrna sa Jésus Krist a aŋ bi nana yij bijné kaŋ derôre tu Emen sa kibi aŋga *Krist li hen dîba, na sa kibi lê aŋga tôô to Moyis kôl nana li hen né. Wôsa na sa kibi lê aŋga tôô to Moyis kôl nana li hen a, kwôni ré yij kwôni woŋ derôre tu Emen a ré. ¹⁷ A hena nana woge bi nana yé bijné kaŋ derôre sa kibi bijnare tona naŋ Krist menba, nana li têriŋ mega bijné ka na Jubnê ré hen ta men, hen ba gel wo Krist a ré lê a nana li têriŋ hen ba? Na hen iyôŋ né. ¹⁸ A hena ené hô li tôô to na en mêne hen hôriŋ ba, gel mega wo ené na ôbi dŋagê sa tôô hende to hen. ¹⁹ Na tôô to Moyis hende to hen a lê a ené yi môŋ temay gawra iyôŋ hen, aŋ hende ôm san ré nij. Yi hen iyôŋ bi ené môriŋ tu geŋ wô sa Emen. Na hen iyôŋ a, ené ma naŋ Krist sa gurô tagelê hen. ²⁰ Aŋ bi hena ené mô tu geŋ ba, ré na nôbi a ré merê naŋ sa yen hen né nij, nijba, ré na Krist, a merê bôn a. Hena ené mô tu geŋ haw hen ba, na sa kibi bôn wo en ay bijn Kema Emen wo geyen aŋ ay yiri bijn temare wô san hen. ²¹ En kaŋ bô derê wo Emen li naŋ en hen né. Hena Emen né bô kwôni mega kwôŋ derôre wô bê kwôlê wori sa

tô to Moyis a na, Krist na ma dɛn iyôn.

3

Tô to Moyis naɲ ayê bôô

¹ Ayi! kenbay Galatnê ka ermé kwôlê wonge naɲ hen. Na i a belé turnge hen iyôn ba? Bi wo nôbi naɲ yen en gelénge anɲa gengiɲ sa temay Jésu Krist sa gurô tagelé yi turnge a tu wolé hen. ² En gey engerénge kwôlê pôn. Na ken uwôn Tunu to Emen na wô sa lê anɲa tô to Moyis kôl ré liɲ hen laba, na wô wo ken toy béré Kwôlo Dôri aɲ ken bi bônge sara hen dɛ ba? ³ Wô mi a turnge ré jôriɲ né hen iyôn ba? Wô mi a kené ay tôri naɲ Tunu to Emen menba, haw hen ba, ken gey deré kibri naɲ néé wonge niɲ ba? ⁴ Gusɲ to ken geliɲ kêm hen na, ken bô mega wo ré na ani ré iyôn ba? Gusɲ tonge hende to hen a yé wo beray ré. ⁵ Kirɲa Emen béngge Tunu tori men, liɲ giɲê perênge a a men hen na, na wô sa ken li anɲa tô to Moyis kôl ré liɲ hen laba, na wô wo ken toy béré Kwôlo Dôri aɲ ken bi bônge sara hen dɛ ba?

⁶ Na hen iyôn a, magtubu to Emen ré kôl gengiɲ sa *Abraham kôl iyôn ba: «Ôbi na bi bôri sa Emen a, aɲa Emen na ré bôri mega kwôni woɲ derôre hen sa kibi ayê bôô wori.» ⁷ Henénge mega wo bɲé ka ré bi bôrji sa Emen a hen na, bay a ré na kwôngê Abraham kaɲ tiri hen. ⁸ Magtubu to Emen na kôl ca tumô mega wo Emen né bé bi bɲé ka na Jubnê ré hen, ré yé bɲé kaɲ derôre tiri a wô sa kibi ayê bôô woji. Na ôbi á, magtubu to Emen hende to hen ré uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen tumô biɲ Abraham kôl iyôn ba: «Emen a terê kibri sa tô yê bɲé ka sa terare a nà kêm wô sa kem.» ⁹ Abraham na bi bôri sa Emen a aɲ Emen na tô kibri sari a. Aɲ Emen

tô kibri sa bɲé kêm ka bi bôrji sari a hen, mega wo ôbi tôriɲ kibri sa Abraham a hen iyôn men.

¹⁰ Kwo bɲé kêm ka bi kwôlê sa tô to *Moyis a, aɲ erem mega wo ciré yé kaɲ derôre sa kibi tô hende to hen na, tômê bu sarji. Wôsa magtubu to Emen kôl iyôn ba: «Kwôni wo bi kwôlê kwôy kwôy sa tô to Moyis a kêm to liɲ bô magtubu a hen ré na, kwôlê ré bɲi.» ¹¹ Na tiri wo gawra a yé kwôni woɲ derôre tu Emen a wô kibi tô to Moyis ré. Wôsa liɲ bô magtubu to Emen na kôl iyôn ba: «Kwôni wo na kwoɲ derôre tu Emen a sa kibi ayê bôô wori na, ôbi a merê tu geɲ.» ¹² Tô naɲ ayê bôô na pôn né. Kwo tô ba, liɲ bô magtubu to Emen a kôl hen iyôn ba: «Kwôni wo li are kêm ka tô kôl ré liɲ hen na, ôbi a merê tu geɲ na wô sa kibriɲ men.» ¹³ *Krist, ay yiri bi aɲ tômê bu sari wô sarna aɲ ôbi derêna kibi tômê wo tô a. Wôsa na liɲ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kwôni wo bay haari kabré gurô hen na, na kwo Emen tômni bi a hen.» ¹⁴ Yi hen iyôn bi terê kibi wo Emen na genge dɛré terê sa Abraham a hen, bi ré yi wô sa bɲé ka na Jubnê ré hen men sa kibi Jésu Krist. Men, naa uwônɲ Tunu to ôbi na genge dɛré béna wô bê bôô wona sari a hen men.

Tô to Moyis naɲ gengé wo Emen

¹⁵ Yênen, na ayê jé lê gawré ka sa terare a nà gengiɲ naɲ kwo Emen ken gel. Hena kwôni na ré kôl kaɲni dɛ tôɲ niɲ na, kwôni wo dɛngi nê belé ré niɲ men, nê ulê kwôlê wôni sara ré niɲ a men. ¹⁶ Na hen iyôn a, Emen na ré ayiɲ tôri biɲ Abraham wô anɲa dɛré lê bɲi naɲ kwungari hen. Magtubu to Emen kôl iyôn ba: «wô kwôngêri» mega wo ré na bɲé ka kwôni iyôn né. Niɲba, kôl iyôn ba: «wô kungam» hen iyôn na, gel na wo ré kôl na

3:6 3: 6 Dé tô are 15: 6 3:8 3: 8 Dé tô are 12: 3, Rômê 4: 3,16 3:10 3: 10 Détéronôm 27: 26
 3:11 3: 11 Habakuk 2: 4 3:12 3: 12 Lébitik 18: 5 3:13 3: 13 Détéronôm 21: 23 3:16 3:
 16 Dé tô are 12: 7

kwôli gawra pôn, ôbi a na Krist hen. ¹⁷ Bô kwôlo en kôl hen ôbi a na: Emen na kôl kañni añ kwôli are bay ka ôbi kôlij kwôliji hen na, ré lij. Elê arew pôrbu nañ tôre subu cêgê dema ôbi ré bij kam *Israyêl tôô tô. Nijba, tôô a nê mê mênê kañni ka ôbi na kôl hen ré men, hende a nê mê mênê aña ôbi na genge ðiré bij Abraham hen né a men. ¹⁸ Hena ré na wô bê kwôlê sa tôô a aña kwôni ré uwôñij aña Emen na genge hen na, gel wo ré na sa kibi aña ôbi na genge hen né. Nijba, na sa kibi aña Emen na genge hen a ôbi ré tôrij kibri sa Abraham a hen.

¹⁹ Hena ré na hen iyôn ba, wô mi a Emen na ré ði tôô ba? Ôbi ði tôô hende to hen wô geliñ bijé bi ré hônij aña ré bij nañ bô geyé wori ré hen. Tôô hende to hen a yé hen iyôn kwôy gemij kuña Abraham wo Emen na ayij tôri gengij sari hen a sañ. Emen na bij *manê ka derômarañ a na kôl kwôli tôô hende to hen añ gawra pôn a na ðebé derô bijé nañ Emen*. ²⁰ Ôbi ðebé derô gawré na, gañ gañ ba, ðebe na perê gwogelê gawré wôô a, nijba, kirijna Emen na ay tôri bij Abraham hen na, ôbi ðebé derôrji a na nañ, nijba, na ôbi nañ yiri a na kôlij Abraham mera.

Wô mi a tôô ré ðij ba?

²¹ Hen ba, gel wo tôô ré bij nañ aña Emen genge ðiré bij Abraham hen ré ba? Na tiri, hende bij nañ are bay ka hen kwôy. Nijba, hena tôô to na ré bij gawré mô tu geñ hen henañ ré ya ba, hende na ré lê añ gawré na ré yij kañ derôre tu Emen a. ²² Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: Bijé kêm sa terare a nà ré na limé ka têrij. Yi hen iyôn bi Emen né bij bijé ka ay bôrji hen aña ôbi na genge hen. Ôbi biji hen iyôn na wô kibi aña Jêsu Krist li hen.

²³ Pa dema kwôli ayê bôô ré ôm tô na, nibay kañ Jub ba, na tôô to

Moyis a na emê sarni añ tôô hende to hen a na beréni lemnare kwôy wo Emen yêge sa Kwôlo Dôri wo gengij sa bê bôô sa Jêsu a. ²⁴ Na hen iyôn a tôô hende to hen, na ré ôm sarni kwôy wo Krist sañ, añ bi niné yij gawré kañ derôre tu Emen a sa kibi aña Jêsu li hen. ²⁵ Nijba, haw hen wo kwôlo gengij sa aña Jêsu li hen ôm nij hen iyôn na, nibay kañ Jub ba, tôô to Moyis a derê tumôrni ré nij.

²⁶ Iyôn ba, na sa kibi ayê bôô wonje nañ bijare to ken bij nañ Jêsu Krist hen a kenbay kêm kené yij kam Emen hen. ²⁷ Na hen iyôn a, kenbay kêm ka na ken bij nañ Krist sa kibi batêm tonje hen na, ken yi môñ Krist hen iyôn men. ²⁸ Iyôn ba, na kelê iyôn ba: Kwo na Jub men, kwo nà na Jub ré men, kwo nà, na lema men, kwo nà na kema iyére men, kwo nà na iba men, to nà na iyore men ré nij. Wôsa kenbay kêm ken bij pôn sa kibi bijare tonje nañ Jêsu Krist. ²⁹ Hena kené na bijé ka Krist ba, kena kwôngê Abraham, iyôn ba, ka uné aña Emen na genge ðiré béé hen.

4

¹ Na hô kelê kwôlê wo ené kôl hen nañ gwosoyri wo ðangi: kema woñ ôbi emê cibré ibari na, na kwôni wo aña ibari bay ka hen kêm na kari. Nijba, hena ôbi ré baa kema tô ba, ôbi yi mega lema iyôn. ² Wôsa kwôy jép sa to ibari na genge hen na, na bijé ka ðañné a berê sari men, sa aña gengij sari bay ka hen a men. ³ Nibay kôba, kirijna na nini yi mega kamré iyôn hen na, na nini na limé ka néé wo tunu to ôm sa kirij sa terare a nà hen. ⁴ Nijba, kirijna wulê wo Emen na genge hen nê nij menba, ôbi jo Kemari añ iyore a yêri añ tôô to *Moyis a emê sari men. ⁵ Men, bi ôbi ré sa jô sarni nibay Jubné ka na nini mô tô tôô to Moyis a hen añ bi niné yij kami Emen.

⁶ Men, bi ôbi ré gel wo kené na kamni na, Emen jo Tini Kemari sa mô bôrna a aṅ Tunu hende to hen uwôgeri «Iban, Iban.» ⁷ Iyôṅ niṅ ba, kena limé ré niṅ niṅba, kena kamni. Mega wo kena kamni hen iyôṅ na, Emen a béṅge are kêm ka ôbi dī gem wô sa kamni hen.

Pol sun kwôli Galatjê

⁸ Kirija na ken hôn Emen né tô hen na, na kena limé ka emen wo sa terare a nà wo na kwoṅ tiri ré hen. ⁹ Niṅba, haw hen wo ken hôn Emen niṅ, réba haw hen wo Emen henêṅge niṅ hen men, menba, wô mi a kené hô hera naṅ bô geyé woṅge tô tunu to ôm sa kirij sa terare a nà to néere naṅ hen men, to na ani ré hen bi kené hô yé limé kaji sôṅ ba? ¹⁰ Ken toy, ken dī yerṅge damaṅ sa wulê wo pôni a men, sa geserê wo pôni a men, wulê wo pôni bô elê a men, sa elê wo pôni a a men. ¹¹ En sun gaṅ wô sarṅge wôsa merênê wo en merên wô sarṅge kêm hen na, na déṅ iyôṅ mera ba?

¹² Yênen, en uwôlêṅge bi kené yi môṅ nôbi hen iyôṅ men, mega wo nôbi kôba, na en yi mega kenbay hen iyôṅ men hen. Kirija na en môriṅ perêṅge a hen kôba, na ken lèn habij né. ¹³ Ken hôn wô mi a na ené derêṅge Kwôlo Dôri tumô kaṅ hen ba? Na wô sa kibi ômpare to na lèn hen. ¹⁴ Aṅ naṅ ômpare tijê hende to hen na, na na aṅga néey sarṅge a niṅba, na ken bôren mega ani ré, iyôṅ né niṅba, ken lèn dô mega wo ené na mana wo derômaraṅ wo Emen men, mega wo ené na Jêsu Krist bi naṅ yiri iyôṅ a men. ¹⁵ Na ken li yi derê damaṅ menba, haw hen na mi a lê are ba? Wôsa en hôn wo tumô ba, na turṅge kôba, na ken nêṅ terê ben. ¹⁶ Aṅ haw hen ba, ena ôbi bareṅge wô kwôlê woṅ tiri wo en kelêṅge kwôy kwôy hen ba?

¹⁷ Bijé bay ka kôl kwôlê woṅ benare gengij sa Kwôlo Dôri hen dī yirji yerṅge a, niṅba, ermé woji na kwo dôri ré. Ermé woji ba na wô terêṅge kôben a aṅ bi kené yij bijé kaji dī. ¹⁸ Na tiri, dé yi yi kwôni a damaṅ na, dô niṅba, bi na naṅ ermé wo dôri aṅ bi yi hen iyôṅ kwôy kwôy dība, na wô merê wo en mô naṅ ken hen mera ré. ¹⁹ Kamnen, en hô gelij gusij damaṅ a wô sarṅge mega wo iyore gelij gusij sa yê a hen iyôṅ. Na gelij gusij hende to hen iyôṅ kwôy wo na hônij mega wo kené ay hal wo *Krist. ²⁰ Ermé wupê ba, en gey ré ené merê naṅ ken haw hende to hen aṅ ré ené iyêlêṅge derê naṅ tôn to dami wôsa en sun kwôlêṅge damaṅ.

Kwôlo gengij sa si Agar naṅ Sara

²¹ Kenbay ka ken gey yé limé ka tôô to Moyis hen kôlêṅge, na ken toy kwôlo na lij bô magtubu tôô hende to hen a ré ba? ²² Na lij bô magtubu tôô hende to hen kôl iyôṅ ba: *Abraham na ré yê kamrê wôô. Kwo pôn yori ré na lômne to bay uwôgere Agar hen men, kwo pôn yori ré na môni iyére to bay uwôgere Sara hen men. ²³ Kwo yori na toṅ lômne hen na, hende yi kwoyri naṅ yijare, niṅba, kwo yori na môni iyére hen na, hende yi kwoyri na naṅ yijare hare niṅba, na sa kibi tôô to Emen na ay bij Abraham*. ²⁴ Kwôli yébé bay ka wôô hen na, yi mega aṅgaṅ gelé iyôṅ: yébé bay ka wôô hen na, en pôrji gengij bijare to yi kene wôô hen: Bijare to tumô hen na, na gengere naṅ Agar, tôre hena na sa keram wo Sinay a. Aṅ hende yê kamrê kaṅ limé hen. ²⁵ Hini woṅ Agar bi wo hen na, kôl na kwôli keram wo Sinay wo yi sa iyé Arabi a hen. Haw hen ba, hende yi mega Jérusalêm to kemnêṅgi iyôṅ wôsa Jérusalêm na lômne naṅ bijé ka mô bôre a hen kêm. ²⁶ Niṅba, Jérusalêm to

4:22 4: 22 Dé tô are 16: 15, 21: 2 * **4:23** 4: 23 Wôsa Sara na na to haali niṅ men, yê wore na naṅ a men. **4:23** 4: 23 Dé tô are 17: 16

derômaran a yi mega yorna toj môngi iyêre iyôn. Jérusalêm hende to hen gengin na sa Sara. ²⁷ Wôsa magtubu to Emen kôl iyôn ba:

«Li yi derê mini to kamnê nan hen. Uwôl gura woy yi derê mini to yê lêrê sa pôn né hen

wôsa iyore to kurôre dere an hen na,

kamne a kwônê dê to kurôre geyre hen.»

²⁸ Yênen, iyôn ba, kenbay kôba, ken yê na sa kibi tô to Emen na ay hen mega Isak iyôn men. ²⁹ Tumô ba, kema wo bay yêri nan yipare hen na, gelin tu kwo bay yêri sa kibi

Tini Emen hen gusin, kemnê kôba, yi mega hen iyôn men. ³⁰ Nipba, magtubu to Emen na kôl iyôn ba:

«Dage iyore toj lômne hen nan kemare an, wôsa ôbi nê emê cibrê nan kwo yori na toj môngi iyêre hen né.»

³¹ Iyôn ba, yênen, nana kam iyore to na lômne hen né, nipba, nana kam toj môngi iyêre hen di.

5

Mênênge merê wo ken mô nan sarnge hen né

¹ *Krist derêna bô lemnare bi nana mô sarna senge tiri a men. Iyôn ba, ken dêbe sa têrêge a dîba, ken hô ô yê limé hôrin ré nin.

² Toyênge kwôlo nôbi Pol na kelênge hen: Hena kené bi bay walênge ken ba, anga Krist na li hen kenbay ba, li nan ken né. ³ En hô kelênge sôn kwôni wo bi bay wali ken na, bi ôbi bi kwôlê sa tô to

*Moyis a kê. ⁴ Kenbay ka ken woge kené yê gawrê kan derêre tu Emen wô bê kwôlê wonge sa tô to Moyis a hen na, ken karin na nan Krist hen men, bô derê wo Emen kôba, ka upé ré nin a men. ⁵ Kwona nabay ka nana di bôrna sa Emen a hen na, nana hôn wo ôbi ré bê nana yê

bipé kan derêre tiri a. An na sa kibi né wo Tini wo li jé nan geré wo ayê bô wona hen ana nana môrin

gemin wulê bi wo hen hen. ⁶ Mega wo nini bin nan Krist Jêsu hen iyôn na, nini hôn wo walê ken, walê ken ré kôba, ré na ani tu Emen a ré. Nipba, kwôni wo bi bôri sa Krist a an geyin megêri a men na, na anga dôrin Emen.

⁷ Na ken ô dô tô ayê bô wonge a menba, na i a hera sa gusérêge ana ré jerênge bê bôrnge sa kwôlê woy tiri a hen ba? ⁸ Ermé kwôlê woy mênê kirin bi wo hen iyôngi hen na, hena na ligi Emen woy ôbi uwôgêrnge hen a né. ⁹ Gwosoy kwôlo pôn kôl iyôn ba: «Wubere ré dê iyôn kôba, ré wubu parin wo bay bulôn hen.» ¹⁰ Iyôn hari kôba, en bi bôn sarnge a baa ya, mega wo nana bin pôn nan Kelma hen iyôn na, en hôn wo ermé wonge ré na pôn nan kupê, nipba, ôbi gusérêge bi wo hen na, ré na i i kôba, Emen a beréri.

¹¹ Yênen, kupê nôbi ba, hena ené uwôl béré mega wo walê ken ré na anga dôri ba, wô mi a bay ré gelen gusin sôn ba? A hena ré na hen iyôn ba, béré wo en uwôl gengin sa Krist wo bay béeri sa gurô tagelê hen na, ré lê bô Jubnê ré tarji san a ré nin. ¹² En gey bi bipé ka dôyrênge an kelênge kené wal ken hen na, bi bay kôba, ré tô tôrji an men.

¹³ Yênen, kwonge kenbay ba, Emen na uwôgênge bi kené mô sarnge senge. Iyôn ba, ken ay merê sa senge tonge hende to hen lin malare wô lin anga bôrnge gey hen né, nipba, ken perin yerêge men, ken yi bay jé ka megêrnge men. ¹⁴ Kwôlê pôn nê day kwôlo yi bô tô to Moyis a hen kê. Kwôlê bi wo hen kôl iyôn ba: «Gey megam mega wo ju geyin yem hen iyôn men.» ¹⁵ A hena jé lêrêge ré yi mô nan kwo tanare noni hen iyôn sa gederin a men, sa lin yerêge habré a men na, dênge tu melênê sa yerêge a réba ka mênin yerêge.

Bi Tunu dô tumôrna dîba, doy anğa yi bôrna hen né

¹⁶ Bô kwôlo en kôl bi a na: bi jé lêreŋge yi môŋ kwo Tunu toŋ hendi bô bôrê dôriŋ tumôrŋge hen iyôŋ. Na ôbi á, kené liŋ anğa bôrŋge gey ré hen. ¹⁷ Na tiri, anğaŋ kurôŋgi yi biŋ naŋ kaŋ Tunu ré men, kaŋ Tunu biŋ naŋ kaŋ kurôŋgi ré a men. Wôsa Tunu naŋ kurôŋgi yi, na biŋji ré. Aŋ gel wo kené lê anğa bôrŋge gey hen mera ré. ¹⁸ Nijba, hena Tunu toŋ hendi bô bôrê ré dô tumôrŋge na, ken mô tô tô to Moyis a ré nij.

¹⁹ Anğaŋ kurôŋgi yi ka biŋé li hen na, hônij dô bay a na: yijare toŋ iyôŋ a tôŋ hen men, ermé kwôlo habij men, lê anğaŋ iyôŋ a tôŋ men, ²⁰ tibé kamrê men, tibé tunu to habij bi ré li naŋ ci men, biŋé dôriŋ yirji men, naŋare men, terbére men, bô tarê men, lê janare men, kariŋare men, biŋare naŋ ka gey kwôlê woji men, ²¹ tu bôrê men, kwoyé men, lamé men, lê anğa daŋgi ka habij ka yi mega bay ka hen a men. En kelêŋge haw hen mega wo na en kelêŋge tumô hen iyôŋ na, ka li are bay hen na, a ulê têrji bô *emê iyére to Emen né kwôy.

²² Nijba, jé lê wo Tunu a na: peré yi men, yi derê men, bô jalê men, ulê bôô men, lê derê naŋ biŋé men, bô derê men, bôô pôn men, ²³ kalê jalê men, jerê yi sa lê anğaŋ habij a men. Lê anğa dôri bay ka hen na, tôô to Emen kaŋ né. ²⁴ Kwo biŋé ka na ka Jêsu Krist hen na, yi mega wo bay ré bér jé lêriji woŋ kurôŋgi yi wo habij hen men, doy lê anğa gay gay hen a men sa gurô tagelê iyôŋ. ²⁵ Mega wo Tunu béna nana mô tu geŋ hen iyôŋ na, bi hende dô tumôrna sa jé lêrena a men. ²⁶ Na yêŋge bay uwôyrê yi ré men, na cibijge turna ré men, na liŋge janare ré a men.

6

Na liŋge naŋ yerna

¹ Yênen, hena kené uwôŋ kwôni perêŋge a hen sa lê ani kani ka habij na, kenbay ka Tunu to Emen dô tumôrŋge hen na, ken heraj naŋ dî geré wo dôri naŋ tôô to jali. En kelêŋge pôn pôn kêm bi i i kôba, bô dô wô wo ma ka lê habrê bi wo hen iyôŋ men. ² Enŋijge anğa néy sarŋge a. Hena kené li hen iyôŋ na, ken li na tôô to *Krist hen. ³ Wôsa hena kwôni ré erem mega dîré na kwo dami menba, na kwo dami bi wo hen né a men na, ôbi lam na yiri déŋ iyôŋ. ⁴ Bi i i kôba, kôbe jé lêri dô gel, a hena yiri ré yéri ba, na wô sa kibi jé lêri wori dîba, bi ay gengij naŋ kwo megêri ré. ⁵ Wôsa i i kôba, a sa dèbé tumô Emen a naŋ jé lêri jé lêri.

⁶ Kwôni wo bay geli Kwôlo Dôri wo Emen hen na, bi ôbi ay kibi ari upéri kêm biŋ ôbi geléri kwôlo Emen bi wo hen men. ⁷ Lamêŋge yerŋge ré, kwôni nêŋ wo a wôriŋ naŋ Emen né. Wôsa na anğa kwôni ci a ré walê dîba, a walê ani ka daŋgi hôlmêrji a ré. ⁸ Kwôni wo li anğaŋ kurôŋgi yi ba, ôbi a upé sa kôbri gengij sa anğaŋ kurôŋgi yi men. Bay a na temare. Nijba, kwo li anğa Tunu ba, têbê sa kôbri ba, na merê tu geŋ wo naŋ kwini hen men. ⁹ Iyôŋ ba, bi yerna iléna sa lê anğa dôri a ré wôsa hena nana dî tô lê anğa dôri baa ré na, wuléri a sa wo na upé anğaŋ sa kôbi ka dôri. ¹⁰ Iyôŋ ba, hena nana uwôŋ geré ba, na li derê naŋ biŋé kêm. Nijba, kaŋ bay ayê bôô ba, na li naŋ ci damaŋ a.

Gerjé yêgê wo Pol yêge marji naŋ dosé to ôbi hô liji

¹¹ Kwôlo ayij tôri nà hen na, na nôbi a lê magtubu hende to hen naŋ kôben mega ken gel wo en talêrê kadem kadem hen. ¹² Biŋé bay ka gey perêŋge erêŋ bi kené wal keŋ hen na, na ka gey gelé na yirji mera. Bay li hen iyôŋ wô wo bay ma ré gelij tirji gusij wô kibi

temare to Krist kabrê gurô tagelê a men. ¹³ Bijné kaɲ bay walê keɲ bay ka hen kôba, biji kwôlê sa tôô hende to hen a ré, nijnba, bay li hen iyôɲ na wô uwôyriɲ yirji wo kené gey naɲ ci sa walê keɲ a iyôɲ mera. ¹⁴ Nijnba, kujê nôbi ba, hena ené di dengôn ba, en di na wô sa kibi temay Kelma wona Jêsu Krist sa gurô tagelê. Wôsa kujê nôbi ba, sa kibi temay Jêsu Krist hende to hen na, aɲga sa terare a nà yi môɲ temay are iyôɲ tun a men, nôbi en yi môɲ ené ma iyôɲ naɲ aɲga sa terare a nà men. ¹⁵ Na ôbi á, walê keɲ, walê keɲ ré kôba, na ani ré, nijnba, aɲga dô ba, na wo nana yi ari dé Emen ka kôrbi. ¹⁶ Bijné kêɲ ka jé lêreji yi môɲ kwo en gelji haw hen iyôɲ na, bi bô jalê wo Emen naɲ berê tu ja tori baa naɲ ci piniji ré nijnba, bi baa naɲ bijné ka Emen kêɲ men.

¹⁷ Wulê wo era baa tumô hen na, bi kwôni dôyren ré nijn, wôsa gusiɲ to en uwon wô sa Jêsu hen na, tilere baa yen a baa ya tô.

¹⁸ Yênen, bi bô derê wo Kelma wona Jêsu Krist baa naɲ ken kêɲ.
*Amên, bi yi geliɲ hen iyôɲ.

Magtubu to Pol li bij Epêsinê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Nêm elê tôre wôo iyôn cêgi Jêsu Krist a ná, églisnê ka bi bôrji sa *Krist a kwône ô tumô tumô bô emê wo Asi a wo kemnêñ ba na sa iyê Turki hen. Eglisnê bay ka kêm hen bij dô perêrji a, añ to Epês a ná, na to nêm kwôlê diyañ. Kergare tori toñ ulê béré to têtê subu to Pol ô hen na, ôbi ô Epês a añ mô ya li elê subu (Jé lê bay jé 19: 1, 20: 1). Sapitre 3:1 kwôy sapitre 4: 1 ná, kôl wo Pol ré li magtubu hende to hen bij Epêsinêñê na kirina ôbi ré bañ dañgay a. To ôbi li bij kamañ ka Pilip a men, Pilémô men, Kwolôs a a men hen kôba, na dañgay a a ôbi ré li bij hen men.

Kwôlo ôbi kôlji bô magtubu tori hende to hen na, gel wo ôbi ré li bij na gawrê kwône dîba, ré na kamañ ka Epês a piniji mera ré. Mawi kwôlo bô magtubu hende to hen a nà: Gengé wo nañ kwini wo Emen genge. Bô gengé bi wo hen na, kôl na wo Emen ré sa dayê anja derômarañ a nañ ka sa terare a nà kêm añ bi ôbi sarji ré na pôn nêñ hari, ôbi a na Krist. (Sapitre 1: 10.)

Sapitre 1:1-2 na, Pol kôl kwôlê dê dôriñ tumô magtubu tôri hende to hen men, sapitre 6: 21-24 na, ôbi kôl kwôlê dê deriñ kebre men. Kwôlê woñ gelé wo ôbi li bô magtubu tori hende to hen na, ôbi soderéri kirij wôo.

1. Sapitre 1: 3 kwôy sapitre 3: 21 nà, ôbi kôl na kwôli anja dê kirij ka Emen li wô sarna nañ geré wo Jêsu Krist hen dema ré dô kwôli bijare nañ Jêsu Krist men, nañ bay ayê bôo a men. Men, gel dayê wo Emen ré day Jubnê nañ bîñé na Jubnê ré hen pôn bi ré yi bîñé kari.

2. Sapitre 4: 1 kwôy sapitre 6: 20 na, Pol kôliñ Epêsinê bi jé lêreji ré yi kwo kôrbi wô bijare to bay bij nañ Jêsu Krist hen. Ôbi a na hal woji bô églis a men, nañ megêrji bay ayê bôo men, nañ bîñé ka bô iyére toji a men, nañ bîñé ka nô a men.

Bô magtubu tori hende to hen na, Pol pô are subu wô kôliñ kwôli bijare to bay ayê bôo. Anjañ gengé ka tumô ba, na kurônggi yi gawra añ Jêsu Krist a na sari men, bay ayê bôo na yi men, anjañ gengé ka wôo ba, na iyére añ Jêsu Krist a na keram wo bay dîñ tebre, anjañ gengé ka subî ba, na engé yi añ Jêsu Krist a yé môñ iba iyôn men, églis a yé môñ iyore iyôn men. Añ gel wo hena bay ayê bôo ré dî yirji yôd kwôy yi Kelma woji wo pôn hen né ba, bijare ré nañ kwôy.

Dosé to Pol liñ bîñé ka Emen ka Epês

¹ Nôbi, Pol *ôbi jé wo Krist Jêsu nañ bô geyé wo Emen.

En li magtubu hende to hen bêngge kenbay bîñé ka Emen ka Epês a. Kenbay ka ken dèbu gerañ tô bijare tonge a nañ Jêsu Krist hen. ² Bi bô derê nañ bô jalê wo Ibarna Emen nañ kwo Kelma Jêsu Krist baa nañ ken.

Derê wo kwari nañ wo Emen li nañ bîñé kibi Krist

³ Ayênange kibi Emen wo na Emen wo Kelma wona Jêsu Krist men, na Ibari a men hen wôsa ôbi li dô nañ na nañ anja dôri ka gay gay kañ Tunu ka hena derômarañ a. Ôbi béna hen iyôn wô wo nana bij nañ Jêsu Krist. ⁴ Pa dema Emen na ré dî tô terare tô na, ôbi na terêna bi nana yi bîñé kari wô bijare to nana bij nañ Krist hen añ bi nana yîñ bîñé ka yi nañ jengêrji men, ka ani kani ka habij nañ yirji a a men tiri a. ⁵ Na wô geyé wo ôbi geyéna hen aña ôbi na ré genge ca tumô bi nana yîñ kamni sa kibi anja Jêsu Krist li

hen. Añ na bô geyé wori aña ôbi ré lij are bay ka hen béna hen. ⁶ Ôbi lí hen iyôn bi nana ay kibri wô bô deré wori bi wo dê kirij hen. Deré wori bi wo hen na, ôbi béna na dên iyôn wôsa nana bij nañ Kemari wo ôbi geyri hen.

⁷ Wô bijpare to nana bij nañ Kemari bi wo hen aña ôbi ré têbe sarna nañ kwôbri Kemari bi wo hen añ dîj bôri jal sa têrij tona a añ na hen iyôn aña ôbi ré geléna dampay deré wori hen. ⁸ Deré wori bi wo hen na, ôbi béna damañ men, béna tu melênê wo gay gay men, ermé wo dôri a men. ⁹ Añ bi nana hôn aña yi kini uwôbêrji a ka ôbi na genge ca bi dîré sa lê nañ geré wo Krist, kwo Emen dôri hen hen. ¹⁰ Gengé wori bi wo hen na, na wo kirijna wulêri sa nêmba, dîré sa dayê aña derômarañ a nañ ka sa terare a nà kêm añ bi Krist, kwo Emen dôri hen pôn nêñ ré yi ôbi sarji.

¹¹ Men, sa kibi bijpare to nana bij nañ Krist hen aña Emen na ré terêna ca tumô nañ gengé wori. Na gengé wo ôbi na genge men, na gey a men aña ôbi ré lij are bay ka kêm hen. ¹² Iyôn ba, nabay ka nana bi bôrna tumô sa Krist a nij hen na, ayê kibi dampare to Emen yi wô sarni.

¹³ Kenbay kôba, kirijna na ken toy béré wo gengij sa kwôlê wop tiri wo gengij sa Kwôlo Dôri wo gôlij nañ ken hen na, ken bi bôrñge sa Krist a aña Emen né talêñge are yerñge a hen. Aña ôbi talêñge yerñge a hen bay a na Tunu top hendi bô bôrê to ôbi na genge dîré bêñge hen. Añ ré gel wo nana na kari. ¹⁴ Tunu hende to hen a na ari upé ka tumô ka Emen genge dîré sa bij bîné kari hen. Iyôn ba, naa sa upé tô ari upé ka baa hen kirijna Emen a sa derêna kibi habré a yôd añ hen. Iyôn ba, na ayêñge kibi dampare tori.

Pol uwôl Emen wô bay ayê bôô ka Epês

1:22 1: 22 Kurôñ kibé 8: 7

¹⁵ Na tôri bi wo hen aña, kirijna ené toy wo kené ay bôrñge bij Kelma Jêsu men, kené pur bîné ka Emen a men na, ¹⁶ en liri dosé kwôy kwôy wô sarñge. Kirijna en uwôl Emen na, en uwôli wô sarñge men ¹⁷ bi Emen wo Kelma wona Jêsu Krist wo na Ibarna wop ôbi hini emê hen bi ré bêñge tu melênê nañ geré wo Tini to a yêgê sari bêñge hen men, ka hônijni deré a men hen. ¹⁸ Men, en uwôli bi turñge ré jôrij sa aña ken dî bôrñge sara ka ôbi uwôgêñge kwôliji hen men, en uwôli bi kené hôn dampay aña dôri ka gay gay ka Emen na genge dîré bij bîné kari hen. ¹⁹ Men, en gey bi kené hôn néé wori wo dê kirij wo li jé yerna nabay ka nana bi bôrna sari a hen. ²⁰ Na néé bi wo pôn hen a Emen na ré bi Krist na jîj sij kamñê añ sa biri ô merê sa kôbri wop gusurô a derômarañ a hen. ²¹ Na kirij bay ka hen a Emen né dîri sa tunu to gay gay to ôrij nañ tôô hen men, to ôrij nañ néé wo gay gay kêm a men. Men, sa kenare to gay gay a hen men, dère sa ka gôlij sa kirij a a men. Men, sa hini wo yôn yôn wop dampare wo uwôgij haw na, mera ré nijba, kwo a uwôgij tôre cêgê a men hen.

²² Men, Emen biri are kêm kôbri a bi ôbi ré ôm sarji. Mega wo ôbi biri are kêm kôbri a bi ôbi ré ôm sarji hen iyôn na, ôbi biri yi Kelma sa églis a a men. ²³ Hende a na yiri wôsa na bôre a a bîné ré hônij Krist men, gelij hal wori kêm a men. Mega wo yi Krist bi a kôba, nana hônij Emen men, gelij hal wori kêm a men hen iyôn.

2

Emen gôlij nañ bîné nañ bô deré wori

¹ Ca ba, na ken yi môñ temay gawré iyôn wô kibi bê wo ken bij Emen kwôlê ré hen men, wô kibi têrij tonge a men. ² Ca ba, jé lêreñge na habij mega jé lê bîné ka

sa terare a nà habijn hen iyôn men, na jé lê dami wo tunu to habijn toj hendi néé to bô kal a hen a, na kené ô tôre a men, na hende a lê jé haw hen bô ðijné kañ bay nariñay Emen kwôlê hen a men. ³ Nibay kêm na nini yi mega ðijné bay ka hen men. Wôsa kirijna na nini lijn anğa bôrni na gey hen men, ka ermé woni na yi sara hen a men. Wôsa na nana yêñ na bô habrê a. Añ ré niné gelijn gusijn tô bô tarê wo Emen a wô kibi jé lêreni bi wo iyônggi bi wo hen mega ðijné iyôn men.

⁴ Nijba, Emen na, bô tu ja tona damañ men, ôbi geyéna damañ a men. ⁵ Tôri bi wo hen a, nabay na nana yi môñ temay gawré iyôn wô kibi têrijn tona. Añ yi mega Emen ré béna na nana ji si kampê a nañ Krist iyôn men. Na tiri, na nañ bô derê wori a, ôbi ré gôlijn nañ ken déjn iyôn hen. ⁶ Wô kibi bijare to nana bijn nañ Krist hen na, ôbi bi nana ji si kampê nañ dî ðem hen men, hô déna bi nana ô emê iyére nañ dî derômarañ a a men. ⁷ Ôbi li nañ na hen iyôn bi ðiré gelijn ðijné ka ré era hen bô derê wori wo dê kirijn wo ðiré li nañ na, nañ geré wo Jêsu Krist hen. ⁸ Na tiri, Emen gôlijn nañ ken nañ bô derê wori men, wô sa kibi anğa Jêsu li hen a men. Na wô kibi lê anğange ka dôri a kené gôlijn hen né, nijba, Emen béñge na déjn iyôn. ⁹ Ka kelê yañ ba, ré na sa kibi jé lêrenge wo dôri aña Emen né gôlijn nañ ken hen. A iyôn ba, kwôni a nême dê denğôri sara ré pa pa. ¹⁰ Na tiri, na Emen bi a hô déna wô kibi bijare to nana bijn nañ Jêsu Krist hen bi nana lijn anğa dôri ka gay gay. Añ anğa dôri bay ka hen na, ôbi na ðu sa têrji tumô bi nana sa li.

Bay ayê bôô kêm bijn pôn tô Jêsu Krist a

¹¹ Kenbay ba, ken yêñ Jub ré. Nijba, bi bôrnge jibéñge sa anğa na sa sarnge a hen. Jubnê uwôge

yirji bay walê keñ añ kenbay ba, bay uwôgêñge bay walê keñ né. Nijba, walê keñ bi wo hen na, na anğa kôbi gawra a lê mera. Iyôn ba, kenbay ka kena Jubnê ré bay ka hen na, erméñge sa kwôlo na: ¹² Wôsa wulê bi wo hen na, na ken kelañ nañ *Krist men, na ken nême yé perê ðijné ka Emen na cobji hen né men, anğa Emen na genge ðiré biji sa kibi dayê wo ôbi na dayji nañ dî hen na, ken ða kwa a ré a men. Men, anğa na kené bijn bôrnge sara na nañ men, Emen kôba, na ken hôni ré a men. ¹³ Nijba, haw hen sa kibi bijare tonje nañ Jêsu Krist na, kenbay ka ca ba, na ken kelañ nañ Emen hen na, haw hen ba, ken ða nañ dî sa kibi temay Krist to ayijn yiri lijn sarga hen. ¹⁴ Wôsa na wô sari aña nana môrijn nañ bô jalê hen. Réba ca ba, Jubnê nañ ðijné ka na Jubnê ré hen, na nana ðijné ka gay gay, nijba, ôbi li añ nana yi tô yê wo pôn. Men, ca ba, dôrijnare na uwôl gurô perêrna nijba, ôbi mêne dôrijnare hende to hen añ nañ temayri. ¹⁵ Ôbi mêne tôô to Jubnê nañ anğa gay gay ka bay genge hen añ ðiré dayijn Jubnê nañ ðijné ka na Jubnê ré hen pôn añ bay ré yi ðijné ka gay gay ré nij. Men, bay ré hô yi tô môñ wo kôrbi sa kibi bijare to bay bijn nañ dî hen. Na hen iyôn a ôbi ré bi bô jalê yi perêrji a men. ¹⁶ Sa kibi temare to Krist ma sa gurô tagelê hen na, ôbi mêne dôrijnare to na yi perêrji a hen añ men, dayji bi bay yi kurônggi yi wo pôn men, hô biji pôn nañ Emen a men. ¹⁷ Na ôbi á, Krist, kwo Emen dôri hen ré era sa uwôl béré Kwôlo Dôri wo kôl kwôli bô jalê béñge kenbay ka kena Jubnê ré ka na ken kelañ nañ Emen hen men, bijn Jubnê ka na ða nañ dî hen a men. ¹⁸ Wôsa na sa kibi anğa Krist li hen aña nabay Jubnê nañ ðijné ka na Jubnê ré hen kêm, nana nême uso ða ligi Emen Iba ðijné a ðem nañ néé wo Tunu toj hendi bô bôre hende to pôn hen.

¹⁹ Ôbi a, haw hen kené na kergê ka hena kelan ré nij, nijba, kena kam iyére mega kwo bijné ka Emen iyôn men, ken yij kam Emen a men hen. ²⁰ Wôsa bay jé na bay kibi Emen a yé mega tô iyére to dîj a kenbay kena gerem wo bay jubu sara. Iyé hende to hen na, Krist a na keram wo bay dîj tebre. ²¹ Men, na sa kibri a iyére hende to hen ré môrij gerañ hen men, ôbi buru dîj debu tumô tumô bi ré yi iyéy Emen to ré yi na jengêre wô kibi Emen. ²² Bijnare to ken bijn na Krist hen na, kenbay kôba, ken yi môj gerem wo bay jibij iyére iyôn na bay ayê bô kêm bi kené yij iyére to Tini Emen mô bô hen.

3

Jé wo Pol li wô sa bijné ka na Jubné ré hen

¹ Na wô bi wo hen aña, ené uwôl Emen wô sarñge, nôbi Pol wo en yi dangay a wô kibi Jésus Krist hen men, wô sarñge kenbay ka kena Jubné ré hen a men. ² Wôsa en hôn wo na kené toy mega wo Emen a ré ben jé bi wo hen na bô derê wori bi ené li wô sarñge. ³ Ôbi yêge sa aña yi na kini uwôbêrji hen ben bi ené hôn. Na are bay ka ôbi yêge sarji ben hen aña, ené li kwôliji bô magtubu a dê béñge hen. ⁴ Hena kené dêñse ba, ka henê mega wo kwôlo yi na kini uwôbêri wo gengij sa Jésus Krist hen na, ené hôn dô. ⁵ Kwôlo yi na kini uwôbêri wo gengij sa Jésus Krist bi wo hen na, tumô ba, Emen na yêge sa kwôlé bi wo hen bijn bijné ka tumô hen ré nijba, haw hen na geré wo Tini na, ôbi yêge sa kwôlé bi wo hen bijn bay jé na bay kibri ka ôbi na dîji na jengêrji hen. ⁶ Kwôlo Emen yêge sari bi wo hen na, na wo na geré wo Kwôlo Dôri na, bijné ka na Jubné ré hen ré uwôn derê wo Jubné uwôn hen men. Men, bay na kurôngi yi wo pôn na ci men. Añ sa bijnare tona na Jésus Krist na, aña Emen

genge dîré bijn Jubné hen kôba, bay uwôn na ci men. ⁷ Emen na bô derê wori a ré ben bi ené yi mana wori na néé wori bi ené uwôlij béré Kwôlo Dôri. ⁸ Perê bijné ka Emen a kêm hen na, nôbi ena ani ré woñ kwôy nijba, Emen li dô na en añ ben bi ené kôlij kwôli derê wo dê kirij wo na uwôn tô *Krist, kwo Emen dôri hen hen bijn bijné ka na Jubné ré hen. ⁹ Añ bi ené bi bijné kêm ré hôn wo iyeñ a aña yi kini uwôbêrji a ka Emen na genge dîré lê hen ré yé môj môj ba? Na ôbi á, Emen woñ ôbi dé are kêm hen, na gem are bay ka yi na kini uwôbêrji hen na dî tô. ¹⁰ Añ sa kibi églis na, bijné ka ôrij na tô men, bay néé a men, ka derômarañ a ré hônij tu melênê wo Emen wo gay gay hen. ¹¹ Ôbi li hen iyôn na ermé kwôlo ôbi na erem ca dema tô terare na ré dîj tô hen, aña Jésus Krist Kelma wona ré sa li hen. ¹² Wôsa nana bijn pôn na Krist, sa kibi aña ôbi li hen a men, aña nana nê erê ligi Emen a na bô pôn hen. ¹³ Ôbi á, ené sôm sarñge a bi yernge ré ilénge wô gusij to ené gelij wô sarñge hen né. Wôsa gusij hende to en gelij hen na, a sañ na derê wo dami béñge.

Peré wo Krist peréna

¹⁴ Na wô sa bi wo hen aña, ené jubu guban tumô uwôlij Ibarna Emen hen. ¹⁵ Na sa kibi Ibarna Emen bi aña tô yé bijné ka derômarañ a na ka sa terare a na ré yij ya hen. ¹⁶ Wôsa Emen na damñay aña dôri gay gay ka ôbi bijn bijné ôbi á, ené uwôli bi Tini ré béñge néé bi kené birij bônge iyére dem aña kené yij bay ayê bô ka debu gerañ tô. ¹⁷ Men, en uwôli bi sa kibi ayê bô wonge na, Krist ré mô bônge a yôd. Men, en uwôli bi kené pur Emen men, kené pur megêrñge a men. Ôbi a yé môj hanêrñge wo tôbij tôj iyôn men, môj iyére to tôre dîj dô iyôn a men hen. ¹⁸ Na ôbi dema kenbay na megêrñge bay ayê bô ka kwôni

hen, kené hônijn peré wo Krist ré peréna hen na, ré dami dê kirijn wo kwari ré nap. ¹⁹ Men, en uwôli bi kené hôn peré wo Krist bi wo nana nêmen hené ré hen kwôy wo hal wo Emen kêm ré yi yerŋge a.

²⁰ Emen na ôbi nêmenê lê are kêm. Ôbi nêmenê lê anŋa dê sa ka naa engereri ré li bēna hen men, dê sa ka naa erem hen a men. Ôbi nêmenê lê hen iyônŋ nap nēé wori wo li jé yerna hen. ²¹ Ayēnanŋe kibri wô kibi anŋa dôri ka ôbi li nap geré wo églis men, nap geré wo Jēsu Krist a men hen. Ayēnanŋe kibri hen iyônŋ kwôy nap elé elé yôd.

*Amên, bi yi gelijn hen iyônŋ.

4

Kurônŋi yi Jēsu Krist na pôn nêh hari

¹ Ôbi á, ené sôm sarŋge a nôbi wo en yi danŋay a wô wo en li jé bijn Kelma hen, bi jé lêrenŋe ré yi mega kwo Emen na gey kirijna ôbi na uwôgênŋe hen. ² Yēnŋe bay dê denŋô ré men, lēnŋe iyēre nap bijné ré men, yēnŋe bay ulê bôô men, uwôlŋge bônŋge sa yerŋge a wô peré wo ken perijn hen men. ³ Lēnŋe kwôy bi bijnare to Tunu li an ken bijn hen na, ré mēnij nē. Nijba, ken môriŋge nap bô jalê. ⁴ Wôsa bijné ka Emen kêm na, yi mônŋ gawra wo pôn iyônŋ men, Tunu tojn hendi bô bôre kôba, na pôn a men. Men, anŋa ken bi bônŋge sara kené sa upé ka Emen na uwôgênŋe kwôliji hen kôba, na pôn a men. ⁵ Men, nabay kêm kelmarena na pôn men, bôrna wo nabay kêm nana ay bijn Emen men, batēm to bay lêna hen a men kôba, na pôn. ⁶ Men, Emen na pôn nêh hari a ré na Iba bijné kêm men, na ôbi sa are kêm men, li jé nap geré wo bijné kêm men, mô bô bijné kêm a men.

⁷ Nijba, Emen bēna nabay pôn pôn kêm gwosoy jé, nijba, na *Krist a céna mega ôbi gey. ⁸ Na ôbi á, ré

lijn bô magtubu to Emen a kôl iyônŋ ba:

«Ôbi đay ta merēg

an ôbi pô bijné ka ôbi peraji kibi kumbul a hen tôri a gelijn bijné

an ôbi cēn bijné anŋa gay gay.»

⁹ Lijn bô magtubu to Emen kôl iyônŋ ba: «ôbi đay ta» hen ba, bôri na iyeŋ pôn ba? Kôl na iyônŋ ba, tumô dem ba, ôbi ré herbe tōŋ kwôy tō terare a. ¹⁰ An ôbi bi wo herbe tō terare a hen na, ôbi a na kwo đay ta sa derômaranŋ yeŋ an bi điré lê bi ari đeri ré dôriŋ ceréd mega điré gey hen iyônŋ. ¹¹ Na ôbi nap yiri a cēn bijné jé lêreji jé lêreji hen. Na ôbi á,

ôbi ré bijn ka pōni ré yi bay jé men, ka pōni ré yi bay kibi Emen men, bay uwôlê béré Kwôlo Dôri men, bay beré sa églis an gelijn bijné kwôlo Emen a men hen. ¹² Ôbi đī gawrê bay ka hen iyônŋ, bi bay ré nan bay ayê bôô bi ré lijn jé wo Emen an bi églis to yi mônŋ kurônŋi yi Krist iyônŋ hen ré gesijn ôriŋ tumô tumô, ¹³ hen iyônŋ kwôy wo nabay kêm naa bijnge pôn sa ayê bôô wona men, naa bijn sa hené wo nana hôn Kema Emen hen a men. Ôbi á, nana yijn surpê tō ayê bôô wona kwôy wo naa sa yijn mônŋ Krist iyônŋ hen. ¹⁴ Wulê bi wo hen na, naa yé kamrê ka dê dê ré nij men, naa yé mega bato wo mēw tôri ôriŋ si na si na hen né nij men, naa đé bi anŋan gelé kap benare ka bijné ka yi mônŋ kal iyônŋ hen terēna ôriŋ né nij men, naa đé bijné lamēna nap gwosore toji hen ré nij a men.

¹⁵ Nijba, kirijna nana perijn yerna an kôlijn yerna kwôlê wojn tiri hen iyônŋ na, naa yijn ka surpê sa anŋa gay gay a tō Krist a wo na ôbi sarna hen. ¹⁶ Nijba, na sa kibri ana nana yijn yi wo pôn hen, men kam yi bay ka hen ré jimnij nap kini kini hen an kam yi bay ka gay gay hen ré lijn jé wo gengijn sari sari hen a men. Ôbi á, yerna ré đebijn gesijn wôsa bay ayê bôô perijn yirji.

Bijné ka bijn naŋ Krist hen na, bi jé lêreji yi kwo kôrbi

¹⁷ Kwôlo na kelê hen na, en kôl naŋ hini Kelma. En uwôlênge bi jé lêreŋge ré yi môŋ kwo bay henêre Emen né hen né niŋ, wôsa na bijné ka ermé kwôlê woŋi na kwoŋ ani ré hen men, ¹⁸ ermé woŋi yi môŋ kirijŋ kap dilemne iyôŋ men, gelê wo Emen gôlijŋ naŋ bijné hen kôba, bay uwôŋ ré a men. Wôsa sarji iyêre aŋ bay hôn ani ré a men. ¹⁹ Men, tayre diji ré men, bay ay yirji lijŋ aŋga habijŋ ka gay gay ka bay gey lê hen iyôŋ kwôy kwôy hen men.

²⁰ Kenbay ba, na hen iyôŋ a bay na ré gelênge gengijŋ sa Krist hen né. ²¹ En hôn wo na kené toy kwôli tumô niŋ. Aŋ tu kwôlê wo bay na gelênge kenbay ka ken bijn naŋ Krist hen na, hena na yiri a. ²² Iyôŋ ba, bi jé lêreŋge yi môŋ kwo cay ré niŋ. Jé lêreŋge wo cay bi wo hen li aŋ ken yi bijné ka doy lê aŋga habijŋ lêngge aŋ mênênge. ²³ Iyôŋ ba, ken bi Emen bul jé lêreŋge men, ermé woŋge a men, bi yi kwo kôrbi. ²⁴ Men, bi jé lêreŋge wo kôrbi bi wo hen, yi môŋ kwo Emen hen iyôŋ. Jé lê wo kôrbi bi wo hen na, bi bijn naŋ tu kwôlê men, kwôlê woŋ derôre men, bi dé tu Emen a men.

²⁵ Iyôŋ ba, ken kôlijŋge kwôlê woŋ benare ré niŋ, niŋba, kôlijŋge yerŋge kwôlê woŋ tiri, wôsa nabay kêm nana yi môŋ kurôŋgi yi wo pôn iyôŋ. ²⁶ Hena bôrŋge ré tarênge na, ken dî bô tarê bi wo hen lêngge aŋ ken lijŋ ani ka habijŋ né men, ken dî tare kurijŋ sara ré a men. ²⁷ Diba ken dîŋ ôbi bare geré ré. ²⁸ Bi kwôni wo na gemsêre ba, bi gômse ré niŋ, niŋba, bi li jé daman naŋ kôbri wori uwôŋijŋ are naŋ gerérji wô lijŋ naŋ yiri men, ré li naŋ bay nimré a men. ²⁹ Kelênge kwôlo habijŋ ré niŋba, ken kôl kwôlo a lê naŋ megêrŋge dî men, ken kôl na kwôlo a nême dôbijŋ ka toy kebrenge a hen ibiyare men. ³⁰ Lêngge bi tu Tini Emen li

na ré. Hende na aŋgaŋ talê ka ôbi talênge yerŋge a aŋ gel wo kené na kari. Aŋ tôre cêgê ba, Emen ré sa gôlijŋ naŋ ken yôd hen. ³¹ Iyôŋ ba, ken dî ermé wo habijŋ wo gay gay wo yi bôrŋge a hen men, bayi kwôlê men, bôô mênê men, bôô tarê men, naŋare men, tirijŋare a men na, ken dî baa. ³² Niŋba, ken li dô naŋ megêrŋge men, ken bôrijŋ tu na tonge men, dîŋge bôrŋge jal mega wo Emen dîŋ bôri jal sarŋge a wô bijŋare to ken bijn naŋ Krist hen men.

5

Jé lê bijné ka mô kirijŋ ka peranŋi a

¹ Haw hen kena kam Emen ka ôbi perênge, iyôŋ ba, ken bi jé lêreŋge yi mega kwori hen iyôŋ men. ² Aŋga yôŋ yôŋ ka ken li ba, ken li hen iyôŋ perijŋ megêrŋge daman mega wo *Krist peréna aŋ ay yiri bijn temare wô sarna hen iyôŋ men. Ôbi ay yiri bi môŋ lari wo bay ca tebijŋ Emen iyôŋ aŋ dé tu Emen.

³ Haw hen wo kena ka Emen niŋ hen na, bi kwôli yijŋare toŋ iyôŋ a tôŋ men, uwôrijŋare môŋ garê iyôŋ men, tu bôrijŋare a men na, bi kwôlijŋ kôlijŋ perêrŋge a ré niŋ men, ⁴ déŋge wo kené kôl kwôlê woŋ tayre naŋ kwoŋ galê ré niŋ men, kené pelijŋge pelijŋare to habijŋ hen ré niŋ a men, niŋba, ken lijŋ Emen dosé wô aŋga ôbi li hen dî. ⁵ Iyôŋ ba, ken hôn wo uné kini merê bô emê iyêre to Krist a naŋ to Emen a na, ré yi gengijŋ na sa yijŋare toŋ iyôŋ a tôŋ hen ré men, sa bay uwôrijŋare môŋ garê iyôŋ hen né men, sa bay garemne are hen né a men. Wôsa ôbi garemne are na, garemne aŋgari bay ka hen yi mega kamré kari iyôŋ.

⁶ Bi bijné lamênge naŋ kibi derê woŋi hen né, wôsa aŋga habijŋ bay ka hen iyôŋgi hen a lê bô Emen tari sa bay narê kwôlê a hen. ⁷ A iyôŋ ba, ken li milŋare naŋ bijné bay ka

iyôngi hen né. ⁸ Wôsa ca ba, na ken mô bô dilemne a nijba, haw hen wo ken bij nap Kelma hen na, ken mô na kirij ka perangi a nij. Iyông ba, bi jé lêrenge yi mega ka mô kirij ka perangi a iyông dî. ⁹ Wôsa lê anga dôri men, kap derôre men, kap tiri a men, hena na kirij ka perangi a. ¹⁰ Masênge bi ken li anga a dôrij Kelma Jêsu hen dî.

¹¹ Binge nap bay lê angap dên iyông ka lij bô dilemne a hen né, nijba, ken dô tô jé lêreji woj dên iyông bi wo hen ta dî. ¹² Wôsa anga bîné bay ka hen li nap palê hen na, hena niné kôl kwôliji ta kêm ba a yé tayre daman. ¹³ An kirijna are bay ka kêm yi tu wolé na, bîné a gelé derêrji réba habrêrji lew. ¹⁴ Wôsa anga yi tu wolé na, na ka perangi. Na ôbi á, bay ré kôl iyông ba:

«Jôbi wo ju yi kum hen na, engij an ju bér perê bîné ka ma a an Krist a bem merê kirij ka perangi a.»

¹⁵ Iyông ba, ken kôbe jé lêrenge dô. Bi jé lêrenge yi môj kwo bîné ka hôn ani ré hen iyông né, nijba, bi yi môj kwo bîné kap bay tu melênê iyông dî. ¹⁶ Wulê wo nana môrij haw hen na, na wulê wo habij, iyông ba, hena kené uwôn geré wô lij anga dôri ba, ken li kwôy kwôy. ¹⁷ Yénge kwôbrê ré, nijba, ken mase wô henê anga Kelma Jêsu gey bi kené li hen.

¹⁸ Ken yi bay kwoyé ré, wôsa kwoyé na anga mène gawra, nijba, ken dî Tunu top hendi bô bôre wôn bônge dî. ¹⁹ Dôbinge ibiyare bônge a nap kurôn woj ayij kibi Emen men, nap kurôn wo gay gay wo Tini bénge hen men, ken kebe hen iyông heramij Kelma nap bô pôn a men. ²⁰ Lijge Ibarna Emen dosé kwôy kwôy sa are kêm a nap hini Kelma wona Jêsu Krist.

Hal wo dôri wo yébé nap kwo kwôrnêrji

²¹ Kenbay ka ken bij Krist kwôlé hen na, dô wo kenbay kôba, ken dôbij sarngge men.

²² Yébé, dôbinge kwôrnêrnge sarngge mega wo ken dôbij Kelma hen iyông men. ²³ Wôsa kurô iyére a na Kelma wore mega wo Krist na ôbi sa églis hen iyông men, hende na yiri men, na ôbi a gôlij nap tu a men. ²⁴ Iyông ba, bi yébé dôbij kwôrnêrji sarji sa are kêm a mega wo églis dôbij sare bij Krist hen iyông men.

²⁵ Impê, kenbay kôba, ken pur yébérnge mega wo Krist perij églis an ayij yiri bij temare wô sare hen iyông men. ²⁶ Ôbi li hen iyông bi dîre dere nap jengêre bij Emen, ôbi pule nap kam men, nap kwôlé wori a men. ²⁷ Wôsa ôbi li bi hende ré sa tumôri a nap hini emê men, bi hende ré sél men, yere ré léé ré men, ré yi kworij ré a men, an bi ani kani ka habij ré nap yere a.

²⁸ Kwo kwôrnê yébé kôba, na hen iyông hende to hen men. Bi bay pur yébérnge mega wo bay perij kurôngi yirji hen iyông men. Wôsa kwôni wo pur tamni ba, pur na yiri ôbi gan. ²⁹ Wôsa kwôni wo tôrij kurôngi yiri wori ba, nap, nijba, ôbi biri emê men, gemni dô môj kwo Jêsu lij églis hen iyông. ³⁰ Wôsa nabay kêm nana yi môj kam yi Krist hen iyông.

³¹ Lij bô magtubu to Emen a kôl iyông ba: «Na hen iyông apa iba ré dé ibari nap yori an, an bay nap tamni a merêji bem wô wo haw hen bay na kurôngi yi wo pôn.» ³² Kwôlé bi wo hen na, na kwo dami wo yi kini uwôbêri a wo magtubu to Emen yége sari béna. An en hôn wo kwôlé bi wo hen ré kôl gengij na sa Krist nap églis. ³³ Men, kwôlé bi wo hen yi gengij sarngge kenbay men. Bi i i kôba, gey tamni mega wo ôbi geyij yiri hen iyông. Men, yébé kenbay kôba, ken bij kwôrnêrnge kwôlé men.

6

Hal wo kamrê wo dôri men kwo balêrji wo dôri men

¹ Kamrê mega wo kena ka Kelma Jêsu hen na, ken bij balêrjenge kwôlê wôsa na hal wo dôri. ² Tôô Emen to pônî kôl iyôn ba: «Bij ibam naj yom kwôlê.» Tôô hende to hen, na to tumô to era naj terê kibi. ³ Terê kibi wo era naj tôô hende to hen a na: «Bi yem ré dôrem men, jeré môrij cêgem kelaŋ sa terare a nà a men.»

⁴ Kenbay balê kamrê na, ken li bi bô kamneŋge tarji ré, nijba, ken gemji men, ken gelji men, ken halji a men, mega wo Kelma Jêsu geléna geréri hen iyôn.

Hal wo dôri wo limé naj kwo bay iyereji wo dôri men

⁵ Kenbay ka kena limé hen na, bijenge bay iyereŋge kwôlê men, ken hareji men, ken wuré tumôrji a men, lêŋge jé naj bôrŋge pôn a men. A hena kené li hen iyôn na, na *Krist a kené biri kwôlê sari a hen, ⁶ dîba, ken li na wô tirji ré men, bi bay ré denêŋge a men mera ré, nijba, ken li are kêma ka Emen gey hen naj bô pôn wôsa kena limé ka Krist. ⁷ Lêŋge jé biji naj yi deré mega kené li bij na Kelma iyôn dîba, ken li mega wo kené li bij na gawré iyôn né. ⁸ Henêŋge mega wo hena kwônî wo ré na lema, ré na lema ré kôba, Kelma ré sa têbêri sa kôbri wô kibi lê anŋari ka dôri ka ôbi li hen.

⁹ Kenbay bay iyéy limé kôba, ken li dô naj ci hen iyôn men dîba, ken kôlji na sêŋge na sêŋge iyôn né. Henêŋge mega wo kenbay naj limé kaŋge bay ka hen kêma ôbi iyeyreŋge wo dami wo derômaran a ré na pôn nêŋ hari. Ôbi dô tu gawré ré.

Anŋan maŋê ka Emen bij bijé kari

¹⁰ Gerjé kwôlê wupê wo na kelêŋge a na: Bi nêrŋge ya tô Kelma wona naj néé wori wo dami wo

ôbi bêŋge hen. ¹¹ Perêŋge anŋan maŋê kêma ka Emen bêŋge hen kôbreŋge a an kirija Sidan ré era wô lamêrŋge ba kené gôlij gwosore tori. ¹² Wôsa kumbul wo nana li hen na, na naj gawré ré, nijba, na naj tunu to habij to ôm sa kirij men, to ôrij naj tôô men, to ôrij naj néé to bô dilemne a hen naj to habij to bô kal a to ôrij naj néé hen a men. ¹³ Iyôn ba, ken pô anŋan maŋê ka Emen. Ôbi á, kirija wulê wo habij ré sa sarŋge a ba, kené dëbij Sidan iyêre men, kené dëbij geraŋ sa têrŋge a kwôy wo ken derij kibi kumbul.

¹⁴ Iyôn ba, ken dëbu sa têrŋge a, an bi tu kwôlê yi môj arij won harê tô bô iyôn men, bi lê anŋan derôre yi môj *bargay kaŋ kumbul ka ken tôbe têlij kabêrêŋge iyôn men. ¹⁵ Yerŋge wo gwanŋge tô ulê béré Kwôlo Dôri wo bij bijé bô jalê hen na, yi môj garbê ka ken tôbe têrŋge a iyôn men. ¹⁶ Bôrŋge wo ken bi naj wulê wulê sa Emen a hen na, yi môj malare to ken têlij yerŋge an kirija ôbi bare ré heronŋge naj dêsê ka tare yirji a hen ba, ré sa bare maŋêrji an.

¹⁷ Men, enŋêŋge gelê wo yi mega jabga won kumbul wo ken tôbe sarŋge a iyôn men, ken enŋe kwôlo Emen wo yi mega yebere ton kaskar to Tunu ton hendi bô bôrê bi hen. ¹⁸ Are bay ka kêma ka ré dêsij hen na, ken uwôl Emen bi ré li naj ken sara. Merêŋge sa uwôlê Emen a ré mega wo Tunu gelêŋge hen iyôn. Iyôn ba, ken mô tu geŋ men, ken lêŋné tô a kwôy men, ken uwôl Emen wô bay ayê bô kêma a men. ¹⁹ Men, ken uwôli wô san bi kirija ené ay kwôlê wô kelê ba, ôbi ré bën kwôlê wo dôri keben a bi ené kôl naj ibiyare wô kôlij bijé Kwôlo Dôri wori wo yi naj kini uwôbêri hen bi bay ré hôn. ²⁰ Na sa kibi Kwôlo Dôri bi wo hen ana ené yij ôbi derê kwôli Krist men, en yij

daŋgay a a men hen. Uwôlêŋge Emen bi ené uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen naŋ ibiyare wôsa dô lê dîba, bi ené hare ré.

Dosé to ôbi liji wô derij kibi kwôlê wori

²¹ Yêna Tikik wo nana piri wo li jé wo Kelma naŋ bô pôn hen na, ôbi a sa kelêŋge kwôlo gengiŋ san aŋ bi kené hôn ené yi iyeŋ ba men, na mi a ené li ba, a men. ²² Na wô bi wo hen aŋa ené jéri yerŋge a, bi ôbi ré ô kelêŋge kwôlini men, ré dôbêŋge ibiyare bôrŋge a a men hen.

²³ Bi Ibarna Emen naŋ Kelma wona Jêsu Krist biŋ yênerni bay ayê bô kêm bô jalê men, bi li bi ken periŋ yerŋge men, ken biŋ bôrŋge sa Jêsu Krist a a men tumô tumô.

²⁴ Bi Emen tô kibri sa fiŋé kêm ka pur Kelma wona Jêsu Krist naŋ bô pôn naŋ wulê wulê hen.

Magtubu to Pol li bijn Pilipinê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Pilip ná, ná sa iyére to yi bô Erôp a aḡ hende a na sa iyére to tumô cog cog to Pol uwôliḡ béré Kwôlo Dôri ya. Kergare to têê wô toḡ ulê béré to Pol ô hen aḡa ôbi ré dḡiḡ tô églis hende to Pilip a hen. (Jé lê bay jé: 16: 12-40.)

Elê kwône cêgê kirija ôbi yij dangay a hen aḡa ôbi ré liḡ magtubu hende to hen. Na magtubu toḡ baliyare senge wôsa ôbi gey liji na dosé wô aḡa bay jéḡ Epaprodid eraḡ biri kirija ôbi na mô bô nimiré a hen men, ôbi gey dôbêji ibiyare bôrji a bi bay ré ay yirji bijn *Krist naḡ bôo pôn dḡiba, bay ré dḡi kwôni lamji naḡ aḡaḡ gelê kaḡ benare ka ay tô yé perêrji a hen né.

Aḡa tumô ba (Sapitre 1: 1-11), Pol kôl na kwôli yi derê wori men, kwôli dosé to ôbi liḡ kamaḡ ka Pilip wô lê wo bay na li naḡ dḡi hen a men, dema ré kôlji kwôli aḡa ré sa sari a hen tó. Ôbi kôl kwôli aḡaḡ dḡé bôo sara kari ka dḡiré ôriḡ tó bijnare tori a naḡ Jésu Krist bi wo dḡiré hôn bô wulê wo kiyay ré hen. (Sapitre 1: 12-26.) Men, ôbi dôbijn Pilipinêḡ ibiyare bôrji a bi bay ré dḡebijn geraḡ tó ayê bôo woji a men, bay ré bijn perêrji a men, ré dôbijn sarji men, ré liḡ naḡ yirji a men mega Jésu Krist gel hen iyôḡ. (Sapitre 1: 27 - sapitre 2:28.)

Pa dema si Pol naḡ bay ayê bôo ka Pilip ré gelij tó na, si Epaprodid naḡ Timoté a dôriḡ Pol kwôli kamaḡ ka Pilip a men, bay a dôrji kwôli Pol men. (Sapitre 2: 19-30.)

Sapitre 3 ná, Pol yêge maa Pilipinêḡ wô sa bijné ka bi bôrji pôn sa Kwôlo Dôri a ré hen men, ôbi kôlji bi bay ré genge jé lêri ôriḡ tumô

tumô kwôy wo bay ré gelij naḡ Jésu Krist iyôḡ.

Sapitre 4 nà, ôbi duu kibi magtubu tori naḡ dôbê ibiyare men, lê dosé wô aḡa ôbi uwôḡ hen men, ôbi bu kôbriji a men.

Magtubu hende to hen na, bay uwôgere na magtubu toḡ yi derê. Wôsa ayij tóre kwôy derij kebre na, hende kôl na kwôli yi derê damaḡ. Na bê bôo pôn sa Krist a saḡ naḡ yi derê bi wo hen hen.

Dosé to Pol liji

¹ Nôbi Pol, nibay naḡ Timoté bay jé ka Jésu Krist a lê magtubu hende to hen béḡge kenbay bay ayê bôo ka Pilip a wô kibi bijnare naḡ Kelma Jésu Krist hen men, nini li magtubu hende to hen bijn bay derê tumô kirij men, diyakerḡé a men. ² Bi bô derê naḡ bô jalê wo Ibarna Emen naḡ kwo Kelma Jésu Krist baa naḡ ken.

Pol uwôl Emen wô sa bay ayê bôo ka Pilip

³ Kirija en erem sarḡge a na, en liḡ Emen dosé ta ta wô sarḡge men. ⁴ Kirija en uwôl Emen wô sarḡge na, ta ta en li naḡ yi derê. ⁵ Wôsa na ken li naḡ en sa ulê béré Kwôlo Dôri a kirija na ken toy kwôli keben a kwôy saḡ kemnêḡ hen. ⁶ En hôn wo Emen bi wo dḡi tó lê aḡa dôri bôrḡge a hen na, ôbi a lê hen iyôḡ kwôy wo Jésu Krist a heraj. ⁷ Ermé wo en erem sarḡge a hen iyôḡ na, na aḡa dôri wôsa bôn yi sarḡge a. Wôsa derê wo Emen li naḡ en aḡ ben en yi mana wori hen. Wo en yij dangay a haw hen, wo na en baḡ senge aḡ en uwôliḡ béré Kwôlo Dôri dô hen na, kenbay kôba, ken uwôḡ men. ⁸ En peréḡge damaḡ aḡ Emen hôn wo ré na tiri. Peré wo en peréḡge hen na, hena na yi Jésu Krist a gaḡ.

⁹ Gel, aḡa en uwôliḡ Emen kwôlenge bay a na: ré béḡge bi kené perij yerḡge tumô tumô a

men, bi turŋge ré jôriŋ sa are kêm a men, kené hônij derê tu aŋga dôri naŋ ka habij a men. ¹⁰ Men, bi kené kôbe aŋga dôri dema kené li a men. Ôbi a, wulê wo Jêsu ré a herap ba, ka sélé gelij gay men, kwôni a upé ani ka habij yerŋge a ré a men. ¹¹ Men, ka lê aŋga dôri kwôy kwôy naŋ néé wo Jêsu Krist a men. Ap kirijna ðijé gel hen iyôn menba, bay a ayê kibi Emen men, heramiri a men.

Gelê hena na ligi Jêsu a

¹² Yênen, en gey bi kené hôn mega wo aŋga ré sa san a hen na, ré li ap Kwôlo Dôri ré ô tumô tumô dîba, ani kani ré jôri ré. ¹³ Na hen iyôn apa asgarjê kêm ka gem iyé ôbi emé iyére hen naŋ ðijé ka daŋgi a men ré hôn wo ené yi daŋgay na wô kibi Jêsu Krist hen. ¹⁴ Yé wo en yi daŋgay a hen na, li ap bay ayê bôo kwône bij Kelma Jêsu Krist bôrji damaŋ a. Bay hare ré nij nijba, bay uwôl béré kwôlo Emen damaŋ a dî.

¹⁵ Ka pôni perêrji a hen dô kwôli Jêsu Krist wôsa bay li na terbêre naŋ en men, bay woge na naripare naŋ en a men. Nijba, ka pôni ba, uwôl béré kwôlo Emen naŋ ermé wo dôri men. ¹⁶ Bay li hen iyôn wôsa bay puren men, bay hôn wo Emen a ré ben jé bi wo hen bi ené gelij ðijé wo Kwôlo Dôri bi wo hen ré na kwon tiri. ¹⁷ Nijba, ðijé ka ené kôl kwôliji tumô hen na, bay uwôl béré Kwôlo Dôri wo Jêsu Krist bi wo hen naŋ ermé wo dôri ré nijba, na naŋ ermé wop terbêre mera. Ap bay erem yaŋ ba, lê wo ciré li hen iyôn na, bôn né mêne damaŋ a daŋgay a.

¹⁸ Hena bay ré iyêl naŋ bô habré, naŋ bôo pôn, kôba, li ani ré. Derêri ba, na wo kwôlo Krist ô tumô tumô ap yen dôren damaŋ. Ôbi a, ené lê yi derê hen iyôn kwôy kwôy hen. ¹⁹ Wôsa en hôn wo are bay ka kêm hen ré lê ap ené sép bô daŋgay a senge wô uwôlê wo ken uwôl Emen wô san hen men, wô lê wo Tini Jêsu

Krist li naŋ en hen a men. ²⁰ Ôbi a, aŋga ené mô gem ap en erem sara damaŋ hen na, na wo tayre ré sa dên né nijba, haw hen, ca yeŋ kwôy ôriŋ tumô a hen na, ené iyêl naŋ ibiyare ap ré ené ma na ma, ré ené mô tu geŋ kôba, ené uwônij nén ayij yen kêm uwôlij hini emé sa Krist a. ²¹ Kupê nôbi ba, hena ené mô tu geŋ ba, na wô ayê kibi Krist ap temare na derê wupê. ²² A hena ené mô tu geŋ baa ya ba, na lê aŋga a lê naŋ gawrê. Nijba, temare men, merê tu geŋ men ba, na ka yôn a ené ayê pôn ba en hôn né. ²³ Are bay ka wôo hen lèn ap en gaanê damaŋ, nôbi ba, en gey ma ap ené erê merê naŋ Jêsu Krist dô gôlij merê tu geŋ. ²⁴ Nijba, wô sarŋge kenbay na, bi ené mô tu geŋ sa terare a nà ná, dô damaŋ. ²⁵ Mega wo en hôn wo ré na tiri hen iyôn na, en hôn wo ené merê tu geŋ perêŋge a ap bi ayê bôo wonge ré ô tumô tumô men, bi yerŋge ré derêŋge sara a men. ²⁶ Ap kirijna na so daŋgay sa upêŋge hôriŋ na, ka dê denjôrŋge wô sa keben tô Jêsu Krist a.

²⁷ Iyôn ba, ken li aŋga bij naŋ Kwôlo Dôri wo Krist hen. Ôbi a, ré ené ô gelêŋge, ré ené ô ré kôba, en gey toyé wo kené debu geraŋ men, ermé wonge ré na pôn men, wo kené bi tôŋge kariŋ maŋê sa ayê bôo wo dîŋ sa Kwôlo Dôri a hen men. ²⁸ Harjenge bay bareŋge ré kwôy. Hena kené hare ré kwôy nij na, bay a henê mega kwôji ba, ciré mêne nij. Ap Emen a geléji mega kenbay ba, dôbi a ré gôlij naŋ ken hen. ²⁹ Na bô derê wo Emen a lê a kené lij jé bij Krist hen, na wô bôrŋge wo ken bi sari a hen mera ré, nijba, wô gusij to ken gelij wô sari hen a men. ³⁰ Wôsa maŋê wo en kaarê hen na, haw hen kenbay kôba, ken ka naŋ en men nij. Mega wo ken hôn hen iyôn ná, en ka baa ya.

2

Kwôli dôbê sa to Krist nap dampare tori

¹ Bijare to ken bij nap *Krist a hen na, béngge néérnge ba? Men, peré wo ôbi peréngge hen ba, dôbêngge ibiyare bônge a ba? Ken bij nap Tunu toj hendi bô bôre men, ken bij peréngge a men, perij men, ken dôrij peréngge a a men ba? ² Iyôn ba, bi ken bij pôn men, bi ken perij yerngge nap bô pôn men, bi ermé wongge kôba, ré pôn men, bi tunungge yi pôn sa anga ken woge hen a men. An bi ben yi derê. ³ Lêngge ani kani nap ermé wong terbére ré men, wo kené dêj megêngge ré a men. Nijba, ken dôbij sarngge men, ken bô megêngge mega ré na ka damné dêngge a men. ⁴ Bi i i ba, erem sa derê wori a mera ré, nijba, sa kwo megêri a a men. ⁵ Ôrienge peréngge a mega bijé ka bij pôn nap Jésus Krist iyôn.

⁶ Ôbi na na Emen ca yej hari nijba, ôbi woge bi dîré némij nap dî môj môj ré.

⁷ Nijba, ôbi déj dampare tori hende to hen nap bô geyé wori an mana.

Ôbi yêj mega gawré yêj hen iyôn men, bijé gili wo ôbi ré na gawra a men.

⁸ Ôbi bô yiri mega ani ré iyôn an bij Emen kwôlé kwôy ô man temare toj tayre sa gurô tagelê.

⁹ Na ôbi á, Emen né ayri dî sa are a kêmen hen men, ôbi biri hini wo dî sa hini kêmen a men hen.

¹⁰ An bi bijé ka derômaran a nap ka sa terare a nà men, ka ma a men kêmen kirija bay ré toy hini Jésus ba, bay kêmen ré di kwiniji tôj tumôri a.

¹¹ An bi bijé kêmen ré kôl Jésus ré na Kelma, an uwôlij hini emê sa Emen Iba bijé a.

Bay ayê bô na kirij ka peranj ka bijé ka sa terare a nà

¹² Yênen kapê, hen iyôn na, kirija na en baj iyére tonge a hen na, na ken bèn kwôlé nijba, haw hen wo en nap hen kôba, ken bêm kwôlé damañ a. Gelê wo Emen gôlij nap ken hen na, kenbay kôba, ken li jé sara nap harê men, ken wuré a men. ¹³ Wôsa Emen li jé bônge a bi kené uwôlij néérnge wong geyé anga bij nap gengé wori wo dôri hen men, kené liji a men. ¹⁴ Jé wo yôn yôn wo ken li na, ken bare ré men, ken narij sara ré a men, ¹⁵ an bi ken yi bijé ka kwôlé wôni bu sarji ré men, bijé ka séli men, ken yij kam Emen ka ani ka habij nap yirji a men perê bijé kap bay laserê kirij hen men, bay bô habré a men ka sa terare a nà. Perangêngge perê gawré bay ka hen mega tay tô depere iyôn. ¹⁶ Wôsa ken kôlij kwôlo a gôlij nap bijé. A hena kené li hen iyôn na, wulê wo Jésus a heran hen na, yen a sa yén tumôri a wô kebrenge, wôsa gel wo jé wo na en li tu temare hen na, na ré na déj iyôn né.

¹⁷ Ayê bô wongge yi môj sarga wo ken li bij Emen iyôn. An hena bay ré deren an kwôbren uwôlij jôgij nap sarga wongge bi wo hen na, en li yi derê wô sarga bi wo hen men, en li yi derê nap ken a men. ¹⁸ Kenbay kôba, bi yerngge derêngge men, nôbi kôba, na sê peré nap ken men.

Pol jé si Timoté nap Epaprodid

¹⁹ En erem hena Kelma Jésus ré gey men na, ené jé Timoté iyére tonge a hen ya. An kirija ôbi ré bulo hera ba, ré sa dôben ibiyare bôn a nap kwôlengge wo ôbi a sa dôren hen. ²⁰ Wôsa kwôni wo sun kwôlengge men, li nap ken môj kwo en lij hen iyôn ba, nap, na Timoté bi pôn nêj hari. ²¹ Wôsa bijé kêmen woge na derê wo gengij sarji mera, dîba woge ciré lê anga gengij sa Jésus Krist hen né. ²² Wôsa anga Timoté li hen na, gelêngge wo ôbi ré

na kwôni woŋ bôô pôn, wôsa jé ulê béré Kwôlo Dôri wo ôbi li naŋ en hen na, yi môŋ kema wo li jé naŋ ibari hen iyôŋ. ²³ Ôbi a, kirijna ené hôn kwôlo gengiŋ san niŋ na, na jéri yerŋge a haŋê niŋ. ²⁴ Naŋ bôn wo en bi sa Kelma a hen na, en hôn wo nôbi kôba, ené erê iyére tonŋge a hen ya men.

²⁵ Kwo gengiŋ sa yênen Epaprodid woŋ megan ôbi jé men, megan ôbi maŋê wo tô ulê béré kwôlo Emen a wo na ken jori yen a bi ré era sa li naŋ en sa aŋga naŋen a hen na, en erem wo ené jép naŋ dî hôriŋ béŋge. ²⁶ Wôsa doŋ herê ô geléŋge liri gaŋ men, ôbi sun wô toyé wo kené toy wo dîré ômiŋ hen a men. ²⁷ Na tiri, tumô ba, ômpare liri tu temare a hari niŋba, Emen bô tu na tori men, nôbi kôba, Emen bô tu na tiŋê a men aŋ berareri aŋ bi bô emê wo daŋgi ré hô lén a ré niŋ. ²⁸ Ôbi a, ené iyêlbe bi ené biri bi ré hô upéŋge aŋ kirijna kené geli ba, yerŋge ré deréŋge men, nôbi kôba, denŋôn ré kuriŋ tôn men hen. ²⁹ Iyôŋ ba, kirijna ôbi ô biŋ na, ken biri yerŋge a dô naŋ yi deré mega yêneŋge tô Kelma iyôŋ. Aŋ kwôni mega ôbi hen iyôŋ na, ken biri kwôlê. ³⁰ Wôsa baa da wo ôbi na da ma tô jé wo Krist a. Ôbi ay yiri uléŋ liŋ jé wo kenbay a na ré lê ben hen.

3

Gawra a lê iyeŋ a ré yiŋ kwon derôre tu Emen a ba?

¹ Aŋ haw hen yênen, kwôlo baa wo na kelê a na: Lêŋge yi deré wô biŋare to ken biŋ naŋ Kelma hen. Kwôlo na en keléŋge bô magtubu a tumô hen na, na hô keléŋge a sôn dîba, keben a manen sara ré, wôsa en hô kôl hen iyôŋ bi ré li naŋ ken. ² Bay jé kaŋ bay lê habré men, biŋé ka yi môŋ garê iyôŋ hen men, biŋé ka mô wô kôliŋ megêrji ré wal keŋ hen a men na, beréŋgeji dô. ³ Wôsa

na nabay a na bay walê keŋ kaŋ tiri hen dîba, na bay ré. Wôsa nana tebe Emen na sa kibi Tini men, nana di denŋôrna wô kibi biŋare to nana biŋ naŋ Jêsu Krist hen a men dîba, nana bi bôrna na sa aŋgaŋ yi yé ka gawré hen né. ⁴ Dôd ba, nôbi kôba, ré ené bê bôn sa aŋgaŋ yi yé bay ka na ka gawré mera hen men. A hena biŋé ka pôn ré erem mega ciré bê bôrji sa aŋgaŋ yi yé kaji bay ka hen na, nôbi kôba, ré ené nê mê bê bôn sara gôliŋ kwoji aŋ sôn. ⁵ Wôsa balên kaŋ bay yêna na ena *Israyêl men, ena kuŋga Bêŋjamin men, ena Hébreŋê woŋ kiŋ men, en yêŋ li sa marge menba, bay walén keŋ men, kwon bê kwôlê sa tôô to Jubnê ba, ena *Parisinê woŋ déŋ a men. ⁶ Kwo gengiŋ sa jé lêren ba, na en geliŋ tu églis gusiŋ naŋ yi gwa men, lê aŋgaŋ derôre ka tôô to *Moyis genŋe hen na, kwôni uwôn ani kani ka habiŋ yen a ré a men. ⁷ Are bay ka hen na, ca ba, na en bôrji mega ari upéren iyôŋ, niŋba, haw hen wô kibi *Krist na, en bôrji mega aŋga ré naŋ iyôŋ. ⁸ Na tiri, are bay ka kê m ka na en diŋ denŋôn hen na, en bôrji mega ani ré iyôŋ gengiŋ naŋ ka dô dê ka na henê Jêsu Krist wo na Kelma wupê hen. Aŋ na wô kibri ôbi aŋa ené kaŋiŋ are kê m hen men, en bôrji yi mega aŋgaŋ bêŋ iyôŋ tun a a men hen aŋ bi ené uwônŋiŋ aŋga dô dê aŋ ka na Krist hen dî. ⁹ Men, bi ené biŋ pôn naŋ dî dô cerêd a men. Na wô bê wo en bi kwôlê sa tôô to Moyis a hen a ené yiŋ gawra woŋ derôre cerêd tu Emen a hen né. Niŋba, na wô kibi aŋga Krist li hen. Aŋ na Emen a bé gawra yé kwon derôre cerêd tiri a wô kibi bê wo ôbi bi bôri sa Krist a hen. ¹⁰ Aŋga fu bôn damaŋ ba, na wo ené hôn Krist men, ené hôn néé wori wo ôbi jŋiŋ siŋ kampê hen men, ené geliŋ gusiŋ mega ôbi na geliŋ hen iyôŋ men, ené maŋ môŋ kwo ôbi maŋ hen iyôŋ a men. ¹¹ Ôbi a, nôbi kôba, ené dî bôn mega ené

sa jê sé kamñê môñ kwo ôbi jijn sijn kamñê hen iyôn men.

¹² En kôl na wô wo ené uwôn are bay ka kêm hen nij né men, ené na gawra wo dô cerêd nij a men né, nijba, en mase bi ené beré are bay ka hen nañ kôben bi ré yi kapê, wôsa Jêsu Krist a buren dera bi ené yi kwori hen. ¹³ Yênen, en erem wo ené bu are bay ka hen kôbena nij ré tô. Nijba, anga en li haw hen na, en gôrbijn anga cêgen a an en mase upé ka tumô a hen dî. ¹⁴ Na ôbi á, ené ge yôd yôd bi ené upé are bay ka hen men, bi ené uwônijn sa kôbi derômaran a wo Emen uwôgêna kwôli nañ geré wo Jêsu Krist hen a men.

¹⁵ Nabay ka nana ka surjê tô kwôlo Emen a hen na, ermé wona ré yé hen iyôn dî. A hena ka pôni perêrnge a hen ré erem kwôlo đangi bôrji a ba, Emen a yêgê sari bêngge seŋge. ¹⁶ Na mi mi ba, geré wo na nana ayêrnge an nana erêrnge tô a kwôy sañ kemnêñ hen na, ôbi a nana erêrnge tô a yôd yôd dî.

¹⁷ Yênen, kenbay kêm ken ay sa tèn men, gawrê ka jé lêreji na kwo dôri môñ kwo na nini gelêrnge hen iyôn a kené dî turnge tôrji a dî men. ¹⁸ Kwôlê wo hen na, na en kelêrnge têê kwône tumô nij, ana haw hen ené hô kelêrnge nañ cémé tun a a hen. Bijné kwône jé lêreji gel wo bay ré na bay bayi temare to Krist sa gurô tagelê. ¹⁹ Bijné bay ka iyôngi hen na, mênê yi wô sarji. Wôsa bôrji a na emen woji men, bay di denngôrji sa lê angan tayre a men, bay erem na sa anga sa terare a nà mera a men. ²⁰ Nabay ba, nana bijné ka bô *emê iyére to derômaran a men, nana mô gem Kelma wona Jêsu Krist wo na ôbi gôlij nañ na hen bi ré hena derômaran a sa upéna men. ²¹ Wulê wo ôbi a heran hen na, ôbi a ayê yerna wo iya an a sa ma hen gasijn kwon hini emê môñ kwori iyôn. Ôbi li hen iyôn na nañ néé wo li an are kêm biri kwôlê hen.

4

Pol gelijn bay ayê bôo ka Pilip anga bay ré lê

¹ Iyôn ba, yênen kapê, doy gelêrnge lèn daman men, en li yi deré wô kebrenge men, ken yi môñ ari dê denngô kapê iyôn a men. Na hen iyôn a, kené đebijn geran deré sa bijnare to ken bijn nañ *Krist hen.

² Ebodi nañ Sêntis, en sôm sarŋge a bi bô jalê ré yi perêrnge a wô wo kena yênen tô Kelma. ³ Jôbi megan ôbi jé hen kôba, en uwôlen bi jeré li nañ yébé bay ka wôo hen, wôsa nibay nañ ci nini gelijn gusijn tô ulê béré Kwôlo Dôri bijn bijné a. Kléma nañ bay jé ka đangi kwône kôba, li jé nañ ni men. An bay kêm hiniji yi bô magtubu top meré tu geñ to hini bijné ka Emen a sa gôlij nañ ci nañ kwiniiji hen ya men.

⁴ Lêrnge yi deré nañ wulê wulê wô wo ken bijn nañ Kelma. En kelêrnge ba, en hô kelêrnge a sôn: lêrnge yi deré.

⁵ Bi deré wonge yi tu wolé. Henêrnge wo baa da wo Kelma a hera nij. ⁶ Senijnge ani kani ré, nijba, anga nañêrnge ba, ken engerijn Emen kwôy kwôy men, ken liri dosé wô sarji a men. ⁷ Ôbi a, bô jalê wo Emen wo gôlij sa are kêm ka gawrê hôn hen a jalê bôrŋge nañ ermé wonge, wôsa ken bijn nañ Jêsu Krist.

⁸ Yênen, gerné kwôlo na kelêrnge a na: ermêrnge sa anga dôri ka bijné a dené ka ná: angan tiri men, ka dé wo jeré biji kwôlê hen men, angan derôre men, ka séli men, ka nêm wo bijné ré gey hen men, ka bay kôl kwôliji dô hen a men. ⁹ Anga na en kelêrnge kwôliji ken toy an ken bi bôrŋge sara hen men, ka en li ken gel nañ turnge hen a men na, bay a kené li dî. An Emen won ôbi bé bô jalê hen a baa nañ ken.

Pol lij bay ayê bôo ka Pilip dosé wô anga bay jéñ biri hen

¹⁰ En lij Kelma dosé men, yen dôren daman a men wôsa ken hô

erem san a. Ken erem wô lê naṅ en na ca yeṅ niṅba, na geréri a na kené uwôṅ ré tô. ¹¹ En kôl hen iyôṅ na wô wo ené ôriṅ doy ani ré, niṅba, en hôn lê yi derê sa aṅga yi kôben a hen kwôy kwôy. ¹² Wôsa en hôn merê bô nimrére a men, bô ari upé a men. Kirijṅ ka yôṅ yôṅ kôba, en hôn merê bô upé a men, bô kurôṅ a men, bô aṅga mēy a men, bô ka dê a a men. ¹³ En uwôṅ néén môriṅ bô are bay ka kêm hen sa kibi néé wo Krist ben hen. ¹⁴ Niṅba, ken li dô kirijṅ ken li naṅ en sa gusiṅ tiṅé hen.

¹⁵ Kenbay milṅén Pilipinêṅê, ken hôn, wulê wo en diṅ emê iyére to Maséduwan aṅ, aṅ kirijṅ en ayiṅ tô ulê béré Kwôlo Dôri hen na, na kenbay penenṅe mera a na lê naṅ en, dība églis tōni to dṅangi na li naṅ en né. ¹⁶ Kirijṅ en baṅ Tésalonik a tô kôba, ken li naṅ en têê kwône sa aṅga naṅen a.

¹⁷ En kôl hen iyôṅ na wo kené hô ben ani ré, niṅba, en erem sa terê wo Emen a sa terê kibri sarṅge a wô kibi lê wo ken li naṅ en hen. ¹⁸ En uwôṅ are kêm ka na ken joṅ ben hen aṅ gôlen tôṅ a. Are kêm ka na ken joṅ Epaprodid eraṅ ben hen na, en uwôṅ aṅ ani kani naṅen ré niṅ. Are bay ka hen yi môṅ sarga wo gôrmeri dīṅé dôriṅ Emen men, dé tiri a men iyôṅ. ¹⁹ Emen wupê woṅ ôbi ari upé ka kwôni hen na, ôbi a béṅge are kêm ka ken ôriṅ doyriji hen tô Jésu Krist a. ²⁰ Bi na ayēṅge kibi Ibarna Emen kwôy naṅ kunena. *Amên, bi yi gelij hen iyôṅ.

Gerṅé dosé to ôbi liji wô derij kibi magtubu tori

²¹ Liṅge biṅé ka Emen kêm wô kibi biṅare toji naṅ Jésu Krist hen dosé. Men yênerna kaṅ bay ayê bôṅ ka mô naṅ en nà hen kôba, lēṅge dosé men. ²² Biṅé ka Emen kêm lēṅge dosé, niṅba, ka iyé kelma *Sésar a lēṅge dosé damaṅ a.

²³ Bi Kelma Jésu Krist tô kibri sarṅge a pôn pôn kêm.

Magtubu to Pol li bij Kwolosinjê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Kwolôs na na sa iyére to bô emê wo Asi a. Kwolôs na kilométer arew wôo nap Epês si tô emen iyôn. Pol ô Kwolôs sa pôn ré, nijba, na megari ôbi jé Epapras a na ná kwôni wo tumô wo na ô ulê béré Kwôlo Dôri ya. (Sapitre 1:7 men, Sapitre 4:12.) Epapras bi kôba, na kwôni wo Kwolôs. Kirijna Pol yij dangay a Rôm hen na (Sapitre 4: 3, 10, 18), Epapras ô kôli mega wo bay ayê bôo ka Kwolôs a ré ay geré anğan gelé ka kôrbi.

Bijé kap bay gelére anğa kôrbi bay ka hen na, bay kôl hena kwôni ré gey henê Emen men, uwônij gelé a men na, bay kôl bay réé tibé tunu to habij to ôrij nap néé hen men, bay réé dôbê sarji bij lê hara woji mega walê keñ iyôn men, bay réé cibé tirji sa tôo to gengij sa emê men, gengij sa anğan yê men hen.

Kirijna Pol toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, ôbi sun an hena li magtubu lew bij bay ayê bôo ka Kwolôs. Ôbi kôlji mega wo gelé wo Emen ré bi nap geré wo Jésus Krist hen na, ré nêni iyôn. An na si Tikik nap Onésim a ôrij nap magtubu hende to hen biji (Sapitre 4:7, 9). Sapitre 1: 1-14 na, Pol liji dosé men, uwôl Emen an liri liri dosé men. Sapitre 1: 15 - 2: 3 kôl na kwôli néé nêni wo *Krist. Ôbi gôlij sa tunu kêm to ôrij nap néé hen men, ôbi na ôbi sa églis pôn nêni hari men.

Sapitre 2: 4-25 na, Pol yêge maa bay ayê bôo ka Kwolôs gengij sa kwôlê woñ benare wo gawré ka pônî usuréri sa iyére toji a hen. Sapitre 3: 1 - 4: 6 na, Pol hô kôlji kwôli hal wo kôrbi wo nana ay kirijna nana bij nap Krist hen men, perê bay ayê bôo a men, bô iyére toji a men, nap

bijé ka nô a men. Sapitre 4: 7-18 na, Pol duu kibi magtubu tori nap kwôlo gay gay wo ôbi kôl kwo gengij sari men, dosé to ôbi li biji nap kôbri wori hen men.

Anğan gelé kap benare bay ka hen na, tôri gay gay dîba, na pôn né. Nijba, anğa pôn ka bilij dan ré ná, na wô wo bay gusuré bay ayê bôo an nôgeji kelañ sa bê bôo sa Krist a pôn nêni. Na ôbi á, magtubu to Pol ré li bij bay ayê bôo ka Kwolôs hen na, yi mega ôbi ré li bij na bay ayê bôo ka kemnêni men iyôn. Magtubu hende to hen kôl kwôli gelé wo Krist gôlij sa are kêm hen men, kwôli derê wo ôbi derêna bôo lemnare to tunu to habij berêna bôo a hen men.

Dosé to Pol lij kamañ ka Kwolôs

¹ Nôbi Pol nap yênena Timoté, a lê magtubu hende to hen bêngge hen. Nôbi, ena *ôbi jé wo Krist Jésus nap bôo geyé wo Emen.

² En li magtubu hende to hen bêngge kenbay bijé ka Emen ka Kwolôs a kap bay bôo pôn ka ken bij nap Krist hen. Bi bôo derê nap bôo jalé wo Ibarna Emen baa nap ken.

Pol lij Emen dosé

³ Nini lij Emen Iba Kelma wona Jésus Krist dosé sa pôn pôn kirijna nini uwôli wôo sarñge. ⁴ Wôsa nini toy kwôli ayê bôo woñge wo tô Krist Jésus a men, kwôli peré wo ken pur bijé ka Emen a men hen. ⁵ Ken li hen iyôn wôsa kirijna béré kwôlê woñ tiri kurij mareñge a kwini ta na, na ken toy kwôli anğan dé bôo sara ka yi bôo kwôlê bi wo hen a. Na ôbi á, ayê bôo woñge nap peré wo ken pur yênêrñge hen ré dîj sa anğa ken dî bôrñge sara ka Emen na dî gengij sarñge derômaran a hen. ⁶ Kwôlo Dôri bi wo hen na, sa perêrñge a. Ôbi bij bijé derê men, ô tumô tumô gôr kirij sa terare a nà, na na hen iyôn hende to hen ayij tôri wulê wo na ken toyij men, ken hônij bôo derê wo Emen tiri a men hen. ⁷ Na Kwôlo Dôri bi wo hen a na

kené toy kibi Epapras megarni ôbi jé wo nini piri hen. Ôbi li jé naɲ bô pôn biɲ Krist wô derê wonge men, ⁸ ôbi derêni wô peré wo Tunu toɲ hendi bô bôrê béngge ken pur biɲé ka Emen hen a men.

⁹ Ôbi á, ré ayiɲ tôri wulê wo nini toyiɲ kwôlenge hen na, nibay kôba, nini uwôl Emen sa pôn pôn wô sarɲge men, nini engeriri ré béngge tu melênê kêm naɲ henê are kêm ka Tunu bi hen, dema kené hônɲ are kêm ka ôbi gey hen derê. ¹⁰ Iyôɲ ba, bi jé lêrenge gel wo kené na ka Kelma aɲ kené li aɲga ré dé tiri hen kwôy kwôy men, kené li aɲga dôri ka gay gay hen men, kené hôn Emen tumô tumô men, ¹¹ bi Emen né béngge nérɲge sa are kêm a naɲ néé dampare tori aɲ bi kené berɲ bôrɲge iyére sa are kêm a men, kené yi bay ulê bôo men, kené li naɲ yi derê a men. ¹² Iyôɲ ba, ken liɲ Ibarna Emen dosé wôsa na ôbi a lê aɲa kené uwôɲɲ aɲga ôbi na genge díré sa biɲ biɲé kari bô emê iyére to kirɲ ka perañgi a hen. ¹³ Men, ôbi derêna eren bô emê iyére to dilemne a bi nana ôriɲ bô emê iyére to Kemari wo ôbi geyri hen dí. ¹⁴ Na sa kibi aɲga Kemari bay ka li hen aɲa ôbi ré derêna bô habrê a aɲ díɲ bôri jal sa têriɲ tona a men hen.

Krist naɲ jé lêri

¹⁵ Krist bi wo hen gel Emen wo kwôni gili ré hen men, ôbi na Kema Emen wo na ôbi sa ari dé ka Emen kêm a men. ¹⁶ Wôsa nà naɲ geré wori aɲa Emen na ré díɲ are kêm ka derômaraɲ a naɲ ka sa terare a nà men, ka tu gawra gel men, ka tu gawra gel ré hen a men. Sa gagay kenare a men, sa ka gôliɲ sa kirɲ a men, sa tunu to gay gay to ôriɲ naɲ tôo men, to ôriɲ naɲ néé wo gay gay kêm a men hen na, na díɲ naɲ geré wo Kemari men, wô biɲ na Kemari bi wo hen a men. ¹⁷ Ôbi na tumô are kêm men, are bay ka kêm hen yi naɲ kiniji kiniji naɲ geré wori a

men. ¹⁸ Ôbi na Kelma sa Églis to yi môɲ kurôɲgi yiri iyôɲ hen. Wôsa ôbi na ayê tô are men, kwo tumô wo ji si kampê aɲ hô ma ré niɲ. Na hen iyôɲ aɲa ôbi ré yiɲ tumô are kêm hen. ¹⁹ Wôsa are kêm ka yi yi Emen a hen na, ôbi gey bi ré yi yi Kemari a hen iyôɲ men yôd. ²⁰ Emen genge bi are kêm ka sa terare a nà naɲ ka derômaraɲ a ré hô biɲ pôn naɲ dí naɲ geré wo Kemari. Aɲ ôbi bi bô jalê yi perêrji a naɲ gawré sa kibi kwôbri Kemari wo biɲ tôɲ sa gurô tagelê hen.

²¹ Kenbay na, ca ba na ken kelan naɲ Emen men, na kena bay bayiriri a men wôsa ermé wonge naɲ jé lêrenge na habiɲ. ²² Niɲba, haw hen Emen hô béngge pôn naɲ dí niɲ sa kibi temay Kemari wo ay yi gawra môɲ kwona iyôɲ hen aɲ bi kené yiɲ biɲé ka yi naɲ jengêrji ka séli ka kwôni a nê mê ulê kwôlé sarji a ré, wulê wo ôbi ré ôriɲ naɲ ken tumôri a. ²³ Iyôɲ ba, ken bu ayê bôo wonge iyére môɲ tô iyére to díɲ dô iyôɲ díba, ken dí ani nôgêngge wolé sa aɲga ken dí bôrɲge sara ka ken toy bô Kwôlo Dôri a hen né. Kwôlo dôri bi wo hen na, bay na uwôl béréri biɲ gawré pôn pôn kêm sa terare a nà: aɲ nôbi Pol kôba, en yi mana wo Emen wô ulê béré Kwôlo Dôri bi wo hen men.

Jé wo Pol li wô sa Églis

²⁴ Haw hen yen dôren sa gusiɲ to en geliɲ wô sarɲge hen. En geliɲ gusiɲ mega wo Krist na geliɲ wô églis to yi môɲ kurôɲgi yiri hen iyôɲ hen aɲ en diriɲ kibi jé woɲ gusiɲ wô Krist wo na baa hen. ²⁵ Na ôbi á, ené yiɲ mana wo Églis na wôsa Emen a bèn jé bi wo hen kôben a bi ené uwôliɲ béré derê kwôlé wo dôri hen kêm yôd. ²⁶ Kwôlo Dôri bi wo hen na, na yi kini uwôbêri a ca yeɲ niɲba, haw hen Emen yêge sari biɲ biɲé kari niɲ. ²⁷ Emen a gengé bi díré yêgê sa Kwôlo Dôri bi wo hen aɲ bi biɲé ré hôn mega gengé

wori bi wo hen na, ré na anja ré dô gan an ré lê nan tô yê bijné kêm. Kwôlo na yi nan uwôbêri bi wo hen na, na wo Krist ré mô bônge a. Na ôbi á, kené dîj bônge wo kené sa upé hini emê wo Emen wo Krist ôrij men hen. ²⁸ Nini kôl kwôli Jêsu Krist bijn bijné kêm men, nini yêge marji men, nini gelji nan tu melênê kêm a men, bi kwôni wo ré bijn nan Krist ba, ré gesijn. ²⁹ Na wô jé bi wo hen ana ené mase wô lê jé nan néé wo Krist wo li jé daman yen a hen.

2

¹ En gey bi kené hôn wo ené ka manê wô sarngge daman men, wô sa bay ayê bôô ka Lawdisé a men, wô sa bijné kwône ka gel tun né tô hen a men. ² En li hen iyôn bi kenbay men bay men kené dôbijn ibiyare bônge a men, bi kené pirijn yerngge nan bôô pôn a men. Men, kené hôn tu kwôlê nan are kêm ka yi bô a hen. Na ôbi a bêngge ka henê sarngge a derê kwôlo Emen wo yi nan kini uwôbêri hen. Kwôlo yi nan kini uwôbêri bi wo hen na, na *Krist bi nan yiri. ³ Na yiri a a anjan upé kêm ka gengijn sa tu melênê nan henê are ka hena ligi Emen a hen ré uwôbijn ya.

⁴ En kelêngge hen iyôn bi kwôni ré lamêngge nan kibi derê wori ré. ⁵ Bi wo en nan perêrngge a hen kôba, en erem kwôlengge daman men, en li yi derê wôsa en hôn wo kené li are kêm perêrngge a nan geréri men, kené bi bônge dô sa Krist a, a men.

Déngge tu melênê sa yerngge a wô sa bay lamê kirijn

⁶ Haw hen wo ken bô Krist Jêsu mega Kelma wonge hen na, bi jé lêrengge kôba yi mega kwo ôbi gey hen iyôn men. ⁷ Bi hanêrngge tôbijn tông dô tô Krist Jêsu a men, bi jé lêrengge yi môjn kwori iyôn men, ken dèbe gerañ tô ayê bôô wonge a men, ken biri bônge kwôy kwôy mega wo bay na gelêngge hen iyôn. Men, ken lij Emen dosé kwôy kwôy a men.

⁸ Déngge tu melênê sa yerngge a dîba, bi kwôni lamêngge bi a tôri a nan ermé wori wonj déj iyôn hen né, wôsa ermé bi wo iyôngi hen na, yi gengijn na sa hara wo gawrê men, yi gengijn na sa tunu to habijn to ôm kirijn sa terare a nà a men, dîba na kwo gengijn sa Krist hen né. ⁹ Wôsa are kêm ka yi yi Emen a hen na, bay a yé yi Krist a kêm hen men. ¹⁰ Na sa kibi bijnare to ken bijn nan dî hen ana anja Tunu bi hen ré nanêngge ré hen. Wôsa ôbi a na Kelma sa tunu to gay gay to ôrij nan tôô hen men, sa to ôrij nan néé wo gay gay hen a men.

¹¹ Mega wo ken bijn pôn nan Krist hen iyôn na, yi mega wo kené wal keñ iyôn. Na keñ wo kôbi gawra a walê ré, nijba, na jé lêrengge kêm wo habijn a Krist ré dô yôd an hen. ¹² Kirijna bay na lêngge batêm hen na, yi mega kené ma an emijn nan Krist men, yi mega kené ji si kamjê nan dî hen iyôn men, wôsa ken bi bônge sa néé wo Emen wo sijn nan dî perê bijné ka ma a hen. ¹³ Kenbay ka kena Jubjê ré hen na, ca ba na ken yi mega kené ma iyôn wô kibi têrij tonge men, wô kibi keñ wo na ken wal ré tô hen a men, nijba, Emen hô bêngge gelê nan Krist wôsa ôbi dî bôri jal sa têrij tona kêm. ¹⁴ Ca ba magtubu to na ulêna kwôlê sarna hen, na ya wôsa na nana dage sa tôô to Emen. Nijba, ôbi dô têrij to yi sarna hen an yi mega ôbi ré bér magtubu hende to ulêna kwôlê sarna hen sa gurô tagelê. ¹⁵ Sa kibi temay Krist sa gurô tagelê na, ôbi tô anjan manê kôbi tunu to gay gay to ôrij nan tôô hen men, sa to ôrij nan néé wo gay gay hen men. Ôbi ôrij nan ci tu wolé gelijn bijné wo dîrê gôlij sarji.

¹⁶ Iyôn ba, ken dî kwôni jô kwôlê sarngge a sa anja ken ôm men, yi men hen né, men, sa kwôlo gengijn sa lê geserê a ré a men, sa lê geserê wo kerbay a ré men, sa *sa merê ta a ré a men. ¹⁷ Wôsa are bay ka kêm hen na, na tini anja na ré era hen an

Jésu Krist a na yirji woŋ tiri hen tô.
¹⁸ Dénge bi bijné uwôl kwôlê sarŋge a ré. Bijné bay ka uwôl kwôlê sarŋge a hen na kôl jeré pôy yem men, jeré tebe *manê ka derômaran a a men. Men, bay kôl na kwôli anŋa ciré gel kwôy kwôy bô pelal a men. Bijné bay ka iyôŋgi hen na, bi wo bay na ani ré hen kôba, bay uwôyrê yirji men, ermé woji na kwo gawrê mera a men. ¹⁹ Bay dî yirji yi Krist a Kelma woji a ré nij yôd. Ôbi yi mega saa iyôŋ an Églis yi mega kurôŋgi yiri iyôŋ. Bijné ka bijn nap dî hen na, ôbi biji are kê m ka bay ôriŋ doyrji hen. Men, ôbi li an bay bijn pôn perêrji a mega wo yi gawra bijn pôn sa kibi lawri nap kibi kurijni hen iyôŋ an bay dëbijn mega wo Emen gey hen iyôŋ.

²⁰ Bê wo ken bijn pôn nap Krist an yi mega kené ma nap dî iyôŋ hen na, ken dôriŋ kôbi néé wo tunu to habijn to sa terare a nà nij menba, wô mi a kené yi môŋ kené baa tô néé wo tunu to habijn hende to hen ba? Men, wô mi a kené dî bi bay ré hô déŋge hara bi wo iyôŋgi hen sarŋge a ba? ²¹ Hara bi wo hen a na: «Ay anŋa na ré men, ô m anŋa hen ré men, hebe anŋa hen ré a men.» ²² Hara bi wo kê m hen na, gengijn na sa anŋa kwôni ay lip jé ba nap hen. Wôsa na hara nap gelé anŋa gawrê ka ejer nap sarji. ²³ Na tiri wo hara woŋ piyê yi men, tibé *manê ka derômaran a men, gelijn yi gusijn a men hen na, yi mega anŋan tu melênê kap lê haji nijba, bay ôriŋ nap néé woŋ dôriŋ doyr anŋa yi bô gawra hen né. Wôsa na anŋa dôriŋ na gawrê mera.

3

Jésu Krist li an ken yi bijné ka kôrbi

¹ Mega wo Emen béŋge ken ji si kamné nap *Krist hen na, bi ermé woŋge yi na sa anŋa *emê iyére to derômaran a kirijn ka Krist môriŋ

ya sa kôbi Emen woŋ gusurô a hen dî. ² Erméŋge sa anŋa derômaran a kwôy kwôy dîba, ken erem sa anŋa habijn ka yi sa terare a nà ré. ³ Wôsa yi mega kené ma nap Krist iyôŋ an gelé woŋge woŋ tiri uwôbijn na kôbi Krist a ligi Emen a. ⁴ Krist wo li an ken uwôŋ gelé woŋ tiri hen a gelé yiri nô tu wolé na, kenbay kôba, Emen a geléŋge tu wolé nap dî hen iyôŋ men. An kenbay nap dî ka upé hini emê a men.

⁵ Iyôŋ ba, ken dî tô jé lêreŋge wo habijn wo sa terare a nà hen baa yôd. Jé lê wo habijn bi a na: yipare toŋ iyôŋ a tôŋ men, wônipare môŋ to garé iyôŋ men, doyr lê anŋa habijn ka gay gay ka ca derem hen men, lê anŋa habijn ka bôŋge gey hen men, garemne are a men. Wôsa garemne are na, yi mega kamrê kap tibé iyôŋ. ⁶ Wôsa lê are bay ka iyôŋgi hen ana bô taré wo Emen ré sa sa bay naré kwôlê a hen. ⁷ Kenbay kôba, kirijna na ken ban bô têriŋ a tô na, na ken li na hen iyôŋ men.

⁸ Nijba, haw hen na, ken li anŋa habijn ka na kebé hen né: bô taré men, wanê men, bô habré men, lê jôm men, kwôlê woŋ tayre wo si kebrenge a hen men, ⁹ benare to perêrŋge a a men. Wôsa ken dô yerŋge yi jé lêreŋge wo cay wo habijn wo ken lêêre gan gan hen an nij. ¹⁰ An haw hen jé lêreŋge na kwo kôrbi nij. An na Emen a béŋge ermé wo kôrbi bi wo hen kwôy kwôy bi kené gelijn nap dî men, kené hôni dô jêd jêd a men hen. ¹¹ Iyôŋ ba, deré tu kirijn wo kwo nà, ná Jub men, kwo nà, ná Jub ré men, kwo nà wal keŋ, kwo nà, wal keŋ né, kwo nà, ná kerga, kwo nà, tiri jôriŋ né men, kwo nà ná lema men, kwo nà, ná ôbi sa yiri men kôba, li ani ré nij, nijba, anŋa dôri ba, na Krist pôn nêŋ hari men, ôbi mô bô bijné kari a kê m a men.

¹² Mega Emen terêŋge bi kené yi kari an perêŋge a men hen na, kenbay kôba, ken bôriŋ tu ja

tonje men, ken dôrinje perêrnje a men, bi kalêrnje jal men, uwôlinje bônje sa yernje a men. ¹³ Dénje bônje tarénje sa megêrnje a ré, nijba, hena kwôni ré nan kwôlê wôni nan megari kôba, bi dî bôri jal sari a mega wo Kelma kôba, na dîj bôri jal sari a hen iyôn men hen. ¹⁴ Ken li are bay ka kêm hen men, ken perij yernje a men. An na peré yi a lê ana kené bij pôn derê hen. ¹⁵ Bi bô jalê wo Krist bénje hen na, bi dô tumôrnje. Wôsa Emen uwôgênje bi kené hôn bô jalê bi wo hen bi kené yij kurônji yi wo pôn. Iyôn ba, ken liri dosé. ¹⁶ Kwôlo Krist wo na ken toy nan upé kêm wo yi bô a hen na, ken fu bônje a dô men, ken gelij yernje men, ken yêgij marnje a men nan tu melênê. Ayênje kibi Emen nan kurôn heramê men, kurôn ayê kibi men, nan kurôn wo Tunu bénje hen men. Kibénje hen iyôn ken lijni dosé nan bônje pôn. ¹⁷ Are kêm ka ken li men, kwôlo kêm wo ken kôl a men hen na, ken li mega wo Kelma Jêsu gey hen iyôn men, ken lij Ibarna Emen dosé wô sari a men.

Hal wo dôri wo bay ayê bôô nan megêrji bay ayê bôô

¹⁸ Yébé, dôbinje kwôrnêrnje sarnje wôsa dé wo ka bij nan Kelma ré li hen iyôn. ¹⁹ Impê, perénje yébernje dîba, ken bi turnje mênê sarji a ré. ²⁰ Kamrê, binje balêrnje kwôlê sa are kêm a. Hena kené li hen iyôn na, dôrij Kelma. ²¹ Balê kamrê nan impê, lénje bi bô kamnenje tarji ré, réba bôrji ma mênê.

²² Kenbay nan limé kôba, binje bay iyére tonje ka sa terare a na kwôlê sa are kêm a men. Benjeji kwôlê wô tirji an bi yirji ré dôrji sarnje a mera ré, nijba, ken biji kwôlê wôj tiri wôsa ken harij tini Kelma Jêsu. ²³ Jé wo yôn yôn wo ken li ná, lénje nan bôô pôn mega wo kené li bij na Kelma iyôn, dîba na

mega kené li bij na megêrji gawrê iyôn né. ²⁴ Men, ken hôn wo ré na Kelma a ré têbênje sa kôbrenje nan anga Emen na ayij tôri dîré bij biné kari hen. An na Krist a na dami wo ken li jé biri hen dî. ²⁵ Nijba, kwôni wo li habij ba, Emen a têbri sa kôbri wô kibi habrê wori bi wo ôbi li hen dîba, ôbi a derê tu kwôni ré.

4

¹ Kenbay bay iyéy limé, linje limé kanje bay ka hen anjan gerêrji men, nan derôre men, wôsa kenbay kôba, ôbi iyérenje derômaran a ya men.

Dosé to Pol lij nan geyné kwôlê wo ôbi kôl wô derij kibi kwôlê wori

² Lênnênje tô uwôlê Emen a an ken mô tu gey men, ken lij Emen dosé a men. ³ Men, ken uwôl Emen wô sarni an bi ôbi dî geré béni bi niné iyêlij kwôlê wo dôri wori men, uwôlij béré kwôli wo na yi kini uwôbêri a wo gengij sa Krist hen a men. An na wô kibi kwôlê bi wo hen ana haw hen ené yij dangay a hen. ⁴ Men, bi ené dô kwôlê wori sél bi biné kêm ré hônî dô men. Wôsa yi gengij san bi ené li hen iyôn.

⁵ Erénje perê biné ka hôn Emen né a hen nan tu melênê an geré kêm wo ken uwôn na, ken li hen iyôn. ⁶ Iyêlénje nan tô ton baliyare nan biné ka bi bôrji sa Krist ré hen men, bi kwôli kelêrnje bi wo hen nenjelé mega dôre iyôn a men. Ôbi a, kené hônij geré ulê kwôlê sa kwôlê woji a.

⁷ A kwôlo gengij san ba, yênena Tikik wo nana geyri wo li jé wo Kelma nan bôri pôn nan en hen a erê derénje ba ka toyé senje. ⁸ Ôbi á, ené jéri dôd yernje a bi ré ô derénje kwôlini men, ré dôbênje ibiyare bônje a a men hen. ⁹ En jéji nan Onésim yênena wo dèbe sa têri a men, kwo nana geyri wo na yênénje wôj kema iyére hen men.

Bay a sa derênge kwôli are kê m ka sa sarni a nà hen.

¹⁰ Aristark wo yi dangay a na en hen lêngge dosé men. Mark woɲ kuna Barnabas hen kôba, lêngge dosé a men. Mega wo na en kelêngge kwôli hen iyôn na, hena ôbi ré bij unênge ba, ken biri yerɲge a.

¹¹ Jêsu wo bay uwôgeri Justus hen kôba, lêngge dosé men. Bijé bay ka subu ka en kebênge hiniji hen na, na Jubnê ka bi bôrji sa Emen a men, na bay mera a lê jé na en wô *emê iyére to Emen men, bay dôben ibiyare bôn a damaɲ a men.

¹² Epapras woɲ yênenge kema iyére wo li jé bij Krist Jêsu hen kôba, lêngge dosé. Ôbi uwôl Emen ta ta na yi gwa wô sarɲge bi kené debij geraɲ men, kené gesij tô ayê bô woɲge a men, kené hôn aɲ kené li are kê m ka Emen gey hen a men.

¹³ En kôl hen iyôn bi kené hôn mega wo ôbi ré merên gaɲ wô sarɲge men, wô sa bijé ka Lawdisé men, ka Hiyéropolis a a men. ¹⁴ Luk woɲ dôktôr wo nana geyri hen, bay na Démas kôba, lêngge dosé men.

¹⁵ Lijge yênerna ka Lawdisé men, lijge Nimpa na eglis to yi iyére tori a hen dosé béni men. ¹⁶ Kirija ken dêɲse magtubu hende to hen perênge a nij na, ken bij eglis to Lawdisé a bi dêɲse men, bi bay jé na magtubu to na en li biji hen bi kenbay kôba, ken dêɲse men.

¹⁷ Kôliɲge Arsip ré cubu tiri tô jé wo Kelma ré biri kôbri a hen dô aɲ ré duu kibri.

¹⁸ Kwôli dosé to lij nà nà, na nôbi Pol a lê na kôben wupê hen. Bi bônge gôrbij sa yé wo en yi dangay a hen né.

Bi bô derê wo Emen baa na ken.

Magtubu to tumô to Pol li bij Tésalonisipê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Na kirija *ôbi jé Pol ôrij kergare tori top ulê béré to têt wôh hen ana ôbi ré henaj Pilip saj Tésalonik a. Ôbi dî tô églis kirij bay ka hen nijba, ôbi wôl ya gap né, wôsa Jubnê ka mô ya hen na, ka pônî dîbri iyêre. Aj liri wo ôbi hena Tésalonik lew ô Béré (Jé lê bay jé 17: 1-10). Cêgê kirija ôbi na Kworênt menba, megari ôbi jé Timoté era sa uwonni aj dôri kwôli Tésalonik. Na ôbi á, Pol ré lij magtubu tori to tumô bij Tésalonisipê hen. Na Kworênt a a ôbi ré li magtubu hende to hen biji hen. Bay henê are kôl iyôn ba magtubu hende to hen ré na to ca tumô magtubu kêm to yi bô Magtubu Tôh top Bijare to Kôrbi a hen. Hende lij na elê tôre bay cêgi yê Jêsu Krist a.

Sapitre 1: 1 - 3:13 na, kwôli Tésalonisipê ka Timoté dôrij Pol hen na, biri yi derê damañ. Ôbi lij Emen dosé wôsa bay yi anjan gelé bij bîné ka dangi ka bô emê bi wo hen a men, ôbi kôl kwôli jé wo ôbi na li naj yiri perêrji a hen men, kwôli geyé wo dîré erê geléji hen men.

Sapitre 4: 1-12 na, ôbi dôbji ibiyare bôrji a bi bay ré lêgnê mera ré, nijba, bay ré ô tumô tumô tô geré ayê bôh woji a. Sapitre 4: 13-5: 11 a na, ôbi uwôlji kwôlê sa kwôlo bay engereri gengij sa jê sé wo bîné ka ma men, gengij sa hera wo *Krist naj dampare tori hen men. Sapitre 5: 12-28 hen na, ôbi duu kibi magtubu tori naj tôh to ôbi ay biji men, lijji dosé a men.

Magtubu hende to hen na, a jalê bô ka anje kwôli anja a lê are gerpé wulê hen. Derêri ba, na wo bay

ayê bôh ré gel wo coré na gawrê ka kirij ka perangi aj kwo ré gengij sa wulê wo kiyay ba, bay ré dî bôrji mega wo wulê bi wo hen ré sa nijba, kwo tayriri ba, ré na kwôlê wôni ré. Aj wulê bi wo hen na, bay ré merê kwôy yôh naj Kelma (4: 17).

Dosé to Pol lij bay ayê bôh ka Tésalonik a

¹ Nôbi, Pol naj Silas naj Timoté a lê magtubu hende to hen benge kenbay bîné ka Ibarna Emen naj ka Kelma wona Jêsu Krist ka Tésalonik a. Nini lengge dosé. Bi bô derê naj bô jalê wo Emen baa naj ken.

Pol lij Emen dosé wô bay ayê bôh ka Tésalonik a

² Nini lij Emen dosé kwôy kwôy wô sarngge kêm men, kirija nini mô wô uwôlêri ba, nini uwôli wô sarngge a men. ³ Kirija nini mô wô uwôlê Ibarna Emen ba, nini erem sa jé wo ken li wô kibi ayê bôh wonge hen men, kwo ken li wô kibi peré wo ken perij Emen hen men, wô kibi beré wo ken bu bôrnge iyêre sa anja ken dî bôrnge sara tô Kelma Jêsu Krist hen a men. ⁴ Yênerni, nini hôn wo Emen né perenge men, ré terenge kené yi kari a men. ⁵ Wôsa béré Kwôlo Dôri wo nini uwôl hen na, na nini uwôl naj kwôlo kibrinî a hen mera ré, nijba, na naj néé wo Tunu top hendi bô bôrê. Men, na nini hôn wo béré kwôlo niné iyêl hen, ré na tu kwôlê men, ken hôn hal wo na nini môrij perêrnge a hen a men. Na nini li hen iyôn na wô derê wonge. ⁶ Men, kenbay ba, ken ay na sa têni men, sa tê Kelma men. Bi wo ken gelij gusij hen kôba, ken ay kwôlo Emen bôrnge a naj yi deré wo Tunu top hendi bô bôrê benge hen. ⁷ Na ôbi á, kené na ari gelé ka dôri ka bay ayê bôh ka Maséduwan a naj ka Akay a aj bi bay ré lij hen iyôn men hen. ⁸ Sa kebenge kenbay na, bîné toy kwôlo gengij sa Kelma. Na sa iyé Maséduwan a naj Akay a mera ré, nijba, kwôli bê bôh wonge sa Emen a om naj

kirij kirij aŋ kwôlo nija hô kelê gengij sari ba, naŋ nij. ⁹ Wôsa bay naŋ kibriji woji dô kwôli beré wo na ken beréni yerŋge a wulê wo na nini ôrij iyére tonŋe a hen men, kwôli dé wo ken déŋ kamrê aŋ ken bul upé Emen woŋ tiri woŋ ôbi merê tu geŋ a men hen wô lê jé biri. ¹⁰ Men, kené môrij gemij Kemari wo ré hena derômaran a hera hen a men. Na Kemari Jêsu wo ôbi biri ji si kampê hen ôbi a sa derêna bô bô tarê wo Emen wo a era hen.

2

a Jé wo Emen wo Pol na li Tésalonik

¹ Yênen, kenbay naŋ yerŋge ken hôn wo kergare to niné ô iyére tonŋe a hen na, ré na wo beray ré. Wôsa aŋga nini ô wô lê hen na, nini duu dô. ² Pa dema niné era upéŋge Tésalonik a tô na, gusij to bay na geléni men, tiiré wo bay na tiréni a Pilip a a men na, ken hôn nij. Iyére tonŋe a kôba, biŋé ka pônli li kumbul naŋ ni damaŋ, nijba, Emen béni néé bi niné uwôlij béré Kwôlo Dôri wori béŋge. ³ Aŋ kelê wo nini kôlij biŋé bi ré bi bôrji sa kwôlo Emen a hen na, nini kôl na kwôlé woŋ benare ré men, kwôŋ bô habré ré men, kwôŋ lamê kirij né a men. ⁴ Nijba, na kwôlo Emen gey a niné kôl hen, wôsa ôbi beréni mega wo niné nêmen aŋa ré béni kwôli niné kôlij biŋé hen. Nini uwôl béré bi wo hen na wô wo gawré ré dinéni ré, nijba, bi ré dôrij Emen wo hôn ermé woni hen dî. ⁵ Men, ken hôn men, Emen kôba, hôn a men wo kwôlo niné kôl hen na, ré na kwôŋ laserê kirij ré men, niné bili na wô uwôrij gursu ré a men. ⁶ Men, nini gey diné wo gawra ré men, kwôŋge kenbay ré men, kwo kani ka dŋangi ré a men. ⁷ Wôsa nini nêmen wo ré niné néŋge wô wo niné na bay jé ka Jêsu Krist, nijba, nini li hen iyôŋ né. Aŋ kirija na nini mô perêrŋge a hen na, na nini bêŋge ulôŋ môŋ iyore to bij kamne ulôŋ hen iyôŋ. ⁸ Na wô

peré wo nini perêrŋge hen aŋa niné uwôlij béré Kwôlo Dôri wo Emen bi wo hen béŋge hen. Nini geyêŋge damaŋ aŋ ré na yerni bi kôba, niné ayê lij jé béŋge hen. ⁹ Yêneni, ermêŋge sa jé wo nini li perêrŋge a merêrij kêm hen. Wulê bi wo na nini uwôlij béré Kwôlo Dôri béŋge hen na, na nini li jé yoyre naŋ tu tare aŋ bi niné môrij kwôni perêrŋge a hen né.

¹⁰ Men, na ken gel jé lêreni wulê wo na nini baŋ perêrŋge a kenbay bay ayê bôô hen men, Emen kôba, na hôn a men wo ré na jé lê wo dôri men, kwôŋ derôre a men dîba, ré na kwo habij né. ¹¹ Men, ken hôn wo na niné cubu tirni tôrŋge a pôn pôn kêm mega wo iba kamrê ré lij naŋ kamni hen iyôŋ. ¹² Men, na nini dôbêŋge ibiyare bôrŋge a men, na nini jal bôrŋge men, na nini masêŋge bi jé lêrêŋge ré dé tu Emen woŋ ôbi uwôgêrŋge bi kené si bô emê iyére tori a men, kené mô bô hini emê wori a a men hen.

¹³ Men, nini lij Emen dosé kwôy kwôy wôsa kirija nini ulêŋge béré kwôli na ken toy aŋ bij bôrŋge sara hen na, na ken bô mega ré na kwôlo gawré ré, nijba, ré na kwo Emen. Na tiri, kwôlé bi wo hen na kwo Emen aŋa ré li jé bôrŋge kenbay kaŋ bay ayê bôô a hen. ¹⁴ Yênen, na gusij to bay na gelij églis to Judé to na to Emen aŋ bi bôre sa Jêsu Krist hen a kenbay kôba, bay ré gelêŋge hen men. Yênenŋge gaŋ a gelêŋge gusij mega wo Jubnê na gelij bay ayê bôô ka Judé gusij hen iyôŋ men. ¹⁵ Na Jubnê bay ka hen a na deré Kelma wona Jêsu naŋ bay kibi Emen ka tumô aŋa ré hô geléni gusij kemnêŋ a men hen. Aŋ jé lêreji dôrij Emen ré men, bay na bay bayi biŋé kêm a men. ¹⁶ Bay mase ciré jeréni bi niné kôlij biŋé ka na Jubnê ré hen kwôlo Emen wo a gôlij naŋ ci hen. Ôbi a na têrij to bay li derij kibi to gay gay to bay lêre hen aŋ fugo bô tarê wo Emen sarji a.

Pol genge herê erê gelé bay ayê bôô ka Tésalonik a

¹⁷ Yênen, kirija bay na dagêni sa iyére tonje a na, doyrênge lêni lê wo ken gel ré. Na yerni a na erê hen nijba, tinini ba na ken yeŋ. Aŋ nini mase wo niné herê ô gelénge. ¹⁸ Nôbi naŋ yen en genge têê kwône ené herê ô gelénge nijba, Sidan a jerêni. ¹⁹ Na kenbay naŋ tô bay ayê bôô ka baa hen a na tô anja nini mô gem hen men, yi derê woni men, gwôyê woŋ dampare wo nija diŋ denŋôrni tumô Kelma wona Jésus a wulê wo ôbi a buloŋ herap hen a men. ²⁰ Na tiri, wo kena ari dé denŋô kani men, yi derê woni a men.

3

¹ Ôbi á, gelé wo nana geliŋ yerna ré ca yeŋ hen na, nêmenî niŋ aŋa niné genge nibay naŋ Silas niné erê merê Atên a sem, ² aŋa na niné jé Timoté ô unénge hen. Ôbi na yêna wo li jé wo Emen naŋ nini men, nini uwôl béré Kwôlo Dôri wo Jésus Krist bem a men, ôbi á, niné jéri yerŋge a bi ré ô lê naŋ ken men, ré dôbênge ibiyare bônŋge a aŋ bi kené debiŋ iyêre sa ayê bôô woŋge a. ³ Wô wo gusiŋ to bay gelénge hen na, ma kena déŋ geré wo Emen. Wôsa ken hôn mega wo gusiŋ na, ré yi gengiŋ na sarna nabay biŋé ka Emen. ⁴ Na nini kelénge ca tumô kirija na nini baŋ perêrŋge a tô hen mega wo bay ré geléna gusiŋ aŋ haw hen ba, ken gel naŋ turnge niŋ. ⁵ Na ôbi á, bôn né bu kalmê ôm né aŋa na ené jé Timoté yerŋge a bi ré ô gelé na ba, kené bi bônŋge dô sa Emen a baa ya ba, wôsa bôn hare wô wo Sidan ma ré laménge aŋ jé wo na nini li perêrŋge a hen ma ré yé anja beray déŋ iyônŋ.

⁶ Nijba, ôbi bulo hera niŋ aŋ derêni kwôlenge wo dôri kôl iyônŋ ba kené bi bônŋge sa Jésus Krist a baa ya men, kené periŋ yerŋge a men. Men, ôbi kelêni kené erem sarni a dô baa ya men, doyrênge ré lénge

mega nibay kôba, doyrênge ré lêni hen iyônŋ men. ⁷ Yênen, bi wo nini geliŋ gusiŋ aŋ hen hari kôba, kirija Timoté derêni mega wo kené bi bônŋge sa Jésus Krist a baa ya hen iyônŋ na, bônri kuriŋ tôŋ hari niŋ. ⁸ Wôsa mega wo ken bu bônŋge iyêre tô biŋare tonje a naŋ Kelma a baa ya tô hen na, nini bér cagaga niŋ. ⁹ Yerni bi wo yéni tumô Emen a wô sarŋge hen na, ré niné liri dosé wô sarŋge têê dubu kôba, nêmené tô tô. ¹⁰ Men, nini uwôli yoyre naŋ tu tare bi ré béni bi niné hô ô gelénge men, niné hô gelénge anja gengiŋ sa geré wo Emen wo ken hôn ré tô hen men.

¹¹ Bi Ibarna Emen naŋ yiri naŋ Kelma wona Jésus bi ré béni geré bi niné hô ô gelénge. ¹² Bi Kelma wona bénge bi ken periŋ yerŋge men, kené periŋ tô biŋé ka danŋi kêm a men tumô tumô mega wo nibay nini perénge hen iyônŋ men. ¹³ Na hen iyônŋ a, kené debiŋ iyêre tô kwôli a aŋ bi kené liŋ ani kani ka habiŋ né men, kené yiŋ gawré ka séli tu Ibarna Emen a Wulê wo Kelma wona Jésus a buloŋ herap sa terare a na naŋ *manê ka derômaranŋ a kêm hen.

4

Hal wo dôriŋ Emen

¹ Yênen, kwôlo danŋi wo nija kelé a na: tumô ba, na nini gelénge hal wo kené li aŋ ré dôriŋ Emen, aŋ ken li na hen iyônŋ hende to hen têj têj. Men, haw hen nini hô uwôlénge men, nini sôm sarŋge a a men naŋ hini Kelma wona Jésus bi kené li hen iyônŋ tumô tumô. ² Ken hôn na kaŋ tôô to Kelma wona Jésus wo na kôliŋ biŋé ré li a niné kelénge hen men. ³ Wôsa anja Emen gey na, na wo kené yi biŋé ka séli tiri a men, kené jôô yerŋge sa yiŋare toŋ iyônŋ a tôŋ a hen a men. ⁴ Men, bi i i ba, bi hôn kini merê naŋ tamni naŋ bô bôre men, naŋ geréri a men. ⁵ Diba ken di doyrênge yébé lénge dé sarŋge mega wo liŋ biŋé ka hôn Emen né

hen iyôn né. ⁶ Sa kwôlo gengij sa wogé yébé bi wo hen na, bi kwôni lij yêni ôbi ayê bôo habij gengij sari ré yôd. Na nini kelênge ba, na nini hô kelênge a tô: mega wo ðijé kañ bay lêre are bay ka iyôngi hen na, Emen a sa perêji. ⁷ Wôsa Emen na uwôgêna bi nana yij yijare toj iyôn a tôj né, nijba, bi nana yij gawré ka séli tiri a ði. ⁸ Ôbi á, kwôni wo ré kañ kwôlé bi wo hen na, na kwôlo gawré a ôbi ré kañ hen né, nijba, na kwo Emen woj ôbi béngge Tunu toj hendi bô bôre hen a ôbi ré kañ hen.

⁹ Yênen, kwôlo gengij sa peré wo kené perij yerenge hen na, ken gey bi kwôni ré li magtubu béngge kwôli ré nij, wôsa Emen na gelênge geréri nij. ¹⁰ Na tiri wo ken pur ðijé ka Emen ka sa iyé Maséduwan kêm hanje, nijba, nini uwôlênge bi kené hô li hen iyôn daman a. ¹¹ Men, masênge bi ken mô dô men, cebênge turnje tô anja na kanje kañ yerenge a men, merênge bi ken li jé nañ kôbrenge wonje mega wo na nini kelênge tumô nij hen iyôn. ¹² Lênge hen iyôn bi ðijé ka ay bôrji ré tô hen na, ré dô kwôlênge dô men, kené môrij kwôni ré men.

Kwôlo gengij sa jê sé wo ðijé ka ma

¹³ Yênen, kwôlo gengij sa ðijé kañ bay ayê bôo ka ma hen na, nini gey bi kené hôn tôri dô añ bi kené li nimré mega ðijé ka pôni ka ari dé bôo sara kaji nañ hen iyôn né. ¹⁴ Wôsa nana hôn wo Jêsu ré ma añ Emen ré biri ji si kampê men. Na hen iyôn a ðijé ka ré ma tô Jêsu a hen na, Emen ré sa biji bay ré jê sé kampê añ heraji nañ Jêsu men.

¹⁵ Kwôlo nijna kelê haw hen na, na kwôlo Kelma wona na kôl nij. Wulê wo ôbi a buloj heran hen na, nabay ka nana baa geñ hen, naa erê tumô ka ma nij hen né kwôy. ¹⁶ Añ wulê bi wo hen na, Emen a ayê tôri bé, menba, tôo dami wo

*manê ka derômaran a emê kan ta, menba, burunju to Emen a emê menba, Kelma Jêsu Krist nañ yiri a herbo derômaran a añ ðijé ka na ma tô *Krist, kwo Emen dôri hen hen na, bay a jê sé kampê tumô. ¹⁷ Añ nabay ka nana baa tu geñ hen na, Emen a sa dayêna nañ ci bô kirij ka geri a wô jerê kwini Kelma wona ta añ naa sa erê merê nañ ði yôd. ¹⁸ Iyôn ba, ken dôbij ibiyare bôrnge a nañ kwôlé bi wo hen.

5

Merênge sa têrnge gemij hera wo Kelma

¹ Yênen, kwôlo gengij sa wulê wo are bay ka hen a sañ hen na, ken ôrij doj magtubu to niné li béngge gengij sa wulê bi wo hen ré nij. ² Wôsa kwôlo gengij sa Wulê bi wo Kelma wona a buloj heran dus mega gema wo so yoyre hen na, ken hôn dô nij. ³ Kirijna ðijé a kelê iyôn ba: «Kirij ré yi nañ jalêrji men, nañ derêrji a men tô,» menba, mênê a soji dus môj yê wo jubu iyore dus lere iyôn. Añ kwôni pôn nêj iyôn wo a baa ba nañ. ⁴ Yênen, kenbay ba, ken mô na bô dilemne a wo wulê bi wo hen a jebênge dus môj ôbi gemsare iyôn ré nij. ⁵ Wôsa kenbay kena kirij ka perangi men, kena kam kirij ka wôli a men ðiba, kena ka dilemne ré nij. ⁶ Iyôn ba, na yênge kum mega wo ðijé yij hen iyôn né nijba, na merênge tu geñ men, na dénge tu melênê sa yerna a men. ⁷ Hena kwôni wo ré gey yé kum ba, na yoyre a ôbi ré yi kum men, hena kwôni wo ré gey kwoyé care ba, na yoyre a ôbi ré kwoyé men. ⁸ Nijba, nabay ba, nana kirij ka wôli iyôn ba na ði tu melênê sa yerna. Men, ayê bôo wona nañ peré wo nana pur megêrna a men hen na, bi yi môj *bargay kañ kumbul kañ musure ka nana tôbe têlij yerna iyôn men, gelê wo nana ði bôrna sara hen kôba, yi môj jabga woj

kumbul wo ken têlij sarŋge iyôn a men. ⁹ Wôsa Emen na terêna na wo nana gelij gusij tô bô tarê wori a ré, nijba, diré gôlij nap na wô kibi anŋa Kelma wona Jêsu Krist li hen dî. ¹⁰ Wôsa ôbi ma wô sarna aŋ bi nana ô merê nap dî aŋ ré nana ma na ma, ré nana mô na tu geŋ kôba, wulê wo ôbi a herap hen na, na kwôlê wôni ré nij. ¹¹ Iyôn ba, ken dôbij ibiyare bôrŋge a men, ken lij bô derê nap yerŋge kwôy kwôy mega wo ken lij nij hen iyôn.

Gerjé kwôlê woŋ dôbê ibiyare nap dosé to ôbi liji

¹² Yênen, bijé ka li jé wo Emen perêrŋge a ka na ka Kelma dîji bi ré dô tumôrŋge men, ré gelêŋge are a men hen na, nini uwôlêŋge bi kené biji kwôlê. ¹³ Lêŋge tôrji a men, ken perji damaŋ a wô jé wo Emen wo bay li perêrŋge a hen. Kenbay kôba, ken mô nap bô jalê perêrŋge a a men.

¹⁴ Men, yênen, nini uwôlêŋge bi kené hal bijé kap kuypê men, kené dôbe ibiyare bô bijé ka sun kwôlê hen men, kené li nap ka iya hen men, ulêŋge bôrŋge sa bijé kêma a men. ¹⁵ Berêŋge dô, hena kwôni ré lêŋge habij ba, ken hô liri habré hôrij turu a ré, nijba, ken lij derê perêrŋge a men, ken li nap bijé kêma a men.

¹⁶ Lêŋge yi derê nap wulê wulê men, ¹⁷ ken uwôl Emen ta ta a men. ¹⁸ Hena kirij ré dô, ré habij kôba, ken lij Emen dosé. Wôsa na hen iyôn a Emen ré gey wo kenbay ka kené bij nap Jêsu Krist hen kené li.

¹⁹ Jôrijŋge Tunu lê jé wore ré men, ²⁰ ken bô kwôlo bijé ka kôl ciré na bay kibi Emen hen mega ani ré iyôn né, ²¹ nijba, ken kôbe tô kwôlo kêma wo bay kelêŋge hen ba, ré hena na ligi Emen a ba, aŋ kwo dôri a kené ay lij jé. ²² Men, bi lê ani kani ka habij uwôge henem ré a men.

²³ Bi Emen woŋ ôbi bij bijé bô jalê hen li aŋ ken yi bijé ka séli tiri a men, bi gem ermé woŋge men, tunuŋge nap yerŋge kêma aŋ

bi Wulê wo Kelma wona Jêsu Krist a buloŋ herap hen na, kwôlê wôni wo habij ré sa bu sarŋge ré. ²⁴ Emen bi wo uwôgêŋge bi kené yi kari hen na, ôbi a lê wôsa anŋa ôbi genge ba, ôbi li môj môj.

²⁵ Yênen, uwôlêŋge Emen wô sarni men.

²⁶ Lijŋge bay ayê bôô kêma dosé nap yi yé bēni men.

²⁷ En uwôlêŋge nap hini Kelma wona bi kené dôŋse magtubu hende to hen tumô bay ayê bôô a kêma.

²⁸ Na kwôlo en gey kelê bi a hen. Bi Kelma wona Jêsu Krist tô kibri sarŋge a.

**Magtubu to jôgij wôô
to Pol li bij
Tésalonisipê
Kwôlo kôl kwôli
magtubu to Pol li hen**

Bô magtubu tori to têt to wôô to ôbi li bij Tésalonisipê hen na, *ôbi jé Pol hô kôl kwôlo ôbi na kôl bô magtubu tori to tumô hen. Kwôlê bi wo hen na, na kwôlo gengij sa hera wo *Krist nap dampare tori. Kwôlê bi wo hen dôyrê bay ayê bôô ka Tésalonik a. Ka pôni perêrji a hen na, kôl wulê bi wo hen ré sa nij (2: 2), ka pôni kap lê jé wô wo kibi kirij ré baa da nij an na gawrê ka li jé hen a lê nap ci nap wulê wulê (3: 6-12). Magtubu hende to hen lij na wô nanij kwôlê bi wo guseré églis to Tésalonik a hen.

Anga tumô ba *ôbi jé Pol ay tô lij Emen dosé wô kibi ayê bôô men, peré men wo yi yi bay ayê bôô ka Tésalonik a hen men, ôbi uwôl Kelma bi ré biji bi bay ré lêjnê tô anga ôbi uwôgeji kwôliji hen (1: 1-12). Cêgi kwôlê bi wo hen peran menba, ôbi sa sa mawi kwôlo bô magtubu hende to hen. Na kwôlo gengij na sa angap gelé ka gengij sa hera wo Krist nap dampare tori. Hera wo Krist nap dampare tori a sa tumô kwon ôbi uwôbi yiri won ôbi habré hen né. Ôbi a lê an bijé a narij Emen kwôlê daman men, bay kapê Krist a men (2: 1-12). Tumô néé wo habré bi wo a uwôngê sa gawrê hen na, dô wo bay ayê bôô ré debu sa têrji a sa bôô pôn woji a gengij sa Kwôlo Dôri men, bi bay ré merên tô uwôlê Emen a ré a men (2: 13-3: 5). Na nap nééri a Pol ré kurij uné kupê an gelji ka ré li jé an bi ciré môrij kwôni ré hen (3: 6-15). Ôbi duu kibi magtubu tori nap teré kibi men, lij dosé a men (3: 16-18).

Sapitre 3: 10 wo kôl iyôn ba: «Kwôni wo ré kap lê jé ba, ré ôm are ré men» hen na, yêge maa Tésalonisipê gengij sa dayê ayê bôô nap jé wo Emen bij bijé kari kôbriji a nap wulê wulê hen.

Dosé to ôbi lij

¹ Nôbi, Pol nap Silas nap Timoté a lê magtubu hende to hen bênge kenbay bijé ka Ibarna Emen nap ka Kelma wona Jésus Krist ka Tésalonik a. Nini lêngge dosé. ² Bi bô derê nap bô jalê wo Ibarna Emen nap kwo Kelma Jésus Krist baa nap ken.

Kwôlo gengij sa jerê kwôlê Wulê wo Krist a heran hen

³ Yênen, dé wo niné lij Emen dosé wô sarngê kwôy kwôy. Nini liri dosé wôsa ken bi bôrngê sari a baa ya tô men, kenbay kêm ken perij yerngê daman a men tô. ⁴ Ôbi a, kirina niné debu tumô églisipê ka Emen a ba, nini di dengôrni wô kebrenge wôsa bay gelêngê gusij daman hari kôba, ken bu ayê bôô wonge iyêre baa ya tô.

⁵ Na wô gusij hende to bay gelêngê hen ana niné hôn wo Emen né sa jerê kwôlê sa bijé nap geréri hen, wôsa ken bu bôrngê iyêre baa ya tô. Ôbi a Emen ré lê wo ka sé bô emê iyêre tori a. Na wô wo ôbi na Kelma wonge ana bay ré gelêngê gusij hen. ⁶ Ôbi a Emen né jerê kwôlê won derôre an bijé ka na gelêngê gusij hen na, ôbi a geléji gusij men. ⁷ Ôbi a Wulê wo Kelma wona Jésus Krist nap manê kari ka derômaran a ka ôrij nap néé hen a heraji hen na, kenbay ka bay gelêngê gusij haw hen men, nibay a men na, ôbi a sa jalê bôrna. ⁸ Ôbi a hera nap tare to kôle tô pelêm pelêm hen an bijé ka hôn Emen né men, ka bi bôrji sa Kwôlo Dôri wo gengij sa Kelma wona Jésus a ré hen a men na, ôbi a gelji gusij. ⁹ Bay a gelij gusij kelangê nap Kelma men,

nañ damñare tori to dê kirij hen a men. Ôbi a na mênê wo nañ kwini hen. ¹⁰ Wulê bi wo hen na, na wulê wo Kelma wona Jêsu a herañ. Kirij bay ka hen na, ñiné kari a heramiri men, ñiné kêm ka bi bôrji sari a hen a ayê kibri a men. Kenbay kôba, ka perêrji a men wôsa na ken bi bôrñge sa béré kwôli wo na nini ulêñge hen.

¹¹ Na ôbi á, niné uwôl Emen ta ta wô sarñge men hen. Men, nini uwôli bi jé lêreñge ré bij nañ uwôgê wo ôbi na uwôgêñge hen men, nini uwôli bi ré béñge néé bi kené lij anga dôri kêm ka ken gey lê hen men, kené lij jé sa ayê bôo wonge a dô a men. ¹² Ôbi a ñiné ré ayê kibi hini Kelma wona Jêsu wô kebrenge men, bay ré ayê kebrenge wô kibri men. Na hen iyôn a bay ré gelé derê Emen wona nañ Kelma wona Jêsu Krist a men hen.

2

Ôbi bô habré a lê habré wori pa dema Kelma ré hera tô

¹ Yênen, kwôlo gengij sa hera wo Kelma wona Jêsu Krist nañ merê wo na erê merê nañ ñi a men hen na, en uwôlêñge bi ² kené eremnéré kwôlê si na si na ré men, kené sun wo Wulê wo Kelma ré herañ hen ré nêñ nij né a men. Yan ba, kwôni na a kelêñge Emen a ré kelê ley, kwôni na uwôliñge béré ley, nibay a na lê bô magtubu a ley kôba, ken bi bôrñge sara ré. ³ Dêñge bi kwôni lamêñge nañ gwsore tori tôni ré pa pa, wôsa wulê bi wo hen a sa hen iyôn mera ré. Pa dema wulê bi wo hen ré sa tô na, ñiné kwône a kapê Emen men, ôbi bô habré wo a mênê yôd hen kôba, a gelé yiri nô a men. ⁴ Ôbi bô habré bi wo hen a kapê are kêm ka gawré tebe hen men, bôrji môñ emen iyôn hen a men. Ôbi a kelê ñiré gôlij sa are kêm men, a erê kwôy bô iyéy Emen a ô merê ya an a kelê ñôbi ñiré na emen bi nañ yiri.

⁵ Kirija na en baj iyére tonje a hen na, na en kelêñge kwôli are bay ka hen kêm menba, bôrñge jebêñge sara ré ba? ⁶ Nijba, anga jôo wo are bay hen ré lij haw hen na, kenbay ken hôn. Nijba, nañ wulê wo Emen na genge hen dema ôbi bô habré bi wo hen ré so tu wolé. ⁷ Néé wo ôbi bô habré bi wo yi nañ kini uwôbêri hen na, gel yiri nô nij, nijba, a lê habré damañ a na wulê kwo na jôri geré hen a nañê dem. ⁸ Hen dema ôbi bô habré bi wo hen ré so tu wolé. An Kelma Jêsu a mênêri nañ bul woñ kibri men, a mênêri nañ néé wo hera wori a men. ⁹ Wulê wo ôbi bô habré bi wo hen a soñ hen na, a yé nañ néé wo Sidan an a lij anğan gijê nañ kap gelé kap benare ka gay gay. ¹⁰ Ôbi bô habré bi wo hen a sa lê anga habij ka gay gay wô lamij ñiné wô biji bô mênê a wôsa bay kap bê bôrji sa kwôlê woñ tiri a wo ré gôlij nañ ci hen. ¹¹ Na wô wo bay kap Emen ana ôbi ré bi ermé woji habij an ñiji bay bi bôrji na sa anğan benare a a men hen. ¹² Ôbi a, Emen né perê ñiné kêm ka kap kwôlê woñ tiri hen men, ka lê anga habij a béré bôrji hen ñi men.

Emen terêñge bi ñiré gôlij nañ ken

¹³ Yênen, kenbay ka ken dé tu Kelma hen na, nija lij Emen dosé wô kebrenge kwôy kwôy. Wôsa ôbi na terêñge bi kené yi ka tumô ka ñiré gôlij nañ ken nañ néé wo Tunu toñ hendi bô bôre to bi ken yi kari hen. Men, wô bôrñge wo ken bi sa kwôlê woñ tiri a a men hen. ¹⁴ Na wô wo kené yij kari bi ana ôbi na ré uwôgêñge wulê wo na nini uwôlij béré Kwôlo Dôri wori béñge hen. Emen na uwôgêñge bi kenbay kôba, kené uwôn hini emê wo Kelma wona Jêsu Krist men. ¹⁵ Iyôn ba, yênen, ken ñebe gerañ tô kwôlo Emen a men, ken bi bôrñge jebêñge sa kwôlo na nini gelêñge

a hen men, sa kwo na nini li bô magtubu a bêngge hen a men.

¹⁶ Bi Kelma wona Jésu Krist nap yiri nap Ibarna Emen wo geyéna aṅ dôbêna ibiyare bôrna men, béna aṅgaṅ bê bôô sara nap bô derê wori hen na, ¹⁷ bi dôbêṅge ibiyare bôrṅge a damaṅ men, bi bêngge néé wô lij aṅga dôri men, wô kôlij Kwôlo Dôri kwôy kwôy a men.

3

Uwôlêṅge Emen wô sarni

¹ Yênen, kwôlo baa wo nija kelê a na: nini uwôlêṅge bi kené uwôl Emen wô sarni bi kwôlo Kelma Jésu ré ôrij tumô lew lew men, bi bijné ré enge bijn kwôlê sara mega wo kenbay ken lij hen iyôṅ men. ² Men, ken uwôli bi ôbi ré geméni wô bay bô habré, wôsa na bijné kêm a geyé bê bôrji sa kwôlo nini uwôl béréri hen né.

³ Wôsa Kelma na ôbi bôô pôn aṅ ôbi a bêngge ka beré bôrṅge iyêré men, a geméṅge wô Sidan a men.

⁴ Ôbi béni nini bi bôrni sarṅge a men, nini hôn wo kené bi bôrṅge sa kwôlo na nini kelêṅge a hen baa ya tô aṅ kené lê na hen iyôṅ kwôy kwôy.

⁵ Bi Kelma wona li nap ken aṅ ken geyij Emen kwôy kwôy men, ken berij bôrṅge iyêré sa gusij to bay geléṅge a mega wo Jésu na berij bôri iyêré hen iyôṅ men.

Lêṅge jé mega wo nini lij hen iyôṅ men

⁶ Yênen, nini kelêṅge nap hini Kelma wona Jésu Krist bi kené pô yerṅge aṅ yi bay ayê bôô kaṅ kwijê aṅ kaṅ kwôlo na nini gelji hen. ⁷ Ken hôn, aṅga na nini li hen na, na nini li bi kenbay kôba, kené lij hen iyôṅ men, wôsa wulê wo na nini baj iyére tonṅe a hen na, ken hôn wo na niné li jé damaṅ. ⁸ Men, na nini ôm aṅga kwôni déj iyôṅ né a men, nijba, na nini li jé yoyre nap tu tare môṅ niné maṅ iyôṅ wô abij yerni wôsa nini gey geléṅge gusij gengij

sa aṅgaṅ emêrni ré. ⁹ Lê wo nini li hen iyôṅ na, na engeréṅge are a na gelêni ré, nijba, nini li hen iyôṅ bi niné yij aṅgaṅ gelé ka dôri bi kené li. ¹⁰ Wulê wo na nini baj iyére tonṅe a tô hen na, na nini kelêṅge iyôṅ ba: «Hena kwôni wo ré gey lê jé ré ba, bi ôm emê ré men.»

¹¹ Nini kôl hen iyôṅ wôsa bay kôl iyôṅ ba bijné ka pôni perêṅge a ré gey lê jé ré aṅ ré ô na wô dé tirji tô aṅga megêrji a dî. ¹² Bijné bay ka iyôṅgi hen na, nini kôlji nap hini Kelma wona Jésu Krist bi bay ré li jé nap wulê wulê wô uwôrij aṅgaṅ emêrji.

¹³ Yênen, kenbay ba, ken li aṅga dôri ôrij tumô tumô dîba, ken merên sara ré. ¹⁴ Hena kwôni ré bi kwôlê sa kwôlo nini li bô magtubu a bêngge hen ré na, ken kôbri men, ken bijn nap dî ré a men, aṅ bi tayre ré diri. ¹⁵ Aṅ ken haali mega yênenṅe iyôṅ dîba, ken bôri mega ré janenṅe iyôṅ né.

Deré kibi kwôlê

¹⁶ Bi Kelma Jésu won ôbi bijn bijné bô jalê hen ôbi nap yiri bi bêngge bô jalê kwôy kwôy sa are kêm a men, bi baa nap ken kêm a men.

¹⁷ Dosé toṅ derij kibi magtubu hende to hen na, na nôbi Pol nap kôben wupê a lê hen nij. Na hen iyôṅ a ené derij kibi magtubu tijê kwôy kwôy men, na hen iyôṅ a ené lêré a men.

¹⁸ Na kwôlo en gey kelêṅge bi a hen. Bi Kelma wona Jésu Krist tô kibri sarṅge a kêm.

Magtubu to tumô to Pol li bij Timoté Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Timoté na, na kema wo yori na Jub, ôbi ay bôri. Ibari na grêk. Na iyé Listre a bô emê Asi a kirijna Pol ôrij kergare tori toj ulê béré to têt wôo hen aña ôbi ré uwonni ya. (Asi to tô bô a hende to hen na, kemnêj ba hene na Turki. Jé lê bay jé 16:1-3). Ayij tôri wulê bi wo hen na, Timoté yi tô kibi *ôbi jé Pol perê ka kwôni a. Timoté bi Pol ôrij na kirij kirij wô ulê béré men, Pol jéri têt kwône wô janê kwôlê wo dengel dengel perê bijé ka kwôlê woji sun kirij hen men. Na hen iyôn a hini ré yij bô magtubu to Jé lê bay jé 17: 14-15, 18: 5, 19: 22 men, bô magtubu to gay gay to Pol li hen men (1 Kworêntijnê 4: 17, 16: 10-11, Pilipijnê 2: 19-24, 1 Tésalonisijnê 3: 2-6). Magtubu to wôo to Pol li bij Timoté hen men, bij Tit a men hen na, bay uwôgeji «magtubu to bay derê tumô kirij» (Lettres Pastorales).

Magtubu to tumô to Pol li bij Timoté hen na, kôl kwôli are subu:

1. Yêgê maa églis wô sa anjan gelé ka benare hen men, kwôli dayrê ermé wo Jubnê na kwo bijé ka na Jubnê ré hen ta wo bijé ka pôn mase ciré ulê béréri hen.
2. Magtubu hende to hen kôl na kwôli geré tibé Emen men, derê tumô églis men, hal wo bay derê tumô églis a men.
3. Deré kibri ba, hende gelij na Timoté geré lê jé wori men, beré sa bay ayê bôo a men a bi ôbi ré yij mana wo Jésu Krist wo dôri (4:6).

Magtubu to Timoté to tumô hende to hen na, já soderére kirij wôo: Kwo tumô ba, kôl na kwôli gelij bay ayê bôo are men, na bay derê tumôri men, (Sapitre 1-3) kwo jôgij

wôo ba, na tôo to gengij sa jé wo Timoté a lê hen a men (Sapitre 4-6).

Dosé to Pol lij Timoté

¹ Nôbi, Pol a lê magtubu hende to hen. Nôbi wo ena *ôbi jé wo Jésu Krist wo Emen wo ôbi gôlij na na hen a dôren men, na na tôo Jésu Krist wo nana bi bôrna sari a a men hen. ² En li magtubu hende to hen bem jôbi Timoté wo ju yi mega kema wo bôn iyôn, sa kibi ayê bôo wom hen. Bi Ibari Emen na Jésu Krist Kelma wona tô kibriji sam a men, bi bay bô tu na tom men, bi bay jal bôm a men.

Pol yêge maa Timoté wô sa bijé ka bay gelére are ka benare hen

³ Mega wo na en kôlem wulê wo na ena ôrij Maséduwan hen na, mô a Epês a wôsa bijé ka pôn na bay gelij megêri anjan benare hen na, ju kôli bi bay dî ba. ⁴ Men, kôli bi bay ré merên yirji sa kwôlê wo dilemne a ré men, bay ré narij kwôlê wo gengij sa tô môj woji wo kô ré hen ré a men. Wôsa are bay ka iyôngi hen na, uwôl na narijare mera dîba, bij na geré gelé wo Emen genge a nana hôn na ayê bôo hen né. ⁵ En ay tôn bem kôl hen iyôn na wô wo bay ayê bôo ré geyij yirji na bôo pôn men, na ermé wo dôri men, na bôo wo tiri a men. ⁶ Bijé ka pôn na bay gelé anjan benare bay ka hen bul cêgeriji bij hal wo dôri bi wo hen a bay ge kay sa narijare kwôlê wo iyôn a tôj bi wo hen. ⁷ Bay gey ciré yé damné na bay gelij bijé tôo to Emen, nijba, bay gan kôba, hôn kwôlê woji bi wo hen ré men, kwôlê wo bay kôl na ibiyare hen kôba, bay hôn tôri ré a men.

⁸ Nana hôn mega wo tôo to Emen na ré dô, hena nana ay lij jé na geréri. ⁹ Bi na henêge mega wo tôo ré dîj na wô sa bay lêre anjan derôre ré. Nijba, hende dîj na wô sa bijé na bay dagê sa tôo na bay bô kwôlê ré hen men, bay lê

habrê nap bay lê têrij hen men, bay bijnare Emen nap anga yi nap jengêrji hen kwôlê ré hen men, bay deré balêrji nap bay deré bijné hen men, ¹⁰ bay yij yijnare toj iyôn a tôj hen men, bay yij nap megêrji impê hen men, bay lê jenga gawrê hen men, bay benare hen men, bay gwôserê kwôlê tumô kilmé hen men, wô anga dangi kêm ka habij ka bijn nap anga tiri ka na nana gelij bijné ka Emen gey nana li hen né. ¹¹ Anğan gelé kap tiri bay ka hen na, yi na bô Kwôlo Dôri wo Emen na bèn kôben a hen. Kwôlo dôri bi wo hen na, gengij na sa Emen woj ôbi hini emê hen men, wo na hanê derê hen a men hen.

Pol lij Emen dosé wô sa bô deré wori

¹² En lij Jésu Krist Kelma wona dosé wô wo ôbi ben néé sa jé wupê. En liri dosé wôsa ôbi bôren môj ôbi bô pôn iyôn apa ré dôren bi ené li jé wori hen. ¹³ Bi wo ca ba, na en iyêl kwôlê wo habij gengij sari men, na en gili gusij men, na en tiréri a men hen. Nijba, Emen bô tu na tijê wôsa na en bi bôn sari a ré men, tun na jôrij sa anga na en li hen né a men. ¹⁴ Wô bijnare to en bijn nap Jésu Krist hen na, Kelma wona tô kibri damañ a san a men, ôbi ben en bi bôn sari a men, ben en gey bijné ka dangi a men. ¹⁵ Na tu kwôlê a ené kelê hen, an dô wo bijné kêm ré bi bôrji sara: Jésu Krist era sa terare a nà wô gôlij nap bijné kap bay lê têrij, an nôbi kôba, ena ôbi têrij wo gôlij sa bay lê têrij kêm an sôn. ¹⁶ Na ôbi á, Emen ré bô tu na tijê an bi Jésu Krist ré gel ulê bô wori nap geré wupê nôbi dami ôbi lê têrij an bi ré yi anğan gelé bijn bijné ka ca sa bê bôrji sari a an uwônij gelé wo nap kwini bi wo hen men hen. ¹⁷ Bi bijné heram men, ay kibi Kelma wo dami woj ôbi meré nap kwini hen kwôy kwôy men, kwo a ma ré hen men, kwo kwôni gili ré a men hen. Ôbi a na Emen pôn nêj hari. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

¹⁸ Keman Timoté, en bêm kap tôô hende to hen kôm a mega wo bay kibi Emen na kôl tumô gengij sam hen iyôn. Erem sa kwôlê woji bi wo hen a an bi li nap ju sa kumbul wo ju li nap bijné kap bay gelijnare bijné anğan benare hen. ¹⁹ Gem ayê bôô wom dô men, gem ermé wom a men. Wôsa bijné ka pônij kap lê jé nap ermé wo dôri bi wo hen an mênij ayê bôô woji. ²⁰ Si Himéné nap Alêksander na perê bijné bay ka hen. En nôgiji bijn Sidan an bi bay ré halij an bi cêgê ba, bay ré tiire Emen ré nij.

2

Kap tôô to gengij sa uwôlê Emen

¹ Iyôn ba, anga bu bôn damañ ka en ayij tôôn bijn bay ayê bôô na, na bi bay ré engerij Emen ré bijn bijné anga bay ôrij doyrji hen men, bay ré uwôli men, bay ré sôm sari a men, bay ré liri dosé wô sa anga ôbi li bijn bijné kêm hen a men. ² Uwôlênge Emen wô sa kilmé men, wô bijné kêm ka kenare kôbriji a hen a men, an bi nana môrij dê nap bô jalé men, bi nana dî yerna yi Emen a dô men. ³ Uwôlê Emen wô sa bijné kêm na, na anga dôri men, na anga dé tu Emen woj ôbi gôlij nap na hen a men. ⁴ Ôbi gey hen iyôn bi bijné kêm ré gôl men, bay ré hôn tu kwôlê a men. ⁵ Wôsa Emen na pôn nêj hari men, ôbi débê derôrji a nap bijné na, na Jésu Krist pôn nêj hari men, ôbi na gawra a men. ⁶ Ôbi ay yiri lij sarga an bi bijné kêm ré mô sarji senge. Ôbi li hen iyôn gelij bijné ka Emen ré gey gôlij nap ci. Ôbi gel hen iyôn na wulê wo Emen na genge hen. ⁷ Na ôbi á, Emen ré dén bi ené yi ôbi uwôlê béré men, *ôbi jé wo Krist a men hen. An bi ené gelij bijné ka na Jubnê ré hen anga gengij sa ayê bôô men, tu kwôlê a men. En kôl na kwôlê woj tiri dîba, na benare ré.

⁸ En gey bi bijné ré uwôl Emen nap kirij kirij men, bay ré pô kôbriji

wo séli ta aṅ uwôliṅni naṅ bôô wo pôn men, naṅ bô tarê ré men, naṅ naṅpare ré a men.

Kwôlo gengiṅ sa aṅga yébé ré li

⁹ En gey bi yébé ré ha bargay kaji naṅ tô gerériji dîba, kaṅ lamijṅ impê hen né men, bi bay ré duu yirji tôṅ men, bi ré pôy sarji top bayrare ré men, ré elagêrê yirji naṅ lôr ré men, naṅ ré men, ré tôbe bargay ka gararji gaṅ hen né a men. ¹⁰ Nijba, aṅgaṅ kalmare kaji ba, bi yi na jé lêreji wo dôri hen, ôbi a dé yébé ka kôl ciré na ka Emen hen. ¹¹ Kirijna yébé mô wô toyé kwôlê na, bi bay herage ré men, bi bijṅ ôbi halêrji hen kwôlê a men. ¹² En jôô wo yébé ré gelijṅ impê are men, ré ôm sarji ré men, ré herage ré a men. ¹³ Wôsa Emen dî Adam tumô dema ré dî Êb tô. ¹⁴ Men, na Adam a dé Sidan lamni ré nijba, na iyore a dé ôbi lamne men, dagijṅ sa tôô to Emen a men. ¹⁵ Iyôṅ hari kôba, iyore a upé gelê wô kamrê ka hende a yê hen men, hena hende ré gem ayê bôô wore men, hena hende ré gey bijné men, hena jé lêre ré dé tu Emen men, hena hende ré pôy yere a men.

3

Bay derê tumô églis to bay ayê bôô

¹ Kwôlo ena kelê hen na, na kwôlê woṅ tiri. Hena kwôni ré ôrijṅ doy yé ôbi derê tumô églis to bay ayê bôô na, ôbi denṅa na jé wo dôri hen. ² Ôbi derê tumô kirijṅ na, bi yi kwôni wo bay dô kwôli dô men, kwo tamni pôn men, ôbi beré yiri men, ôbi gemé yiri men, ôbi lêre are naṅ tô gerériji men, ôbi beré kergê yiri a men, bi nêṅ gelijṅ bijné are a men, ³ bi yi ôbi yê care gaṅné men, ôbi bégerem ré a men, nijba, bi na kwôni wo kalêri jal men, ôbi naṅpare ré men, ôbi geyé gursu gaṅ né men, ⁴ bi bô sa iyére tori dô men, hal kamni aṅ bi bay ré liri sa iyêrê ré men, ré biri kwôlê dô a men. ⁵ En kôl

hen iyôṅ wôsa hena kwôni ré hôn berê sa iyére tori ré ba, ôbi a lê iyeṅ a ré dôrijṅ tumô églis to bay ayê bôô ba? ⁶ Men, bi na kwôni wo ay bôri haw ré wô wo ôbi maa dê denṅôri, aṅ Emen maa biri mega wo na berijṅ Sidan hen iyôṅ men, ⁷ bi bijné ka ay bôrji ré hen kôba, bi dô kwôli dô a men. Ré ba, tayre a diri tumôrji a aṅ ôbi maa kurijṅ bô boyre to Sidan a.

Diyakerṅê

⁸ Diyakerṅê kôba, bi bay yi bay lêre are naṅ gerériji men, bay gwôserê kirijṅ ré men, bay yê care gaṅ né men, bay a emê lim né a men. ⁹ Men, bay a beré tu kwôlê woṅ ayê bôô wo Emen na yêge sari hen naṅ ermé wo dôri men. ¹⁰ Men, bi bay sélji tumô aṅ hena bay ré li ani kani ka habijṅ ka bay ré uwôlijṅ kwôlê sarji a naṅ dema kené biji jé kôbriji a tô. ¹¹ Yébé kaṅ diyakerṅê kôba, bi yi bay lêre are naṅ gerériji men, bay kôlijṅare bijné kwôlo habijṅ né men, bay yê care gaṅ né men, bay lêre are kêm naṅ bôô pôn men. ¹² Diyaker na, na kwôni wo a ôrijṅ naṅ iyore pôn nêṅ. Bi ôbi bô sa iyére tori dô men, hal kamni dô a men. ¹³ Hena diyakerṅê ka ré li jé woji dô na, bijné a biji kwôlê men, bay jé bay ka hen a kelê kwôli ayê bôô wona tô Jêsu Krist a naṅ ibiyare.

Kwôlo dami wo na yi naṅ kini uwôbêri wo Emen yêge sari

¹⁴ En li magtubu hende to hen bem haṅê nijba, en erem wo ené erê gelem hen ya a men. ¹⁵ Aṅ hena ené bijṅ lew ré ba, magtubu hende to hen a gelem hal wona wo dôri wo nabay bijné ka Emen ka na églis to Emen woṅ ôbi merê tu geṅ hen. Églis hende to hen gere tu kwôlê môṅ gurô woṅ derô iyére naṅ tô iyére gerijṅ iyére hen iyôṅ. ¹⁶ Na tiri, kwôlo na yi naṅ kini uwôbêri wo Emen yêge sari béna wo gengiṅ sa ayê bôô wona hen na, na kwo dami. Aṅ kwôni wo a nêṅê narê ba, naṅ.

Krist, kwo Emen dôri hen era nap
yiri môñ gawra iyôn men,
Tunu top hendi bô bôre yêge sari
mega kwôni woj derôre men,
*manê ka derômaran a kôba, gili a
men.
Bay uwôl béreri perê tô yê bijné ka
sa terare a na men,
bijné kwône sa terare a na, na bi
bôrji sari a men,
Emen na ayri hôrij ta derômaran a
a men.

4

*Bijné kap bay gelére are kap
benare*

¹ Tunu top hendi bô bôre kôl wan
a ta kôl iyôn ba: Bô gerne wulê wo
nana mô bô a hen na, gawre ka pôni
a dén ayê bô woji men, bay a kebê
tô tunu top hende benare hende to
hen men, bay a erê na tô angan gelé
ka tunu to habij hende to hen men.
² Bay a dé bijné kap bay kelê kwôlé
kibriji wô wô nap kap bay benare
bay ka ermé woji nap môñ ré uwon
nap musure to sêy to bay dera bô
tare a iyôn hen gerij nap ci kayê.
³ Bijné bay ka hen gelij megêrji bi
bay ré enge yébé ré men, anga pôni
kôba, ré dô emê ré a men. Nijba,
Emen a dé angan emê bay ka hen bi
bay ayê bô ka hôn tu kwôlé hen an
kirija bay ré liri dosé sara menba,
ré ôm. ⁴ Ari dé Emen kêm na ka
dôri dîba, ani kani kap kapê ba, nap.
Wôsa are bay ka kêm ka Emen bi
hen na, na enge an na liri dosé wô
sarji. ⁵ Wôsa kwôlé wo Emen men,
uwôlêri a men na, li wo angan emê
bay ka hen dé tu Emen.

Ôbi jé wo Jésus Krist wo dôri

⁶ Hena jeré gelij bay ayê bô are
bay ka hen kwôy kwôy men, hena
jeré gôse yem nap kwôlé woj ayê
bô men, nap angan gelé kap tiri ka
ju bi kwôlé sara hen a men na, já yé
mana wo Jésus Krist wo dôri. ⁷ Toy
kwôlé woj dilemne wo gali wo bijn
nap ayê bô ré hen ré men, mase bi
ju dî yem yi Emen a dî men. ⁸ Hena
kwôni ré li are gay gay bi ibéri ré

iyêserê na, na anga dôri haji nijba,
dé yi yi Emen a a na anga dôri ka dê
are kêm. Wôsa a lê nap ju haw hen
men, tôre to cêgê a men. ⁹ Kwôlé
bi wo hen na, na tu kwôlé an dé wo
bijné kêm ré bi bôrji sara. ¹⁰ Na wô
ôbi bi wo hen ana nana berij yerna
iyêre lij jé wô uwônij gelé wo Emen
na genge diré béna hen, wôsa nana
bi bôrna na sari ôbi woj ôbi merê
tu ger hen men, ôbi gôlij nap bijné
kêm hen a men. An gôlij nap bijné
ka bi bôrji sa Jésus Krist a tumô.

¹¹ Ju gelji are bay ka kêm hen
men, ju ay tòm biji bi bay ré li a
men. ¹² Bi kwôni tôrnem wôsa jeré
na kema mana ré, nijba, ju yi ôbi
gelijare bay ayê bô tô geré nap
kwôli kelêrem men, jé lêrem men,
geyé wo ju geyij bijné hen men,
bê bô wom sa Emen a men, bô
bôre wom a men. ¹³ Pa dema ené
bij uném tô na, dî yem sa densé
magtubu to Emen a tumô bijné men,
uwôl béré kwôlé dôri men, halji a
men. ¹⁴ Lij wôre nap néé wo Emen
bem hen né. Ôbi na bem kirija bay
kibi Emen na kôl kwôlé gengij sam
an surjê na uwôlij kôbriji sam a
men hen. ¹⁵ Na jé bi wo hen ana
jeré lê men, ay yem bij jé bi wo
hen bi bijné kêm gel mega wo jeré
dô tumô tumô tô geré wo Emen a.
¹⁶ Di tu melênê sa hal wom a men, dî
tu melênê sa anga ju gelij bijné hen
men, dèbe iyêre sara a men. Hena
jeré li hen iyôn na, já gôlij nap yem
men, já gôlij nap bijné ka toy kwôlé
wom bi wo hen a men.

5

Hal wom tumô bay ayê bô a

¹ Kirija ju mô wô janê kwôlé nap
kwôni wo suri na, ju nayri ré nijba,
ju iyêli nap tòm to jali, mega wo ôbi
ré na ibam iyôn. Kam manê ba, ju
bôrji mega wo bay ré na yênem iyôn
a men. ² Bô yébé ka iyêrnê mega ré
na yonem iyôn men, kam kalmê ba,
ju bôrji mega yênem kap yébé iyôn
dîba, ju li tu bôriyare sarji a ré.

³ Bijn yébé kaɲ mamê ka kwôni woɲ ôbi berê sarji naɲ hen kwôlê men, ju li naɲ ci a men. ⁴ Nijba, hena iyore toɲ mamne ré ôrij naɲ kamne ley kwôɲgêre ley ya na, bi bay dôyrê lê jé sa ayê bôo woji a sa balêrji tumô wôsa balêrji naɲ môɲêrji na li naɲ ci na hen iyôɲ men. Wôsa lê bi wo bay li hen iyôɲ hen na, na aɲga dé tu Emen. ⁵ Iyore to na mamne tiri aɲ kwôni woɲ ôbi berê sare naɲ na, hende bi bôre na sa Emen a men, uwôli men, sôm sari a a men kwôy kwôy bi ôbi ré li naɲ tu. ⁶ Nijba, mamne toɲ hende lêre aɲga bôre hende a geyé mera hen na, hende mô tu geɲ hare nijba, hende yi mega kwôni wo ma iyôɲ. ⁷ Gelji kwôlê bi wo hen aɲ bi kwôni ré kôl kwôliji wôni wo habij né. ⁸ Hena kwôni ré bô sa bijné ka bô iyére tori a naɲ balêri dô ré na, ôbi déɲ na ayê bôo wori hen. Aɲ ôbi li na habré wo dé kwôni wo ay bôri ré hen sôɲ.

⁹ Yébé kaɲ mamê ka já dé hiniji bô magtubu a aɲ lê naɲ ci a na: hena hende ré ôrij naɲ elê tôre jii men, hena kurôre na ré na pôn men, ¹⁰ bi hende yi iyore to bijné na ay kebre sa ari lêre ka dôri a men, bi na iyore to na gem kamne dô men, na bu kergê yere a dô men, na pul tê bijné ka Emen naɲ dôbê sa men, na li naɲ bijné ka na mô perê bô emê men, na ay yere bijn aɲgaɲ lê ka dôri a men nij na, ju dî hene bô magtubu a ham nij.

¹¹ Kwôlo gengij sa yébé kaɲ mamê ka baa kalmê tô hen na, dî hiniji bô magtubu a ré, wôsa dô réba doy yij naɲ impê a liji aɲ bay a geyé eɲgé impê ka dɲɲgi aɲ a déɲ geré wo Jésus Krist. ¹² Hena bay ré li hen iyôɲ na, Emen a ulê kwôlê sarji a wôsa bay mène tôo to bay na ay ciré ayê yirji lij jé bijn Jésus Krist hen. ¹³ Hena bay ré eɲge impê ré nij kôba, kirija hiniji dîɲ bô magtubu a nij na, dô ré ba, bay a yé bay

kuyare aɲ ôrij naɲ kibi iyére iyére kaɲij lij jé men, bay a erê wô lê way men. Kwo dé aɲ na, bay tôbe kibriji bô kwôlê wo bijné men, bay kôl na kwôli aɲga dôli ré hen a men. ¹⁴ Na wô sa bi wo hen aɲa ené gey bi yébé kaɲ mamê ka ba kalmê tô hen bi ré eɲge impê men, ré yêɲ kamrê men, ré bôrij sa iyére toji a men, dîba, ré bijn bay barena geré bi ré kôlij kwôlê wo habij gengij sarna ré. ¹⁵ En kôl hen iyôɲ wôsa yébé kaɲ mamê ka pôni dîji geré woɲ derôre hen aɲ, aɲ ôrji tô Sidan a.

¹⁶ Hena iyore toɲ hendi ayê bôo ré ôrij naɲ yébé kaɲ mamê ka na balêre ya na, bi hende bô sarji, dîba, bi hende nôgiji bijn églis ré. Aɲ bi églis ré dîɲ yere bôrij sa yébé kaɲ mamê ka kwôni wo ré bô sarji naɲ hen dî.

¹⁷ Surjê ka dô tumô bay ayê bôo dô hen na, bi ken biji kwôlê dô men, ken têbiji dô a men. Nijba, ka dô kwôlê men, halêɲge a men hen na, ken biji kwôlê damaɲ a. ¹⁸ Wôsa kwôlê wo Emen kôl iyôɲ ba: «Kirija kelba ré dîirê kaw wô téreji ba, dô wo jeré ha kibri ta ré.» Kwôlo Emen bi wo hen hô kôl iyôɲ ba: «Kwôni wo ré li jé ba, dô wo ré uwôɲ sa kôbri a men.» ¹⁹ Hena kwôni ré uwôl kwôlê sa kwôni wo suri a pôn bô églis a ré li ani kani aɲ hena bijné ré nêɲ wôo réba subu ré kôl hen iyôɲ a ré na, ju bi bôm sara ré. ²⁰ Bijné kaɲ bay lêre têrij yôod hen na, ju nayji tu kwôné bijné aɲ bi ka dɲɲgi ré hare.

²¹ En uwôlem tumô Emen a men, tumô Jésus Krist a naɲ tumô manê kari ka derômaran a ka ôbi tôrji hen a men, bi ju bi kwôlê sa kwôlê wo en kôlem a hen. Li ani kani kaɲ derê tu kirij né men, ju ô tô kwôni a iyôɲ mera ré men. ²² Hena lew ju uwôl kôm sa kwôni a bi ré lij jé bô églis a ré. Dô wo ju hône dô tumô dem réba yi mega jeré li têrij hende to ôbi li hen men. Li ani kani ka habij ré,

ninba, ju yi kwôni wo séli dî. ²³ Dô wo ju yi kam piniji mera ré ninba, ju yi care dê iyôn a men wô bôm wo lêrem gan gan hen.

²⁴ Têriñ to ðiné ka pôni yi tu wolé pa dema bay ré jô kwôlê sarji a tô. Ninba, tô ðiné ka pôni na, kirina kwôlê fu sarji dema jeré henê têriñ lêreji tô. ²⁵ Jé lê wo dôri wo ðiné ka pôni li hen na, yi tu wolé a men. Hena ré yi nô tu wolé lew ré kôba, a uwôbijn sem né.

6

¹ Bijné kêm ka na limé hen na, bi bay duu yirji an bijn bay iyére toji kwôlê an bi kwôni ré tiiré Emen ré men, ré kô kwôlo habijn gengijn sa anğan gelé ka nana gelji hen ré a men. ² Limé ka bay iyére toji na bay ayê bôo hen na, bay a kapé biji kwôlê wô wo bay ré na yênêrji bay ayê bôo mera ré, ninba, bi bay li jé woji dô daman a, wôsa ðiné ka bay li jé biji hen na, na bay ayê bôo ka bay geyji hen.

Kwôlê wo gengijn sa gelé are kap benare nan ari uné kap tiri

Gel, anğa já gelijn ðiné men, dôbijnji ibiyare bôrji a a men a na: ³ Hena kwôni ré gelijn ðiné anğa ðangi an kap tu kwôlê wo Kelma wona Jésu Krist men, gelé wo nana gelijn ðiné sa anğa bijn nan ayê bôo wona hen ré a men na, ⁴ ôbi na ôbi uwôyrê yiri ðéñ iyôn men, ôbi hôn ani ré kwôy men, doy naripare kwôlê nan napare sa iyay kwôlê won kelé a liri mera a men. Are bay ka hen na, san nan terbére men, bijn tôrji narip kwôlê men, tirijn yirji kwôy kwôy men, ermé kwôlê wo habijn gengijn sa megêrji a men. ⁵ Naripay kwôlê wo kô ré hen yi peré ðiné bay ka ermé woji mênijn hen men, ka hôn tu kwôlê ré yôd hen a men. Bay erem mega wo bê bôo sa Emen na, ré na geré ari uné.

⁶ Na tiri, hena kwôni ré bi bôri sa Emen a na, ôbi na ôbi uné tô kwôlo

Emen a, hena yiri ré dôri sa anğa ôbi ôriñ kôbri a hen. ⁷ Wôsa nana era sa terare a nà kôbrena senge men, na belé heré kôbrena senge a men. ⁸ Iyôn ba, hena nana ôriñ nan anğan emé men, bargay a men na, bay a hen nêm iyôn. ⁹ Bijné ka gey yé bay uné bay ka hen na, herijn bô anğan lamé a. An yi môñ bay ré herijn na bô boyre a iyôn wô doy anğa gali nan ka habijn ka liji hen. Doy are bay ka hen na, mênêji yôd mega wo ré na cér a ré perêji iyôn. ¹⁰ Wôsa geyé gursu na, na tô hanê mênê wo gay gay hen kêm. An ðiné ka pôni ôriñ doy uné gursu daman an li wo bay ge kay tô ayê bôo woji a an dengôrji lebarêji daman.

Kan tôo Pol to ay bijn Timoté

¹¹ Ninba, jôbi gawra wo ju na kwo Emen na, dô wo ju dôbe kôbem bô anğa habijn bay ka hen a ré. Mase woge geré lê anğan derôre tumô Emen a men, bi jé lêrem yi mega kwo Emen gey hen iyôn men, bi bôm sari a kwôy kwôy men, gey megam men, uwôl bôm an ju yi kwôni wo kalêri jal a men. ¹² Mega wo ju bi bôm sa Jésu a hen iyôn na, mase bi ju li anğa ôbi gel hen, an jeré uwônijn sa kôm wo na gelé wo nan kwini hen. Emen na uwôgem bi jeré li are bay ka iyôngi hen kirina na ju kôlin kwôli ayê bôo wom tumô kwônê ðiné hen. ¹³ En ay tôn bem tumô Emen won ôbi bé are kêm mô tu geñ hen men, tumô Jésu Krist a wo na kôl kwôlê won tiri tumô kelma Pos *Pilat a kwôy hen, ¹⁴ bi jeré bi kwôlê sa kwôlê bi wo hen a men, ðéñ ani kani an né men, li ani kani ka habijn sara ré a men. Li hen iyôn kwôy jéñ kirina Kelma wona Jésu Krist a heran. ¹⁵ Ôbi a bulo hera sa to Emen a gengé, ôbi na kwo ðiné ay kibri men, ôbi pôn nêñ hari a ôriñ nan néé men, ôbi na Dami won sa kilmé men, Dami wo damné ka ôm kirijn sa terare a na a men. ¹⁶ Ôbi

pôn nêḡ hari a na kwo ma ré men, ôbi mô bô kirij ka perangi ka jôrij bijé geléri hen men, kwôni na gili tumô ré men, kwôni a nê mê geléri haw hen ré a men. Dampare na néé wo yi sari na kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyôḡ.

¹⁷ Bijé kaḡ bay upé ka haw hen na, ay tòm biji bi bay ré uwôyrê yirji ré men, ré bi bôrji sa ari upérji bay ka hen né a men, wôsa bay hôn wo anḡaḡ upé bay ka hen ré yé kwôy kôba, bay hôn né hen na, bi bay ré bi bôrji sa Emen woḡ ôbi bé are kê m naḡ kwônêrji aḡ nana môrij naḡ yi derê hen dî. ¹⁸ Kôlji bi bay ré li anḡa dôri men, bi ari upérji ré na lê anḡaji ka dôri men, bay ré yi bay lê derê men, bay ré bu baliyare naḡ bijé naḡ ari upérji a men. ¹⁹ Hena bay ré li hen iyôḡ na, bay dî anḡaḡ upérji bay ka hen na kini uwôbêrji ka dôri a wô wulê wo kiyay. Ôbi á, bay ré sa merê derê naḡ gelê wo naḡ kwini.

²⁰ Timoté, cubu tum sa anḡa Emen bêm kôm a hen. Dôbe kem bô kwôlê woḡ déḡ iyôḡ a aḡ bij naḡ ayê bôo hen ré men. Dôbe kem bô kwôlê wo gengij sa henê are a nijba, na henê are bay ka hen né a men hen. ²¹ En kôlem hen iyôḡ wôsa bijé ka pôni ka kôl ciré ôrij naḡ henê are bay ka hen aḡ bay na déḡ ayê bôo woji.

Bi bô derê wo Emen baa naḡ ken.

Magtubu to jôgij wôô to Pol li bij Timoté Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Magtubu to jôgij wôô to Pol li bij Timoté hen na, na kirija ôbi gelij gusij gan dangay a Rôm a (Sapitre 1: 7). Wulê wo Pol a dirij kibi jé wori baa da nij ana ôbi ré li magtubu hende to hen ayij tôri bij kwo na ôbi bêeri ôrij kirij wo ôbi geyri gan hen (Sapitre 1: 2).

Sapitre 1: 3 - 2: 13 na, *ôbi jé Pol ay tô lê magtubu tori nan lij Emen dosé wô peré wo Timoté pur bijé men, wô ayê bôô wori a men. Wô gusij to ôbi a uné men, kanê wo bay a kanê manê ka Kwôlo Dôri hen a men na, Pol ay tôri bij Timoté ré fu bôri iyêre sa gusij a men, ré li manê nan ibiyare men, nan bôô pôn a men mega asgar wo Jésus Krist iyôn. Men, Pol yêge maa Timoté bi ré dî tu melênê sa yiri a wô bijé kan bay geyé narinare kwôlê wou déj iyôn hen men, wô napare to gengij sa kwôli kelêrji wou déj iyôn wo a dôrem ôrij kelangê nan ayê bôô hen men.

Sapitre 2: 14-4: 5 na, Pol kôlij Timoté ré ay hal wori men, bi ôbi ré dëbu sa têri a nan bôô pôn sa angan gelé ka bij nan kwôlo Emen ka bay na gili nan kampêri yej hen.

Sapitre 4: 6-22 na, deré kibi magtubu tori hende to hen na, Pol kôl kwôli kirij ka ré iyêre nan dî. Nijba, ôbi lij Kelma dosé wô geré wo ôbi gereri hen.

Kwôy wo ôbi derij kibi jé wori na, Pol li manê wo dôri wo gengij sa Kwôlo Dôri (Sapitre 4: 7). Nan elê wo yôn yôn wo bijé dênse magtubu hende to hen na, Pol kôlji bi bay ré li manê wo dôri bi wo hen dîba, bay ré harij ôbi bare ré men, bay ré li nan ayê bôô men, ulê bôô men, peré bijé nan dëbé sa têe a a men.

¹ Nôbi Pol, *ôbi jé wo Krist Jésus nan bô geyé wo Emen wo na genge bi ené uwôl béré gelê wo ayij tôri diré bij bijé wo yi yi Jésus Krist a kirija nana bij nan dî hen.

² En li magtubu hende to hen bem jôbi Timoté wo ju yi môj keman wo en geyri hen iyôn. Bi Ibarna Emen nan Kelma wona Krist Jésus tô kibriji sam a men, bi bay bô tu ja tom men, bi bay jal bôm a men.

Pol uwôl Emen wô sa Timoté men, dôbri ibiyare bôri a a men

³ En lij Emen wo en li jé biri nan bôn wo dôri mega wo môjêrna kôba, na lij jé biri hen iyôn dosé. En liri dosé wôsa yoyre nan tu tare kirija en mô wô uwôlêri na, en erem sam a kwôy kwôy. ⁴ Bôn juben sa sômê wo na ju sôm a hen an en gey gelem an bi yen ré dôren. ⁵ Men, en erem sa ayê bôô wom wou tiri hen, ayê bôô wou tiri bi wo hen na, agerem Loyis nan yom Énis na ôrij hen iyôn men an en hôn wo jôbi kôba, ayê bôô wom ré na kwou tiri hen iyôn men. ⁶ Na ôbi á, ené jubu tô bôm ta bi jeré cubu tum tô gwosoy jé wo Emen na bem kirija na en uwôlij kôben sam a hen dô dîba, bi ré yi anga beray mera ré. ⁷ Wôsa Tunu to Emen béna hen na, na to béna néé men, tou geyé bijé men, tou gemé yi a men, dîba, na tunu tou harê ré.

⁸ Hen iyôn na, dô wo ju dî tayre dêm sa dôrij bijé kwôlê wo gengij sa Kelma wona hen ré men, gengij san nôbi wo en yi dangay a wô sa Jésus hen né a men. Nijba, ju gelij gusij nan en wô sa kwôlê wo dôri wo Emen nan néé wo ôbi bem hen.

⁹ Emen a gôlij nan na men, ôbi a uwôgêna bi nana yi bijé kari a men. Na wô jé lêrena wo dôri wo nana li hen né, nijba, na gengé wori men, bô deré wori a men. Na bô deré wo ôbi li nan na tô Jésus Krist a pa dema tô terare na ré dîj tô. ¹⁰ Men, haw hen ôbi geléna bô deré wori bi wo hen nan sa to ôbi gôlij nan na Jésus

Krist na saɲ hen, wôsa Jésu Krist a mênê néé wo temare yôd. Aɲ naɲ kwôlê wo dôri bi wo hen na, ôbi yêge sa gelê wo a kerê ré hen béna.

¹¹ Nôbi kôba, na wô kwôlê wo dôri bi wo hen a Emen ré dên mega ôbi ulê béré iyôn men, mega *ôbi jé iyôn men, mega ôbi gelij bijné are iyôn a men hen. ¹² Na ôbi á, ené gelij gusij hende to hen hen. Nijba, en dî tayre dên ré wôsa en hôn kwo en bi bôn sari a hen men, en hôn wo ôbi ré ôrij naɲ néé woɲ gemé anɲa ôbi bèn kôbena hen derê kwôy Wulê woɲ jerê kwôlê a. ¹³ Gem tu kwôlê wo ju toy keben a hen dô aɲ bi yi môn anɲaɲ gelé kam iyôn men, ju fu ayê bôô wom iyêre men, pur bijné a men wô kibi bijnare tona naɲ Jésu Krist. ¹⁴ Timoté, cubu tum sa anɲa Emen bêm kôm a hen dô naɲ néé wo Tunu toɲ hendi bô bôre to yi yerna hen a men.

¹⁵ Ju hôn wo bay ayê bôô kêm ka mô bô emê wo Asi a na, dénji aɲ men, aɲ perêrji a hen na, si Pijélus naɲ Hemojêns kôba, dénji aɲ a men. ¹⁶ Nijba, bi Emen bô tu na to Onésipôr naɲ bijné ka bô iyêre tori a, wôsa ôbi dôben ibiyare bôn a kwôy kwôy, men ôbi bi tayre diri san a wô wo ené na danɲay ré a men. ¹⁷ Nijba, kirijna ôbi sa Rôm a na, ôbi wogen dé dé ô unen. ¹⁸ Bi Kelma bô tu na tori wulê wo ôbi a jôrij kwôlê sa bijné a hen. Are kêm ka ôbi na li naɲ en Epês a hen na, ju hôn dô.

2

Bi jé lêrem yi môn kwo Jésu Krist hen iyôn

¹ Keman, sa kibi bijnare to ju bijn naɲ Jésu Krist hen aɲa ôbi ré li derê naɲ ju hen. Iyôn ba, ju fu bôm iyêre. ² Aɲ kwôlê wo ju toy keben a tu kwônê bijné hen na, ju gelij bijné ka ju bi bôm sarji a ka a nê mê gelij megêrji ka danɲi hen iyôn men hen.

³ Gelij gusij naɲ bay ayê bôô kêm mega ôbi maɲê wo Jésu Krist wo dôri iyôn. ⁴ Hena asgar wo ré mô sa têri a dîré erê kibi kumbul a aɲa

ré gey bi ôbi sari ré dini na, ôbi a dé tini sa anɲa cêgiri a hen ré nij.

⁵ Men, hena ôbi cogo wo ré li cogo naɲ geréri ré ba, bay a ayê kibri ba?

⁶ Men, ôbi yagê wo na cubu tiri dô sa yagê a terbére a na, kibi kelanê ba, ôbi a uné sa kôbri tumô. ⁷ Erem sa kwôlê wo en kôlem a hen aɲ Kelma a bé tum a jôrij sara aɲ já henê senge.

⁸ Erem sa Jésu Krist a woɲ kuɲa kelma Dabid wo Emen na biri ji si kampê hen kwôy kwôy mega wo en kôl kwôli bô béré Kwôlo Dôri wo en uwôl a hen. ⁹ Na ôbi á, ené gelij gusij men, bay beren uwôl danɲay a mega wo ené na ôbi lêre habré iyôn hen. Nijba, kwôlê wo Emen ba a yé danɲay a men ba? ¹⁰ Na tôri bi wo hen aɲa ené berij bôn iyêre sa gusij hende to kêm hen wô derê wo bijné ka Emen na tôrji bi bay kôba, ré uwônij gelê wo yi yi Jésu Krist a hen men, bay ré môrij bô hini emê wo naɲ kwini a hen a men. ¹¹ Kwôlê wo na kelê hen na, na tu kwôlê.

Hena na nana ma naɲ Jésu Krist na, na merênge tu geɲ naɲ dî a men.

¹² Men, hena na nana fu bôrna iyêre ba, na emê iyêre naɲ dî men.

Hena nana kaɲni ba, ôbi kôba, a kaɲêna men.

¹³ Men, hena nana dëbu sa têrna ré ba, ôbi ba, dëbu sa têri a, wôsa ôbi ba, a kelê baa lê ariri ré ré.

Ôbi jé wo dé tu Emen

¹⁴ Ju jubu tô bôrji ju hô jubu a tumô Emen a sa kwôlê wo na en kôlem hen. Halji bi bay narij kwôlê sa kwôli kelêrji a ré. A hena bay ré narij kwôlê mega hen iyôn na, dô ré wôsa a mênê ayê bôô wo bijné ka toyji hen. ¹⁵ Bu yem ta lij jé aɲ bi Emen bôrem mega kwôni wo dôri iyôn men, kwo tayre diri sa jé wori a ré men, môn kwo uwôl béré tu kwôlê naɲ geréri iyôn a men. ¹⁶ Jôô yem sa narijare kwôlê woɲ dén iyôn wo bijn naɲ ayê bôô ré hen, wôsa narijay kwôlê bi wo

iyôngi hen a lê aña bijné ré dɛn Emen dê dê aɲ hen. ¹⁷ Wôsa kwôli kelêrji lij bijné habij mega bara to ô tumô tumô iyôn. Si Héméné aɲ Pilétus na perê bijné kaɲ bay kelêre kwôlê wo habij bi wo hen iyôngi hen. ¹⁸ Bay déɲ tu kwôlê bi wo hen aɲ, wôsa bay kôl iyôn ba Emen né bijné ka ma ré ji si kampê nij. Aɲ mène ayê bôô wo bijné ka pônî.

¹⁹ Nijba, Emen dî tô ayê bôô wona iyêre kaɲ kaɲ. Aɲ tô ayê bôô bi wo hen na, are wôô dɛn sara, ka tumô kôl iyôn ba: «Kelma hôn bijné kari» men, ka jôgij wôô kôl iyôn ba: «Kwôni wo kôl dîré na kwo Kelma ba, bi jôô yiri sa lê aɲga habij a.»

²⁰ Bô iyêre to dami a na, na gwoɲê kaɲ lôr aɲ kaɲ lari a yé ya mera ré, nijba, kaɲ gurô aɲ kaɲ gerem kôba, yi ya men. Gwoɲê kaɲ lôr aɲ kaɲ lari hen na, bay ômij are na sa wulê wo dami a, nijba, kaɲ gurô aɲ kaɲ gerem hen na, bay ômij are aɲ wulê wulê. ²¹ Kwo bay ayê bôô kôba, na hen iyôn men. Wôsa hena kwôni ré jôô yiri sa lê aɲga habij bay ka en kôl kwôliji hen aɲ dî yiri aɲ jengêri hen na, ôbi yi mega gwoɲê kaɲ lôr aɲ kaɲ lari iyôn Emen a ayêri lij jé wo dôri wo gay gay hen kêm. Wôsa ôbi ay yiri yôd bijné Kelma wô merê sa kôbri mega gawra wo já jéri bi ré li jé wo dôri wo gay gay hen. ²² Jôô yem sa doy aɲga li manê aɲ kalmê hen yôd aɲ. Aɲ ju woge wô lê aɲgaɲ derôre men, ju gem ayê bôô wom men, gey megêm men, ju mô aɲ bô jalê a men. Li hen iyôn aɲ bijné ka uwôl Kelma aɲ bôô pôn hen. ²³ Men, ju jubu bay nariɲare kwôlê wo gali hen sêd aɲ a men. Wôsa ju hôn wo nariɲare kwôlê wo gali bi wo hen iyôngi hen na, saɲ aɲ nariɲare kwôy kwôy. ²⁴ Nijba, ôbi jé wo Kelma na, dé wo ré nariɲare kwôni ré, nijba, ré li dô aɲ bijné kêm men, ré nêm gelij bijné are men, ré na ôbi ulê bôô

sa aɲga habij ka bijné li aɲ dî hen a men. ²⁵ Ôbi a ulê bôri pô gelij bijné kaɲ bay jebé kwôlê sêd aɲ hen are. Wôsa dô réba Emen a biji néé bi bay ré bilij ermé woji aɲ a bé tirji ré jôrij sa tu kwôlê. ²⁶ Na hen iyôn dema bay ré henê ermé kwôlê wo dôri aɲ dôrij kibi boyre to ôbi bare Sidan a wo berji bay li aɲga bôri ré gey hen.

3

Jé lê gawré kirija sa terare baa da wo ta kerê

¹ Hôn wo kirija sa terare baa da wo a kerê nij na, kirij a iyêre damaɲ. ² Wôsa bijné a yé bay yerê men, bay geyé gursu men, bay dê dengôrji men, bay uwôyrê yi men, bay kelê kwôlo habij gengij sa Emen men, bay bijné balêrji kwôlê ré men, bay yilé kirij men, bay bê kwôlê sa aɲga Emen a ré men. ³ Bay a yé bijné ka iyêre men, bay a berê tu ja to kwôni ré men, na bay kelê kwôlê wo habij gengij sa bijné men, na bay bégerem men, bay lê bisijne men, na bay bayi aɲga dôri men, ⁴ na bay perê sa megêrji men, bay lêre are môɲ bijné ka erem kwôlê ré iyôn men, bay uwôyrê yirji damaɲ men, bay geyé derê wo sa terare a na dê Emen a men. ⁵ Tu bijné a ba, bay li môɲ ciré na bay ayê bôô môɲ nabay iyôn men, nijba, néé wo ayê bôô woɲ tiri hen na, bay kaɲ. Bijné bay ka iyôngi hen na, pô yem wolé aɲ ci. ⁶ Wôsa ka pônî ô bô iyé bijné aɲ bôyji yébé kaɲ bay lê aɲ doy lê aɲga gay gay yi bôrji a hen aɲ aɲgaɲ gelé kaji kaɲ benare bay ka hen. ⁷ Yébé bay ka hen gey bi bay ré dôrji kwôlê ta ta haji nijba, bay nêm henê tu kwôlê ré kwôy. ⁸ Mega wo ca ba, si Janês aɲ Jambrês* na kaɲ Moyis hen iyôn na, bijné bay ka hen kôba, kaɲji béré kwôlê woɲ tiri bi wo hen men. Na bijné ka ermé woji

2:19 2: 19 Kwôné bijné 23: 19 * **3:8** 3: 8 Hini woɲ Janês aɲ Jambrês bi wo hen na, na hini wo Jubnê na uwôgij bijné kaɲ beli bay ka wôô hen. Bay na gawré ka Ejipt aɲ na bay a na kaɲé kwôlo Moyis hen. (Sé nô 7: 11-12.)

mênij an na bijné ka ayê bôo woji dé tu Emen né a men. ⁹ Nijba, jé lêreji bi wo hen a erê tumô ré, wôsa bay a bôrji mega bay galê iyôn mega wo bay na bôrij si Janês nan Jambrês mega bay galê hen iyôn men.

Debe sa tèm a sa anga bay na gelem a hen

¹⁰ Nijba, jôbi ju gel gelé are kapé dô men, ju hôn hal wupê men, ju hôn anga en genge ené lê hen dô men, ayê bôo wupê dô men, ulê bôo wupê dô men, ju hôn geyé wo en gey bijné hen dô men, débé sa têtijé a dô men, ¹¹ ju hôn gusij to bay gelen hen dô men, angan tu ja ka lèn a Antiyôk a men, Ikôniyôm a men, Listre a a men hen na, ju hôn dô. En gelij gusij hende to kêm hen nijba, Kelma dôren kibi a kêm men. ¹² Na tiri, bijné kêm ka gey lê anga Emen gey hen wô wo ciré bij pôn nan *Krist Jésus hen na, bay a gelij gusij na hen iyôn men. ¹³ Nijba, bijné kap bay bô habré men, bay lamé kirij a men hen na, jé lêreji wo habij bi wo hen a erê tumô tumô, bay a lamé megêrji men, bay kôba, bay a laméji men. ¹⁴ Nijba, jôbi ba, ju débu dô sa kwôlo bay na gelem an na ju bi bôm sara dô hen wôsa ju hôn bijné kap bay gelemare are bay ka hen dô. ¹⁵ Wôsa kwôlo yi bô magtubu to Emen a hen na, ju hôn nan kampnem yeŋ. Kwôlê bi wo hen a bem tu melênê wo jeré bij bôm sa Jésus Krist a an jeré gôlij. ¹⁶ Kwôlo kêm wo lij bô magtubu to Emen a hen na, na kwôlo hena kibri a, iyôn ba, dô wô halij bijné men, panijji men, enêji men, wô geléji geré lê angan derôre a men. ¹⁷ An bi gawra wo Emen ré uwônij geré lij anga dôri ka gay gay.

4

Gerjé halê wo Pol hal Timoté sa jé wo yi kôbri a hen

¹ Kirija Jésus Krist a hera wô emé iyére tori na, ôbi a sa jerê kwôlê sa bijné ka baa tu geŋ nan ka ma a. A

hena ré na hen iyôn ba, en ay tøn bem tumô Emen a men, tumô Jésus Krist a a men bi jeré ² dô kwôlê wo dôri wo Emen bij bijné an ju débu sara hena ré kirij ré dô, ré habij kôba, ju débe sa tèm a. Gelij wo anga bay ré li hen ré habij men, ju ôneji wô têrij toji men, ju dôbji ibiyare bôrji a men. Li hen iyôn nan ermé woŋ geléji are men, ju uwônij bôm pô sarji a. ³ Wôsa wulê a sa wo bijné a geyé toyé béré kwôli angan gelé kap tiri bay ka hen né. Nijba, bay a lê na anga bôrji gey hen men, darja toyé kwôlê diji an bay dayré kwônê bijné kap bay gelé are ligirji a bi bay ré kôlji kwôlê wo bay gey toyé hen di. ⁴ Bay a ayê marji an sa tu kwôlê a nijba, bay a dôbê marji wô toyij kwôlê woŋ dilemne wo gay gay hen di. ⁵ Nijba, jôbi na, ju di tu melênê sa yem a sa are bay ka hen kêm. Bu bôm iyére sa gusij a men, li jé wom woŋ uwôlê béré Kwôlo Dôri wo gengij sa Jésus Krist hen bij bijné men, li jé woŋ ulê béré Kwôlo Dôri wo Kelma bêm kôm a hen dô a men.

⁶ Wôsa kupê nôbi ba, en yi haw hen môŋ care toŋ bê tøn iyôn. Wô wo wulê wo na man baa da nij. ⁷ Wôsa na en sêŋ sêpare toŋ ibiyare men, gere to na en ge hena, en duu kebre nij men, en gem kwôli ayê bôo dô a men. ⁸ An haw hen na, angan têbê sa kôbi kap tiri ka bijné ka ay joor hen yi gemen yan ya. Bay a na gwôyé wo bay lê angan derôre. An Kelma woŋ ôbi jeré kwôlê woŋ derôre a ben Wulê wo ôbi a heran wô jeré kwôlê sa bijné a hen. Ôbi a ben na nôbi penen mera ré, nijba, bijné ka gey herari hen men.

Pol kôlij Timoté kwôlê wo gengij sari

⁹ Jubo yem ta ju era lew unen. ¹⁰ Wôsa anga sa terare a na bu bô Démas an ôbi déŋ an ôrij Tésalonik a. Krésens ô Galati a men, Tit kôba, ô Dalmati a a men. ¹¹ An na Luk pôn nêŋ hari a baa ré en na. Kirija

já era ba, ju kelañ nañ Mark ré era nañ ju wôsa ôbi nê m lê nañ en sa jé wo Emen a. ¹² Tikik ba, en jéri Epês a. ¹³ Kirija já era ba, ju aya bargay kañê kañ kelanê ka na en do iyé Karpus Trowas a hen kôm a erañ ben. Men, pera magtubu to beray hen kôm a erañ ben niñba, toñ ariñ hen na, ju gerbañ né pa pa.

¹⁴ Alêksander woñ ôbi biñgê hen lèn aña habiñ gañ. Kelma a têbêri sa bô habrê wori bi wo ôbi lèn hen. ¹⁵ Jôbi kôba, ju di tu melênê sa yem a men, wôsa ôbi kañ kwôlê wona.

¹⁶ Kirija en dũbu tumô bay jerê kwôlê a kunen ta kôl kwôlê jôriñ san na, kwôni pôn nêñ iyôñ wo na kupê ba nañ. Bay kê m dên añ. Niñba, en uwôliñ Emen bi ré jô kwôlê sarji a ré. ¹⁷ Niñba, Kelma baa nañ en men, na ben néén a men, añ bi ené uwôliñ béré Kwôlo Dôri dô biñ biñé kê m ka na Jubnê ré hen ré toy. Añ Kelma dôren kibi kwo a. ¹⁸ Ôbi a dôren perê aña habiñ a kê m añ a ben na sé bô emê iyére tori to derômarañ a nañ derêri. Bi hini emê yi wô sari kwôy nañ kwini. *Amên, bi yi geliñ hen iyôñ.

Dosé toñ deriñ kibi kwôlê

¹⁹ Liñ si Prisil nañ Akilas nañ biñé ka bô iyé Onésipôr a kê m dosé ben. ²⁰ Erast baa Kworênt a men, Tropim ba, en dori a Milé a wôsa ôbi ômiñ. ²¹ Jubo yem ta, ju era upen tumô kibi terbére a. Ubulus men, Pudêns men, Linus men, Klodiya nañ bay ayê bôo kê m lêm dosé men. ²² Bi Kelma baa ré ju, men, bi deré wo Emen baa ré ken kê m a men.

Magtubu to Pol li bij Tit Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Tit na ôbi ayê bôo wo tôri na Jub ré (Galatijê 2: 1-3). Ôbi na ôbi bê Pol ôrij kergare men, ôbi na dôbe yiri damañ perê *ôbi jé Pol nañ Kworêntijê wô panij kwôlê woji (2 Kworêntijê 7: 6-16). Na kirija Tit bañ Krêt a aña Pol ré li magtubu hende to hen biri hen. Wôsa *ôbi jé Pol na ðori yeñ bi ré bô sa jé men, ré tô ðijé ði bi ré dô tumô églis to sa iyé Krêt a hen men (Sapitre 1: 5).

Bô kwôlê woñ derê tumô magtubu hende to hen na, kôl na mawi kwôlê wo *ôbi jé Pol kôl (1: 1-4).

Sapitre wo pôn na, kôl na kwôli hal wo kwôni wo gey yé ôbi derê tumô églis (1: 5-16).

Sapitre wo wôo na, kôl na kwôli hal wo Tit nañ gwogelê ðijé ka bô églis a: ka iyêrnê men, yébé ka surjê, kam manê men, limé a men (2: 1-15).

Sapitre wo subi na, kôl na kwôli ança bay ayê bôo ré lê men, merê wo bay ré mô nañ bô jalê men, dé wo bay ré ðéñ tô ança ré sañ nañ karijare a men (3: 1-11). Men derê kibri na, kwôli tôo to Pol toñ yiri to ôbi ay bij Tit men, dosé to ôbi liri a men (3: 12-15).

Kwôni wo dêñse magtubu hende to hen dô ba, henê wo hende ré kôl na kwôli Tit nañ jé lêri mera ré, nijba, kwôlo kôlij bô magtubu hende to na, na kwôlo yi perê bay ayê bôo a kwôy kemnêñ.

Dosé to Pol lij Tit

¹ Nôbi Pol, lema wo Emen men, *ôbi jé wo Jêsu Krist a men hen, a lê magtubu hende to hen bem hen. Emen a joon bi ené li nañ ðijé ka ôbi tôrji hen sa ayê bôo woji a añ bi bay ré iyêrij tô a a men, bi ené

gelji bi bay ré hôn tu kwôlê añ bi jé lêreji ré dé tu Emen. ² Añ bi ðijé ré hôn wo gelê wo nañ kwini wo ciré mô gem hen na, ciré sa upé. Emen wo kôl kwôlê woñ benare sa pôn ré hen a ayê tôri béna wô gelê wo nañ kwini bi wo hen kirija tô terare na ðij né tô hen. ³ Emen woñ ôbi gôlij nañ na hen a yêgê sa kwôlê bi wo hen nañ wulê wo ôbi na gengij hen añ ôbi ay tôo ben bi ené dô kwôlê bi wo hen bij ðijé.

⁴ En li magtubu hende to hen bem jôbi Tit. Ju yi môñ kemañ woñ bôn iyôn wôsa ayê bôo wona na pôn. Bi Ibarna Emen nañ Jêsu Krist woñ ôbi gôlij nañ na hen tô kibriji sam a men, bem bô jalê a men.

Jé wo Tit a lê Krêt a

⁵ Na en dém Krêt a bi jeré pan ança na baa panê tô hen nañ gerérji men, jeré tô ðijé bi bay ré bô sa églis pôn pôn to yi sa terare to Krêt a hen, men, ju erem sa tôo to na en bêm kôm a hen a men. ⁶ Kwôni wo na ôbi berê sa églis na, bi na kwôni woñ ôbi lêre ani kani ka habij ré men, bi tamni na pôn men, bi kamni na bay ayê bôo men, ðijé bôrji mega bay lê ança iyôn a tôñ ré men, bay narê kwôlê ré a men. ⁷ Ôbi derê tumô kirij na, na ôbi gemé ança Emen. Iyôn ba, bi ôbi li ani kani ka habij né. Ôbi a yé ôbi perow ré men, ôbi bô tarê ré men, ôbi kwoyé care ré men, ôbi bégerem ré men, bi na kwôni wo li jé dema ré uwônij gursu ði men. ⁸ Bi yi ôbi lê kergare men, ôbi geyé lê ança dôri men, ôbi kebê kwôlê men, ôbi lê ançañ derôre men, ôbi a yé nañ jengêri men, ôbi a jeré yiri sa lê ança habij a men, ⁹ ôbi a beré kwôlo já bij bôm sara hen iyêrê añ bij nañ ari gelé ka bay na gili hen. Añ hena ôbi ré li hen iyôn na, ôbi a dôbij megêri ibiyare bôrji a nañ ari gelé kañ tiri bay ka hen. Men ôbi a gelé benare to bay gagê kwôlê bi wo hen añ hen tu wolé a men.

¹⁰ Wôsa bîné kwône na bay narê kwôlê men, na bay kelêre kwôlê woŋ iyôn a tôŋ a men, bay lam bîné naŋ kwôlê woŋ iyôn a tôŋ bi wo hen a men. Perê bîné bay ka hen na, Jubné kaŋ bay ayê bôô hen a kwônê. ¹¹ Bîné bay ka iyônŋi hen na, ju jôrji gelîŋ bîné kwôlê bi wo hen wôsa bay kôl iyôn aŋ mênîŋ bô iyé bîné kwône. Wôsa kwôlê bi wo bay gelîŋ bîné hen na, na kwo bay ré gelji ré a men, niŋba, bay gel hen iyôn ciré uwônîŋ na lari mera. ¹² Na iyôn á, yêneŋi woŋ Krêt wo bay bôri mega ôbi kibi Emen iyôn hen na ré kôl iyôn ba: «Bîné ka Krêt a na, na bay benare men, bay yi môŋ tanare to maŋi iyôn men, na bay lê jé ré men, ermîji na sa aŋgaŋ emê a mera a men.» ¹³ Kwôlê wo ôbi kôl hen na, na tu kwôlê. Na ôbi á, ré dô wo jeré nayji damaŋ aŋ bi ayê bôô woŋi ré na kwoŋ tiri men, ¹⁴ bi bay ô tô kwôlê woŋ dilemne wo Jubné kôl hen ré niŋ men, bi bay ô tô tôô to bîné kaŋ bay kaŋê tu kwôlê hen ré niŋ a men. ¹⁵ Wôsa bîné ka na ka séli tu Emen a na, are kêŋ na ka séli tirji a men. Niŋba, bîné ka li aŋga kagemî aŋ bi bôrji sa Emen a ré a men na, ari lêriŋi kêŋ na ka kagemî men. Wôsa henê are kaji naŋ ermé wo sa têmrêrji a a men na, *kagem hen iyôn a men. ¹⁶ Bay kôl ciré hôn Emen niŋba, jé lêreŋi gel wo bay ré hônî ré kwôy. Aŋ bay yi iŋamê tu kirîŋ a men, bay na bay sa iyêrê men, bay nêŋ lê ani kani ka dôri iyôn né a men.

2

Hal wo bîné ka surŋê kaŋ bay ayê bôô a na

¹ Niŋba, jôbi ba, ju gelîŋ bîné are ka bîŋ naŋ aŋgaŋ gelé ka Emen kaŋ derôre hen. ² Kôlîŋ impê ka surŋê bi bay ré ðî tu melênê sa yirji a men, bi jé lêreŋi ré nêŋ wo bay a bîji kwôlê men, bay ré ðî tu melênê sa yirji a men, bay ré ô dô tô ayê bôô woŋ tiri hen men, sa geyé woŋ tiri hen men, sa ulê bôô woŋ tiri hen a men.

³ Yébé ka surŋê kôba, ju kôlji iyôn hende to hen men, bi bay li aŋga dé tu Emen hen men, bi bay kôlîŋ megêrji kwôlo habîŋ ré men, ré yîji limé ka care ré men, bi hal megêrji sa lê aŋga dôri a a men. ⁴ Aŋ bi bay ré gelîŋ yébé ka ba yirji a hen bi bay ré pur kwôrŋêrji men, kamniŋi men, ⁵ bi bay ré ðî tu melênê sa yirji a men, bi yi bay bô bôrê men, bi dé tu Emen men, gem bô iyére toŋi men, bi dôbe sarji bîŋ kwôrŋêrji a men. Hena bay ré li hen iyôn na, bîné a tiiré Emen né.

Kwôlo gengîŋ sa kam manê

⁶ Kam manê kôba, ju halji bi bay ré ðî tu melênê sa yirji a dô hen iyôn men. ⁷ Jôbi kôba, sa are kêŋ ka ju li hen na, ju li dô bi megêŋ manê ayîŋ hal wom wo dôri hen men, kirîŋa ju gelji are na, ju gel naŋ bôm pôn ðîba, ju ay liŋ wôrê ré. ⁸ Kôl tu kwôlê wo kwônî a nêŋê narê ré hen aŋ bi tayre di bay barena, ôbi á, bay ré upé kwôlê wônî wo habîŋ kelé gengîŋ sarna ré hen.

Kwôlo gengîŋ sa limé

⁹ Kôlîŋ bîné kaŋ limé hen bi bay ré bîŋ bay iyére toŋi kwôlê sa are kêŋ a men, bay ré li are kêŋ ka dôriŋ bay iyéreŋi hen men, bay ré gagji sa kwôlê wônî a ré men, ¹⁰ bi ré bay gômse aŋgaji kani ré a men. Niŋba, bi bay li na aŋga dôri aŋ bi bay iyére toŋi bay ka hen ré bîŋ bôrji a sarji a men, are kêŋ ka bay ré li hen na, bi bay ré li bi bîné ré kôl kwôli aŋgaŋ gelé ka gengîŋ sa Emen woŋ ôbi gôlîŋ naŋ na hen na, ré na ka dôri gap.

Bô derê wo Emen na hanê gelê wo bîné kêŋ

¹¹ Wôsa Emen na yêge sa bô derê wori wo na tô gelê wo bîné kêŋ hen. ¹² Naŋ bô derê wori bi wo hen a, ôbi ré geléna bi nana jubu aŋga habîŋ sêd aŋ men, nana ðî tô doŋ aŋga habîŋ ka li gawrê hen aŋ bi nana ðîŋ tu melênê sa yerna men, nana liŋ aŋgaŋ derôre men, nana yiŋ bay

bô pôn a men tu Emen a sa terare a nà. ¹³ Na hen iyôn a, nana gemij wulê woŋ yi derê wo nana mô gem hen. Wulê wo dampare to Jêsu Krist woŋ ôbi gôlij nap na wo na Emen wo dami hen a gelé yere nô. ¹⁴ Ôbi ay yiri bij temare wô sarna aŋ bi dirê derêna kibi hal wona woŋ kapê Emen a hen aŋ, bi nana yij bijé kari kapé déŋ ka séli men, nana lij aŋga dôri nap yi gwa kwôy kwôy a men.

¹⁵ Gel, na aŋga já gelij bijé bay a na: Dôbji ibiyare bôrji a men, nayji a men nap tôo to yi kôm a hen dîba, ju dî bi kwôni bôrem mega ani ré iyôn né.

3

Hal wo ôbi ayê bôo

¹ Jubu tô bô bijé ka Emen bi bay dôbe sarji bij bay emê sa iyêre nap bay jé kaji a men, bi bay biji kwôlê men, bôrji ré yi sa lê aŋga dôri a men. ² Kôlji bi bay ré tiiré kirij ré men, bi yi bay napare ré men, bi yiji gawré ka dôri men, bi kalêrji ré jal nap bijé kêm a men. ³ Wôsa nabay kôba, ca ba, na nana bay galê men, bay narê kwôlê men, na nana ge kay men, na nana limé ka doŋ aŋga gay nap derê wo sa terare a nà a men, na nana mô wô lê habrê men, wô lê terbére men, bijé na tôrjêna men, nabay kôba, na nana tôrjêji men. ⁴ Nijba, kirija Emen woŋ ôbi gôlij nap bijé geléna bô derê wori nap geyé wo ôbi gey bijé hen na, ⁵ na sa kibi lê aŋgaŋ derôre ka na nana li hen né, nijba, na sa kibi bô derê wori mera. Ôbi na gôlij nap na sa kibi néé wo Tunu toŋ hendi bô bôrê to béna nana yêŋ daŋ hen men, béna gelé wo kôrbi a men sa kibi pelé wo hende peléna aŋ nana sél hen. ⁶ Wôsa Tunu toŋ hendi bô bôrê hende to hen na, Emen bêna sarna damaŋ nap geré wo Jêsu Krist ôbi gôlij nap na. ⁷ Ôbi li hen iyôn bi nana yij bijé kapé derôre tiri a wô bô derê wori men, naa upé aŋga dôri ka ôbi dî wô sarna ka nana mô

gem hen a men. ⁸ Kwôlo en kôl hen na, na tu kwôlê aŋ en gey bi jeré dëbu sara damaŋ aŋ bi ka bi bôrji sa Emen a hen ré ayij yirji lij aŋga dôri cerêd. Men na bay a na aŋga dôri ka a lê nap gawré a men hen. ⁹ Nijba, ju uwôl kem sa naripay kwôlê woŋ galê hen né men, sa kwôlê wo gengij sa derê tô môŋ wo bijé wo da keré ré hen né men, sa napare nap naripay kwôlê wo gengij sa tôo to *Moyis hen ré a men. Wôsa are bay ka iyôŋgi hen na, na aŋgaŋ déŋ iyôn men, a lê nap kwôni ré a men. ¹⁰ Hena kwôni ré li aŋ kariŋare yi perê bay ayê bôo a na, ôni têê pôn. Hena ôbi ré dî baa ré ba, ju hô ôni têê pôn a. A hena ôbi ré hô toy ré a nij ba, ju dî tôri aŋ.

¹¹ Ju hôŋ wo gawra bi wo iyôŋgi hen na, ré ge kay tô geré wo Emen a men, ôbi ré li têrij men, têrij tori hende to hen ré jibé kibri men.

Gerjé kapé tôo to Pol ay bij Tit

¹² Kirija na jé Artemas réba Tikik ré ô upém na, ju jubo yem ta, era upen Nikopolis a. Wôsa na yaŋ a ené erê merê kwôy derij terbére. ¹³ Ge gere ju li nap Jénas ôbi iré kwôlê hen nap Apolôs a men sa kergarji toji to bay a erê hen dîba, bi ani kani napji ré. ¹⁴ Bi yênera bay ayê bôo dôyrê lê jé wo dôri nap bôo pôn aŋ bi li nap bijé dîba, bi jé woji bi wo hen yi kwo beray mera ré. ¹⁵ Bijé kêm ka mô nap en na lêm dosé. Men, miljêrni kapé bay ayê bôo kôba, ju liji dosé béni a men. Bi Emen tô kibri a sarŋge a kêm.

Magtubu to Pol li bij Pilémô Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Pilémô na, na kwôni wo dami wo ay bôri men, na kwôni wo églis to Kwolôs a a men. Ôbi na melaj *ôbi jé Pol a men (bêrsé 1). Ôbi na ôrij nap lema iyére tori wo hini na Onésim wo na si ge aj iyé Pilémô a aj ô upé Pol bô dangay a Rôm a. Aj Pol ayri bôri. Menba, Pol genge wô jép nap dî hôrij bij ôbi iyéyri Pilémô. Na ôbi á, ôbi ré li magtubu hende to hen biri wô uwôlêri bi ôbi ré biri yiri mega lema iyôn ré, nij nijba, mega yêni tô kwôlo Emen a. Bijé ka pôni kôl ré na Onésim a na ré eraj nap magtubu to Pol li bij kamañ ka Kwolôs men to ôbi li bij Pilémô men hen. Magtubu hende to hen kini soderére a na:

Bêrsé 1-3 na, dosé to Pol lij Pilémô nap bijé ka bô iyére tori a.

Bêrsé 4-7 na, Pol lij Emen dosé wôsa ayê bô wori men, wô yi gwa wo Pilémô a men.

Bêrsé 8-22 na, Pol kôlij Pilémô gengij sa Onésim wo dîré dâ jép nap dî hôrij biri hen.

Bêrsé 23-25 na, ôbi liji dosé derij kibi magtubu tori.

Pol li magtubu hende hen nap tô to jali bij melajni Pilémô. Ôbi ay tô tôni biri ré men, dîri ani kani ererj sari a ré men, ôbi hôn wo Pilémô a ré na ôbi sa Onésim a men. Ôbi kôlij Pilémô men, bijé kêm ka dêjse magtubu hende to hen na, mega wo bê bô sa Krist a ré bul eré yi a ré wo perê gawré hen lij kwo dôri.

Dosé to Pol lij Pilémô

¹ Nôbi Pol wo en yi dangay a wô kibi jé wo *Krist Jêsu wo en li hen. Nibay nap yêna Timoté a lê magtubu hende to hen bem jôbi yêni Pilémô melajni men,

megarni ôbi jé men hen. ² Lij yêni Apiya men, lij Arsip wo na megarni ôbi kumul hen men, lij églis to bô iyére tom a hen dosé bény men. ³ Bi bô deré nap bô jalê wo Ibarna Emen nap kwo Kelma Jêsu Krist baa nap ken.

Kwôli ayê bô wo Pilémô nap geyé wo ôbi gey bijé ka Emen hen

⁴ Pilémô, kirija en uwôl Emen na, en erem sam a menba, en liri dosé kwôy kwôy. ⁵ Wôsa en toy kôli geyé wo ju gey bijé ka Emen kêm hen men, kwôli bôm wo ju bi sa Kelma Jêsu a men hen. ⁶ En uwôl Emen bi ayê bô wo dayem nap nini hen ré ô tumô tumô men, bi ré bem ju hônij anga dôri kêm ka nana uwôn tô Krist a hen men. ⁷ Yênen, geyé wo ju gey bijé ka Emen hen na, ben yi deré damañ men, dôben ibiyare bôn a men, wô jalê wo ju jal bô bijé ka Emen hen.

Pol sôm sa Pilémô a wô sa Onésim

⁸ Na ôbi á, bi wo ani kap bay jôrenare tô Krist bi ené ay tô bem jeré lij anga yi lê hen nap hen haji, ⁹ kôba, wô geyé wo nana geyij yerna hen na, ené ena uwôlem hen, nôbi Pol wo ena kwo iyêri aj haw hen en yi dangay a wô jé wo Jêsu Krist wo en li hen. ¹⁰ En uwôlem wô sa Onésim wo na keman wo en yêri tô Jêsu Krist a kirija en yij dangay a hen. ¹¹ Na ca ba, ôbi na yi ani tum a ré, nijba, haw hen ôbi yi are tun a men, tum a a men nij.

¹² En hô jép nap dî hôrij bem ôbi wo en geyri damañ hen. ¹³ Ré ené geméri legen a nà, bi ôbi ré li nap en hôlmêm a kirija en yij dangay a wô kibi Kwôlo Dôri hen, ¹⁴ nijba, en gey lê iyôn mera baa engeremare ré ré. Wôsa en gey berem ererj bi jiré li deré nap en né, nijba, bi jiré li nap bô geyé wom dî.

¹⁵ Dô réba ôbi na dêm aj sem aj bi jiré hô uwopni nap kunem yôd nij. ¹⁶ Nijba, na mega lema iyôn ré nij, nijba, ôbi dô dê lema dê nij

men, ôbi na yênem wom nij men. En geyri gap, nijba, kwom jôbi ba já geyéri gôlen aṅ sôṅ, wôsa ôbi na lema wom men, na yênem tô Kelma a men.

¹⁷ Hena ju ré bôren môṅ megam ôbi jé iyôṅ na, ju biri yem a mega wo ré jeré beren na nôbi yem a hen iyôṅ men. ¹⁸ Hena ôbi na ré lêm anḡa habiṅ kani ley, hena ôbi na ré naṅ telare tom sari a ley na, ju dên san a. ¹⁹ Nôbi Pol a lê kwôlê bi wo hen naṅ kôben wupê hen na, na hô têbem are bay ka hen hôriṅ. Jôbi kôba, ju hôn wo wô kibi ayê bôwom na, telare tipê baa sam a ya men. ²⁰ Yênen, li are bay ka en engerem hen ben wô kibi peré wo nana pur Kelma hen men, ju jal bôn a men, wôsa nana yêné tô Krist, kwo Emen dôri hen.

²¹ Kirija en liṅ magtubu hende to hen na, en hôn wo jeré lê dê ka en engerem hen aṅ sôṅ. ²² Nan iyére pôn dên, wôsa en bi bôn wo Emen ré toyé uwôlê wonḡe aṅ ré belê geré ben bi ené biṅ upéṅge.

Gerjé dosé to Pol liṅ Pilémô

²³ Epapras wo yi dangay a naṅ en wô jé wo Jêsu Krist wo nini li hen lêm dosé. ²⁴ Men, Mark men, Aristark men, Démas naṅ Luk miṅnén bay jé kôba, lêm dosé a men.

²⁵ Bi bô derê wo Kelma Jêsu Krist baa naṅ ken.

Magtubu to bay li bij Hébrejê Kwôlo kôl kwôli magtubu to bay li hen

I i wo dêñse magtubu to Hébre na, ôbi a kelê ré gelij môn derê kwôlê églis a iyôn men, ré gelij môn derê kwôlê tumô ñiné ka kwôni a iyôn a men, dîba gelij nañ magtubu to ju li bij kwôni iyôn né. Nijba, bô sapitre 13 añ gerpé bêrsé wori na, dosé to yi ya hen a gelé wo ré na deré kibi magtubu. Añ magtubu hende to hen na, kôl kwôli ôbi lêre hen ré men, kôl kwôli ñiné ka bay li magtubu hende to hen bij hen né a men. Dô ré ba magtubu hende to hen lij na Itali a, nijba, kwôni hôn dêrêrê wori ré (13: 24). Magtubu hende to hen lij bij na bay ayê bôo ka kwôliji ôm habij hen añ gawrê kañ kwôlê woji damañ hen. Añ li wo ka pônî erem dêñ ayê bôo woji. Ôbi lê magtubu hende to hen dôbji ibiyare bôrji a bi bay ré ðebu iyêre tô ayê bôo men, gelji dampare to Krist to ðê are kêm nañ ari lêri kêm ka gengij sa gelê hen.

Sapitre 1:1-3 na, kirijna tô magtubu hende to hen ayij menba, kôl na kwôli gelé wo Emen né gel yiri nô nañ geré wo Kemari Jêsu Krist hen. Magtubu hende to hen soderij na kirij wôo.

Kwo tumô sapitre 1:4-10: 18 na, kôl kwôli dampare to Krist to ðê kirij hen. Ôbi na kwo dami gôlij sa bay kibi Emen mera ré (1: 1-3) nijba, kwo dami gôlij sa *manê ka derômarañ a men (1: 4-2: 18), sa *Moyis men, sa Josuwé men (3: 1-4: 13). Ôbi na *dami wo damné kañ bay bê kwôbe pôn nêñ wo bijare to kôrbi. Men, ôbi gôlij sa damné kañ bay bê kwôbe ka bijare to cayi hen men (4: 14-7: 28). Sarga wori wo ôbi li têe pôn nêñ hen na, ðê sa sargapê ka kwôni ka *Israyêl (8: 1-10: 18).

Kwo wôo sapitre 10: 19-13: 19 na, ôbi dôbe ibiyare bô Hébrejê bi bay ré lêñné tô ayê bôo a (10: 19-39). Na ya hen a, nana uwôn mawi kwôlo gengij sa añañ ayê gengé ka gengij sa bay ayê bôo ka magtubu tôo to cayi (Sapitre 11), men ôbi kôlji bi bay ré ði tirji sa Jêsu Krist a wô berij bôrji iyêre sa kañê wo bay kañji hen, mega wo ôbi na berij bôri hen iyôn men (12: 1-11). Cêgi gerpé tôo to ôbi ay bij hen, yêgij marji a men (12: 12-13: 19) hen, menba, ôbi duu kibri nañ terê kibi men, liji dosé a men (13: 20-25).

Wô lê nañ Hébrejê bi bô mênê woji ré ðê sarji ré na, ôbi lê magtubu hende to hen dôbji na ibiyare bôrji a mera ré, nijba, ôbi kôl kwôli kirij ka iyêre gengij sa bay ayê bôo sa terare a nà men, kôl kwôli aña Krist li nañ geré wo temayri hen men. Ôbi li sarga wo nini nêm lê ré hen. Ôbi lê magtubu hende to hen kôlij bay dêñsé magtubu hende to hen ré yiji bay derê kwôli Jêsu Krist perê ka kwôni a, ôbi wo na ôbi tô gelé wo nañ kwini wô ñiné kêm ka biri kwôlê hen.

Emen iyêl nañ geré wo Kemari Jêsu

¹ Ca ba Emen na kôlij mônêrna kwôlê têe kwône men, nà ná bay kibri a ôbi na ré jêji kôlij ñiné kwôli bi wo hen nañ gwosoyri wo gay gay men. ² Emen na kôlij ñiné kwôlê na hen iyôn hende to hen kwôy kemnêñ añ haw hen wo sa terare baa ða wo ta kerê nij hen kôba, ôbi kelêna kwôlê wori nañ geré wo Kemari. Kirijna Emen na ðij tô terare nañ are kêm hen na, nà ná nañ Kemari Jêsu wo ôbi na biri are kêm kôbri a mega ôbi emê cibré iyôn hen. ³ Na nañ Kemari aña nana gelij dampare to Emen hende to dami hen men, ôbi gelij nañ Emen têj têj a men. Na nañ néé wo kwôlê wori bi wo hen aña ôbi ré bij aña sa terare a nà kêm ô

nañ gerérji hen. Cêgi janê wo ôbi nan geré wô dôrijn têrijn sa bîjé kêm añ bi bay ré sélijn hen iyônñ nij na, ôbi ô merê sa kôbi Ibari Emen woñ gusurô a wo na Emen ôbi sa are kêm hen wô emê iyére nañ dî.

Jésu na kwo dami wo gôlij sa manê ka derômarañ a

⁴ Na hen iyônñ aña Emen né li wo Kemari na kwo dami gôlij sa manê ka derômarañ a mega hini woñ Kemari bi wo ôbi na biri hen na kwo gôlij sa hini manê ka derômarañ a bay ka hen kêm. ⁵ Perê manê ka derômarañ a na, na i a Emen ré kôli iyônñ ba:

«Na jôbi a na Keman añ kemnêñ bîjé a henê wo ené na Ibam ba?»

Men, kwo ôbi kôli iyônñ ba:

«Na yé Ibari añ ôbi a yé Keman men ba?»

Emen na kôl hen iyônñ gengijn na Jésus mera. ⁶ Nijba, kirijna Emen na dâ jéñ nañ Kemari wo na ôbi sa are kêm sa terare a nà na, ôbi na kôl iyônñ ba:

«Bi manê kêm ka derômarañ a ré tibri.»

⁷ Kwo manê ka derômarañ a ba, Emen na kôl iyônñ ba:

«Bay ré na bay jé kari mera.

Bay yi môñ kal iyônñ men, môñ kôli tare iyônñ a men.»

⁸ Nijba, kwo gengijn sa Kema Emen na, Emen kôl iyônñ ba:

«Jôbi Emen, gagay kenare tom a yé yôd nañ kwini men,

ju ôm iyére tom nañ gerére a men.

⁹ Jôbi ba, anğan derôre a jeré gey dîba ju gey ka habijn né.

Na tôri bi wo hen aña Emen wo na Emen wom hen

na ré dôrem añ ayem lijn kwôni wo dami dê bay erérem

añ yem dôrem damañ.»

¹⁰ Emen hô kôl gengijn sa Kemari kôl iyônñ ba:

«Kelma, ca tumô ba jôbi a dé tô terare men,

derômarañ kôba na jôbi a dé a men.

¹¹ Are bay ka kêm ka ju dî hen na, a nañê nijba, jôbi ba já merê yôd nañ kunem.

Derômarañ nañ sa terare a halê môñ bargay ka ôli iyônñ.

¹² Já lêgerêji timên timên môñ bay lêgerijn bargay kañ kelanê iyônñ ulê añ men,

já gasêji môñ bay gasijn bargay iyônñ. Nijba, jôbi ba, ju na kenem bi wo hen a dîba ju bilijn né men, merê tu geñ wom kô ré a men.»

¹³ Mana wo derômarañ wo Emen na kôli iyônñ ba:

«Era ju sa mô sa kôben woñ gusurô a na kwôy wo na lê añ bay barem a yé anğan sêlê têm» hen na, nañ.

¹⁴ Kwo manê ka derômarañ a ba bay na tunu to li jé wo Emen to ôbi jére ô lê nañ bîjé ka ôbi dâ gôlij nañ ci hen mera.

2

Gelê wo Emen béna hen na, na li lijn wôré ré

¹ Mega wo Emen kelêna kwôlê nañ geré wo Kemari hen iyônñ na, bi na ay kwôlo ôbi kelêna bi wo hen lijn wôré ré. Hena nana ay lijn wôré ba, naa déñ geré wo dôri. ² Wôsa nana hôn mega wo kwôlo *manê ka derômarañ a na kelêna hen na, na kwôlo dami. Añ bîjé ka na toy ré men, na bi kwôlê sara ré a men hen na, Emen na pôrji wô kibi jé lêreji bi wo hen. ³ Nijba, nabay ba, nana toy béré kwôli gelê wori bi wo hen men, añ hena nana li lijn wôré ba, Emen a perêna wô jé lêrena bi wo hen men. Na Kelma Jésus Krist nañ yiri a kelêna tumô kwôli gelê wo Emen ré gôlij nañ na añ bîjé ka na toy kwôli gelê bi wo hen na, bay gel wo kwôli bi wo hen ré na tiri. ⁴ Men, Emen kôba, gel mega wo béré bi wo

hen ré na tiri aṅ bi bay li aṅgaṅ gelé naṅ kaṅ geṅé ka dē kirij ka gay gay men, ôbi bij bijné jé lêreji gay gay wo Tunu biji hen naṅ bô geyé wo Emen.

Jésu gelij bijné geré wo ôbi a gôlij naṅ ci

⁵ Na manê ka derômaran a Emen né dji sa wulê wo a era hen nana kôl kwôli haw hen né. ⁶ Nijba, lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Ayi! Emen, gawra na i a jeré erem sari a kêm hen iyôn ba?

Men gawra wo na ani ré hen ba, wô mi a jeré bô sari hen iyôn ba?

⁷ Ju li aṅ manê ka derômaran a yi ka dami kari seem iyôn menba, ju biri dampare mega to kilmé iyôn.

⁸ Ju biri dampare hende to hen iyôn bi ôbi ré ômij sa are kêm.»

Hena Emen né bij gawra mô sa are a kêm hen iyôn na, gel na wo ani kani ré baa wolé ré. Nijba, haw hen merê wo ôbi mô sa are a kêm hen na, nana gel ré tô. ⁹ Nijba, na Jésus a nana gili wo dô tumô are kêm. Ca ba Emen na bij manê ka derômaran a yi ka dami kari sem aṅ bi naṅ bô derê wo Emen na, ôbi ré ma wô sa bijné kêm. Na wô beré wo ôbi bu bôri iyêre sa gusij to bay giili a men, wô temare to ôbi ma a hen a men aṅ Emen né biri dampare mega to bay bij kelma iyôn hen. ¹⁰ Wôsa Emen a na ôbi dére are kêm men, are kêm na kari a men. Wô kibi gusij to Jésus gelij hen na, Emen bu na sa têri yôd aṅ bi bijné kwône ré yij kamni dôbi Emen men, bi bay ré sij bô kirij ka hini emê a wôsa Jésus a derê tumôri bi ôbi ré gôlij naṅ ci.

¹¹ Jésus a lê a bijné ré yij ka séli tu Emen a aṅ bijné bay ka hen na, bay kêm Ibarji a na Emen pôn nêṅ hari. Na hen iyôn a Jésus ré uwôgeji yêneri naṅ yi yé hen. ¹² Aṅ ôbi kôlij Emen iyôn ba:

«Na kôlij yênen kwôlem men, na débé tumô bijné kêm wô ayé kem a men.»

¹³ Ôbi hô kôl iyôn ba:

«Na bê bôn na sa Emen a.»

Men, hô kôl iyôn ba:

«Gel, nibay naṅ kamrê ka Emen na gey ené gôlij naṅ ci bay a na.»

¹⁴ Kamrê ka ôbi kôlij kwôliji hen na, na nabay ka sa terare a nà ka ôrij naṅ kurôngi yi naṅ kwôbe hen. Bi wo hen aṅ Jésus kôba, ré yi mega ci hen iyôn wô maṅ aṅ mênij Sidan men, wô kibi temayri hende to hen na, ôbi mênij Sidan wo ôrij naṅ néé woṅ derij bijné hen. ¹⁵ Jésus li hen iyôn bi bijné ré hariṅ temare ré nij wôsa ca ba bay na mô mega limé iyôn sa kibi harê, nijba, Jésus era sa tôrji biji ta. ¹⁶ Wôsa ôbi era sa terare a nà na wô lê naṅ manê ka derômaran a ré, nijba, na wô lê naṅ kwôngê *Abraham. ¹⁷ Na hen iyôn aṅ ré dé wo ôbi ré yi mega yêneri iyôn sa are kêm a aṅ bi ré yij *dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe woji tumô Emen a wô lij jé wo Emen. Ôbi a derê têrij sa bijné. Dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe wo Emen bi wo hen na, na kwôni woṅ ôbi bô pôn men, na ôbi berê tu na to bijné a men. ¹⁸ Aṅ haw hen ôbi nêṅ lê naṅ ka bay séli wô mênêji hen, wôsa ôbi kôba, bay na gili gusij men, bay na séli a men.

3

Jésu na kwôni wo dami gôlij Moyis

¹ Iyôn ba, yênen, kenbay ka Emen uwôgêṅge aṅ kena kari hen na, dêṅge ermé woṅge yi sa Jésus a wo Emen jori bi ré yi *dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe wo gengij sa ayé bô wo nana kôl kwôli bij bijné hen.

² Jésus na kwo Emen na dôri wô jé woṅ bê kwôbe. Ôbi li jé wori naṅ bô pôn mega wo *Moyis kôba, na lij bô geyé wo Emen hen iyôn men,

mega wo lijn bô magtubu a iyôn ba Moyis ré na ôbi bô pôn bô iyé Emen a kêm iyôn. ³ Hini emê wo bay uwôl sa Jésu a hen gôlijn kwo bay uwôl sa Moyis a. Wôsa bijné den na ôbi dé iyére dîba, kwôni den iyére yere sa pôn né. ⁴ Iyére to yôn yôn kôba, nañ ôbi dére dére, nijba, ôbi dé are bay ka kêm hen na Emen pôn nêj hari. ⁵ Ôbi a, Moyis na ré na ôbi jé wo li jé wori nañ bô pôn bô iyé Emen a kêm. Ôbi na na mana añ ré yé ôbi derê kwôli anga Emen réé kelê kwôlijni men hen. ⁶ Nijba, *Krist ba, na Kema Emen añ bô sa are bay ka kêm ka yi bô ira hen. Men, ôbi li jé wori bi wo hen nañ bô pôn a men. Nabay bijné kari kôba, nana yi môn iyére tori iyôn hena nana bu ayê bô wona dô men, hena nana di bôrna dô sa anga nana dij denjôrna hen a men.

Kini derê bul wo bijné ka Emen yi ya

⁷ Na ôbi á, Tunu toñ hendi bô bôrê ré kôl iyôn ba:

«Hena kené toy tô Emen kemnêj na,

⁸ ken bi bôrñge denjel mega wo mônêrñge na nariñ kwôlê kibri a men,

wulê wo bay na sélijni derô gwôlê hen a men né.

⁹ Wulê bi wo hen na, Emen na kôl iyôn ba:

Mônêrñge na naren kwôlê men,

na sélen a men, mês a sa anga dôri ka na en li biji bay na gel kwôy elê tôre pôrbu hen.

¹⁰ Na ôbi á, ulê bô wujê sarji a na haw hen ré kô nij.

Añ en kôl iyôn ba:

«Bijné bay ka hen ermé woji na kelan nañ en men,

bay li anga en gey bi bay ré li hen né a men.»

¹¹ Na wô bi wo hen aña ené dusu yen nañ bô tarê kôl iyôn ba:

«Bijné bay ka hen a bijnji kini derê bul wo na en gey biji hen ré kwôy.» »

¹² Yênen, dénge tu melênê sa yernge a wô wo kwôni perêrñge a hen bô habré nañ kané toyé kwôlê maa liri añ a derê yiri yi Emen woñ ôbi merê tu geñ a. ¹³ Dôbijnge ibiyare bôrñge a nañ wulê wulê wô wo Sidan maa lénge añ ka yé bay têrñ men, bay bô denjelé a men. Mega wo magtubu to Emen kôl: «Kemnêj» hen iyôn na, hena kwôlê bi wo hen ré kurij marñge a ba ya tô na, ken dôbijnge ibiyare bôrñge a. ¹⁴ Hena nana bi bôrna dô sa Krist a mega wo nana bijn bôrna sari a tumô hen iyôn na, nana bijné kari bay na tiri.

¹⁵ Ôbi a, ré lijn bô magtubu to Emen kôl iyôn ba:

«Hena kené toy tô Emen kemnêj na,

ken di bôrñge denjel mega wo mônêrñge

na nariñ kwôlê kibri a men hen iyôn né.»

¹⁶ Na bijné ka yôn a na toyé tô Emen aña na ré biri kwôlê ré hen a men ba? Bijné bay ka hen kêm na, na ka Moyis na deraji soñ Ejipt a hen.

¹⁷ Na ka yôn aña bô Emen na ré tari sarji a kwôy li elê tôre pôrbu derô gwôlê hen ba? Na wô sa ka na li têrñ añ na maji derô gwôlê a hen.

¹⁸ Wulê bi wo hen na, na bijné ka yôn a Emen na ré dusu yiri kôl iyôn ba:

«Bay a bijn sa iyére to en bu sa têre wô biji bi bay ré dôrñ bul ré kwôy»

hen ba? Ôbi na kôl hen iyôn na wô sa bay narê kwôlê.

¹⁹ Ôbi a, yênen, nana hôn mega wo ré na wô ayê bô woji wo nañ bi aña bay ré bijn kini derê bul bi wo hen a ré hen.

4

¹ Emen na ay tôri diré bijn bijné geré ré ôrñ kini derê bul wori a. Tôri hende to ôbi na ay hen na, ba ya kemnêj kemnêj. A iyôn ba

ken d'énge tu melênê sa yerŋge a bi kwôni perênge a hen ba erê kini derê bul bi wo hen a ré. ² Nabay kôba, nana toy béré Kwôlo Dôri wo Emen bi wo hen mega wo môpêrna na toyŋ derô gwôlê hen iyôŋ men. Nijba, Kwôlo Dôri bi wo hen, na li naŋ ci ré wôsa bay bi bôrji sara ré. Na ôbi á, bay ré bijn kini derê bul bi wo hen a ré hen. ³ Kini derê bul bi wo hen na, na kwona nabay ka nana bi bôrna sa Kwôlo Dôri wori bi wo hen a. Na kwôli derê bi wo hen a Emen ôbi na ré kôliŋ iyôŋ ba:

«Bôn na taren aŋ na en dusu yen kôl iyôŋ ba:

Bijné bay ka hen a bijji kini derê bul wo na en gey bijji hen ré kwôy.»

Kôliŋ hen iyôŋ na wô wo derê bul ré naŋ ré, wôsa kirijna Emen na d'ŋ sa terare hen na, ôbi na d'ŋ are kêm kô nij. ⁴ Lij bô magtubu to Emen kwôli wulê wo jôgij jurgem kôl iyôŋ ba:

«Emen dô bul sa to jurgem a wulê wo ôbi kôriŋ jé wori woŋ dé are hen.»

⁵ Men, bô magtubu to Emen hende to nana dêŋse hen na, lij ya kôl iyôŋ ba:

«Bay a erê bijn kini derê bul wupé ré kwôy.»

⁶ Bijné bay ka tumô ka na toy kwôlo Emen hen na, bay bijji kini derê bul bi wo hen a ré hen na, na wôsa bay kaŋ biri kwôlê. Iyôŋ ba, kini derê bul bi wo hen na, bijné ka pôni a bijn ya. ⁷ Na ôbi wo hen, aŋa Emen né genge wulê wo d'ŋŋi wo bay uwôgeri «kemnêŋ.» Elê kwône gaŋ cêgê menba, ôbi na kôl kwôlê naŋ geré wo kelma Dabid mega wo na lij tumô kôl iyôŋ ba:

«Hena kené toy tô Emen kemnêŋ na, ken bi bôrŋge deŋgel ré.»

⁸ Hen aŋa Josuwé na ré dô tumô kam *Israyêl kwôy bijn kini derê bul bi wo hen na, Emen henaŋ ré kelê kwôli wulê wo d'ŋŋi ré nij. ⁹ Ôbi a,

bijné ka Emen réé bijn kini derê bul bi wo hen a mega wo Emen kôba, dô bul wulê wo jôgij jurgem wori a hen men. ¹⁰ Wôsa kwôni wo bijn kini derê bul bi wo Emen bu sa têri hen na, ôbi a derê bul sa jé wori a mega wo Emen lij jé wori dé are kô aŋ dôriŋ bul hen iyôŋ men. ¹¹ Iyôŋ ba, na masênge wô bijn kini derê bul bi wo hen a d'ŋba, bi kwôni kurij wô wo ôbi ré kaŋ kibi Emen mega wo môpêrna na lij hen iyôŋ né.

¹² Kwôlo Emen na, na kwôlo yi mega ré mô tu gey iyôŋ men, na kwôlo nééri ya a men. Aŋ déé d'ê yeberé to dami to kaŋne wôô hen aŋ sôŋ. Ôbi ô kwôy kirij ka tunu naŋ ermé daŋ ya hen men, kibi kurij a men, bô ibé a men, ôbi yêge sa aŋga yi bôrna ka nana gey lê hen a men.

¹³ Ani ka a uwôbê tu Emen a ba, naŋ wôsa ôbi hôn ari dééri pôn pôn kêm men, ari déri ka a uwôbê tiri a ba, naŋ a men. Aŋ na tumôri ôbi a, aŋa nana sa derê tô ari lêrena ta biri.

Jésu na dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe wona

¹⁴ Kwôli ayê bôô wona wo nana dôriŋ bijné kwôli hen na, na biri dô wôsa Jésus Kema Emen a na *dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe wona wo ô kwôy tumô Emen a hen. ¹⁵ Dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe wona bi wo hen hôn iya wona dô damaŋ wôsa ôbi kôba, bay séli naŋ geré wo gay gay môŋ nabay iyôŋ men, nijba, ôbi li têriŋ ré ded.

¹⁶ Iyôŋ ba, eraŋge na usênge ligi Emen woŋ ôbi bô baliyare hen d'ŋba, na harênge ré. Kirij bay ka hen ôbi a dé bôri jalê sa têriŋ lêrena men, a lê derê naŋ na men, wô gôliŋ naŋ na wulê wo naa ôriŋ doŋri hen a men.

5

¹ Emen tô damné kaŋ bay bê kwôbe na perê gawré a aŋ d'ŋi bi bay ré yi bay jé kari bijji men, bi bay ré bijn kwôbe wô têriŋ lêreji a

men. ² Bijné ka hôn ani ré men, ge kay a men hen na, *dami wo damné kap bay bê kwôbe a henê geré lê derê nan ci wôsa ôbi kôba, iya mega bay hen iyôn men. ³ Na wô wo ôbi kôba, iya men hen, ana ré li sarga bijn Emen na wô têrij to bijné mera ré, nijba, wô têrij tori a men hen. ⁴ Kwôni a hena iyôn an ayê dampare to dami wo damné kap bay bê kwôbe dé sari a sa kibri mera ré. Nijba, na Emen a uwôgiri mega wo ôbi na uwôgiri Arôn hen iyôn.

⁵ Kwo *Krist kôba, na hen iyôn hende to hen men, ôbi ay dampare to dami wo damné kap bay bê kwôbe sa kibri mera ré. Nijba, na Emen a uwôgiri an kôli iyôn ba:

«Na jôbi a na Keman an kemnên bijné a henê wo ené na Ibam.»

⁶ Ôbi hô kôl bô magtubu to Emen a kôl iyôn:

«Ju na ôbi bê kwôbe nan kunem yôd mega wo Mêlkisédek na yin hen iyôn.»

⁷ Kirina Jésus na ban sa terare a nà tô na, ôbi na hôn wo Emen ré nan néé wo ré gôlij nan di kibi temare a. An ôbi uwôl Emen têê kwône kwôy sômij kibé nan tô to dami an Emen li nan di sa kibi bê kwôlê wori bi wo hen. ⁸ Bi wo ôbi na Kema Emen hen hari kôba, ôbi gelij gusij wô hônij bijnare Emen kwôlê. ⁹ Kirina Jésus dirij kibi jé wo Emen biri ré li hen kêkô ni na, ôbi yi ôbi gôlij nan bijné wôj tiri men, ôbi bijn bijné kêkô ka biri kwôlê hen gelê wo nan kwini. ¹⁰ Emen diri dami wo damné kap bay bê kwôbe mega Mêlkisédek na yin hen iyôn men.

Dénge tu melêné sa yerenge a wô wo ma kena déj geré wo Emen

¹¹ Kwôlo gengij sa Mêlkisédek na, kwôli yi mê wo niné kelê nijba, wo niné dô tôri bénge na iyêre gap wôsa kirina kwôni derenge kwôlê ba, ken toy lew ré. ¹² Ré na kenbay

a ré yé bay derê kwôlê wôsa ken dôyré are bay ka hen ca yer nijba, ken hôn dô ré. An ken ôrij doy bi kwôni ré hera wô gelénge a sôn anja na nina gelénge tumô cog cog ka gengij sa kwôlo Emen hen. An yi mega wo kené na kamrê ka dê ka yi na kuba mera dîba, ken yi môn gawrê ka iyêrnê ka ré emê na kwô nij hen iyôn né kwôy. ¹³ I i wo yi kuba baa ya tô na, ôbi na kema wo dê. Kwôni bi wo iyôngi hen na, ôbi hôn derê tu anja habij nan ka dôri ré. ¹⁴ Kwô na, na kwo bijné ka iyêrnê. Bay dôyré ermé sa are a men, bay hôn derê tu anja habij nan ka dôri a men.

6

¹ Iyôn ba, na dôyrénge anja iyêre iyêre ka gengij sa Jésus an bi nana hôn daman a mega bijné ka iyêrnê men, kwôlo na nana toy tumô hen na, na dénge cêgerna an na dôyrénge na anja iyêre iyêre nij. Nijna hô gelij bijné anja tumô cog cog ka bay na gelji hen ré nij. Anja bay na gelji tumô cog cog bay a nà: Belé cêgeriji bijn anja a ôrij nan ci kibi temare a hen men, bê bô sa Emen a men, ² gelé anja gengij sa batêm to gay gay* hen men, ulê kôbi sa kwôni a men, gelé anja gengij sa jê sé kamnê men, ka gengij sa jêré kwôlê wo nan kwini hen a men. ³ An are bay ka ré dônsij hen na, hena Emen né ulêna sara a men ba, nijna hô gelénge a ré nij. An naa erénge tumô.

⁴⁻⁶ Iyôn ba, bijné ka hô hô tô jé lêreji wo cay hen ba, kwoji a yé iyen ba? Bijné bay ka iyôngi hen gelji perangé wo hena ligi Emen men, bay uwôn terê kibi wori daman men, uwônji Tunu toj hendi bô bôré men, bay hôn derê wo kwôlo Emen men, bay hôn néé wo wulê wo Emen a sa ômij iyêre tori hen a men. A

5:3 5: 3 Lébitik 9: 7 5:4 5: 4 Sé nô 28: 1 5:5 5: 5 Kurôn kibé 2: 7 5:6 5: 6 Kurôn kibé 110: 4 5:7 5: 7 Matiyé 26: 36-46, Mark 14: 32-42, Luk 22: 39-46 5:13 5: 13 1 Kworêntipê 3: 2

* 6:2 6: 2 Kwôli batêm to kôlij kwôle nà ná, na batêm toj kam men, to gengij sa Tunu men.

hena bijné bay ka na hôn are bay ka hen kêm aña ré hô hôrji cêgê na, anğa kwôni a lê aň bi bay ré hô bul cêgeriji bijn têriň toji ba, naň niň. Wôsa yi mega wo bay ré hô bér Kema Emen sa gurô tagelê men, bay ré tirêri tu bijné a men iyôn.

⁷ Kirijna emen uwônge kwôy kwôy sa terare a aň kaw ka bay ci hen si dô aň li naň bay yagêre hen na, Emen tô kibri sa terare hende to hen a. ⁸ A hena gasem naň kalmê ka habijn ré si sa terare hende to hen a na, hende yi ani ré aň Emen a tômêre men, a mênêre yôd aň a men.

⁹ Milnén, hena niné iyêl hen iyôn hani kôba, kwonje kenbay ba, nini hôn sarni a dô mega kené ô geré wo Emen a baa ya tô men, ôbi réé sa gôliň naň ken a men. ¹⁰ Emen na kwôni woň derôre dîba, a gôrbijn sa jé wonje ré men, sa lê wo ken li naň bijné kari tumô aň haw hen ken li baa ya tô hen né kwôy. Hen iyôn dema ré gel wo kené gey Emen. ¹¹ Nini gey bi kené li mega ken liň hen iyôn kwôy kwôy wo ken deriň kibri dîba, ken merên tô a ré. Ôbi dema kené uwônijn are kêm ka ken dî bônge sara hen. ¹² Diba ken yi kwijné ré niňba, bi jé lêrenge yi môň bay ayê bôô ka lêñné tô ayê bôô woji a iyôn. Na bay a upé anğan sa kôbi ka Emen na genge điré biji hen.

Anğa Emen genge ba ôbi a lê môj môj

¹³ Ken hôn mega wo ca tumô ba, Emen na genge anğa điré bijn *Abraham. Kirijna ôbi genge bijn Abraham are hen iyôn na, ôbi dusu yiri naň yiri gaň wôsa kwôni wo dami đêri wo ôbi a desijn yiri naň đî ba, naň. ¹⁴ Menba, ôbi dusu yiri kôl iyôn ba: «Na tiri, na terê keben sam a damaň men, na bé kwôngêm a kwônê a men.» ¹⁵ Kirijna Abraham toy hen iyôn na, ôbi uwôl bôri môriň gemiň. Aň wô kibi ulê bôô wori bi wo hen na, ôbi uwôn are bay ka Emen na genge điré biri hen. ¹⁶ Kirijna gawré

dusu yirji ba, bay dusu naň hini kwôni wo dami đêji. Desé yi bi wo hen iyôn na, naň are kêm perê bijné a. ¹⁷ Na ôbi wo hen aña Emen ré liň hen iyôn men hen. Ôbi gey geliň bijné ka ôbi na genge điré biji are hen bi bay ré hôn dô sarji a mega wo anğa na điré genge hen na, điré hera cêgê ré niň. Na ôbi á, ôbi ré genge are tumô dem aña ré dusu yiri cêgê tô hen. ¹⁸ Iyôn ba, anğa Emen na genge hen men, desé wo ôbi na dusu yiri hen a men na, na anğa wôô ka Emen a belé ermé wori sara ré kwôy men, Emen a lê benare sara ré a men. Nabay ka nana bô Emen mega kini uwôbêrna hen na, are bay ka hen dôbêna ibiyare bôrna damaň bi nana đebijn iyêre gemiň anğan dé bôô sara bay ka hen. ¹⁹ Anğan dé bôô sara bay ka hen na, yi mega anğa harêna tón aň bi nana đebijn geraň tumô Emen a iyôn. Na ôbi á, bargay ka bay ré ha jôriň tô kirijn ka yi naň jeňgêrji hen ré bôliň tumôrna aň nana si ô kirijn ka đê kirijn ka yi naň jeňgêrji ka Emen đebijn ya hen. ²⁰ Na kirijn bay ka hen aña Jêsu ré ô ya tumôrna wô sarna. Na ôbi á, ôbi ré yijn dami ôbi bê kwôbe naň kwini môň kwo Mêlkisédêk hen iyôn.

7

Mêlkisédêk na ôbi bê kwôbe wo Emen

¹ Mêlkisédêk bi wo hen na, na na kelma wo Salêm men, na na ôbi bê kwôbe wo Emen woň ôbi gôliň sa are kêm hen. Wulê wo pôni *Abraham ô kumbul upé kilmé sa iyêre to đanđi a menba, ôbi bôyji. Kirijna Abraham bulo hera tô kumbul a menba, Mêlkisédêk jô kwini aň tô kibri sari a. ² Abraham dônse anğa ôbi pera kibi kumbul a hen môj ba dô kibriji pôn môj ba dô kibriji pôn hen iyôn aň bijn Mêlkisédêk. Hini woň Mêlkisédêk bi wo hen bôri na «kelma woň derôre» wôsa ôbi na kelma wo Salêm, aň hini woň Salêm

bi wo hen bôri na «bô jalê.» ³ Kwôli yori nap ibari men, mômêri men, sa yêri men, sa temayri a men na, kwôni na li bô magtubu to Emen a ré. Añ ôbi yi môm Jêsu won Kema Emen iyôn wôsa ôbi yi ôbi bê kwôbe wo Emen yôôd mera.

⁴ Berênge dampare to Mêlkisédek bi wo môyrena wo tumô Abraham na ay kibi anga môji kari ka ôbi na pera kibi kumbul a biri hen. ⁵ Kwôngê *Lébi ka pôni kôba, na bay bê kwôbe men. Tô to *Moyis na kôlji iyôn ba: «Bijé ka *Israyêl a ayê kibi anga môji kaji biji bi bay ré ôm.» Bi wo bay kêna na kwôngê Abraham men hen kôba, na yênerji a biji kibi anga môji bay ka hen. ⁶ Mêlkisédek na tô môm wo Lébi ré hari nijba, Abraham tô kibi anga môji kari ka ôbi pera kibi kumbul hen biri menba, Mêlkisédek tô kibri sa Abraham a. Bi wo na na Abraham a Emen na ré genge are wô biri dî hen. ⁷ Iyôn ba, nana hôn mega wo kwôni tô kibri sa megari a ba, ôbi na kwo dami gôlij kwo uwôn terê kibi hen. ⁸ Kwôngê Lébi ka yênerji ay kibi anga môji biji hen kôba, na bijé ka a ma nijba, Mêlkisédek kwori ba, ôbi a ma ré mega wo na lij bô magtubu to Emen a hen iyôn. ⁹ Iyôn ba, kirija Abraham ay kibi anga môji kari bij Mêlkisédek hen na, yi mega Lébi a na réé bé hen men. Na Lébi bi wo hen a kwôngêri réé sa upé kibi anga môji ka kam Israyêl hen. ¹⁰ Bi wo Lébi na yêp ré tô hen kôba, ôbi nà ná bô Abraham a kirija Mêlkisédek jô kwini kirija ôbi uwon kibi kumbul a hen. Gel, na wo Mêlkisédek ré dê Lébi.

¹¹ Hena jé won bê kwôbe wo kam Lébi henañ ré nêmen deré kibi jé wo Emen gey hen na, ôbi bê kwôbe wo dangi mega Mêlkisédek iyôn ba henañ ré napê nij men, henañ ré yé na kunga Lébi môm Arôn iyôn mera. Wôsa na na kôbi bay bê kwôbe ka Lébi a na hanê tô to Emen na

bij kam Israyêl hen. ¹² Wôsa hena Emen né dî tô môm wo bay bê kwôbe wo dangi na, gel na wo ôbi ré dé tô to dangi men. ¹³ Añ Kelma wona Jêsu bi wo magtubu hende to hen kôl kwôli hen na, tô môm wori na kwo dangi men kwôni wo tô môm bi wo hen na yi ôbi bê kwôbe tumô ré men. ¹⁴ Nana hôn wo Jêsu ré hena na tô môm wo Juda a añ kirija Moyis na kôl kwôli bay bê kwôbe hen na, ôbi na kôl kwôlé wôni gengij sa tô môm bi wo hen ré.

Ôbi bê kwôbe wo dangi mega Mêlkisédek iyôn

¹⁵ Gel, anga gel deré kwôlé bay a na: ôbi bê kwôbe wo dangi wo yi môm Mêlkisédek iyôn hen so. ¹⁶ Gawra bi wo hen yi *dami wo damné kap bay bê kwôbe nap tô to kôl jeré hena na tô môm wo hen a dem hen né, nijba, na nap néé wori wo li añ ôbi môrij tu gep nap kwini yôd hen dî. ¹⁷ Na mega wo lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Ju na ôbi bê kwôbe nap kunem yôd mega wo Mêlkisédek na yij hen iyôn.»

¹⁸ Iyôn ba, Emen mène tô to ôbi na dî ca tumô hen añ wôsa nére nap men, hende yi ani ré nij a men. ¹⁹ Tô to Moyis hende to hen a nême lê añ bijé a yij derôre tu Emen a ré, nijba, haw hen anga nana dî bôrna sara hen na, dê tô hende to hen men, a béna geré wo nana ôrij tumô Emen a a men.

²⁰ Kirija Emen da dé Jêsu mega dami wo damné kap bay bê kwôbe na, ôbi dusu yiri tumô dem. Nijba, kirija tô môm wo *Lébi yiji bay bê kwôbe hen na, kwôni na dusu yiri tumô dem né. ²¹ Kwo Jêsu ba Emen dusu yiri biri kôl iyôn ba:

«Nôbi, Emen Kelma anga na desij yen bem hen na, na heré cêgê ré nij. Já yé ôbi bê kwôbe kwôy nap kunem.»

22 Hen iyôn ba, gel wo ré na sa kibi Jésu wo li aṅ biṅpare to Emen biṅ naṅ na hen ré na to dôri dê to cay hen aṅ tô.

23 Men, kwo bay bê kwôbe ka pôni ka tô môn wo Lébi ba, bay kwône na wôsa temare jôrji lê jé woji woṅ bê kwôbe bi wo hen sem. 24 Niṅba, kwo Jésu ba, na hen iyôn né, wôsa ôbi mô tu geṅ naṅ kwini yôd dîba, ma ré aṅ jé wori woṅ bê kwôbe hen yi naṅ kwini yôd. 25 Na ôbi á, ôbi ré nê m gôliṅ naṅ biṅné ka era ligi Emen a naṅ geré wori yôd naṅ kwini wôsa ôbi mô tu geṅ naṅ kwini yôd men, ôbi uwôl Emen wô sarji a men.

26 Na dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe bi wo hen iyôngi a nana ôriṅ doyri. Ôbi dé tu Emen men, ani kani ka habiṅ naṅ yiri a men, ôbi li têriṅ tóni ré men, Emen dôri dî gay naṅ bay têriṅ aṅ ayri ta derômaran a. 27 Kwori ba, ôbi yi mega tô damné kaṅ bay bê kwôbe ka ba hen né. Wôsa ôbi ôriṅ doy bê kwôbe naṅ wulê wulê wô têriṅ tori tumô dema ré bi wô sa to biṅné tô a men ré. Ôbi ay yiri bi liṅ sarga têê pôn yôd mera. 28 Tô to Moyis dî damné kaṅ bay bê kwôbe kaṅ gawré kaṅ bay têriṅ, niṅba, kwôlo gengiṅ sa desé yi wo Emen na, era na cêgi tô. Aṅ dî na Kema Emen wo ôbi na bu sa têri yôd hen men, a merê naṅ kwini mega dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe.

8

Jésu na dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe wona

1 Perê kwôlo nini kôl hen na, kwo dami a na: nana ôriṅ naṅ *dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe bi wo iyôngi hen wo mô derômaran a sa kôbi Emen woṅ gusurô a wo na Emen woṅ ôbi ibé iyére hen. 2 Aṅ ôbi li jé wori woṅ bê kwôbe bi wo hen kirij ka yi naṅ jeṅgêrji a. Ca ba, damné kaṅ bay bê kwôbe na li jé woji na bô iyére to liṅ naṅ bargay to gawré a lê, niṅba, iyére to Jésu liṅ

jé wori ya hen na, na kirij kaṅ tiri ka Emen a lê dîba, na gawré ré hen.

3 Dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe wo yôn yôn kôba, jé lêri na ayê ari biṅ Emen men, lê sarga biri a men. Iyôn ba, dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe wona nabay kôba, bi ôriṅ naṅ anṅaṅ ayê biṅ Emen men.

4 Hena ôbi henaṅ ré mô sa terare a na ba, henaṅ ré yé ôbi bê kwôbe ré a men, wôsa bay ayê are biṅ Emen naṅ tô to *Moyis na, ya niṅ. 5 Jé woṅ bê kwôbe bi wo bay li hen na, na tini kwoṅ tiri wo yi derômaran a. Kirijna Moyis na dâ dé iyére hende to hen na, Emen kôli iyôn ba: «Ju toy, já dé môn kwo na en gelom sa keram a hen, iyôn.» 6 Ôbi a, Emen né biṅ Jésu jé wo dami dê kwo bay bê kwôbe bay ka hen men, na ôbi a dèbè perê Emen a naṅ gawré aṅ bay ré biṅji biṅpare to dê to cay hen wôsa anṅa Emen genge bô biṅpare hende to hen a na, gôliṅ anṅa tumô ka na nana uwôn hen aṅ tô.

7 Hena aṅa biṅpare to tumô henaṅ ré nê m lê are kê m ka Emen gey ré li hen na, ôbi henaṅ ré hô kelê kwôli biṅpare to têê wôôyi ré niṅ. 8 Niṅba, Emen na nay biṅné kaṅ bay lê habré a aṅ Kelma kôlji iyôn ba:

«Wulêri a sa na, na biṅ biṅpare to kôrbi naṅ kam *Israyêl men, kam Juda a men.

9 Ca tumô kirijna na en bu kôbi mônêrji soṅ Ejipt a na, na en biṅ naṅ ci, niṅba, biṅpare to na biṅ naṅ ci haw hen na, na môn to na en biṅ naṅ mônêrji tumô hen né.

Bay na mène biṅpare to na en biṅ naṅ ci tumô hen aṅa ené worji cêgen hen.

Na nôbi Kelma woji a kelê emê hen.

10 Wulê bi wo hen na, biṅpare to na biṅ naṅ kam Israyêl hen na, na wo na bé tô tîjê a yé ermé woji a men,

a yé bôrji a a men, na yé Emen woji men,

bay a yé bijné kañê men.

¹¹ Men, kwôni wo a dôyrê yiri ô kôlip yêni bi ré hôn Kelma ba, nañ nij. Wôsa kwo dê ré, kwo dami ré bay kê m a hōnen.

¹² Añ na dé bôn jalê sa têriñ lêreji a men, na gôrbijn sare a men.»

¹³ Na kwôli bijnare to kôrbi a Emen né kôl hen. Iyôñ ba, ken hôn mega wo bijnare to tumô hen na, na to ôli nij. Añ nana hôn mega wo anja ré na ka cay añ ré ôl men, ré li nañ kwôni ré nij a men ná, ré na anja ré nañê haw hende hen.

9

Jé lê bay bê kwôbe ka tōñ na nañ kwo Jé su

¹ Kwôlo gengijn sa bijnare to tumô hen na, kini tibé Emen wo bijné li sa terare a na yi ya men, tōtō toñ gelijn bijné kini tibé Emen kôba, ya men.

² *Iyéy Emen hende to hen bay lere nañ bargay añ bôre na wôô. Bôre wo kibé ba, bay uwôgere «Kirijn ka yi nañ jengêrji» men, bay dî jelgare toñ musure to erêngêre jurgem toñ terijn lampa hen ya men, tabel to bay bijn mapa wo bay bijn Emen hen ya men. ³ Kibi iyére to wôôyi a na, bay jô tōre nañ kibi bargay añ bay uwôgere «Kirijn ka yi nañ jengêrji ka Emen dēbe ya hen.» ⁴ Bô iyére hende to hen na, kini uwoyé gindiriw wo bay li nañ lôr kañ lij sarga bijn Emen hen na, yi ya. Men sunugu toñ bijnare to bay tēle ta kê m nañ lôr hen yi ya. Bô sunugu hende to hen na, bapa wo bay li nañ lôr yi ya. Bô bapa bi wo hen a na, anjañ emê ka bay uwôgeji *man ka Emen na bijn bijné derô gwôlê hen na, yi ya. Cilan wo Arôn wo na bée hen men, habelê keram wo wôô wo Emen na lij tōtō toñ bijnare ya hen a men na, yi bô sunugu hende to hen a men. ⁵ Sa sunugu hende to hen na, bay iyege are nañ misirêrji môñ manê ka Emen ka bay uwôgeji

Séribên dé a sara añ gel wo Emen né kirijn bay ka hen ya. Añ are bay ka hen bul miséreji wô têliñ sa kirijn ka bay bijn kwôbe hen añ bi Emen ré dñ bôri jal sa têriñ to bijné a hen. Nijnba, en gey kelê kwôli are bay ka kê m hen né tō.

⁶ Na hen iyôñ a bay ré panijn kirijn bay ka hen menba, na bô iyére to kibé hen aña bay bê kwôbe ré eraji sa li jé woji ya nañ wulê wulê. ⁷ Kwo gengijn sa iyére to wôôyi a ba, na *dami wo damné kañ bay bê kwôbe a sé ya mera. Ôbi si ya tē pôn bô elê añ ôbi a ôriñ nañ kwôbri lari añ bijn Emen kibi têriñ tori men, kibi to bijné kê m to bay li bô menjare a hen. ⁸ Tunu gey gelé hen iyôñ wôsa hena geré woñ erê kini dēbé Emen a ré bôliñ ré tō na, na wôsa iyére to cay hen baa ya tō. ⁹ Are bay ka kê m hen na, gel na anja li are bô ulê bi wo na. Men, gel na wo anja nana bijn Emen nañ sarga to nana li biri hen na, ré nê m wo ré lê añ bô gawra ré séliñ né. ¹⁰ Na anja gengijn na sa emê mera men, care men, sa hara woñ pelé yi wô séliñ tumô Emen a hen men, anjañ lê ka gay gay a men. Men gengijn na sa tōtō to anja yi nô yi gawra ka Emen dñji wô kibi wo hawi na kwôy jéñ kirijna Emen a belé are kê m lij ka kôrbi.

Sarga wo Krist

¹¹ Haw hen na, *Krist na sa nij. Añ ôbi a na dami wo damné kañ bay bê kwôbe wo erañ nañ anja dôri ka nana ôriñ nij hen. Kini lê jé wori a na, na kirijn ka yi nañ kiniji dība, na môñ iyére toñ bargay to cay hen né men, na iyére to dô dē añ a men. Iyére hende to hen na, na iyére to sa terare a nà ré men, na gawrê a lê ré a men. ¹² Men, kirijna ôbi na ô kirijn ka yi nañ jengêrji ka Emen dēbe ya hen na, ôbi na ôriñ na nañ kwôbri kwajê ré men, kwôbri kam kelbê ré a men, nijba, ôbi na ôriñ na nañ kwôbriri gan añ sijn bô a tē pôn yôd mera añ lij sarga. Na sa

kibi kwôbriri bi wo hen aña ôbi ré gôlîj nañ na nañ kununa sa têriñ tona. ¹³ Ca ba, bay na duu na kwajê nañ kilbê añ bay wusu kwôbrirji sa ñiné ka nêmbé Emen né hen. Men, bay hô pô buni môni tôlbôre to bay na duu añ uwoyre hen hô wusu sarji a añ bi bay ré yîj ñiné ka séli. ¹⁴ Nîjba, hena kwôbri lari na ré nêmbé lê hen iyôn ba, kwôbri Krist a lê dê añ wôsa kwôbriri gôlîj kwo lari añ sôn tô. Ôbi ay yiri bîj Emen yôd mega ari lê sarga ka dôri nañ néé wo Tunu to mô nañ kunu hen. Na kwôbriri bi wo hen a mênê ermé lê aña habîj ka yi bôrna añ nana séliñ men, nana liñ jé wo Emen wôj ôbi mênê tu geñ a hen a men hen.

Bîjare to kôbri to Krist a na gerére

¹⁵ Na kibi aña Krist li hen aña ôbi ré hô day ñiné pôn nañ Emen hen. Añ bi ôbi ré hô bîj bîjare to kôrbi nañ ci hen. Iyôn ba, ñiné ka Emen uwôgeji hen na, bay a upé aña ôbi na genge ñiré bîji hen, añ are bay ka hen a yé kaji yôd kibi temay Krist. Sa kibi temayri hende to hen aña ôbi ré gôlîj nañ ñiné wô habré woji wo bay na li kirîja bay na bap tô bîjare to cay a hen. ¹⁶ Bîjare na, na aña yi mega magtubu to kwôni li kôlîj kwôli bô geyé wori iyôn. Hena gawra ré li magtubu gengîj kini cé ari upéri wulê wo ñiré ma na, bi ani gel wo ôbi ré ma tiri a men dem. ¹⁷ Hena gawra ré ma ré tô ba, magtubu to ôbi na li gengîj sa cé ari upéri hen na, hende li jé ré tô. Wulê wo ôbi ma nîj dema hende ré li jé tô. ¹⁸ Bîjare to Emen na bîj nañ gawré tumô hen kôba, na hen iyôn hende to hen. Añ kwôbri lari a bîj tôñ pa dem. ¹⁹ Tumô ba *Moyis na kôlîj ñiné kwôli tôô kêm to Emen na bi men, ôbi pô kwôbri kwajê nañ kam kilbê ka bay duu hen men, gebe kam dê a men añ day ta. Men, ôbi pô kalmê ka bay uwôgeji *hisôp hen men, pô gusiri

gawgê ka sêy dê a men añ dôbe bô kwôbe bi wo hen a añ dô wusu sa magtubu toñ tôô men, wusu sa ñiné kêm a men. ²⁰ Añ ôbi kôl iyôn ba «Kwo na na, na kwôbe wo gel bîjare to Emen na bîj nañ ken añ ôbi gey bi nana bi kwôlê sa bîjare hende to hen a.» ²¹ Iyére to bay li nañ bargay hen kôba, Moyis wusu kwôbe bi wo hen nañ aña kêm ka yi bô ka bay tibîj Emen hen sara. ²² Bô wulê bi wo tôô a na derê tumô kirîj hen na, are kêm na yi ka séli nañ geré wo kwôbe. Hena kwôbe ré bîj tôñ ré ba, geré wo Emen a ñîj bôri jalê sa têriñ to gawré ba, nañ.

Sarga wo Jêsu Krist dô têriñ to bîjé

²³ Are kêm ka yi bô tibé wo cay a hen na, yi mega tini kañ tiri ka derômaran a iyôn mera. Añ bi are bay ka hen a ré yi ka séli na bay a lê na hen iyôn pa dem. Nîjba, kwo gengîj sa tibé Emen wôj tiri hen na, gey na sarga wo dô dê añ.

Jêsu Krist ô derômaran a

²⁴ Krist na si bô iyére toñ bargay to gawré na lê hen né, wôsa hende na tini kini dèbé Emen. Nîjba, kwori ba, ôbi ô si bô derômaran a añ haw hen ôbi na gawra wona tumô Emen. ²⁵ Damné kañ bay bê kwôbe si bô iyéy Emen a nañ kwôbri lari têê pôn bô elê a kwôy kwôy. Nîjba, Krist ô hen iyôn wô ayé yiri liñ sarga têê kwône ré. ²⁶ Hen aña Jêsu Krist henañ ré ay yiri liñ sarga têê kwône na, henañ ôbi ré gelîj gusîj têê kwônê ayîj tôri wulê wo Emen na ñîj tô terare hen. Nîjba, ôbi sa têê pôn nêñ wulê wo sa terare ta kerê baa ña hen ayîj yiri liñ sarga bîj Emen wô dôriñ têriñ to ñiné yôd añ. ²⁷ I i kôba, gengîj wo ré ma têê pôn nêñ añ cêgi temare a ba, i i kôba, a erê tumô Emen a bi ôbi ré jô kwôlê sari a. ²⁸ Añ Krist kôba, bay ayri liñ sarga têê pôn nêñ wô têriñ to kwônê bîjé, ôbi a bulo hera wo têê wôyî

na, na wô derê têriɲ ré niɲ, niɲba, na wô gôliɲ naɲ biɲé ka gemni hen.

10

Jésu Krist li sarga wo dô dê kwo kêm hen têê pôn nêɲ

¹ Tôô to *Moyis na, yi na anɲa dôri ka a era hen têj têj ré, niɲba, hende na anɲa liɲ geliɲ naɲ tu. Biɲé li sarga wô ôriɲ tumô Emen a niɲba, bay nêɲ yé biɲé ka séli tumô Emen a ré wôsa bay a lê sarga hen iyôɲ naɲ elê elê.

² Hena sarga bi wo hen ré nêɲê lê aɲ biɲé ré yiɲ ka séli têê pôn yôd na, kwôli têriɲ henaɲ né ðeré sarji ré men, bay henaɲ ré lê sarga wôni ré niɲ a men. ³ Niɲba, sargaɲê bay ka hen a lê aɲa bay ré hô erem sa têriɲ lêreji a naɲ elê elê hen. ⁴ Wôsa kwôbri kilbê naɲ kwo kwajê a nêɲê derê têriɲ ré.

⁵ Ôbi a, *Krist kirija ða era sa terare a nà nà, kôliɲ Emen iyôɲ ba: «Ju gey bi bay ré duu lari liɲ sarga bem ré men, bay ré bem ani ka ðaɲgi ré a men, niɲba, ju li aɲ en ôriɲ naɲ yen.

⁶ Wôsa lari wo bay duu aɲ uwoy aɲ kêm wô bem hen dôrem ré men, sarga woɲ dôriɲ têriɲ hen kôba dôrem né a men.

⁷ Menba, en kôlem iyôɲ ba: «Ayi! Emen, gel en ðebe na, en era sa terare a nà, na wô lê anɲa ju gey ené li mega wo na liɲ bô magtubu toɲ tôô a gengiɲ san hen iyôɲ.» »

⁸ Krist na kôl tumô kôl iyôɲ ba: «Ju gey bi bay ré duu lari bem né men, ani ka ðaɲgi ré men, lari ka bay duu aɲ uwoy aɲ kêm hen ré men, sarga woɲ dôriɲ têriɲ ré a men. Are bay ka hen kêm dôrem né.» Ôbi kôl hen bi wo are bay ka kêm hen na liɲ na naɲ tôô haji hen. ⁹ Men, ôbi hô kôl iyôɲ ba: «Gel, en ðebe nà. En era sa terare a nà, na wô lê anɲa bôm gey hen.» Iyôɲ ba, gel na wo Emen né

mêne sarga wo cay hen aɲ, aɲ gase naɲ kwo Krist. ¹⁰ Wôsa Jésu Krist li anɲa bô Emen gey hen. Ôbi ay yiri bi liɲ sarga têê pôn yôd aɲ na hen iyôɲ a têriɲ ré dôriɲ sarna hen.

¹¹ Kwo bay bê kwôbe ka Jubnê ba, bay li jé woji na sa pôn pôn men, bay bi kwôbe ðebiɲ kwôy kwôy men, niɲba, sarga bi wo hen a derê têriɲ to biɲé ré kwôy. ¹² Jésu Krist kwori ba, ay yiri bi têê pôn yôd wô dôriɲ têriɲ to biɲé yôd men, mô sa kôbi Emen woɲ gusurô a a men. ¹³ Aɲ haw hen na, ôbi gem na wulê wo Emen a sa bé bay bariri kêm a yé anɲaɲ sêlê têri hen. ¹⁴ Na naɲ ayê wo Krist ay yiri bi têê pôn nêɲ hen aɲa ôbi ré biɲ biɲé kari ka ôbi biji yi ka séli hen ré yi ka dôri cerêd hen.

¹⁵ Tunu toɲ hendi bô bôre kôba, geléna wo sarga wori bi wo pôn hen ré nêɲ kirija hende kôl iyôɲ ba:

¹⁶ «Kelma Emen kôl iyôɲ ba biɲare to na biɲ naɲ biɲé bô wulê wo nà ná, na wo na bé tôô tiɲê a yé bôri a men, ermé woji a a men.»

¹⁷ Men, hende hô kôl iyôɲ ba: «Na gôbriɲ sa têriɲ lêreji men, sa anɲa habiɲ ka bay lêre hen a men.» ¹⁸ A hena Emen né ði bôri jal sa têriɲ lê biɲé a ba, sarga wo ðaɲgi woɲ dôriɲ têriɲ to biɲé ba, naɲ niɲ.

Usonaɲge ða ligi Emen a

¹⁹ Yênen, hena ré na hen iyôɲ na, na sa kibi temay Jésu Krist naɲ kwôbriri wo biɲ tòn hen aɲa nana nêɲê erê kini ðebe Emen a naɲ bô pôn hen. ²⁰ Jésu na yêge bargay ka bay jôriɲ tô iyére hen aɲ, aɲ bôl geré wo naa siɲ ira hen béna. Na geré wo kôrbi wo naa môriɲ geɲ tô a. Bargay bay ka ôbi yêge hen na, yi mega kurôɲgi yiri wo bay na duu hen iyôɲ. ²¹ Aɲ nana ôriɲ naɲ *dami wo damné kaɲ bay bê kwôbe wo Emen ðiri sa iyére tori a. ²² Iyôɲ ba, na usonɲe ligi Emen a naɲ bô pôn men, na ðeɲge bôrna

sari a yôd men. Wôsa kwôbri Jésus Krist a mênê ermé wo habij bôrna men, nana pelij nap kam ka séli men. ²³ Anğaj dé bôô sara ka nana kôlij bijné nana ôrij hen na, na gem dô wôsa nana hôn mega wo anğa Emen ré genge điré lê ba, ôbi ré li môj môj. ²⁴ Na ermij sa yerna men, na dôbijenge ibiyare bôrna aj bi na geyij yerna men, na lêngge anğa dôri dôri a men. ²⁵ Na kapênge dapare nap megêrge mega wo bijné ka pôni kapnê hen iyôn né. Aj mega wo Wulê wo Kelma a heraj baa đa nij hen iyôn na, na dôbijenge ibiyare bôrna.

²⁶ Hena nana henênge kwôlê woj tiri wo Emen aja nana hô lêrê têrij tona hôrij nap bô geyé wona a sôn na, sarga wo đangij wo na lê wô dôrij têrij tona ba, nap nij. ²⁷ Aj kwôni wo li hen iyôn na, anğa bari ba, na harê wo dami mera wôsa Emen a sa jerê kwôlê sari a. Beré bi wo hen na, na tare to dami to a uwoyé bijné ka bij Emen kwôlê ré hen. ²⁸ Hena kwôni wo ré đage sa tôô to Moyis aja gawrê wôô réba subu ré gel aj sa surge tôri ta na, bay a deréri mera điba, kwôni a berê tu ja tori ré nij. ²⁹ Hena ré yi hen iyôn gengij sa tôô to Moyis na, kwôni wo ré dô Kema Emen dema ré gelij gusij đê aj sôn ré ba? Ôbi bô kwôbe wo li aj Emen bij nap na hen men, wo li aj nana yij ka séli hen a men mega ani ré. Ôbi na tiiré Tunu to li aj nana uwôj bô derê wo Emen hen. Kwôni bi wo iyôngi hen na, a gelij gusij. ³⁰ Nana hôn wo Emen kôl iyôn ba: «Bijné ka kapen hen na, na dê bare men, na têbêji sa kôbriji wô jé lêreji wo habij hen a men.» Men, ôbi hô kôl iyôn ba: «Nôbi Emen Kelma na jerê kwôlê sa bijné kapê.» ³¹ Bi Emen woj ôbi merê tu gej hen ré bu kwôni na, na anğaj bô emê ka damaj.

³² Ermênge sa wulê wo na ken

gelij kirij ka peranj ka kwôlo Emen kunênge ta cog, cog hen na, na ken gelij gusij damaj men, na ken đebu iyêre sa kumbul wonge a men. ³³ Bay na tiiré ka pôni perêrge a tu bijné kêm men, bay na gelji gusij men, ka pôni perêrge a hen na li nap ka bay na gelji gusij hen men. ³⁴ Ken bô tu ja to bijné ka yi đangay a wô kibi Jésus hen a men. Kirija bijné na tô ari upêrge ba, na ken li yi derê wôsa ken hôn wo kené ôrij nap anğa dôri ka ré đê are kêm ka ré napê ré kwôy hen ya. ³⁵ Hen iyôn ba, ken meremné ré wôsa hena kené li hen iyôn na, anğaj têbê sa kôbi ka dami yi wô sarngge ya. ³⁶ Berênge bôrnge iyêre wô lij bô geyé wo Emen, ôbi a, kené upé anğa ôbi na genge điré bêngge hen. ³⁷ Na ôbi á, na ré lij bô magtubu to Emen kôl iyôn ba:

«Sem a, dê a menba, kwo a hera hen na, era hen ya điba, ôbi a mera đé đé ré nij.

³⁸ Men, kwôni wo na kwôj derôre tun a ba, a merê tu gej nap geré ayê bôô wori nijba, kwo hô cêgê ba, yen a dôren sari a ré.»

³⁹ Kwona nabay ba, nana bay herê cêgê ka ca mênê hen ré, nijba, nana bijné ka bi bôrji sa Emen a wô uwôrij gelê hen.

11

Anğa bijné ka na bi bôrji sa Emen a na li

¹ Bê bôô sa Emen a na, na henê mega wo anğa jeré gel ré tô aj jeré đî bôm sara hen na, ré na anğaj ré yi ya tiri a men. Aj arirji ré lij a men. ² Bijné ka ca tumô, na bi bôrji sa Emen a na hen iyôn hende to hen aja bay na ré đep tu Emen hen.

³ Na sa kibi ayê bôô aja nana hônij mega wo Emen na ré đî sa terare nà, nap kwôlo si kibri a aj

are kêm ka nana gel sa terare a nà ná, tórji ré dîj na sa ka gelij né a.

⁴ Na sa kibi ayê bôô aña Abêl ré lij sarga wo dô dê kwo Kayen hen bij Emen. Na sa kibi ayê bôô wori bi wo hen aña Emen na ré bôri mega kwoni woj derôre hen men, ôbi na ré gey sarga wori hen, aň gel na wo Abêl ré dé tiri a men. Na sa kibi ayê bôô aña Abêl na ré ma ca hari kôba, kwôli anğa ôbi na li hen ré ôm baj kemnêň kemnêň hen.

⁵ Na sa kibi ayê bôô aña Emen né ay Ênôk tu geň ôrij derômaran a, dîba, ôbi ma ré. Kwôni hô gili ré nij wôsa Emen na ayri ôrij ligiri a. Aň lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Ênôk na dé tu Emen tumô dem aña ôbi na ré ayri ôrij derômaran a hen tô.» ⁶ Iyôn ba, na sa kibi ayê bôô dem aña kwôni ré dèj tu Emen. Iyôn ba, hena kwôni wo ré era ligi Emen ba, ôbi bi bôri sari a mega wo Emen ré mô ya men, bi ôbi hôn mega wo Emen ré tô kibri sa ka wogeri hen a men.

⁷ Na sa kibi ayê bôô aña Nowé ré toyij yêgê wo Emen yêge maari gengij sa anğa a era hen ka kwôni gel ré tô hen. Ôbi ay kwôlo Emen kôli hen mega kwôlê woj dèj iyôn né aña ôbi ré lij bato wo dami mega wo Emen kôli hen iyôn. Aň ôbi gôlij naň yiri men, naň bîjé ka bô iyére tori a men. Aň na hen iyôn aña anğa Nowé na li hen ré gel wo bîjé ka sa terare a na ré li anğa habij. Aň sa kibi ayê bôô wori bi wo hen aña Emen né bôri mega kwôni woj derôre tiri a hen.

⁸ Na sa kibi ayê bôô aña *Abraham ré bij kwôlê sa uwôgê wo Emen uwôgeri a aň henaň ôrij sa iyére to Emen genge dîré biri hen. Aň ôbi hena ô iyôn a tôn mera dîba, hôn sa iyére hende to hen tumô ré a men. ⁹ Na sa kibi ayê bôô wori bi wo hen

aña ôbi ré môrij mega kerga iyôn sa iyére to Emen na genge dîré biri hen. Ôbi mô na bô iyére to bay li naň bargay hen. Bay môrij naň si Isak naň Jakwôb ka Emen na genge dîré biri sa iyére hende to hen men. ¹⁰ Abraham li hen iyôn wôsa ôbi bi bôri na sa iyére to tôre dîj iyére dô men, Emen a na ôbi gengere men, ôbi naň yiri a na ôbi déere a men.

¹¹ Na sa kibi ayê bôô aña Abraham ré uwônij geré yêň kema naň halêri hen bi wo tamni Sara kôba, yê wori na naň men, hende na haal nij a men hen. Ôbi hôn wo kwo ré genge dîré biri kema hen na, ré kelé kwôlê woj benare ré. ¹² Ôbi a, naň geré wo gawra wo pôn wo na yi mega temay gawra iyôn hen aña tô môn wo gawré ré bîja môn têbêňne to derômaran a iyôn hen men, môn hal wo kibi cér a wo kwôni nêmen densê ré hen a men.

¹³ Gawré bay ka nana kôl kwôlij hen na, na bi bôrij sa Emen yôd kwôy wo bay naň. Are bay ka Emen na ayij tôri hen na, bay uwôn né, nijba, bay hôn wo arirji ré lij aň bay li yi derê wô sarji men, bay kôl iyôn ba: «Nîja kergê men, iyére toni naň sa terare a nà a men.» ¹⁴ Gawré bay ka kôl kwôlê bi wo iyôngi hen na, gel tu wolé wo bay ré woge na sa iyére to ré yi toji. ¹⁵ Men, gel wo bay ré erem sa iyére to bay na henaň ya hen ré a men. Hen aña bay henaň ré erem sa iyére to bay henaň ya hen na, bay henaň ré uné geré bilij hôrij ya. ¹⁶ Nîjba, tiri wori ba, bay woge na sa iyére to dè to bay henaň ya hen. Sa iyére hende to hen na, na derômaran. Ôbi a, hena bay ré uwôge Emen «Emen» woji kôba, tayre ré diri ré hen wôsa ôbi nan sa iyére wô biri ya a men.

¹⁷ Na sa kibi ayê bôô aña Abraham na ré ay kemari Isak dîré lij sarga

11:3 11: 3 Dé tô are 1: 3, Kurôn kibé 33: 6-9 **11:4** 11: 4 Dé tô are 4: 3-10 **11:5** 11: 5 Dé tô are 5: 24 **11:7** 11: 7 Dé tô are 6: 13-22 **11:9** 11: 9 Dé tô are 12: 1-5, 23: 4, 35: 12,27 **11:11** 11: 11 Dé tô are 18: 11-14, 21: 2 **11:12** 11: 12 Dé tô are 22: 17 **11:13** 11: 13 Dé tô are 23: 4, 1 Kronik 29: 15, Kurôn kibé 39: 13

kirija Emen na sélijn bôri hen. Ôbi na ay kemari bi wo pôn nêñ hen ðiré lijn sarga bi wo na kemari bi wo hen aña Emen na ay tôri biri ¹⁸ kôli iyôn ba: «Na nañ kemam Isak aña kwôngem ré kwônê mega wo na en gengijn hen iyôn.» ¹⁹ Nijba, Abraham hôn mega wo Emen ré ôrijn nañ néé wo ré lê añ Isak ré jê sé kampê. Na hen iyôn a, ré yi mega wo Isak na ré ma añ ré ji si kampê iyôn.

²⁰ Na sa kibi ayê bôô aña Isak ré tôrijn kibri sa si Jakwôb nañ Esawu añ ôbi hôn mega wo terê kibi bi wo hen na ariri ré sa lijn.

²¹ Na sa kibi ayê bôô aña Jakwôb kirija baa ða wo ða ma na, ôbi tô kibri sa kam Josêp ka wôô hen men, ôbi gere yiri nañ kwore wori añ ayijn kibi Emen.

²² Na sa kibi ayê bôô aña Josêp kirija ré baa ða wo ða ma na, kôl kwôli sé wo kam *Israyêl a séñ Ejipt a men, gengeji anga bay ré sa lijn nañ ibéri wulê wo ðiré ma a men.

²³ Kwo iba *Moyis nañ yori kôba, na sa kibi ayê bôô woji aña kirija bay yêñ Moyis na, bay uwôbiri li gesserê subu wôsa bay bô manare to kemarji menba, bay harijn tôô to kelma ay hen né kwôy.

²⁴ Na sa kibi ayê bôô aña kirija Moyis ré yijn kwo iyêri na, ré kañ bi bay ré uwôgeri kema môni Parawôn wo na kelma wo Ejipt hen. ²⁵ Añ ôbi gey gelijn gusijn nañ ðijné ka Emen ðiba, ðiré merê nañ yi derê wo haw hen mera bô têrijn a ré. ²⁶ Ôbi gey bi ðijné ré kañni mega bay ré sa kañijn *Krist, kwo Emen dôri hen, hen iyôn na ré dô ðê ari uné ka sa iyé Ejipt a kém wôsa ôbi ði tiri na sa anğan têtê sa kôbi ka a era hen a ði.

²⁷ Na sa kibi ayê bôô wori aña Moyis na ré séñ sa iyé Ejipt a ðiba, na harijn bô tarê wo kelma Parawôn ré men, ôbi ðebu sa têri a mega wo ôbi ré gel Emen wo kwôni gili sa pôn né hen iyôn. ²⁸ Na sa kibi ayê bôô bi aña ôbi ré ði tô lê gesserê wo bay uwôgeri Pak hen men, ôbi kôlji bi bay ré tal kwôbri lari a kibi geré añ bi mana wo temare ré duu kamré kañ kalmare ka Israyêl ré nij.

²⁹ Na sa kibi ayê bôô aña kam Israyêl ré ðayji cér wo bay uwôgeri cér wo sêy hen mega kirijn ka hay iyôn menba, kamañ ka Ejipt gey ciré lê hen iyôn men, menba, cér bi wo hen pôrji kêm.

³⁰ Na sa kibi ayê bôô woji bi wo hen aña haba woñ gerem wo sa Jériko ré tijn kirija kam Israyêl tor sari kwôy wulê jurgem hen. ³¹ Na sa kibi ayê bôô aña Rahab hende yijn yijnare toñ têrijn ré ma nañ bay kañé Emen né wôsa hende na ðu ðijné ka Israyêl ka na nañla sa kôbe kirijn hen yere a nañ yi derê.

³² Na ba na kwôli mi a ené kelê sôn ba? Na wo ené uwôn tulmô kirijn ðe ba, ené kelê kwôli si Jédéyôn, Barak, Samsôn, Jepté, Dabid, Samiyêl nañ bay kibi Emen kêm. ³³ Na sa kibi ayê bôô woji aña bay ré bôy kumbul nañ sa iyére iyére men, bay li anğan derôre tu Emen a men, bay uwôn anga Emen na genge ðiré biji hen a men. Bay ðu kibi kwo men, ³⁴ bay bare néé wo tare men, kirija bay ca deréji ré yebere to dami kôba, bay ge gôl men, bay na iya nijba, uwôn néé lew men, kibi kumbul a ba, bay na impê men, bay bôy kumbul sa asgarê ka sa iyére to ðanji a a men. ³⁵ Na sa kibi ayê bôô aña yébé ré hô gelijn ðijné kaji ka na ma hen ji si kampê. Bijné ka ðanji kwôni bay

11:18 11: 18 Dé tô are 21: 12, 22: 1-14 **11:20** 11: 20 Dé tô are 27: 27-29,39-40 **11:21** 11: 21 Dé tô are 48: 1-20, 47: 31 **11:22** 11: 22 Dé tô are 50: 24-25, Sé nô 13: 19 **11:23** 11: 23 Sé nô 2: 2, 1: 22 **11:24** 11: 24 Sé nô 2: 10-12 **11:27** 11: 27 Sé nô 2: 11-15 **11:28** 11: 28 Sé nô 12: 21-30 **11:29** 11: 29 Sé nô 14: 21-31 **11:30** 11: 30 Josuwé 6: 12-21 **11:31** 11: 31 Josuwé 6: 22-25, 2: 1-21 **11:32** 11: 32 Bay jerê kwôlê 6 - 7, 4 - 5, 13 - 16, 11 - 12, 1 Samuyêl 16: 1, 1 Kilmé 2: 11, 1 Samuyêl 1: 1 - 25: 1 **11:33** 11: 33 Daniyêl 6 **11:34** 11: 34 Daniyêl 3: 1-30

gelji gusiñ tu temare a añ bi bay ré d'én ayê bôô woji, niñba, bay d'ebe sa têrji a kwôy wô sa jijn siñ kampê wô môriñ bô derê a men. ³⁶ Bijné ka pôni bay tiréji men, bay sêji nañ sera men, harêji nañ ganji musure men, bay biji danjay a a men.

³⁷ Bijné ka pôni bay gôbeji duu ré keram men, ka pôni bay karji derôre a wôô men, ka pôni bay derji ré yebere to dami men, ka pôni kayrê nañ kirijñ kirijñ men, bay harê na wumne men, na bay nimré men, bay gelji gusiñ damañ a men. ³⁸ Sa terare nà ná, d'ôd ba, bay henañ ré merê ya ré wôsa bay na bijné kañ bay bôô pôn ka dôri. Bay kayrê erê bô kalmé men, sa keram a men, yéré bô iyom keram men, bô iyom a a men.

³⁹ Na sa kibi ayê bôô woji aña gawré bay ka kêm hen ré d'én tu Emen hen, niñba, aña Emen na genge d'iré bijn bijné kari hen na, bay gel nañ tirji ré tô. ⁴⁰ Wôsa Emen na erem sa aña dô d'ê añ wô sarna añ ôbi na gey bi bay ré uwôñ are bay ka kêm hen piniji ré.

12

Ibarna Emen

¹ Bijné bay ka kêm ka na bi bôrji sa Emen a ka nana toy kwôliji hen na, bay méréna ta wô geléna geré. Iyôñ ba, na d'énge añ yôd aña néey ka jerêna erê tumô hen men, têriñ to gabêna tôñ lew hen añ, na gerénge gere to Emen gey nana ge hen d'iba, na merênénge tô a ré. ² Na d'énge turna yi sa Jésu a wôsa ôbi a na ôbi dé tô ayê bôô wona men, ôbi deré kebre a men hen. Ôbi ay yiri bi bay diiri añ bééri sa gurô tagelê d'iba, d'i tay temare to iyôñgi hende to hen diri ré. Wôsa ôbi erem sa yi deré wo Emen ré sa biri a hen d'i. Añ haw hen ôbi mô sa kôbi Emen woj gusurô a bô emê iyére tori a.

³ Erménge sa gelé wo bay têriñ na gelijñ Jésu gusiñ men, ken erem sa beré wo ôbi bu bôri iyére peré gusiñ hende to bay gili hen añ bi bôrñge ré mênijñ kwôy wo ken d'én gere tonje ré. ⁴ Wôsa kumbul wo ken li nañ têriñ hen na, ken li kwôy mañ kibé ré tô. Iyôñ ba, ken bi bôrñge mêné ré. ⁵ Na ken gôrbijn sa ibiyare to Emen na dôbêna bôrna môñ kamni iyôñ hen ba? Ôbi na kôl iyôñ ba: «Keman, kirijna Kelma halem ba, ju erem sara, a hena ôbi ré nayem ba, ju d'i bôm mêné ré a men.

⁶ Wôsa Kelma hal na kwôni wo ôbi geyri men, ôbi sê na kwo ôbi bôri môñ kemari iyôñ hen men.»

⁷ Berénge bôrñge tô gusiñ hende to ken gelijñ hen, wôsa Emen halénge na bô a hen men, na peré gusiñ hende to hen a dema Emen ré berénge môñ kamni iyôñ men. A hen ba, kema wo ibari ba haléri hen ya ba? ⁸ Emen hal kamni kêm na hen iyôñ hende to hen. A hen aña ôbi ré halénge ré na, ken yi môñ lamnapê iyôñ d'iba, kena kamni ré. ⁹ Na erem sa balérna kañ impê ka sa terare a nà ka haléna menba, nana kemnañ tiniji hen ba, Ibarna wo derômarañ a dema nana dôbê sarna biri ré ba? A hena nana biri kwôlê na, naa merê tu geñ nañ kununa. ¹⁰ Balérna kañ impê ka sa terare a nà ná, bay haléna na kirijna nana bañ kamré hena bay ré bô mega wo ré dô, niñba, Ibarna wo derômarañ na, haléna na wô deré wona añ bi nana yijñ nañ jengêrna môñ kwori iyôñ men. ¹¹ Kirijna bay haléna na, tumô ba nana bô mega wo añañ gusiñ iyôñ d'iba, yi deré nañ bô a niñba, wulê wo gusiñ hende to hen kô niñ na, kwôni wo na gelijñ gusiñ hende to hen na, bôri a jali men, jé lêri a yé kwon derôre a men.

Ayé tôô nañ yégê maa

11:35 11: 35 1 Kilmé 17: 17-24, 2 Kilmé 4: 18-37 **11:36** 11: 36 1 Kilmé 22: 26-27, 2 Kronik 18: 25-26, Jérési 20: 2, 37: 15, 38: 6 **11:37** 11: 37 2 Kronik 24: 21 **12:6** 12: 6 Gwosoy kwôlê 3: 11-12

¹² Yênen, iyôn ba, ken bu bônge iyêre ken ôriñ tumô dîba, ken dî bônge mène ré. ¹³ Bi jé lêrenge yi kwon derôre an bi kené iya ré, nijba, bi kené yin ka néerji ya hen dî.

¹⁴ Masênge bi bô jalê ré yi perênge a nan bîné kêm men, ken mase bi ken yi bîné ka yi nan jengêrji tumô Emen a. A hena kwôni wo ré yi nan jengêri ré na, ôbi a gelé tu Kelma ré kwôy. ¹⁵ Dénge tu melênê sa yernge a bi kwôni déñ bô derê wo Emen né men, ken dî tu melênê sa yernge a bi kwôni yi môñ gurô wo dan iyôn né, wôsa kwôni bi wo iyônggi hen na, a mênê megêri. ¹⁶ Dénge tu melênê sa yernge bi kwôni yi ôbi yin yinare toñ têriñ ré men, bi yi ôbi kanê anga Emen mega wo Esawu na kanin an na ayin suriyare tori bîñ ôbi cêgeri an enjin angan emê hen iyôn né. ¹⁷ Cêgê, kirina ôbi gey uné terê kibi wo ibari menba, bay jôri. Ôbi uwôlji nan cémé a tiri a, nijba, kwôni nêm lê ani ré nij.

¹⁸ Henênge mega wo kirin ka kené dëbîñ ya tumô Emen a hen na, ré yi mega sa keram wo kam *Israyêl na dîbîñ ya tumô hen iyôn né. Keram bi wo hen na, na anga já hebé nan kôm men, tare na enge ya men, kirin na yi dilemne dîba, kirin ka perangi na nan men, kal na ge nan néeri men, ¹⁹ burunju na ôm men, tôô kwôni kôba, na ôm a men. An tôô kwôni bi wo bay toy hen na, harê liji an bay uwôljin Emen bi ôbi nan yiri ré kôlji kwôlê ré nij. ²⁰ Wôsa kwôlo ôbi kôlji hen na, na kwôlo dë sarji. Ôbi kôlji iyôn ba: «Bi kwôni hebe keram wo yi hen né. Hena ré na lari a hebéri kôba, ken gôbri duu nan keram.» ²¹ Are bay ka kêm ka bay gel hen na, liji harê damañ. An *Moyis kôba, kôl iyôn ba: «Harê lèn

damañ men, en wuré a men.»

²² Nijba, kwonge kenbay ba, na hen iyôn né, wôsa ken uso da nan keram wo Sijnô men, nan sa iyé Emen won ôbi merê tu gen hen a men. Iyére hende to hen na, na Jérusalêm to derômaran a nan kwônê manê kare ka gôljin dênse hen. ²³ Ken era da nan kwônê bîné ka li yi derê hen men, bîné bay ka hen na, yi mega yê kalmare ka Emen iyôn ka hiniji dîñ bô magtubu a derômaran a men, ken era da ligi Emen won ôbi jerê kwôlê sa bîné a kêm hen men, ken era da ligi tini bîné ka ca kan derôre cerêd yôd hen a men. ²⁴ Men, ken era ligi Jésus a wo dëbe derô gawré nan Emen wô bîpare to kôrbi hen men, ken era da nan kwôbriri wo bîñ tôñ wo gel na anga dôri dë ka kwôbri Abêl hen*.

²⁵ Iyôn ba, ken dî tu melênê sa yernge a dîba, ken kan toyé kibi kwo iyêlênge kwôlê hen né. Tumô ba, bîné na kan toyé kibi kwôni wo na yêge marji sa terare a na hen. Na hen iyôn ana bay na ré gelin gusin hen. Nabay ka nana toy tôô Jésus wo hena derômaran a hen ana nana kanin na, nabay kôba naa gelin gusin men. ²⁶ Ôbi wo tumô na iyêl an terare na yebagin hen na, haw hen ay tôri kôl iyôn ba: «Têê pôn a sôn na lê sa terare a yebagin. Na sa terare punu a yebagin mera ré, nijba, derômaran kôba, a yebagin a men.» ²⁷ Kwôlo ôbi kôl ré têê pôn a sôn hen na, geléna na wo are kêm ka ôbi na dî hen na, ré wuré an ré nanêji a men. An bi anga nêm wuré ré hen a ré merê.

²⁸ Iyôn ba, na linje Emen dosé wôsa ôbi béna emê iyére to wuré ré hen, men, naa gel yi derê wona bi wo hen heraminiri nan geré wo dé tiri hen men, na ayênge kibri men,

12:16 12: 16 Dé tô are 25: 33-34 **12:17** 12: 17 Dé tô are 27: 30-40 **12:19** 12: 19 Sé nô 20: 18-21, Détéronôm 4: 11-12, 5: 22-27 **12:20** 12: 20 Sé nô 19: 12,13, Détéronôm 5: 23-25 **12:21** 12: 21 Détéronôm 9: 19 * **12:24** 12: 24 Kwôbri Abêl ba, gel na bare nijba, kwôbri Jésus ba, gel na gelé. **12:26** 12: 26 Ajé 2: 6

na bingeri kwôlê a men. ²⁹ Wôsa Emen wona na, yi môñ tare toñ hendi mênê kirij iyôn.

13

Hal wo dôrij Emen

¹ Kenbay ðiné ka Emen na, dô wo ken perij yernge hen iyôn tumô tumô.

² Berénge kergê yernge a ðiba, ken gôrbij né wôsa ka pônî ka na li hen iyôn na, bay na fu *manê ka derômaran a yirji a hen nijba, bay na hôn né. ³ Erménge sa ðiné ka yi dan gay a môñ ré na kenbay a yé ré dan gay a iyôn men, ken erem sa ka gelij gusij a môñ ré na kenbay a ré gelij gusij iyôn men.

⁴ Kwôlo gengij sa engé yi na, benge kwôlê sara. Bi gawré tô kwôrnare yijji yjnare toñ iyôn a tôñ hen né, wôsa Emen a sa jerê kwôlê sa bay lêre têrij hende to iyôngi hen men, ôbi a sa jerê kwôlê sa bay wogé yébé megêrji hen a men.

⁵ Bi gursu gelénge gusij né men, anga dê ka ken ôrij hen na, bi nêmen hen iyôn wôsa Emen kôl iyôn ba: «Na derê kôben dénge an ré kwôy.»

⁶ Na ôbi á, tôrna ré nêrena menba, naa kelê iyôn ba:

«Kelma a lê nan en iyôn ba, na harij na mi sôn ba?»

Men, na mi gawra ré lèn ba?»

⁷ Erménge sa bay derê tumôrnge ka tumô ka na ulénge béré kwôlo Emen hen men, erménge sa jé lêreji a men, sa temare to bay uwôn a men. Iyôn ba, ken bi bôrnge sa Emen a mega wo bay kôba, na bij bôrji sa Emen a hen iyôn men.

⁸ Na Jésus Krist bi wo hen a na ôbi gôlij nan na henan men, kemnên men, kiya a men ðiba, ôbi bilij né.

⁹ Dénge tu melênê sa yernge a wô wo ðiné ka pônî maa laménge nan gelé an gaji ka gay gay ka bij nan kana ré hen. Toyénge kwôlo bay kôl

hen né wôsa na bô derê wo Emen a bij gawra néé ðiba, na lê tôô to gengij sa an gan emê hen ré. Dô wo ken hôn hen iyôn hende to hen. Bijé ka li tôô to gengij sa an gan emê hen na, tôô hende to hen li nan ci ré kwôy.

¹⁰ Bay bê kwôbe ka Jubnê kan bay lê sarga bô iyére toñ bargay hen na, bay nêmen emê an gan sarga ka yi kini bê kwôbe wona hen né. ¹¹ *Dami wo damné kan bay bê kwôbe wo Jubnê li sarga bij Emen bi ôbi ré ðij bôri jal sa têrij lê gawré a. Ôbi ô kirij ka Emen ðebij ya hen nan kwôbri lari ka bay duu hen kôbriji a. Nijba, tanayriji ba, bay ôrij wolé nan iyére ô uwoyé an. ¹² Na hen iyôn a Jésus kôba, bay ré ôrij nan ði wolé nan iyére wô deréri men hen. An kwôbriri bij tôñ wô dôrij têrij to ðiné. ¹³ Iyôn ba, na sénge erénge ligiri a wolé yan an bi ðiné tôrnêna nan ði. ¹⁴ Wôsa sa iyére tona toñ tiri nan sa terare a tôñ na, nijba, nana bi bôrna na sa iyére to derômaran to naa sa erê merê nan kununa yôd hen. ¹⁵ Iyôn ba, na heraménge Emen yôôd sa kibi an ga Jésus na li hen. Heramê wo nana herameri hen na, yi mega sarga wo nana li biri iyôn. Na hen iyôn an kwôlo si kebrena ba, bi heramêri kwôy kwôy wôsa nana kôl ôbi ré na Kelma. ¹⁶ Ljnge nan yernge men, ari unérnge kôba, ken bij megêrnge dê men. Gôrbjnge kwôlê bi wo hen né pa pa, wôsa na ari lê bay ka hen iyôngi hen a na sarga wo dé tu Emen.

¹⁷ Bjnge bay derê tumôrnge kwôlê men, ken dôbe sarngé biji a men. Wôsa bay a na bay berê sarngé men, tôre to cêgê ba, na bay a kôlij Emen wô berê wo bay na bôrij sarngé hen a men. A hena kené biji kwôlê na, bay a lê jé woji bi wo hen nan yi derê ðiba, bay a ðaré ré. Wôsa hena bay ré ðare ba a lê nan ken né.

12:29 12: 29 Détéronôm 4: 24 **13:2** 13: 2 Dé tô are 18: 1-8, 19: 1-3 **13:5** 13: 5 Détéronôm 31: 6,8, Dé tô are 28: 15, Josuwé 1: 5, 1 Kronik 28: 20 **13:6** 13: 6 Kurôn kibé 118: 6 **13:11** 13: 11 Lébitik 16: 27, Kwônê ðiné 12: 14-15

¹⁸ Uwôlênge Emen wô sarni kwôy kwôy wôsa nini hôn wo ani kani ka habij ré naɲ ermé woni a nijba, niné gey lê na aɲga dôri kwôy kwôy dî. ¹⁹ Men, en uwôlênge bi kené uwôl Emen ta ta bi ôbi ré ben geré bi ené hôrij upéngge lew.

Kwôlê woɲ dirij kibi kwôlê

²⁰ Emen woɲ ôbi bô jalê na bij Kelma wona Jêsu ji si kamɲê. Kelma wona Jêsu na ôbi gemé gangê wo dami sa kibi sarga wo kwôbriri wo dî tô bijare to naɲ kunu hen. ²¹ Bi Emen béngge néérngge ken lij bô geyé wori men, bi béna na li aɲga dé tiri a men naɲ néé wo Jêsu Krist béna hen. Bi ayé kibi yi wô sari naɲ elê elê. *Amên, bi yi gelij hen iyôɲ.

Dosé to ôbi liji

²² Yênen, en li magtubu hende to hen béngge dôbij ibiyare bôrngge a. Aɲ en uwôlênge bi kené uwôl tô bôrngge aɲ kené toyij kwôlê bi wo hen. Wôsa na kwôlo lôg seɲge dîba, na kwôlê wôni wo gaɲ né. ²³ En kelênge bi kené hôn mega wo yêna Timoté wo bay na biri uwôli dangay a hen na, bay ré uwôli ta nij. Aɲ hena ôbi ré era upen cêd ba, wulê wo na erê geléngge ba, nijna erê naɲ dî pôn.

²⁴ Lijge bay derê tumôrngge naɲ bijé ka Emen kê m dosé. Yênerna ka Itali kôba, lêngge dosé men.

²⁵ Bi bô derê wo Emen baa naɲ ken kê m.

Magtubu to Jak li Kwôlo kôl kwôli magtubu to Jak li hen

Magtubu to Jak li hen na, ôbi gelij bijné ka Emen ka ô débé aṅ usuriṅ sa terare a nà kêm hen aṅga bay ré li (Sapitre 1: 1). Bô magtubu hende to Jak li hen na, ôbi pô are gay gay gelij bay ayê bôô hal woji wo habij perêrji a men, perê bijné ka hôn Emen né hen a men. Bijné ka pôn kôl iyôn ba Jak na ré na yêni Jésus. Kwôlo Jak kôl bô magtubu tori a hen na, ôbi kôl kwo hen uwôl tôn, ôbi kôl kwo hen uwôl tôn mera dîba, ôbi gel mawri mawri ré.

Sapitre 1: 2-8 na, Jak kôl na kwôli tu melênê tumô. Tu melênê bi wo hen na, hena na ligi Emen a aṅ kwôni wo gey upé ba, bi ré engeriri naṅ ayê bôô woṅ tiri.

Sapitre 1: 9-27 na, ôbi kôl na kwôli nimiré naṅ ari upé men, kwôli aṅgaṅ bô emê naṅ aṅgaṅ sélé kirij men, kwôli lê kwôlo Emen woṅ tiri wo gel yiri bô hal gawra hen.

Sapitre 2: 1-13 na, ôbi kôl naṅ néri kwôli derê tu wo yi perê bay ayê bôô a hen.

Sapitre 2: 14-26 na, ôbi kôl na kwôli mawi kwôlo bô magtubu to ôbi li hen. Mawi kwôlé bi wo hen na, na iyeṅ a ayê bôô naṅ aṅgaṅ lê réé bijn pôn ba?

Sapitre 3: 1-12 na, ôbi pô aṅgaṅ gelé ka gay gay kôlij kwôli aṅga habij ka kôli gawra li hen.

Sapitre 3: 13-18 na, ôbi hô kôl na kwôli tu melênê woṅ tiri hen.

Sapitre 4: 1 kwôy sapitre 5:6 na, Jak nay bijné ka li aṅ naṅare yi perê migêrji a men, ka li aṅga habij ka sa terare a nà men, ka bô yirji môṅ bay jerê kwôlé sa migêrji a iyôn men, ôbi kurij upé bay upé ka bijn bijné liji jé hen jé damaṅ nijba, têbiji dô ré hen.

Sapitre 5: 7-20 wô derij kibi kwôlé wori na, Jak kôl kwôli ulê bôô men, kwôli lêṅnê tô uwôlé Emen a men, kwôli halê yi wo Tunu gel geréri hen a men.

Magtubu hende to Jak li bijn bay ayê bôô hen na, na kwôlo sél. Na bê bôô sa Kwôlo Dôri wo Jésus a mera ré, nijba, bi ayê bôô gel yiri bô hal wona a, wôsa ayê bôô wo ariri lij sara ré ná, na ayê bôô wo ma.

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi *Jak mana wo Emen naṅ kwo Kelma wona Jésus Krist a lê magtubu hende to hen. En lêṅge kenbay bay ayê bôô ka perê tô môṅ wo *Israyêl ka môj kibi wôô ka usuriṅ sa terare a nà kêm hen dosé.

Bijné ka bi bôrji sa Emen a hen na, na bay a ôbi ré gelji tu melênê

² Yênen, lêṅge yi derê damaṅ sa aṅgaṅ gusij ka gay gay ka lêṅge hen. ³ Hena kené bi bôrṅge sa Emen kwôy kwôy aṅ ken bu bôrṅge iyêre sa gusij to lêṅge hen na, na ôbi a, ulê bôô woṅge ré erê tumô tumô hen. ⁴ Berêṅge iyêre hen iyôn kwôy ken derij kibri aṅ ken yij bijné ka jé lêreji dô dô jêd men, bi ani kani ka dôri ré naṅêṅge ré a men.

⁵ Hena kwôni perêṅge a hen a tu melênê ré naṅni na, bi ôbi uwôlij Emen aṅ ôbi a biri, wôsa ôbi na Emen woṅ ôbi bijn bijné are naṅ bôô pôn men, nayji wô sarji ré a men.

⁶ Hena kwôni ré uwôlij Emen ani na, bi ôbi hôn mega wo Emen né biri are bay ka hen. Hena ôbi ré gaanê na, ôbi yi môṅ mêw wo dami wo kal liri aṅ hebirij si na si na iyôn.

⁷ Kwôni bi wo iyôṅgi hen na, bi erem wô upé ani kôbi Kelma a ré. ⁸ Wôsa na kwôni wo ermé wori wôô wôô men, li ani naṅ bôô pôn né a men.

Kwôlo gengij sa ari upé

⁹ Bi ôbi ayê bôô wo na ôbi nimiré hen hari kôba, bi li yi derê wôsa Emen biri aṅgaṅ cibré derômaraṅ a.

¹⁰ Men, bi ôbi ayê bôô woṅ ôbi upé

hen kôba, bi li yi derê wôsa Emen herañ nañ dî tòn. Wôsa ôbi upé na, a nañê môn béé gurô wo hay lew hen iyôn. ¹¹ Wôsa tare si berare kañ kañ añ hay béé gurô, ôbi heriñ men, manayri kôba, mênij a men. Ôbi upé kôba, a nañê perê ari upéri bay ka hen men, a ma tô geré gere wogij upé bi wo hen a men.

Kwôlo gengij sa gusij nañ anğan sélé

¹² Kwôni wo ßu bôri iyêre sa gusij to ôbi geliñ a hen na, yiri a sa dôri wôsa kirijna ôbi gel beré bô wori iyêre hen iyôn nij na, Emen a sa têbri sa kôbri. Sa kôbi bi wo hen na, na gelé wo nañ kwini wo ôbi na genge ðiré bij ka geyri hen. ¹³ Hena ani ré lam kwôni ba, bi ôbi kôl iyôn ba: «Na Emen a sélen hen» ré, wôsa kwôni a nême lamê Emen bi ré li anğa habij né men, Emen bi kôba, a lamê kwôni ré a men. ¹⁴ Nijba, hena nana lamij ba, na doy anğa habij ka yi bôrna hen a wuréna ôrij a nana herij bô boyre a hen. ¹⁵ Wôsa doy anğa habij bay ka yi bô gawra hen yê têrij menba, kirijna têrij hende to hen lij dé dé nij na, yê temare men. ¹⁶ Yênen kanê, sa kwôlo hen a na, bi kwôni lamêngge sara ré.

¹⁷ Na anğa dôri kêm ka hena ligi Emen a, are bay ka hen na, hena na ligi Ibarna Emen woñ ôbi dé tare men, geserê men, têbêngne a men hen. Wôsa Emen na perange kirij na hen iyôn kwôy ðiba, ôbi a bilij môn tare iyôn añ déngge bô dilemne a ré. ¹⁸ Na sa kibi kwôlê bi wo na tu kwôlê hen a ôbi ré gôlij nañ na nañ bô geyé wori añ bi nana yi bay tumô ari déri kêm hen.

Toyé kwôlê men, lê ariri men

¹⁹ Yênen kanê, ermêngge sa kwôlo na kelê hen: bi i i kôba, dôbe maari lew toyij kwôlo megari kôl hen men, bi kôbe kwôlê dema ré kôl men, bi bôri tari lew lew ré a men. ²⁰ Wôsa hena bô kwôni ré tari na, ôbi a lê na anğan derôre ré tu Emen. ²¹ Men, ken dî tô lê anğa a lê añ ka

*kagemij nañ habrê wo yi bôrngge a hen añ, añ ken dôbe marngge toyij kwôli wo yi môn kay cé iyôn bôrngge a hen, wôsa na ôbi a gôlij nañ ken.

²² Berêngge dô réba ma ka kelê yañ ba, ré na toyéri mera, nijba, na lê ariri a men dem. Añ hena kené li hen iyôn ré na, ken ge na kay tô geré wo Emen a. ²³ Hena kwôni ré toy kwôlo Emen bi wo hen mera añ li ariri ré na, yi mega kwôni wo gel tini bô anğan gelé tunu a iyôn. ²⁴ Kirijna ôbi gel tini hende to hen iyôn añ kurij ô ta nij na, ôbi hôn na ba, ðiré geliñ na iyeñ ba, ba ôbi hôn né nij. ²⁵ Nijba, hena kwôni ré cubu tiri tô tô to Emen to dô cerêd toñ hendi derêri bô lemnare to têrij hen añ lêngê tô a añ li ariri ðiba, toy na toyé mera ré na, Emen a terê kibri sa jé lêeri a.

²⁶ Hena kwôni ré kôl ðiré na kwo Emen aña ré gem kibri ré añ kôl kwôlo habij kwôy kwôy na, na ôbi benare men, lê kwôlo Emen wori bi wo hen kôba, na ani ré a men. ²⁷ Anğa Ibarna Emen bô mega ka dôri men, lê kwôli woñ tiri a men a nà: lê nañ kam tijanê nañ yébé ka kwôrnêrji ma bô nimiré toji a men, jerê yi sa lê anğa habij ka bijé li sa terare a nà a men.

2

Derêngge tu kwôni ré wôsa tumô Emen a na, bijé kêm némij

¹ Yênen, kenbay ka ken bi bôrngge sa Kelma wona Jésus Krist wo bay ay kibri hen na, derêngge tu kirij né. ² Kirij ka pôni a ba, gawrê wô a era kini ðanare tonge a menba, kwo pôni na ôbi upé tôbe bargay ka dôri men, dôbe gamañ kañ lôr kôbri a a men, menba, kwo ðangi na ôbi nimiré tôba gernga bargay erañ men. ³ Menba, kwo pôni ba, ken lij kwo tôbe bargay ka dôri hen dosé nañ bê kwôlê añ ken kôli iyôn ba: «Era, ju sa mô sa kalañ a nà», menba, ken kôlij kwoñ ôbi nimiré hen iyôn ba: «Jôbi ba, ju ðebe jan», réba «Ju mô kwan a terare a nà.» ⁴ A

hena kené li hen iyôn ba, ken dô na tu kirij men, ken jô na kwôlê a men naj ermé wo habij hen ré ba?

⁵ Yênen kanê, toyênge kwôlo na kelê hen: Emen cobe na bay nimiré ka sa terare a nà bi ré yi bay uné sa anga gengij sa bê bô sa Emen aj ré sa ô môrij naj dî bô emé iyére to ôbi na genge diré bij ka geyri hen. ⁶ Nijba, kenbay ken tiiré bay nimiré. Aj na bay uné a na bay gelij turjge gusij men, bay a na bay ôrij naj ken tumô bay jerê kwôlê a hen a men dî ré ba? ⁷ Men, na bay a na bay mênê hini Jêsu wo dôri wo ôm sarjge a hen a men ré ba?

⁸ Hena kené bi kwôlê sa tô to hena ligi Emen a to bay li bô magtubu tori a to kôl iyôn ba: «Gey megam mega wo ju geyij yem hen iyôn» na, ken li dô. ⁹ Nijba, hena kené dô tu kirij na, ken li na têrij hen men, kwôlê bu sarjge men, wôsa ken dage sa tô hende to hen. ¹⁰ Hena kwôni ré bi kwôlê sa tô to hena ligi Emen a hen kê m apa ré dage sa to pôn nêj hari ba, dô. Wôsa tunu to habij kôba, hên na hen iyôn a men, apa ré harijni kê m hen. ¹¹ Wôsa Emen kôl kwôni ré yij naj tam megari ré men, na ôbi bi a hô kelê kwôni ré duu megari ré hen a men. A hena jeré yij naj kwôni wo na kurôm ré réba tamnem ré apa jeré duu megam na, ju mênê na tô to Emen hende to hen. ¹² Henênge wo kwôlo kê m wo kené kôl hen men, are kê m ka kené li hen a men na, Emen né sa jerê kwôlê sarjge a naj tô to bênge ken mô sarjge senge hen. ¹³ Hena kwôni ré na ôbi berê tu na to megêri ré na, kirija Emen a sa jerê kwôlê sari a hen ba, ôbi a sa berê tu na tori ré men, nijba, kwôj ôbi berê tu na to megêri na, ôbi a harij jerê kwôlê ré kwôy.

Ayé bô wo lê ariri naj sara ba, yi mega ré na déj iyôn

¹⁴ Yênen, hena kwôni ré kôl diré bi bôri sa Emen a apa ré li ariri ré ba ayê bô wori bi wo hen na déj

iyôn. Ayê bô bi wo iyôn gi hen na, a gôlij naj dî ba? ¹⁵ Dô ré ba, yênem réba yêrem ré ôrij doj bargay ley, doj anjan emé ka naj wulê wulê ley, ¹⁶ apa kwôni perênge a hen ré kôli iyôn ba: «Ô naj bô jalê aj bi Emen bênge bargay naj anjan emé ka naj wulê wulê» aj hena jeré biri are bay ka najni hen né ba, a lê naj dî na iyên ba? ¹⁷ Ayê bô kôba, na hen iyôn hende to hen men. Wôsa hena kwôni ré bi bôri sa Emen a apa ré li ariri ré ba, ayê bô wori bi wo hen yi mega ré ma iyôn.

¹⁸ Dô ré ba kwôni a kelê iyôn ba: «Jôbi ba, ju bi na bôm sa Emen a mera, a nôbi ba, en li ariri men.» Menba, na kôli iyôn ba: «Ju gelen ayê bô wom wo ju li ariri ré hen men, nôbi kôba, na gelem ayê bô wupê wo en li ariri hen men.» ¹⁹ Hena jeré hên wo Emen ré na pôn nêj hari ba, dô. Wôsa tunu to habij kôba, hên na hen iyôn a men, apa ré harijni kê m hen. ²⁰ Kubra, ju gey wo ené gelem mega wo ayê bô wo ariri ré lij né ba, ré na déj iyôn né ba? ²¹ Erména sa môyrena *Abraham a, na jê lêri wo dôri apa ôbi na ré yij gawra woj derôre tu Emen a wô ayê wo ôbi na ay kemari Isak diré lij sarga bij Emen hen. ²² Ju hên, bê bô wori sa Emen men, lê ariri a men na, na anga pôn. Na sa kibi jê lêri apa ayê bô wori ré dôrij dô jêd hen. ²³ Ôbi a, anga ré lij hen ré bij naj kwôlê wo na lij bô magtubu a kôl iyôn ba: «Abraham ay bôri bij Emen apa Emen né bôri mega kwôni woj derôre sa kibi ayê bô wori.» Men Emen uwôgeri melajni a men hen. ²⁴ Ôbi a kené hênê wo lê jê sa ayê bô a a Emen né bôrij gawra mega ôbi lê anga derôre dîba, na sa kibi ayê bô pini mera ré.

²⁵ Mega wo Rahab hende wônijare toj têrij hen kôba, na sa kibi jê lêre wo dôri apa hende ré yij iyore toj derôre tu Emen hen wôsa

hende bu bay jé ka *Israyêl yere a aɲ uwôbeji kwôy wo hende biji siɲ gerij hen. ²⁶ Mega wo bul naɲ bô kurôngi yi a ba, ôbi ma hen na, ayê bô wo ariri lij né kôba, ma na hen iyôɲ men.

3

Nabay gawré na geménaŋge kebrena

¹ Yênen, bi doy yé bay gelinare biɲé are bi li biɲé kwône perêrɲge a hen né. Wôsa ken hôn, kwôlé wo bay a jeré sa biɲé bay ka hen a na, a iyêré damaɲ gôlij tô biɲé ka ba hen. ² Wôsa nabay kê m na, nana li habij naɲ geré wo gay gay. Hena kwôni wo ré iyêl kwôlé aɲa kwo habij ré naɲ bô a ba, ôbi na gawra wo dô dô jêd men, nê m jiré yiri sa habrê bij a men. ³ Mega wo nana dôbij henda arjim kibri a bi ré bêna kwôlé hen na, nana pôy na yiri kê m a men. ⁴ Erméɲge sa bato to damné hen. Bay damné haji nijba, kema aɲga pôni dê iyôɲ yi bô a ya wô kwôɲnêji ôrij. A hena kal ré ge naɲ néeri gelij iyeɲ kôba, bato ô na si kirij ka ôbi ayê gôone gey eré si ya hen dî. ⁵ Ôbi a, kôli gawra kôba, na aɲga dê iyôɲ bô kayri a, menba, iyêl kwôlé wo dê sari.

Men, ken erem sa tare to dê iyôɲ to kurij kirij a menba, eɲge dô bô gwôlé dêd dêd hen iyôɲ. ⁶ Kôli gawra kôba, yi na mega tare hende to hen iyôɲ men. Ôbi a na dampê habrê wo yi yi gawra men, mêêni a men. Men, ôbi yi dê iyôɲ perê kam yerna wo kwôni a aɲ na ôbi bi wo hen a lê yi gawra *kagem hen men, ôbi yi mega tare to hena yi Sidan a aɲ mêne kewi yi gawra iyôɲ. ⁷ Wôsa gawra na, gôlij sa are kê m men, ôbi gôlij sa tanare to noni gay gay men, sa ciré ka gay gay hen men, sa kam tanare naɲ si kalaw ka gay gay hen men, gôlij sa kuyê naɲ tanare toɲ bô kam a hen a men. ⁸ Nijba, kôlem na, gawra nê m gôlij sari ré, wôsa ôbi na aɲga habij ka

kwôni nê m gôlij sarji ré ka wurarji a derem hen. ⁹ Na kôlena bi wo hen, a nana heramij Kelma wona wo na Ibarna hen men, na ôbi bi wo pôn hen a nana tô mij gawré ka Emen dîji gilij né dî hen a men. ¹⁰ Wôsa na kibi bi wo pôn hen, a heramê Emen men, na ôbi wo pôn hen a kôlij biɲé kwôlo habij a men hen. Nijba, yênen, bi kwôni li hen iyôɲ ré. ¹¹ Sa pôn tu kam pôn ge ka lêri men, ka habij men ba? ¹² Yênen, sa pôn tôgôre yêré môlôɲne men, tijador yêré tôgôre men ba? Mega wo tu kam kaɲ dôre a geré kam ka lêri ré men hen iyôɲ.

Tu melênê wo hena ligi Emen a men, kwo hena ligi gawré men

¹³ Perêrɲge a hen ba, i a na ôbi tu melênê men, ôbi henê are men ba? Hena kwôni bi wo iyôɲgi hen ré ya ba, bi li aɲga dôri men, bi kalêri jal a men, dema ré gelé wo ôbi ré na ôbi tu melênê tô. ¹⁴ Hena kené li terbêre naɲ migêrɲge men, ken woge derê wo gengij sarɲge kenbay mera a men ba, ken dî na deɲgôrɲge déj iyôɲ men, ken kôl na kwôlé woɲ benare a men. ¹⁵ Tu melênê bi wo iyôɲgi hen na, na kwo hena na derômaraj a ré, nijba, na kwo sa terare a nà men, na kwo gawré men, kwo Sidan a bé hen a men. ¹⁶ Wôsa kirij ka yôɲ yôɲ ka biɲé li terbêre ya men, woge na derê woji mera a men na, na kirij ka kirij gusirij ya men, habrê a wiinê kirij bay ka hen a men. ¹⁷ Nijba, tu melênê wo hena ligi Emen a na, yi gay. Kwôni wo na ôbi tu melênê wo iyôɲgi bi wo hen nà: tumô ba, ôbi sêl men, bôri jal men, kalêri jal men, li sa iyêré ré men, bôri dô men, li aɲga dôri ka gay gay men, dô tu kwôni ré men, iyêl kwôlé kibri wô wô ré a men. ¹⁸ Biɲé kaɲ bay bô jalê ka bij migêrji bô jalê na, yi mega wo ré ci kay aɲga dôri bô bô jalê woji ôbi wo hen, aɲ sarji ba, na lê aɲgaɲ derôre tu Emen a.

4

Dénge tô anɔa sa terare a nà aɔ, aɔ ken ô tô Emen

¹ Gederijare to ken gedererij men, naɔare to ken nayrij a men hen ba, tôrji hena na yôɔ ba? Na doɔ anɔa habij ka yi bôɔnge a hen a lê aɔa kené gererij men, ken nayrij a men hen né ba? ² Ken li tu bôriyare sa are a, nijba, ken uwôɔ né, na ôbi á, kené kena derij megêɔnge hen. Men, ken li terbére sa are a, nijba, ken nêɔ upé ré, na ôbi á, kené nayrij men, kené geririj yerɔge a men hen. Anɔa ken ôrij doɔriji hen nà, ken uwôɔ né wôsa ken uwôlij Emen né. ³ A hena kené uwôlij Emen are kôba, ken uwôɔ né wôsa ken uwôli naɔ ermé wo habij hen wôsa ken uwôl na wô tu bôriyare to lêɔge hen mera. ⁴ Kenbay ka ken dèbe sa têɔnge a ré hen, ken hôn mega wo hena kwôni ré gey anɔa sa terare a nà ba, ré na ôbi bayi Emen iyôɔ né ba? Men, kwôni wo gey erê tô anɔa sa terare a nà na, a yé ôbi bayi Emen. ⁵ Ken erem mega wo kwôlo lij bô magtubu to Emen a kôl iyôɔ ba: «Emen li terbére sa Tunu to ôbi béna hen.» Hen ba, ken bô mega wo ré na kwôlo beray ba? ⁶ Menba, ôbi hô li derê damaɔ naɔ na a men. Wôsa lij bô magtubu a kôl iyôɔ ba: «Emen kaɔ bay uwôyrê yi, nijba, ôbi tô kibri sa bay dôbê sa hen dî.» ⁷ Iyôɔ ba, ken dôbe sarɔge bij Emen kwôlê. Debijge Sidan iyêre menba, ôbi a gerêɔge. ⁸ Eraɔge dâ ligi Emen a menba, ôbi kôba, a dôre dâ legerɔge a men. Kenbay bay têrij hô hebêɔge yi têrij ré nij. Men, kenbay kaɔ bay kelê kwôlê kebɔnge wô wô hen kôba, ken dî ermé woɔge yi kirij pôn yôd a men. ⁹ Bi turɔge li na wô kibi têrij lêɔnge men, sômêɔge men, barêɔge men, bi ayê woɔge belij sômê men, bi yi derê woɔge bilij tu na a men. ¹⁰ Dôbêɔge sarɔge bij

Emen a aɔ ôbi a bé ka yé ka damné tiri a.

Lijge jôm perêɔge a ré

¹¹ Yênen, sêɔge tôɔnge ken kôlij kwôlo habij né. Hena kwôni ré jô kwôlê sa yêni a réba liri jôm men na, ôbi kôl na kwôlo habij gengij sa tôo men, jô na kwôlê sara hen a men. A hena kwôni ré jô kwôlê sa tôo na, ôbi bure kwôlê ré. ¹² Iyôɔ ba, na Emen pôn nêɔ a na ôbi béere tôo men, ôbi a na ôbi jerê kwôlê a men. Men, ôbi pôn nêɔ a na ôbi gôlij naɔ kirij men, ôbi mênê kirij a men. Jôbi ba, ju na i aɔa jerê jô kwôlê sa megêm hen ba?

Yêɔge bay uwôyrê yi ré

¹³ Dôbêɔge marɔge dô ken toyij kwôlo na kelê hen. Kenbay ka ken kôl iyôɔ ba: «Kemnêɔ réba kiya nijna erê sa iyêre to hen a, nijna erê merê ya lê elê pôn wô lê jenga wogij gursu.» ¹⁴ Ken hôn anɔa kiya a sa hen né aɔ ken yi môɔ kirij ka geri ka ge aɔ sem iyôɔ menba, naɔ mera hen iyôɔ. ¹⁵ Dôd wori ba, ré kené kelê iyôɔ ba: «Hena Emen né gey bi niné mô baa sa terare a nà baa ya tô na, nijna lê anɔa na, anɔa hen.» ¹⁶ Wo kené kôl hen iyôɔ ba, ken kaɔ, aɔ ken uwôyrê yerɔge men, ken dî dengôɔnge a men hen iyôɔ na, na anɔa dô ré. ¹⁷ Iyôɔ ba, hena kwôni ré hôn anɔa dôri ka ôbi ré lê aɔa ré li ré na, ôbi li têrij.

5

Kwôlo gengij sa bay upé

¹ Kenbay bay upé, dôbêɔge marɔge dô ken toyij kwôlo na kelê hen. Karêɔge kula men, sômêɔge a men wô bô emê wo gay gay wo a sa sarɔge a hen. ² Wôsa ari upé kaɔge uyê men, téere ôɔ bargay kaɔge kebré men, ³ lôr naɔ gursu tonɔge bu kaar aɔ na kaar bi wo hen a ulêɔge kwôlê sarɔge a men, a mênê yerɔge mega wo tare a ré uwoyé iyôɔ men. Wulê wo haw hen na, sa terare baa

ɔfa wo a kerê nij menba, ken dayrê ari upé a a ka lij iyen ba? ⁴ Bijné ka walênge kaw kanje hen kôba, ken têbeji sa kôbriji ré aɲ bay ɓar damaɲ men, sômê woji ôm kwôy kuriɲ ma Kelma Emen woɲ ôbi néé hen, aɲ ôbi toy tôrji. ⁵ Sa terare a na ba ken mô bô derê men, ken li aɲga bôrɲge gey men, ken ôm dô uwoderiɲ mega lari ka bay abe wô deré iyôn men. ⁶ Kwôni woɲ ôbi lê are derôre hen kôba, na ken ɓiri naɲ kwôlê aɲ ken diiri, nijba, ôbi ɔebênge iyêre ré.

Ulênge bôrɲge sa gusiɲ to ken gelij a hen

⁷ Yênen, hen iyôn hari kôba, ken uwôl bôrɲge kwôy jéɲ kiriɲ ka Kelma wona Jêsu Krist a heraj. Erménge sa ôbi yagê a ken gel ôbi uwôl bôri gemiɲ aɲga dôri ka terare ré biri ayiɲ tôri masemne a kwôy kibi kelanê a. ⁸ Kenbay kôba, ken uwôl bôrɲge hen iyôn men. Berénge bôrɲge iyêre wôsa Wulê wo Kelma wona a heraj hen baa ɔa nij.

⁹ Yênen, bi ɓarê kwôlê yi perénge a ré, aɲ bi Emen kôba, ré jô kwôlê sarɲge a ré men. Wôsa kwo a jerê kwôlê sarna hen ɔebu kibi geré nij. ¹⁰ Yênen, erménge sa bay kibi Emen ka na kôl kwôlê naɲ hini Emen hen. Bay na gelij gusiɲ damaɲ, nijba, bay na uwôl bôrji men. Kenbay kôba, ken uwôl bôrɲge mega bay hen iyôn men. ¹¹ Aɲ nana kôl iyôn ba: «Yi derê yi wô sa bijné bay ka ɓu bôrji iyêre sa gusiɲ to bay gelji a hen.» Men ken toy kwôli ulê bôô wo Jôb men, kwôli aɲga Emen li naɲ ɔi cêgê a men. Wôsa Kelma bô tu ɲa to bijné men, ôbi tô kibri sarji a a men.

¹² Yênen, kwôlo na kelê hen na, na kwôlo dami. Desénge yerɲge naɲ derômaraj ré men, naɲ sa terare ré men, naɲ ani kani ka ɔaɲgi ré a men. Hena ré na tiri ba, na tiri men, hena ré na tiri ré ba, na tiri ré men.

Kelénge hen iyôn wô wo Emen maa jerê kwôlê sarɲge a.

¹³ Hena kwôni perênge a hen ré mô bô gusiɲ a ba, bi uwôl Emen. Hena kwôni perênge a ré mô bô yi derê ba, bi kebe kurôn heramiɲ Emen. ¹⁴ Hena kwôni perénge a ré ômiɲ ba, bi jé uwôga surjê ka églis bi bay sa uwôl Emen wô sari men, bi bay ɓu sari naɲ wen a men naɲ hini Kelma Jêsu. ¹⁵ Hena bay ré uwôl Emen aɲ bi bôrji sari a na, ôbi a berarêri men, a ɓeré kôbri ta a men. Hena ôbi na ré li têriɲ tôni kôba, Emen a ɔé bôri jalê sari a a men. ¹⁶ Iyôn ba, na i i kôba, dô tô têriɲ tori bijn megari men, bi i i kôba, uwôl Emen wô sa megari a men. Aɲ bi Emen berarénge. Wôsa kwôni wo na kwoɲ derôre tu Emen a na, uwôlê Emen wori nééri damaɲ. ¹⁷ Erménge sa *Eli a, ôbi na na gawra mega nabay na iyôn sa terare a na. Ôbi uwôl Emen naɲ bôri pôn bi emen ré uwônge ré, menba, ayiɲ tôri wulê bi wo hen kwôy elê subu naɲ kwari na, emen uwônge ré a men. ¹⁸ Menba, cêgê ôbi hô uwôl Emen hôriɲ menba, emen ay tô uwônge aɲ kalmê hô si hôriɲ sa terare a.

¹⁹ Yênen, hena kwôni perênge a hen ré ge kay tô geré woɲ tiri wo Emen a, aɲa megari ré heraj naɲ ɔi na, ²⁰ ken hôn mega wo megari bi wo hen ré derari na kibi temare a iyôn. Hena têriɲ tori hende to hen na ré damaɲ mega mi kôba, Emen a ɔé bôri jalê sari a.

Magtubu to tumô to Piyêr li Kwôlo kôl kwôli magtubu to tumô to Piyêr li hen

Magtubu to tumô to Piyêr li hen na, ôbi li bijn na bay ayê bôô ka iyére to bay yi bô emê wo Asi to kemnêñ ba na sa iyé Turki hen. Eglisnê bay ka yi sa iyére hende to bay bô emê wo Asi hen na, na Pol réba megêri bay jé a na dé tôrji. Na Rôm a a ôbi ré lijn magtubu hende to hen hen. Ôbi uwôge Rôm Babilôn (Sapitre 5: 13). Kwôlo Piyêr kôl bô magtubu tori hende to hen na, gel wo bijné ré kañ bay ayê bôô men, bay ré dji kwôli lê anğa habijn sarji a men, bay ré ca geléji gusijn a men. Na ôbi á, Piyêr ré gey hô dôbêji ibiyare bôrji a an gelji bi bay ré dji tirji na sa Jésus Krist a wo bay gelijn gusijn môñ wo ôbi na gelijn men hen iyôn.

Sapitre 1: 1-2 na, dosé to ôbi liji.

Sapitre 1: 3-12 na, kôl na kwôli uwôlê heramijniri. Piyêr hô kôlin bay ayê bôô iyeñ a Emen né gôlin nañ ci men, iyeñ a ôbi ré biji anğan dé bôô sara ka ré gôlin nañ ci sa kibi temay Jésus Krist men, jê wo ôbi ji si kampê hen a men.

Sapitre 1: 13 kwôy 2:10 na, Piyêr dôbe ibiyare bô bôô bay ayê bôô a an kôlji bay ré dji tu melênê sa yirji a men, hal woji ré yi kwo dé tu Emen hen sa kibi bijnare toji nañ *Krist.

Sapitre 2: 11 kwôy 4: 19 na, ôbi hal bay ayê bôô gengijn sa hal woji gengijn sa to tôô to bay emê sa iyére men, gengijn sa mana nañ ôbi iyéryri men, gengijn sa bê kwôlê wo ré yi perê bijné tô kwôrñêre a men, gengijn sa hal woji bô églis a men, nañ bijné ka nô a men. Piyêr kôl bay ayê bôô ré ay hal wo Krist men, jé

lêreji men, ermé woji gengijn sa anğan gusijn a a men na, ré gel wo bay ré bi bôrji sa kwôlê wori a.

Sapitre 5: 1-11 na, Piyêr kôlin surñê ka bô églis a men, manê nañ tô bay ayê bôô kêm ka baa hen bi bay ré debu iyére sa gusijn to bay gelijn hen an bay ré bi bôrji sa anğa Emen na genge wô sarji hen.

Sapitre 5: 12-14 na, Piyêr duu kibi magtubu tori hende to hen nañ dosé men.

Ôbi kôlin bay ayê bôô hena bay ré gelijn gusijn kôba, bay ré lêñê tô ayê bôô woji a an ré yé anğan gelé bijn bijné ka sa terare a na. Men, bi jé lêreji nañ hal woji kêm ré kôl kwôli anğa dô dê kirijn ka Emen li hen (Sapitre 2: 9). An bi bijné ka na bay ayê bôô ré hen, ré gelijn jé lêreji wo dôri an ré heramijn Emen wulê wo ôbi a bulon herañ (Sapitre 2: 12).

Dosé to ôbi liji

¹ Na nôbi Piyêr *ôbi jé wo Jésus Krist a lê magtubu hende to hen béñge kenbay bijné ka Emen terêñge bi kené yi kari ka ken ô débé an usurijn sa iyé Pônt a men, Galati a men, Kapadôs a men, Asi a nañ Bitini a hen a men hen. ² Ibarna Emen na terêñge mega wo ôbi na genge tumô hen iyôn. An ôbi déñge ken yi nañ jengêrñge sa kibi Tini an bi kené li tôô Jésus Krist men, bi ôbi ré pelêñge nañ kwôbriri a men. Bi bô derê wo Emen nañ bô jalê wori baa nañ ken damañ.

Ayênañge kibi Emen woñ ôbi gôlin nañ na hen

³ Na lijge Emen woñ Iba Kelma wona Jésus Krist dosé. Wôsa sa kibi bô derê wori wo li an yi mega nana yêñ dan iyôn sa kibi jê sé wo Jésus Krist kampê perê bijné ka may a hen. Ôbi a, nana bi bôrna wo nana upé gelê nañ dji. ⁴ An nana hôn wo nana ôrij nañ anğan upé ka Emen gem béna ka yi derômarañ a hen men.

Are bay ka hen na, na anɗa a mênɗi ré men, a beré kar ré men, a dôriɗi bôrê ré a men. ⁵ Na sa kibi ayê bô wongɗe aɗa Emen né gemɗɗe naɗ nées wori aɗ bi kené uwôɗɗi gelé wo ôbi a yêgê sari wulê wo sa terare a kerê hen.

⁶ Sa kibi ari uné kanɗe bay ka yi derômaran a bay ka hen na, hena haw hen anɗan sélé ka gay gay ré béɗɗe bô emê kôba, ken li yi derê hen. ⁷ Wôsa lôr wo na lari wo a mênɗi hen kôba, bay sééli bô tare a wô hôniɗi, derêri. Iyôɗ ba, ayê bô wongɗe dô daman dê lôr aɗ bay sééli bi ciré hôniɗi derêri. Ôbi dema kené uwôɗɗi ayê kibi men, heramê naɗ dampare Wulê wo Jésu Krist a bulon heran hen. ⁸ Ken gili naɗ turnɗe ré tô kôba, ken geyri. Men, bi wo ken gili ré hen kôba, ken bi bôɗɗe sari a men. Na ôbi á, kené li yi derê wo dami dê sa kirɗi hen. ⁹ Wôsa ken uwôɗɗi anɗa na ken bi bôɗɗe sara kené uné hen na, bay a na gelé.

¹⁰ Tumô ba, bay kibi Emen na kôbe tôri ciré henê na ba ré na iyeɗ a Emen ré gôliɗi naɗ biɗé ba? Na ôbi á, bay na ré uwôl béré tumô biɗi biɗé gengiɗi sa bô derê wo Emen na fu sa têri wô sarɗe hen. ¹¹ Tini Krist to yi bôɗɗi a hen na kôli tumô mega wo Krist, kwo Emen dôri hen ré geliɗi gusiɗi pa dem aɗa ôbi ré uné hini emê tô. Bay kibi Emen bay ka hen, kôbe ciré henê wulê wo are bay ka hen ré san men, bay ré liɗi na iyeɗ ba a men. ¹² Emen kôliɗi iyôɗ ba, béré kwôlo bay ré uwôl hen na, ré yi gengiɗi sarɗi ré niɗba, ré yi gengiɗi na sarɗe kenbay dî. Haw hen biɗé ka ulɗɗe béré Kwôlo Dôri hen na, bay kelɗɗe na kwôli are bay ka hen. Bay na kôl na naɗ nées wo Tunu top hendi bô bôrê to Emen na joɗ hen. *Manê ka derômaran a kôba, gey bi ciré henê are bay ka hen men.

Jé lê wo dé tu Emen

¹³ Sa kibi are bay ka Emen li béɗɗe hen na, janɗɗe yerɗe wô liɗi jé biɗi Emen men, ken mô tu geɗi men,

ken erem sa anɗa dɗanɗi a ré niɗi a men, niɗba, ken erem na sa ka dôri ka ka uné Wulê wo Jésu Krist a bulon heran hen dî. ¹⁴ Aɗ haw hen na, biɗɗe Ibareɗɗe Emen kwôlê yôôd wôsa tumô kirɗi na ken hôni Kwôlo Dôri ré tô hen na, lê anɗa habiɗi a na beré bôɗɗe, aɗ haw hen ken hô li ré niɗi. ¹⁵ Mega wo Emen wo uwôgɗɗe bi kené yi biɗé kari yi naɗ jengêri hen iyôɗ na, kenbay kôba, ken yi naɗ jegêɗɗe hen iyôɗ men naɗ jé lêɗɗe kêm. ¹⁶ Bay na li bô magtubu to Emen a kôl iyôɗ ba: «Yéɗɗe naɗ jengêɗɗe wôsa nôbi Emen en yi naɗ jengêren.»

¹⁷ Kirɗi na ken uwôl Emen ba, ken uwôgeri Ibarɗi. A iyôɗ ba, ken kemnaɗ tini aɗ bi jé lêɗɗe yi kwo dôri kwôy wo ken bay sa terare a na tô. Wôsa Emen jô kwôlê sa biɗé i i ba, naɗ jé lêriɗi jé lêriɗi dîba, ôbi dô tu kwôni ré. ¹⁸ Ken hôni mega wo Jésu Krist ré jô sarɗe tô hara woɗ dɗɗi iyôɗ wo môɗɗe na gelɗɗe hen. Ôbi na jô sarɗe na naɗ gursu ley, lôr ley ka a mênɗi hen né, ¹⁹ niɗba, ôbi na jô sarɗe naɗ kwôbri Krist wo gôliɗi sa are kêm hen. Ôbi yi mega kema kwormo wo bay duu liɗi sarga iyôɗ. Ôbi yi naɗ jengêri aɗ ani kani ka habiɗi naɗ yiri. ²⁰ Tumô kirɗi na tô terare na dɗi né tô kôba, Emen na dôri niɗi aɗ haw hen kôba, Emen yêgê sari wô derê wongɗe. ²¹ Na sa kibri aɗa kené biɗi bôɗɗe sa Emen wo biri ji si kampê aɗ ayiɗi kibri hen. Na ôbi á, kené ay bôɗɗe biɗi Emen men, ken bi bôɗɗe sari a men hen.

²² Mega wo ken yi naɗ jengêɗɗe sa kibi bê kwôlê wongɗe sa kwôlo Emen woɗ tiri hen na, li kwôy wo ken gey yêɗɗe. Iyôɗ ba, ken geyji daman hen iyôɗ yôôd naɗ bô pôn. ²³ Wôsa ken yêɗi dɗan naɗ nées wo kwôlo Emen wo biɗi biɗé gelé aɗ yi naɗ kwini men, a mênɗi ré kwôy a men hen. Emen woɗ ôbi merê naɗ kwini a na béɗɗe gelé bi wo hen dîba, na gawra wo a ma hen

né. ²⁴ Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Gawrê kêm yi môñ kalmê hen iyôn,
bayrareji yi môñ béé gurô iyôn, bay hay añ bééreji herijñ.

²⁵ Nijba, kwôlo Kelma Emen ba, a kerê ré kwôy.»

Kwôlo Emen bi wo nini kôl kwôli hen na, na Kwôlo Dôri wo bay na ulênge béréri hen.

2

¹ Mega wo Emen béñge gelê wo kôrbi hen iyôn na, ken dî jé lêrenge wo habijñ hen kêm wo nà hen baa: lê benare men, kelê kwôlê kebrenge wô wô men, tu bôriyare men, jôm a men. ² Bi doy kwôlo Emen lénge môñ kema wo dé ôrijñ doy kuba yori hen iyôn, añ ken iyêrijñ tô a kwôy wo Emen a sa gôlijñ nañ ken yôôd. ³ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kenbay nañ yerñge ken hôn derê wo Kelma Emen dô hen.»

Jésu Krist na keram woñ dé iyére wo dô dé tô keram wo baa hen

⁴ Iyôn ba, ken uso dâ ligi Kelma wo yi mega keram wo mô tu geñ wo gawrê kañ, nijba, tu Emen wo dôri hen na, ôbi na keram wo dô dé are kêm hen. ⁵ Kenbay kôba, kena keram wo mô tu geñ bi wo hen men, añ Tini Emen ay dîñ *iyéy Emen hen. Ôbi a dé ka yé bay bê kwôbe bô a añ bi kené lij jé biri nañ bô pôn men, ken li sarga wo Tunu gelénge kené li añ dôrijñ Emen sa kibi Jésu Krist. ⁶ Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Gelénge, en ay keram wo dô gañ añ dî sa iyé Sijnô a añ na dîñ tô iyére tijé sara men, en dôôri wôsa ôbi na kwo dôri, añ kwôni wo bi bôri sara ba, tayre a diri ré kwôy.»

⁷ Kenbay ka ken bi bôrñge sara hen na, ôbi dô dé are kêm. Nijba, bijné ka bi bôrji sara ré hen na, ôbi na ani

tirji a ré kwôy. Men, lij bô magtubu a kôl iyôn ba:

«Keram bi wo bay dé iyére na kañni hen na,
ôbi a hô yé keram woñ dé tô iyére.»

⁸ Men, hô lij kôl iyôn ba:

«Na keram woñ ôbi dê tê kwôni men,
na kwo a lê añ kwôni a kurijñ a men.»

Bijné dî têrji sa keram bi wo hen a wôsa ca tumô ba, Emen na genge bi ré yi hen iyôn wô bijné ka bi bôrji sa kwôli bi wo hen a ré hen.

⁹ Nijba, kwonje kenbay ba, kena tô yé wo Emen derénge men, kena kilmé men, kena bay bê kwôbe ka li jé bijné Kelma Emen men, kena tô yé wo na kwo Emen men, kena bijné ka Emen bi a men. Añ ôbi terénge bi kené kôlijñ bijné kwôli anja kwôni ka dîré li hen men, kirijña ôbi uwôgênge añ derénge bô kirijñ ka hendi a añ bi kené ô merê kirijñ ka perañgi a ka dê kirijñ. ¹⁰ Tumô ba, na kena ka Emen né, nijba, haw hen kena kari men, na ken hôn mega wo ôbi na ré bô tu na tonje ré, nijba, haw hen ken hôn wo ôbi ré bô tu na tonje men nij.

Yénge bay jé ka Emen

¹¹ Miljén kañé, henénge wo kené na kergê sa terare a nà dîba, iyére tonje nañ tòn nà. Iyôn ba, en uwôlénge bi kené li anja habijñ ka ken li tu bôriyare sara hen ré nij. Are bay ka hen na, bay a jerénge lê anja dôrijñ Emen hen. ¹² Bi jé lêrenge yi kwo dôri perê bay henê Emen né a, añ bi hena bay ré lénge jôm mega wo kené li anja habijñ ba, bi bay gel anja dôri ka ken li hen kwôy kwôy añ bi bay ayijñ kibi Emen wulê wo ôbi a sañ.

¹³ Mega wo ken ô tô Kelma wona Jésu Krist a hen iyôn na, bijné kêm ka sa terare a nà ka ôrijñ nañ néé hen ken biji kwôlê men, ken bijné kelma woñ ôbi sa kirijñ kêm hen kwôlê men, ¹⁴ ken bijné bijné ka kelma dîji

bi ré pô bay lêre anğa habijn men, wô dené ka li anğa dôri a men hen kwôlê. ¹⁵ Emen gey bi kené li anğa dôri an bijné ka bay galê ka hôn ani ré ka lêngge nôm hen ré uwôn kwôlê wou kelê ré nij. ¹⁶ Bi jé lêngge yi kwo bijné ka mô nañ sarji, an ken dî bi merê sa senge tonje hende to hen li an ken lij anğa habijn ré, nijba, bi jé lêngge yi kwo manê ka Emen dî.

¹⁷ Bijnge bijné kêm kwôlê men, geyénge yênêrnge bay ayê bôô men, kemnanje tini Emen men, ken bijn kelma ôbi emê sa iyére kwôlê a men.

Bi jé lêngge yi môñ kwo Jésus Krist hen iyôn

¹⁸ Kenbay manê, dôbênge sarñge bijn bay iyére tonje men, hena bay ré lêngge dôô, ré lêngge habijn kôba, ken kemnañ tini a men. ¹⁹ Hena kwôni ré fu bôri iyére sa bô emê wou dên iyôn a hen wô kibi Emen na, na anğa dôriñ Emen. ²⁰ Hena kené li habijn ana bay ré sênge men, gelénge gusijn a men ba, i a ayê kebrenge ba? Nijba, hena kené li dô ana bay ré gelénge gusijn ana kené fu bôrnge iyére sara na, na anğa dôriñ Emen. ²¹ Na wô ôbi bi wo hen ana ôbi ré uwôgênge wôsa Jésus Krist kôba, na gelijn gusijn wô sarñge na hen iyôn men, an gelénge geré bi kené li môñ kwori iyôn. ²² Wôsa ôbi na li ani kani ka habijn né men, kwôlê wou benare nañ kibri a a men. ²³ Kirina bay tiréri ba, ôbi tiréji men né men, kirina bay geli gusijn ba, ôbi kôl diré liji habré gônijn tu ré a men, nijba, ôbi ay yiri uwôl kôbi Emen wou ôbi jerê kwôlê nañ geréri hen dî. ²⁴ Jésus Krist nañ yiri a perê habré woni bi sari a kirina bay na bééri sa gurô tagelê hen an bi nana yi môñ nana ma tô têriñ a iyôn an bi nana môriñ tu geñ men, jé lêrena ré yi kwo dôri a men. Sa kibi gusijn hende to bay geli hen ana nabay nana berariñ kemnên hen. ²⁵ Tumô ba, na ken yi môñ gamgê ka ge kay iyôn nijba, haw hen na, bay hô unênge hôriñ

tô geré kayê wouge a, an ken ô tô kwou ôbi berê sarñge a men, ôbi gemérñge a men hen nij.

3

Jé lê wo impé a lê nañ yébéri men, jé lê yébé nañ kwôrnêrji men

¹ Kenbay kañ yébé, dôbênge sarñge bijn kwôrnêrnge an bi ka kwôrnêrji bi bôrji sa kwôlo Emen a ré hen, ré kené kôlji kwôlo Emen né kôba, kirina bay gel jé lêngge wô dôri hen iyôn na, bay a ayê bôrji men. ² Bay a gelé wo kené na ka séli men, bay a gelé kemnare to ken kemnañ tini a men. ³ Wogénge kwôy kwôy wô lê kalmare tu bijné nañ janê yerñge nañ sarñge ton pijé to ré dô dê to bijné hen ré men, nañ anğan maa kañ lôr ka ken tôbê hen ré men, nañ bargay ka dôri dôri ka ken tôbê hen ré a men. ⁴ Nijba, kalmare tonje ba, bi hena na bôrnge a dî. Kalmare hende to hena bôrnge a hen a na: ulê bôô men, erê jalê a men. Wôsa lê are bay iyôngi hen na, na kalmare to a mênijn ré kwôy men, dôriñ Emen a men. ⁵ Na hen iyôn a yébé ka tumô ka na kôl ciré na ka Emen a hen na ré lij kalmare hen men, na dôbijn sarji bijn kwôrnêrji a men hen. ⁶ Erménge sa Sara a, hende na bijn kurôre *Abraham kwôlê kwôy an uwôgijn «ôbi iyéyren» a men. A hena kené li anğa dôri men, ken hariñ ani ré a men na, ken yi môñ Sara iyôn men.

⁷ Kenbay kañ kwôrnêrji kôba, bi i i kôba, bi mô dô nañ tamni wôsa yébé na, néérji némijn nañ kwouge ré. Kemnanje tini wôsa gelé wo Emen bénge senge hen na, bay kôba, ôbi biji na hen iyôn men. Hena kené li hen iyôn na, kirina ken uwôl Emen ba, ôbi a toyé bénge.

Bay ayê bôô na bay lê anğa dôri haji, nijba, bay a geléji gusijn

⁸ Kwôlo na kelê diriñ kibi kwôlê wupé a na: kenbay kêm bi bôrnge pôn men, ken bôriñge tu ja tonje

men, geyiŋge yeriŋge wôsa kena yêné men, liŋge naŋ yeriŋge men, ken yi bay uwôyrê yi ré a men.

⁹ Hena kwôni ré lêŋge habiŋ ba, ken liri habré hôriŋ ré men, hena bay ré tirêŋge ba, ken tirêji hôriŋ ré a men, niŋba, ken uwôl Emen bi ré tô kibri sarji a wôsa wulê wo Emen uwôgêŋge bi kené yi kari hen na, na wô wo dîré tôriŋ kibri sarŋge a. ¹⁰ Liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba:

«Hena kwôni wo ré gey merê derê men, lê yi yé a men na, bi kwôlê wôni wo habiŋ si kibri a ré men, bi li benare ré niŋ men.

¹¹ Bi li aŋga dôri dîba, bi li ani ka habiŋ né men,

bi woge geré bi bô jalê ré yi perê megêrji a kwôy kwôy a men.

¹² Tu Emen yi sa bay lê aŋga dôri a men, ôbi toy uwôlê woji a men.

Niŋba, ôbi kaŋ bay lê habré.»

¹³ Hena kené mase wô lê aŋga dôri na, kwôni wo a lêŋge habré ba, naŋ.

¹⁴ A hena bay ré gelêŋge gusiŋ sa kibi jé lêreŋge wo dôri a na, Emen a terê kibri sarŋge a. Iyôŋ ba, ken hariŋ gawré ré men, ken sun né a men. ¹⁵ Niŋba, ken bi bôŋge yi pôn sa heramê Krist a pôn nêŋ hari men, ken bôri mega Kelma woŋge iyôŋ a men. Merêŋge sa têreŋge a aŋ kirija hena biŋé ré engerêŋge wô mi a kené dî bôŋge sa Jêsu Krist a ba, ba ken dô tôri biji. ¹⁶ Derêŋgeji tôri hen iyôŋ ken biji naŋ tô to jali men, ken beŋgeji kwôlê a men. Aŋga ken erem wo ré dô a kené li dî aŋ kirija biŋé ca kelê kwôleŋge wo habiŋ ba, bi tayre diji wô tiiré bi wo bay tiiré jé lêreŋge wo dôri tô geré wo *Krist hen. ¹⁷ Hena ré na bô geyé wo Emen bi kené geliŋ gusiŋ wô kibi jé lêreŋge wo dôri na dô. Niŋba, geliŋ gusiŋ wô kibi lê aŋga dôri na, dô dê geliŋ gusiŋ wô kibi lê aŋga habiŋ. ¹⁸ Jêsu Krist kôba, ma wô kibi têriŋ tonŋe men. Sa hende to hen na, ôbi ma têe pôn yôd.

Kwôni wo li têriŋ né kwôy hen ôbi a ma wô kibi bay lê têriŋ wô ôriŋ naŋ ken ligi Emen a. Bay duu yiri niŋba, Tunu toŋ hendi bô bôré biri ji si kamnê. ¹⁹ Naŋ néé wo Tunu hende to hen na, ôbi ô uwôliŋ béré kwôlo Emen biŋ tini biŋé ka na ma ka yi daŋgay a hen. ²⁰ Na tunu hende to yi daŋgay a hen a na narê kwôlê kibi Emen hen. Emen na uwôl bôri môriŋ gemji kwôy wulê wo Nowé paniŋ bato kô. Biŋé ka si bô bato hende to hen a aŋ gôliŋ kam hen na, bay na marge dêj mera. ²¹ Kam bay ka hen na, gel na batêm to gôliŋ naŋ ken haw hen. Batêm hende to hen na, na to bay peliŋ yirji hen né, niŋba, na to nana uwôliŋ Emen bi ré dô têriŋ lêrena bôrna aŋ hen. Aŋ ôbi gôliŋ naŋ ken sa kibi jé sé kamnê wo Jêsu Krist perê biŋé ka ma a. ²² Jêsu Krist bul hô derômaran a aŋ mô sa kôbi Emen woŋ gusurô a. Aŋ ôbi na ôbi sa *manê ka derômaran a men, ôbi sa are kêm ka ôriŋ naŋ tô men, néé hen a men.

4

Hal wo cay naŋ kwo kôrbi

¹ Kirija *Krist bul yiri yi gawra hen na, ôbi geliŋ gusiŋ. Na ôbi wo hen aŋa kenbay kôba, ken bi ermé bi wo hen yi sarŋge a wô geliŋ gusiŋ mega ôbi iyôŋ men, wôsa kwôni wo geliŋ gusiŋ yiri a na, ôbi bul cêgeri biŋ têriŋ niŋ. ² Ayiŋ tôri haw hen ôriŋ tumô a kwôy wo ken môriŋ ba sa terare a nà baa ya tô hen na, bi jé lêreŋge dé tu Emen dîba ken li aŋga habiŋ ka bôŋge gey hen né. ³ Tumô ba, na ken mô cerôb na wô lê aŋga bay henêre Emen né gey lê hen. Aŋ haw hen na, nêŋ niŋ. Tumô ba, ken nêŋ beré yeriŋge sa lê aŋgan iŋamê naŋ aŋga kurôŋgi yi gey hen né kwôy. Na kena bay kwoyé care men, bay erê wô lê yi derê ômiŋ are kwôy bôliŋ tô a men, ken dayriŋ wô yé care men, kena bay tibé kamrê a men. Aŋ na aŋga biŋ naŋ tô to

Emen né ded. ⁴ Añ haw hen, kirijna bay li are bay ka habij ka iyôngi hen ana kené li nañ ci hen iyông men ré na, bay a beré mega ré dè sa kirij menba, bay tiréngge. ⁵ Nijba, cêgê bay a deré tô jé lêreji wo habij bi wo hen kêm tumô Emen a. Wulê baa dfa wo ôbi a jerê kwôlê sa bijné ka mô tu geñ a nañ ka ma a men. ⁶ Kwo bijné ka ma hen na, wulê wo bay na baj sa terare a nà tô hen na, Emen na jô kwôlê sarji a mega wo ôbi jôrij kwôlê sa bijné a kêm hen iyông. Nijba, kirijna bay ma nij ba Krist na uwôlji béré Kwôlo Dôri bi bay ré môrij tu geñ môñ Emen iyông men.

Hal wo bay ayê bô perêrji a

⁷ Wulê wo sa terare a kôrij na baa dfa nij. Ôbi a ré dô wo kené bu yerngge men, kené mô tu geñ a men wô uwôlê Emen. ⁸ Geyingge yerngge nañ bô pôn, na aña dô dè are damañ. Wôsa hena jeré gey kwôni na, li añ já dé bôm jalê sa têrij tori a kwônê. ⁹ Bijné ka era iyére tonge a na, ken berji yerngge a dîba, ken bare ré. ¹⁰ Bi i i ba, ay gwosoy lê aña Emen biri hen lij jé bijn megêri men. Ôbi a, kené yij bay beré sa gwosoy lê are ka kwôni ka hena ligi Emen a hen. ¹¹ Hena Emen né bijn kwôni gwosoy deré kwôlê na, bi ôbi dô na kwôlê woñ tiri wo hena kibi Emen a hen. Hena Emen ré bijn kwôni gwosoy lê nañ bijné na, bi ôbi li nañ néé wo Emen biri hen. Lêngge hen iyông bi bijné ay kibi Emen wô sa are kêm ka lij sa kibi Jésus Krist hen. Hini emê nañ néé yi wô sa Emen kwôy nañ kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyông.

Yi deré yi gengij sa kwôni wo gelij gusij wô sa kibi Jésus Krist

¹² Miljén kanê, gusij to ken gelij damañ mega wo kené mô na bô tare a iyông hen na, ken bô mega wo ré na aña dè kirij ka ré sa sarngge a iyông né. ¹³ Nijba, lêngge yi deré wôsa ken gelij gusij mega wo Jésus

na gelij hen iyông men. Iyông ba, ka sa lê yi deré damañ a wulê wo ôbi a gelij dampare tori hen. ¹⁴ Hena bay ré tiréngge wô sa Krist na, kunéngge pelal wôsa Tini Emen toñ hendi néé hen baa nañ ken. ¹⁵ Bi kwôni pôn nêñ iyông perêrngge a hen gelij gusij wô wo ôbi ré na ôbi deré temare men, ôbi gemsare men, ôbi lê habré men, ôbi tôbê kibri bô kwôlo bijné a a men né. ¹⁶ Nijba, hena ôbi ré gelij gusij ba, bi gelij na wô wo ôbi ré bi bôri sa Krist a men, bi tayre diri ré, nijba, bi ôbi heram Emen wô hini Jésus wo ôm sari a hen dî men.

¹⁷ Wôsa Wulê wo Emen a jôrij kwôlê sa bijné a hen na, nêñ nij. Ôbi a jeré kwôlê sarna nabay bijné kari a tumô. A hena ôbi ré jô kwôlê sa bijné kari a tumô ba, ka bi bôrji sa Kwôlo Dôri a ré hen ba, kwoji ba a yé na iyeñ ba? ¹⁸ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyông ba:

«Hena bijné kañ derôre upé gelê ré iyêrê wô sarji hen iyông ba, bay lê habré nañ bay lê têrij ba, kwoji ba a yé na iyeñ nij ba?»

¹⁹ Iyông ba, ka gelij gusij nañ bô geyé wo Emen hen na, bi bay li aña dôri kwôy kwôy men, bi ay yirji uwôl yôd kôbi ôbi dé are woñ ôbi bô pôn hen a men.

5

Kwôlo gengij sa surjê nañ bay ayê bô bô églis a

¹ Na bijné kañ surjê peréngge a hen a ené kelêji kwôlê haw hen. Nôbi kôba, ena kwo suri mega bay iyông men, en gel gusij to *Krist gelij nañ tun men, na upé hini emê wo Krist wo Emen a sa yêgê sari hen men. Na kwôlo en kôlji bi a na: ² cibéngge turnge sa bijné ka Emen bêngge kôbrengge a hen dô mega wo ôbi gemé gamgê cebij tiri dô sa gamgê kari a hen iyông. Cibéngge turnge dô sarji nañ bô pôn mega wo Emen gey hen iyông dîba, ken li mega kwôni a ré beréngge erêñ iyông

né. Bi bônge yi sa jé wonge a dîba, ken dî turnge sa lari wo kené upé hen ré. ³ Bîné ka Emen bêngge kôbrenge a bi kené cubu turnge sarji a hen na, ken mô sarji môj kené na kilmé iyôn né. Nîba, bi jé lêrenge wo dôri a bay ré gel wô lij hen iyôn men dî. ⁴ Hena kené li hen iyôn na, wulê wo Jêsu Krist wonj ôbi cebé tiri sarna a kêm hen a bulo hera na, ôbi a bêngge anğan sa kôbi ka na gwôyé wonj hini emé wo a yé nan kwini yôd hen.

⁵ Kenbay kan manê kôba, ken dôbe sarjge bîj surjê kanjge ka bô églis a. Men, kenbay bay ayê bô ka bô églis a kêm hen ken uwôyrê yernge perêrenge a ré. Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Emen kan bay uwôyrê yi, nîba, tô kibri sa bîné kan bay dôbê sa a dî.»

⁶ Iyôn ba, ken di sarjge tôj tumô Emen wonj ôbi néé a an wulê wo ôbi na genge hen nêmba, ôbi a bé ka derê sarjge ta tô. ⁷ Perêrenge anjê wo ken anjge hen kêm, ken biri sari a wôsa ôbi a na ôbi berê sarjge.

⁸ Merêrenge sa têrenge a an ken bu yernge wôsa ôbi barengge Sidan piyrê tôri wogîj kwôni wo dîré mênêri mega wo kwo harerê si na si na wô wogîj kurôj wonj beré emé iyôn hen. ⁹ Debêngerî iyêre an ken bi bônge sa Emen yôôd. Wôsa ken hôn, yênêrenge bay ayê bô nan kirîj kirîj sa terare a nâ gelîj gusîj na hen iyôn men. ¹⁰ Kirîja ka gelîj gusîj sem iyôn a menba, Emen wo bô derê hena ligiri a wo uwôgêngge wô hini emé wo nan kwini tô Krist a hen na, ôbi a hô nanêngge cêgi gusîj to ken gelîj a hen. Ôbi a bêngge néernge men, a dôbêngge ibiyare bônge a men, a bé ka debé iyêrê gerañ sa têrenge a a men. ¹¹ Néé yi wô sari nan kwini kwôy yôd. *Amên, bi yi gelîj hen iyôn.

Dosé nan kwôlê wonj derîj kibi kwôlê

¹² Magtubu hende to dê to en li bêngge hen na, na yênên Silas wo debe iyêre tô kwôlo Emen hen a lê ben hen. En li magtubu hende to hen na wô dôbîj ibiyare bônge a men, ené gelêngge mega wo ré na bô derê wo Emen wonj tiri hen a kené harij ya hen.

¹³ Bîné ka bô églis to Babilôn a ka Emen tôrji mega wo terêngge hen iyôn men na, lêngge dosé men, keman Mark kôba, lêngge dosé a men. ¹⁴ Lînge dosé perêrenge a dô nan bô pôn an bi gel wo kené geyîj yernge. Bi bô jalê wo Emen baa nan kenbay kêm ka ken bîj pôn nan Jêsu Krist hen.

Magtubu to wôôyi to Piyêr li Kwôlo kôl kwôli magtubu to têê wôô to Piyêr li hen

Magtubu to têê wôô to Piyêr li hen na, ôbi li bijn na bay ayê bôô kêm (Sapitre 1: 1). Kwôlo bô magtubu hende to hen na, na wô kurijn kumbul uné bay gelére are kañ benare ka bijn nañ tu Kwôlo Dôri hen né hen. Bijné bay ka hen na, bay wuj kwôy ô églis a. Anja gel habré wo anjañ gelé kaji bay ka hen na, na lê anjañ bôd a tôn ka bijné li hen. An geré wo kwôni a kañijn anjañ gelé kañ benare kaji bay ka hen na, na dé yi yôd yi henê Emen wôñ tiri hen men, yi Jésus Krist a a men. Henê Emen wôñ tiri bi wo hen na, na kwo bay jé ka na gel Jésus nañ tirji men, na toy kwôlê wori nañ marji a men an na dô kwôli hen.

Sapitre 1: 1-2 na, na dosé to ôbi liji.

Sapitre 1: 3-21 na, Piyêr débu sa hal wo dôri wo gel ayê bôô men, bê bôô pôn sa uwôgê wo Emen uwôgeji hen an bijn nañ derê kwôlo ka na gel Kelma Jésus nañ tirji na dô hen.

Sapitre 2: 1-22 na, Piyêr kañ ari lê bijné kañ bay gelére are kañ benare hen yôd men, kañ hal woji a men.

Sapitre 3: 1-18 na, Piyêr kôl kwôli are pôn perê ari gelé kaji kañ benare bay ka hen. Bay ayrê bijné ka mô gem hera wo Krist hen men, bay kôl herari bi wo hen réé nañê a men. Piyêr uwôlji sara iyôn ba hena Krist ré hera ré tô ba, ré na sa kibi bô jalê wo Emen wo ré dî kirijn bijn gawré kwône ré bi bôrji sa Krist a an ré uwôñijn gelê men.

Sa terare a nà na, bay gelére anjañ benare nañ sa pôn né. Kwôlo

Piyêr kôl bô magtubu tori to jôgijn wôô hen na, yi mega ré kwôlo ré kôlij kemnêñ iyôn. Kwôlê bi wo hen dôbijn bay ayê bôô ibiyare bôrji a an bi bay ré ôrij tumô tumô tô henê Kelma Jésus woji a an bay ré dî kwôni gerijn nañ ci kay nañ ermé wôñ iyôn a tôn hen né.

Dosé to ôbi liji

¹ Na nôbi Simô Piyêr mana wo Jésus Krist men, *ôbi jé wori a men.

Nôbi a lê magtubu hende to hen bérge kenbay ka ken uwôn ayê bôô wo dôri môñ kwoni iyôn sa kibi ari lê kañ derôre ka Jésus Krist wo na Emen wôñ ôbi gôlij nañ na hen. ² Bi bô derê nañ bô jalê wo Emen baa nañ ken damañ wô kibi henê wo ken hôn Emen nañ Kelma Jésus Krist dô hen.

Hal wo bay ayê bôô

³ Na Jésus Krist a lê a nana hônijn Emen wo na uwôgêna hen an bi nabay kôba, nana uwôn hini emé wori men, bô derê wori a men. Na ôbi á, nañ néé wori wo dé kirijn hen na, ôbi ré béna are kêm ka nañêna hen an bi jé lêrena ré yi kwo kôrbi men, bi nana lij anja dé tu Emen a men. ⁴ Na hen iyôn ana ôbi ré béna anja dôri ka dé kirijn damañ ka ôbi na genge dîré béna hen. An kirina ken uwôn are bay ka hen na, kena gôlij ermé kwôlê wo gengijn sa anja habijn ka mène kirijn ka sa terare a nà an bi kené ay hal wo Emen hen dî. ⁵ Na bi wo hen ana, ené kelênge bi kené mase kwôy bi jé lêreñge wo dôri ré nôge tô ayê bôô wôñge men, bi henê Emen wôñge ré nôge tô jé lêreñge wo dôri hen men, ⁶ bi beré yi wôñge nôge tô hênê are kañge men, bi lêñné wôñge nôge tô beré yi wôñge men, bi dé yi yi Emen a nôge tô lêñné wo ken lêñné hen men, ⁷ bi geyé yi tô yêñinare a bi nôge tô dé yi yi Emen a men, bi peré yêñêrge nôge tô geyé wo ken gey bijné kêm hen a men. ⁸ Na jé lê bi wo hen iyôn hen a derê wo kené li kwôy

kwôy, ôbi a, kené hônijn Kelma wona Jésus Krist damaŋ a men, jé wo ken li hen a yé na kwo dôri hen iyôn kwôy kwôy a men. ⁹ Nijba, kwôni wo li are bay ka hen ré na, ôbi yi môŋ kwôni wo tiri tij aŋ gel kirijn kelaŋ né iyôn men, ôbi gôrbijn wo Emen na ré dî bôri jal sa têrij lêeri to tumô hen kwôy a men.

¹⁰ Miljén, Emen a terêŋge aŋ uwôgêŋge iyôn ba, ken mase bi jé lêreŋge yi kwo dôri hen iyôn kwôy. Hena kené li hen iyôn na, ka geré kayê tô geré wo Emen a ré. ¹¹ Na ôbi á, Emen ré dî geré wol damaŋ bi kené sijn bô emé iyére to Kelma wona Jésus Krist woŋ ôbi gôlij naŋ na hen. Emé iyére tori hende to hen a yé na hen iyôn kwôy naŋ kunu.

¹² Iyôn ba, na jebé tô bôrŋge ta ta sa are bay ka kêm hen bi wo ken hôn nijn men, ken ðebe iyêre tô kwôlê woŋ tiri wo bay na gelêŋge hen nijn a men hen. ¹³ Nijba, na aŋga dôri bi ené jebijn tô bôrŋge ta ta sa are bay ka kêm hen kwôy wo na maŋ aŋ bi kené yi kum sara ré. ¹⁴ Wôsa en hôn wo dê iyôn a menba, na ma mega wo Kelma wona Jésus Krist na kôlen tumô nijn hen iyôn. ¹⁵ Na masê bi kené uwôŋijn geré wô jebijn tô bôrŋge ta ta sa are bay ka hen cêgi temayren a.

Emen geléna wo Jésus Krist ré na Kemari

¹⁶ Tumô na nini kelêŋge kwôlo gengijn sa hera wo Kelma wona Jésus Krist naŋ néé wori. Kwôli are bay ka kêm ka na nini kelêŋge hen na, na kwôlê woŋ dilemne wo gawré ré, nijba, na dampare tori to na nini gel naŋ tirni a nini kôl kwôle hen. ¹⁷ Kirija Ibari Emen biri hini emé naŋ dampare a men na, nini toy Emen woŋ ôbi sa are kêm kôl iyôn ba: «Kwo nà ná, na Kemaŋ, en geyri men, en li yi derê sari a a men.» ¹⁸ Nibay kôba, na nini ðebe ya naŋ Jésus Krist sa keram wo yi naŋ jengêri bi wo hen a aŋ nini toy

naŋ marni tôô kwôni wo iyêl ôm derômaraŋ a hen.

¹⁹ Na ôbi á, niné bi bôrni damaŋ a sa kwôlo bay kibi Emen na kôl a hen. Dô wo ken dôbê marŋge dô ken toyijn kwôlê bi wo hen wôsa ôbi yi môŋ lampa to berare kirijn kaŋ dilemne iyôn. Toyêŋge kwôlê woŋ bi wo hen kwôy wo ka gelijn are kêm sélé môŋ tare berare kirijn hen iyôn. Wulê bi wo hen na, Jésus Krist wo yi môŋ telabo iyôn hen a bulo hera upêŋge. ²⁰ Aŋga tumô ba, ken hôn sarŋge a dô mega wo kwôlo na si kibi bay kibi Emen a na, aŋ lij bô magtubu to Emen hen na, bay naŋ yirji kôba, na nêŋ derê tô kwôlê bi wo hen né. ²¹ Wôsa wulê wo bay kibi Emen na kôlij kwôlê bi wo hen na, bay na kôl na naŋ néé woŋ ré, nijba, na Tunu toŋ hendi bô bôrê a na derê tumôrji aŋa bay na ré kôlij kwôlê bi wo hena ligi Emen a hen.

2

Dêŋge tu melênê sa bay gelére are kaŋ benare hen

(Jud 4-13)

¹ Na ca yeŋ a bay kibi Emen kaŋ bay benare na ré mô perê kam *Israyêl a. Kemnêŋ kôba, bay gelére are kaŋ benare hen kôba, mô perêŋge a hen ya men. Bay a era jegê gelijn biŋé aŋgaŋ benare ka a mênêji hen men, bay a kaŋê Kelma Jésus Krist wo na gôlij naŋ ci hen. Lê bi wo bay li hen iyôn na, sem iyôn a menba, mênê wo dami a sé sarji a dus. ² Gawré kwône a ayê jé lêreji wo habijn bi wo hen men, biŋé a kelê kwôlo habijn gengijn sa geré wo Emen wô sarji men. ³ Na wô uwôŋ lari mera aŋa bay gelére aŋgaŋ benare bay ka hen ré lamêŋge derêŋge kwôlê woŋ benare hen. Biŋé bay ka hen na, Emen na genge wô jerê kwôlê sarji a ca yeŋ nijn, aŋ sem a menba, ôbi a mênêji aŋ yôd.

4 Tumô kirijna *manê ka derômaran a kôba, na li têrijn hen na, Emen na bô tu na toji ré. Ôbi pôrji biji bô iyom wo d'ogi wo hendi a kwôy gemijn Wulê wo ôbi a jôrijn kwôlê sarji a. 5 Bijné ka tumô ka na li têrijn hen kôba, ôbi na bô tu na toji ré. Ôbi a, kam bélem na ré méne bijné kan bay habré ka sa terare a nà hen. Nijnba, ôbi na gôlijn nan kwo na uwôl béré bi bijné ré li anğan derôre hen men, ôbi na gôlijn nan bijné jurgem a jôgijn nan Nowé a men. 6 Kwo gengijn sa sa iyére to *Sodôm nan *Gwomôr kôba, Emen na jô kwôlê sa bijné ka mô ya hen. Ôbi na uwoyréji mênên yôd an nan tare. Ôbi li hen iyôn gel wo bijné ka ré biri kwôlê ré hen na, diré sa liji na hen iyôn men. 7 An wulê bi wo hen na, ôbi sijn nan Lôw wôj ôbi lê anğan derôre hen an Sodôm a. Wôsa ermé wo Lôw na mênijn gan wô anğa habijn ka bijné bay ka li môj tô ré nan iyôn hen. 8 Wôsa Lôw ôbi lê anğan derôre kirijna ôbi môrijn perê bijné bay ka hen na, ôbi gel jé lêreji wo habijn hen men, ôbi toy kwôlo habijn wo bay kelêré nan wulê wulê hen a men na, bôri mênijn yôd. 9 Mega wo yi hen iyôn na, gel wo Emen ré hôn anğa ôbi ré lê an dôrijn bijné ka bi bôrji sari a hen kibi bô gusijn a men, ôbi hôn anğa ôbi a lê wô gemijn bijné kan bay lê têrijn bay ka hen kwôy Wulê wo ôbi a sa jôrijn kwôlê sa bijné a hen. 10 Bijné ka Emen a perêji dê megêrji na, na bay lêre anğa habijn ka bu bôrji hen an bay kanijn tô to Emen hen.

Bay gelére anğan benare bay ka na en kelênge kwôliji tumô hen na, bay harijn ani kani ré men, bijn kwôni kwôlê ré men, manê ka derômaran a ka ôrijn nan hini emê hen kôba, bay harijn tiniji ré men, bay tiréji a men. 11 Manê ka derômaran a ka ôrijn nan néé dê bay gelé anğan benare bay ka hen kôba, bay tiréji tumô Emen ré. 12 Bijné kan bay lêre anğa habijn bay ka hen na,

bay erem kwôlê ré môj kwo tanare to noni to bay a beré deré hen iyôn. Bay tiiré anğa bay hôn tôrji ré hen men, bay ma môj tanare to noni hende to hen iyôn a men. 13 Bijné bay ka iyôngi hen na, gusijn a na ari têbê sa kôbriji mega wo bay na gelijn megêrji gusijn hen iyôn men, lê anğa habijn ka tu tare ta a beré bôrji men, kirijna bay mô nan ken kibi anğan emê na, jé lêreji yéngge tayre men, seléngge a men. Bay lamêngge an lijn yi deré sara daman. 14 Ermé kwôlê woji yi na sa wogé yébé a mera men, bay merên tô lê têrijn a ré men, kirijna bay gel bijné ka iya tô kwôlo Emen a na, bay lamji biji bô têrijn a men, bay erem na sa ari uné a ta ta a men. An kwôlê wo Emen bu sarji a nij. 15 Bay déj geré wo Emen an ge kay an ayji geré tô Balam wôj kema Bosôr a wo dôri lijn bijné habré wô uwônijn lari hen. 16 Nijnba, wulê wo pôni a na, Emen nan Balam wô wo ré biri kwôlê ré. Wulê bi wo hen na, kura wo iyêl ré hen kôba, kôlijn *ôbi kibi Emen Balam kwôlê môj gawra iyôn an jôri sa lê anğan kubrare a.

17 Bijné kan bay gelére anğan benare bay ka hen na, bay yi môj kelmá wo kam nan tôri a iyôn men, bay yi môj yé emen wo kal dôri an iyôn men, Emen nan kini merê woji bô kirijn kan dilemne ka dê kirijn a. 18 Bay uwôyré yirji nan kwôlê wôj déj iyôn wo bay kôl hen men, doy lê têrijn to yi bôrji a hen na, bay lamijn bijné ka dera yirji perê bay lê habré a hen an bi bay ré li môj kwoji iyôn. 19 Men, bay kôlji coré merê nan sarji menba, bay yirji gan na limé ka têrijn to a mênêji hen men. Wôsa i i kôba, na lema wo anğa biri lemnare hen. 20 Hena bijné ka ré dera yirji tô lê anğa habijn ka sa terare a nà wô wo bay hôn Kelma wôj ôbi gôlijn nan na Jésus Krist hen ana bay ré hô ô lê habré bi wo hen hôrijn na, wulê wo bay mô bô a haw hen na, habijn dê kwo tumô an sôn. 21 Hena ré na hen iyôn na, bay hena ré hôn geré

woŋ derôre ré ba, dô gôliŋ wo bay ré hôn aŋ bi kwôlê sa tô to Emen to yi naŋ jeŋgêre to bay na gelji hen ré hen. ²² Are bay ka bay li hen na, na mega wo gwosoy kwôlê kôl iyôŋ ba: «Gera ré hô ôm belê wori hôriŋ» men, na mega «Gwôsijô wo bay ré pili sél menba, ré hô ô dôbe yiri bô kurbô a hôriŋ hen iyôŋ.»

3

Kwôlo gengiŋ sa hera wo Kelma Jêsu Krist

¹ Milnên kaŋê, magtubu to na na, na to jôgiŋ têê wôô to en li béŋge. Bô magtubu hende to wôô hen na, en li jibiŋ na tô bôrŋge ta naŋ ermé wo dôri gengiŋ sa aŋga na ken hôn niŋ hen aŋ bi kené môriŋ tu geŋ sara. ² En gey bi kené gôrbijŋ sa kwôlo bay kibi Emen ka tumô ka yi naŋ jeŋgêrji na kôl hen né men, ken erem sa aŋga Kelma Jêsu Krist wo na ôbi gôliŋ naŋ na wo na kelêŋge kené li hen. Ôbi na kelêŋge kwôlê bi wo hen naŋ geré wo bay jé kari ka ôbi na jéji hen. ³ Men, aŋga en gey bi kené hôn a na: mega wo wulê wo sa terare baa dâ wo ta kerê niŋ hen na, biŋé ka pôni a so aŋ a lê are kêm ka bôrji gey hen men, bay a selêŋge men. ⁴ Aŋ bay a kelê iyôŋ ba: «Jêsu Krist bi na yôŋ dî ba? Ôbi na kôl dîré bulo hera menba, na iyeŋ dî ba? Môpêrna ma niŋ kôba, ôbi hera ré tô tô men, aŋga sa terare a nà kêm kôba, yi na kiniji baa ya kirija tô terare na dîŋ yeŋ dîba, nini gel ani kani ka belij né tô.» ⁵ Biŋé bay ka kôl kwôlê bi wo iyôŋgi hen na, bay gôrbijŋ mega wo tumô ba, Emen na ré kôl kwôlê menba, derômaraŋ naŋ sa terare na ré liŋ men, ôbi dî terare nà, naŋ kam men, ôbi dî jeŋgê yi perê terare a naŋ kam a men. ⁶ Men, nà ná naŋ kam aŋa Emen na ré mênij sa terare tumô kirija kam bélem na ay sa terare kêm hen. ⁷ Men, ôbi na kôl iyôŋ ba: derômaraŋ naŋ sa terare to ré

yi haw hen na, bay ré yé hen iyôŋ kwôy Wulê wo dîré sa uwoyéji naŋ tare yôd aŋ. Ôbi gemji hen iyôŋ naŋ kwôlê wori kwôy Wulê wo ôbi a sa jôriŋ kwôlê sa biŋé men, a mênij bay lê têriŋ a men.

⁸ Milnên kaŋê, kwôlo pôni nêŋ wo nà ná, bi bôrŋge gôrbijŋ sara ré, kwôlê bi a na: tu Emen a na, wulê pôni na, yi môni elê dubu iyôŋ men, elê dubu kôba, yi môni wulê pôni iyôŋ men. ⁹ Biŋé ka pôni kôl iyôŋ ba: «Emen né li aŋga ôbi na ré kôl dîré lê hen lew ré.» Niŋba, na hen iyôŋ né, ôbi uwôl bôri naŋ ken bi kwôni pôni nêŋ iyôŋ kôba, ré mênij né niŋba, bi biŋé kêm ré dî tô têriŋ toji aŋ.

¹⁰ Niŋba, kirija wulêri a nêmé menba, Kelma Jêsu Krist a hera môj. Ôbi a so dus mega ôbi gemsare iyôŋ. Wulê bi wo hen na, biŋé a toyé né are a emê dami derômaraŋ a aŋ derômaraŋ a naŋê selêŋ mera aŋ tare a uwoyé aŋga derômaraŋ a hen kêm yôd aŋ men, sa terare naŋ are kêm ka yi ya hen a naŋê a men. ¹¹ Mega wo are bay ka kêm hen a naŋê hen iyôŋ na, dô wo ken dî tu melênê sa yerŋge a men, ken ay yerŋge biŋ Emen yôd men, bi jé lêreŋge yi kwo séli a men. ¹² Merêŋge ken gem Wulê wo Emen a herap hen men, ken mase bi Wulê bi wo hen era lew a men. Wulê bi wo hen na, tare a uwoyé derômaraŋ aŋ a naŋê selêŋ aŋ. Men, are kêm ka yi ya hen a jôriŋ naŋ uwoyé tare hende to hen men. ¹³ Niŋba, Emen na ay tôri béna mega wo derômaraŋ to kôrbi naŋ sa terare to kôrbi ré so aŋ na bay a nana mô gem hen aŋ are kêm ka ré yé ya hen na, ré na aŋgaŋ derôre.

¹⁴ Milnên kaŋê, mega wo ken mô gem Wulê bi wo hen na, masêŋge bi ken li têriŋ tôni ré niŋba, ken bi jé lêreŋge ré yi kwo séli yôd tu Emen a men, ken bi bô jalê yi perêŋge a naŋ dî a men dî. ¹⁵ Henêŋge mega

wo hena Kelma wona Jêsu Krist ré uwôl bôri aɲ ré bulo hera haw hen ré tô na, ré na wôsa ôbi ré gey bi kené uwôɲ tulmô kirɲ bi kené uwôɲɲ gelê. Na ôbi á, yênenana Pol na ré li magtubu a béɲge gelɲge are bay ka hen naɲ tu melênê wo Emen biri hen hen. ¹⁶ Na kwôli are bay ka hen aɲa bô magtubu tori kêm to ôbi li na, ôbi kôl kwôliji bô a. Kwôlo pôni wo ôbi kilêrê bô magtubu tori hende to hen a na, henê bôri na, iyêre gaɲ. Na ôbi á, ðɲé ka hôn bô kwôlê bi wo hen dô ré ka ðebu geraɲ sa têrji a ré hen a men na, bay bul bô kwôlê woɲ tiri bi wo hen aɲ dô kwoji naɲ benare mega wo bay liɲ kwo ðaɲgi bô magtubu to Emen a hen iyôɲ. Lê bi wo bay li hen iyôɲ na, bay mène yirji naɲ kôbriji woji gaɲ.

¹⁷ Milɲên kaɲê, kwonɲge kenbay ba, mega wo ken toy hen iyôɲ niɲ na, ðéɲge tu melênê sa yerɲge a wô wo bay biɲ Emen kwôlê ré hen a laméɲge aɲ bi kené ðéɲ ðebé sa têê wonɲge a. ¹⁸ Iyôɲ ba, ken ô tô Kelma woɲ ôbi gôliɲ naɲ na Jêsu Krist a kwôy kwôy aɲ bi ôbi ré tô kibri sarɲge a men, kené hônɲni dô tumô tumô men. Bi heramê yi wô sari haw hen kwôy naɲ kwini. *Amên, bi yi gelɲ hen iyôɲ.

Magtubu to tumô to Ja li Kwôlo kôl kwôli magtubu to tumô to Ja li hen

Magtubu to subu to Ja li hen na, gawré kôl kêm wo ré na *ôbi jé Ja a ré lê hen bi wo hini uwôgij tê pôn nêj iyôj bô ré hen, men, gawré ka ôbi li magtubu hende to hen biji hen kôba, hiniji uwôgij né a men. Gañ wori ba, gel na wo magtubu hende to hen ré li hen bij na bay ayê bô. Bay ayê bô bay ka hen na, toy kwôlê kwône gengij geré lê kwôlo Emen wo gay gay hen wo a ôrij nañ ci kelañ nañ ayê bô woñ tiri hen. Na ôbi á, ôbi lê magtubu hende to hen ré genge angañ lê kirij wô bô magtubu hende to hen a.

Ka tumô ba, na dôbêji ibiyare bôriji a bi bay ré bij bipare toñ tiri nañ Emen men, nañ Kemari Jésu Krist a men, a yé hen iyôj nañ geré woñ peré yi tô yêniare a.

Ka wôyi ba, na kapê angañ gelé kañ benare ka jô bê bô pôn sa Kwôlo Dôri a hen.

Sapitre 1: 1-4 na, kôl wô mi a ôbi lê magtubu hende to hen ré lere hen ba? Ermé wori bi a na: nôgê tô bipare to bay ayê bô nañ Emen men, nañ Jésu Krist men, bipare to perêriji a a men. Hen iyôj na, bay a débê tô geré wo ka na gel Jésu men, na toy kwôlê wori hen a men na gelji hen.

Ôbi lê magtubu hende to hen kôlij gawré bay ka hen ré mô kirij ka perangi a wôsa Emen na kirij ka perangi. Iyôj ba, tô to kôl kwôli peré hen a bay ré bi kwôlê sara (1: 5 - 2: 17). Cêgeri wori menba, ôbi kôlji kwôli sa wo ôbi bayi Krist wo dami hen men, bay benare ka kôl Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen né men (2: 18-29). Men, ôbi kôl kwôli anga gel wo kwôni ré na kema Emen

woñ tiri hen, men jé lêri na kwôj derôre men, peré wo bay perij yiri hen men, bô pôn woji sa Jésu Krist a a men (3: 1-24). Kirija ôbi gelji deré tu kwôlê woñ benare nañ tu kwôlê (4: 1-6) nij na, ôbi lê magtubu hende to hen hô hera tê pôn a sôj gengij sa kwôli peré añ ôbi kôl iyôj ba yé gawra wo Emen na, na peré kirij wôsa Emen na kwôni wo pur kirij (4: 7-21). Ôbi kôl kwôli ayê bô wo ay joor hen men, mawi kwôlê wo yi bô magtubu a hen a men añ dirij kibi magtubu tori (5: 1-21.)

Bô magtubu hende to hen na, gel na ayê bô woñ tiri hen men, li nañ ermé wo bay ayê bô bi bay ré dô yirji añ yi kwôlê woñ benare wo wuu kirij hen men, dôbji ibiyare bôriji a bi bay ré day bê bô sa Jésu Krist a nañ peré yênem.

Kwôlê wo bi merê tu geñ

¹ Kwôni wo nini li magtubu béjge kelêjge kwôli hen na, tumô wo tô terare na ðij né tô kôba, ôbi na ya nij. Kwôni bi wo hen na, nini toy kwôli kelêri men, nini geli nañ tirni men, nini kôbri men, nini hebiri nañ kôbrini a men. Ôbi bi a na kwôlo bij gawré merê tu geñ hen. ² Na ôbi á, kirija Emen né yêge sa kwo bi merê wo nañ kwini bi wo hen nij na, nini gili añ na ôbi a, niné kelêjge kwôli hen. Merê tu geñ bi wo nini kelêjge kwôli hen na, na yi ya nañ kwini. Tumô ba, ôbi nà ná nañ Ibarna Emen derômaraj a nijba, haw hen Emen gelênari nô nij. ³ Na are bay ka nini gel nañ tirni men, nini toy nañ marni a men hen aña niné kelêjge kwôliji men hen. Nini kelêjge hen iyôj bi kenbay kôba, kené bij pôn nañ nini mega wo nibay nini bij pôn nañ Ibarna Emen men, nañ Kemari Jésu Krist men hen iyôj. ⁴ Na ôbi á, niné li magtubu hende to hen béjge kelêjge kwôli are bay ka hen añ bi yirni ré derêni cerêd.

Erêjge kirij ka perangi a ði

⁵ Emen na kirij ka perangi d̄iba, kirij ka hendi naŋ yiri a. Aŋ na kwôli perangê wori bi wo hen aŋa Kemari Jêsu Krist naŋ yiri ré kelêni kwôli aŋa niné kelênge men hen. ⁶ A hena nana kôl nabay naŋ Emen nana bijge pôn aŋa nana mô bô dilemne a kwôy kwôy na, gel wo nana na bay benare men, jé lêrena ré na kwoŋ benare men, tu kwôlê naŋ bô a men. ⁷ Nijba, hena nana ô kirij ka perangi a mega wo Emen môrij kirij ka perangi a hen iyôŋ na, nana bij pôn perêrna men, kwôbri Kemari Jêsu pul têrij tona aŋ, aŋ bi nana yij ka séli a men.

⁸ Hena nana kôl nana li têrij ré ba, nana kôl na kwôlê woŋ benare men, nana lam na yerna wona gaŋ a men, d̄iba, kwôlê woŋ tiri wo Emen naŋ yerna. ⁹ Nijba, hena nana kôl ta waŋ nana na bay lê têrij ba, Emen a d̄é bôri jalê sa têrij lêrena hende to hen a. Men, ôbi a derê têrij tona aŋ naa yij ka séli wôsa Emen na kwôni woŋ derôre men, ôbi na ôbi bô pôn a men. ¹⁰ A hena nana kôl nana li têrij ré ba, gel wo nana kôl Emen ré na ôbi benare men, kwôli kôba, ré naŋ bôrna a men.

2

¹ Kamnen kapê, en li magtubu hende to hen béŋge kôliŋge kwôli are bay ka hen aŋ bi kené li têrij ré nij. A hena kwôni ré li têrij kôba, ken hôn wo ôbi jerê kwôlê sarna ré mô kwa Ibarna Emen a ya. Ôbi a na Jêsu Krist woŋ ôbi lê aŋgaŋ derôre hen. ² Na ôbi a ma mega aŋgaŋ bê kwôbe iyôŋ aŋ bi Emen né d̄ij bôri jal sa têrij tona a. Emen d̄i bôri jal na sa têrij tona nabay a mera ré, nijba, ôbi d̄i bôri jal sa têrij to d̄ijé ka sa terare a nà kêm a men.

Bêŋge kwôlê sa tôô Emen toŋ perij yi hen

³ Hena nana bi kwôlê sa tôô to Emen a ba, a gelé wo nana hôni dô hen. ⁴ A hena kwôni ré kôl iyôŋ ba: «En hôn Emen» aŋa ré bi kwôlê sa tôô tori a ré na, ôbi kôl na kwôlê

woŋ benare d̄iba, kwôlê woŋ tiri naŋ yiri a. ⁵ Nijba, kwôni wo bi kwôlê sa kwôlo Emen a na, peré wo ôbi pur Emen hen, na tiri kwôy. Hen iyôŋ na, ôbi a geléna wo nana bij pôn naŋ d̄i. ⁶ A hena kwôni ré kôl d̄iré bij naŋ Emen ba, bi jé lêri yi môŋ kwo Jêsu hen iyôŋ men dem.

⁷ Milpên kapê, na tôô tôni to kôrbi a ené li magtubu béŋge kwôle hen né, nijba, na tôô hende to bay na kelênge kwôle ca tumô nij hen. Tôô hende to cay hen na, na kwôlo na ken toy nij hen. ⁸ Hen iyôŋ hari kôba, yi mega wo ré na tôô to kôrbi a ené li béŋge hen iyôŋ, wôsa jé lê Jêsu Krist geléna mega wo tôô hende to hen ré na toŋ tiri men, jé lêreŋge kôba, gel hen iyôŋ a men. Nana hôn wo ré na tiri wôsa kirij ka hendi ca naŋê nij, aŋ na kirij ka perangi kap tiri a gasé perangê.

⁹ A hena kwôni ré kôl d̄iré mô na kirij ka perangi a aŋa, ré dô yêni ba, ken hôn wo ôbi ré baa na bô kirij kap dilemne a. ¹⁰ A hena kwôni ré pur yêni na, ôbi mô na kirij ka perangi a aŋ ani kani ka a lê aŋ ôbi a lê têrij ba, naŋ. ¹¹ Nijba, kwôni wo kap yêni ba, ôbi mô na bô dilemne a baa ya baa ya men, are kêm ka ôbi li ba, li na bô dilemne a men, ôbi hôn kirij ka ôbi ôrij ya hen né a men, wôsa ôbi gel kirij né sa kibi dilemne to ti tiri hen.

Dêŋge turŋge sa aŋga sa terare a nà ré

¹² Kamnen, en li magtubu hende to hen béŋge wôsa Emen d̄i bôri jal sa têrij tonge a nij wô kibi hini Jêsu Krist. ¹³ Kenbay ka surpê, en li magtubu hende to hen béŋge, wôsa ken hôn kwôni bi wo na mô ya ca tumô dema tô terare na ré d̄ij tô hen men. Kenbay kap kam manê kôba, en li magtubu hende to hen béŋge men wôsa ken gôlij sa ôbi lê habré nij.

¹⁴ Kamnen, na en li magtubu hende to hen béŋge wô henê wo ken hôn Ibarna Emen hen. Kenbay ka surpê en li magtubu béŋge wôsa

ken hôn kwo na mô ya ca tumô dema tô terare na ré dîj tô hen men. Kenbay kap manê en li béngge, wôsa ken dèbe gerañ men, kwôlo Emen yi bônge a men, ken gôlij sa ôbi lê habré a men.

¹⁵ Peréngge sa terare nañ are kêm ka yi sara hen né. A hena kwôni ré gey anga sa terare a nà ba, ken hôn wo ôbi ré gey Ibari Emen né men. ¹⁶ Wôsa anga sa terare a nà ka na: doy anga habij ka gawré gey lê hen men, tu bôriyare men, bê bôô sa ari upé uwôyrij yi a men na, hena na ligi Ibari Emen a ré, nijba, na anga sa terare a nà dî. ¹⁷ Wôsa sa terare men, angan tu bôriyare kare kêm ka yi ya hen a men na, a nañéji kêm, nijba, kwôni wo li bô geyé wo Emen ba, ôbi a merê kwôy yôd.

Déngge tu melênê sa yerñge wô bay kapère Jésu Krist hen

¹⁸ Kamnen, wulê wo sa terare a kerê hen na, baa dâ nij. Ken toy mega wo ôbi bayi *Krist hen ré a sa. Nijba, haw hen bay bayi Krist kwône hen ya nij, an ôbi a gelé wo Wulê na ré dâ nij. ¹⁹ Bijé bay ka hen na, hena na perêrni a aña ré siji ô hen. Nijba, bay nà ná kani ré. Hena bay henañ ré na kani na, bay henañ ré merê nañ ni. Na ôbi á, bay ré sijn ôrij hen. Nijba, are bay ka hen yi hen iyôn bi nana hôn mega wo bay ré na bijé kana ré.

²⁰ Nijba, kwonje kenbay ba, Krist béngge Tini an kenbay kêm ken hôn tu kwôlê. ²¹ Hena ené li magtubu hende to hen béngge na, na wô wo kené hôn tu kwôlê hen né ré, nijba, wô wo kené hônij men, ken hôn mega wo benare ré nañ bô tu kwôlê a hen.

²² Kwôni wôj ôbi benare ba, na kwo kôl mega wo Jésu ré na Krist, kwo Emen dôri hen ré. Kwôni wo kap Ibari Emen nañ Kemari Jésu na, ôbi na ôbi bayi *Krist hen. ²³ A hena kwôni wo ré kap Kema Emen ba, ôbi hôn Ibari Emen né men, nijba, hena kwôni ré kôl mega wo

Jésu ré na Kema Emen ba, ôbi hôn Ibari Emen men.

²⁴ Kwonje kenbay ba, ken dî bônge yi sa kwôlo na ken toy ca tumô hen. Lénge bi kwôlê bi wo hen yi bônge a men, bi ken gem kwôlê bi wo na ken toy ca tumô hen bônge a a men. A hena kené gem kwôlê bi wo na ken toy ca tumô hen bônge a na, ken bij pôn nañ Kemari Krist men, nañ Emen Ibari a men. ²⁵ Kemari bi kôba, na genge diré béna merê wo nañ kwini hen.

²⁶ Gel, na kwôli bijé kap bay lamérenge bê tôrji a wô ménénge a ené li magtubu béngge kelénge kwôlij hen. ²⁷ Nijba, kenbay ba, Tunu to Krist na béngge hen na, mô bônge a ya. Na sa kibi Tunu hende to yi bônge hen aña kené ôrij doy kwôni wo dangi ré gelénge ani ré hen. Wôsa Tini hende to hen gelénge are kêm men. Hende geléna tu kwôlê dîba, kwôlê wôj benare wôni nañ perê a. Bijé nañ Jésu Krist mega wo hende na gelénge hen iyôn.

²⁸ Kamnen kapê, lénénge tô bijare tonge a nañ Jésu Krist an bi Wulê wo ôbi a herañ hen na, bi nana hareri ré men, tayre dèna tiri a ré a men. ²⁹ Mega wo ken hôn wo Jésu Krist ré na kwôni wôj derôre hen iyôn na, kwôni wo li angan derôre ba, na Kema Emen men.

3

Nana kam Emen

¹ Gelénge peré wo Emen peréna kwôy an uwôgêna kamni hen. An nana kamni bay tiri a men. Na ôbi á, bijé ka sa terare a nà ré henéna ré hen, wôsa bay hôn Ibari Emen né. ² Milpên kapê, kwo nana môrij haw hen ba, nana kam Emen nij. Nijba, anga a sa sarna ba, nana hôn né tô. An anga pôn ka nana hôn na, wo Wulê wo *Krist a herañ hen na, naa gelij nañ têj têj wôsa naa geléri Wulê bi wo hen. ³ Ôbi a, kwôni wo ré dî bôri sa Krist a yôd ba, bi li têrij

né mega wo Krist bi na kwo séli hen iyôn men.

⁴ A hena kwôni ré li têrij na, gel wo ôbi ré d'age na tôô to Emen hen. Wôsa têrij na, na d'agê sa tôô to Emen. ⁵ Wôsa ken hôn wo Jésus Krist ré sa sa terare a nà, na wô derê têrij lêrena nijba, ôbi ba, têrij nap yiri a. ⁶ Ôbi a, kwôni wo ré bij nap d'ba, a lê têrij né. A hena kwôni wo ré li têrij na, gel wo ôbi ré gel Jésus Krist ré men, ré hônni ré a men.

⁷ Kamnen, d'énge bi bijé lamênge ré. Hena kwôni ré li an'ap derôre ba, ôbi kôba na kwôni woj derôre mega wo Jésus Krist na kwôni woj derôre hen iyôn men. ⁸ Nijba, kwôni wo li têrij ba, na kwo Sidan wôsa Sidan na ôbi têrij ca wo sa terare na d'ij yej. Na ôbi á, Kema Emen ré sa wô mênê ari lêri kêm ap hen.

⁹ Ôbi a, kwôni wo ré na kema Emen ba, a lê têrij ré nij yôd, wôsa merê tu gej wo Emen biri hen na, yi bôri a. Emen na Ibari d'iba, ôbi a lê têrij ré nij. ¹⁰ Ôbi wo hen a gelé a bay ré hônij kam Emen nap ka Sidan. Wôsa kwôni wo li an'ap derôre ré men, pur yêni ré a men na, gel wo ôbi ré na kema Emen né.

Kenbay kap kam Emen perijge yerjge

¹¹ Kwôlo Emen wo na ken toy ca tumô hen kôl iyôn ba: «Geyjge yerjge.» ¹² Diba na bi jé lêrena yi môj kwo Kayen iyôn né. Ôbi na kema ôbi lê habrê, wôsa ôbi na duu yêni gan. Nijba, wô mi a ôbi na ré diri ba? Ôbi na diri wôsa ari lê yêni Abêl na kap derôre, nijba, ka Kayen ka na li kêm hen na, na ka habij.

¹³ Yênen, hena bijé ka sa terare a nà ré kapênge ba, ken bô mega wo ré d'ê kirij iyôn né. ¹⁴ Wôsa nana hôn wo na nana yi mega kwôni wo ma iyôn, nijba, haw hen nana mô tu gej. Nana hôn wôsa nana pur yênerna. Kwôni wo pur yêni ré ba, yi mega ôbi ré ma baa ya iyôn. ¹⁵ A hena kwôni ré kap yêni

yôd ba, ôbi na ôbi deré temare. Ap ken hôn mega wo ôbi deré temare na, gelê wo nap kwini nap yiri a. ¹⁶ Jésus Krist geyéna ap era sa ma wô sarna. Ap geléna peré wo nana perij yênerna. Bi nabay kôba, na ay yerna bij temare wô sa yênerna men. ¹⁷ A hena kwôni wo ré uwôn are apa ré gel yêni wo an'ari kani nap apa ôbi ré li nap d'ba, gel wo ôbi ré gey Emen né. ¹⁸ Kamnen, hena ré na hen iyôn na, na kelênge nap kebrena nana gey yênerna nap kwôlo dôri mera ré. Nijba, na gel wo nana geyji tiri a men, na li nap ci a men.

Kam Emen a hareri ré

¹⁹ Nana li hen iyôn dema nana henê wo nana na kam Emen wo na tu kwôlê hen. Ôbi a, bôrna ré kurij tôj kirija nana uwôli. ²⁰ A hena ermé wona ré ulêna kwôlê sarna kôba, Emen dami d'ê ermé wona men, ôbi hôn are kêm a men. ²¹ Yênen kapê, a hena bôrna ré ulêna kwôlê sarna ré nij ba, gel wo nana hare era sa d'ebé tumô Emen a ré nij. ²² Men, Emen béna are kêm ka nana uwôli hen wô wo nana bi kwôlê sa tôô tori a men, nana li an'ga dôri a men. ²³ Tôô tori hende to hen kôl iyôn ba: «Nana bi bôrna sa hini Jésus Krist a wo na Kemari hen men, nana perij yerna mega wo Krist na kôl hen iyôn a men.» ²⁴ Kwôni wo bi kwôlê sa tôô tori a na, ôbi na kwo Emen men, Emen kôba, bij nap d'ba a men. Tini to ôbi béna hen a gelé wo ôbi ré mô nap na.

4

Henê jé lê Tunu to Emen nap to ôbi bare

¹ Yênen kapê, hena kwôni ré era legerjge a ap kelênge kwôlo d'iré kôl hen ré na nap néé wo Tunu na, ken bi bôrnge sara lew ré tô. Nijba, ken kôbe kwôli kelêri bi wo hen dô gel na ba ôbi iyêl na nap Tini Emen na tiri a men ba, dema kené bi bôrnge sara tô. En kôl hen iyôn wôsa bay kibi Emen kap bay benare kwône sa terare a haw hen. ² Geré

wo ka hônij kwôni ré ôrij nap Tini Emen a na: hena kwôni ré kôl Jésus Krist ré yêj môm gawra iyôn aj ré era sa terare a nà ná, ôbi ôrij nap Tini Emen. ³ Nijba, hena kwôni ré kôl Jésus Krist ré yêj môm gawra iyôn ré na, Tini Emen nap yiri a. Nijba, ôbi ôrij nap tini ôbi bare dî. Na ken toy ca tumô mega wo tini ôbi bare bi wo hen ré sa tô, nijba, haw hen hende sa nij.

⁴ Nijba, kamnen kapê, kenbay ba, ken gôlij sa bay kibi Emen kap bay benare bay ka hen nij, wôsa kena kam Emen. Wôsa Tunu to yi yerjge a hen na, na Tunu to néere damaj gôlij to sa terare a nà. ⁵ Wôsa bay kibi Emen kap bay benare bay ka hen na, na gawrê ka sa terare a nà. Na ôbi wo hen aja bay ré kôl na kwôli anja sa terare a nà aj gawrê ka terare a nà dôbe marji toyij kwôli kelêrji bi wo hen. ⁶ Nijba, nabay ba, nana ka Emen. Kwôni wo hôn Emen ba, a toyé kwôlê kebrena nijba, kwo na kema Emen né ba, a toyé kwôlê wona ré. Na hen iyôn, nana hônij kwôni wo ôrij nap Tunu toj tiri hen nap kwo ôrij tunu toj benare hen men.

Emen gey bi nana perij yerna nap bôbôn mega wo ôbi peréna hen iyôn men

⁷ Yênen kapê, na perijge yerna nap wulê wulê wôsa peré hena na ligi Emen. Wôsa kwôni wo pur Emen men, pur gawrê a men na, ôbi na kema Emen men, ôbi hôn Emen a men. ⁸ Kwôni wo pur Emen né men, pur gawrê ré a men na, ôbi hôn Emen né, wôsa are kêm ka Emen li hen na, ôbi li na nap peré. ⁹ Emen jop nap Kemari wo pôn nêj hari hen era sa terare a nà bi ré sa béna nana mô tu gej. Na ôbi a gelé peré wo Emen ré peréna hen tu wolé. ¹⁰ Geré peré wo Emen peréna bi a na: na nabay a peré Emen tumô ré, nijba, na ôbi a peréna tumô aja ré jop nap Kemari bi ré sa ma mega anjan lé

sarga iyôn aj dîré dîj bôri jalê sa têrij lêrena.

¹¹ Yênen kapê, mega wo Emen peréna hen iyôn na, nabay kôba, na perijge yerna hen iyôn men. ¹² Wôsa Emen na, kwôni wo giili ba, nap tô. A hena nana perij yerna ba, ôbi bij nap na men, peré wori bi wo yi bôrna hen na, na peré woj tiri a men.

¹³ Na hen iyôn a, nana hôn wo nana bij pôn nap Emen men, ôbi kôba, ré bij pôn nap na a men sa kibi Tini to ôbi béna hen. ¹⁴ Wôsa nibay kôba nini gel nap tirni toni aja niné ulêjge béréri hen: wo Ibarna Emen né jop nap Kemari sa terare a nà bi ré sa gôlij nap bijé. ¹⁵ Ôbi a, kwôni wo ré kôl Jésus ré na Kema Emen ba, Emen bij nap dî men, ôbi kôba, bij nap Emen a men. ¹⁶ Nibay ba, nini hôn peré Emen peréni hen aj nini bi bôrni sara. Wôsa Emen na ôbi peré kirij. Kwôni wo pur Emen men, pur gawrê a men na, ôbi bij nap Emen men, Emen kôba, bij nap dî a men. ¹⁷ Peré wori bi wo yi bôrna hen, ré na peré woj tiri na, Wulê wo ôbi a sa jôrij kwôlê sa bijé ka sa terare a nà hen na, na harê ré wôsa jé lêrena sa terare a nà bij nap kwo Jésus. ¹⁸ Wôsa hena kwôni ré hôn wo Emen né piri na, harê a napê bôri a. Na wô peré wo Emen pur kirij hen bi aja ré dage harê bô kwôni a hen. A hena kwôni ré hare ba, yi môm bay rée sa biri iyôn, wôsa kwôni wo hare na, peré wo Emen piri hen na, ôbi hôn derêri ré.

¹⁹ Na Emen a peréna tumô kap dema nabay nana piri men, perij megêrna a men hen tô. ²⁰ A hena kwôni wo ré kôl dîré pur Emen aja ré kap yêni yôd ba, na ôbi benare djêj iyôn. Hena kwôni ré pur yêni wo ôbi giili nap tiri hen né ba, ôbi a lê iyej aja ré peré Emen wo ôbi giili ré hen ba? ²¹ Tô to Krist béna hen na, kôl iyôn ba: «Kwôni wo pur Emen ba, bi pur yêni a men dem.»

5

Bê bôô wona sa Jésu a a nana ayij joor sa terare a nà hen

¹ Na i i wo bi bôri mega wo Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen na, ôbi na kema Emen. A hena kwôni wo ré pur iba kamrê ba, a peré kamni a men. ² Peré wo nana pur Emen men, bê wo nana bi kwôlê sa tôô tori a a men hen na, gel wo nana pur kam Emen men. ³ Hena nana bi kwôlê sa tôô to Emen a na, gel wo nana pur Emen nap bôô pôn tiri a men. An tôô tori hende to hen, na anga a néna ré. ⁴ Wôsa kema Emen wo yôŋ yôŋ ba, ôrij nap néé woj gôlij anga sa terare a nà. An gelê bi wo nana gôlij sa anga sa terare a nà hen na, na sa kibi bê bôô wona sa Jésu Krist a. ⁵ Na i a gôlij sa anga sa terare a nà ba? Na kwo bi bôri sa Jésu ré na Kema Emen hen na, ôbi a gôlij sa anga sa terare a nà.

⁶ Na Jésu Krist wo era sa terare a nà bi. Ôbi erap nap kam men, kwôbe a men. Ôbi erap na nap kam piniji ré, nijba, ôbi erap nap kwôbe a men*. Na Tini Emen a kelêna mega wo kwôlê bi wo hen ré na tiri. Wôsa Tunu hende to hen a na tu kwôlê. ⁷ Wôsa are subu a gelêna mega wo Jésu ré na Kema Emen. ⁸ Anga subu bay a na: Tini Emen men, kam men, kwôbe a men. Are bay ka subu hen na, kwôlê woji na pôn. ⁹ Hena megêrna gawré ré kelêna kwôli anga ciré hôn ba, nana bi bôrna sa kwôlê woji bi wo hen. A hena nana bi bôrna sa kwôlo megêrna kelêna hen iyôŋ na, kwo Emen kelêna hen na, dê kwoji an tô. An na Emen bi nap yiri a kelêna kwôlo gengij sa Kemari. ¹⁰ Kwôni wo bi bôri sa Kema Emen a ba, a henê sari a mega wo kwôlê bi wo hen ré na tiri. Nijba, kwôni wo bi bôri sa Emen a ré ba, bô Emen mega ôbi benare iyôŋ. Wôsa ôbi bi bôri sa kwôlê wo Emen kôl gengij sa Kemari hen né. ¹¹ Kwôlê wo Emen

kelêna bi a na: ôbi béna merê tu geŋ wo nap kwini an merê tu geŋ bi wo hen na, ôbi béna na nap gerê wo Kemari. ¹² Wôsa hena kwôni wo ré bij nap Kemari ba, uwôŋ merê tu geŋ bi wo hen. A hena ôbi ré bij nap Kema Emen né ba, a upé merê tu geŋ bi wo hen né men.

Gelê wo nap kwini

¹³ En li magtubu hende to hen kelênge kwôli are bay ka hen ken-bay ka ken bi bôrnge sa hini Kema Emen a hen, bi kené hôn mega wo kené ôrij nap merê tu geŋ wo nap kwini nij. ¹⁴ Hena nana engerij Emen anga bij nap bô geyé wori hen na, nana hôn mega wo ôbi ré toy. Ôbi a, kirija nana dubu tumôri a ba, naa harê ré hen. ¹⁵ Hena nana hôn mega wo ôbi ré toy uwôlê wona na, nana hôn mega wo ôbi ré béna anga nana uwôli bay ka hen nij a men.

¹⁶ Hena kwôni ré gel yêni li têrij to a ôrij nap dî kibi temare a ré na, bi ôbi uwôl Emen wô sari an Emen a biri merê tu geŋ. En kôl na kwôli bijné ka li têrij to a ôrij nap ci kibi temare a ré hen. Wôsa têrij to kwôni li ba, nêem temayri hen na, yi ya. An en kelênge na wo kené uwôl Emen wô sa bay lêre têrij hende to iyôŋgi hen né. ¹⁷ Anga habij kêm ka nana li hen na, na têrij tu Emen. Nijba, têrij to a ôrij nap kwôni kibi temare a ré hen na, yi ya.

¹⁸ Nana hôn wo na i i wo ré na kema Emen ba, ré lê têrij ré nij. Kema Emen gemni an ôbi lê habré a nêemê gelêri ré nij.

¹⁹ Nabay ba, nana hôn wo nana na kami Emen nij. Nijba, sa terare na bô emê wo ôbi lê habré a.

²⁰ Nana hôn wo Kema Emen ré era sa terare a nà an béna tu melênê bi nana hônij Emen woj tiri. Nana ka Emen woj tiri bi wo hen wôsa nana bij nap Kemari Jésu Krist. Kemari bi a na Emen woj tiri men, ôbi a na merê tu geŋ a men.

* 5:6 5: 6 Kam na, kôl gengij na sa batêm men, kwôbe ba kôl gengij ba sa temay Jésu men.

²¹ Kamnen kaṅê, d'énge tu melênê
sa yerṅge a wô wo ma kena herê sa
ô tibé kamrê hôriṅ.

Magtubu to wôôyi to Ja li Kwôlo kôl kwôli magtubu to wôô to Ja li hen

Ôbi lê magtubu hende to hen na, uwôge yiri dîré na kwo seri. Nijba, kwôlo si kibiri a na, gel wo ôbi ré ôrij nañ tôte daman sa ðijé bay ka ôbi li magtubu biji hen. Ôbi kôlij na Iyore to Emen dôri hen men, kôlij kamne a men. Iyore hende to hen na, gel na églis nañ bay ayê bôô ka bô (bêrsé 1).

Ôbi dôbe ibiyare bô gawré bay ka hen bi bay ré ay geré wo bij nañ tu kwôlê men, bay ré perij a men (bêrsé 1-6) men. Ôbi yêge marji gengij sa ðijé ka ermé woji yi môj kwo ka ôbi kôl kwôliji bô magtubu to Ja to tumô hen iyôj (bêrsé 7-11). Ôbi duu kibi magtubu tori kôlijji kwôli kergare tori iyére toji a men, kôlijji kwôli dosé to églis to pôni men (bêrsé 12-13).

Mega bô magtubu to Ja to tumô hen na, to nà kôba, kôlji bi bay ré bô dô men, ré dîbu sa têrji a tô ayê bôô woñ tiri a hen.

Dosé to ôbi liji

¹ Na nôbi suri a lê magtubu hende to hen béré mini Iyore to suri to Emen dôre hen men, en li bij kamné ka en pirji tiri a men hen. Na nôbi penen a perenge hen mera ré, nijba, ðijé kém ka hôn kwôlê woñ tiri hen kôba, perenge a men. ² En perenge wôsa kwôlê woñ tiri wo yi bôrna hen na, a yé kwôy nañ kwini.

³ Men, Ibarna Emen nañ Jêsu Krist Kema Ibarna Emen a terê kibrijji sarna men, bay a berê tu ja tona men, bay a béna bô jalê a men. Derê bi wo kém hen yi wô sarna nabay ka nana bi bôrna kwôlê woñ tiri a hen

men, wô peré wo nana perij yerna hen a men.

Tôô to gengij sa peré

⁴ Yen dôren daman wôsa en toy mega wo kamné ka pôni jé lêreji ré bij nañ kwôlê woñ tiri mega wo Ibarna Emen na ay tori bi nana li hen a men. ⁵ Iyore, en uwôlê bi nana pirijge yerna. Kwôli peré bi wo en li magtubu béré kwôli hen na, na tôte tônia to kôrbi ré, nijba, na kwo na nana toy ca tumô kan hen. ⁶ Peré bi wo hen na, na bê kwôlê sa tôte to Emen a. Ôbi a na tôte to Emen to na ken toy ca tumô hen men, na tôte to na kôl kené perij yernge nañ wulê wulê hen a men.

⁷ En kelenge hen iyôj wôsa ðijé kan bay lamêre kirij kwône sa terare a nà ka kôl Jêsu ré yêj môj gawra ré men, ré era sa terare a nà ré a men. Ôbi kelêre kwôlê bi wo hen na, na ôbi lamêre kirij men, na ôbi bayi *Krist men. ⁸ Iyôj ba, ken dî tu melênê sa yernge a bi jé wo ken li hen na, kené uwônij sa kôbrenge dîba, bi mène déj iyôj né.

⁹ Hena kwôni ré bi bôri sa kwôlê wo Jêsu gel hen ré an bi kwôlê wo dangi wôni a sara a na, kwôni bi wo hen bij nañ Emen né. Nijba, kwo bi bôri sa ari gelé ka Krist hen na, ôbi bij nañ Ibarna Emen men, ôbi bij nañ Kemari a men. ¹⁰ Na ôbi wo hen ana ené kelenge hena kwôni ré era legerenge a ana ré gelenge na kwôlê bi wo hen ré na, ken biri yernge a ré men, ken liri dosé ré a men. ¹¹ A hena kwôni wo ré liri dosé na, ôbi bij nañ dî sa jé lêri wo habij bi wo hen a.

Kwôlê woñ dirij kibi

¹² En ôrij nañ kwôlê gan ya wo ré ené kelenge nijba, en nêj lê kém bô magtubu to nà ré. En gey ené erê gelenge an naa merenge bem iyêlêri senge an bi yerna ré derêna bem cerêd.

¹³ Kam yêrê to Emen dôre men hen lêrê dosé.

Magtubu to subi to Ja li Kwôlo kôl kwôli magtubu to subu to Ja li hen

Magtubu to na na, na gawra wo uwôge yiri kwo seri bi a lê hen (bêrsé 1, 2 Ja bêrsé 1). Ôbi li bij na gawra wo bay uwôgeri Gayus hen. Gayus bi wo hen na, kwôlê wôni wo hônij gan gengij sari ba, nan nijba, kôl iyôn ba, ôbi ré na ôbi bô pôn tô geré tu kwôlê wo Emen a. Hal wori yi gay nan kwo Diyotrêp wojn ôbi gwôserê kirij wo na kôl kwôlo habij gengij sa kwo seri bi wo hen hen men, ôbi na kwôni wo bu kergê yiri a ré a men.

Ôbi lê magtubu hende to hen ay kibi Gayus sa bô pôn wori a men, wô lê wo ôbi li nan bay ayê bô hen a men (bêrsé 1-8). Ôbi bare wô hal wo Diyotrêp (bêrsé 9-10) men, ôbi dô kwôli Démétrus wojn ôbi ayê bô wo pôni hen dô men (bêrsé 11-12), dema ré kôlji kwôli kergare tori iyére toji a hen men, kwôli dosé to miljérji men (bêrsé 13-15).

Bô magtubu hende to hen na, kôl na kwôli lê kergê men, beré yênm yem a a men na, gel na peré nan bô wo pôn gengij sa tu kwôlê.

Dosé to ôbi liji

¹ Na nôbi suri a lê magtubu hende to hen bem jôbi melannen Gayus wo en purem bôn pôn hen.

² Melannen wupê, en uwôl Emen bi are kêr ré dô bem men, bi ômpare toni ré lêr mé mega tunum môrij dô tumô Emen a hen iyôn men.

Bay ay kibi Gayus

³ Yen dôren damañ kirija yênera bay ayê bô saji nà an kôlenji wo jeré dî yem yi tu kwôlê men, jeré li are nan geré wo tu kwôlê bi wo hen

a men. ⁴ Kirija en toy wo kamnen ré li anğan derôre hen iyôn a men na, yen dôren damañ dê are kêr.

⁵ Melannen wupê Gayus, lê wo ju li nan yênera bay ayê bô kan iyére nan kan kergê hen a men na, ju li na nan bô pôn tiri. ⁶ Bijé bay ka ju li nan ci hen na, bay heramem kibi bay ayê bô ka nà kôl iyôn ba: «Ôbi peréni damañ.» An en hô uwôlen bi jeré li nan ci mega wo Emen gey hen iyôn tô kergare toji a. ⁷ Kergare hende to bay ô hen na, na wô lê jé wo Jêsu Krist an bay uwôn ani kôbi bay ayê bô ré hen né. ⁸ Na ôbi á, nabay kan bay ayê bô nana a lê nan bijé bay ka hen an bi ré gelji wo nana bij nan ci sa jé wo bay li gengij sa kwôlê wojn tiri bi wo hen hen.

Si Diyotrêp nan Démétriyus

⁹ Gayus, en li magtubu jén bij églis tonje menba, Diyotrêp wo kôl dîré na kwo dami bô églis a hen li sa iyêrê an kan toyé kwôlê bi wo en kôl hen. ¹⁰ Wulê wo na erê gelenge hen na, na derenge tô kwôlê wojn benare bi wo ôbi pôy déni sarni a hen. Na kwôlê wojn benare bi wo hen a ôbi ré kôl mera ré, nijba, ôbi kan beré bay ayê bô kan kergê hen yiri a a men. An hena bijé ka dangi ré gey beréji a yirji a kôba, ôbi jôrji a men. An kôlji dîré dagêji bô églis a.

¹¹ Melannen wupê, ô tô jé lê bijé ka habij a hen né nijba, ju ay hal wo bijé kan bay lêre anga dôri hen dî. Kwôni wojn ôbi lêre anga dôri na, na kwo Emen, nijba, kwon ôbi lêre anga habij hen na, hôn Emen né kwôy.

¹² Kwo Démétriyus ba, bijé kêr kôl kwôlo dôri gengij sari. Men, beré kwôlo Emen wo ôbi uwôl hen kôba, gel wo ôbi ré li anga dôri. Nibay kôba, nini bij sara mega wo ôbi ré li anga dôri. An ju hôn wo niné kelê kwôlê wojn benare ré.

Kwôlê wojn derij kibi

¹³ En ôrij naɲ kwôlê gaɲ ré ené kôlem niɲba, na nê mê lê bô mag-tubu to nà kê m né. ¹⁴ En gey ené erê ô gelem hen ya hen na, naa erê iyêlêri senge. ¹⁵ Bi bô jalê wo Emen baa naɲ ju.

Milɲém kê m lê m dosé men, ju liɲ milɲérni pôn pôn kê m dosé bé ni men.

Magtubu to Jud li Kwôlo kôl kwôli magtubu to Jud li hen

Magtubu to Jud na, lijn bij na gawré ka pôni mera ré, nijba, lijn bij na bay ayê bôô kém. Kwôlo kôlijn bô magtubu hende to hen na, gelijn na kwôlo yi bô magtubu to Piyêr to wôôyi hen iyôn (2 Piyêr 2). Magtubu to Jud men, to Piyêr to wôôy hen a men na, li na kumbul na gawré ka bay cé kwôlo mène geré wo Krist an kôl na kwôli yijare toj iyôn a tôj hen.

Bêrsé 1-2 hen na, ôbi kôl kwôlo kôl kwôli magtubu hende to hen.

Bêrsé 3-16 hen na, ôbi kurijn upé gawré ka bay gelére anjan benare ka dôbe yiri bô églis a hen men, ôbi kôl kwôli kwôlo ré sa beré sarji kém hen a men.

Bêrsé 17-23 hen na, bay ayê bôô ba, ôbi kôlji bi bay ré dëbu sa têrji a tô ayê bôô woji a.

Bêrsé 24-25 hen na, ôbi duu kibi magtubu tori na ayê kibi Emen wo pôn nêj hen men, kibi ôbi gôlijn na na Jésus Krist hen men.

Magtubu hende to hen kôl na kwôli hal wo habijn wo néé wo benare hen men, kwôli lê wo Emen a sa lê na bay ayê bôô hen men, kwôli dé wo bay dî bôrji sari a hen men, sa Jésus Krist a hen men, sa Tunu toj hendi bô bôrê hen a men (20-21).

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi Jud mana wo Jésus Krist men, ena yêni *Jak a men.

En li magtubu hende to hen bijn bijné ka Ibarna Emen geyji an uwôgeji an na Jésus Krist a geméji hen hen. ² Bi Emen dî bôri jal sarjge a men, bi bérge bô jalé wori men, bi peré wori baa na ken damañ a a men.

Bay gelére anjan benare (2 Piy 2: 1-17)

³ Milnên kapê, bôn yi na jeran bi ené lê magtubu bérge gengijn sa meré tu geñ wo Emen béna nabay kém hen. Nijnba, en bô mega ré na anja dôri wo ené li magtubu hende to hen bi ené dôbijn ibiyare bôrjge a an bi kené lijn kumbul wô dëbijn geran tô ayê bôô wongé a. Ayê bôô bi wo hen na, na Emen a bijn bijné ka na kari hen têtê pôn yôd. ⁴ En kôl hen iyôn, wôsa bijné ka pôni ka harijn tini Emen né hen, tôbe yirji perêrjge a na jalé wô belé kwôlo gengijn sa beré tu na to Emen wona hen mênê, an bi ciré uwônijn geré yijn yijare toj iyôn a tôj to bôrji gey hen men, bay ka Jésus Krist wo na ôbi sarna men, Kelma wona a men pôn nêj hen. Kwôli mênê wo yi gengijn sa bijné bay ka iyôngi hen na, na lijn bô magtubu to Emen a ca nij.

⁵ Kwôlo na kelê hen na, ken hôn ca tumô nij, nijba, na hô jebé tô bôrjge sara hôrij. En gey bi kené hôn mega wo bô wulê wo na tumô hen na, Kelma Emen na sijn na kam *Israyêl bô iyére to Ejipt a an, nijba, ôbi mène ka bi bôrji sari a ré hen. ⁶ Men, ken hô erem sa *manê ka derômaran a ka bô néé wo Emen biji hen mega wo ré nêni ani ré tô an dîji kini merêrji an hen na, Emen na harêji na ganji musure biji kirijn ka dilemne culum a kwôy gemijn Wulê wo ôbi a sa jôrij kwôlé sa bijné. ⁷ Men, ken hô erem a sa *Sodôm na *Gwomôr na iyére to mér sarji hen kôba, na liji na mega manê ka derômaran a bay ka hen men. Bay na yijn yijare toj iyôn a tôj hen men, bay yijn na megêrji imjê men, na megêrji yébé a men. Ôbi a, Emen na ré pôrji biji bô tare to yi na kunu hen. Yi hen iyôn wô gelijn bijné kém anja ré sa sa bay lêre are bay ka iyôngi hen.

⁸ Bijné ka bay gelé anjan benare bay ka perêrjge a hen na, jé lêreji na hen iyôn men. Bay kôl Emen né kôlji kwôlé bô pelal a an bay berijn

tô kôbriji lijn têrijn nan yirji gan men, kapijn bê kwôlê sa dampare to Emen a men, tiirijn manê ka derômaran a ka ôrijn nan hini emê hen a men. ⁹ Misêl wo na ôbi sa manê ka derômaran a hen kôba, na tiirê Jabel hen iyôn né. Wulê wo ôbi na narijn nan dî gengijn sa kwogelê *Moyis hen na, ôbi na kôlijn Jabel kwôlo habijn ré, nijba, ôbi kôli iyôn ba: «Bi Kelma berem mera.» ¹⁰ Bijné bay ka hen na, anga bay hôn tôrji ré kôba, bay tiréji men, bay yi mega tanare to noni to erem kwôlê ré iyôn men, bay lèrê are iyôn a tôj an are bay ka hen a yé tô mênê woji hen. ¹¹ Bijné bay ka iyônggi hen na, bô emê yi gengijn sarji, wôsa bay ay geré wo Kayen men, doy uné lari liji an bay ge kay mega Balam iyôn men, bay na kwôlê mega kwo Kworé iyôn a men. An bay mênê môj kwori hen iyôn men. ¹² Kini emê wonje a tô yêniare a na, bay tôbe yirji perêrjege a an gurerejege. Lê angaji bay ka iyônggi hen na, li an bay erem na sa yirji a mera men, tayre diji sara ré men, bay yi môj yé emen wo kal dô an iyôn men, bay yi môj gurô wo kibi kelanêri a kôba, yêeri nan iyôn, kal dôri nan hanêri an yi mega ré ma têe wô iyôn. ¹³ Men, bay yi môj mêw wo dami wo habijn iyôn a men. Têrijn toji yi tu wolé môj kworijn wo kam daya sa bi nô iyôn men, bay yi môj têbêjne to erê si na si na hen iyôn a men. Emen nan kini merê woji bô kirijn nan dilemne culum a an bay a merê ya kwôy nan kwini.

¹⁴ Kwo Énôk wo na kunga Adam wo jôgijn têe jii na kôl kwôlê gengijn sarji tumô kôl iyôn ba: «Toyênge, Kelma a era hen ya nan kwônê manê kari ka derômaran a ka yi nan jengêrji hen. ¹⁵ Ôbi a era wô jerê kwôlê sa bijné ka sa terare a nà kêmen, a perê bay henê Emen né hen wô kibi anga habijn kêmen ka bay li hen men, wô kibi kwôlo habijn kêmen wo bay kôl gengijn sa Emen hen a

men hen.» ¹⁶ Bijné bay ka iyônggi hen na, yirji dôrji ré men, bay fare kwôlê kwôy kwôy men, bay li are kêmen ka bôrji gey hen men, na bay uwôyrê yi men, bay lamê bijné bi bay ré gey kwôlê woji a men.

Tôo toj ayê nan yêgê maa

¹⁷ Milnên kapê, ermênge sa kwôlo bay jé ka Kelma wona Jésus Krist na kelênge ca tumô hen. ¹⁸ Bay na kelênge iyôn ba: «Wulê wo sa terare ré baa da wo ta kerê nij hen na, bijné ka pôni ré selênge. Bijné bay ka iyônggi hen hôn Emen né men, bay li anga bôrji gey a men.» ¹⁹ Men, na bay a lê ana kariare ré yi perêrjege a hen men, bay na limé ka doy anga bôrji gey hen an Tini Emen nan bôrji a. ²⁰ Milnên kapê, kwonje kenbay ba, masênge bi ken lijn nan yerjege an ken dibijn tô ayê bôo wonje wo yi sa Emen a hen men, uwôlênge Emen nan née wo Tunu toj hendi bô bôrê hen a men. ²¹ Men, dénge yerjege yi Emen wo perêrjege hen an ken gemijn Kelma wona Jésus Krist won ôbi lê derê bi ré bênge gelê wo nan kwini hen.

²² Berênge tu na to bijné ka pôni ka gaanê sa ayê bôo woji a hen men, ²³ ka pôni ba, ken teraji kibi tare a an ken gôlijn nan ci men. Ka pôni ba, ken bô tu na toji men, ken dî tu melênê sa yerjege a nan ci a men wô wo bay maa lê an ka gerê kayê. Men, têrijn toji to yi môj bargay ka *kagem hen kôba, ken hebe ré a men.

Heramê

²⁴ Ayênge kibi Emen wo nêmen gemênge hen an bi kenê herijn bô têrijn a ré hen men, kwo a derê têrijn tonje kêmen an, an a ôrijn nan ken ka erê debé tumô kirijn ka perangi kari a nan yi derê hen a men. ²⁵ Ôbi a na Emen pôn hari men, ôbi a gôlijn nan na nan gerê wo Kelma wona Jésus Krist hen men. Bi ayê kibi men, dampare men, née a men yi wô sari nan kwini. Na hen iyôn ayijn tôri ca

tumô kwôy kemnêḡ. Aḡ a yé hen
iyôḡ naḡ elê elê kwôy yôd.

*Amên, bi yi gelij hen iyôḡ.

Anğa Jésu Krist yêge sarji bijn Ja bô Pelal a Kwôlo kôl kwôli pelal wo jô Ja hen

Ja a na ôbi lê gerjé magtubu hende to nà hen. Ôbi gel are gay gay ka Jésu Krist yêge sarji hen (1: 1-2). Ôbi kôl kwôli anğa ôbi gel kirijà Tunu top hendi bô bôre herbe sari a hen (1: 10). Kirijà ôbi lij magtubu hende to hen na, ôbi mô na iyére to derô cér a to bay uwôgere Patmôs hen. Ôbi ge na geré a ré ô meré ya hen wô béré Kwôlo Dôri wo ôbi uwôl hen (1: 9). Wulê bi wo hen na, kelma wo dami wo Rômê gelij tu bay ayê bôo gusij damañ. Ja li magtubu hende to hen bijn na églisnê ka jurgem ka bô emê wo Asi a wo kemnêñ ba, na Turki hen.

Bay gelij tu bay ayê bôo gusij wôsa bay hôn na Kelma Jésu Krist pôn nêñ hari hen. Perê kirij bay ka habij hen na, Ja li magtubu wô dôbji ibiyare bôrji a gengij sa ayê bôo wôji men, dé bôo wôji a men. Magtubu tori hende to hen na, na kwôli anğa bô pelal a hen men, ka sarji yêgij biri hen a men. Derê tô are bay ka hen na, i ba dô nañ ermé wori ermé wori. Nijba, mawi kwôlê yi gay mega wo haw hen ba, habre ré ay joor hari, nijba, Emen sa gagay kenare wori a na, are kêm na bô kôbri a. Añ deré kibri ba, *Krist a ayê joor sa are bay ka hen kêm.

Ja ay tô magtubu tori gelij yiri mega wo diré na mana wo Krist wo ji si kampê hen (1: 1-8).

Bô pelal wo tumô bi wo hen na, Jésu Krist kôlij Ja ré li magtubu bijn églisnê ka jurgem ka bô emê wo Asi a (1: 9 - 3: 22).

Sapitre 4-5 cêgê ba, bay ay Ja ôrij derômarañ a añ pelal kwône jôôri. Men, kôl na kwôli gawre ka ay kibi Emen nañ kibi Jésu Krist hen

men. Kema Kwormo pôl surjére wo jurgem wô bôlij kibi magtubu (6: 1 - 8: 1). Sapitre 8: 2 - 11:19 kôl kwôli burunju to jurgem hen. Sapitre 12: 1 - 13: 18 kôl kwôli tanare to gelij nañ cerew hen nañ to tanare to habij hen. Sapitre 14: 1-20 kôl Kema Kwormo nañ gawre dubu môj nañ arew pôrbu kibi pôrbu (144 000) ka uwôn gelê hen men, kwôli jerê kwôlê wo manê ka derômarañ kôl kwôli hen a men. Sapitre 15: 1 - 16: 21 kôl kwôli bapà gerêgê wo anğan gelinare gusij ka Emen ka jurgem hen. Sapitre 17: 1 - 20: 10 kôl kwôli mênê wo Babilôn men, kwo tanare to habij to gelij nañ cerew hen men, kwo bay kibi Emen kañ bay benare hen men, kwo mara wo dami wo na Sidan a men hen. Sapitre 21: 1 - 22: 5 kôl kwôli derômarañ nañ terare to kôrbi men, Jérusalêm to kôrbi men. Sapitre 22: 6-21 kôl kwôli deré wo ôbi duu kibi magtubu tori yêgij maa ka toy kwôlo gengij sa anğa a era hen hen men, kôlji kwôlo kwo ji si kampê kôl hen a men, ôbi kôl iyôñ ba: «En era ða hen ya.»

Ermé wo ôbi lê magtubu hende to hen na, na wô dôbij harê bô bay ayê bôo a ré, nijba, na wô dôbji ibiyare bôrji a wô wulê wo kirij ré sa iyêrê. Pelal bi wo hen na, na wô geléji jê lê wo Krist nañ jê sé kampê wori men, gengij sa wulê wo kemnêngi men, kwo kiyay a men.

¹ Gelêngê anğa Jésu Krist yêge sarji bijn bay ayê bôo hen. Emen biri bi ôbi ré yêge sa anğa ré sa sa hen biji. Na ôbi á, Jésu Krist ré jê mana wori wo derômarañ a yi mana wori Ja a bi ré kôli kwôli are bay ka hen. ² Menba, Ja dôrij bijné kwôli are bay ka kêm ka ôbi gel hen añ kôl ré na kwôlo Emen wôñ tiri wo Jésu Krist a yêgê sari. ³ Añ kwôni wo dêñse men, ka toy kwôlo hena kibi Emen a añ lij bô magtubu a añ bi kwôlê sara a men hen na, yirji a sa dôrji.

Wôsa wulê wo are bay ka hen a sañ hen na, baa dfa nij.

Dosé to Ja lij églis ka jurgem hen

⁴ Na nôbi Ja a lê magtubu hende to hen bij églispê ka jurgem ka bô emê wo Asi a hen lijji dosé. Bi bô derê nañ bô jalê wo Emen wo na Emen wo mô ca tumô men, mô ya a sa sa hen nañ kwo tunu to jurgem to dëbu tumô gagay kenare wori a hen. ⁵ Men, kwo Jêsu Krist woñ ôbi derê kwôlê woñ tiri hen a men hen na, bi baa ré ken. Jêsu Krist bi wo hen na, ôbi a jê sé kamjê tumô perê bijé ka ma a men, na Kelma woñ sa kilmé ka sa terare a nà kêm men.

Ôbi peréna añ deréna bô têrij a sa kibi kwôbriri wo bij tòn wô sarna hen. ⁶ Añ beléna nana yi gwogelé kilmé men, bay bê kwôbe a men ka Ibari hen. Bi ayê kibi nañ néé yi wô sa Jêsu Krist kwôy nañ kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

⁷ Geléngge, kirija ôbi a hera bô kirij ka geri a hen na, bijé kêm a geléri nañ tirji men, ka na cibri nañ yêere hen kôba, a geléri a men. Men, tô yê bijé kêm ka sa terare a nà a sômê wô hera wori bi wo hen. Na tiri a yé na hen iyôn. Amên, bi yi gelij hen iyôn.

⁸ Kelma Emen woñ ôbi néé wo na Emen wo na mô ca, wo mô ya men, a hera ya a men hen na, kôl iyôn ba: «Nôbi ena ôbi ayê tô are men, ôbi deré kibriji a men.»

Ja gel dampare to Jêsu Krist bô pelal a

⁹ Na nôbi Ja yêneñge wo suri wo bij pôn nañ Jêsu Krist môñ kenbay iyôn men hen a lê magtubu hende to hen béngge hen. En gelij gusij men, en bu bôn iyêere môñ kwonje hen iyôn a men, wô *emê iyéere to Emen. Añ nôbi ba, bay buren uwôlen sa iyéere to yi derô cér a to bay uwôgeri Patmôs hen wô kibi béré kwôlê wo Emen wo en uwôl béréri hen men, wô kelê wo en kôl Jêsu ré dô na kwôlê woñ tiri hen a men. ¹⁰ *Sa merê ta to na sa to Kelma hen na,

Tini Emen telen nañ néé wore kirij bay ka hen, menba, en toy tôô kwôni ôm kañ ta mega burunju iyôn. ¹¹ Añ tôô hende to hen kôl iyôn ba:

«Anja já gelé hen na, ju li bô magtubu a tòn añ ju jéñ bij bijé ka Emen ka églispê ka jurgem hen. Ju bij églis to Epês men, to Smirn men, to Pêrgam men, to Tiyatir men, to Sardês men, to Piladêlpi men, to Lawdisé a men.»

¹² Kirija en toy tôô hende to hen ôm hen iyôn na, en bare ené gelé kwôni wo iyêlen kwôlê hen, menba, en gel na lampa jurgem to bay li nañ lôr hen men, ¹³ en gel ani gelij nañ gawra iyôn perê lampa hende to hen a. Ôbi dôbe bargay ka yêñge kwôy era tòn têri a añ ha kabrêri nañ arij woñ lôr men, ¹⁴ gusiri sari bôre môñ wôbgê iyôn men, gusij tiri eñné môñ kôli tare iyôn men, ¹⁵ têri jerapné môñ masure to busu iyôn men, tôri ôm môñ tô kam kañ biyé ka dami iyôn men, ¹⁶ ôbi bu têbêñne jurgem kôbri woñ gusurô a men, yebere to dii si kibri a men, tiri jerapné môñ tare toñ dîñne iyôn a men. ¹⁷ Kirija en giili hen iyôn na, en kurij tumôri a burug mega temay gawra iyôn. Menba, ôbi uwôl kôbri woñ gusurô san a añ kôlen iyôn ba:

«Kemna ré, wôsa ena kwo tumô men, kwoñ gerjé a men. ¹⁸ Ena ôbi merê tu geñ, na en ma nijba, haw hen ba, en mô tu geñ nañ kunen nij. En ôrij nañ néé sa temare a men, sa kirij ka bijé ka ma môrij ya hen a men. ¹⁹ Are bay ka kêm ka ju gel hen men, ka a era hen a men na, li bô magtubu a. ²⁰ Têbêñne to jurgem to ju gel kôben woñ gusurô a hen nañ lampa to jurgem to bay li nañ lôr hen a men na, na dôrem tôri ju toy. Têbêñne to jurgem hen na, na *manê ka derômaran a ka jurgem ka Emen dîji bô sa églispê ka jurgem hen men, lampa to jurgem hen na, na églispê bay ka jurgem hen a men.»

2

Magtubu to bay jén bij églis to Epês

¹ Ani bay ka gelij nap gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a ap ju jén bij mana wo derômaran a wo églis to Epês, kôli iyôn ba: <Kwôlo na na, na kwôlo si kibi kwo bu têbêne to jurgem kôbri woj gusurô a hen men, ô perê jelgare to erêngêre jurgem to bay li nap lôr hen.> »

² Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn jé lêrem men, merênê wo ju merên sa jé wom bi wo hen a men, ulê bôô wom sara hen a men. Men, en hôn wo bay lê habrê na, jeré gey nap ci sara ré men, bijé ka kôl ciré na bay jé kapê hen na, ju kôbe jé lêreji menba, ju hôn wo bay ré na bay benare déj iyôn. ³ Men, ju gelij gusij ap lênnij tô a wô san kôba, yem ilem sara ré. ⁴ Nijba, anga en kap nap ju na, na wôsa ju puren môj kwo tumô ré. ⁵ Erem sa jé lêrem wo tumô a ap ju gel herê wo ju hô cêgê hen. Iyôn ba, haw hen na, ju dî jé lêren wo haw hen baa ap ju li kwo tumô hen hôrij dî. A hena jeré kap ba, na hera sa derê jelgare toj teré lampa tom hen ôrgij. ⁶ Nijba, anga en denem sara na, na wô kapê wo ju kap jé lê bay tô Nikwolas mega wo nôbi kôba, en kap hen iyôn men.»

⁷ «Kwo maari ya ba, bi toyij kwôlo Tunu kôlij églisnê hen.»

«Kwo ay joor ba, na ayê tôô biri bi ré ôm yê gurô woj merê tu gen wo mô derô yagê wo Emen a hen.»

Magtubu to bay li jén bij églis to Smirn

⁸ Ani bay ka gelij nap gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a ap ju jén bij mana wo derômaran a wo églis to Smirn kôli iyôn ba: <Na kwôlo si kibi kwo na kwo tumô men, kwoj gerjé men, kwo na ma ap mô

tu gen hôrij hen.> » ⁹ Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn gusij to ju gelij hen men, en hôn nimré tom a men. Hen iyôn hari kôba, ju na ôbi upé. Men, en hôn kwôlo habij wo bay kôl gengij sam hen a men. Bijé bay ka kôl kwôlo habij gengij sam hen na, bay bô yirji mega ciré na Jubnê nijba, bay na iyéy danare to Sidan. ¹⁰ Era baa tumô a hen na, já gelij gusij nijba, ju sun né wôsa Sidan a perê ka pôni perêrjge a hen bê a dangay a bi dîré sélij bôrjge men, bay a gelênge gusij sa môj, nijba, ju bi bôm san a kwôy ju map dema ené bem jabga woj gelê wo nap kwini hen tô.»

¹¹ «Kwo maari ré ya ba, bi toyij kwôlo Tunu kôlij églisnê hen.»

«Kwo ay joor ba, a map temare toj têê wôô ré nij.»

Magtubu to bay jén bij églis to Pêrgam

¹² Ani bay ka gelij nap gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a ap ju jén bij mana wo derômaran a wo églis to Pêrgam, na kwôlo si kibi kwo bu yeberê to dami to dîi kôbri a hen.» ¹³ Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn wo kirij ka jeré môrij ya hen na, na kirij ka Sidan ôm iyére ya. Wôsa wulê wo bay derij Antipas woj ôbi bôô pôn woj ôbi derê kwôlen iyére tonje a kirij ka Sidan ômij iyére ya hen kôba, ju bu bôm iyére dîba, ju kapen né. ¹⁴ Nijba, anga en kap nap ju na, na wôsa ju dî bijé ka pôni perêrjge a hen bij nap ari gelé ka Balam wo na gelij Balak gwoyoy lamê kam *Irayêl bi ré ômij tanare to bay tibij kamrê hen men, bi bay ré yij yijare toj iyôn a tôj hen a men. ¹⁵ Bijé ka pôni perêrjge a hen kôba, li na mega hen iyôn men. Wôsa bay bij nap ari gelé ka bay tô Nikwolas gel hen. ¹⁶ Iyôn ba, haw hen ken dî jé lêrenge bi wo iyôggi hen baa nij, réba na era upênge

hen ya sa sêñ nañ ñijé bay ka hen nañ yeberé to si keben a hen.»

¹⁷ «Kwo maari ya ba, bi toyij kwôlo Tunu kôlij églispné hen.»

«Añ kwo ay joor ba, na biri kwô wo bay uwôgeri *man wo yi kini uwôbêri a hen men, na biri jerew wo bôri wo hini wo kôrbi yi ya hen men. Hini bi wo hen na, kwôni woj ôbi upéri hen a henê mera.»

Magtubu to bay jép bij églis to Tiyatir

¹⁸ Ani bay ka gelij nañ gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a añ ju jép bij mana wo derômarañ a wo églis to Tiyatir, na kwôlo si kibi Kema Emen wo tiri ejné mega tare iyôn hen men, têri jerapné môñ musure to busu iyôn hen a men.»

¹⁹ Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn jé lêrem kêmen, peré wo ju puren hen men, bê wo ju bi bôm san a hen men, lê wo ju li nañ ñijé hen men, ulê bôô wom a men. Añ jé wo ju li haw hen na, dê kwo na ju li tumô hen. ²⁰ Nijba, anja en kapem na, na wô wo ju dî Jéjabêl to kôl teré na hende kibi Emen hen lam bay jé kapé añ bay yij yijare toñ iyôn a tôn men, bay ôm tanare to bay tibij kamrê hen a men. ²¹ En dere kirij dê bi ré dî jé lêre wo iyôngi bi wo hen baa, nijba, hende kap belé cêgere bij jé lêre wo habij bi wo hen. ²² Ôbi a, ené dere nañ ômjare añ hende nañ bay bijare nañ tu bay ka hen, hena bay ré dî jé lêreji bi wo hen baa ré men, toy kwôlê keben a ré a men na, bay a gelij gusij damañ. ²³ Men, na bé kamne a ma añ églispné kêmen a henê mega wo ené na ôbi henê ermé wo gawré men, anja bay ré gey a men. Añ i i kôba, na têbri sa kôbri nañ jé lêri jé lêri.»

²⁴ «Kwoñge kenbay ka Tiyatir ka pôni ka ken bij nañ iyore hende to hen sa ari gelé kare kap habij bay ka hen ré hen men, ken toy kwôlê wo Sidan wo bay kôl ré yi nañ kini

uwôbêri hen né a men hen na, na dênge ani kani ka néy sarñge a ré nij. ²⁵ Iyôn ba, ken bi bônge sa kwôlo na en kelênge hen a kwôy jép wo na herañ. ²⁶ Añ kwo li anja bôn gey hen kwôy ayij joor ba, na sa biri tôô bi ré gôlij sa tô yê ñijé ka sa terare a nâ. Añ tôô hende to na biri hen na, na to Iban kôba, na ben hen iyôn men. ²⁷ Añ ôbi a emê sa ñijé nañ celañ woj musure men, bay a téji mega wo bay sêñ banê ti hen iyôn men. ²⁸ Kwôni bi wo hen na, na biri telabo.»

²⁹ «Kwo maari ya ba, toyij kwôlo Tunu kôlij églispné hen.»

3

Magtubu to bay jép bij églis to Sardês

¹ Ani bay ka gelij nañ gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a añ ju jép bij mana wo derômarañ a wo églis to Sardês kôli iyôn ba, kwôlo nâ ná, na kwôlo si kibi kwo ôrij nañ tunu to jurgem to li jé bij Emen hen men, ôrij nañ têbêgne to jurgem tôri a a men hen.» Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn jé lêrem kêmen. Bijé ba, kôl yan ba, jeré mô hen na tu geñ, nijba, ju na temay gawra. ² Ka tum añ añ ju nan anja yi kôm a hen wô wo bay maa ma yôd. Wôsa en gel wo jé lêrem sél dëga dëga tu Emen wupé a ré. ³ Bi bôm jebem sa kwôlo na ju toy tumô añ na ju bi bôm sara hen. Di tô têrij lêrem baa añ ju bi kwôlê sa kwôlo na ju toy a hen. A hen a jeré ka tum añ ré ba, na sé sam a mega ôbi gemsare iyôn añ sa hende to na sañ hen na, kwoni a henê ré. ⁴ Iyôn hari kôba, ñijé ka pôni perênge a Sardês a hen na, bay dî bargay kaji *kagem né. Bay a tôbê bargay kaji ka bôderé bay ka hen añ bay a eré nañ en wôsa bay nêmen. ⁵ Kwo ay joor ba, na biri bargay ka bôri terij men, na mênê hini bô magtubu toñ merê tu geñ hen né a men. Na ôrij nañ dî tumô

Iban a men, tumô manê kari a men aɲ na kôli iyôn ba: «Kwo nà ná, na kupê.» »

⁶ «Kwo maari ya ba, bi toyij kwôlo Tunu kôlij églispê hen.»

Magtubu to bay jép bij églis to Piladêlpi

⁷ Ani bay ka gelij naɲ gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aɲ ju jép bij mana wo derômaran a wo églis to Piladêlpi kôli iyôn ba, na kwôlo si kibi kwo hena ligi Emen a aɲ kôl kwôlê wɔɲ benare ré hen men, na kwo bu aɲgan belê kibi iyére ka kelma Dabid kôbri a hen men, na kwo bôl kibi iyére ba, kwôni a nê mê legé hôrij ré hen men, kwo lege ba, kwôni a nê mê belê ré hen a men.» ⁸ Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn jé lêrem kê m. Wôsa en hôn néem dê hari, nijba, ju bi kwôlê sa kwôlê wupê a men, ju dî bôm pôn san a a men dîba, ju kapen ré. Haw hen en bôl kibi iyére bem aɲ kwôni a nê mê legé hôrij ré. ⁹ Gel, aɲga na lê naɲ bay tô Sidan bay a na: bay kôl kibrij a ciré na Jubnê, nijba, bay na Jubnê ré a men, bay kôl na kwôlê wɔɲ benare déj iyôn. Na biji bi bay a era sa dê m tijare dema bay ré henê wo ené geyem. ¹⁰ Wôsa ju bi kwôlê sa kwôlo na en kôlem jeré dube sa têm a hen. Mega ôbi wo ju li hen iyôn na, nôbi kôba, na gemem bô gusij to a sa lê bijné hen, wôsa na gusij hende to hen a sa derê tu kwôni ré men, na gusij to a sa sélé gawré pôn pôn kê m men. ¹¹ Baa dâ wo na hera nij hen na, ju bu aɲga ju ôrij hen dô wô wo kwôni maa lamem aɲ já baa upé sa kôbi wom wo gengij sa ayê joor wom bi wo hen. ¹² Kwo ay joor ba, na biri a yé môj gurô ala wo *iyéy Emen to Emen wupê iyôn aɲ bay a erê aɲé ré kwôy nij. Na dé hini Emen wupê sarji a men, na dé hini iyére to Emen wupê sari a a men. Iyére hende to hen na, na Jérusalêm to kôrbi hende

to hena na derômaran a to Emen a jɔɲ. Men na dé henen wo kôrbi sari a a men.»

¹³ «Kwo maari ya ba, bi toyij kwôlo Tunu kôlij églispê hen.»

Magtubu to bay jép bij églis to Lawdisé

¹⁴ Ani bay ka gelij naɲ gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aɲ ju jép bij mana wo derômaran a wo églis to Lawdisé kôli iyôn ba, na kwôlo si kibi kwɔɲ tiri hen men, ôbi derê kwôlê wɔɲ tiri wɔɲ ôbi bô pôn hen men, ôbi na tô ari dé ka Emen ka gay gay hen kê m a men.» ¹⁵ Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn jé lêrem kê m. En hôn wo jeré li jé wupê naɲ bôm pôn né. Wôsa jé wom jal ré men, uwoy ré a men aɲ yi lim lim iyôn mera. A hena ré jeré jal ba, ré derê men, jeré uwoy kôba, ré derê a men. ¹⁶ Mega wo ju jal ré men, ju uwoy ré a men, aɲ ju yi lim lim hen na, na tebem aɲ. ¹⁷ Wôsa ju erem mega wo jeré na ôbi upé wo dami men, doy ani kani ré lê m ré a men, nijba, ju hôn wô nimré to ré ta derem hen iyôn ré kwôy. Nimré lê m men, ju ô tôm senge men, tum tij a men. ¹⁸ Dén bi na gelem aɲgan lê: kel lôr wɔɲ kij kôben a bi ju yij ôbi upé wɔɲ tiri bi men, ju kel bargay ka bôri bi ju têlij yem wô tayre to ju ô yem senge hen men, ju kel aɲgan ulê tu a bi ju uwôl tum a aɲ bi ju gelij kirij dô hôrij. ¹⁹ Wôsa nôbi na, kwôni wo en geyri ba, en hali men, en geli tu melênê a men. Iyôn ba, haw hen na, ju bi yem gwam men, ju dî ermé wom wo iyôngi hen baa nij a men. ²⁰ Gel, en dëbu kibi geré en di kermij, a hena kwôni ré toy tôn aɲa ré bôl kibi kermij ben na, na sé bô iyére tori a aɲ nôbi naɲ dî nijna emé are pôn. ²¹ Kwo ay joor ba, na biri bi mô naɲ en sa gagay kenare wupê mega wo nôbi en ayij joor aɲ en môrij naɲ Iban sa gagay kenare wori a hen iyôn men.»

22 «Kwo maari ya ba, bi toyin kwôlo Tunu kôlijn églispê hen.»

4

Kibi geré wo derômaran bôlijn

1 Cêgi kwôlê bi wo Tunu kôlijn églispê hen iyôn nij, menba, en gel kibi geré bôlijn derômaran a. An en toy tôô gawra wo na kôlen kwôlê tumô nij hen.

Na tôô to na ôm môp burunju iyôn hen. Tôô hende to hen kôl iyôn ba: «Daya ta nà an na gelem anga a era hen.»

2 Kirin bay ka hen na, Tunu era lew sa telen ta menba, en gel gagay kenare wo derômaran a an kwôni mô sara. 3 Tu kwôni bi wo hen jerapnê môp jerew wo bay uwôgeri *jaspe hen men, sarduwan men hen. Men, môbre to jerapnê môp jerew iyôn hen kôba, yi mér gagay kenare bi wo hen. 4 Gagay tôre wôô kibi pôrbu mô mér gagay kenare bi wo hen. Gagay bi wo tôre wôô kibi pôrbu hen na, surpê mô sara pôn pôn kêm. Surpê bay ka hen na, tôbe bargay ka bôri nan jabga kenare kwo bay li nan lôr hen sarji a a men. 5 Gagay kenare bi wo mô derôre a hen na, emen wulan ya men, on ya men, tôô gawrê om ya men, tay tô depere jurgem berare kirin tumôri a a men. Tay tô depere hende to jurgem hen na, na tunu to jurgem to li jé bij Emen hen. 6 Tumô gagay kenare bi wo hen na, kirin en bey bey môp kami cér iyôn men, sél kalala môp gaasa iyôn a men.

Men, are pôrbu ka mô tu geɲ ka tirji tumôri a men, cêgeriji a men hen debu mér gagay kenare bi wo derôre a hen a men. 7 Ari dé Emen bay ka hen na, kwo tumô gelin môp kwo iyôn men, kwo wôôyi gelin né kema kelba iyôn men, kwo subî tirji gelin né tu gawra iyôn men, kwo pôrbi gelin né keré wo uwônge hen iyôn a men. 8 Ari dé Emen bay ka pôrbu ka mô tu geɲ hen na, mesérji na jii jii kêm men, tirji gôr yirji kêm men, mesérji a men. Bay ay kibi

Emen yoyre men, tu tare a men kôl iyôn ba:

«Kelma Emen, ju na kwo yi nan jengêri, kwo yi nan jengêri, kwo yi nan jengêri, wo gôlijn sa are kêm.

Ju na kwo mô ca tumô, ju mô ya, an a hera tô hen a men.»

9 Ari déri bay ka hen ay kibi kwo mô sa gagay kenare a an mô nan kwini hen men, heramiri men, kôl kwôli dampare tori men, lijni dosé a men hen. 10 Men, kirina ari déri bay ka hen ay kibri hen iyôn na, surpê ka tôre wôô kibi pôrbu hen kôba, cubu gubarji tumô kwo mô sa gagay kenare a an mô nan kwini hen an tibri men, tô jabga kenare woji bi wo hen bi tumôri a a men. An bay kôl iyôn ba:

11 «Kelma woni, Emen woni, Ju nêw wo bijné ré heramem men, ré gel dampare tom men, jôbi pôn nêɲ a na ôbi ibé iyêr. Wôsa jôbi a dé are bay ka kêm hen men, jôbi a geyé bi bay ré yi ya hen a men.»

5

Magtubu to bay serin kebre kirin jurgem hen nan Kema Kwormo

1 Menba, en gel magtubu to lêgerin to are lip si bôô men, si cêgê a men hen kôbi gusurô wo kwo mô sa gagay kenare a hen. Magtubu hende to hen na, bay serin kebre kirin jurgem. 2 Menba, en hô gel *mana wo derômaran a won ôbi gôlijn sa kirin kôl nan tôri to dami kôl iyôn ba:

«I a nêmé pelê serjé magtubu hende to jurgem hen an dênsin anga yi bô a hen ba?»

3 Kwôni nan, kwôni ré na kwo derômaran a, kwo sa terare a, kwo tô terare a kôba, a nêmé pelê kibi magtubu hende to hen an gelin anga bô hen né. 4 Menba, en kurin a sa sômê daman wô nanê wo kwôni nan wo ré pôl kibi magtubu hende to hen an ré gelin anga bô a hen. 5 Menba,

perê surjê ka tôre wôô kibi pôrbu hen na, kwo pôni kôlen iyôn ba:

«Sôm né, gel kwo wo hena tô yê wo Juda a dëbu na ya ôbi na tô môj wo kelma Dabid, ôbi na kwo gôlij sa are kê, ôbi a nê mê pelê kibi magtubu hende to jurgem hen aḡ gelij aḡa yi bô a.»

⁶ Menba, en gel Kema Kwormo dëbu ta dā naḡ gagay bi wo hen. Aḡ surjê ka tôre wôô kibi pôrbu hen naḡ ari dē Emen ka pôrbu ka mô tu geḡ hen méeri ta. Kema Kwormo bi wo hen na, gelij né bay na ré wali duu biḡ kwôbe iyôn. Kema Kwormo bi wo hen na, timjéri jurgem men, tiri kôba, jurgem a men. Tiri hende to jurgem hen na, na tunu to Emen to jurgem to ôbi jére gôrij kirij kê sa terare a nà hen. ⁷ Kema Kwormo bi wo hen dôra dā ligi kwo mô sa gagay kenare a hen wô enḡé magtubu to yi kôbri woḡ gusurô a hen.

⁸ Kirija ôbi enḡe magtubu hende to hen iyôn menba, ari dē Emen ka pôrbu hen naḡ surjê tôre wôô kibi pôrbu hen cubu gubarji tôḡ tumôri a. Aḡ i i ba, ôrij naḡ jêḡgé kôbri a men, parja wo bay li naḡ lôr wo bay bi gesamne wôn bôri ta hen a men. Gesamne hende to hen na, na uwôlê wo biḡé ka Emen uwôli hen. ⁹ Bay kebe kurôn wo kôbri ôm iyôn ba:

«Ju nê enḡé magtubu hende to hen men, ju nê belê kebre wo serij hen a men.

Wôsa bay na derem aḡ ju têbe sa tô yê biḡé ka gay naḡ tô môj wo gay naḡ kibi yê biḡé ka gay a men naḡ kwôbrem aḡ haw hen bay na ka Emen.

¹⁰ Ju liji lij biḡé kam ka jôbi a na Kelma woji men, ju liji bi bay yi kilmé men, bay bê kwôbe ka Emen wona a men.

Men bay a emê sa biḡé ka sa terare a nà kê a men.»

¹¹ Men, en hô gel *manê ka derômaraḡ a ka kwôni nê dênse ré hen. Bay méere sa gagay kenare ta naḡ ari dē Emen ka pôrbu hen

naḡ surjê ka tôre wôô kibi pôrbu a men kebeji kurôn. ¹² Bay kebe kurôn naḡ tôrji to dami kaḡ a ta ôm iyôn ba:

«Kema Kwormo wo bay na diiri hen na, na ôbi ibé iyêrê men, ôbi ari upé men,

na ôbi tu melênê wo gôlij sa kirij men,

na ôbi néé men,

ôbi nê wo biḡé ré gel damjare tori men,

bay ré herameri men,

bay ré ay kibri a men.»

¹³ Men, en toy tôô ari dē Emen kê ka derômaraḡ a men, ka sa terare a na naḡ ka tô terare a naḡ ka bô cér a a men kê kebeji kurôn ôm iyôn ba:

«Na ayênḡe kibi kwo mô sa gagay kenare a hen naḡ Kema Kwormo bi wo hen a men.

Bi ayê kibi naḡ damjare naḡ heramê naḡ néé yi wô sarji kwôy naḡ kwini.»

¹⁴ Ari dē Emen ka pôrbu hen uwôlji sara kôl iyôn ba: «*Amên, bi yi gelij hen iyôn.» Men surjê kôba cubu gubarji tôḡ tumôri a aḡ tibiji.

6

Kema Kwormo pôl serjé magtubu to jii hen

¹ Men, en gel Kema Kwormo ay tô belê kibi magtubu to bay serij kebre kirij jurgem hen. Ôbi bôl serjére wo tumô menba, ari dē Emen ka pôrbu hen na, en toy tôô kwo pôni ôm môj enê emen iyôn kôl iyôn ba:

«Era!» ² Kirija en bô menba, en gel henda wo bôri aḡ gawra wo mô sara hen na, bu dêsê kôbri a men, bay dôbri jabga woḡ ayê joor sari a a men. Ôbi na bôy kumbul aḡ ô na wô biyé kumbul a sôn.

³ Kema Kwormo bi wo hen hô bôl serjére wo wôôyi menba, en toy tôô kwo wôôyi kôl iyôn ba:

«Era!» ⁴ Menba, henda wo dangi soo. Henda bi wo hen na sêy peḡ. Aḡ kwo mô sara hen na, bay biri tôô bi ré era sa li kumbul sa terare a nà

aṅ bi ɓijé ré deriṅ yirji men, bay biri yebere to dami kôbri a a men.

⁵ Kirija ôbi bôl serpére wo subu menba, en toy tôô kwo subu kôl iyôṅ ba: «Era!» Menba, en gel henda wo hendi soo aṅ kwo mô sara hen, fu aṅgaṅ jé are kôbri a. ⁶ En toy tôô ani ôm môṅ tô gawra iyôṅ perê ari dé Emen ka pôrbu hen, kôl iyôṅ ba: «Gursu to kwôni liṅ jé sa pôn ba, nêṃ na comlé risi pôn mera, a hena ré na mêre ba, na comlé subu. Kwo weṅ naṅ kami tiṅador ba, ju hebeji ré.»

⁷ Ôbi bôl serpére wo pôrbi menba, en toy tôô ari dé Emen ka pôrbu hen kwo pôrbi kôl iyôṅ ba: «Era!»

⁸ Menba, en gel henda wo mulay soo aṅ kwo mô sara hen na, hini na temare aṅ sa iyé temare ô tôri a a men. Bay jô kwa kirij sa terare a nà aṅ biji tôô bi bay ré deriṅ ɓijé ya. Bay a derji naṅ yebere men, kurôṅ men, ka a maṅ temay ômpare men, ka pôni tanare to noni a derji a men.

⁹ Kema Kwormo bi wo hen bôl serpére wo bayi menba, en gel tini ɓijé ka bay na derji wô kwôlo Emen wo bay na dô biṅ ɓijé hen kini bê kwôbe a. ¹⁰ Biṅ bay ka bay na derji wô kwôlo Emen hen na, kôl naṅ tôrji to dami kaṅ a ta kôl iyôṅ ba: «Kelma woni, ju na ôbi bô bôré men, ju na ôbi kelé tu kwôlé a men, ɓijé ka na deréni hen ba, kirija yôṅ a jeré jeré kwôlé sarji a wô geṅéni ba?» ¹¹ Menba, bay tôbeji bargay ka bôri aṅ bay kôlji iyôṅ ba: «Ulêṅge bôṅge, wôsa kena kêm ré tô men, megêṅge bay jé naṅ yêṅêṅge ka bi bôrji sa Emen a hen na, bay a deréji mega wo bay na deréṅge hen iyôṅ dem aṅa ôbi ré sa jeré kwôlé tô.»

¹² Kirija en gel Kema Kwormo bi wo hen bôl serpére wo jii hen menba, sa terare yebagiṅ men, tare bilij hende mega bargay kaṅ mimé iyôṅ men, geserê bilij sê môṅ kwôbe iyôṅ a men. ¹³ Têbêṅne herij môṅ yê tôgôre to néy to kal lere iyôṅ. ¹⁴ Men, derômaran a naṅ môṅ wo bay lêgerij magtubu iyôṅ

men, kirij ka kariṅ derô cér a hen naṅ men, keram kôba, naṅ kini merêri wo cay a hen a men. ¹⁵ Kilmé men, ɓijé ka damné men, bay sa asgarjé men, bay upé men, bay néé men, limé naṅ bay iyére a men kêm ô uwôbê bô uwormo keram a men, perê keram a a men. ¹⁶ Bay kêm sôm aṅ kôlij keram iyôṅ ba: «Herij sarni a aṅ ju uwôbêni aṅ bi kwo mô sa gagay kenare hen ré geléni ré men, bi uwonṅe wo Kema Kwormo ré sa sarni a ré a men. ¹⁷ Wôsa wulêri sa wo bay a gelé uwonṅe woji nij, hen ba, i a nêṃê débé ta tumôrji a ba?»

7

Mana wo derômaran talij ɓijé ka Emen are bisijniji a men, aṅga a sa sa ɓijé ka Emen a men

¹ Cêgi are bay ka en gel hen na, en hô gel manê ka derômaran ka pôrbu ka débé aṅé terare a kini pôrbu hen. Bay jôrij kal wo kirij pôrbu hen geré sa terare a nà men, sa cér a men, sa gurô a men. ² Menba, en hô gel *mana wo derômaran a wo pôni so si tô emen iyôṅ aṅ buro aṅgaṅ talé ka Emen woṅ ôbi merê tu geṅ hen kôbri a. Menba, ôbi uwôge *manê ka derômaran a ka Emen ka pôrbu ka ôbi na biji néé ré mênij terare men, kam a men hen kaṅ a ta kôl iyôṅ ba: ³ «Terare naṅ kam naṅ gurô ka bay béṅge néé bi kené mênji hen na, lêṅgiji ani ré tô kwôy wo nija talij are bisij manê ka Emen wona kerê dem.» ⁴ Menba, en toy bay jôren kwônê manê ka Emen ka bay tal are bisijniji a hen. Biṅ bay ka hen na, na dubu arew naṅ dubu tôre pôrbu kibi pôrbu (144 000) kaṅ kam *Israyêl ka tô môṅ wo môj kibi wôô hen (12).

⁵ Tô môṅ wo Juda na, ɓijé dubu môj kibi wôô a bay ré talji are bisijniji a men, tô môṅ wo Rubên na, ɓijé dubu môj kibi wôô a bay ré talji are bisijniji a men,

tô môṅ wo Gad na, bîjé dubu môṅ
kibi wôô men,
⁶ tô môṅ wo Asêr na, bîjé dubu môṅ
kibi wôô men,
 tô môṅ wo Nêptali na, bîjé dubu
môṅ kibi wôô men,
 tô môṅ wo Manasé na, bîjé dubu
môṅ kibi wôô men,
⁷ tô môṅ wo Siméṅôn na, bîjé dubu
môṅ kibi wôô men,
 tô môṅ wo *Lébi na, bîjé dubu môṅ
kibi wôô men,
 tô môṅ wo Isakar na, bîjé dubu môṅ
kibi wôô men,
⁸ tô môṅ wo Jabulôn na, bîjé dubu
môṅ kibi wôô men,
 tô môṅ wo Josêp na, bîjé dubu môṅ
kibi wôô men,
 tô môṅ wo Bêṅjamin na, bîjé dubu
môṅ kibi wôô men.
 Na kwônê gawrê ka tô môṅ wo
môṅ kibi wôô hen a bay ré talji are
bisipniji a.

*Kwônê bîjé ka Emen ka gay gay
ka daṅ a tumôri a*

⁹ En hô bô kirij menba, en gel
kwônê bîjé ka kwôni nêṁ dêṅsêji
kerê ré ka hena tô yê wo gay gay
a men, tô môṅ wo gay gay men,
kibi yê wo gay gay a a men dèbiji
tumô gagay kenare wo Emen a men,
tumô Kema Kwormo a men naṅ
bargay ka bôri ka yêṅnê yirji a men,
naṅ demaṅ gare a kôbriji a a men.
¹⁰ Bîjé bay ka hen iyêl kwôlê kaṅ a
ta kôl iyôṅ ba:
 «Gelê na kôbi Emen wona wo mô sa
gagay kenare wori a hen men,
na kôbi Kema Kwormo a men.»
¹¹ Men, manê ka derômaraṅ a kêm
dèbu méér gagay kenare men, surjê
men, are dé Emen ka pôrbu hen a
men, manê ka derômaraṅ a bay ka
hen herij aṅ diji kuniji tôṅ tumô
gagay kenare a aṅ tibiji Emen. ¹² Bay
kôl iyôṅ ba:
 «Na tiri! bi ayê kibi men, heramê
men, tu melênê men,
dosé men, dampare men, ibé iyêrê
men, néé a men hen na,

bay kêm na ka Emen wona wo mô
naṅ elêri elêri naṅ kwini hen.

*Amên, bi yi gelij hen iyôṅ.»

¹³ Menba, suri wo pôni perê
megêri a engeren iyôṅ ba: «Bîjé
bay ka tôbe bargay ka bôri ka yêṅnê
hen ba, na ka yôṅ ba? Men bay hena
yôṅ ba?» ¹⁴ Menba, en uwôli sara
iyôṅ ba: «Kelma, nôbi en hônji ré,
nijba, jôbi ju hônji kêm.» Menba,
ôbi kôlen iyôṅ ba:

«Na bîjé ka soji perê aṅaṅ tu
na a aṅ bay pel bargay kaji naṅ
kwôbri Kema Kwormo aṅ sêl daṅ
daṅ, ¹⁵ na ôbi a, bay ré dèbiji tumô
gagay kenare wo Emen a aṅ bay ay
kibri tu tare naṅ yoyre bô iyére tori
a hen. Aṅ Emen wo mô sa gagay
kenare wori hen gemji dô bô iyére
tori a, ¹⁶ aṅ kurôṅ a liji ré men, kam
a diji ré men, tare a jibéji ré men,
kirij ka uwoy kani a uwoyji ré a
men. ¹⁷ Wôsa Kema Kwormo wo
dèbu da naṅ gagay kenare a hen a
abêji aṅ a ôrij naṅ ci kibi kam ka ge
yôd dîba, a hayê ré hen men. Emen
a merê cémé tirji a pêṭ pêṭ a men.»

8

*Kema Kwormo bôl serjêre wo
jurgem wo na gerjêre nij hen*

¹ Kirijna Kema Kwormo bôl
serjêre wo jurgem wo na gerjêre
nij hen na, kirij wôm sidij
derômaraṅ a duu sa kôbi. ² Menba,
en gel *manê ka derômaraṅ a ka
jurgem ka dèbré tumô Emen a hen,
menba, bay céji burujju pôn pôn
kêm.

³ Men, en hô gel *mana wo
derômaraṅ a wo dāṅgi wo bu parja
woṅ lôr wo bay gusilirij gesamne bô
a hen kôbri a aṅ eraṅ sa dèbiji da
kwa kini bê kwôbe a. Men, bay biri
ider damaṅ bi ré day naṅ uwôlê wo
bîjé ka Emen aṅ bi ré gusul a kini
bê kwôbe kaṅ lôr hen tumô gagay
kenare wo Emen a. ⁴ Aṅ gusô ider bi
wo hen naṅ uwôlê wo bîjé ka Emen
hen, hena kôbi mana wo derômaraṅ

a bi wo hen ô kwôy tumô Emen a. ⁵ Kirija mana wo derômaran a gusul are bay ka hen kô nij na, ôbi ay parja won lôr bi wo hen an dôrij disiri tare to kini bê kwôbe a hen wôn ta an ula sa terare a nà. Menba, emen ôn men, emen wulan men, tôô gawré ôm men, sa terare yebagij a men.

Kwôli burujju ka jii ka tumô ka bay ibe hen

⁶ Menba, manê ka derômaran a ka jurgem ka bay ré céji burujju pôn pôn hen nan yirji wô ibére.

⁷ Kirija mana wo derômaran a wo tumô ibe burujju tori menba, garmê nan tare nan kwôbe pôlij ta an uwôsij sa terare a nà. An sa terare sodirij kirij subu an kware wo pôni uwoj nan gurô wo mô ya hen men, kalmê ka gej ka yi ya hen kôba, uwoj a men.

⁸ Kirija mana wo derômaran a wo jôgij wôô ibe burujju tori menba, bay ay ani dami môj keram iyôj wo enge tare an bay nôgaji ula bô kam cér wo sa terare a nà kêm menba, kam cér bay ka hen sodirij kirij subu an kwari wo pôni bilij kwôbe. ⁹ Menba, anga kwa bi wo subu hen bilij kwôbe hen ma kêm men, bato to yi kwa bi wo hen a kôba, mène kêm a men.

¹⁰ Kirija mana wo derômaran a wo jôgij subu ibe burujju tori menba, têtêjne to dami to enge môj tare iyôj deran ta kurij kwa kam cér ka subu nan sa hanê kam a.

¹¹ Têtêjne hende to hen hene ôm: anga daan. An hende li an kwa kam ka subu hen bilij dan an bijné kwône ka yi kam bay ka hen na, ma ma.

¹² Kirija mana wo derômaran a wo jôgij pôrbu ibe burujju tori menba, kwa tare to subu nan kwa geserê wo subu bilij hende culum men, kwa têtêjne to subu kêm kôba, bilij hende a men. Li an tu tare ba, kwa kirij ka subu ka pôni hende men, kwa ka pôni ka subu berare men, yoyre kôba, kwa kirij ka subu

ka pôni berare men, kwarji wo wo subu wo pôni hende men.

¹³ En bô kirij menba, en hô gel keré uwônge kelan ta an kôl nan tôri to dami kôl iyôj ba: «Bô emê, bô emê, bô emê, kirija manê ka derômaran a ka baa subu hen a ibé burujju toji na, bô emê a lê bijné ka sa terare a nà daman.»

9

¹ Mana wo derômaran wo bayi ibe burujju tori menba, en gel têtêjne hena derômaran a kurij sa terare a. Menba, bay bore lakêêlê kan belê kibi iyom wo dogi hen kôbere a.

² Kirija têtêjne hende to hen bôl kibi iyom wo dogi bi wo hen menba, gusô so tugugu an bu tu tare an li kirij yi d'ugum. ³ Menba, kuu so polij nan gusô bi wo hen an gôr sa terare kêm. An kuu bi wo hen na,

bay biri bi kirija ré jubum ba, bi ré lêm môj kwo tigre iyôj. ⁴ Men, bay kôlji ré mène kalmê né men, maa gurô ré a men, nijba, ré cubu na bijné ka anjan talê ka Emen nan bisinji a hen dî. ⁵ Bay ay tôrji bijn kuu bi wo ré gelij tu bijné bay ka anjan talê ka Emen nan kibi bisinji a hen gusij kwôy geserê bay, nijba,

deré a bay ré derji ré. Gusij hende to hen na yi môj lê wo tigre lij gawré iyôj. ⁶ Wulê bi wo hen na, bijné a wogé temare ré derji nijba,

bay a upére ré men, bay a geyé bi temare ré derji nijba, hende a geré an.

⁷ Kuu bi wo hen na, gelij nan yêndê ka bay day lij kumbul iyôj. An ani tôbij sa kuu bi wo hen a môj jabga won lôr iyôj men, tirji yi môj tu gawré iyôj men, ⁸ gusiri sarji yi môj to yébé iyôj men, kaniji gelij môj kan kwo iyôj men, ⁹ bay tôbe ani kabrêri a môj *bargay kan kumbul ka bay li nan musure iyôj men, meserérji ôm môj né pus kan kumbul ka kwôni ka yêndê wu gerij iyôj men, ¹⁰ esijniji yi môj kwo tigre iyôj men, cubu bijné môj kwo tigre bi wo hen men. Na esijniji bi

wo hen a na néerji wo bay a cibij bijné kwôy geserê bay hen. ¹¹ Kuu bi wo hen na, kelmari na mana wo habij wojn ôbi sa iyom wo ddogi bi wo hen hen. Mana wo habij bi wo hen na, nañ kibi hébre ba bay uwôgeri «Abadôn» men, nañ kibi grêk ba bay uwôgeri «Apoliyôn» men. Hini bi wo hen bôri na: «Ôbi mênê kirij.»

¹² Gusij to tumô na di jô nij añ baa wôô wo a era ya a.

¹³ Kirijna en toy mana wo jii ibe burujju tori hen iyôn menba, en toy tôô ôm tibi kini bê kwôbe wo pôrbu wo bay li nañ lôr wo yi tumô Emen a hen. ¹⁴ Gawra bi wo hen kôlij mana wo jii hen iyôn ba: «Busur manê ka pôrbu ka bay na harêji kibi cér wo dami wo bay uwôgeri Eprat hen ju biji ta.» ¹⁵ Menba, bay busur manê bay ka pôrbu ka bay ré kôl kwôliji hen, biji ta bi bay ré ô deré bijné ka bay soderé kini subu hen kwarji wo pôn. Wôsa na manê ka bay na dji ré duu bijné hen iyôn gengij sa elê bi wo hen men, geserêri bi wo hen men, wulêri bi wo hen men tayriri hende to hen a men. ¹⁶ Men en hô gel asgarjê kwône day sa yêndê eraji bay kwône gôlij densê. En toy wo bay ré na milijôn arew wôô. ¹⁷ Pelal wujê bi wo jôren hen na, en gel yêndê nañ bay dayêrji. Bay dayêrji bay ka hen tôbe bargay kañ kumbul ka ejné mega tare iyôn men, hendu mursul mega wajne iyôn men, sêê mega deseré tare iyôn a men soji san a. Yêndê bay ka hen na, sarji gilij nañ sa kwonê iyôn men, tare men, gusô men, puder to bô gusij bunu to lurij hen a men so kibriji a. ¹⁸ Tare nañ gusô nañ puder to bô gusij bunu a ka so kibi yêndê bay ka hen, na aña ômi kañ bay deré kwa bijné ka kirij pôn ka bay soderé kirij subu hen. ¹⁹ Yêndê bay ka hen na, esijniji nañ kibriji a na nêrji. Wôsa esijniji bi wo hen na, gelij né kalaw iyôn. Esijniji bi wo

hen sari ya, añ na sa kibri ôbi a bay ré derij bijné hen.

²⁰ Tô bijné ka baa ka aña ômi bay ka hen derji ré hen na, ôbi wo bay gel megêrji ma hen kôba, bay dî tô tibé kamrê kaji baa ré men, bay dî tô tibé tunu to habij hen baa ré men, bay dî tô tibé kamrê kaji ka bay ige nañ lôr men, nañ lari wo bay uwôgiri arja men burônj hen men, nañ ka bay albe keram nañ gurô hen a men na, bay dî tôrji baa ré kwôy. Kamrê kaji bay ka hen na, gel kirij ré men, toy kwôlê ré men, ô ta ré a men. ²¹ Bijné bay ka hen na, dî tô deré megêrji baa ré men, dî tô misêre toji baa ré men, dî tô yinare toji toñ iyôn a tôñ hen baa ré men, dî tô gemsare toji baa ré a men.

10

Kwôlo gengij sa môni magtubu to mana wo derômaraj a bu kôbri a hen

¹ Cêgi are bay ka hen menba, en gel mana wo derômaraj a wo dangi wo gôlij sa kirij hen hena derômaraj era sa terare a nà. Kirij ka geri méeri ta men, môbre yi mér sari mega jabga iyôn men, tiri jerannê môñ tare to tay iyôn men, têri gelij môñ kôli tare iyôn a men.

² Ôbi bu môni magtubu to bôlij a kôbri a men, dî têri toñ gusurô bô cér wo dami a men, toñ maa sa terare a men. ³ Men, ôbi iyêl kwôlê nañ tôri to dami kañ a ta ôm môñ sômê kwo iyôn. Kirijna ôbi iyêl kañ a ta hen iyôn menba, en toy emen ône têê jurgem. ⁴ Kirijna enê emen wo têê jurgem hen kô nij menba, en gey wo enê lê kwôli bô magtubu a menba, en toy tôô kwôni ôm derômaraj a kôlen iyôn ba: «Kwôlo enê emen bi wo hen kôl hen na, ju li kwôli bô magtubu a ré men, yêge sari bij kwôni ré a men.»

⁵ Menba, mana wo derômaraj a bi wo enê geli ré dî têri pôn bô cér a men, pôn sa terare a

men hen ay kôbri woɲ gusurô ta si derômaran, ⁶ aɲ dusu yiri naɲ hini Emen woɲ ôbi merê naɲ kwini wo dî derômaran men, sa terare men, cér a men naɲ aɲa kêm ka yi bôrji a hen a men kôl iyôn ba:

«Are bay ka hen a sa haw hen a men dîba, a yé dé dé a sôn ré nij.»

⁷ Men, ôbi hô kôl iyôn ba: «Kirîna mana wo jôgîɲ jurgem a ibé buruɲju tori na: Emen a deré kibi gengé wori wo na yi naɲ kini uwôbêri wo ôbi na kôliɲ bay jé kari kaɲ bay kibri hen iyôn.»

⁸ Tôô kwôni wo ené toy ôm derômaran a hen hô kôlen iyôn ba:

«Ô engé môni magtubu to bôliɲ to yi kôbi mana wo dî têri pôn bô cér a men, pôn sa terare a men hen.»

⁹ Menba, en ô ligi mana bi wo hen aɲ en engereri ré ben môni magtubu hende to hen. Menba, ôbi kôlen iyôn ba:

«Enge ju ôm. Hende a uyê kem a mega timne iyôn nijba, kirîna biɲ bôôm menba, a payré dengôm.»

¹⁰ Menba, kirîna en enge magtubu hende to hen kôbri a ôm menba, hende uyê keben a mega timne iyôn nijba, kirîna biɲ bôn a na, payré dengôm naɲ dɲênêre.

¹¹ Menba, bay hô kôlen a kôl iyôn ba:

«Hô ju ô kôliɲ biɲé kwôlo Emen na kôl dîré lê naɲ tô yê biɲé kwône men, emê iyére to gay gay a men, kibi yê biɲé gay gay men, naɲ kilmérji a men hen.»

11

Bay derê kwôlê wo Emen ka wôô hen

¹ Menba, bay ben gurô wo yêngi woɲ jé are aɲ kôlen iyôn ba: «Ô ju ô jé *iyéy Emen men, kini bê kwôbe men, ju dêɲse biɲé kaɲ bay tibé Emen ka mô ya hen a men. ² Nijba, derô haba ba, ju dî ba, dîba ju jé ré wôsa Emen dî biɲ na bay henêri ré hen. Aɲ sa iyére to yi naɲ jengêre

hen na, bay a dîrêre liɲ têriɲ kwôy geserê tôre pôrbu kibi wôô. ³ Men bô geserê bi wo tôre pôrbu kibi wôô hen na, na jôɲ naɲ bay derê kwôlê wuɲê wôô ka a tôbê bargay kaɲ mimé yirji a aɲ a uwôliɲ béré kwôlê wuɲê biɲ biɲé.»

⁴ «Bay derê kwôlê wuɲê bay ka wôô hen na, dëbiji tumô Kelma Emen woɲ ôbi sa biɲé kêm ka sa terare a na hen men, bay yi mega gurô wo bay uwôgeri olibiyé kwo wôô hen men, mega jelgare toɲ teré lampa to wôô hen a men. ⁵ Bay derê kwôlê wuɲê bay ka hen na, hena kwôni ré kôl dîré liji habré ba, tare a sé kibriji a uwoyéri deré. Na hen iyôn a bay ré deré kwôni wo gey liji habré hen. ⁶ Wulê wo bay a uwôliɲ béré woji bi wo hen na, bay naɲ néé woɲ jôriɲ emen uwôngê men, kwo a lê kam bilij kwôbe hen men, kwoɲ béé habré wo gay gay bi ré geliɲ tu biɲé gusiɲ mega wo bôrji gey a men.»

⁷ «Aɲ kirîna bay uwôl béré woji bi wo hen kô nij na, tanare a so bô iyom wo dogi a sa lê kumbul naɲ ci aɲ hende a deréji. ⁸ Aɲ kwogelérji a yé kirij ka bô iyére to bay na bériɲ Kelma woji ya sa gurô tagelê hen. Sa iyére hende to hen na, bay gengere môɲ *Sodôm naɲ Ejipt. ⁹ Kwogelérji bi wo hen na, kwônê tô yê biɲé men, tô môɲ wo biɲé men, biɲé naɲ kibi kwôlê woji wo gay gay hen a men, bay a era kêm sa gelé kwôy wulê subu naɲ kwari aɲ bay a geyé bi kwôni ré emji ré. ¹⁰ Biɲé ka sa terare a na kêm a sêji peré wôsa bay derê kwôlo Emen bay ka wôô hen ré ma nij. Bay a lê yi derê men, bay biriɲ are perêrji a a men, wô wo bay na ré geliɲ tu biɲé gusiɲ gaɲ. ¹¹ Kirîna wulê wo subu naɲ kwari bi wo hen kô nij na, Emen hô biji bul woɲ merê tu geɲ bôrji a aɲ bay hô béré aɲ hena ta. Biɲé kêm ka gelji tô béré woji bi wo hen na, kemnare liji damaɲ. ¹² Kirîna bay hena ta

hen iyôn menba, bay toy tô kwôni ôm dami derômaran a kôlji iyôn ba: <Dayange ta na.> Menba, bay day ta peré kirij ka geri tu bay bareji a. ¹³ Kirij bay ka hen na, terare yebagij daman. An iyére mô môj kene a menba, pôn tij peré sa bô iyére to dami hende to hen a. Terare hende to yebagij hen duu bijné dubu jurgem an tôrji wo baa hen kemnare liji daman an bay ay kibi Emen wo derômaran a.»

¹⁴ Haw hen bô emê wo jôgij wô di jô nij, berênge dô kwo jôgij subu era hen ya.

Burunju to jôgij jurgem to bay ibe

¹⁵ Cêgi bô emê wo wôyi bi wo hen na, *mana wo derômaran a wo jôgij jurgem ibe burunju tori menba, en toy tô bijné ôm wujuju derômaran a kôl iyôn ba:

«Haw hen na, emê iyére to sa terare a nà,
na to Kelma wona Emen nan *Krist,
kwo Emen dôri hen.
Emê iyére hende to hen a yé nan kunu.»

¹⁶ Menba, surpê ka tôre wô kibi pôrbu ka mô sa gagay kenare woji tumô Emen a hen herijji an diji kwiniji tôj tumôri a an tibri. ¹⁷ An kôl iyôn ba:

«Jôbi ju na Kelma Emen won ôbi ibé iyêré wo mô ca tumô, wo mô ya.

Nini lêm dosé wô kibi néé wom wo dê kirij wo ju day are kêm kôm a an môrij sarji a hen.

¹⁸ Tô yé bijné ka hônem né hen bôrji na tarêji sam a,
nijba, haw hen na, na kwom jôbi a tarem sarji a nij.

Men haw hen na, na Wulê wo já jôrij kwôlê sa bijné ka ma nij hen men,

na kwo já têbij bay jé kam kan bay kem hen sa kôbri a men.

Men, na kwo já têbij sa kôbi bijné kam kêm kan kamrê nan ka iyêrnê ka bêm kwôlê hen men,

men na kwon mênê bijné ka mên sa terare hen yôd an a men.»

¹⁹ Kirij surpê bay ka hen iyêl kwôlê bi wo hen iyôn kô menba, kibi iyéy Emen to derômaran a bôlij menba, sunugu ton bijnare yi bô a hen yi day tu wolé menba, emen wulanê men, tô bijné ôm men, emen ône men, terare yebagij men, garmê herij daman a men.

12

Iyore nan tanare to bay uwôgere dragôn hen

¹ Kirij are bay ka hen yi hen iyôn kêm kô nij na, anjan gelé ka pôn si derômaran a. Anjan gelé bay ka hen, na iyore to bargay kare na tare to tay an sêl têere sa geserê hen. Jabga wo bay ayê joor wo yi sare a hen na, na têbêjne môj kibi wô.

² Menba, iyore hende to hen yi kwo an ta yé. Yé bi wo hen lere daman an hende sôm yere.

³ Menba, en hô gel anjan gelé ka dangi si derômaran a. Anjan gelé bay ka hen na, na tanare to habij to gelij nan mara wo dami an sê. Sare na jurgem nan jabga won kenare têb têb a men, timpêre môj men. ⁴ Tanare hende to hen na, dera kwa têbêjne pôn to yi kini subu hen nan esijne ba sa terare a nà. Menba, hende dubu tumô iyore to ta yé hen an kirij hende ré dô kema uwôl tôj nij ba, teré ayê emê.

⁵ Menba, iyore hende to hen yé kema wo a emê tô yé bijné kêm nan néé wo dê kirij hen. Kirij hende dô kema bi wo hen uwôl tôj menba, bay ayri lew ôrij tumô Emen a men, tumô gagay kenare wori a a men. ⁶ Menba, yori ba, ge derô gwôlê kirij ka Emen na bu sa têrji bi hende ré ô gôsj yere ya hen kwôy geserê tôre pôrbu kibi wô.

⁷ Menba, kumbul kirij derômaran a. Misêl mana wo derômaran nan manê kari sênji nan mara wo dami bi wo hen nan manê kare men.

⁸ Menba, si Misêl bôyji an dagaji

añ bay uwôn kiniji derômarañ a ré.
⁹ Añ bay daga mara wo dami bi wo hen nañ bay tôre baa nô sa terare a nà. Mara wo dami bi wo hen a na kalaw wo cay wo na lam ßijé wo bay uwôgeri Jabel men, Sidan a men hen.

¹⁰ Menba, en toy tôô kwôni ôm derômarañ a kañ a ta kôl iyôn ba:
 «Kemnêñ na wulê wo Emen gôlij nañ na nañ kununa nij men, ôbi gel wo ðiré nê m lê are kêm men, ðôbi a ré na ôbi sarji a men.

Néé dañ na kêm kôbi *Krist a wori a wôsa ôbi daga ôbi kañgê yê nêrna kwôy kwôy tumô Emen wona hen añ.

¹¹ Nijba, yê nêrna bay ka hen bôy ôbi kañgê kirij bi wo hen na wô sa kibi kwôbri Kema Kwormo men, na sa kibi kwôlo Emen wo bay dô bij ßijé hen a men.

Wôsa bay ay yirji bij temare ðiba bay kemna ré.

¹² Iyôn ba, kenbay ka derômarañ ken li yi deré hañge nij.

Nijba, kwonje kenbay ka sa terare a nañ ka bô cér a ka gelij gusij,

wôsa bay daga Jabel ula sarñge a añ bôri tari damañ

wô wo wulê wop mênê wori wo ré baa ða nij hen.»

¹³ Kirijna mara wo dami bi wo na Sidan hen bô wo bay dagari ula sa terare a nà ná, ôbi dô sa tê iyore to na yê kema iba hen.

¹⁴ Menba, bay bij iyore hende to hen meserére wôô môn kwo keré iyôn bi ré uwôngij kwôy bij kirij ka Emen na ßu sa têrji gengij sare derô gwôlê hen. Añ Emen a gesêre kwôy geserê tôre pôrbu kibi wôô kelañ nañ kalaw bi wo hen. ¹⁵ Kirijna ôbi uwôn iyore hende to hen né hen iyôn nij na, ôbi boo kam so kibri a bôy lebôd lebôd môn kam cér iyôn bi ré dô iyore hende to hen ôrij.

¹⁶ Nijba, terare wañ añ yi kam bay ka hen cê kô jôrij sa iyore hende to hen. ¹⁷ Kirijna mara wo dami bi wo

hen bô wo hende ré gôli ta nij hen iyôn na, bôri tari damañ añ ôbi hera kirij kumbul kwôngêre ka baa hen. Kwôngêre bay ka hen na, na ka bi kwôlê sa tôô to Emen a men, na bay bôô pôn sa tu kwôlê wo Jêsu na yêge sari hen a men. ¹⁸ Menba, mara wo dami bi wo hen dôrij ô ðebé kibi cér a.

13

Tanare to habij já so bô cér a

¹ Menba, en gel tanare to habij to sare jurgem nañ timpére môj hen, ja so bô cér a. Añ kibi timpéri bi wo môj a hen na, jabga wop kenare tôbij têb têb a, men sare hende to jurgem hen na, bay ði hini wop tiiré Emen hen pôn pôn ya. ² Tanare hende to hen na, gelij nañ cerew iyôn men, têre damné gelij nañ têe tanare to bay uwôgere urs hen men, kebre gelij nañ kibi kwo iyôn a men. Mara wo dami bi wo hen bij tanare to habij to gelij nañ cerew hen néé men, gagay kenare men, tôô toj emê sa kirij a men. ³ Sa tanare hende to sare jurgem hen na, sare to pôni uwôn iyare toj temare nijba, jê hôrij. Añ li ßijé ka sa terare a na kêm tiniji ge kay añ bay bi bôrji sare a. ⁴ Men, bay ay kibi tanare to habij to gelij nañ mara wo dami hen wô wo hende a ré bij to gelij nañ cerew hen néere men, bay ay kibi hende to gelij nañ cerew hen kôl iyôn ba: «I a gôle ba? I a lê kumbul nañ tu ba?»

⁵ Menba, hende uwop tôô toj dij denjôre men, toj tiirij Emen a men. Hende uwôn tôô toj lij hen iyôn kwôy geserê tôre pôrbu kibi wôô, ⁶ menba, hende ay tô tiiré Emen men, tô tiiré hini men, iyére tori men, ßijé kêm ka mô derômarañ a hen men, ⁷ hende uwôn tôô toj lij kumbul nañ ßijé ka Emen ka sa terare a nà añ ré bôyji men, tô yê ßijé ka gay gay men, tô môn wo gay gay hen men, kibi kwôlê woji kêm na bô kôbre a men. ⁸ Añ ßijé kêm ka sa terare a nà a ayê kebre nijba, ßijé ka hiniji na ðij

ca bô magtubu toj merê tu gej to Kema Kwormo wo bay na diri hen. Hiniji bi wo hen, na dîj ca kirija tô terare na dîj ré tô hen, na bay a ayê kebre ré mera.

⁹ «Kwôni wo maari ya ba, bi toy kwôlo na kelê a hen. ¹⁰ Hena Emen na ré genge bi kwôni ré yi danggay ba, a yé danggay. A hena ôbi na ré bi bay ré diri naj yebere ba, a map temay yebere men. Na hen iyôn a bîné ka Emen ré gelé ulê bôo woji men, ayê bôo woji a men hen.»

¹¹ Menba, en hô gel tanare to dangi to timpère wôo hena sa terare a nâ. Timpère bi wo wôo hen na, gelij naj kwo Kema Kwormo iyôn nijba, iyêlê a ré iyêl mega kwo tanare to habij to gelij mara wo dami hen. ¹² Hende ôrij naj tôo toj lij anga gay gay tu tanare to tumô hende to hen, men hende bu bîné ka sa terare a nâ eren bi ré ay kibi tanare to tumô to na uwôn iyare toj temare aj na jée hen men, ¹³ hende li angaj gijê gay gay men, bi tare toj lamê hena derômaran a kurij sa terare a nâ tu bîné a kêm a men. ¹⁴ Sa kibi angaj gijê kare bay ka hende li tumô tanare to cay hen na, hende lam bîné ka sa terare a nâ daman bi tôre a. Aj hende kôlji bay ré jebe ani dî aj ré tibiji naj hini tanare to tumô to na uwôn iyay yebere toj temare aj bér hen. ¹⁵ Men, hende ôrij naj tôo toj lê aj bi kamrê kap jibé ka gelij naj tanare to tumô hen bi ré iyêl men, hende biri tôo bi ré derij bîné ka kap ayê kibri hen men. ¹⁶ Men, hende ay tôo bi bay ré talij bîné kêm are kôbriji woj gusurô a men kibi bisinji a a men. Bay ré talij bay yagê men, bîné ka damné men, bay upé men, bay nimré men, kam iyére men, limé a men. ¹⁷ Wulê bi wo hen na, kwôni wo angaj talê bay ka hen naj yiri a na, ôbi a nê mê kelé ani ré men, dé angari kani gara ré a men. Angaj talê bay ka hen na, na hini tanare to gelij cerew hen men, angaj dênsê ka yi môj hene bi wo

hen men.

¹⁸ Kwôni wo naj tu melênê ba, a henê tô kwôlê bi wo hen derê men, ôbi henê are ba, a henê tô angaj dênsê ka tanare hen na, na ka gawra. Angaj dênsê bay ka hen na arew jii naj tôre jii kibi jii. (666)

14

Kema Kwormo naj bîné ka ôbi jô sarji hen

¹ Menba, en hô gel Kema Kwormo dèbu sa keram wo bay uwôgeri *Sijôn a naj bîné dubu arew naj dubu tôre pôrbu kibi pôrbu (144 000) ka bay di hini naj hini Ibari Emen kibi bisinji a hen. ² Men, en hô toy tôo kwôni ôm derômaran a môj kam cér ka dami ka bôy iyôn men, ôm môj emen wo pôy ôm gururu hen iyôn men, tôo hende ôm dô môj bay ré di jêngê iyôn a men. ³ Bîné bay ka dèbu tumô gagay kenare wo Emen a men, tumô ari déri ka pôrbu hen men, tumô surjê a hen a men hen na, na ka na dèbu naj Kema Kwormo sa keram wo bay uwôgeri Sijôn hen, bay a kebé kurôn wo kôrbi. Kurôn bi wo hen na, bay a henê kebéri mera dîba, kwôni wo dangi hôn né. Bîné bay ka hen na, na bay a Kema Kwormo na ré jô sarji hen.

⁴ Men, bîné bay ka hen na, na ka na yij naj yébé ré hen men, kirij kêm ka Kema Kwormo ô ya ba, bay ô naj dî men. Bay a na bîné ka tumô ka Emen na jô sarji bi ré yi kari naj ka Kema Kwormo a men hen. ⁵ Men, na bîné ka ani ka habij na naj yirji a men, kwôlê woj benare naj kibriji a a men.

Jerê kwôlo Emen wo manê ka derômaran a ka subu kôl kwôli hen

⁶ En gel *mana wo derômaran a wo dangi uwônga ta mereg derômaran a eraj naj Kwôlo Dôri wo yi naj kwini hen bi diré kôlij bîné ka sa terare a nâ naj tô yê wo gay gay men, tô môj wo gay gay men, kibi yê bîné wo gay gay hen

a men. ⁷ Añ ôbi kôl kañ a ta kôl iyôn ba: «Kemnanje tini Emen añ ken ay kibri a men, wôsa kemnêñ na Wulêri wo ôbi a jôriñ kwôlê sa ñiné ka sa terare a nà nij. Iyôn ba, ken heram Emen woñ ôbi dé derômarañ men, sa terare men, cér wo dami men, nañ hanê kam ka gay gay hen a men hen.»

⁸ Menba, en hô gel mana wo derômarañ a wo jôgiñ wôô so derômarañ a tô kwo tumô hen añ kôl iyôn ba: «Babilôn sa iyére dami hende to hen mène nij, hende mène na tiri a men wôsa hende li añ têriñ tore toñ yinare toñ iyôn a tôn to kwoyre mega care iyôn hen gôr tô yê ñiné kêm sa terare a nà.»

⁹ Men, en hô gel mana wo derômarañ a wo jôgiñ subu so tô ka wôô hen añ kôl kañ ta kôl iyôn ba: «I i wo ay kibi tanare to gelij nañ cerew iyôn hen nañ anga bay iyege gelij nañ tu iyôn hen men, ði bay tali are bisini a men kôbri a a men hen na, ¹⁰ bô tarê wo Emen a liri mega wo care to kwoy kwôni iyôn. Bô tarê wo Emen bi wo hen na, mañ mega tu iyêrgê iyôn. Añ ôbi a gelij gusij bô tare a men, bô puder to bô gusij bunu a hen men, tu manê ka derômarañ a men, tu Kema Kwormo a a men. ¹¹ Tare hende to a uwoyé ñiné bay ka hen na, gusôre a yé hen iyôn kwôy nañ kwini wôsa bay tubu tanare hende to hen nañ anğan jebé ka gelij nañ tu hen men, bay talji hene sarji a a men hen na, bay a gelij gusij yoyre nañ tu tare ðiba, kini derê bul woji a nañê.»

¹² Iyôn ba, kenbay ka ken bi kwôlê sa tôô to Emen a men, ken bi bôrñge sa Jésus Krist a hen a men na, ken lêñné tô ayê bôô woñge a.

¹³ Men en hô toy tôô kwôni ôm derômarañ a kôlen iyôn ba: «Li bô magtubu a iyôn ba: <Kemnêñ na, yi derê yi wô sa ka ma tô ayê bôô woji a hen.> Men, Tunu toñ hendi bô bôre kôba, kôl iyôn ba: <Yi derê yi wô sa ñiné ka ma tô jé wo Kelma hen na,

bay a derê bul wôsa jé lêreji wo dôri kôbe tôrji.> »

Anga a sa lê ñiné Wulê wo Emen a sa jôriñ kwôlê sa ñiné ka sa terare a nà

¹⁴ Men, en hô gel kirij ka geri ka bôri menba, ani gelij nañ gawra iyôn mô sara. Gawra bi wo hen dôbe jabga woñ kenare woñ lôr a sari a men, bu marem wo ðii a kôbri a men. ¹⁵ Men, en hô gel *mana wo derômarañ a so bô *iyéy Emen a añ kôlij kwo mô sa kirij ka geri a hen iyôn ba: «Ay marem wom ju walij kaw wôsa kaw né kô añ tay walêrji nêñ nij.» ¹⁶ Menba, mana wo derômarañ a wo ré mô sa kirij ka geri a hen ay marem walij kaw ka sa terare a nà kêm añ.

¹⁷ Menba, en hô gel mana wo derômarañ a wo ðangi so bô iyéy Emen a derômarañ a ôbi kôba, bu marem wo ðii kôbri a men.

¹⁸ Men, en hô gel mana wo derômarañ a wo ðangi wo ôriñ nañ néé sa tare a hen hena kini bê kwôbe a sa uwôge kwo ðibij nañ marem wo ðii a kôbri a hen kañ a ta kôli iyôn ba: «Era ju sa wal telay tijador to sa terare a nà wôsa né kô nij.» ¹⁹ Menba, ôbi ay marem wori erañ sa walij telay tijador hende to hen ay ôriñ bê kirij uwôrêre a. Kini uwôrê telay tijador hende to hen na, gel na bô tarê wo Emen. ²⁰ Kirij uwôrê yé tijador hende to hen na, yi kelañ nañ iyére kirija bay uwôrere menba, na kwôbe a so bu kibi yêndê ta gêj añ bôy môñ kam cér iyôn ô kwôy kilomêter arew subu.

15

Manê ka derômarañ a ka jurgem ka ðebij nañ anğan gelijare ñiné gusij pôn pôn kôbri a hen

¹ Menba, en hô gel ari gelé ka dami ka ðé kirij derômarañ a. Na manê ka derômarañ a ka jurgem ka ðebij nañ anğan gelijare ñiné gusij ka jurgem kôbriji a hen. Anğan gusij

bay ka hen na, bay a na gerjé bô tarê wo Emen nij.

² Men en hô gel are sél kalala môn gaasa iyôn aŋ yi môn tare ré lamij bô a iyôn. Men, en gel ñiné ka na kaŋ bê bôri sa tanare men, sa aŋgaŋ jebé ka gelij naŋ tu hen men, kaŋ talê hene yirji a hen a men kwôy ayij joor hen na, debji sa kirij bay ka hen naŋ jêŋgê ka Emen biji hen kêg kêg kôbri a. ³ Aŋ bay di jêŋgê kebij kurôn mega kwo mana wo Emen *Moyis hen iyôn men, kebji mega kwo Kema Kwormo hen iyôn a men. Bay kebe ôm iyôn ba:

«Jôbi Kelma Emen woŋ ôbi ibé iyêrê men,
jé lêrem dê kirij aŋ dô a men hen.
Ju na Kelma sa emê iyére to sa terare a nà kêm men,

jé lêrem yi naŋ geréri men, na tiri a men.

⁴ Hen ba i a kaŋê bêm kwôbe ba men,
i a nê mê kaŋê ayê kebem a men ba?
Wôsa jôbi pôn nêŋ ham a yé naŋ jêŋgêrem.

Na ôbi á, tô yê ñiné kêm ré era tumôm a sa heramem wô jerê kwôlê wom wo yi naŋ geréri hen.»

⁵ Cêgi kurôn bi wo bay kebe hen na, en hô gel kibi *iyéy Emen to derômaran a bôlij naŋ iyére toŋ dapare to bay li naŋ bargay toŋ bijare to Emen. ⁶ Men, en gel manê ka derômaran a ka jurgem ka ré naŋ aŋgaŋ gelinare ñiné gusij kêg kêg kôbriji a hen so bô iyéy Emen hende to hen a. Bay tôbe bargay ka bôri terij terij yirji a men, ha tô bôri naŋ ariŋ woŋ lôr a men. ⁷ Perê ari dé Emen ka pôrbu hen na, kwo pônij bij manê ka jurgem hen bapa gerêŋgê woŋ lôr jurgem wo bô tarê wo Emen woŋ ôbi merê naŋ kwini hen wiinê ta hen. ⁸ Dampare to Emen naŋ néé wori wôn bô iyére tori môn gusô iyôn, aŋ kwôni nê mê sé bô a ré kwôy wo gusij to jurgem

to manê bay ka hen gelij ñiné hen a kôrij.

16

Ari bô tarê ka Emen ka yi bô bapa gerêŋgê ka jurgem hen

¹ Menba, en hô toy tôô kwôni ôm kaŋ a ta bô iyé Emen kôlij *manê ka derômaran a ka jurgem hen iyôn ba: «Erêŋge ken ô bê aŋgaŋ bô tarê ka Emen ka yi bô bapa gerêŋgê wo jurgem hen kêm sa terare a nà.»

² Menba, *mana wo derômaran a wo tumô ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen sa terare a. Menba, iyare to habij to wulbéré kirij hen li ñiné ka ari talê ka tanare to habij yi yirji a hen men, ka tebe aŋgaŋ jibé ka gelij naŋ tu hen a men.

³ Men, mana wo derômaran a wo wôyôyi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô cér wo dami a. Menba, kami cér wo dami bi wo hen belij kwôbe môn kwôbri temay gawra iyôn, aŋ aŋga mô tu geŋ bô cér wo dami bi wo hen a na ma kêm.

⁴ Men, mana wo derômaran a wo subi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô kam cér a men, bô tô hanê kam a aŋ bay kêm belij kwôbe. ⁵ Menba, en toy tôô mana wo derômaran a woŋ ôbi sa kam hen heram Emen kôl iyôn ba: «Jôbi ju na Emen wo ju yi naŋ jêŋgêrem, ju mô ca tumô, ju mô ya kwôy naŋ kunum men, ju na kwôni woŋ derôre wôsa jerê kwôlê wom yi naŋ tô geréri. ⁶ Wôsa ñiné ka na bi kwôbri bay kem naŋ ñiné kam a men tôŋ hen na ju biji kwôbe bay yi. Bay liji hen iyôn na ya.» ⁷ Menba, en toy tôô kwôni ôm si kini bê kwôbe iyôn kôl iyôn ba: «Jôbi Kelma Emen woŋ ôbi ibé iyêrê, jerê kwôlê wom na kwôŋ tiri men, na naŋ tô geréri a men.»

⁸ Mana wo derômaran a wo pôrbi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri hen sa tare to tay a aŋ hende enge môn tare iyôn aŋ bi ré sôderê ñiné.

⁹ Kirija tare hende to uwoy dê kirij

hen sôderê ðijné hen iyôn na, bay tiiré hini Emen wôsa ôbi a ré jôn nañ gusijn hende to hen, añ bay kañ dé jé lêreji wo habijn hen baa men, kañ heramê Emen a men.

¹⁰ Mana wo derômarañ a wo bayi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen sa gagay kenare wo tanare to habijn hende to hen a menba, kirijn belijn hendu sa emê iyére to tanare to habijn hende to gelijn nañ cerew hen añ ðijné emné kañniji wôsa bay gelijn gusijn damañ. ¹¹ Wo bay ré dî jé lêreji wo habijn wo bay na lêrê hen baa añ hen na, bay tiiré hini Emen wo derômarañ a wô iyare to gelji gusijn hen dî.

¹² Menba, mana wo derômarañ a wo jii ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô cér wo dami dê iyôn wo bay uwôgeri Eprat hen a, añ cér bi wo hen hay añ janijn geré bij kilmé ka hena si kini sé tare iyôn hen ré ôrij lij kumbul. ¹³ Men, en gel tunu to habijn subu gelijn môñ ðira iyôn. To pônî so kibi mara wo dami hen men, to pônî so kibi tanare to habijn to gelijn nañ cerew hen men, to pônî so kibi bay kibi Emen kañ bay benare a a men. ¹⁴ Tunu to habijn hende to hen hena na ligi Sidan a men, hende lêrê anğan gijné kwôy kwôy a men. Men, hende ô ligi kilmé ka sa terare a na kêm wô dayrêji añ lij kumbul Wulê wo dami wo Emen woñ ôbi ibé iyêrê hen.

¹⁵ Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «Déngge tu melênê sa yernge a wôsa na hera mega ôbi gemsare iyôn. Añ yi derê a yé wô sa kwôni wo mô tu geñ añ, gem bargay kari ða añ bi kirijna ené hera ba, ðiré tôbê yiri añ bi kwôni ré gel tôri ré men, tayre ré sa diri ré a men.»

¹⁶ Tunu to habijn hende to subu hen na, day kilmé ka sa terare a nà kirijn ka bay uwôgeji nañ kibi hébre Harmagédôn hen.

¹⁷ Menba, mana wo derômarañ a wo jurgem hen ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô kal a ta menba, tôô kwôni ôm bô *iyéy

Emen a si kini gagay kenare wori a kôl iyôn ba: «Na kerêri nij.»

¹⁸ Menba, wulanê emen berare kirijn men, tôô gawré ôm men, emen ône men, terare yebagijn damañ dê kirijn a men. Kirijna Emen na ðijn ðijné kwôy sañ kemnêñ hen na, kwôni gel terare yebagijn môñ to na hen iyôn né. ¹⁹ Sa iyére to dami wayrijn kirijn subu men, sa iyére to tô yê ðijné ðijné mênijn a men. Menba, bô Emen jebri sa habré wo Babilôn iyére to dami na li hen añ ôbi buru hende yi kami tijador bô tarê wori. ²⁰ Kirijn ka hay ka kaarijn derô cér a hen na, kam tun sarji men, keram bilijn yi némijn nañ sa terare a men. ²¹ Garmê ka damné damné herijn derômarañ a sa ðijné. Garmê pôn ba, né nêñ némijn nañ pagé sugôr tôre pôrbu. Menba, ðijné tiiré hini Emen wô gusijn hende dê kirijn to garmê gelji hen.

17

Bay ay Babilôn sa iyére to dami hen gengijn nañ hendi wônijnare toñ têrijn

¹ Menba, *mana wo derômarañ a wo pônî perê ka jurgem ka na ðu baña gerêngê kôbri a hen, era sa kôlen iyôn ba:

«Era na sa gelem jerê kwôlê wo bay a sa jerê sa sa iyére to bay ayre gengijn hendi yijnare toñ têrijn to dami. Sa iyére hende to hen yi na kibi cér wo gay gay a hen. ² Añ kilmé ka sa terare a nà yijrijn nañ tu men, ðijné ka sa terare a nà kôba, yijn nañ tu men, añ têrijn tore hende to hen kwoyréji môñ care iyôn a men.»

³ Menba, Tunu toñ hendi bô bôrê sa wôn bôn añ mana wo derômarañ a ôrij nañ en derô gwôlê menba, en gel iyore mô sa tanare sêy a. Tanare hende to hen na, sare jurgem men, timpére môj a men. Añ hini woñ tiiré Emen gôr yere. ⁴ Iyore hende to hen na, dôbe bargay ka sêy men, hendu silim silim a men yere. Hende elage yere nañ anğan kalmare ka bay li nañ lôr men,

mériŋ wo gay gay hen men, hende fu bapa geréngé woŋ lôr wo anŋa habiŋ ka gengiŋ sa wôniŋare tore toŋ têriŋ hende to hen wôn ta a men. ⁵ Men, bay dî kibi bisipne a hini wo kwôni hôn bôri ré hen. Hini bi wo hen ôm iyôŋ ba: «Babilôn iyére to dami, na yo bay wôniŋare toŋ têriŋ men, yo anŋa habiŋ ka sa terare a nà.» ⁶ Men, en gel iyore hende to hen yi kwôbri biŋé ka Emen ka yi naŋ jeŋgêrji hen men, kwôbri ka bay na dirji wô kibi kwôlo Jêsu wo bay na dô hen men. Aŋ kwôbriji bi wo hen kwoyrére kiyaŋ kiyaŋ môŋ care iyôŋ.

Kiriŋa en bôre hen iyôŋ menba, tunun ge kay. ⁷ Menba, mana wo derômaraŋ a bi wo hen kôlen iyôŋ ba:

«Wô mi a jeré bi tunum ge kay hen iyôŋ ba? Na dôrem tô kwôlo gengiŋ sa iyore hende to hen naŋ kwôlo gengiŋ sa tanare to sare jurgem naŋ timpére môj to hende hen bem ju toy. ⁸ Tanare to ré jeré gele hen na, na yi ya niŋba, haw hen hende naŋ niŋ, niŋba, tôre to cêgê na, hende a so bô iyom wo tôri naŋ hen aŋ a erê bi Emen ré mênere aŋ yôd. Aŋ biŋé ka sa terare a nà ka hiniji na naŋ bô magtubu toŋ merê tu geŋ a kiriŋa Emen na diŋ tô terare yeŋ hen na, kiriŋa a sa gelé tanare hende to hen na, tiniji a geré kayê wôsa tanare hende to hen na ya, aŋ haw hen naŋ aŋ tôre to cêgê ba, a so hera hen.»

⁹ Men, mana wo derômaraŋ a bi wo hen hô kôlen iyôŋ ba: «Bi biŋé erem tô kwôlê bi wo hen dô dema bay ré henê. Wôsa sa tanare hende to jurgem hen na, na keram wo jurgem wo iyore hende to hen mô sara hen men, na kilmé ka jurgem hen a men. ¹⁰ Kilmé bay ka jurgem hen na, ka bay hen naŋ niŋ, aŋ kwo pôn ôm kenare baa ya men, kwo jurgem woji a baa, aŋ kiriŋa ôbi a so na, a sa emê kenare, niŋba, ôbi a sa emê kenare hende to hen sem né. ¹¹ Tanare to na ya tumô niŋba, haw naŋ niŋ hen na, hende a na kelma

wo jôgiŋ marge men, na perê kilmé ka jurgem bay ka hen a a men. Aŋ kiriŋa hende sa so hera niŋ na, a erê bi Emen ré sa mênere yôd hari niŋ.»

¹² «Timpé tanare hende to môj to ju gel hen na, na kilmé ka môj ka baa emê kenare tô hen. Niŋba, Emen a sa biji tôô bi ré ômiŋ kenare naŋ tanare hende to hen pôn. ¹³ Kilmé bay ka môj hen na, ermé woji na pôn, tôô toji toŋ emê iyére men, néé woji a men na, bay dî biŋ tanare hende to hen. ¹⁴ Bay a lê kumbul naŋ Kema Kwormo niŋba, ôbi a bôyiŋ wôsa na ôbi a na Dami woŋ sa kilmé men, Dami wo damné a men. Aŋ biŋé ka ôbi uwôgeji aŋ cobji aŋ na bay bôô pôn hen na, bay kôba, a biyé kumbul naŋ dî men.»

¹⁵ Menba, mana wo derômaraŋ a bi wo hen hô kôlen iyôŋ ba: «Cér wo jeré gel hendi wôniŋare toŋ têriŋ ré mô sara hen na, na tô yê biŋé ka gay gay men, tô môŋ wo gay gay hen men, kibi yê wo gay gay wo sa terare a nà. ¹⁶ Kwo gengiŋ sa timpé ka môj ka ju gel hen men, tanare hende to hen a men hen na, bay a kaŋé hendi yiŋare toŋ têriŋ hende to hen yôd men, bay peré anŋare kêmen, bay a terê bargay yere a aŋ dere tôre senge men, bay a yêgerêre emê aŋ tôre wo baa ba, bay a uwoyé aŋ a men. ¹⁷ Wôsa na Emen a biŋ kilmé bay ka môj hen ermé bi bay ré biŋ aŋ liŋ anŋa ôbi gey hen. Kilmé bay ka hen daŋ kibriji aŋ diŋ tôô toji toŋ emê iyére hen biŋ tanare hende to hen kwôy wo kwôlê wo Emen na kôl hen ariri ré liŋ.»

¹⁸ «Men, iyore hende to jeré gele hen na, na sa iyére to dami to ôm sa kilmé ka sa terare a na kêmen.»

18

Mênê kuriŋ sa Babilôn a

¹ Menba, en hô gel *mana wo derômaraŋ a wo ôriŋ naŋ tôô hen herbo tôŋ sa terare a nà, aŋ dampare tori to dami hen berare kiriŋ daŋ daŋ aŋ. ² Ôbi kôl naŋ tôri

to dami kaṅ a ta kôl iyôṅ ba: «Babilôn iyére to dami mênij, hende mênij yôd aṅ nij. Aṅ hende yi na kini merê tunu to habij men, tunu to habij to yôṅ yôṅ kôba, mô ya men, ciré mega gundu men, dunu men, ka habijnê ka bijné gey ré hen kôba, mô ya a men. ³Yijare tore toṅ têtij hende to hen kwoyré tô yê bijné ka sa terare a nà mega care iyôṅ men, kilmé ka sa terare a nà yirij naṅ tu men, bay jengga kôba, sa kibi yijare tore toṅ iyôṅ a tôṅ hende to hen na, bay uwôṅij are damaṅ hen men.»

⁴ Menba, en toy tôô kwôni wo đangi ôm derômaranṅ a kôl iyôṅ ba: «Kenbay bijné kaṅê na, séṅge bôre a aṅ, wô wo ma ka lê têtij tore hende to hen men, wô wo bô emê maa kurij sarṅge a naṅ tu a men. ⁵Wôsa têtij tôre hende to hen dayrij sa megare a megare a kwôy ô ta derômaranṅ a aṅ Emen erem sa ari lê kare ka habij bay ka hen a. ⁶Gusij to hende na gelij bijné hen na, ken gele hen iyôṅ têtij hôrij a men, habrê wo hende na lij bijné hen na, ken lere đê aṅ men, gwore tore to hende na jêṅ care to maṅji bô a bijn bijné hen na, ken jê bôô wôô bô a buru hôrij. ⁷Geléṅgere gusij damaṅ aṅ bi deṅgôre ôle bôd bôd mega hende na môrij dô aṅ na dij deṅgôre hen iyôṅ. Wôsa hende kôl iyôṅ ba teré na tôlômne điba, teré na mamne ré men, bô emé wôni ré kurij sara ré a men. ⁸Na ôbi á, ôṅpare men, bô emé temare naṅ kurôṅ ré sa sare a tu tare pôn nêṅ hen, wôsa bay na yi gengij na sare. Tare kôba, a uwoyére wôsa Kelma Emen wo a jerê kwôlê sara hen na, na ôbi ibé iyêrê.»

⁹ Kilmé ka sa terare a nà, yij yijare toṅ têtij naṅ tu men, na môrji bô derê wore a a men, hen na, kirijna bay a gelé gusô tare to bay uwoyinne hen na, bay a sômê sêṅ deṅgôrji bera bera kwôle. ¹⁰ Mênê wore bi wo kurij sara hen na, lij kemnare aṅ bay sôm đibij sêd aṅ

kôl iyôṅ ba: «Mênê woṅ mi a kurij sara gelij hen iyôṅ ba? Ayi! Babilôn iyére to dami naṅ toṅ hende néé hen aṅa mênê ré hena sa pôn nêṅ kurij sara yi hen ba?»

¹¹ Men, bay jengga ka sa terare a nà, kêm kôba, a sômê sêṅ deṅgôrji wô anṅaṅ gara kaji ka kwôni woṅ ôbi kelérji naṅ nij hen. ¹² Anṅaṅ gara kaji bay hen bay a na: lôr men, lari men, mérij naṅ naṅ ka tôrji gay gay hen men, bargay ka lêy men, ka hendi silim silim hen men, ka sêyi men, bargay ka đangi ka gay gay hen men, gurô wo tôri gay gay wo đijé dô hen men, anṅa gay gay ka bay li naṅ kaṅ juṅ hen men, ka naṅ gurô wo garari gaṅ hen men, ka bay li naṅ musure to bay uwôgere burônj hen men, musure men, keram wo bay uwôgeri marbre hen a men. ¹³ Men, anṅaji kaṅ gara ka đangi na: gurô wo bay uwôgeri kanêl hen naṅ ka đangi men, ider men, kalmê ka bay uwôgeji *miir men, ansas men, care men, weṅ men, mêre to bay uwôgere blé hen men, kurmanṅ kuré men, kilbê men, gamgê men, yêndê men, pus men, limé men, gawrê ka bay eraṅ gara hen a men. ¹⁴ Menba, bay sôm aṅ kôlij Babilôn iyôṅ ba: «Anṅa dôri kêm ka na mu gey upé hen mênij men, ari upé karê kêm naṅ anṅarê ka dôri ka na mu gey hen, bay a mênê kerê yé hen aṅ ma hô upéji ré nij yôd.» ¹⁵ Bay jengga bay ka na uwôṅ anṅare bay ka hen aṅ yij gawrê hen na, kemnare lij wô mênê wore bi wo hen aṅ bay a sômnê đibij kelaṅ kelê iyôṅ ba: ¹⁶ «Ayi! na mênê woṅ mi a kurij sa iyére to dami to hen gelij hen iyôṅ ba? Wôsa na sa iyére to na yi môṅ iyore to tôbe bargay ka lêy hen iyôṅ men, ka hendi silim silim men, ka sêyi men, ka gararji damaṅ men, na tôbe anṅaṅ kalmare kaṅ lôr men, mérij naṅ naṅ ka gay gay hen a men. ¹⁷ Tu tare hende to pôn nêṅ hen mera a ari upé karê ka kêm hen

ré mênij gurôn aṅ hen iyôn ba?»

Menba, bay ayê gôni bato men, bay erê kergare men, ka li jé bô bato a hen men, bato to dāngi to ô bisilê bô cér a hen a men na, bay kôba, debe sêd aṅ. ¹⁸ Menba, kirijna bay gel gusô tare to uwoy iyére hende to hen na, bay ôm naṅ gura bêd bêd kôl iyôn ba: «Iyére to dami to a némij naṅ to na ba, ya hare ba?» ¹⁹ Menba, bay sôm sêṅ deṅgôrji bera bera aṅ kebe terare bê a sarji aṅ kôl iyôn ba: «Ayi! iyére to dami to na a mênij yé hen ba? Na hende to bay iyéy bato kêm uwônij are sare a hende a mênij tu tare pôn mera yé hen ba?»

²⁰ Haw hen kenbay bijné ka derômaran lēṅge yi derê wô mênê wo sa iyére hende to hen mênij nij hen. Men kenbay bijné ka Emen men, bay jé kari men, bay kibri a men, kêm na lēṅge yi derê wôsa ôbi jô kwôlê sa iyére hende to hen wô kibi habré wo hende na lēṅge hen.

²¹ Cêgi kwôlê bi wo hen a menba, *mana wo derômaran a wo dāngi woṅ ôbi néé era sa ay keram wo dami môn kwon yirij kuré iyôn aṅ uwôl bô cér a kôl iyôn ba: «Bay a ula Babilôn iyére to dami bô cér a naṅ néé mega wo hen iyôn aṅ kwôni a gelére cêgê ré kwôy nij.

²² Aṅ kwôni a toyé jēṅgê ré nij men, kurôn woṅ yi derê ré men, telere naṅ buruṅju a emê bô Babilôn a ré nij men, kwôni a gelé bay lê aṅaṅ joriyare bôre a ré nij men, kwôni a toyé né keram woṅ yeré kuré bôre ré nij a men. ²³ Men, kwôni a gelé tô deṅere eṅgé bôre ré nij men, kwôni a toyé tô bijné ka mô kini gerê iyére a ré nij a men, wôsa bay jeṅga karê na, na bay uwôyrê yirji gôlij megêrji kêm men, na mu lam bijné naṅ mesére toré a men.»

²⁴ Aṅ na na Babilôn a a kwôbri bay kibi Emen men, bijné kari naṅ bijné kêm ka bay na walê tôrji sa terare a nà ré yi ya hen.

19

¹ Cêgê kwôlê bi wo hen menba, en

toy tô ôm môn tô kwônê bijné iyôn si derômaran kôl iyôn ba:

«Aléluya, ayēṅge kibi Emen wona wôsa ôbi a gôlij naṅ na men, ôbi dé heramê men,

ôbi na ôbi néé a men.

² Men, jerê kwôlê wori na kwon tiri men, na naṅ tô geréri a men

a ôbi na ré jôrij kwôlê sa hendi yijare top tērij to mēne bijné ka sa terare a nà naṅ jé lere bi wo iyōṅgi hen,

ôbi a, Emen né di bare wô deré wo hende na duu manê kari hen.»

³ Menba, tô hende to hen hô kôl iyôn ba: «Aléluya, ayēṅge kibi Emen, wôsa gusô tay iyére to dami hende to uwon hen na, a gusulé na hen iyôn kwôy naṅ kwini.»

⁴ Menba, surjê ka tôre wô kibi pôrbu hen naṅ ari dé Emen ka pôrbu a men hen cibji gubarji tumô Emen wo mô sa gagay kenare a hen aṅ heramiri kôl iyôn ba:

«*Amên, bi yi hen iyôn. Aléluya, ayēṅge kibi Emen.»

Gwosoy kwôlo gengij sa gerê iyére to Kema Kwormo

⁵ Menba, tô kwôni ôm si kini gagay kenare wo Emen kôl iyôn ba: «Ayēṅge kibi Emen wona kenbay manê kari kêm men,

kenbay ka damné naṅ ka beray kêm ka ken kemnaṅ tini hen.»

⁶ Menba, en hô toy tô kwônê bijné hen hô ôm môn néé kam ka dami ka bôy iyôn men, môn enê emen wo pôn ôm gururu hen iyôn aṅ kôl iyôn ba:

«Aléluya, ayēṅge kibi Emen wôsa Kelma Emen wona woṅ ôbi ibé iyêrê hen gel emê iyére tori.

⁷ Iyôn ba, na sēṅge peré men,

na lēṅge yi derê men,

na heramēṅgeri a men,

wôsa kemnēṅ na wulê wo Kema Kwormo a gôrij iyére

naṅ iyore to na naṅ yere gemni hen.

⁸ Aṅ bay buru gerê bi ré dôbe bargay ka sél terij aṅ eṅné bid bid hen.»

Bargay bay ka hen na, na anɗa dôri ka ñijé ka Emen li hen.

⁹ Menba, mana wo derômaranɗ wo pônî kôlen iyônɗ ba:

«Li bô magtubu a kôl iyônɗ ba: <Ñijé ka bay uwôgeji bi ré era kini geré iyére to Kema Kwormo hende to hen na, yirji a sa dôriji.> »

Men, ôbi hô kôlen iyônɗ ba, kwôlo ñiré kôlen hen na, ré na kwôlê woy tiri wo Emen bi a ré kelê hen.

¹⁰ Kirija en toy hen iyônɗ menba, en cubu guban tumôri a bi ené tibri menba, ôbi kôlen iyônɗ ba:

«Tebe Emen, ñiba, ju teben nôbi ré wôsa nôbi kôba, ena mana wo Emen môɗ jôbi naɗ yênem ka ñebu geraɗ sa kwôlo Jêsu na yêge sari hen men.»

Na tu kwôlê bi wo hen a na ñij kibi Emen néerji hen a men.

Kwôlo gengin sa kwo ñay henda wo bôri hen

¹¹ Derômaranɗ bôlin menba, en gel henda wo bôri ñebu ya kwôni wo mô sari a hen na, bay uwôgeri ôbi bô pôn men, gawra woy tiri a men. Na kwôni wo jô kwôlê men, li kumbul naɗ kini a men. ¹² Tiri enné môɗ kôli tare iyônɗ men, tôte jabga woy kenare kwône sari a men, bay ñi hini wo kwôni hôn né hen aɗ na ôbi pôn nêɗ hari a henê hen sari a men, ¹³ ôbi dôbe bargay ka dami ka bay dôbe a bô kwôbe a men, aɗ hini ôm «Kwôlo Emen» a men. ¹⁴ Aɗ bay kumbul ka derômaranɗ ka tôte bargay ka lêy ka bôserê kaɗ kaɗ dayji sa yêndê ka bôserê aɗ ôriɗ tôri a. ¹⁵ Men, yebere to ñi si kibri a aɗ na naɗ yebere hende to hen, a ôbi ré sêɗ tôte yê ñijé hen men, ôbi a emêji naɗ tôte to dami men, ôbi a ñirêji môɗ bay ñôriɗ yê gurô uwôriɗ kamni wô lin care iyônɗ. Ôbi bi wo hen iyônɗ a gelé wo bô Emen woy ôbi ibé iyêrê hen ré tari damaɗ sarji a. ¹⁶ Bay ñi hini yi bargay kari a men, bilpéri a a men, kôl iyônɗ ba: «Dami wo ñamnê men, Dami wo kilmé a men.»

¹⁷ Menba, en hô gel mana wo derômaranɗ wo ñanɗi ñebu sa tare a aɗ uwôgera ciré kêm ka uwônge ta derômaranɗ a hen aɗ kôli naɗ tôte to dami kôl iyônɗ ba: «Eranɗe ken sa ôm geserê wo dami wo Emen li hen. ¹⁸ Eranɗe ken sa ôm temay kilmé men, temay bay kumbul naɗ bay sarji men, temay yêndê naɗ bay ñayêri men, temay ñijé kêm men, temay kam iyére men, temay limé men, temay ñijé ka ñamnê naɗ temay ka beray a men.»

¹⁹ Menba, en gel tanare to habin to gelin naɗ cerew hende to hen naɗ kilmé ka sa terare a na ñayrê asgarñê kaji bi ciré lin kumbul naɗ kwo mô sa henda wo bôri a hen naɗ asgarñê kari. ²⁰ Menba, kwo mô sa henda wo bôri a hen naɗ asgarñê kari bôyi tanare to habin hende to hen naɗ *ôbi kibi Emen woy ôbi benare hen. Ôbi na li ginê ture a aɗ na lamɗ ñijé ka ari talê ka tanare hende to hen yirji a hen men, na liji aɗ bay tebe ari jibé ka gelin naɗ tu hen a men hen. Kirija bay bôyi tanare hende to hen naɗ ôbi kibi Emen woy ôbi benare hen a men na, bay ñi geɗ bô tare a. Tare hende to hen yi môɗ kam cér iyônɗ men, uwoy damaɗ mega puder toɗ tay bunu to lurɗ hen iyônɗ a men. ²¹ Asgarñê ka tanare to habin hende to hen na, kwo mô sa henda wo bôri a hen ñerji kaɗ kô naɗ yebere to si kibri a hen. Aɗ ciré kêm sa ñay ôm temayriji uwiyrê.

20

Kwôlo gengin sa elê wo dubu hen

¹ Menba, en gel *mana wo derômaranɗ a herbo tôte sa terare a na. Ôbi ñu lakêlê kaɗ belê kibi iyom wo tôte naɗ hen naɗ ganɗi musure to dami kôbri a. ² Aɗ ôbi ô beré mara wo dami wo na kalaw wo cay wo na Jabel men, Sidan a men hen, harêri naɗ ganɗi musure to dami hende to hen bi ré yi hen iyônɗ kwôy elê dubu. ³ Kirija mana

wo derômaran bi wo hen harêri hen iyôn menba, ayri uwôl bô iyom wo tôri nan bi wo hen a, an lugu kibri: an surin perêd perêd ta dîba, ré hô ô lamê bîné ka sa terare a nà ré nîj kwôy wo elê bi wo dubu hen a kerê. Menba, bay a derari ula ta sem iyôn mera.

⁴ Cêgê menba, en gel gagay kenare kwônê. An bîné ka mô sara hen na, Emen bîji tôô bi ré jôrin kwôlê sa bîné. Men, en gel tini bîné ka Emen ka bay na walê tôrji kaa wô wo bay na na, bay bôô pôn sa kwôlo Jésus na yêge sari bîji hen men, sa kwôlo Emen a a men hen. Men, wô tibé wo bay na kan tibé tanare to habin hende to gelin nan cerew hen nan angan jebé ka gelin, nan tu iyôn hen men, wô kanê wo bay na kan angan talê kare kibi bisinji a men, kôbriji a a men hen. An bîné bay ka hen bér an a emêji iyére nan *Krist kwôy elê dubu. ⁵ Bay a na bîné ka ji si kampê tumô an tô ka baa hen na, elê wo dubu a kerê pa dema bay ré jê sé kampê tô. ⁶ Bîné bay ka ji si kampê tumô hen na, terê kibi yi wô sarji wôsa bay yi nan jengêrji men, yi derê yi wô sarji a men an temare to têê wôô a derêji ré nîj men, bay a yé bay bê kwôbe tumô Emen a men, tumô Jésus Krist a men, bay a emê iyére nan Krist, kwo Emen dôri hen a men kwôy elê dubu.

Gerjé kumbul

⁷ Kirina elê wo dubu bi wo hen kô nîj na, bay a dera Sidan beseréri ulê ta sem. ⁸ An ôbi a erê wô lamê tô yê bîné ka sa terare a na kêm. Tô yê bîné bay ka hen na, bay uwôgeji Gôg nan Magôg an dayraji bi bay ré ô kumbul upé Emen. Bîné bay ka hen kwône môj hal wo kibi cér a iyôn. ⁹ En gel bîné bay ka hen wubo nan kirin kirin sa terare a nà sa mér kini merê bîné ka Emen nan iyére to ôbi geyre hen ta. Menba, tare hena derômaran a sa uwoyréji duu gerêd an. ¹⁰ Kwo Sidan wo na lam bîné hen na, bay biri uwôl

bô tare to yi môj kam cér iyôn an uwoy mega puder toj tay bunu to lurin hen iyôn a men. Bay uwôli na bô iyom wo tôri nan wo bay na bîj tanare to habin na nan *ôbi kibi Emen woj ôbi benare hen ya hen. An bay a gelin gusin hen iyôn kwôy nan kwiniji.

Gerjé jerê kwôlê

¹¹ Menba, en gel gagay kenare wo dami wo bôri terij an kwôni mô sara. Men, en hô gel sa terare nan derômaran gerji wolé kelan nan dî an kwôni a geléji cêgê ré nîj. ¹² Menba, en hô gel damné nan ka beray ka na ma hen debiji tumô gagay kenare bi wo hen a. Menba, kwôni pôl magtubu nan kwônêre men, kwo dangi bôl magtubu to na toj merê tu gej. Kirina magtubu hende to hen pôlin hen iyôn nîj na, Emen jô kwôlê nan geréri sa bîné ka na ma a hen nan jê lêreji, jê lêreji mega wo na li bô magtubu hende to hen a iyôn. ¹³ Bîné ka cér na pôrji hen soji men, ka sa iyé temare a hen soji kêm a men an bay jô kwôlê sarji a nan jê lêreji, jê lêreji. ¹⁴ Menba, bay bi si temare nan sa iyére tore kêm bô tare to woli hende to hen, an na hende a na temare toj têê wôô hende. ¹⁵ Men, kwôni wo hini nan bô magtubu toj merê tu gej hende to hen a na, bay a ulêri bô tare hende to hen a a men.

21

Derômaran to kôrbi nan sa terare to kôrbi

¹ Menba, en gel derômaran to kôrbi nan terare to kôrbi wôsa derômaran to tumô hen nan terare to tumô hen nan nîj men, cér kôba, nan a men. ² Men, en gel iyére to yi nan jengêre to na Jérusalêm to kôrbi to hena derômaran a ligi Emen a hen herbo tôj. Hende jana yere mega temale nan yere terê ôrin kurô iyôn. ³ Menba, en toy tôô kwôni ôm kan a ta si kini gagay kenare iyôn kôl iyôn ba: «Gelenge

haw hen kirij ka Emen a môrij hen na, na perê gawrê nij. Ôbi a merê naj ci men, bay a yé bijné kari men, Emen naj yiri a baa naj ci men, ôbi a yé Emen woji a men. ⁴ Añ ôbi a merê cémé tirji a men, temare a derji ré nij men, bô emê temare a najê men, sômê a najê men, bô emê a najê a men, wôsa anja cay kêm di jô nij.»

⁵ Menba, kwo mô sa gagay kenare a hen kôl iyôn ba: «Gelênge haw hen en gase are kêm na kôrbi nij.» Menba ôbi hô kôl iyôn ba: «Li kwôlê bi wo hen bô magtubu wôsa na tu kwôlê men, na kwôlê woñ bê bô sara a men.» ⁶ Menba, ôbi hô kôlen a iyôn ba:

«Are kêm lij kô nij wôsa ena kwo tumô men, kwo cêgê men, ena kwon ôbi ayê tô are men, ôbi deré kibriji a men. Añ kwôni wo kam diri ba, bi era na biri seŋge bi yi. Kam bay ka hen na, na hanê kam kaj merê tu geñ. ⁷ Añ na i i wo ay joor ba, na biri are bay ka hen. Na yé Emen wori men, ôbi a yé keman men. ⁸ Nijba, bay harê men, bay herê cêgê men, bay lê anjan bôd bôd iyôn a tôn hen men, bay deré bijné men, bay yijare toñ têrij men, misijnê men, bay tibére kamrê naj bay benare kêm a men na, kini merêrji na bô tare to woli a naj bô gusô pudur a mega to lurij bô bunu a hen añ a hende a na temare toñ têt wô hende.»

Kwôli Jérusalêm to kôrbi

⁹ Menba, *mana wo derômaran a wo pôni perê ka jurgem ka na bu bapa gerêngê wo anjan gelijare gusij ka Emen kôbriji a hen, kôlen iyôn ba:

«Era na gelem môni temale to kurôre na Kema Kwormo hen.»

¹⁰ Menba, Tunu toñ hendi bô bôrê wôn bôn añ mana wo derômaran a bi wo hen ôrij naj en sa keram wo yêngi a ta añ gelen Jérusalêm iyére to yi naj jêngêre to hena ligi Emen a herbo tôn hen. ¹¹ Iyére hende to

hen na, dampare to Emen enné bid bid ya môñ jerew wo dôri wo bay uwôgeri *jaspe hen men, sél kalala môñ gaasa iyôn a men. ¹² Men, bay ay sare ta naj haba woñ gerem wo kaj a ta men, denggel a men. Men, bay di kibi geré môj kibi wôô añ *manê ka derômaran a debu pôn pôn kibi a men, kibi geré bi wo môj kibi wôô hen na, bay di hini tô môñ wo *Israyêl wo môj kibi wôô hen ya a men. ¹³ Kibi geré bi wo môj kibi wôô hen na, bay diri subu subu kwa haba woñ gerem bi wo pôrbu hen. Subu si tô emen men, subu si kini kurijare tare men, subu sa kôbi gusurô men, subu sa kôbi maa a men. ¹⁴ Men, bay di tô haba woñ gerem bi wo hen naj keram môj kibi wôô añ bay di hini bay jé ka Kema Kwormo ka môj kibi wôô hen têt têt a sara.

¹⁵ Mana wo derômaran a bi wo kôlen kwôlê bi wo hen bu gurô woñ lôr woñ gengij are kôbri a bi diré gengij iyére hende to hen men, gengij kibi geré bi wo môj kibi wôô hen men, gengij haba woñ gerem wo bay ay sara hen a men. ¹⁶ Mana wo derômaran bi wo hen genge tibi iyére hende to pôrbu hen añ hende hen némij kêm: yêngêre men, wolére men, yêngêre wo tay a men na, kilométer dubu wôô naj arew wôô (2200 km). ¹⁷ Menba, mana wo derômaran a bi wo hen genge yêngê haba wo tay mega wo bay gengerij gan gan hen añ na mêtêre tôre jii kibi bay (65 m). ¹⁸ Haba woñ gerem bi wo hen na, bay diri naj keram wo bay uwôgeri jaspe hen. Kwo iyére hende to hen ba, bay dere naj lôr woñ kij wo sél kalala môñ gaasa iyôn hen. ¹⁹ Men, bay yêlê tô haba woñ gerem bi wo hen naj keram wo diderê wo gay gay. Keram wo dôri wo tumô wo bay diñ tôri hen ba, bay uwôgeri jaspe, kwo wôôyi ba, bay uwôgeri *sapir, kwo subi ba, bay uwôgeri agat men, kwo pôrbi ba, bay uwôgeri emerald men, ²⁰ kwo bayi ba, bay uwôgeri

onisk men, kwo jii ba, bay uwôgeri sarduwan men, kwo jurgem ba, bay uwôgeri kasolit men, kwo marge ba, bay uwôgeri *béril men kwo dengêse ba, bay uwôgeri topaj men, kwo môj ba, bay uwôgeri kraso peras men, kwo môj kibi pôn ba, bay uwôgeri turkwas men, kwo môj kibi wôôyi ba, bay uwôgeri amétist men. ²¹ Kibi geré bi wo môj kibi wôô hen na, bay li pôn pôn kêm nap mérij wo diderê diderê môj kibi wôô hen iyôn a men. Tô geré wo karij peré iyére hende to hen ba, bay liji nap lôr wop kij wo sél kalala môj gaasa iyôn hen men.

²² En kôbe kirij nijba, en gel *iyéy Emen bô iyére hende to hen a ré, wôsa Kelma Emen wop ôbi ibé iyêrê hen nap yiri hen men, Kema Kwormo a men a gasê iyéy Emen hende to hen nij. ²³ Men, tare nap geserê berare kirij sa iyére hende to hen a ré nij, wôsa dampare to Emen nap to Kema Kwormo a berarê ya. ²⁴ Ap bîné ka sa terare a nà kêm ô na tô kirij ka perangi bay ka hen men, kilmé ka sa terare a nà kôba, a erap nap dampare toji ya men. ²⁵ Kibi geré wo sa iyére hende to hen a bôlij yé senge yôd díba, a ligij né wôsa yoyre nap ya nij. ²⁶ Bîné ka sa terare a nà a erap nap dampare toji men, hini emê woji a men ya. ²⁷ Bô iyére hende to hen na, anga *kagemî men, bay lêrê anga yi gelé ré hen, nap bay benare a sé a bô a ré, nijba, na bîné ka hiniji yi bô magtubu toj merê tu gej to Kema Kwormo hen a sé bô mera.

22

¹ Menba, *mana wo derômaran a bi wo hen gelen kami cér wop ôbi bîj bîné merê tu gej hen so si ligi gagay kenare wo Emen a nap kwo Kema Kwormo a ap kam bay ka hen sél kalala môj gaasa iyôn. ² Ap geré wo peré iyére hende to hen a na, kam cér bi wo hen ge ya. Ap gurô wop ôbi bîj bîné merê tu gej hen si si kwongé cér wo si na men, si hen

men. Gurô bi wo hen na, elê pôn ba, yê têê môj kibi wôô ap gel wo ré yê nap geserê geserê. Ap maari na hana wo a berarê tô yê bîné ka sa terare a na. ³ Bô iyére hende to hen a na, ani kani ka Emen tòm ba, a napê ya.

Gagay kenare wo Emen nap kwo Kema Kwormo a yé ya, ap manê kari a herameri men, ⁴ bay a gelé tiri men, hini a díj kibi bisinji a a men. ⁵ Kirij bay ka hen na, yoyre a napê men, kwôni a ôrij doy lampa nap tare to tayi ré nij. Wôsa Kelma Emen bi a berarê kirij ap bay a emê iyére nap kwiniji.

Kwôli hera wo Jésus

⁶ Menba, mana wo derômaran a bi wo hen hô kôlen iyôn ba:

«Kwôlê bi wo en kôlen hen na, na tu kwôlê men, na kwop bê bô sara a men, wôsa na Kelma Emen a bê kwôlê bi wo hen kibi bay kibri a nap geré wo Tini men, na ôbi a jo mana wori wo derômaran a bi ré sa kôlij manê kari kwôli anga ré era hen men.»

⁷ Menba, Jésus kôl iyôn ba: «Na hera hen ya. Ap bîné ka ré bi kwôlê sa kwôli anga ré era hen ka yi bô magtubu a hen na, yirji ré sa dôrji.»

⁸ Nôbi Ja a toyé kwôlê bi wo hen nap man men, en gel are bay ka hen nap tun a men ap kirija en toy men, gel a men hen iyôn na, en jubu guban tumô mana wo derômaran a bi wo gelen are bay ka hen, bi ené tibéri, ⁹ nijba, ôbi kôlen iyôn ba:

«Tebe Emen, díba, ju teben nôbi ré, wôsa nôbi kôba, ena mana mega jôbi iyôn men, mega kwo yênêm kap bay kibi Emen men, mega bîné kêm ka bi kwôlê sa kwôlo yi bô magtubu a hen a men hen.»

¹⁰ Menba, ôbi hô kôlen a iyôn ba:

«Kwôli anga na yi kini uwôbêrji a ka Emen yêge sarji bem hen na, ju uwôbe mera ré, wôsa wulêrji baa da nij. ¹¹ Ap kwôni wop ôbi lê habrê ba, bi li habrê wori bi wo hen daman a hari nij men, kwop ôbi bô hendé ba, bi li bô hendé wori bi wo

hen damaŋ a hari niŋ a men. Niŋba, kwo li aŋga dôri ba, bi li derê wori bi wo hen damaŋ hari men, kwo bôri bôre ba, bi bô bôre wori bi wo hen ô tumô tumô men.»

¹² Menba, Jêsu kôl iyôŋ ba: «Na hera hen ya. Aŋ na eraŋ naŋ aŋgaŋ têbê sa kôbi biŋé pôn pôn kêm naŋ jé lêreji jé lêreji. ¹³ Ena kwo tumô men, kwo cêgê men, ena kwoŋ ôbi ayê tô are men, ôbi deré kibriji a men.»

¹⁴ Biŋé ka pul bargay kaji sél bi ciré siŋ bô iyére hende to hen si kibi geré aŋ bi ciré uwôniŋ geré ômiŋ yê gurô woŋ merê tu geŋ hen na, yirji a sa dôrji. ¹⁵ Niŋba, biŋé ka yi môŋ garê iyôŋ hen men, misiŋê men, bay yipare toŋ têriŋ men, bay deré biŋé men, bay tibére kamrê men, bay benare a men na, bay kêm a baa nô.

¹⁶ «Na nôbi Jêsu a jé mana wupê wo derômaran a bi ré era sa kôliŋ biŋé ka bô égliŋê kwôlê bi wo hen. Na nôbi bi a na *kuŋga kelma Dabid men, ena telabo a men hen.»

¹⁷ Tunu toŋ hendi bô bôre naŋ tami Kema Kwormo kôl iyôŋ ba:

«Hera ham.»

Kwôni wo toy kwôlê bi wo hen ba, bi kôl: «Hera ham» niŋ men.

Aŋ kwôni wo kam diri ba, bi era sa yi kam kaŋ merê tu geŋ. Kam bay ka hen na, na biri na seŋge dîba, ôbi a kelé ré.

Gerŋé kwôlê

¹⁸ Nôbi Ja na kelêŋge ca ken toy, i i wo toy kwôlê wo yi bô magtubu to nà, kwo gengiŋ sa aŋga a era hen aŋa ré uwôl kam kwori sara na, Emen a bé bô emê wo gay gay a kuriŋ sari a, mega wo na kôliŋ bô magtubu a hen iyôŋ. ¹⁹ Men, kwôni wo mêne kwa kwôlê bi wo yi bô magtubu to nà, kwo gengiŋ sa aŋga a era hen na, Emen a jôri yê gurô woŋ merê tu geŋ bi wo hen men, a jôri sé bô iyére to yi naŋ jengêre to bay na kôl kwôle bô magtubu a hen a men.

²⁰ Kwo dô kwôlê bi wo kêm hen na na, kôl iyôŋ ba: «Na tiri, na hera hen ya.»

*Amên bi yi geliŋ hen iyôŋ, Kelma Jêsu hera ham.

²¹ Bi bô derê wo Kelma Jêsu baa naŋ ken kêm.